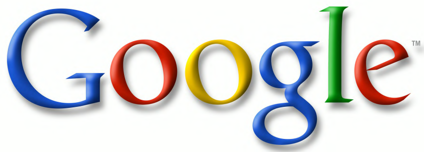
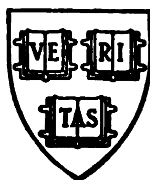
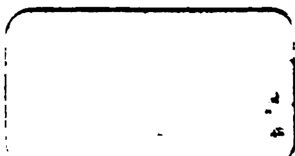

VE RI
TAS

JUSTINI

HISTORIÆ PHILIPPICÆ

EX EDITIONE ABRAHAMI GRONOVII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITÆ.

VOLUMEN PRIMUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1822.

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE

CONTINENTUR.

SERENISSIMO GALLIARUM

DELPHINO.

SISTIT se tibi Justinus, SERENISSIME DELPHINE, felix sane sorte sua; quod, et jussu Ludovici Magni prodit iterum in lucem, et tibi, quantum conjicere nobis licet, nec inutilis nec injucundus futurus est. Habet enim multa, quæ natum ad maxima quæque principem, et perpetua temporum rerumque varietate in legendo delectare, et ancipiti summorum virorum fortuna, varioque bellorum exitu erudire possint. Quod de Lucullo illo Mithridatis domitore prædicavit olim Italia, qui cum esset Roma profectus, rei militaris rudis, totumque iter in rebus gestis legendis consumsisset, in Asiam venerit jam factus Imperator; idem in te, SERENISSIME PRINCEPS, intra paucos annos mirabitur Gallia, si hanc, quam tibi offero, Justini Epitomen, studiose legeris. Summos dabit, et in scientia militari duces, et in civili prudentia Imperatores; ex quibus artem, tum belli gerendi sine ullo discrimine, tum regendi populos sine ullo labore addiscas: quodque mirum magis, sunt hujusmodi, ut tibi suis et virtutibus multum prodesse, et vitiis nihil nocere possint; sed exemplo suo admoneant, illas ut sequaris, hæc ut fugias. Cyrus ille docebit, et diuturna felicitate, populos lenitate magis quam sævitia in officio retinendos; et tristiori exitu, ut imperiis, sic gloriæ cupiditati modum quendam esse ponendum. Docebit Alexander ille Macedo, et victoriis, nullam esse tantam

hostium multitudinem, quæ exiguo, sed robusto exercitu vinci non possit; et vulneribus sæpius acceptis, heroicæ fortitudini nihil esse temeritatis admiscendum. Docebit etiam Pyrrhi tum in bellis suscipiendis audacia, tum in iis quæ susceperat perficiendis inconstantia, eum non esse perfecti Imperatoris laude dignum, qui, cum hostes fortissimos vicerit, parta uti victoria nesciat. Habebis etiam in Romanis ducibus, Fabiis, Æmiliis, Scipionibus, qui te constantes illas et austeras in rebus, tum secundis, tum adversis virtutes edoceant. Ubi vero dotes illas omnes variis in principibus hactenus dispersas in te uno collegeris, perfectum illum Principem, cujus effigiem in Cyro adumbravit Xenophon, orbi universo exhibebis. Sed quid ego longinqua illa et externa exempla profero, cum præsentia et domestica suppetant? habes parentem Ludovicum magnum; hunc unum intuere, hunc specta, hunc sequere; illius in te si expresseris virtutes, erit sane cur heroibus, quotquot superioribus sæculis extiterunt, multum præstitisse te merito glorieris. Dum ille bella gerit, atteritque hostes Gallico nomini infensissimos, tu interim pacificum, quod sponte tibi deferunt eruditi omnes, literarum imperium accipe: tum duo simul sine ulla dissensione Reges, Parentem et Filium, quod nunquam contigit, universa obstupescet Gallia. Ille longe lateque leges et jura dabit populis; tu eruditis: ille præliis, captis urbibus, et victoriis; tu singulari in literatos homines munificentia Patrem imitatus Gallicum nomen commendabis: Regum ille, et apud suos et apud exteros, fortissimus audiet; tu eruditissimus: gloriosum sane utriusque munus; sed erit sors tua eo felicior, quod illi nulla nisi hostium sanguine cruentata, tibi viridi et innocua lauro cingere frontem liceat: ubi vero arma tractare per ætatem primum fas erit, tum bellicas Parentis laudes, scientiam rei militaris, in rebus ordinandis prudentiam, in perficiendis celeritatem et fortitudinem, cum eruditionis gloria ita jungere studeas, ut non solum literatorum amor et decus, sed Gallici etiam imperii præsidium, hostiumque terror futurus sis.

LECTORI

S.

A. GRONOVIUS.

TRIENNIUM ferme exactum est, ex quo de recudendo Justino mecum agere cœpit Bibliopola, cui deesse hac in parte nolui, cum ipsius rogationibus accederent exhortationes Paternæ: sed prelum nondum ardere inceperat, quin triste fatum domui nostræ imminens fervorem meum lacrymis extingueret. Primum enim necopina amantissimæ Sororis mors me percellebat; cujus acerbissimi doloris cumulum mox intendebat luctuosissimus Parentis obitus, qui infandam ægritudinem mihi inflixit. Posteaquam vero dolor paulatim remiserat, et ad aliquem modum operæ processerant, subito iterum cessavit inceptus cursus: nam, cum inprimis majorum vestigia premenda esse proposui, nihil mihi conducibilius fore existimavi, quam itinere aliquo cognitionem meam instruere. Hic fervor me in Britanniam detulit; quæ regio non tantum expectationem meam implevit prolixa benignitate et comitate incolarum, verum etiam, cum ultra vota refertissimarum Bibliothecarum januæ mihi facillime aperirentur, et scriptorum librorum penetralia paterent, diutius quam decreveram detinuit. Quoniam vero tot benevolentiæ officia undique in me collata agnosco, gratissi-

mo infixa animo ea conservare, et uberiore stylo in opportuniorem commemorandi locum rejicere, præstabit. Itaque nunc ad Justinum revertar. Habes igitur, Benevole Lector, Justini contextui adjunctos integros commentarios Virorum doctorum, qui duobus præteritis sæculis diligentem operam in Justinum contulerunt; quorum ordinem ducunt Jacobus Bongarsius, Franciscus Modius, et Matthias Berneccerus, cujus notas, quibus alteram suam editionem auxerat, in hanc editionem conjeci. Hisce accedunt Isaci Vossii, et Avi mei notæ, quas libro, quo usus fuit, ascriptas singulas excerpsi; etsi plurimas emendationes Observationum libris non tantum inseruerat, sed et cum laudatissimis Viris, Grævio, Fabro, Vorstio, et Scheffero per epistolas, aliave ratione, communicaverat; quorum omnium notæ una cum excerptis annotationibus J. Loriti Glareani, atque Editoris Oxoniensis, a Grævio et Scheffero in curis secundis sæpius laudati, contextui quoque subjunctæ sunt. Tum etiam ad calcem hujus editionis M. Z. Boxhornii breves notas addidi. Isti igitur tantorum Virorum labores suffecissent ad hujus editionis ornamentum, nisi et me ipsum ad symbolam conferendam, et quanto opere me hactenus occupasset Justinus publice testandum, innatus erga literas amor incitavisset. Quare nihil antiquius duxi, quam ut mentem ad Mss. codices conferendos adjicerem, quorum copiam ex Bibliotheca Lugduno-Batava mihi præbuit humanitas celeberrimi Viri, Wolferdi Senguerdii, ejusdem Bibliothecæ Præfecti. Primo igitur quatuor Mss. ex eadem Bibliotheca evolvi, quorum duos Avo utendos olim dederat cl. Vossius. Hi omnes, atque etiam quintus, quem Parens consuluit, membranacei erant. Præter hos etiam chartaceo codice, quem cl. Perizonius eidem Bibliothecæ legaverat, usus sum. Tum quoque Londini codicem, qui Bibliothecæ Regiæ erat, et Oxoniæ alterum ex Bibliotheca Collegii Novi, Cantabrigiæ vero Excerpta quædam Justini, excussi. Trium insuper scriptorum librorum collationem pro summo in me studio exhibuit Vir undecumque doctissimus, Laurentius Theodorus Gronovius, Patruus, cui omnia pietatis officia post parentes debeo:

duo priores ex Bibliothecæ Mediceæ scriniis depromti erant; tertius vero e Bibliotheca illustris Viri, nec minus humanitate quam summa eruditione conspicui, Antonii Magliabequii, cujus insignem favorem Parens Patruusque abunde experti fuerunt. Præter hæc institutum meum juvit collatio Paterna codicis Thuanæi.[1] Porro etiam duas easque tantum non principes editiones, hanc ab Nicolao Jensono typis mandatam anno MCCCCLXX. illam a Conrado Sweynheym et Arnoldo Pannartz Romæ editam anno MCCCCLXXII. consului, quas ex instructissima sua Bibliotheca Londini mecum communicavit Vir nobilissimus, Richardus Mead, cujus beneficio Juntinam editionem quoque nactus fui.

Prologis Librorum Trogi Pompeii subjeci Virorum doctorum notas integras, inter quas excellunt emendationes Reverendissimi Abbatis de Longuerue, quas eruditissimus Vir, incomparabilis antiquitatum ac rei literariæ arbiter, Rev. D. Bernardus Montefalconius, Diario Italico inseruerat, easque plurimum decoris huic editioni allaturas credidi: ut autem earum ratio, codicumque Mss. quibus usus est recensio, unicuique clarius appareat, optime me facturum puto, si ipsa Rev. Montefalconii verba, quæ tum in fronte notarum, tum in præfatione, extant, ex Diario ipsius Italico huc revocarem. Sic igitur ille: 'Per Romanum otium hortante frequentibus epistolis amicissimo viro, ac literarum omnis generis peritia cum primis Europæ numerando, D. Abbate de Longuerue, in Codicibus Justini Prologos Historiarum Philippicarum Trogi Pompeii conquisivi: in Vaticana duos Justini Codices Prologis instructos deprehendi; in Bibliotheca illustrissimi Marchionis de Maximis[2] tertium reperi, cum iis vero contuli Prologos, ut in editis extant, scilicet mire vitiati, ut vix sanum quidpiam occur-

NOTÆ

[1] Quem Ms. optimæ notæ fuisse testantur notæ Paternæ ad Arrianum lib. II. cap. 11. de Exped. Alex.

[2] Cap. 18. pag. 255. 'Ex Mss. Codicibus ejusdem nobilissimi viri varias Prologorum Trogi Pompeii lectiones eruimus suo loco publicandas.'

rat. Lectiones varias transmisi laudato viro, qui reduci mihi easdem, eruditis notis additis, hic inserendas restituit; ut horum opera Prologos jam expurgatos edere in promtu sit. Ipsi autem Prologi, utpote ad Trogi Pompeii libros, cum adhuc superstites essent, concinnati, plerumque gesta memorant, quæ in Justino non comparent. Alium Prologorum Codicem vidi Venetiis in ædibus Trevisanis, quem non licuit per tempus explorare. Codices porro Vaticani, quorum hic lectiones afferimus, sunt his numeris insigniti 1825. et 1826. Iis adjungimus item varias lectiones duorum Colbertinorum Codicum, qui sic notantur 1566. et 1578. et 'in præfatione.' Emendationes Prologorum Trogi Pompeii ab eruditissimo et amicissimo Viro, Abbate de Longuerue, ex variis lectionibus Codicum trium Romanorum, quas ipsi ex Italia transmisimus, nec non duorum Colbertinorum, concinnatas, ad calcem Diarii reposuimus. Usus ipse est editione Tanaquilli Fabri mire fœdata et conspurcata, ut vix uspiam quid sanum occurrat; et, castigatis erroribus propemodum infinitis, ad sanam emaculatamque Prologorum editionem adornandam viam paravit. Jam diu Prologis Trogi castigandis incubuerat Bongarsius, qui primus eosdem in lucem protulit anno MDLXXXI. ut habet ipse in Epistola ad Franciscum Rosæum ibidem cusa: 'Reliqui erant,' &c. Ad calcem etiam editi, ejusdem Bongarsii atque Francisci Modii notæ quædam extant, queis Prologorum pauca loca conjecturis resarciuntur, et sane quædam sat feliciter; alia inauspicato, ita tamen ut multo plura, quasi deplorata, intacta prætermittantur; sicque erudito Viro totum restaurandi provincia devoluta: quod is naviter executus est. Observatum porro velim nos in Bongarsianis notis ad Prologum libri VII. conjecturæ ejusdem suffragari, qua *Illyriorum et Pæonum* vult legi, ubi Mss. quidam *Pænum*, alii *Pænorum*, habebant, et ad Prologum libri VIII. e re pro *electo Aryba* conjectatur legendum *ejecto*.' Hactenus Montefalconius. Ad hæc mihimet ipsi quosdam Prologorum Trogi Pompeii scriptos codices videre contigit, tres quidem Anglicanos et quatuor Leiden-

sea Justini libris annexos, et præter hos quintum, qui separatim compactus erat. Inter hos præcipuus erat chartaceus codex, qui cl. Perizonii olim fuit: plures vero horum Prologorum, nec non Justini codices, tum in Diario Italico, tum per literas, mihi indicavit Rev. D. Bernardus Montefalconius, quos si unquam inspicere, atque adyta Musarum in quibus asservantur adire, fortuna mihi dederit, in iisdem excutiendis me diligentem fore in præsenti promitto. Denique Indicem Freinshemianum multis partibus auctum huic editioni adjunxi. Ceterum Te, Benévole Lector, rogo, ut, postquam hanc editionem exegeris, æquum de me judicium feras, et, quanto opere Paternum Avitumque morem in indagandis doctrinæ arcanis et nunc imitari et postea confirmato animi robore assequi velle, ex hoc otii specimine statuas.

Ita fere olim præfabar, cum Justinum publicarem una cum specimine variantium lectionum, tam Codicum Mss. quam Editionum, quibus fueram usus: illas autem uberiores ex iisdem exemplaribus, tam manu quam typis exaratis, quæ subinde in manus meas pervenerunt, in hac editione repræsentavi. Istorum igitur brevem notitiam Tibi, Benevole Lector, hic exhibebo.

Sex Codices Justini mihi suppeditavit Bibliotheca publica Leidensis: quorum duo priores inter Codices Mss. Latinos Bibliothecæ, tres inter Codices Mss. Vossianos, asservantur: sextus est Legati Perizoniani.

Illorum numerum antea quidem in annotationum specimine digesseram juxta scripturæ vetustatem, quam præferebant: nunc vero juxta ordinem, secundum quem in ipsa Bibliotheca sunt repositi, exhibui.

Primus in folio membranaceus ante quadringentos circiter annos exaratus, atque hactenus optime conservatus, comprehendit ‘Orosii libros VII. de Ormesta Mundi, Prologos librorum Trogi Pompeii, et Justinum.’ Prologi et priores Justini libri numeris et rubricis destituuntur. Prima rubrica demum apparet ad calcem libri XXVIII. eaque hujusmodi est: ‘Pompeii Trogi epitome historiarum liber vigesi-

mus octavus explicit. Incipit liber XX^{9} nonus.' In rubrica, quæ libro XLII. summittitur, duo numeri barbari, qui vulgo cifræ dicuntur, occurrunt, nempe 2. et 3. 'Pompeii Trogi quadragesimus 2^{9} liber explicit. Incipit quadragesimus 3^{9}.' Fine libri XLIV. post 'redegit' additur 'Et CETERA.

Pompeii Trogi epitome historiarum liber
Quadragesimus quartus Explicit.'

In fine adduntur hi versus:

Quando bonum facis, et corde malum meditaris,
Oscula, quæ Judas Christo dedit, hæc mihi tu das.

Hic codex olim fuit Joannis et Nicolai Parmentariorum, ac deinde Viri nobilissimi, Joannis Panhusii, qui eundem Parisiis sibi comparavit. Evulgavit ex eodem aliquot lectiones cl. Boxhornius, quarum aliæ Codicis scripturæ respondent, aliæ ab ea discrepant, ut III. 2. 10. *Parsimoniam omnibus suasit:* ubi notat: 'Codex Leydensis, *item suasit.*' At solum *item* extat in hoc Codice, atque ita in aliis, qui pro *suasit* dant *item.*

III. 5. 3. *Conspiratius.* 'Ms. Leydensis *concinitius.*' Immo prius est in Ms.

IV. 4. 7. *Ab his mittitur Gylippus solus, sed in quo instar omnium auxiliorum erat.* 'Ms. habet *Ab his mittitur Gylippus classem Lacedemoniorum solus, sed in quo, &c.* Supra τὸ *solus* scriptum est a librario VACAT.' Codicis scriptura
VA
hæc est: *Ab his mittitur Gilippus classem Lacedemonicam*
CAT
auxiliis y solus, sed quo. Τὸ *vacat* addidit librarius, ut ostenderet, τὰ *classem Laced. auxiliis y* abundare, et ne scripturam litura inquinaret. Induxerat eum in errorem repetitio nominis proprii, *Gylippus,* quod paulo post sequitur: *Gylippus classem Lacedæmone cum, &c.*

V. 6. 8. *Tanta virtus animorum erat, ut, cum paulo ante salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam.* Ad hunc locum scribit Boxhornius: 'Non tentarem hunc locum, nisi in optimæ notæ codice Leidensi longe aliter hæc exarata invenirem: nempe hoc modo: *Tanta virtus animorum*

erat, ut paulo ante salutem, post speraverint victoriam. Venusto et recto sensu. Primo de salute, mox de victoria, certavere.' Paulo ante dixerat Justinus: 'Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt.' Ex hisce omnibus solum in Ms. legitur: *Iterum paulo ante salutem, post speraverint victoriam.*

XXI. 2. 1. *Non solem, non pulverem. Pulverem* quoque servat Ms. non *fulgurem*, ut scribit Vir clarissimus.

XXXVIII. 5. 1. *Rapienda incrementa virium.* Pro *incrementa* in Ms. *marnica* legi observat: verum in eodem extat *marinca.*

Hunc Codicem quoque excussit cl. Haverkampus, cum Orosii editionem adornaret, eumque tertium Lugduno-Batavum appellavit.

Secundus membranaceus per columnas scriptus est. Initio libri I. additur hæc rubrica: 'Defloratio Justini. Liber primus.' Quæ ad calcem libri XLIV. leguntur, produnt ætatem Codicis, illumque, cujus manu exaratus est: 'Peregi ego Pucciarellus hoc opus die vigesima Aug. 1357. Indict. nona, de quo Sospitatis auctori gratiæ referuntur.' Dein recentiore manu additur: 'Hunc librum emi Romæ pretio ducati unius cum dimidio. Blondelet.'

Initio hujus Codicis extat nominum ad rem militarem spectantium recensio, scripta recentiore manu, et excerpta ex Isidoro lib. IX. Originum cap. 3. Ea quidem mendose est scripta; et pleraque emendatiora exhibet editio Jac. Gothofredi; quatuor tamen in locis scripturam vulgata præstantiorem suppeditat.

'*Succenturiati* sunt, non qui in prima, sed in secunda, centuria sunt, quasi sub prima centuria: tamen stricti etiam ipsi et in speculis positi in bello sunt; ut, si prima defecerit, isti, *quos sub se diximus*, laborantibus primis subveniant: unde et ad insidiandum ponitur *succenturiatus.*'

Ms. *Subcenturiati*, et *subcenturiatus*, ac *quos sub secunda diximus*, eamque scripturam firmat optimus Isidori codex Vossianus, cujus margini secunda manus temere ascripsit,

quos subsequi diximus. Variis modis hic locus a librariis fuit corruptus. Valturius enim lib. VIII. de Re Milit. ex suo codice profert, *quos subesse diximus.*

'In acie autem istæ fere formæ sunt, exercitus, classis, nodus, cuneus, ala, cornua, agmen: *quæ formas et nomina* ab ipsis rebus, de quibus translata sunt, imitantur.'

Ms. *quæ formæ et nomina,* atque cum codice Vossiano *mutuantur.*

'Nodus autem dictus pro difficultate, quod vix possit resolvi.'

Ms. *Nodum autem dicunt propter difficultatem, quod vix possit dissolvi.*

'Nam agmen dicitur, quod *in longitudine* directum est.'

Ms. et codex Voss. *in longitudinem.*

Tertius quoque in membrana et per columnas scriptus, sæculo fere vetustior præcedenti, et bonæ notæ, sed male habitus et pluribus foliis truncatus, comprehendit Orosii libros VII. Librorum Trogi Pompeii Prologos, et Justinum. Orosii librum I. præcedunt testimonium Gennadii de Orosio, et Carmen quinquaginta circiter versuum, quorum tredecim tantum legi possunt, novem nempe priores, et quatuor postremi:

Orbis terrarum metasque situsque locorum
Computat hic sancti codex luculenter Orosii
Mundum post factum, formatum post protoplastum,
Ejus et excidium tangit pro crimine factum
Terram diluvio super omnem vindice fuso,
Arca servatis divino munere paucis.
Hinc mala, bella, neces, conflictus, prælia, lites,
Probra, simultates, incestus, jurgia, fraudes,
Errorum sectæ, patricidia, furta, rapinæ,

* * * *

Cerneret hic oculis, quo possit uterque doceri.
Quod tibi transmisi, non ut mea discere possis
Dogmata: sed fieret verax ut judice temet.
Æmula namque manus sic rodere desinet illud.

Ad calcem libri VII. Orosii additur:

'Presbyteri hic finit Orosii.

In Trogi sequitur, Justini epitoma libellus.'

et fine Prologorum: 'Explicat Epythoma. Incipit Præfatio Justini in libris Trogi Pompeii:' atque ad calcem Præfationis: 'Explicat Præfatio. Historiarum Philippicarum et totius mundi originum et terræ situs ex historiis Trogi Pompeii liber primus INCIPIT.' In fine hanc formulam addidit Scriba: 'Benedictus es, Domine Deus, qui adjuvisti me, et consolatus es me.'

Hic Codex olim fuit Bibliothecæ Abbatiæ S. Joannis Colchestriensis in Anglia, et deinde Viri nobilissimi atque in literis summi Nicolai Heinsii: eodemque in editione Orosii adornanda usus fuit cl. Haverkampus, a quo primus Lugduno-Batavus appellatur.

Quartus formæ quadratæ, sæculo undecimo exaratus in membrana, Prologos Librorum Trogi Pompeii et Justinum complectitur. Prologis præfigitur hæc rubrica: 'Liber historiarum Philippicarum et totius mundi origines et terræ situs:' et fine Prologi ultimi: EXPLICIT PROLOGVS LIBRI XLIIII. INCIPIT PRÆFATIO: ac Præfationis: EXPLICIT PRÆFATIO. INCIPIT LIBER PRIMUS: et ad calcem ejusdem libri: 'Pompei Trogi Epithoma historiarum Liber I. explicit. INCIPIT LIBER II.' et fine libri XLIV. 'Pompei Trogi Epithoma historiarum liber XLIIII. explicit Feliciter.'

Initio Codicis extat Prosa ad S. Benedictum:

Pater insignis Confessor Benedicte, meritisque clare, cum Christo regnans,

Preces nostras in aula regis æterni subleva, et protege utrumque ordinem,

Cujus egregius extitisti doctor in orbe: ubi incessanter pro nobis supplica Deum,

Ut felices tecum mereamur perfrui gloria Paradisi.

Hic Codex olim asservatus fuit in Bibliotheca Abbatiæ S. Benedicti Floriacensis, quæ est in Ducatu Aurelianensi.

Quintus ejusdem fere ætatis et formæ est cum præce-

dente, atque etiam in membrana exaratus. Priora et posteriora folia lacera sunt atque a tineis exesa, quod eo magis dolendum, quia ad calcem Codicis extat vetus Inscriptio, cujus aliquot literæ evanuerunt. Ante præfationem Rubrica hujusmodi est: POMPEI TROGI PRÆFATIO: et initio libri I. INCIPIT POMPEI TROGI EPITOMA. LIBER PRIMVS: et fine ejusdem libri: POMPEI TROGI EPITOMA HISTORIARUM FINIT LIBER I. INCIPIT LIBER SECVNDVS. ac libri XLIV. POMPEI TROGI LIB. XLIIII. EXPL. FELICIT.AM. i. e. explicit feliciter. Amen.

Deinde sequitur hæc inscriptio:

. . P. C. Vespasianus. Pontifex. maximus. tribuniciæ. po
. . . tatis. imp. VII. pater. patriæ. constituit. destinavit. facien
. . . curavit. Q. Fabio, Q. F. Gal. Blando. tribuno. milit
. . . gionis. IIII. Macedonicæ. et legionis. X. gemin. Iulia
. . . . . . ris. uxor. ex. pecunia. quæ. ei. legata. est. ad
. . . . ndum. communem. sibi. et. viro. suo

Sextus in folio chartaceus quidem et recentior, atque sub artis typographicæ incunabulis exaratus, verum ex vetustissimo Codice transcriptus, Trogi Pompeii librorum Prologos et Justini libros XLIIII. continet. Initio Codicis alia manu ascriptum est testimonium Martini Poloni de Justino: 'Tempore Antonii [lege *Antonini*] Pii, qui imperium cepit CXL. floruit Pompeius Trogus, natione Hispanus, qui totius,' &c. Subscriptio Prologorum, rubricæ Præfationis et libri I. concipiuntur hoc modo: 'Expliciunt Rubricæ. Prologus Incipit,' et 'Epithoma Pompei Trogi. Liber primus incipit:' Ad calcem libri XLIV. hæc variis scripturæ compendiis aspersa leguntur: 'Explicit feliciter liber quadragesimus quartus, quem scribi feci ex exemplari et antiquissimo et fidissimo . . . . . originali ego Ranerius Demasthis de Arimino Juris Doctor: me exis-

tente secunda vice Vicario Ducali Januæ, D. Petro de Campofrego[1] tunc Januæ ducante, anno MCCCCLVII°. de mense Junii.'

In sequenti pagina extat 'Epistola[2] Plutarchi philosophi congratulatoria Trajano discipulo suo ad imperium sublimato:'

'Plutarchus Trajano salutem.

'Modestiam tuam noveram non appetere principatum, quem tamen semper morum elegantia mereri studuisti, quo quidem tanto dignior judicaris, quanto a crimine ambitionis videris esse remotior. Tuæ igitur virtuti congratulor et fortunæ meæ, si tu recte gesseris, quem probe meruisti. Alioquin te periculis, et me detrahentium linguis, subjectum iri non dubito, cum et ignaviam Imperatorum Roma non ferat, et sermo publicus delicta discipulorum refundere soleat in præceptores. Sic Seneca Neronis sui merito detrahentium carpitur linguis, adolescentium,' &c.

Hanc Epistolam excipiunt tres vetustæ Inscriptiones, quarum prima ejusdem scripturæ est, qua Prologi et contextus Justini fuerunt exarati: secunda et tertia additæ sunt ab illo, qui initio Codicis testimonium Martini Poloni de Justino ascripsit:

'In antiquissimo marmore Nepis leguntur:'

[3]Imp. Cæsari. L. Septimio. Severo. Pertinaci. Aug.
Pont
Maxim. Trib. Pot. II. Imp. III. Cons. II.
p. p
Nepesini. optimo. fortissimoque. principi. suo. devoti

'In antiquissimo lapide Ausimi:'

NOTÆ

[1] Hic Genuæ dux ab Uberto Folieta lib. X. et XI. Hist. Genuens. 'Petrus Fulgosius,' ab aliis 'Fregosus' appellatur.

[2] Hæc epistola extat ap. Joannem Saresberiensem lib. V. Policrat. cap. 1.

[3] IMP. CAES. Apianus p. 177. PONT. MAX. Id. PONTIF. MAXIM. Gruterus p. 263. 3. IMP. IIII. iidem, et recte. COS. II. iidem.

D. M.[1]

Oppiæ. G. F. Veræ. Claudius. Severus.
maritus
Conjugi. Sanctissime. Caste. Incomparabili.
cum. qua. vixit
annis. XVII. menses. VII. dies XVIII. Ipsa
autem. vixit. annis. XXXII. menses. duos

'In uno ex centum lapidibus, qui designabant distantiam milliarium ab urbe, qui nunc est Columna porticus Maximi civis Romani in via Papæ apud Campum Floræ, legitur:'

II.[2]

Imp. Cæsar. Vespasianus. Aug. Pontif. Max. Trib.
Potest. VII.
Imper. XVIII. P. P. Censor. Cons. VII. designat. VIII.
Imper. Nerva. Cæsar. Aug. Pontifex. Max. Tribu
Potest. Consul. III. Pater. Patriæ. refecit

Hisce Codicibus accedunt quinque Anglicani, omnes in membrana exarati, quorum primus Bibliothecæ Regiæ,

NOTÆ

[1] Hoc sepulcrale monumentum Auximo Mediolanum translatum fuisse videtur in ædes magnifici Domini Triulcii, ubi istud repertum fuisse testatur Apianus p. 48.

D. M. Diis Manibus. Hæc nescit Apianus.

C. F. Apianus . .

CON. SANCTISSIME. CASTAE Apianus, ex quo in Inscript. Grut. pag. 818. 8. male éditum CON. SANCTISS. CASTAE. ANN. XVIII. MENS. VII. DIES. XXVI. Apianus.

ANNIS XXXI. D. II. Apianus.

[2] In apographo eadem manu additur: 'id est secundus lapis:' quemadmodum in præcedenti inscriptione D. M. reponitur 'Diis Manibus.'

Hujus columnæ milliariæ inscriptionem apud Campum Floræ quoque repertam publicavit Apianus p. 196. omisso tamen lapidis numero.

PON. MAX. Apianus. Idem TRIB. POT. XII. qui numerus vehementer peccat. Contra apographo reddenda est scriptura, quam repræsentat Apianus, IMP. XVII. P. P. CENSOR. COS. VII. DESIGN. Paulo post idem, IMP. NERVA. et PONT. MAX. TRIB. POT.

Duæ similes inscriptiones columnarum milliariarum, quas in via Appia statuit Imp. Vespasianus, et refecit Imp. Nerva, addito numero lapidum, primi nempe et septimi, extant inter Inscriptiones Gruteri p. 154. 1. et Fabretti cap. v. p. 414. ac Muratorii p. 446. 7. 4.

formæ minoris in 4°. titulum concipit hoc modo: 'M. Juniani Justini Epitome Historiarum Philippicarum Trogi Pompeii.'

Secundus in 4°. majoris formæ Bibliothecæ Bodleianæ, ex legato reverendissimi atque illustrissimi Viri, Guilielmi Laudi, Archiepiscopi Cantuariensis, atque Academiæ Oxoniensis Cancellarii, recentior quidem, verum melioris notæ, codex. Inscriptio ejusdem similis fere præcedenti: 'M. Juniani Justini Epitome Historiarum Trogi Pompei XLIV. libris.' Ad calcem libri ultimi addita erat hæc subscriptio: 'Pompeii Trogi Epitoma Historiarum liber XLIIII. explicit.'

Tertius ejusdem formæ, Bibliothecæ Collegii Novi, quod Oxonii est, inscriptionem præfationis a reliquis Mss. discedentem exhibet: 'Trogus Pompeius de gestis Romanorum,' et in ipsa præfatione: 'Vir priscæ eloquentiæ ego Trogus Pompeius Græcas et totius orbis historias Latino sermone composui:' ac paulo post: 'Ea omnia Pompeius divisa temporibus, et serie rerum digesta, composui.' Genuina tamen est subscriptio, quæ præfationi submittitur: 'Explicit Præfatio Justini:' et dein: 'Incipit Prologus,' nempe libri I. Reliquorum enim librorum Prologi in hoc codice desiderantur. Hujus fine additur: 'Explicit Prologus. Incipit liber primus:' et ad calcem libri XLIV. 'Pompei Trogi Epitome Historiarum liber quadragesimus quartus explicit.' Justinum autem excipit Tractatus hoc titulo insignis: 'Bonum universale de Proprietatibus Apum.'

Quartus etiam Oxoniensis, Bibliothecæ Collegii Corporis Christi, formæ ejusdem, Prologos librorum Trogi Pompeii continebat et Justinum. Prologo ultimo subscriptum erat: 'Explicit Epithoma. Incipit Præfatio Justini Trogi Pompei.'

Quintus Bibliothecæ Academicæ Cantabrigiensis, in folio, comprehendebat, præter Prologos librorum Trogi Pompeii et Justinum, Epistolam Alexandri M. ad Aristotelem, sed mutilam, Gregorii Nazianzeni Apologeticum,

atque Homilias de Natali Domini, de Sanctis Epiphaniis, de Spiritu Sancto, de semet ipso de agro reverso, de reconciliatione Monachi, de grandinis vastitate; Passionem S. Margaretæ, Homilias Eusebii Episcopi Cæsariensis ad Monachos, Solinum de Mirabilibus mundi, et Hugonis de S. Victore varios tractatus, Expositionem literalem librorum Geneseos, Exodi, Levitici, et libri Judicum, atque Apuleium de Deo Socratis. Initio Prologorum ascriptus erat idem inficetus versus, qui extat in tertio codice Leidensi: 'In Trogi sequitur Justini epitoma libellus:' atque alia manu: 'Incipiunt contenta Justini in abbreviationem Trogi:' et ad calcem Prologorum: 'Explicit Epithoma. Incipit Præfatio Justini in libros Trogi Pompeii,' et fine Præfationis: 'Explicit Præfatio. Liber primus incipit Historiarum Philippicarum, et totius mundi originum, et terræ situs ex historia Trogi Pompei.'

Primus Mediceæ Bibliothecæ octuplicatæ formæ longioris, in membrana exaratus, atque optimæ notæ Codex. Præfationi subjuncta est hæc rubrica: 'EXPLICIT PROLOGVS. POMPEII TROGI LIBER I. INCIPIT.' Tres postremi libri et ultima verba libri XLI. desiderantur.

Secundus[1] quoque ejusdem Bibliothecæ, membranaceus, charactere Longobardico exaratus, atque omnium qui hactenus a Viris doctis fuerunt excussi vetustissimus, est, atque optimis lectionibus refertus: at, quod dolendum, quindecim prioribus libris destituitur. Initio libri XVI. ascripta erat hæc rubrica: 'M. Juniani Justini Epithoma historiarum lib̄. XIIII. exp. Incipit Liber XV.' ubi in numerorum notis pingendis peccavit librarius: at fine libri XVI. recte ab eodem scriptum: 'M. IUNIANI IUSTINI EPITOMA

NOTÆ

[1] Hunc Codicem etiam memorat Gerardus Joannes Vossius lib. I. de Hist. Lat. cap. 22. 'In Antonii Arnoldi libro nominabatur 'Justinus Frontinus,' et in Codice Bibliothecæ Mediceæ dicitur 'M. Junianus Justinus.'' In Bodleiano quoque codice et Regio iisdem nominibus insignitur auctor, atque etiam in Vaticano, teste Jacobo Sirmondo ad Ennodium lib. I. Epist. 1. init. Adde Dempsterum ad Rosinum lib. II. Antiq. Rom. cap. 2. et lib. I. de Etruria Regali cap. 4. p. 13.

HISTORIARVM LIBER XVI. EXP. INCIPIT LIBER XVII. FELICITER.' Hic codex quoque in fine mutilus est, et desinit in hæc verba capitis quarti libri XLIIII. 'et post dies ad corpus expositi requirendum misisset.'

Magliabequianus recentioribus codicibus annumerandus hujusmodi rubricam præfationi præfixam exhibet: 'PROLOGVS IN LIBRO QVI DICITVR EPITHOMA SIVE ABBREVIATIO HISTORIARVM EX TROGO POMPEIO SECVNDVM IVSTINVM EIVS DISCIPVLVM ET PHILOSOPHVM CELEBERRIMVM INCIPIT FELICITER:' initio libri I. 'POMPEI TROGI EPITHOMA HISTORIARVM LIBRI PRIMI INCIPIT DE NINO REGE:' et libri II. 'POMPEI TROGI EPITHOMA HISTORIARVM SECVNDVM IVSTINVM LIBRI SECVNDI INCIPIT DE ORIGINE ET ANTIQUITATE SCYTHARVM:' ac libri III. 'POMPEI TROGI EPITHOMA HISTORIARVM SECVNDVM IVSTINVM LIBRI TERTII INCIPIT. QVALITER ARTAXERSES PATRIS NECEM VLCTVS ARTABANVM ET FILIOS EIVS OCCIDIT.' Libro quarto præfigitur brevior rubrica: 'POMPEI TROGI EPITHOMA HISTORIARVM SECVNDVM IVSTINVM LIBRI QVARTI INCIPIT.' Huic similem quoque præferunt sequentes libri. Ceterum ad calcem libri XLIV. extat hujusmodi rubrica: 'EXPLICIT LIBER QVI DICITVR EPITHOMA SIVE ABBREVIATIO HISTORIARVM EX TROGO POMPEIO SECVNDVM IVSTINVM EIVS DISCIPVLVM ET PHILOSOPHVM FELICITER. DEO GRATIAS. AMEN.' Deinde ascriptum: 'Iste liber est mei Marii Mafeii Volaterrani, et est satis correctus. Sis felix quicunque leges, et ne ipsum macules.'

Editionum, quarum in notis a me facta est mentio, prima Venetiis excusa fuit a Nicolao Jenson. anno 1470. in folio. In ea titulus libri I. ita concipitur: 'Justini Historici in Pompei Trogi Historias liber primus incipit:' ad finem libri XLIV. 'Justini Historici clarissimi in Trogi Pompei Historias liber XLIIII. feliciter explicit. MCCCCLXX.

Historicos[1] veteres peregrinaque gesta revolvo
Justinus. lege me. sum Trogus ipse brevis.

NOTÆ

[1] Prius δίστιχον quoque exhibuit Antonius Zarothus ad calcem editio-

Me Gallus Veneta Jenson Nicolaus in urbe
Formavit Mauro principe Christophoro.'

Secunda ejusdem formæ Romæ impressa fuit a Conrado Sweynheym et Arnoldo Pannartz hoc titulo: 'Justini historici politissimi Epitoma in Trogi Pompei historias prohemium incipit:' initio libri I. 'Ex primo volumine:' et libri II. 'Ex secundo volumine Trogi Pom.' Ad calcem libri XLIV. extant hæc disticha:

'Aspicis illustris lector quicunque libellos;
Si cupis artificum nomina nosse, lege.
Aspera ridebis cognomina Teutona: forsan
Mitiget ars Musis inscia verba virum.
Conradus Sweynheym Arnoldus Pannartzque magistri
Rome impresserunt talia multa simul.
M. CCCC. LXXII. die XXVI. Septembris.'[1]

Tertia octuplicatæ formæ, accurante Bechario, loci quidem indicio et typographi nomine destituta est: illam vero Florentiæ excusam fuisse, prodit Lilium rubrum, quod Scriptorum hoc volumine comprehensorum subjicitur recensioni: eaque hujusmodi est: 'Justini Historia ex Trogo

NOTÆ

nis Justini Mediolani impressæ in folio A. MCCCCLXXIIII. addito sequenti:
Quem manus Antoni Zarotho sanguine creti
Impressit solers, Insubribusque dedit.

[1] Cl. Mattaire tom. I. Annal. Typograph. p. 96. de hac editione scribit: 'Justini Epitome Trogi et Florus per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz, fol.' &c. Istud quidem persuadere videtur τὸ 'libellos,' quæ vox extat in primo versu, nempe ut Floro Justinum junxerint hi typographi: verum in duobus exemplaribus, quorum unum olim manibus oculisque versavi in Bibliotheca amplissimi Meadi, alterum asservatur in Bibliotheca Lugduno-Batava, desideratur Florus. His addo et tertium exemplar, quod recensetur in Catalogo Librorum rarissimorum ab Artis Typographicæ inventoribus aliisque ejusdem Artis principibus ante annum millesimum quingentesimum excusorum. Hunc stupendum vetustarum editionum thesaurum, qui CCXLVIII. voluminibus constat, sibi comparaverat Vir illustris Samuel Smith, Magnæ Britanniæ nomine apud Venetos Consul. Primum autem, qui Florum Justino comitem dedit, addito anni et loci indicio, fuisse suspicor Philippum Pincium Mantuanum, in cujus typographia Justinus et Florus una fuerunt excusi Venetiis A. MCCCCXCIII.

Pompeio quatuor et triginta (leg. *quadraginta*) epithomatis collecta.

Lucii Flori Epithomata quatuor quam cultissima in decem Titi Livii decadas.

Sexti Ruffi Consularis viri ad Valentinianum Augustum de Historia Romana opus dignissimum.

Nerva Cocceius ex Dione Græco per Georgium Merulam Alexandrinum. Trajanus Nerva ex Dione per eundem Merulam. Adrianus ex Dione Græco.

Conflagratio Vesævi montis ex Dione per supradictum Merulam.

P. Victoris de Regionibus urbis Romæ libellus unicus.'

Sequitur Lilium rubrum, ex quo manifeste apparet hanc editionem excusam fuisse Florentiæ in typographia Philippi Juntæ. Præfationem huic editioni præmisit Augustinus Becharius Mortariensis Sacerdos, eamque inscripsit Scaramutiæ Trivultio, Comensi Episcopo. Titulus autem præfationis Justini hujusmodi est: 'Justini Historici Clarissimi in Trogi Pompeii Historias Exordium:' et libri I. 'Justini Historici in Pompeii Trogi Historias Liber primus incipit.' Ad calcem libri XLIV. additur: 'Justini Hystorici Clarissimi in Trogi Pompeii Hystorias Liber XLIIII. et ultimus Feliciter Explicit:' et fine libelli P. Victoris: 'Impressum fuit hoc opus Anno Domini MCCCCC. decimo nono Kalen. Augusti.' In hac editione suppletur lacuna, quæ plerisque præcedentibus editionibus inhæserat: I. 8. 11. 'Num cadenti sibi scutum laborum gloriæque socium exosculatus est;' omissis post vocem 'scutum' hisce verbis, 'ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatum velut.'

Quarta Veneta fol. hoc titulo: 'Justini ex Trogo Pompeio Historiæ cum multis memorabilibus in margine. Addito insuper indice: quo facilius notatu clariora reperiri possint: nuper emendatæ.' Inscriptio præfationis: 'Justini Historici clarissimi in Trogi Pompei Historias Exordium:' libri I. 'Liber primus Justini Historici in Pompei Trogi Historias:' et libri II. 'Justini Historici liber secun-

dus.' Fine libri XLIV. 'Justini historici viri clarissimi epithomatum in Trogi Pompeii historias liber XLIIII. et ultimus feliciter finit.' Dein sequitur Philippi Beroaldi Bononiensis Epistola ad magnificum Comitem Petrum Mariam Rubeum, Parmensem, libris IV. Flori præfixa. Horum ultimo subjunguntur quatuor disticha:

Aurea Justini Lucique epithomata Flori
Ære tibi modico, candide lector, eme.
Contrahit iste Titi numerosa volumina Livi:
Pompeii historias colligit iste Trogi.
Quam bene conjuncti: namque, hic ubi desinit, ille
Incipit: atque unum pene videtur opus.
Rite recognovit quos Justinianus ad unguem
Romanus. Felix lector amice, vale.

Hæc excipit Epistola Sabellici ad Contarenum: 'Marcus Antonius Sabellicus Jo. Matthæo Contareno viro patritio salutem.'[1]

NOTÆ

[1] 'Recognovi his paucis diebus Justini et Lucii Flori Epitomen. Fuitque ea mihi lectio parum jucunda, non quia non uterque sit amabilis: et ut hic ex Livii majestate multum referens: ita ille ex Trogi gravitate: verum Romanæ Peregrinæque historiæ imaginem velut duplici tabella intuitus, non sine dolore animi admonebar, quantum in duobus viris, quorum hi lineamenta verius quam typum expressere, amiserit posteritas. Ceterum, si fatorum invidia ea fuit, ut tanta hominum indole necessario careremus, haud vulgaris gratia debetur his, per quos demum consecuti sumus, ut si non corpus, imaginem saltem, tantarum lucubrationum teneremus: quanquam (proh dolor) ne hanc quidem umbram nisi mendosam, claudam, et corruptam, librariorum sive inscitia sive incuria ad posteros transmisit. Scio ego virum nostri temporis ingenio et eruditione florentem in hoc multum operæ adhibuisse, ut Florus ipse quam emendatissime legeretur: sed vel suo ipsius judicio, vel, quod magis credo, librariæ officinæ vitio, parum quod voluit effecit. Quod tu, vir eruditissime, ita esse facile deprehendes, si recentia exemplaria (nisi ego quoque pari fraude sum deceptus) cum veteribus illis contuleris. Nihil enim quod ad eam recognitionem attineret, quæ diligentissima esse potuit, a me prætermissum puto; nec Antonius Moretus vir summa diligentia, ac supra quam dici possit accuratus, gerendæ rei defuit: sed sic ego evenire arbitror, ut nihil, quod a nolentibus et invitis fiat, recte fiat. Tu vero quid in hac parte profecerimus vide, ac boni consule. Vale.'

Hic fuit Bibliopola Venetus, cujus quoque meminit Sabellicus in Epistola ad Rambertum Malatestam lib. VIII. Ep. 26. 'Conveni, quod potui, Antonium Moretum Bibliopolam hic longe principem mihique familiarissimum.'

Hanc epistolam scripsit Sabellicus die VIII. Novembris MCCCCXCVII. quo anno in lucem prodiit Venetiis prima illius editio Justini, typis ad Gothicum characterem accedentibus excusa, neglecto typographi nomine: eamque excepit altera, in qua typographi nomen et loci atque anni indicium omittuntur.[1] Utriusque titulus idem est, 'Justinus Historicus' inter lineas rubras. In his, quemadmodum et in mea, quæ tertia Sabellicana est, Justino jungitur Florus, et paginarum margines lemmatibus, quibus accedunt Sabellici quædam annotationes, instruuntur. Harum forma quoque est eadem. Index autem, quem, ut ex titulo apparet, tertiæ editioni addere proposuerat eximius editor, in ea non reperitur. Unde non levis oritur suspicio hanc editionem, vivente quidem Sabellico, prelum subiisse, post mortem vero ipsius demum ad finem fuisse perductam: siquidem anno MDVI. animam Deo reddidit illustre illud Italiæ literatæ ornamentum.

Eadem autem Sabellici Epistola quoque extat in tribus Parisinis editionibus in 4to quarum paginæ paginis respondent, et Justini libri foliis XCIII. comprehenduntur, ac Florus et Sextus Rufus Justino junguntur. Harum tituli iidem sunt, eodemque sphalmate inquinati:

'Justini Historia ex Trogo Pompeio quatuor et triginta epithomathis collecta.'

'Lucii Flori Epithomata quatuor quam cultissima in decem Titi Livii decadas.'

'Sexti Ruffi consularis viri ad Valentinum Augustum de Historia Romana opus dignissimum.'

Hic titulus idem est cum parte tituli editionis Becharianæ, in qua tamen recte editum est *Valentinianum*. Operarum

NOTÆ

[1] Harum editionum exemplaria asservantur in Bibliotheca publica, prioris quidem inter impressos ejusdem Bibliothecæ libros, posterioris vero in Legato Perizoniano n. XXI. Catal. p. 492. B. ubi male editum: 'Justini Historiæ, Venet. 1494. Item Strabo de situ Orbis, ibidem 1494.' Lege: *Justini Historiæ, absque anni ac loci indicio, et typographi nomine.*

Strabo de situ Orbis Latine, cum præfatione Guarini Veronensis atque indice Antonii Mancinelli. Venetiis, apud Joannem Vercellensem 1494. *die* XXIIII. *Aprilis.*

autem et interpunctionum menda in hisce innumera sunt. Illarum una typis excusa fuit a Francisco Regnault, altera a Joanne Barbier, tertia a Joanne Petit, sive Parvo, de cujus editione Flori Cl. Dukerus [1] æquum sane judicium tulit. Illarum contextus plurimum quantum differt a Sabellicano, et plerumque cum Bechariano conspirant. Quatuor autem δίστιχα, quæ extant non solum in hac Veneta, sed duabus etiam præcedentibus Sabèllici editionibus, repetita sunt ex editione ante primam Sabellicanam publicata, in qua Florus ex recensione Beroaldi etiam jungitur Justino. Ista typis nitidissimis excusa est, sed loci et anni indicium et typographi nomen in ea desiderantur: typi autem prorsus similes sunt iis, quibus Suetonium excudit una cum Historiæ Augustæ Scriptoribus, Eutròpio atque Paulo Diacono, Joannes Rubeus de Vercellis, Venetiis A. 1490. die XV. Julii. Ad calcem Epistolæ Sabellici in hac nostra editione additur: 'Impressum Venetiam (leg. *Venetiæ*) per magistrum Joannem Tacuinum de Tridino MCCCCCVII. die XVII. Maii.'

Quinta Florentiæ excusa fuit typis Philippi Juntæ A. MDX. in 8°. curante Mariano Tuccio, cujus ad Andream Marsuppinum præfatio accedit. Titulus hujusmodi est: 'Justinus una cum Floro castigatus:' et ad calcem libri XLIV. legitur: 'Justini Hispani Historici Viri Clarissimi Epitomatum in Trogi Pompei Historias liber XLIIII. et ultimus feliciter finit:' et fine libri IV. Flori: 'Impressum Florentiæ opera atque impensa Philippi di Giunta Florentini, anno a Christi nativitate M. D. X. tertio Galeodas (leg. *Calendas*) Februarii, Petro Soderino perpetuo Vexillifero existente.' Hanc editionem ex sua Bibliotheca optimis rarissimisque libris instructa mecum communicavit Vir clarissimus, Petrus van Damme.

NOTÆ

[1] In præfatione Annæo Floro præfixa p. 19. 'Comparaveram mihi insuper, præter Editiones recentiores non paucas, illam, quam veterem, et vetustissimam, et interdum principem, vocat Gruterus, et Parisiensem Joannis Petiti, sive Parvi. Ex his prior in folio, &c. Posterior in 4. sine nota anni, tot glossis, vitiis scripturæ et distinctionum, scatet, ut vix inter mediocres haberi possit.'

Sexta Mediolanensis in folio cum hac inscriptione: 'Trogi Pompeii Historia per Justinum in compendium redacta proxime quam emendatissime edita.' Justinum comitantur Florus et Rufus, cujus fine additur: 'Habes, Candide Lector, in hoc volumine non minus utilia quam lepida Justini in Trogum, et Flori in Livium: insuper Sexti Ruffi viri consularis Epithomas nuper castigatissime Mediolani impressas apud Leonardum Vegium M. D. X. Nonis Maiis.'

Septima Parisiensis ejusdem formæ hoc titulo fulget: 'Justini Historici Clarissimi Epitome in Trogi Pompeii Historias. Lucii Flori de Rebus Romanis Epitome. Sexti Ruffi Viri Consularis Libellus. Hæc omnia, candide Lector, ad vetus exemplar reposuit Petrus Danesius. Veneunt in ædibus Joannis Parvi in via ad divum Jacobum sub signo aurei Lilii.' Inscriptio præfationis Justini est hujusmodi: 'Justini Historici Clarissimi in Trogi Pompeii Historias Præfatio ad Antoninum Imperatorem:' et ad calcem libri XLIV. additur: 'Justini Epitomata in Trogum Pompeium a P. Danesio feliciter restituta Impressit Antonius Aussurdus ad Idus Maias M. D. XIX.' Ad calcem Rufi repetitur eadem formula, quæ extat in editione Mediolanensi, præterquam quod desinat in hæc verba, 'Epithomata nuper castigatissime impressa.' In margine adduntur lemmata, inter quæ occurrunt aliquot variantes præcedentium editionum lectiones, quas una cum Variantibus Lectionibus Bongarsii a me locupletatis indicio editionum, ex quibus ab eodem amplissimo Viro fuerunt depromtæ, præter quinquaginta admodum ex editionibus a me nondum visis excerptas, in hoc volumen lubens contulissem, nisi istud in nimiam molem excrevisset. Ceterum inter variantes lectiones, quas margini addidit Danesius, quatuor occurrunt prolatæ e Codice Lexoviensi, qui antiquum exemplar ab eo appellatur: ut XXXII. 2. 6. ''Quæ res Demetrio non gratiam legationis, sed odium obtrectationis, comparavit. Nam apud fratrem Perseum æmulatio illi invidiam contraxit, et apud patrem nota absolutionis causa offensa fuit.' In antiquo exemplari legitur, *Quæ res Demetrio non gratia legationis,*

sed odium obtrectationis, causa offensæ fuit. XXXVI. 2. 3. 'Post Damascum Azelus, mox Adores, et Habraam et Israhel reges fuere.' Ita ex antiquo hæc nomina, quæ in ceteris exemplaribus secus leguntur, reposuimus.' Antea legebatur *Post Damascum Abraham, Moses, Israhel, reges fuere*: atque ita edere maluit Georgius Major, quam Aldinam vel Juntinam sequi, in quibus extat *Post Damascum Azelus, mox Adores, Habraam, Israhel, reges fuere.* Editio Romana quoque hunc locum ita repræsentat: *Post Damascum Azelus, mox Adores et Habraamus et Israhel reges fuerunt.* XXXVIII. 7. 8. '' Exactio publicanorum.' Antiquum exemplar, pro *exactio, sectio* habet.' Vocem *sectio* quoque ex Mss. Justino reddidit ampl. Bongarsius, iisdemque astipulatur editio Romana. XXXVIII. 10. 3. '' Caligas auro fingerent:' antiquum exemplar habet *facerent*, ubi cetera *fingerent*.' Ita quoque in Mss. atque editione Romana legi monui. In aversa primi folii parte extat Epistola Petri Danesii ad Antonium Aussurdum. Floro quoque præfigitur ejusdem Epistola nuncupatoria ad Reverendum in Christo Patrem D. Franciscum Hamonem, Nannetensem Episcopum.

Octava Veneta in 8°. Aldinis typis excusa, omnibus præcedentibus editionibus longe castigatior, egregie supplet lacunam, quæ iisdem, præterquam Romanæ, inhæserat XVII. 2. 15. 'Ob hæc Pyrrhus, filia Ptolemæi in matrimonium accepta, vindicem eum regni reliquit. Sed quoniam,' &c. Bechariana, et tres Parisinæ, quarum antea a me facta fuit mentio, pro *eum* dant *eam*, ut hoc pronomen ad vocem 'filiam' referretur: at longe nitidius est, atque historicæ veritati convenientius, quod in Aldina et Romana legitur: *Ob hæc Pyrrhus .... reliquit, pacificatus cum omnibus finitimis, ne abducta in Italiam* (Rom. *in Italia*) *juventute prædæ hostibus regnum relinqueret. Sed q.* Titulus hujusmodi est: 'Trogi Pompei Externæ Historiæ in compendium a Justino redactæ. Externorum Imperatorum vitæ authore Æmylio Probo.' Huic editioni præfuit Franciscus Asulanus, cujus Epistola ad Joannem Cornelium Georgii

filium præfationi Justini præfigitur. Ad calcem Æmylii Probi sive Cornelii Nepotis legitur: 'Venetiis in ædibus Aldi et Andreæ Asulani soceri, mense Jan. M. D. XXII.'

Nona Florentina typis Juntinis impressa ejusdem formæ est cum præcedente, a cujus contextu paucis in locis discrepat: eundem quoque titulum præfert. Junguntur autem Justino in hac editione Cornelius Nepos et Velleius Paterculus, qui hoc titulo insigniuntur: 'Æmylii Probi de Vita Excellentium Imperatorum Liber. C. Vellei Paterculi historiæ Romanæ ad M. Vinicium Cos.' Ad calcem Velleii p. 261. extat Beati Rhenani præfatio, eamque excipit hæc subscriptio: 'Florentiæ per hæredes Philippi Juntæ Anno Domini M. D. XXV.'

Porro ad memoratos Codices Mss. librorum Trogi Pompeii accedit codex Bibliothecæ publicæ separato volumine comprehensus, in membrana ante sexcentos annos exaratus in 4to. Hic olim fuit Bibliothecæ Schobingiæ, et quartus Leidensis in notis ad Prologos appellatur: primus autem, qui in primo; secundus, qui in tertio; tertius, qui in quarto, Justini codice Leidensi extat. Numeri autem Prologorum in hoc codice ad calcem contextus eorundem erant ascripti, et fine ultimi Prologi legitur: EXPL. PROL. LIBRI XLIIII. eamque subscriptionem excipiunt hi versus:

Narrat Athanasius, quoniam Noë Patriarcha
Filiolos genuit binos egressus ab arca,
Ex quibus Hionitus tunc erat astrologus.

Prologorum interpretationem Italicam olim editam, quæ ne uno quidem loco discedebat a librorum suorum scriptura, vidisse se refert amplissimus Bongarsius. Istam autem Justini interpretationi Italicæ junctam fuisse prorsus verisimile est: siquidem in illo Italice reddendo adeo diligentem operam certatim posuerunt eruditi Itali, ut præter illas, quæ in publicis Italiæ Bibliothecis manu exaratæ reperiuntur, tres Justini versiones Italicæ typis mandatæ fuerint, antequam salutarem manum Justino admoveret idem Vir illustris. Primæ auctor fuit Hieronymus Squar-

zaficus, secundæ anonymus, tertiæ celeberrimus ille optimorum Scriptorum qua Græcorum qua Latinorum Interpres Thomas Porcacchi. Istarum tituli concipiuntur hoc modo:

'Giustino Historico volgarizato giustamente da Gilo-ramo Squarzafico: impresso alle spese de Gio. di Colonia, e di Gio. Gherretze compagno in Vinegia 1477. 1. Septembre:' fol.

'Justino Historico Clarissimo, nelle Historie di Trogo Pompeo, nuovamente in lingua Toscana tradotto, et con somma diligentia et cura stampato in Vinegia 1542.' et ad calcem libri XLIIII. 'Finisse il Libro di Justino Historico abreviatore di Trogo Pompeo posto diligentemente in materna lingua, et stampato in Vinegia per Bernardino de Bindoni Milanese. MDXLII.' in 8°.

'Giustino Istorico nelle Istorie di Trogo Pompeo, tradotto per Tommaso Porcacchi, al Magnifico e Valoroso Signor Girolamo Magnocavallo, in Vinegia presso il Giolito 1561.' quart. Harum primæ vel tertiæ exemplar, in quo Prologi librorum Trogi Pompeii una cum Justino extabant, oculis usurpasse Justini sospitatorem necesse est. Prologorum enim translatio, quam editio Anonymi repræsentat, mirum quantum discedit a Mss. codicibus, quibus usus fuit Vir amplissimus: quare etiam ejusdem specimina quædam in annotationibus ad Prologos exhibui. In ea autem singulos Prologos excipiunt singuli libri Justini: eodemque ordine eosdem fuisse digestos in codice Ms. P. Pithœi, observavit ὁ πάνυ.[1]

Præter hasce tres editionem Justini Italice redditi memorat cl. Mattaire tom. II. Annal. Typograph. p. 826. hoc titulo: 'Giustino Historico nuovamente in Lingua Toscana tradotto. Stampato per Pietro de Nicolini di Sabio, del mese d'Ottobrio in Vinegia 1535. 8vo.' Verum ista esse

NOTÆ

[1] In fine Var. Lect. 'Hoc solum monebo, præponi eos [Prologos] Justino in omnibus libris nostris, præterquam in uno Pithœi, in quo sub titulo Argumentorum singulis libris Justini singuli Prologi præfiguntur.'

videtur prima editio interpretationis, quæ deinde Venetiis prodiit anno 1542. Ceterum reverendissimi atque eruditissimi Abbatis Ludovici du Four de Longuerue notas in Prologos, quas in priore editione ex Itinerario Italico D. Bernardi Montefalconii exhibueram, nunc ex editione Parisina A. MDCCXXXIV. repræsentavi. Hæc igitur, Benevole Lector, boni consule, et vale.

DE

JUSTINI ÆTATE.

EX GERARDI JOAN. VOSSII LIB. I. DE HIST. LAT.

JUSTINI, qui Trogi Epitomen fecit, nec nomen, nec ætas, dubitatione caret. In Ant. Arnoldi libro nominabatur Justinus Frontinus: at in codice bibliothecæ Mediceæ dicitur M. Junianus Justinus. Atque hoc verius censeo, ob libri ejus antiquitatem: cujus argumentum non leve est, quod literis Longobardicis scriptus sit. Quod vero ad ætatem, Trogi ejus, cujus Epitomen scripsit, filium fuisse tradit Gualterus Burlei Anglicus lib. de Vita Philosophorum, qui anno MCCCCLXXII. editus ab Arnoldo Terffornen. Sed hoc sæculo illi condonemus, quo vixit. Ac eruditissimos etiam viros video esse, qui suspicentur vixisse, postquam imperium translatum fuit Constantinopolim; idque ob verba illa lib. VIII. 'Græciam etiam *nunc* et viribus, et dignitate, orbis terrarum principem.' Sed 'nunc' istic non signat tempus, quo Justinus scribit, sed de quo scribit; quomodo idem paulo post ait: 'Et hæc potissimum facere Thebanos Lacedæmoniosque, antea inter se imperii, *nunc* Græciæ imperantis, æmulos.' Ubi 'nunc' itidem valet, hoc tempore, quod exponitur. Plane vero vixisse arbitror sub Antonino Pio, atque huic Epitomen suam dicasse. Id colligo ex verbis istis præfationis: 'Quod ad te, Imperator Anto-

nine, non tam cognoscendi, quam emendandi, causa transmisi.' Ita enim habent editiones antiquæ, quæ, quin Msstorum fidem secutæ fuerint, nullus dubito. Sed objiciunt in optimis libris legi: *Quod ad te non tam cognoscendi magis, quam emendandi, causa transmisi.* Quam Msstorum lectionem etiam Bongarsius retinuit. Sed nihil manifestius, quam non ita scripsisse Justinum. Nec enim *tam* et *magis* satis conveniunt. Quid ergo? num dicemus *magis* tanquam superfluum tolli oportere? Atqui non videtur de nihilo esse, quod in optimis libris legitur. Quare puto, scriptum primo fuisse: *Quod, Antonine Imp. non cognoscendi magis, quam emendandi, causa transmisi.* Nempe ex *Antonine Imp.* fecere *Ad te non*. Ac quia sic *non* geminabatur, librarii, hunc errorem existimantes, alterum omisere. Et sane Justinum hunc sub Antonino vixisse, ante sæculum Philippus Bergomas ac Joan. Aventinus tradidere: immo idem jam ante annos trecentos in Chronico suo scripsit Martinus Polonus: sed, quod idem Justinum hunc cum Justino Martyre confudit, fœdus error est, cum hic, qui Epitomen scripsit, in iis, quæ lib. XXXVI. de Moyse, Josepho, et Israëlitis tradit, plane Scripturis adversetur: unde liquet hominem fuisse Gentilem: aperteque inter eos ab Orosio numeratur: ut de eo nihil dicam, quod beatus Martyr nihil Latine scripsisse videtur: item quod Eusebius, Hieronymus, Photius, nusquam historicam hanc Epitomen inter Martyris illius scripta reponunt. Nec tamen ea ignota fuit B. Hieronymo, qui illius meminit prooemio in Danielem: uti quoque Augustinus facit lib. VI. de Civit. Dei cap. 6. et Orosius lib. I. cap. 8. et 10. qui et Justinum passim exscribit. Post quos ejusdem mentionem fecere Isidorus, Jornandes, alii. Etiam quæ Lupus Ferrariensis Abbas Epist. XX. ad Altuinum ex Trogo Pompeio citat de iis, quæ Mithridatis excellentiam portenderint apud Justinum, ad verbum ex Justini lib. XXXVII. Sed apud Lupum nunc paulo comtius leguntur, ut et in Justino debeant emendari. —Est Justinus scriptor tersus et elegans, ut de eo scribit Raimundus Lullus lib. VII. de Orat. cap. 4. Quam turpi-

ter autem in rebus Judaicis aberrarit, ostendit Benedictus Pererius in Danielem cap. 40.—Mstus extat in Bibliotheca publica Academiæ Cantabrigiensis, et Oxonii in Collegio Corporis Christi. Ac nescio quid sibi velit, quod (ut est apud Th. James) Oxonii in Bibliotheca Collegii Novi extare dicatur 'Epitome historiarum per Trogum Pompeium lib. IV.'

EX JO. ALB. FABRICII BIBLIOTHECA LATINA, A JO. AUG. ERNESTI AUCTIUS EDITA, LIB. III. CAP. 1.

JUSTINUS[1] quis fuerit et quando vixerit, non satis compertum est; etsi Romæ, ante Imperatores Christianos, scripsisse non dubitem, ipsum a Christi sacris alienum. Itaque non assentior iis, qui ad Theodosii Imp. tempora rejiciunt, nescio quibus argumentis moti. Ut vero hoc loco a me commemoretur, facit, quod in editionibus quibusdam antiquioribus libros suos dicitur inscripsisse Imp. Antonino Pio: quanquam προσφώνησιν hanc in nullo codice scripto reperisse se testatur Jac. Bongarsius; qui putat additum

NOTÆ

[1] In antiquissimo codice Bibl. Mediceæ M. Junianus Justinus, sed in codice, qui fuit ap. Ant. Arnoldum, Justinus Frontinus dicitur, teste Jac. Bongarsio et Gerh. Jo. Vossio. Justinum Trogi breviatorem memorant Hieronymus, procemio in Danielem, Augustinus IV. 6. de C. D. Orosius (qui passim Justinum sequitur) lib. I. c. 8. et 10. Vincentius Bellovacensis, idemne hic Justinus sit cum Justino Martyre, an alius, ignorare se fatetur X, 94. Speculi Hist. Engelbertus Abbas, qui tempore Rudolphi I. Habspurgici scripsit librum de Ortu et Fine Romani Imperii (Tom. 25. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 363.) Justinum Historiographum laudat, 'qui Trogum Pompeium secutus in principio suæ Chronicæ.' Freculphus, qui ex Pompeio historico ejusque abbreviatore Justino repetit lib. II, c. 1. et 8. quæ lib. XXXVI. ap. Justinum leguntur de Judæis. Justini cujusdam mentio ap. Martialem XI, 66. Fuit et Justinus Manichæus, quem confutavit Fabius Marius Victorinus editus a Sirmondo Paris. 1630. 8. et recusus T. I. Sirmondi Opp. p. 409. De aliis hujus nominis videsis Reinesii Epistolas ad Hofmannum p. 410. et Dan. Guil. Molleri Dissertationem de Justino, Altdorf. 1684. §. 5.

nomen Antonini ab iis, qui Justinum falso eundem putarent cum celebri ejus nominis Philosopho Christiano et Martyre: in quo errore versati sunt Isidorus, Jornandes, Jo. Sarisb. et alii recentiores. Neque verisimile videtur, Justinum emendandi causa opus suum ad Imperatorem mittere voluisse, quod in præfatione innuit: si eam non potius ad virum aliquem doctum illius ætatis, sibique amicum, quam ad Cæsarem, direxit. Non magis certum est, quod Martinus Polonus et Auctor libri de Vitis Philosophorum cap. 114. affirmant, Trogi discipulum fuisse. Justinum libenter sequitur Orosius, imitatur Saxo Grammaticus, ut in notis ad hunc Stephanius passim notat. Parum credibile est, quod in codice Magliabequiano, teste Abr. Gronovio, traditur, Justinum Philosophum celeberrimum et Trogi fuisse discipulum; multo minus, quod Gualterius Burleus scripsit, filium. Libros Trogi de animalibus laudat Charisius lib. I. p. 79. respicit Plinius VII. Hist. Trogum laudans cap. 3. et lib. XI. cap. 52. ubi 'auctorem severissimum' vocat. Historias Trogi memorant Priscianus, item Plinius, et in Virgilium Servius, aliique.

TROGI POMPEII

FRAGMENTA.

DE EODEM, ET JUSTINO,

VETERUM AUCTORUM LOCA

A VIRO CL. JACOBO BONGARSIO COLLECTA.

PRISCIANUS Lib. V.

TROGUS Historicus in XXII. femininum a flamine protulit, hæc flaminea. Papicio, propter mortem flamineæ, flaminio obiit.

Duo Mss. *Papicio flamineæ* (unus *flaminiæ*) *flaminio obiit*. Lego *Papirius, propter mortem flamineæ, flaminio abiit*. A. Gellius lib. X. cap. 15. de flamine Diali, 'Uxorem si amisit,' inquit, 'flaminio decedit.' Sed, quæ Trogo et Prisciano est *flaminea*, Gellio est *flaminica*: et *flaminia*, flaminis domus.

* Conjecturam amplissimi Bongarsii corrigentis *abiit* pro *obiit* firmat Ms. Leid. in quo etiam legitur *hæc flaminica. Papicio flamen*, et *flaminicæ*.

IDEM Lib. VI.

Trogus Pompeius libro VI. Inde Scepsim petit, quo se media interfecta socru contulerat. Is ab Herculide petito colloquio.

In Ms. Prisciani leguntur hæc ex lib. III. Pro *se media* Mediolanensis editio habet *e Media*: unde lego *se e Media*. † De *Herculide* autem qui in Mss. Justini est *Derculides*, dixi ad lib. VI. 1. 2.

† Sed ex lib. III. Hellen. Xenophontis legendum *quo se Medias*. Locum ipsum lector consulat. *Bernec.*

* Xenophontis verba sunt pag. 482. ed. Paris. 1625. Ἤδη δὲ οὔσης αὐτῆς [Μανίας] ἐτῶν πλέον ἢ τετταράκοντα, Μειδίας θυγατρὸς ἀνὴρ αὐτῆς ὢν——ἀποπνῖξαι

αὐτῶν λέγεται. ἀπέκτεινε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς τό τε εἶδος ὄντα πάγκαλον, καὶ ἐτῶν ὄντα ὡς ἑπτακαίδεκα. Ταῦτα δὲ ποιήσας, Σκῆψιν καὶ Γέργιθα ἰσχυρὰς πόλεις κατέσχεν. Et pag. 484. Ὁ δὲ Μειδίας προσδοκῶν μὲν τὸν Φαρνάβαζον, ὀκνῶν δ' ἤδη τοὺς πολίτας, πέμψας πρὸς τὸν Δερκυλλίδαν, εἶπεν, ὅτι ἔλθοι ἂν ἐς λόγους, εἰ ὁμήρους λάβοι.

* Ms. Leid. *petito alloquio.*

VETUS INTERPRES VIRGILII, qui est apud P. Danielem, in illud tertii Æneid. (108.)

'Teucrus Rhœteas primum est advectus in oras.'

Teucrus. De hoc fabula duplex est: nam et de parentibus ejus dupliciter traditur. Alii enim Cureas et Idæ Nymphæ; alii, inter quos et Trogus, Scamandri, filium tradunt: qui Scamander, cum Creta frugum inopia laboraret, cum parte tertia populi ad exteras sedes quærendas profectus est, ab Apolline monitus, ibi eum habiturum sedes, ubi noctu a terrigenis obpugnatus esset. Cum ad Frygiam venisset, et castra posuisset, noctu mures arcuum nervos et laboramenta armorum adroserunt. Scamander, hos interpretatus hostes esse terrigenas, in Idæ montis radicibus ædificia collocavit: qui, cum adversus finitimos bellum gereret, victor in Fanto flumine lapsus non comparuit; qui post a Cretensibus in honorem regis sui Scamander appellatus est: filioque ejus Teucro regnum traditum, qui cives e suo nomine Teucros appellavit, qui post a rege Troo Trojani dicti sunt, et templum Apollini constituit, quem Sminthium appellavit. Cretenses enim murem Smynthicem dicunt: &c.

Leg. arbitror, *nervos et loramenta armorum.* Et statim, *in Xantho flumine.*

IDEM ad illud IV. Æneid. (37.)

'Ductoresque alii, quos Africa terra triumphis Dives alit.'

'Triumphis dives,' id est, bellicosa: et quidam dicunt Astros numquam triumphasse. Plinius autem secundus Historiæ Naturalis, et Pompeius Trogus Astros dicunt pompam triumphi primos invenisse, quam sibi Romani postea vindicaverunt. Libius autem Andronicus refert, eos de Romanis sæpius triumphasse, suasque porticus Romanis spoliis adornasse. Merito ergo 'Dives triumphis.'

Pro *Astros* legendum omnino *Afros*. Carthaginienses triumphasse, indicat etiam liber XIX. Justini.

PLINIUS in Indice Historiæ Naturalis Trogum auctorem multis locis laudat, ut lib. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 31.

Quæ ex eo transtulit, non arbitror esse ex libris Historiarum.

Lib. VII. cap. 3.

Et in Ægypto septenos uno utero simul gigni, auctor est Trogus.

Eadem fere totidem verbis Solinus cap. 3.

Lib. XI. cap. 39.

Pili a cute exeunt crassa hirti; fœminis tenuiores, equis in juba largi, in armis leoni: dasypodi et in buccis intus, et in pedibus: quæ utraque Trogus et in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens.

Cap. 52.

Addidit morum quoque aspectus simili modo apud nos Trogus, et ipse auctor severissimus, quos verbis ejus subjiciam. Frons ubi est magna, segnem animum subesse significat; quibus parva, mobilem; quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles significant; quibus juxta nasum flexa sunt, austeros; quibus juxta tempora inflexa, derisores; quibus in totum deflexa, malevolos et invidos. Oculi quibuscumque sunt longi, maleficos esse indicant; qui carnosos a naribus angulos habent, malitiæ notam præbent: candidi pars extenta notam impudentiæ habet; qui identidem operire solent, inconstantiæ. Oricularum magnitudo loquacitatis et stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

Lib. XVII. cap. 10.

Nam folia palmarum apud Babylonios seri, atque ita arborem provenire, Trogum credidisse demiror.

Lib. XXXI. cap. ult.

Trogus auctor est, circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, unde ablatæ sunt spongiæ.

CHARISIUS Lib. I.

Sed et Valgius, et Verrius, et Trogus de animalibus: hæ res lacte dicuntur: at consuetudo tamen aliud sequitur.

Leg. fortasse, hi tres lacte dicunt.

FL. VOPISCUS in Aureliano.

Neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum: prodente quinetiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus, manifestis testibus convincerentur.

IDEM in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non ut Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer viros in vita principum et temporibus disserendis.

HIERONYMUS Procemio in Danielem.

Ad intelligendas autem extremas partes Danielis multiplex Græcorum historia necessaria est, &c. præcipueque nostri Livii, et Pompeii Trogi, et Justini, qui omnem extremæ visionis narrant historiam; et post Alexandrum usque ad Cæsarem Augustum, Syriæ et Ægypti, id est, Seleuci et Antiochi, et Ptolemæorum, bella describunt.

IDEM in cap. V. Danielis.

Quo [de Balthazare loquitur] interfecto a Dario rege Medorum, qui Cyri regis Persarum avunculus fuit, et Cyro Persa, quæ duo regna Esaias ascensorem bigæ cameli et asini vocat, destructum esse imperium Chaldæorum. Quod quidem et Xenophon in Cyri majoris scribit infantia, et Pompeius Trogus, et multi alii, qui barbaras scripsere historias.

AUGUSTINUS lib. IV. de Civitate Dei cap. 6.

Justinus qui Græcam, vel potius peregrinam, Trogum Pompeium secutus, non Latine tantum, sicut ille, verum etiam breviter, scripsit historiam, opus librorum suorum

sic incipit: 'Principio rerum,' &c. *Paullo post.* Qualibet autem fide rerum, vel iste, vel Trogus, scripserit: nam quædam illos fuisse mentitos, aliæ fideliores litteræ ostendunt: constat tamen, et inter alios scriptores, regnum Assyriorum a Nino rege fuisse longe lateque porrectum.

OROSIUS Lib. I. cap. 8. de Fame Ægypti, cui Joseph subvenit.

Pompeius historicus, ejusque breviator Justinus, docet.

Cap. 10.

Ait enim Pompeius sive Justinus hoc modo: Ægyptii cum scabiem et vitiliginem, &c.

Quæ exstant lib. XXXVI. Justini. Transcripsit autem Orosius ad verbum pleraque ex Justino in suam Ormestam mundi: ita enim in Mss. inscribitur ipsius historia.
Vide C. Barthium Advers. XXXVI. XXXVII. *Bernec.*

* Lib. IV. cap. 6.

Et quoniam ex hoc jam Punica bella succedunt, res ipsa exigit, ut de Carthagine, quæ ante urbem Romam duos et septuaginta annos ab Elisa condita invenitur, ejusque cladibus ac domesticis malis, sicut Pompeius Trogus et Justinus exprimunt, vel pauca referantur.

* Ibidem.

Itaque Carthaginienses adversis Diis propter ejusmodi sacra, sicut Pompeius Trogus et Justinus fatentur, sicut autem apud nos constat, propter præsumtionem impietatemque ipsorum irato Deo, cum diu infeliciter dimicassent, &c.

* Lib. VII. cap. 27.

In primo libello expositum a nobis est, Pompeium Trogum et Cornelium Tacitum commemorasse, non plene quidem, nostrum vero Moysen etiam ipsorum testimonio fidelem, &c.

* Lib. VII. cap. 34.

Maximas illas Scythicas gentes, formidatasque cunctis majoribus, Alexandro quoque illi Magno, sicut Pompeius Corneliusque testati sunt, evitatas, &c.

ISIDORUS Libro de Natura rerum, qui in Mss. P. Pithœi inscribitur de Astronomia.

De monte Ætna Justinus in libro historiarum ita scripsit: Siciliæ tellus tenuis ac fragilis et cavernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis, &c.

Quæ exstant lib. IV.

JORNANDES Libro de rebus Gethicis.

Ex quorum [Gothorum] nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitisse prosapiam.

IDEM.

Tunc Cyrus rex Persarum, post grande intervallum, et pene post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompeio Trogo testante, Getarum reginæ Thamiri, sibi exitiale, intulit bellum.

* SERVATUS LUPUS FERRARIENSIS: Epistola XX.

Refert Pompeius Trogus Mithridatis regis futuram excellentiam præmonstratam, his verbis: Nam et eo quo genitus est anno, et eo quo regnare primum cœpit, stella cometes per utrumque tempus septuaginta diebus ita luxit, ut cœlum omne flagrare videretur. Nam et magnitudine sui quartam cœli partem occupaverat; et fulguris sui radiis nitorem solis vicerat, et, cum oriretur occumberetque, quatuor horarum spatium consumebat.

* LUITPRANDUS in Adversariis num. 201.

Memini me legisse in Bibliotheca Fuldensi in libris Trogi Pompeii, Augustum dedisse edictum de describendo orbe Tarracone, et idem edictum in illo libro dicebatur datum

Tarracone: dilata tamen executio propter negotiorum multitudinem diu.

JOANNES SARESBERIENSIS Lib. V. Policrat. cap. 12.

Quod ut mecum conjicias, collationem Philippi et Alexandri, Trogo Pompeio, vel Justino, compendiario ejus, si mavis, auctore, revolvamus. Ait ergo: Fuit Philippus rex armorum quam conviviorum studiosior, &c.

Extant lib. IX. Justini c. 8. Idem Trogum Pompeium multis quoque aliis locis citat: * ut lib. VI. cap. 14. et 17. lib. VIII. cap. 6. et 18.

MARTINUS POLONUS sub Antonino Pio.

Eo tempore floruit Pompeius Trogus, natione Hispanus, qui totius orbis historias a tempore Nini regis Assyriorum usque ad Monarchiam Cæsaris Latino sermone deduxit, distinguens per libros XLIV. quorum abbreviationem fecit Justinus ejus discipulus: qui Justinus Philosophus Antonino Pio librum de Christiana religione compositum tradidit, et benignum eum Christianis fecit.

* MATTHÆUS WESTMONASTERIENSIS in Floribus Historiarum pag. 44.

Anno divinæ incarnationis 9. Cæsare Augusto imperii sui 51. agente annum, Trogus Pompeius Chronica sua terminavit, in quibus quasi mundi præteriti cursum ad memoriam posterorum reduxit. Ita namque Romanorum rempublicam et arma, quæ gens illa late per orbem terrarum circumtulit, ab initio usque ad præsens tempus prosequitur, ut, qui res ejus legerit, ad construendum Romanum imperium virtutem et fortunam discat contendisse.

PRÆFATIO

JUSTINI.†

1. Cum multi ex Romanis, etiam consularis dignitatis viri,[a] res Romanas Græco peregrinoque sermone in historiam contulissent, sive æmulatione gloriæ, sive varietate et novi-

NOTÆ

† *Justini*] Tria potissimum de Justino quærenda mihi visa sunt. Quis fuerit? quod habuerit nomen? quo vixerit tempore? 1. Eum cum Justino Martyre confudit Martinus Polonus, sed male: hic enim Romanus, ille Syrus fuit ex Flavia Neapoli Syriæ Palæstinæ urbe oriundus; ille Græce, hic Latine scripsit; ille Christianus, hic Gentilis, teste Orosio: quod etiam patet ex iis, quæ lib. 30. de Mose, Josepho, et Israëlitis absurda plane memorat: adde quod nec Eusebius, nec Hieronymus, nec Photius historicam hanc Epitomen inter Martyris scripta usquam reposuerint. 2. In libro Antonii Arnoldi dicitur Justinus Frontinus; at in cod. Bibliothecæ Mediceæ vocatur M. Junianus Justinus, quod verius putem ob antiquitatem libri, quippe qui Longobardicis scriptus sit literis. 3. Fuerunt nonnulli qui Justinum vixisse dixerit, postquam Imperium Constantinopolim translatum fuerit, idque ob illa verba lib. VIII. 'Græciam etiamnunc, et viribus, et dignitate, orbis terrarum principem:' sed iis assentiri vix possum; illa enim particula *etiamnunc* non significat tempus quo scripsit, sed de quo scribit. Sub Antonino Pio eum vixisse probabilius dixerim; quod colligitur ex verbis istis Præfationis: 'Quod ad te, Imperator Antonine, non tam cognoscendi quam emendandi causa transmisi.' Id. censuerunt Martinus Polonus, Philipp. Bergomas, et Joan. Aventinus.

[a] *Cum multi ex Romanis, etiam consularis dignitatis viri*] Duo præcipue Græce scripsisse memorantur, ambo Consules; quorum alter A. Posthumius Albinus cum L. Lucullo, alter Publ. Rutilius Rufus cum Caio Mallio, Consul fuit: ille Romanam Historiam, hic Bellum Numantinum, cui tribunus militum interfuerat, Græce scripsit: cum vero in Præfatione sua imperitiæ veniam dari sibi peteret Albinus, quod homo Romanus Græca oratione uteretur, Marcus Cato dixis-

tate operis, delectatus, vir priscæ eloquentiæ,[b] Trogus Pompeius,[c] Græcas et totius orbis historias Latino sermone composuit; ut, cum nostra Græce, Græca quoque nostra lingua, legi possent; prorsus rem magni et animi et operis[1] [d] aggressus. 2. Nam cum plerisque auctoribus, singulorum regum vel populorum res gestas scribentibus, opus suum ardui laboris videatur, nonne nobis Pompeius Herculea audacia orbem terrarum aggressus videri debet;[2] cujus libris omnium sæculorum, regum, nationum, populorumque res gestæ continentur? 3. Et quæ historici Græcorum, prout commodum cuique fuit, inter sese gregatim[3] occupaverunt,[4] omissis quæ sine fructu erant; ea omnia Pompeius divisa temporibus, et serie rerum digesta, composuit. 4. Horum igitur quatuor et quadraginta voluminum (nam totidem edidit) per otium, quo in Urbe versabamur, cognitione quæque dignissima[5] excerpsi; et omissis his, quæ nec cognos-

*** Has VV. LL. Gronovio elaboratas ab ipsius Editione recentiori desumsimus. Reliquas suppeditabunt Notæ Variorum. Si quis vero Msstorum rationem desideraverit, is ejusdem viri clarissimi Præfationem adeat.

1 *Op.* pro *corporis* legit Avus ex conj. quam præter Ms. Gud. et ed. Junt. firmant Ms. Coll. N. ed. Ald. *Op.* etiam vel *leporis* legend. conjecerat Lips. —2 Coll. N. *non minus nob. periculosa aud. o. t. a. videtur.*—3 Bong. e duobus Mss. edidit *i. se segregati.* Magl. Thuan. ed. Rom. *i. se segregatim.* Ut huj. l. sensus sit: Historicos Græcorum certam materiam sibi sumsisse: alios singulorum regum, alios populorum vel nationum, res gestas, alios denique particularis belli historiam, descripsisse.—4 Periz. *i. se prægratiose occ.* Leid. 2. 3. *i. se gratiose occuparerint*: sed prior a sec. m. Ald. Junt. *occupaverant*; ut ex conj. legit Faber.—5 Coll. N. *versabar....digna.* Prius secutus editor

NOTÆ

se fertur: Mirum esse sane, quod Albinus culpam deprecari quam culpa carere maluerit. Ita Gellius.

[b] *Vir priscæ eloquentiæ*] Trogum 'severissimum' auctorem Plinius, 'disertissimum' Vopiscus, appellat.

[c] *Trogus Pompeius*] E Vocontiis Galliæ Narbonensis populis, ut ipse fatetur lib. XLIII. oriundus; illius avus Trogus Pompeius Sertoriano bello civitate donatus est a Cn. Pompeio, a quo Pompeii nomen illi fuit inditum; ejus pater sub Caio Cæsare militavit, epistolarum, legationum, et annuli curam habuit. Quare peccaverunt graviter et Joan. Gerundensis, cum illum Hispanum facit, et Phil. Bergomas, cum Justini præceptorem fuisse, et sub Antonino Pio floruisse, scribit; certum enim ex aliis fere omnibus, sub Augusto eum vixisse.

[d] *Rem magni et animi et operis* [*corporis*] Non de corporis robore loquitur; modo enim corpus erudito labori ferendo par sit, satis est: sed legend. *rem magni et animi et operis*, ut Liv. habet, quem Justin. imitatus

cendi voluptate jucunda, nec exemplo erant necessaria, breve veluti florum corpusculum feci; ut haberent et qui Græca didicissent, quo admonerentur; et qui non didicissent, quo instruerentur. 5. Quod ad te,[e] imperator Antonine, non cognoscendi magis[6] quam emendandi causa transmisi: simul ut et otii mei, cujus et Cato[f] reddendam rationem putat,[7 g] apud te opera constaret. 6. Sufficit enim mihi in hoc[8] tempore judicium tuum, apud posteros,

Oxon.—6 Rom. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. Col. *Q. ad te, I. A. non tam cogn.* Plerique Mss. *Q. ad te, non tam cogn. mag.* Venustius Med. a pr. m. et Leid. 3. *Q. ad te non cogn. mag.* omissa *tam*, quam eliminandam existimabat Gerard. Jo. Voss. I. de Hist. Lat. 32. Ita Liv. XXVIII. 18. 'Itaque non quomodo Hispaniæ amissæ sint quærendum magis Carthaginiensibus esse, quam quomodo Africam retineant cogitandum.' Gell. præf. 'Petimus, inquam, ut ea non docendi magis quam admonendi gratia scripta existiment:' et I. 3. 'Hæc taliaque Theophrastus cum discernendi magis disputandique diligentia quam cum decernendi sententia atque fiducia disseruit:' et XVI. 8. 'Fecisse videtur eum librum Ælius sui magis admonendi quam aliorum docendi gratia.' Macrob. I. Saturn. 1. 'In quo [symposio] quidem Socrates non arctioribus, ut assolet, nodis urget, atque implicat adversarium: sed eludendi magisque decertandi modo apprehensis dat elabendi prope atque effugiendi locum:' ubi Meurs. e veteri Cod. legit *magis quam decert.* eamque scripturam firmant quatuor Mss. ed. Junt. et Bas. Ceterum voces *Imperator Antonine* olim per notam I. vel IMP. ANTON. scriptæ a *non* absorptæ videntur, easdemque margini quorund. Justini Codd. Mss. Bibliothecæ Vat. et Codicis Monasterii S. Crucis in Hierusalem Cisterciensium, recentiore manu ascriptas esse, mihi per literas significavit eminentiss. Princeps Sylvius Valenti ὁ νῦν ἐν ἁγίοις. Similem fere librariorum lapsum observare licet ap. Mamertinum Genethl. Maximiani cap. 2. 'Quæ [vis divinitatis] vos tantis discursibus toto, quem regitis, orbe deducit; ut nos semper auxilii vestri caritate nuper ad libertatem piæ conquestionis impleverit:' ubi *semper* ortam suspicor ex S. IMP. *Sacratissimi Imperatores.* Pro *impleverit* legend. *impulerit* monuit Grut. conjectura assecutus scripturam Ms. Thuan.—7 Crusius Prob. Crit. cap. 2. legit *cui et C. r. operam p.* vel *cui suam et C. r. o. p.* In seqq. Med. *opera apud te c. Opera otii* a Cic. dicitur *fructus otii* VII. Fam. I. 'Modo ut tibi constiterit fructus otii tui.'—8 Ita Med. a sec. m. Magl. Leid. 5. Coll. N. ed. Rom. Bech. Ven. Par. Med. Ald. Junt. Bongarsius *hoc* male expunxit: illud addere solent optimi scriptores, ut Terent. And. IV. 6. 24. 'Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.' Cic. pro Quintio 1. 'Quæ res in civitate duæ plurimum possunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore.' Plin. VIII. 22. 'Quo in tempore si homine se abstinuerit.' Gell. I. 3. 'Ego certe in hoc quidem tempore non fallo me:' II. 6. 'Quando nullum calamitatis aut sævitiæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod in

NOTÆ

est 'Res est præterea immensi operis.'

[e] *Quod ad te*] Edd. plurimæ antiquiores habent *ad te, imperator Antonine;* opus enim suum Antonino Pio dicavit Justinus.

[f] *Cato*] Major, cui Censoris nomen fuit.

[g] *Putat*] In princ. Originum suarum. Ex Cic. pro Planc.

cum obtrectationis invidia decesserit, industriæ testimonium habituro.

eo tempore Italia non perpessa sit:' et XVII. 21. p. 749. 'Qui in hoc tempore nobiles celebresque erant:' ita meliores Mss. Oros. III. 20. 'Utraque prioribus comparata in hoc tempore minora sunt.' Imp. Justinian. præf. Inst. §. 3. 'Et quod in priore tempore vix post quadriennium prioribus contingebat.' Ita duo Mss. Vulgo abest in.

-

JUSTINI

HISTORIARUM PHILIPPICARUM†

ET

TOTIUS MUNDI ORIGINUM ET TERRÆ SITUS‡

EX

TROGO POMPEIO

LIBER I.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Assyriorum prima monarchia sub Nino. 2. Semiramidis a filio tandem interfectæ imperium. 3. Postremus Assyriorum rex Sardanapalus. 4. Medorum monarchia sub Astyage, Cyri avo. 5. Cyri pueritia, adolescentia; et Harpagi ad Cyrum admonitio. 6. Sybaren belli comitem Cyrus nobili præmio donat, et Astyagen regno spoliat. 7. Idem Crœsum vincit, et Lydos debellat, ac sub jugo astute retinet. Candaulis tragœdia. 8. Bellum Scythicum, in quo initia Cyro felicia, finis autem luctuosissimus. 9. Cam-

NOTÆ

† *Philippicarum*] Ap. Græcos, et Demosthenes Orationes suas in Philippum habitas, et Theopompus Chius Isocratis discipulus Historias de Rebus a Philippo gestis, Philippicas inscripserunt. Demosthenem imitatus Cic. Orationes suas in Marc. Anton. dixit Philippicas, quod, quemadmodum ille in Philippum, ita ipse in Marc. Anton. inveheretur. Theopompum secutus Trogus, et ipse Historias Philippicas appellavit; quod de rebus a Macedoniæ regibus gestis agerent: nam a lib. VII. ad XLI. agit de regno Macedonico, cujus dignitatem Philippus Alexandri Magni pater multum amplificavit.

‡ *Originum et terræ situs*] Bongars.

byses Cyro succedit, et suomet gladio conficitur. Legitimo hærede Smerdi sublato, Magi rerum potiuntur. Ostanes, aliorum principum opera adjutus, Magos de medio tollit. 10. Darius ex equi hinnitu servi industria fit tertius Persarum rex: Cyri filiam in matrimonium recipit: Babyloniam obsidet.

CAPUT I.

1. PRINCIPIO rerum, gentium nationumque imperium penes reges erat:[*] quos ad fastigium hujus majestatis non ambitio popularis,[1] sed spectata inter bonos moderatio, provehebat. 2. Populus nullis legibus tenebatur:[2] arbitria principum pro legibus erant. 3. Fines imperii tueri magis, quam proferre, mos erat: intra suam cuique patriam regna finiebantur. 4. Primus omnium Ninus,[a] rex Assyriorum,[b] veterem et quasi avitum gentium[3] morem nova imperii cupiditate mutavit. 5. Hic primus intulit bella finitimis,[c] et rudes adhuc ad resistendum populos terminos usque Libyæ[4][d] per-

[*] *Initio rerum reges imperabant gentibus et nationibus.*

1 Coll. N. *tantæ maj. n. a. secularis.* Pro *maj.* Reg. *dignitatis.*—2 Ap. August. IV. Civ. D. 6. legitur *populi n. l. tenebantur.*—3 Bong. edidit *gentibus*, eique suffragantur August. d. l. Periz. Coll. N. ed. Rom. Crusius suspicabatur *nativum gentibus.*—4 Rom. *ad L. us. term.* Flor. Ald. Junt. *ad L. term.*

NOTÆ

censet libros septem primos fuisse mundi origines: terræ vero situs, quos pollicetur inscriptio, putat esse regionum descriptiones, quæ a Justino omissæ, a Trogo non item.

[a] *Primus omnium Ninus*] Filius Nembroth seu Beli, qui, turris Babel ædificandæ princeps, novum sibi rudes in populos usurpavit imperium. Nimia in eum pietate Ninus idololatriam induxisse fertur; dum reos, qui ad ejus statuam confugerent, puniri vetuit.

[b] *Assyriorum*] Eorum regio fere tota ultra Tigrim sita est, Mediam et Susianam versus. Ab Assur Semi filio dicti sunt: quare Assur, modo pro gente, modo pro Principe Assyriorum, sumitur passim in sacris literis; ideo Ninus ab Epiphanio vocatur Assur, filius Nembroth.

[c] *Finitimis*] Assyriis: illius enim pater Belus, Chami nepos, Babyloniis tantum imperavit; sed Ninus gloriæ cupidus, Assyriis bello victis, Assyriorum rex dici, quam Babyloniorum, maluit; quod hoc paternam, illud propriam virtutem, commendaret.

[d] *Libyæ*] Libya multiplex fuit. Proprie dicta, ab Ægypto ad Tripolitanam regionem, et Syrtim majorem

domuit.[b] [†] 6. Fuere quidem temporibus antiquiores[e] Sesostris[5 f] Ægypti,[g] et Scythiæ[h] rex Tanaus:[6 i] quorum alter in Pontum,[k] alter usque Ægyptum, excessit. 7. Sed longinqua, non finitima, bella gerebant: nec imperium sibi, sed populis suis gloriam, quærebant; contentique victoria imperio abstinebant. Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis continua possessione firmavit. 8. Domitis igitur proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, et proxima quæque victoria instrumentum sequentis esset, totius orientis populos subegit. 9. Postremum illi bellum cum Zoroastre,[7 l] rege Bactrianorum,[m] fuit, qui primus dici-

[b] *Gentes ignaras artis militaris usque ad fines Libyæ vicit.*

us. August. *ad term. us. L.*—5 Ald. Junt. *Sesostres.*—6 Arrian. Parthicis ap. Phot. Cod. 58. *Πάρθους δέ φησιν ἐπὶ Σεσώστριδος τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως καὶ Ἰανδύσου τοῦ Σκυθῶν ἀπὸ τῆς σφῶν χώρας Σκυθίας εἰς τὴν νῦν μετοικῆσαι.* Hinc Parenti in Notis ad Arrian. Hist. Ind. p. 318. legend. videbatur *Iandus.*—7 Doctiss. Prideaux. IV. Connex. Vet. et N. Test. p. 212. e Mss. legere *Oxyatre* mihi olim indicavit cl. Hudsonus.

NOTÆ

juxta Æthiopiam, et mare Mediterraneum erat extensa; ubi nunc regnum Barcæ. Olim Libya stricte sumta, Marmarica et Cyrenaica.

† A. M. 1997. Ant. Ch. 2055.

[e] *Temporibus antiquiores*] Horum temporum historia fabulis corrupta est: Dynastiæ enim quindecim, quas ab Africano sive Manethone mutuatas Eusebius ante Abrahamum memorat, commentitiæ sunt. Si enim annos dinumeres, earum initium 1735. annis Adami ortum antevertit. Quod quam absurdum sit, quis non videt? Primus enim rex Ægypti Mesraim Chami filius, et Noëmi nepos, Nino fere æqualis fuit.

[f] *Sesostris* [*Vexoris*] Sesostris dicitur Herodoto et Diod., Ramestes Marcellino, Setosis Manethoni. Sed fabulosus est; nisi forte sit Osiris ille, qui dictus est Bacchus Ægyptius, vel Orus ejus filius, Hercules Libyus nuncupatus; qui victoriis suis terrarum orbem illustrarunt, sed post Ninum regnarunt.

[g] *Ægypti*] Quæ hinc ad Syenem et Æthiopiam, inde ad Arabiam et Palæstinam, pertinet.

[h] *Scythiæ*] Duplex est, citerior et ulterior. Citerior intra Imaum montem, mare Caspium, et Scythicum, *la Moscovie.* Ulterior extra Imaum, quæ in ortum longe extenditur, ubi nunc, *le Catay.*

[i] *Rex Tanaus*] Hunc Taunasim vocat Jornandes; sed quis fuerit, quo tempore vixerit, an nomen fluvio Tanai dederit, an potius ab ipso acceperit, incertum.

[k] *In Pontum*] Pontus Asiæ minoris provincia, propter Pontum Euxinum ex una parte, Bithyniam et Paphlagoniam ex altera.

[l] *Zoroastre*] Non Chus Chami filius, avus Nini, ut Greg. Tur. Nec Nembroth, Nini pater, fuit, ut Græci putarunt (ex Epiph.), sed nobilis Persa (ex Euseb. Arnob. et Clem. Alex.). Qui, in Asiæ interiora penetrans,

tur artes magicas invenisse, et mundi principia siderumque motus diligentissime spectasse.‡ 10. Hoc occiso,[n] et ipse decessit,[o] relicto impubere adhuc filio Ninya, et uxore Semiramide.[p] *

Cap. II. 1. Hæc nec immaturo[1] ausa tradere imperium, nec ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus vix patienter uni viro, nedum fœminæ, pariturıs, simulat se,[a] pro uxore Nini, filium; pro fœmina, puerum.* † 2. Nam et statura utrique mediocris, et vox pariter gracilis, et lineamentorum qualitas matri ac filio similis. 3. Igitur brachia ac crura velamentis,[2] caput tiara, tegit; et, ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu et populum vestiri jubet: quem morem vestis exinde gens universa tenet. 4. Sic, primis initiis sexum mentita, puer esse[3]

* *Hæc cum videret tot ac tantos populos fœminæ non parituros, qui vix uni viro patienter obedirent, fingit se Nini filium esse, non uxorem; puerum, non fœminam; non ausa imperium committere puerulo, nec ipsa palam regere.*

1 Med. Leid. 2. Periz. ed. Jens. Ven. Flor. Ald. Junt. *im. puero.* Rom. *im. filio.*—2 Thuan. *et crura calceamentis*: quomodo ex conj. legit Salmas. Leid. 1. 2. *crura virilis vestis.* Matthæus Westmonast. Flor. Hist. Æt. II. cap. 6. *brachia et crura veste virili, caput tiara tegebat.*—3 Ven. Med. Flor.

NOTÆ

Bactrorum oppidum condidit: astrologiam calluit primus, et magiam exercuit: ictus fulmine interiisse dicitur. Chron. Alex.

[m] *Bactrianorum*] Qui ultra mare Caspium, Indorum finitimi, ad Oxum fl. habitant. *Usbeck.*

‡ A. M. 2044. Ant. Ch. 2008.

[n] *Hoc occiso*] Diod. et alii de illius morte nihil habent; sed Ninum ab eo semel victum, tandem repetito certamine victorem, arcem Bactrorum arte Semiramidis occupasse, thesaurosque secum asportasse memorant.

[o] *Decessit*] Ita Diod. et alii plerique; sed Dinon rem aliter ap. Ælian. narrat: vult enim eum jussu Semiramidis necatum; quæ, ubi summam ab eo potestatem ad 5. dies obtinuisset, illum occidi jussit.

[p] *Semiramide*] Fuit, ex Chron. Alex. Nini mater et uxor: unde Persæ matres pro uxoribus habuerunt. Ex Diod. Ascalonita filia Deæ Derceto, cujus jussu in loco deserto exposita, a columbis nutrita fuit; deinde a pastoribus educata, ob pulchritudinem Menoni Syriæ præfecto nupsit; et post expugnatam Bactrorum arcem eam Ninus duxit in uxorem, invito Menone, qui dedecoris impatiens sibi cruentas intulit manus. Diod. et Ctes.

* A. M. 2048. Ant. C. 2004.

[a] *Simulat se*] Hoc simile vero non videtur: cum Ninyas infantulus esset natus extremis Nini temporibus: Semiramis vero (ex Diod.) nata annos 21. quippe quæ duos jam liberos Hypatem et Hydaspem ex Menone susceperat: præterea nota erat omnibus ob res gestas in Bactrianos.

† A. M. 2049. Ant. C. 2003.

credita est. 5. Magnas deinde res gessit: quarum amplitudine ubi invidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quemve[4] simulasset. 6. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit; quod mulier non fœminas modo virtute, sed etiam viros, anteiret. 7. Hæc Babyloniam[5] condidit,[b] murumque urbi cocto latere circumdedit, arenæ[6] vice bitumine interstrato: quæ materia in illis locis passim e terra exæstuat. Multa et alia præclara hujus reginæ fuere. 8. Siquidem, non contenta acquisitos viro regni terminos tueri, Æthiopiam[c] quoque imperio adjecit. 9. Sed[7] et Indiæ[d] bellum intulit;[e] quo præter illam et Alexandrum Magnum nemo intravit. 10. Ad postremum, cum concubitum filii petisset, ab eodem interfecta est,[f] duo et quadraginta annos post Ninum regno[8]

Par. Ald. Junt. omittunt *esse.*—4 Leid. 2. Ald. Junt. *quave causa.*—5 Ald. Junt. *Babylonem.*—6 Ita Bong. edidit ex cod. Cujac. cui astipulantur Med. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. *arenæ et calcis* Ald. Junt. Plinius XI. H. N. 96. 'Lac asinæ crassissimum, ut quo coaguli vice utantur:' et XXXV. 15. 'Utuntur eo [bitumine] ad lucernarum lumina olei vice.' Tac. III. H. 71. 'Ni revulsas undique statuas in ipso aditu vice muri objecisset.' Apul. VIII. M. fin. 'Femurque ejus asini accuratius in protrimentis sapidissime percoctum appone domino cervini vice.'—7 *Sed* abest Ald. Junt. Eæd. cum Rom. et plerisque Mss. *Indis.*—8 Ald. Junt. a. *qui regnavit annis* LIV. r.

NOTÆ

[b] *Babyloniam condidit*] Inchoatam a Belo amplificavit, ut Niniven a Nino conditam superaret. Murorum ambitus erat 365. stadiorum: altitudo 50. orgyorum, i. e. ulnarum, ex Plinio: latitudo aliquanto plus spatii, quam duobus curribus satis esset, obtinebat: turres erant 250. inter murum et domos erat via 2. plethorum, i. e. 200. pedum, ex Suida. Pontem super Euphratem ad stadia 160. perduxit: tum ex utraque pontis regione exstruxit arces, unde in totam regionem prospectum haberet: deinde hortos condidit amœnissimos, &c. Babylon ad Euphratem sita erat; ex illius ruinis alia civitas condita ad Tigrim, quæ olim Seleucia magna, nunc *Bagdet* dicitur.

[c] *Æthiopiam*] Duplex est, superior et inferior. Prima sub Ægypto inter Nilum et Sinum Arab. *les Abyssins.* Altera ultra Æquatorem extenditur, et antiquis ignota fuit, *Monomotapa, Congo, &c.*

[d] *Indiæ*] Asiæ regio inter fl. Indum ad occasum, et Serum fl. ad ortum, extensa, duas in partes a Gange divisa est. *Indostan.*

[e] *Bellum intulit*] Cum ingenti exercitu Staprobatem Indorum regem bello lacessivit; et eum bis, semel in Indo flumine prælio navali, iterum certamine terrestri, vicit: sed paulo post ab eo victa et læsa fugit, amissa tertia exercitus parte. Diod.

[f] *Interfecta est*] Regno cessisse filio, et se subduxisse, refert Diod. sed fi-

potita. 11. Filius ejus Ninya, contentus elaborato a parentibus imperio,[a] belli studia[g] deposuit, et, veluti sexum cum matre mutasset, raro a viris visus, in fœminarum turba consenuit.‡ 12. Posteri[h] quoque ejus, id exemplum secuti, responsa gentibus per internuntios dabant. 13. Imperium Assyrii, qui postea Syri[i] dicta sunt, mille trecentis annis[k] tenuere.[l]

CAP. III. 1. Postremus apud eos regnavit Sardanapalus,[1 a] vir muliere corruptior.[b] 2. Ad hunc videndum (quod nemini ante eum permissum fuerat) præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbaces,[2 c] cum admitti magna

[a] *Contentus regno armis acquisito a parentibus.*

1 Leid. 2. Ald. Junt. addunt *anno ante urbem conditam* LXIV. haud dubie ex Oros. I. 19. init. ubi ait: 'Anno ante Urbem conditam LXIV. novissimus apud Assyrios regnavit Sardanapalus.'—2 Magl. Bodl. Ald. Junt. *Arbacus.*

NOTÆ

dem Justino fecit nota omnibus mulieris improbitas.

[g] *Belli studia, &c.*] Instituit tamen, ut singulis provinciis imperaretur certus militum numerus, qui semper in urbe regia ipsi præsto essent; quibus post annum exauctoratis alii sufficerentur, ut exercitum semper haberet paratum, nullaque inter duces amicitia coalesceret.

‡ A.M. 2091. Ant. Ch. 1961.

[h] *Posteri*] Non Assyriorum tantum imperatores, sed multi etiam Asiæ reges hanc et vivendi et regnandi rationem secuti sunt.

[i] *Syri*] Qui inter Armeniam, Ciliciam, Mesopotamiam, Arabiam, et Palæstinam ad Mare Mediterraneum habitabant. Nunc *Souristan.* Sæpe cum Assyriis confunduntur. Europæi enim regionum illarum ignari, quicquid a Mari Sidonio ad Euphratem usque patet, modo Syriam, modo Assyriam; et populos modo Syros, modo Assyrios, vocarunt.

[k] *Mille trecentis annis*] Ctesias numerat annos 1360. Vell. 1760. vel ut Lips. corrigit 1230. Africanus 1484. Euseb. 1240. quod verius putem, Oros. 1164. Georgius Monachus 1360. sed alii initium sumunt a Nino, alii ab Belo, qui ante Ninum annos 65. regnavit.

[l] *Tenuere*] Reges recenset Africanus 41. Diod. 30. Euseb. 36. Vell. 33. Oros. 50.

[a] *Sardanapalus*] Vel Thonosconcoleras, non Assaraddon Sennacheribi filius, ut vult Genebrardus: sed hæres et filius Anaxindaraxis Assyriorum regis.

[b] *Muliere corruptior*] Dum Jonas Ninivitas ad pœnitentiam hortaretur, egit ille publicam: sed mox ad libidines rediit.

* A. M. 3235. Ant. Ch. 817.

[c] *Arbaces*] Vel *Arbactus,* Medorum, qui Niniven quotannis mittebantur, præfectus, a Beleso Chaldæo divinationis perito ad imperium invadendum excitatus, in regem conjuravit. Diod.

ambitione ægre obtinuisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram[3] colo nentem, et muliebri habitu, cum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partientem. 3. Quibus visis, indignatus tali fœminæ tantum virorum subjectum,[a4] tractantique lanam, ferrum et arma portantes parere; progressus ad socios, quid viderit, refert: negat 'se ei parere posse, qui se fœminam malit[5] esse, quam virum.' 4. Fit igitur[6] conjuratio:[d] bellum Sardanapalo infertur. Quo ille audito, non ut vir regnum defensurus, sed, ut metu mortis[7] mulieres solent, primo latebras[e] circumspicit: mox deinde[8] cum paucis et incompositis in bellum progreditur. 5. Victus, in regiam[f] se recipit;[9] ubi exstructa incensaque pyra,[g]

[a] *Ægre ferens tantam hominum fortium multitudinem subditam esse regi effœminato.*

In prolog. huj. lib. et ap. Jornand. de Regn. Succes. Freculphum tom. I. lib. III. cap. 9. et 17. ac Matthæum Westmonast. Æt. II. 3. rectius *Arbaces* legitur; idemque exhibuit G. Major. Ceterum ap. Matth. Æt. IV. 6. vitiose editum est *Arbastus.*—3 Græv. malebat *purpuras* ex Mss. Bongarsii, quibus accedunt Thuan. Leid. 1. 3. 4. Periz. Rom. Ap. J. Saresb. VI. Policr. 14. p. 364. male abest *et:* idemque cum Periz. Coll. N. Rom. et Vincent. Bellovacensi II. Speculi Historialis 98. *mollitie.*—4 Saresb. *v. iri s.* et cum Leid. 4. *tractantesque ferrum, et arma habentes par. Lanam* quoque omittit Leid. 3.—5 Saresb. Leid. 4. *mallet.*—6 Saresb. *ergo.*—7 Leid. 2. *hostis.* Inf. cap. 8. 2. 'Quæ [Tomyris] non muliebriter adventu hostium territa,' &c. Posteriora Justini verba imitatur Saxo XI. p. 219. 43. 'Fœmineo more latebram circumspicit.'—8 [V. Var. Not.] *Mox deinde,* ut Curt. X. 7. 'Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem.' Inscriptio ap. Ferret. Mus. Lapid. II. 46. 'Annus erat vitæ primus, mox deinde secundi Liminibus rapuit me sibi Persephone:' et *dein postea* in Prol. lib. XXVII. 'Effugit Ariamenen, dein postea custodes Tryphonis:' et ap. Cels. VII. Medic. 18. 'Primum inflammatur, deinde postea pondere abrumpitur:' atque *post deinde* ap. Gell. I. 3. 'Post deinde idem Theophrastus ad hunc ferme modum disseruit:' VII. 3. p. 388. 'Post deinde usum esse Catonem dicit argumentis parum honestis:' et XX. 1. 'Post deinde, nisi dissolverent, ad Prætorem vocabantur.'—9 Periz. Mss. Bong. ed. Rom. Ven. *recepit.* In

NOTÆ

[d] *Conjuratio*] Arbaces Medos, Persas, et Arabes, Belesus Babylonios, ad partes suas traxit.

[e] *Latebras*] Diod. tamen refert hostes ab eo ter superatos, sed Arbacem corruptis Bactrianorum copiis, et occiso Salameno reginæ fratre, tandem vicisse.

[f] *In regiam*] Fortiter hostium impetus ad tertium usque annum repulit: sed cum Tigris, ad quem Ninive sita erat, continuis excrescens imbribus, muros ad stadia 20. evertisset, urbs capta est. Diod.

[g] *Incensaque pyra*] Ita fere omnes. Clitarchus tamen ap. Athenæum re-

et se et divitias suas in incendium mittit; hoc solo imitatus virum. Post hunc rex constituitur victor[10] ejus Arbaces, qui præfectus Medorum[h] fuerat.† Is imperium ab Assyriis ad Medos transfert.[i]

CAP. IV. 1. Post multos deinde reges,[a] per ordinem successionis, regnum ad Astyagen descendit. 2. Hic per somnum vidit ex naturalibus[1] filiæ, quam unicam habebat, vitem enatam, cujus palmite omnis Asia obumbraretur. 3. Consulti harioli, 'ex eadem filia nepotem ei futurum,

Ven. Med. Flor. Par. *incensaque* desideratur. Leid. 5. *extr. ingensque p.* Bodl. *extr. ingentique p.* Melius Leid. 2. atque edd. quas consuluit Bong. *extr. ingenti p.* Ald. *recipit, et extr. ingenti p. se et div. et concubinas in inc. m.* Junt. *recepit, ubi extr. ingenti p. se et div. et conc. in inc. m.* Hanc pyram describit Athenæus XII. 7. ubi ex Ctesia refert *Σαρδανάπαλον καταλυθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρβάκου τελευτῆσαι ἑαυτὸν ἐμπρήσαντα, ἐν τοῖς βασιλείοις πυρὰν νήσαντα ὕψος τεσσάρων πλέθρων, ἐφ' ἧς ἐπέθηκε χρυσᾶς κλίνας ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, καὶ ἴσας τραπέζας καὶ ταύτας χρυσᾶς. ἐποίησε δὲ ἐν τῇ πυρᾷ καὶ οἴκημα ἑκατόμπεδον ἐκ ξύλων, κἀνταῦθα κλίνας ὑπεστόρεσε· καὶ κατεκλίθη ἐνταῦθα αὐτός τε μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ αἱ παλλακίδες ἐν ταῖς ἄλλαις κλίναις.* Add. Diod. qui II. 27. ait: *Πυρὰν ἐν τοῖς βασιλείοις κατεσκεύασεν ὑπερμεγέθη.*—10 [In Edd. præcc. *interfector.*] Immo *victor ejus*: quomodo legitur in Rom. idemque in marg. Cod. Vat. extare per literas me certiorem fecit eminentiss. D. Valenti. Eæd. voces confunduntur in edd. Val. M. IX. 8. 1. 'Ita exiguo momento maximæ rei casus fluctuatus est; utrum interfector, an captivus, Scipionis Syphax foret.' Corrad. et Pigh. ediderunt *utr. victor.*

1 Coll. N. *ex pube naturali.* Inf. Cant. *vitem exsurgere, cujus.* Thuan. *cujus palmitibus.* Reg. *Hic per somnum vitem oriri vidit ex naturalibus filiæ, quam un. hab. cujus palmites omnem Asiam obumbrarent.* Herod. I. 107. *Τὴν [Μανδάνην] ἐδόκεε Ἀστυάγης ἐν τῷ ὕπνῳ οὐρῆσαι τοσοῦτον, ὥστε πλῆσαι μὲν τὴν ἑωϋτοῦ πόλιν ἐπικατακλύσαι δὲ καὶ τὴν Ἀσίην πᾶσαν.* Et 108. *Ἐδόκεε δέ οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων τῆς θυγατρὸς ταύτης φῦναι ἄμπελον· τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν τὴν Ἀσίην πᾶσαν.* Ad utrumque Herodoti locum respicit Tertullian. de Anima 46. 'Astyages Medorum regnator quod filiæ Mandanæ adhuc virginis vesicam in diluvionem Asiæ fluxisse somnio viderit, Herodotus refert: item anno post nuptias ejus ex hisdem locis vitem exortam toti Asiæ incubasse. Hæc etiam Charon Lampsacenus Herodoto prior tradit, qui filium ejus tanto operi interpretati sunt, non fefellerunt: siquidem Asiam Cyrus et mersit et pressit.' Pro *ex hisdem locis* eruditiss. F. Junius optime correxit *ex ejusdem locis.* Post

NOTÆ

fert, eum regno spoliatum in senio decessisse.

[h] *Medorum*] Persis, Parthis, et Assyriis finitimi, secundum mare Caspium habitant. *Sirean.*

† A. M. 3235. Ant. Ch. 817.

[i] *Ad Medos transfert*] Ita tamen, ut concesserit Beleso Babylonium; et Niniven Phuli Assyrio, qui conjurationis fuerat particeps. Ille post Belesi mortem, occupata Babylonia, Assyriorum imperium restauravit. De illius posteris frequens in sacris literis mentio.

[a] *Post multos reges*] Alii septem, alii novem, numerant, sed omnes fere nullius nominis, præter unum Arphaxat a Merodaco superatum.

cujus magnitudo prænuntietur, regnique ei amissionem portendi,' responderunt. 4. Hoc responso exterritus, neque claro viro neque civi filiam,[2] ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret, sed ex gente, obscura tunc temporis, Persarum, Cambysi, mediocri viro, in matrimonium tradidit. 5. Ac[3] ne sic quidem somnii metu deposito, gravidam ad se filiam arcessit, ut sub avi potissimum oculis partus[4] necaretur. 6. Natus infans datur occidendus[b] Harpago, regis amico et arcanorum participi.‡ 7. Is veritus, si ad filiam, mortuo rege, venisset imperium, quia nullum Astyages virilis sexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quam a patre non potuisset, a ministro exigeret, pastori[c] regii pecoris puerum exponendum tradidit.[5] 8. Forte eodem tempore et ipsi pastori filius natus erat. 9. Ejus igitur uxor, audita regii infantis expositione, summis precibus rogat, 'sibi perferri[6] ostendique puerum.' 10. Cujus precibus fatigatus pastor, reversus in sylvam, invenit juxta infantem canem fœminam, parvulo ubera præbentem, et a feris alitibusque defendentem. 11. Motus et ipse misericordia, qua motam etiam canem viderat, puerum defert ad stabula, eadem cane anxie prosequente. 12. Quem ubi in manus[7] mulier accepit, veluti ad notam allusit: tantusque in illo vigor, et dulcis quidam blandien-

'tradit' majus στίγμα ponend. videtur.—2 Coll. N. *n. c. dedit f.* Ald. Junt. *n. c. nuptum dedit f.* et inf. cum Bech. Ven. Flor. Med. Par. *nepotis*. Eæd. edd. cum Ms. Med. *de gente*, et cum ed. Bong. *tradidit*, quod præferunt omnes Mss. præter Coll. N. et merito contr. Scheff. tuetur Schrader. in Animadv. ad Museum cap. 17. p. 38.—3 Ald. Junt. *at*.—4 Ald. Junt. *fœtus*. Coll. N. *pot. conspectu fœtus:* quomodo etiam edidit G. Maj.—5 Med. Magl. Bodl. ed. Rom. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *tradidit*.—6 Vulg. *adferri*. Bodl. Cant. *proferri*. Leid. 1. *preferri*. Magl. Reg. Thuan. quatuor Leid. Periz. a pr. m. ed, Rom. Ald. Junt. *perferri*. Val. Flacc. v. Arg. 491. 'Hic sibi me auratæ pecudis quiscumque periclis Exuvias perferre jubet.' Martial. IV. 10. 11. 'I puer, et caro perfer leve munus amico.'—7 Sic Fabro emendanti suffragantur Leid. 3. Coll. N. ed. Rom. Gellius præf. 'Ut librum in manus ceperam.'—

NOTÆ

[b] *Datur occidendus*] Eadem habent Herod. et Diod. et alii omnes; excepto uno Xenoph. qui diversa penitus memorat; sed cum Cyropædiam, non ad historiæ fidem, sed ad effigiem justi imperii, scripserit, aliis potius quam ipsi fides adhibenda.

‡ A. M. 3458. Ol. 46. 2. U. C. 158. Ant. Ch. 594.

[c] *Pastori*] Cui nomen fuit Mithridates.

tis[8] risus, apparuit, ut pastorem uxor ultro rogaret, 'suum partum[9] pro illo exponeret, permitteretque sibi, sive fortunæ ipsius, sive spei suæ, puerum nutrire.'[a] 13. Atque ita permutata sorte parvulorum, hic pro filio pastoris educatur; ille pro nepote regis exponitur. 14. Nutrici Spaco postea nomen fuit, quia canem Persæ sic vocant.

CAP. V. 1. Puer deinde, cum inter pastores esset, Cyri nomen[a] accepit. 2. Mox rex inter ludentes sorte delectus cum per lasciviam contumaces flagellis cecidisset, a parentibus puerorum querela est regi delata, indignantibus a servo regio ingenuos homines servilibus verberibus affectos. 3. Ille arcessito puero et interrogato, cum, nihil mutato vultu, 'fecisse se ut regem' respondisset, admiratus constantiam, in memoriam somnii responsique revocatur. 4. Atque ita cum et vultus similitudo, et expositionis tempora, et pastoris confessio convenirent, nepotem agnovit. 5. Et quoniam defunctus sibi somnio videretur, agitato inter pastores[b] regno, animum minacem duntaxat in illo fregit.[a] 6. Ceterum Harpago amico suo infestus,[1] in ultio-

[a] *Ut permitteret, et filium suum pro eo exponere, et hunc infantem educare, cui fortunam affuturam sperabat.*

[a] *Et quia somnium jam sortitum effectum videbatur, imperio inter pastores simulato, illius mentem audacem minis terruit.*

8 Plerique Mss. ed. Rom. *bl.* *infantis* pro *infantiæ*: quomodo Avus legend. suspicabatur. Val. M. II. 7. 6. 'Cujus infantiæ blandimenta sinu atque osculis foverat.' Hegesipp. v. 18. 'Si qua materno affectu percita, miserans vagitus infantiæ, succos ciborum ore proprio vellet infundere.'—9 Vulg. *quo suum p.* Magl. Leid. 2. 4. *ut p. suum*, iterata *ut*, quemadmodum ap. Gell. III. 9. 'Sed eundem equum tali fuisse fato sive fortuna ferunt, ut quisquis haberet eum possideretque ut is cum omni domo, familia, fortunisque omnibus suis ad internecionem deperiret:' ubi vid. Avum. Venustius Leid. 4. *rog. suum p.* omissa *ut*, quæ post 'jubere,' 'precari,' 'hortari,' et similia verba eleganter omitti solet. Ita inf. v. 10. 4. 'Orat, misereantur exulum civium:' VII. 5. 4. 'Alexander rogat patrem, respectu ætatis et gravitatis suæ abiret convivio:' et XXXIV. 3. 2. ex Med. 2. 'Hortatique sunt, crudelitate patris provocatus occupet insidias.' Add. XII. 8. 10. XXVIII. 1. 6. et 2. 13. XXX. 3. 3. XXXI. 1. 2. Saxo XI. p. 215. 27. 'Sacristæ somnum capienti quidam per quietem præcepit, Suenoni sufficere diceret, quod,' &c. et p. 219. 42. 'Blacco hortatur, fugæ parcat:' ac XIV. p. 302. init. 'Absalonem aliosque Danicæ nobilitatis proceres obsecrat, regem arrepti itineris emensione prohibeant.'

1 Hegesipp. v. 16. p. 326. 'Cui enim infestior quam mihi esse debuit?'

NOTÆ

[a] *Cyri nomen*] Cyrus Persico sermone *solem* significat; ex Ctesia et Plut.

[b] *Agitato inter pastores*] Ab ariolis, ne illum occideret, impeditus. Somnio enim jam factum esse satis dice-

nem servati nepotis, filium ejus interfecit, epulandumque patri[c] tradidit. 7. Sed Harpagus, ad præsens tempus dissimulato dolore, odium regis in vindictæ occasionem distulit. 8. Interjecto deinde tempore, cum adolevisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus, scribit ei, ut 'ablegatus in Persas ab avo fuerit:' ut 'occidi eum parvulum avus jusserit:' ut 'beneficio suo servatus sit:' ut 'regem offenderit:' ut 'filium amiserit.' 9. Hortatur, 'exercitum paret, et pronam ad regnum viam ingrediatur,' Medorum transitionem pollicitus. 10. Epistola, quia palam ferri nequibat, regis custodibus omnes aditus obsidentibus, exenterato[2] lepori inseritur, lepusque in Persas Cyro ferendus fido servo traditur: addita retia, ut sub specie venationis dolus lateret.

CAP. VI. 1. Lectis ille epistolis,[1] eadem somnio aggredi jussus est: sed præmonitus, ut, quem primum postera die obvium habuisset, socium cœptis assumeret. 2. Igitur, antelucano tempore ruri iter ingressus, obvium habuit servum de ergastulo cujusdam Medi, nomine Sybaren. 3. Hujus requisita origine, ut in Persis genitum audivit, demtis compedibus, assumtoque comite, Persepolin[a] regreditur. 4. Ibi convocato populo, jubet omnes[b] præsto

Rom. atque ita legit Crusius ex conj. *infensus*, ut inf. XIII. 4. 7. 'Infensus seditionis auctoribus.' Ead. adjectiva miscentur quoque XXXV. 1. 2. 'Ariarathi propter fastiditas sororis nuptias infestus:' Med. 1. Bodl. Leid. 5. *infensus*: et ap. Freculph. tom. I. lib. IV. 23. 'Quem cum undique infensi hostes circumdedissent.' Uterque MS. Leid. et Oros. II. 19. p. 191. *infesti*. —2 Sic Med. Leid. 3. Periz. Bodl. Coll. N. ed. Jens. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. idque placebat Avo et Vorstio. Thuan. Leid. 4. ed. Rom. *evisce-rato*, quod ex glossa ortum videtur. Plin. XXX. 10. 'Quidam et ipsum [stellionem] arundine exenteratum inveteratumque bibendum dedere:' et XXXII. 8. f. de ranis: 'Suspensæ autem pedibus exenterari jubentur.' Lib. Tobiæ VI. 5. 'Exentera hunc piscem.'

1 Ald. Junt. *literis*.—2 Sic Med. Magl. Mss. Fuld. Leid. 2. ed. Bern. Lucret. v. 1411. 'Nam quod adest præsto, nisi quid cognovimus ante Suavius,

NOTÆ

bant, cum ille regem inter pastores egisset.

[c] *Epulandum patri*] In cœna filium necatum partim assum, partim elixum, vorandum proposuit, et cœna peracta jussit afferri reliquias, ut inde, si quid placeret, sibi sumeret Harpagus.

[a] *Persepolin*] In medio Persidis, ad Rogomanem fl.

[b] *Jubet omnes*] Libellum enim scripserat, quem se ex ipsa Media

cum securibus adesse,[a] et sylvam viæ circumdatam excidere. 5. Quod cum strenue fecissent, eosdem postera die apparatis epulis invitat: 6. deinde cum alacriores ipso convivio factos videret, rogat, si conditio proponatur,[3] utrius vitæ sortem legant, hesterni[4] laboris, an præsentium epularum? 'Præsentium,' ut acclamavere omnes; ait, 'hesterno similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant: se secutos,[5] hodiernis epulis.'[a] 7. Lætis omnibus, Medis bellum infert. 8. Astyages, meriti sui in Harpagum[6] oblitus, summam belli eidem committit: 9. qui exercitum acceptum statim Cyro per proditionem[7] tradidit, regisque crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur. 10. Quod ubi Astyages audivit, contractis undique auxiliis, ipse in Persas proficiscitur;* et repetito alacrius certamine, pugnantibus suis, partem exercitus de[8] tergo ponit; et tergiversantes ferro agi[9] in hostes jubet: 11. ac denuntiat suis, 'ni vincerent,[10] non minus fortes etiam[11] post terga inven-

[a] *Si illis optio detur, utrius vitæ conditionem eligant, an laboris hesterni, an convivii hodierni? Postquam omnes acclamaverunt, Se electuros conditionem convivii hodierni, addidit eos transacturos totam vitam similem labori hesterno, quamdiu obedirent Medis: similem vero convivio hodierno, si se sequerentur.*

inprimis placet.' Terent. Enn. v. 8. 20. 'Sed ubi est frater? CH. Præsto adest.' Curt. VII. 1. 'Edicit, et omnes in vestibulo regiæ præsto afforent.' Cf. notam Wopkensii.—3 Med. Magl. Reg. Bodl. Thuan. quatnor Leid. Periz. Mss. Bong. ed. Rom. *ponatur*. Cic. I. de Off. 10. 'Referri enim decet ad ea, quæ posui in principio, fundamenta justitiæ.' Ita tres Mss. pro vulg. *quæ proposui*. Liv. XXXIV. 58. 'Ego quoque duas conditiones ponam.' Sen. Ep. XIX. 'Ejusmodi quæstiunculas ponens.' Val. M. IX. 12. Ext. 3. 'Quia quæstionem a piscatoribus positam solvere non potuisset.' Ita pro vulg. *propositam* emendarunt Perizon. et Torren. ex Mss. quibus accedit Ald. Add. notam Avi ad XI. 11. 10.—4 Med. Magl. Leid. 2. 5. Periz. Coll. N. ed. Rom. Flor. Med. Ald. Junt. *hesternine*.—5 Med. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. *si se secuti sint*.—6 Omn. Mss. excepto Thuan. a sec. m. *in Harpago*, vel *in Arpago*. Ita XXII. 2. 5. e tribus Mss. 'Peculiaria in ipso officia sui repromittens.' Saxo XIV. p. 250. 9. 'Rex vero suorum in Eskillo dedecorum oblitus:' et p. 256. 1. 'Waldemarus paterna in Canuto merita perosus.'—7 Vulg. *dedit*. Leid. 5. ed. Ald. Junt. *prodit*. quod alteri præfert Vorst. idemque extat ap. Freculph. I. III. 18. et Oros. I. 10. ubi Fabricius notat: 'In Justini libris impressis mendose *dedit*. legitur, cum in antiquis recte sit *prodit*.' Id. Ms. eædemque edd. *tradit*.—8 Sic Med. Magl. Reg. Thuan. Bodl. quatnor Leid. Periz.—9 Rom. Flor. Par. Ald. *et in terg. f. agi ut*.—10 Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *nun-*

NOTÆ

coram Persarum primatibus accepisse simulat, in quo scriptum erat, Cyrum ab Astyage designatum esse Persarum ducem.

* A. M. 3493. Ol. 54. 4. U. C. 192. Ant. Ch. 559.

turos, quam a frontibus, viros: proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus, acies rumpenda sit.' 12. Ingens, post necessitatem pugnandi, animus[12] exercitui ejus accessit. 13. Pulsa itaque cum Persarum acies paulatim cederet, matres et uxores eorum obviam occurrunt: orant, in prælium revertantur: 14. cunctantibus, sublata veste, obscœna corporis ostendunt, rogantes,[13] num in uteros matrum vel uxorum velint refugere. 15. Hac repressi castigatione, in prælium redeunt: et facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. 16. In eo prælio Astyages capitur:[c] cui Cyrus nihil aliud[14] quam regnum abstulit; nepotemque in illo magis quam victorem egit:[15] eumque maximæ[16] genti Hyrcanorum[d] præposuit.[e] Nam in Medos

ciat s. si vicerint. In Flor. operarum errore editum est *micerint.*—11 Abest a Med. Magl. Coll. N. Leidd. Periz.—12 *Et vis* ex Ms. Bong. edidit Græv. Reliqui omnes Mss. præter Leid. 5. in quo extat *et jus*, atque vett. edd. *ejus.* Mox Med. Leid. 3. 4. *P. itaque P. acies cum p. c.* Oros. et Frec. 'Qua necessitate instanter Medis pugnantibus, pulsa iterum P. acies cum p. c.' ubi *iterum* abundat, et recte abest a Ms. Leid. Orosii atque Freculphi. Saresberiensis VI. 16. f. 'Cum enim irruentibus Medis acies Persarum pulsata in fugam ageretur, et omnino deficiens nec victorem respicere auderet, matres et uxores eorum passim obviam fugientibus currunt, (*occurrunt* Just. et Oros.) et mulierum densata acie orant, in prælium revertantur. Nolentibus, sublata veste, obscœna corporis ostendunt, ... et facta impressione, quos fugiebant, fugere compulerunt.'—13 Oros. et Frec. 'quærentes.'—14. Periz. *nil amplius.* Lactant. VI. 11. 23. 'Ut etiam homines stultissimi malum sibi malo comparaverint; aut, si adeo placuerint, nihil amplius, quam inanem favorem paucorumque dierum fabulas, assequantur.' Vulg. tamen loco non movend. Cf. Avum ad Liv. XXXI. 24.—15 Leid. 2. *se egit:* ut inf. VII. 5. 9. ex eod. Ms. et Magl. ed. Rom. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. 'Itaque Philippus diu non se regem, sed tutorem pupilli, egit:' et VIII. 2. 10. ex Magl. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. 'Aguntque se propugnatores sceleris.' Vulgatum imitatur Saxo I. p. 5. 'Sed nec Lotherus tolerabiliorem regem quam militem egit:' VIII. p. 147. 44. 'Crudelitati intentus impium regem agebat:' X. p. 192. 51. 'Desertorem agere ratus:' XIII. p. 230. 54. 'Bonorum repetitorem agere cœpit:' et p. 284. 50. 'Bonorum ejus pervasore magere cœpit:' et XIV. p. 270. 38. 'Cujus concubinarii filii pædagogum ageret.'—16 Thuan. *eumque ducem g.* idemque in Puteaneo reperit Bong.

NOTÆ

[c] *Astyages capitur*] Dum illi Harpagus filii cædem exprobrat, Harpago proditionem objecit Astyages, qua Medos insontes ob unius pueri necem in servitutem redegisset. Herod.

[d] *Hyrcanorum*] Qui inter Mare Caspium et Oxum fl. habitant.

[e] *Præposuit*] Ap. se retinuit, ex Herod. ne bellum renovaret: sed ap. Medos Darium, sive Cyaxarem, Astyagis, non natura sed adoptione, filium regnare voluit. Sic Pererius. At, ne res novas moliretur, ejus filiam in uxorem duxit. Xenoph.

reverti ipse noluit. 17. Hic finis Medorum imperii fuit. Regnaverunt annos CCCL.[f]

CAP. VII. 1. Initio regni Cyrus Sybaren, cœptorum socium, quem juxta nocturnum visum ergastulo liberaverat, comitemque in omnibus rebus habuerat, Persis præposuit, sororemque suam ei in matrimonium dedit.† 2. Sed civitates, quæ Medorum tributariæ fuerant, mutato imperio, etiam conditionem suam mutatam arbitrantes, a Cyro defecerunt: quæ res multorum bellorum Cyro causa et origo fuit. 3. Domitis demum plerisque, cum adversus Babylonios[a] bellum gereret,[b] Babyloniis rex Lydorum[c] Crœsus, cujus opes[d] et divitiæ insignes ea tempestate erant, in auxilium venit;[e] victusque[f] jam ac desolatus in regnum refugit.[g] 4. Cyrus quoque post victoriam, compositis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam. 5. Ibi fortuna prioris

NOTÆ

[f] *Annos* CCCL.] Ctesias et Herod. 317. numerant: si tamen ab Arbace ad Astyagis cladem annos dinumeres, 258. tantummodo reperies.

† A. M. 3494. Ol. 55. 1. U. C. 193. Ant. Ch. 558.

[a] *Babylonios*] Ut hoc clarius intelligatur, aliquid breviter de regibus Babyloniis dicendum. Primus fuit Phul, ut diximus; cui successerunt Theclatphalazar, Salmanazar, Sennacherib, Assaraddon, Merodacus ejus affinis, Benmerodach, Nabuchodonozor senior, Nabuchodonozor magnus, Evilmerodach, et Balthazar. Hos omnes regnasse ex sacris literis constat: sed alii Darium Medum, alii Balthazarem, victum a Cyro volunt: primam sententiam tuentur antiquiores multi, Berosus, Megasthenes, et Abydenus ap. Euseb. alteram recentiorum plerique, Xenophontem et Joseph. secuti. Illi Laborossarchodo, i. e. Balthazare ob pravam indolem a suis occiso, volunt Darium, patria Medum, conjurationis participem a proceribus in regem electum fuisse, eumque Nabonidum vocant. Hi vero, quibus adhæreo, dicunt Darium Medum Cyro, dum Babyloniam obsideret, affuisse, et ab eo fuisse Babyloniis præpositum.

[b] *Bellum gereret*] Babyloniam post Crœsum devictum, captam referunt omnes fere historici.

[c] *Rex Lydorum*] Asiæ minoris populi propter Phrygiam Pactoli ripas incolebant.

[d] *Cujus opes*] Quatuordecim Asiæ populos intra Halim positos subegerat.

[e] *In auxilium venit*] Ulturus injurias Astyagi affini suo illatas. Alyattes enim Crœsi pater filiam suam Arieunen ad pacem firmandam dederat Astyagi filio Cyaxaris; quocum bellum ideo gesserat, quod Alyattes profugos Scythas recepisset. Herod.

[f] *Victus*] Propter Halym fl. quem Thaletis industria transierat.

[g] *In regnum refugit*] Ut socios, præsertim Ægyptios, in auxilium vocaret: fœdus enim cum Amasi inierat.

prælii perculsum jam Crœsi exercitum nullo negotio[h] fundit: Crœsus ipse capitur.[i] ‡ 6. Sed quanto bellum minoris periculi, tanto et mitior victoria fuit.[k] 7. Crœso et vita et patrimonii partes et urbs Barce[1] [l] concessa sunt: in qua, etsi non regiam vitam, proximam tamen majestati regiæ degeret. 8. Hæc clementia[m] non minus victori quam victo utilis fuit. 9. Quippe ex universa Græcia,[n] cognito quod illatum Crœso bellum esset, auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluebant. 10. Tantus Crœsi amor apud omnes urbes erat: passurusque Cyrus grave bellum Græciæ fuit, si quid in Crœsum[2] crudelius consuluisset. 11. Interjecto deinde tempore, occupato[o] in aliis bellis Cyro, Lydi rebellavere:[p] 12. quibus iterum victis[q] arma[3] et equi ademti, jussique cauponias, et ludicras artes,

1 Coll. N. *Bereë*. Jens. Flor. Med. Par. *Berea*. Ven. *Barcæ*. Ald. *Bereea*. —2 Med. Magl. Leidd. Periz. Thuan. ed. Rom. *in Crœso*.—3 Flor. Par. Ald.

NOTÆ

[h] *Nullo negotio*] Cruentum tamen fuisse prælium refert Herod. licet propter camelorum odorem dimissis equis Lydi pedites cum Persis equitibus pugnarent.

[i] *Capitur*] Non in prælio, sed expugnata quatuordecim diebus regia civitate Sardi. Sociis auxilium ferre Crœso, per Cyri diligentiam non licuit.

‡ A. M. 3506. Ol. 58. 1. U. C. 205. Ant. Ch. 546.

[k] *Mitior victoria fuit*] Vinctus compedibus super rogum impositus fuit Crœsus, ut vivus cremaretur: sed cum Solonem sæpius inclamaret, a quo audierat beatum in vita esse neminem, Cyrus ipse, reveritus fortunæ inconstantiam, illum flammis eripi jussit. Herod.

[l] *Barce*] Urbs est Pentapoleos, quo Cyri arma nondum pervenerant: hanc Barenem vocat Ctesias, quæ in Media non procul ab Ecbatanis sita est. Ex Steph.

[m] *Hæc clementia*] Refert Ctesias Crœsi filium obsidem Cyro datum in patris conspectu interfectum; illius matrem nimio dolore e muro se dedisse præcipitem, ipsumque Crœsum vinculis oneratum fuisse; quamvis Herodotus dicat illum ap. Cyrum honorifice habitum ad Cambysis tempora vixisse.

[n] *Ex universa Græcia*] Iones et Æoles victis Lydis legatos ad Cyrum miserunt, quos ille sprevit; quod illius amicitiam ante bellum contemsissent. Herod. *Græcia*] Ex una parte Thessalia et Epiro terminata est; reliquis ex partibus Mari Mediterraneo alluitur. *Romeli.*

[o] *Occupato, &c.*] Reversus enim in Persidem, adversus Babylonios, Bactrianos, et Sacas bellum gerebat. Herod.

[p] *Lydi rebellavere*] Duce Actya Lydo, cui Crœsi thesauros Cyrus crediderat.

[q] *Quibus iterum victis*] A Mazare Medo, quem Cyrus in Actyam miserat: sed paulo post, mortuo Mazare,

et lenocinia exercere. 13. Et sic gens industria quondam potens, et manu strenua, effœminata mollitie luxuriaque, virtutem pristinam perdidit; et, quos ante Cyrum invictos bella[r] præstiterant, in luxuriam lapsos otium ac desidia superavit. 14. Fuere Lydis multi ante Crœsum[s] reges, variis casibus memorabiles: nullus tamen fortunæ[4] Candauli comparandus. 15. Hic uxorem, quam propter formæ pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacita conscientia, nisi etiam matrimonii reticenda publicaret: 16. prorsus quasi silentium damnum pulchritudinis esset. 17. Ad postremum, ut affirmationi suæ[5] fidem faceret, nudam sodali suo Gygi[t] ostendit. 18. Quo facto et amicum[u] in adulterium uxoris solicitatum, hostem sibi fecit; et uxorem, veluti tradito alii amore, a se alienavit. 19. Namque brevi post tempore cædes Candauli nuptiarum præmium[6] fuit, et uxor, mariti sanguine dotata, regnum viri et se pariter adultero tradidit.

CAP. VIII. 1. Cyrus, subacta Asia,[a] et universo oriente

Junt. *et arma.*—4 *Fortuna* Ald. Junt. verum Med. Magl. Leidd. Periz. ed. Rom. Ven. Flor. aliæque, *fortunæ:* ut IV. 3. 2. 'Ausi facinus nulli tyranno comparandum.' Vid. Avum ad Liv. XXVII. 20. et Epit. lib. XLVII.—5 Leid. 3. *affirmatione sua;* idque ex Ms. Bong. placebat Scheffero: verum vulg. merito tuetur Duker. ad Flor. III. 16. 1. Similiter dixit Liv. XXVI. 19. 'Vulgatæ opinioni fidem apud quosdam fecit, stirpis eum divinæ virum esse.' Coll. N. *adfirmationis suæ*, et *Gygi sodali suo nudam eam demonstravit.* Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *eam G. sodali suo nudam demonst.*—6 Conj. Avi pro *præm.* corrigentis *pretium* tuentur Burmanni ad Ov. Ep. VI. 158. Et ad Antholog. Vet. Lat. Epigr. Et Poëm. II. 119. 13.

NOTÆ

successit Harpagus, qui omnes Ionum civitates partim vi, partim deditione, recepit.

r *Invictos bella*] Omnes populos ab Ionia ad Halim usque vicerant.

s *Multi ante Crœsum*] Una cum Olympiadibus cœperunt an. Mundi 3278. excisæ Trojæ 408. Primus fuit Ardizes, deinde Aliad, Meles, Candaules, Gyges, Sadyattes, Alyattes, et Crœsus.

t *Sodali suo Gygi*] Multa Auctores de illius annulo commenti sunt, quos inter, Plato fingit eum, cum in antrum forte descendisset, annulum aureum e digito hominis mortui, qui in equo æneo erat inclusus, detraxisse, illiusque annuli virtute, cum a nullo videretur, et reginæ stuprum et mortem regi intulisse.

u *Amicum*] Regius pastor fuit, ex Plat. et Cic.

a *Subacta Asia*] Victo Balthazaris exercitu Euphratem in fossas et lacunas avertit, Babyloniamque per siccum fluminis alveum ingressus,

in potestatem redacto, Scythis bellum infert.[b] [*] 2. Erat eo tempore Scytharum regina Tomyris,[c] quæ non muliebriter adventu hostium territa, cum prohibere eos transitu Araxis[d] fluminis posset,[1] transire permisit, et sibi faciliorem pugnam intra regni sui terminos rata, et hostibus objectu fluminis fugam difficiliorem. 3. Itaque Cyrus trajectis[2] copiis, cum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. 4. Dein postera die, simulato metu, quasi refugiens castra deseruisset, ita vini[3] affatim,[e] et ea quæ epulis erant necessaria, reliquit.[a] 5. Quod cum nuntiatum[4] reginæ esset, adolescentulum filium ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. 6. Cum ventum ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas non ad prælium venisset, omissis hostibus, insuetos barbaros vino se onerare patitur:[b] 7. priusque Scythæ ebrietate quam bello vincuntur. 8. Nam cognitis his Cyrus reversus

[a] *Reliquit magnam vini copiam, et omnia necessaria ad epulas.*
[b] *Patitur Scythas barbaros, non solitos vinum bibere, vino inebriari.*

1 Jens. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *cum pr. eos posset, vadum A. fl.* Coll. N. *cum pr. a transitu eos posset, vadum A. fl.* Oros. II. 7. et Frec. tom. I. III. 18. 'Cum prohibere transitu (Frec. et Ms. Oros. *transitum*) Araxis fl. transire permisit.' Vocem *fluminis*, quam e marg. in context. irrepsisse suspicabatur Græv. quia mox sequitur 'objectu fluminis,' loco non movend. vere existimat Schrader. Animadv. in Musæum cap. 13. p. 249.—2 Med. Leid. 2. 5. ed. Ven. Flor. Med. Par. *transj.* ut XX. 1.1. ex Leid. 2. 'Copias in Italiam transjecit.' Liv. VII. 2. 'Coguntur naves in alteram ripam transjicere.'—3 Saxo II. p. 21. med. 'Post hæc, simulato metu, castra paulisper deserere cœpit.' Plerique Mss. *Dein*, vel *Deinde*, *post. die sim. metu q. r. c. deser. ita vini* (Leid. 1. 2. 3. 4. ed. Jens. Rom. *vinum*) *aff.* Oros. et Frec. 'Insuper astu eadem (castra) instructa vino epulisque deseruit, quasi territus refugisset.' Venustam codd. scripturam erudite tuetur Wopkens.—4 Flor. Par. Ald. Junt. *renunt.*—5 Sic

NOTÆ

regem interfecit, et urbe potitus est.

[b] *Scythis bellum infert*] Massagetas vocat Herod. quos ad mare Caspium orientem versus constituit, in maxima planitie, quam fl. Araxes claudit.

[*] A. M. 3516. Ol. 60. 3. U. C. 215. Ant. Ch. 536.

[c] *Tomyris* [*Tamyris*] Tomyris dicitur Herod. et aliis.

[d] *Transitu Araxis*] Qui e monte Tauro exsiliens Armeniæ partem irrigat, et orientem versus defluens, Cyro flumini junctus, exonerat se in mare Caspium.

[e] *Vini affatim*] Crœsi sententiam secutus, qui Scythas vino facilius quam armis vinci posse dixerat. Herod.

per noctem saucios[f] opprimit, omnesque Scythas cum reginæ filio interficit.[g] 9. Amisso tanto exercitu, et, quod gravius doleret,[5] unico filio, Tomyris orbitatis dolorem non in lacrymas effudit; sed in ultionis solatia intendit:[c] hostesque, recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circumvenit: 10. quippe simulata diffidentia[h] propter vulnus acceptum, refugiens, Cyrum ad angustias usque[6] perduxit. 11. Ibi, compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit. 12. In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. 13. Caput Cyri[i] amputatum† in utrem humano sanguine repletum conjici regina jubet, cum hac exprobratione crudelitatis: 'Satia te,' inquit, 'sanguine, quem sitisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.' 14. Cyrus regnavit annos triginta, non initio tantum regni, sed continuo totius temporis successu, admirabiliter insignis.

CAP. IX. 1. Huic successit filius Cambyses, qui imperio patris Ægyptum adjecit:‡ 2. sed, offensus superstitionibus[a] Ægyptiorum, Apis[b] ceterorumque Deorum ædes

[c] *Filii mortem non lacrymis prosecuta est, sed ulcisci conata est.*

Med. Leid. 2. 5. Bodl. *doleret*. Leid. 1. 3. 4. Periz. ed. Jens. aliæque *dolendum*. Rom. *q. erat g. dolendum*.—6 Rom. *ad ang. montium usq*. Coll. N. Flor. Par. Ald. *ad usq. ang*. eædemque edd. mox *produxit*. Decem Mss. *perduxit*.

NOTÆ

[f] *Saucios*] I. e. vinolentos et mero saucios. Sic Ennius habet, 'Amore saucius;' et Tibull. 'Percussus tempora Baccho.' Freinsh. *securos* legend. censet. [Q.?]

[g] *Interficit*] Non vult Herod. occisum Spargabisem, sed captum; qui tamen solutus ebrietate, cum impetrasset ut vincula tollerentur, continuo sibi manus cruentas intulit.

[h] *Simulata diffidentia*] Aperto Marte Cyri exercitum vicit, ex Herod.

[i] *Caput Cyri*] Non credend. Xenophonti, qui Cyrum in lecto morientem describit.

† A. M. 3523. Ol. 62. 2. U. C. 222. Ant. Ch. 529.

‡ A. M. 3528. Ol. 63. 3. U. C. 227. Ant. Ch. 524.

[a] *Offensus superstitionibus*] Aliam belli causam refert Herod. Cum Cambyses Amasis filiam in uxorem petiisset, metuens ille ne pellicis potius quam uxoris loco haberetur, Nitetim Apryis, quem ipse occiderat, filiam pro sua misit; quod cum Nitetis Cambysi dixisset, ille fraudem ulturus in Ægyptum arma movit, et Psammeticum, qui mortuo patri Amasi successerat, ad Pelusium vicit, Memphimque una cum rege cepit; quem, ex Ctesia, relegavit in Susa

dirui jubet.[c] 3. Ad Hammonis[1 d] quoque nobilissimum[e] templum expugnandum exercitum mittit: qui tempestatibus et arenarum molibus oppressus interiit. 4. Post hæc per quietem vidit fratrem suum Smerdim[2 f] regnaturum. 5. Quo somnio exterritus non dubitavit post sacrilegia[g] etiam parricidium facere. 6. Erat enim difficile, ut parceret suis, qui cum contemtu religionis grassatus etiam adversus Deos fuerat.[*] 7. Ad hoc tam crudele ministerium Magum quendam ex amicis delegit, nomine Cometen.[3 h] 8. Interim

[*] *In Deos crudelis extiterat.*

1 Leid. 3. *Hamonis*. Vulg. *Am.* Periz. *Hamm.* ut XI. 10. 9. et *Hammonem* XII. 15. 7.—2 Zonar. IV. Annal. 1. Τοῦ Καμβύσου ἦν ἀδελφὸς κατὰ μὲν Ξενοφῶντα (VIII. de Inst. Cyri p. 235. ed. Par.) Ταναοξάρης· κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον Σμέρδης ὀνομαζόμενος. Eund. Ctesias a Voss. ad h. l. laudatus appellat Τανυοξάρκην, quod Persicum nomen Græce interpretatur Tzetzes Chil. VIII. 950. Πέρσαι δὲ τὸν μακρόχειρά φασι Τανυοξάρκην.—3 Flor. Par. *Prexaspem*. Ald. Junt. *Prexas-*

NOTÆ

cum sex Ægyptiorum millibus. Flebilem de illius liberis historiam narrat Herod.

[b] *Apis*] Vitulus est, Osiridi, i. e. soli, consecratus, toto corpore niger, in fronte habens candorem quadratæ figuræ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos, quem mater fulmine icta peperisset. Moris erat, ut Memphim, ubi juventus esset, continuo ingenti pompa deduceretur, et ubique celebrarentur convivia; sed post ævi spatium sacris libris præscriptum necaretur immersus Nilo, moxque alter sacraretur.

[c] *Dirui jubet*] Amissa exercitus parte ex Æthiopibus Cambyses inglorius Memphim repetebat, dum forte Ægyptii, quod Apis apparuisset, festum diem celebrarent; quod ille male, quasi de clade exercitus lætarentur, interpretatus, Ægyptios occidi, sacerdotes flagris cædi, jussit, ipseque Apim stricto gladio vulneravit; propter quod scelus dicunt Ægyptii illum continuo insaniisse.

[d] *Hamm.* [*Ammonis*] Ammon fuit rex Ægypti, qui, quod galeam geminis cornibus insignem gereret, sub forma arietis pictus est: unde Poëtæ hoc templum Jovi dicatum a Baccho commenti sunt; quod ipsi fontem, dum exercitus in Libya siti periret, sub arietis figura ostendisset.

[e] *Nobilissimum*] Oraculis toto orbe celeberrimum, in mediis Libyæ arenis; undique multæ erant consitæ arbores, quas nitidi fontes irrigabant, licet fons nullus et arbor nulla in tota Libya appareat. Lucan. Ab ἄμμος, *arena*, Ammon dicitur.

[f] *Smerdim* [*Mergim*] Smerdim vocat Herod. qui solus arcum ingentem, quem Æthiopum rex miserat, inflectere potuit; quapropter invidus Cambyses eum in Persidem remisit.

[g] *Post sacrilegia*] Et Deorum templa everterat, et sororem primus contra fas duxerat in uxorem, quam paulo post, eo quod Smerdis lugeret necem, jussit interfici.

[h] *Nomine Cometen*] Vocatur ab Herod. Prexaspes; a Ctesia, Spenda-

ipse, gladio sua sponte evaginato,[i] in femore[4] graviter vulneratus, occubuit;[k] [•] pœnasque luit, seu imperati parricidii, seu sacrilegii perpetrati. 9. Quo nuncio accepto, Magus[l] ante famam amissi regis occupat facinus; prostratoque Smerde, cui regnum debebatur, fratrem suum subjecit Oropasten.[b] 10. Erat enim et oris et corporis lineamentis per-

[b] *Ante rumorem sparsum de morte regis crimen aggreditur, occisoque Mergide in ejus locum fratrem suum inducit Oropasten.*

---

pem. Leg. *Prexaspen.* Hunc enim, Cambysis jussu, Smerdim interfecisse refert Herod. qui etiam eund. a fratribus Magis clare distinguit III. 75. Καὶ δὴ ἔλεγε [Πρηξάσπης] τὸν μὲν Κύρου Σμέρδιν ὡς αὐτὸς ὑπὸ Καμβύσεω ἀναγκαζόμενος ἀποκτείνειε, τοὺς Μάγους δὲ βασιλεύειν. Πέρσῃσι δὲ πολλὰ ἐπαρησάμενος, εἰ μὴ ἀνακτησαίατο ὀπίσω τὴν ἀρχὴν, καὶ τοὺς Μάγους τισαίατο, ἀπῆκε ἑωϋτὸν ἐπὶ κεφαλὴν φέρεσθαι ἀπὸ τοῦ πύργου κάτω. Idem etiam Magum, qui fratrem suum Σμέρδιν, quem 'Oropasten' appellat Justinus, in regnum subjecit, Πατιζείθην nominat lib. eod. 61. Iid. Zonaræ IV. 1. dicuntur Κατιζίτης et Σμέρδης: ubi prius nomen corrigend. ex Herod. Cedreno p. 144. Σφενδάτης et Κιμέρδιος. Constantino Manassi Σμέρδης καὶ 'Ασπαθίνης. Pro Σμέρδις autem ap. Joëlem Chronogr. p. 160. vitiose legitur Σπέρδιος. Μετὰ δὲ Καμβύσην ἐβασίλευσε Σπέρδιος ὁ μάγος μῆνας ζ'. Μετὰ δὲ Σπέρδιον ἐβασίλευσε Δαρεῖος Ὑστάσπου ἔτη κ': atque etiam Chronographum in Collect. Canisii tom. II. part. 1. 'Esmedius.'—4 Ita IX. 3. 2, 'In femore vulneratus est:' et XLII. 2. 2. 'In brachio vulneratus.' Vetus Interp. Evang. D. Marc. XII. 4. 'Et illum in capite vulneraverunt.' Hegesipp. III. 12. 'Ut in talo feriretur jaculo sagittæ.' Verum Mss. ed. Rom. cum Vincent. III. 27. *in femur*, quod præfert Schrader. Animadv. ad Musæum cap. 15. p. 268. Ita inf. dicto l. IX. 3. 2. Coll. N. *In femur vuln. est.* Ceterum Cambysen Ecbatanis Syriæ mortuum fuisse refert Herod. III. 64. Damasci vero Zonar. IV. 1. Huj. verba sunt: Καμβύσης γὰρ ἑπτὰ βασιλεύσας ἔτη, καὶ καταστρεψάμενος ἐν τούτοις τὴν Αἴγυπτον, ὑποστρέψας ἐν Δαμάσκῳ ἐτελεύτησεν.—

NOTÆ

datus: sed de genere mortis non consentiunt: ille enim vult occisum a Prexaspe, dum venaretur: hic Spendadati fraude noctu hausto taurino sanguine interfectum.

[i] *Gladio evaginato*] Alii aliter illius mortem narrant. Strabo a Magis sublatum dicit: Ctesias Babylonem accessisse, et ibi lignum cultro polientem, tempus ut falleret, cum femoris percussisset musculum, mortuum esse. At Herod. Justino consentit; ubi enim accepit regnum a Magis occupatum, ira concitus, in equum insiliit, et exercitum, ut erat animo præceps, quam cito Susa versus iter arripere jussit, sed in femore gladio vulneratus occubuit.

[k] *Occubuit*] Ecbatanis Syriæ vulneratus interrogavit, quodnam illi oppido nomen esset? Cumque fuisset responsum, 'Ecbatana:' tum ille, 'Fatale est,' inquit, 'Cambysen hoc loco decedere:' quod oraculum ex urbe Buto id ipsi prædixisset. Herod.

[•] A. M. 3481. Ol. 64. 2. U. C. 230. Ant. Ch. 521.

[l] *Magus*] Nomine Pitizithes, quem Cambyses rei domesticæ præfecerat; ille fratrem suum Smerdim, Smerdi Cyri filio corporis habitu simillimum, in regem eligi ante Cambysis mortem curaverat. Ex Herod.

similis; ac, nemine subesse dolum arbitrante, pro Smerde rex Oropastes[5] [m] constituitur. 11. Quæ res eo occultior fuit, quod apud Persas persona regis sub specie majestatis occulitur. 12. Igitur Magi, ad favorem populi conciliandum, tributi et militiæ vacationem in triennium permittunt:[c] [6] 13. ut regnum, quod fraude quæsierant, indulgentiæ[7] largitionibus confirmarent. 14. Quæ res suspecta primo Ostani,[8] viro nobili, et in conjecturis sagacissimo, fuit. 15. Itaque per internuntios quærit de filia, quæ inter regias pellices erat, an Cyri regis filius rex esset. 16. Illa 'nec se ipsam scire' ait, 'nec ex alia posse cognoscere, quia singulæ separatim recludantur.' 17. Tum pertractare[9] dormienti caput jubet. Nam Mago Cambyses[n] aures utrasque præciderat.[10] 18. Factus[11] deinde per filiam certior sine auribus esse regem, optimatibus Persarum rem indicat; et in cædem falsi regis impulsos sacramenti religione obstringit.[d] 19. Septem tantum conscii fuere hujus conjurationis, qui ex continenti, ne, dato in pœnitentiam[o] spatio, res per quenquam narraretur, occultato sub veste ferro, ad regiam pergunt.[e] 20. Ibi obviis interfectis, ad Magos perveniunt:

[c] *Permittunt ut populi tributa non solvant nec gerant arma per tres annos.*

[d] *Facit ut se juramento obligent se mortem ficto regi illaturos.*

[e] *Qui continuo, ne quis tempus haberet sententiam mutandi, et conjuratio detegeretur, tendunt in palatium, gladio sub veste occultato.*

5 Ven. Flor. Med. Par. *Oropastes*, congruenter præcedenti *Oropasten*. Ald. Junt. *Horopastes;* et paulo ante *Horopasten*.—6 Vulg. *tributa....rem.* Magl. Reg. Leid. 3. 4. et Vincentius *perm.* Ed. Oxon. *tributi....permittunt;* quomodo ex conj. legisse Avum testatur Boxhorn. atque ita legend. conjecit Crusius.—7 Sic decem Mss. Ita XXXI. 6. 3. 'assentationum adulationibus:' ubi plura exempla congessit Bernecc. Cf. Avum III. Obs. 2. p. 439.—8 Periz. *Hotani:* Ald. *Otani.* 'Ὀτάνης etiam ab Herod. III. 68. et Zonar. IV. 1. appellatur. Mox Med. Leid. 2. Bodl. Periz. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. in *conjectura*, probante Scheff. Ita Ammian. XXXI. 3. 'Ut sunt in conjectura sagaces.' Thuan. ed. Rom. *in conjecturas*.—9 Sic plerique Mss. ed. Rom. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. et Vincentius, atque etiam Ms. Franequeranus, observante Schrader. Animadv. ad Musæum p. 371. ut XXXVIII. 1. 9. 'pertractanti.'—10 Ms. Bong. et Vincentius *præscid.*—11 Vincentius 'de-

NOTÆ

[m] *Oropastes*] Smerdim vocat Herod.

[n] *Cambyses*] Non Cambysis, sed Cyri, jussu aures illi abscissas dicit Herod.

[o] *Ne, dato in pœnitentiam, &c.*] Auctor illius consilii fuit Darius Hystaspis fil. Prexaspes etiam frustra a Magis tentatus mortem veri Smerdis omnibus patefecit.

quibus ne ipsis quidem animus in auxilium sui defuit. 21. Siquidem stricto ferro duos de conjuratis interficiunt. 22. Ipsi tamen[12] corripiuntur † a pluribus: quorum alterum Gobryas medium amplexus, cunctantibus sociis, ne ipsum pro Mago transfoderent, quia res obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus[p] adigi Mago ferrum jussit: 23. fortuna tamen ictum[13] regente, illo incolumi Magus interficitur.[q]

CAP. X. 1. Occisis Magis, magna quidem gloria recepti regni principum fuit: sed multo major in eo, quod, cum de regno ambigerent, concordare potuerunt.[a] 2. Erant enim[1] virtute et nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret.[b] 3. Ipsi igitur viam invenerunt,[a] qua de se judicium religioni et fortunæ committerent. 4. Pactique inter se sunt, ut die statuta omnes equos ante regiam primo mane perducerent: et, cujus equus inter solis ortum hinnitum primus edidisset, is rex esset. 5. Nam et Solem Persæ[b] unum Deum[2] esse credunt, et equos eidem Deo sacratos ferunt. 6. Erat inter conjuratos Darius Hystaspis filius, cui de regno solicito equi custos[c] ait, 'si ea

[a] *Principes magnam gloriam retulerunt ob imperium receptum; sed multo majorem habuerunt, quod concordes inter se fuerint, dum de regno disputarent.*

[b] *Ut difficile esset populo unum eligere in regem, ob æqualem omnium dignitatem.*

mum:' Leid. 1. 2. 4. *dein.*—12 Vincentius 'tandem.'—13 Vulg. *ita.* Med. ed. Rom. *ictum*, quomodo ex conj. legit Bong. Curt. VII. 4. f. 'Hastam manu complexus, ictum hostis adjuvit.' Sen. Ep. 7. 'Mira homicidia sunt; nihil habent, quo tegantur: ad ictum totis corporibus expositi, nunquam frustra manum mittunt.'

1 Jens. Rom. Bech. Flor. Ald. Junt. aliæque *en. et.*—2 Freinsh. ad Curt.

NOTÆ

† A. M. 3482. Ol. 64. 3. U. C. 231. Ant. Ch. 520.

[p] *Per suum corpus*] Darius fuit, qui solus cum Gobria in Smerdis conclave penetraverat.

[q] *Interficitur*] Non Smerdis tantum, sed illius etiam frater Pitizithes et Magorum plerique: unde dies illa Μαγοφονία dicta est; qua exire in publicum Magis nefas erat. Ctesias tamen dicit Smerdim in lecto oppressum; postquam aliquamdiu sedili aureo frustra se defendisset.

[a] *Viam invenerunt*] Darius censuit omnium primus, unum in regem eligendum.

[b] *Solem Persæ*] Nam et solem Deum esse credunt, quem Mithram vocant. (Strab. Suid.) Cujus antistes perpetuæ pudicitiæ fœmina fuit.

[c] *Equi custos*] Nomine Œbarus.

res victoriam moraretur, nihil negotii superesse.' 7. Per noctem deinde equum pridie constitutam diem ad eundem locum ducit, ibique equæ admittit, ratus ex voluptate veneris futurum, quod evenit. 8. Postera die itaque, cum ad statutam horam omnes convenissent, Darii equus, cognito loco, ex desiderio fœminæ hinnitum statim edidit, et, segnibus aliis, felix auspicium domino primus emisit. 9. Tanta moderatio ceteris fuit, audito auspicio, ut confestim equis desiluerint, et Darium regem salutaverint.[3] [d] 10. Populus quoque universus, secutus judicium principum, eundem regem constituit. 11. Sic regnum Persarum, septem nobilissimorum virorum[4] virtute quæsitum, tam levi momento in unum collatum est.[c] 12. Incredibile prorsus tanta patientia cessisse eos,[5] quod ut eriperent Magis, mori non recusaverint. 13. Quanquam, præter formam virtutemque hoc imperio dignam, etiam cognatio Dario juncta cum pristinis regibus fuit. 14. Principio igitur regni, Cyri regis filiam[e] in matrimonium recepit, regalibus nuptiis regnum firmaturus: ut non tam in extraneum translatum, quam in familiam Cyri reversum, videretur. 15. Interjecto deinde tempore, cum Assyrii descivissent, et Babyloniam occupassent, difficilisque urbis expugnatio[f] esset; æstuante

[c] *Imperium Persarum datum est uni propter rem nullius ex se momenti.*

m. 2. legit *unum Deûm*, s. unum ex Diis.—3 Med. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *salutarint.*—4 Desideratur in Med. Bodl. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—5 Vulg. Med. Magl. cum septem aliis et

NOTÆ

[d] *Regem salutaverint*] Dum in Massagetas bellum gereret Cyrus, vidit in somniis Darium, quem propter ætatem in Perside Hystaspes reliquerat, habentem in humeris alas, quarum altera Asiam, altera Europam, inumbraret; quare Hystaspi dixit: 'Tuus filius mihi et regno meo insidias molitur.'

[e] *Cyri regis filiam*] Phædimam tamen, Othanis filiam, uxorem duxisse refert Herod. Inter eos enim convenerat, ut regi non liceret, nisi e familia conjuratorum, uxorem sumere.

[f] *Urbis expugnatio*] Dum Babyloniam obsidet Darius, e muris Babylonii ausi sunt illum irridere, quod 20. mensibus nihil profecisset, urbemque a Dario capiendam jactare, cum mula peperisset.

rege, unus de interfectoribus[g] Magorum Zopyrus[6] domi se verberibus[h] lacerari toto corpore jubet; nasum, aures, et labia sibi præcidi:[7] atque ita regi inopinanti[8] se offert. 16. Attonitum et quærentem Darium causas auctoremque tam fœdæ lacerationis, tacitus, quo proposito fecerit, edocet; formatoque in futura consilio, transfugæ titulo Babyloniam[9] proficiscitur. 17. Ibi ostendit populo laniatum corpus: queritur 'crudelitatem regis, a quo in regni petitione, non virtute, sed auspicio; non judicio hominum, sed hinnitu equi, superatus sit.' 18. Jubet 'illos ex amicis exemplum capere, quid hostibus[10] cavendum sit.' 19. Hortatur, 'ne mœnibus magis quam armis confidant, patianturque se commune bellum recentiore ira gerere.' 20. Nota nobilitas viri pariter et virtus omnibus erat: nec de fide timebant, cujus veluti pignora vulnera corporis et injuriæ notas habebant. 21. Constituitur ergo dux omnium suffragio:‡ et accepta parva manu, semel atque iterum cedentibus consulto[11] Persis, secunda prælia[i] facit. 22. Ad postremum universum sibi creditum exercitum Dario prodit,

ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *eos*, probante Vorst.—6 Coll. N. ed. Jens. Bech. Ald. Junt. Z. *nomine*. Rom. *unus* (leg. *unius*) *de int. Mag. Megabyzi filius, Z. nomine*. Apposite. Herod. III. 153. *Ἐνθαῦτα εἰκοστῷ μηνὶ Ζωπύρῳ τῷ Μεγαβύζου τοῦ, ὃς τῶν ἑπτὰ ἀνδρῶν ἐγένετο τῶν τὸν μάγον κατελόντων, τούτῳ τῷ Μεγαβύζου παιδὶ Ζωπύρῳ ἐγένετο τέρας τόδε.*—7 Coll. N. *præcidi*. Med. *præcidit*. Herod. III. 154. *Ἐνθαῦτα, ἐν ἐλαφρῷ ποιησάμενος, ἑωϋτὸν λωβᾶται λώβην ἀνήκεστον· ἀποταμὼν γὰρ ἑωϋτοῦ τὴν ῥῖνα καὶ τὰ ὦτα, καὶ τὴν κόμην κακῶς περικείρας, καὶ μαστιγώσας, ἦλθε παρὰ Δαρεῖον*: 155. *Οὔτε τις ἀλλοτρίων, ὦ βασιλεῦ, τάδε ἔργασται, ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ ἐμεωϋτόν.*—8 Ms. Bong. Leid. 2. 5. *inopinato*.—9 Ald. Junt. *Babylonem*, et paulo ante.—10 Ald. Junt. *ab h.*—11 Reg. *ex consilio*. Reliqui Mss. et vetustæ edd. *ex consulto*. Auctor ad Herenn. II. 30. 'Sextus locus est, cum ostendamus ex consulto factum.' Saxo XIV. p. 268. 9. 'Equites deorsum in globum contracti prius ex consulto veluti terga vertebant:' p. 311. 4. 'Danis ex consulto cedentibus:' et p. 340. 26. 'Nec prius ab ea divertere, quam classis hostica se ipsam ex consulto prædicti sinus angustiis infudisset:' XV. p. 362. 21. 'Quibus eadem [loca] accedentibus ex consulto cedebat.'

NOTÆ

g *Unus de interfectoribus*] Non ipse Zopyrus, sed illius pater Megabyzus, Magos interfecit.

h *Se verberibus*] Ejus mularum una pepererat, quo portento attonitus se ipsum, quo facilius hostes falleret, mutilavit.

‡ A. M. 3534. Ol. 65. 1. U. C. 233. Ant. Ch. 518.

i *Secunda prælia*] Primum mille Persas, tum duo millia, post quatuor millia ex condicto trucidavit. Herod.

urbemque ipsam[k] in potestatem ejus redigit. 23. Post hæc Darius bellum Scythis infert, quod sequenti volumine referetur.

NOTÆ

[k] *Urbemque ipsam*] Dum Darius urbem omnibus copiis oppugnat, ipse, apertis Cissiis et Belidibus portis, Persas in urbem introducit. Darius muris eversis tria procerum millia affigi jussit patibulis, Babyloniamque Zopyro, quoad viveret, dedit.

LIBER II.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Scytharum origo et antiquitas, de qua cum Ægyptiis contendunt. 2. Descriptio Scythiæ et morum gentis, quæ in plaustris degens justitiam colit et continentiam. 3. Scytharum fortitudo bellica. Ægyptios fugant, Asiamque reddunt tributariam. 4. Amazonum a Scythis origo, reginæ, res gestæ. 5. Bellum Scytharum adversus servos, quos lepido strategemate reprimunt. Darius Scythis, deinde Ionibus et Atheniensibus, bellum infert. 6. Atheniensium origo, gloriatio, industria, artes, reges. 7. Respublica Atheniensis Solonis legibus et politico strategemate firmata. 8. Pisistratus post rem bene gestam contra Megarenses tyrannidem per annos triginta tres occupat. 9. Ejusdem filius Hippias patria pulsus Persarum exercitum in Græciam adduxit. Inde nobilis illa Marathonia pugna, in qua victi Persæ, Athenienses victores duce Miltiade. 10. Dissidium fraternum de regno inter Darii filios. Xerxes bellum adversus Græcos instaurat validissimo exercitu. 11. Fortitudo Spartanorum, quorum rex Leonidas Persas ad Thermopylas maxima clade afficit. 12. Themistoclis industria Persarum classis, ad Salaminium fretum navali prælio victa, post multam stragem fuga sibi consulit. 13. Mardonio terrestris exercitus commissus. Xerxes ægre

evadit piscatoria scapha: ejusdem pedestris exercitus fame obruitur; unde nova clades. 14. Mardonius, in Bœotia ad Platæas cum Persis a Græcorum copiis victus, cum paucis profugit. Eodem fere momento adversus Persas in Asia feliciter dimicatum est. 15. Athenienses, Spartanis delusis, urbem ex integro instaurant. Spartani Persarum fines depopulantur. Pausanias proditionis reus damnatur. Xerxes a Cimone terrestri navalique prælio iterum superatur.

CAP. I. 1. In relatione rerum ab Scythis[a] gestarum, quæ satis amplæ magnificæque fuerunt, principium ab origine[b] repetendum est. 2. Non enim minus illustria initia, quam imperium, habuere: nec virorum[1] magis, quam fœminarum,[c] virtutibus claruere. 3. Quippe cum ipsi Parthos[d] Bactrianosque, fœminæ autem eorum Amazonum regna, condiderint: 4. prorsus ut res gestas virorum mulierumque considerantibus incertum sit, uter apud eos sexus illustrior fuerit. 5. Scytharum gens antiquissima semper habita: quanquam inter Scythas et Ægyptios diu contentio de generis vetustate fuerit: 6. Ægyptiis prædicantibus,[e] 'initio rerum, cum aliæ terræ nimio fervore solis arderent, aliæ rigerent frigoris immanitate, ita ut non modo primæ generare ho-

1 Vulg. v. *imperio*. *Imp.* ignorant Leid. 2. Reg. Thuan. Bodl. Periz. Coll. N.

NOTÆ

[a] *Rerum ab Scythis, &c.*] Scytharum originem et res gestas fabularum licentia corrupit.

[b] *Ab origine*] Originem ducunt a Magog, qui inter Japheti filios secundus fuit.

[c] *Fœminarum*] Amazonas intelligit, victoriis toto orbe celebres.

[d] *Parthos*] Qui Hyrcanis, Medis, et Persis sunt finitimi. *Corasan.*

[e] *Ægyptiis prædicantibus*] Omnium se populorum antiquissimos putarunt Ægyptii, hominumque genus a Nilo benigna quadam caloris humorisque temperie productum. Diod. Unde a primo rege ad Sethon progenies 341. totidemque pontifices ac reges numerabant, quod decem millia annorum efficit, et ab Hercule Ægyptio ad regem Amasim annorum septemdecim millia. Herod. Quæ quam absurda sint, quis non videt?

mines,[f] sed ne advenas quidem recipere ac tueri, possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis invenirentur, vel locorum vitia quæsitis arte remediis mollirentur,[a] 7. Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut neque hyberna frigora, nec æstivi solis ardores, incolas ejus premerent: 8. solum ita fœcundum, ut alimentorum in usum hominum nulla terra feracior fuerit. 9. Jure igitur ibi primum homines natos videri debere, ubi educari facillime possent.' 10. Contra, Scythæ 'cœli temperamentum nullum esse vetustatis argumentum' putabant: 11. 'quippe naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quæque[2] generasse:[b] 12. sed et arborum atque frugum pro regionum conditione apte genera variata: 13. et, quanto Scythis sit cœlum asperius quam Ægyptiis, tanto et corpora et ingenia esse duriora. 14. Ceterum si, mundi quæ nunc partes sunt, aliquando unitas fuit, sive illuvies aquarum[3] principio rerum terras obrutas tenuit; sive ignis, qui[g] et mundum genuit, cuncta possedit, utriusque primordii Scythas origine præstare. 15. Nam si ignis prima possessio rerum fuit,[c] qui paulatim extinctus sedem terris dedit, nullam prius quam septemtrionalem partem hyemis rigore ab igne secretam; adeo ut nunc quoque nulla magis rigeat frigoribus: 16. Ægyptum vero, et totum orientem tardissime temperatum: quippe qui etiam nunc torrenti calore

[a] *Vel incommoda regionum vitarentur inventis hominum industria remediis.*

[b] *Ubi primum regiones distinctæ fuerunt per diversos caloris et frigoris gradus, natura produxit quoque animalia, quæ pati possent locorum incommoda.*

[c] *Si initio rerum ignis omnem orbem occupavit.*

nec male. Vid. Ondendorp. ad Suet. de Illustr. Gram. 17.—2 Ita Leid. 3. Coll. N. Ald. Junt. Reliqui Mss. et vett. edd. *quoque.*—3 Magl. ed. Rom. *alluv. aq.* Avus ad Liv. II. 4. malebat *aq. eluv.* quas voces jungit Lactant. VII. 16. 'Interibunt [civitates] non modo ferro et igni: verum etiam terræ motibus

NOTÆ

[f] *Generare homines*] Gentilibus olim, sicut etiam nunc Sinensibus, non a Deo conditos homines, sed e terra, perinde ac stirpes, ortos fuisse persuasum erat.

[g] *Sive ignis, qui, &c.*] Hæc sententia fuit Heracliti, quam Stoïci secuti sunt, Cic.

solis exæstuat.[4] 17. Quod si omnes quondam terræ submersæ profundo fuerunt, profecto editissimam quamque partem decurrentibus aquis primum detectam; humillimo autem solo eandem aquam diutissime immoratam: 18. et, quanto prior quæque pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia generare cœpisse. 19. Porro Scythiam adeo editiorem[h] omnibus terris esse, ut cuncta flumina ibi nata in Mæotim,[i] tum deinde in Ponticum[k] et Ægyptium[l] Mare, decurrant. 20. Ægyptum autem, quæ tot regum, tot sæculorum, cura impensaque munita sit, et adversum vim incurrentium[5] aquarum[m] tantis instructa molibus, tot fossis concisa,[6] ut, cum his arceantur, illis recipiantur, aquæ, nihilominus coli, nisi excluso[7] Nilo,[n] non potuerit, non posse videri hominum vetustate ultimam, quæ aggerationibus[8] regum, sive Nili trahentis limum, terrarum recentissima

assiduis et eluvie aquarum.'—4 Rom. *æstuet*. Periz. ed. Bech. *exæstuet*. Ald. Junt. *exæstuent*.—5 *Decurr*. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Mox *extructa* Bodl. *instr*. Magl. Coll. N. eædemque edd. idque vulgato recte præfert Græv. Versa vice ap. Plin. xxxv. 14. pro *instruuntur*, quod dant edd. Mss. exhibent *struuntur*. 'Quid? non in Africa Hispaniaque ex terra parietes, quos appellant formaceos, quoniam in forma circumdatis utrimque duabus tabulis inferciuntur verius quam struuntur, ævis durant incorrupti imbribus.'—6 Ita præter Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. etiam Ms. Med. Thuan. Leid. 2. 4. a pr. m. 5. Bodl.—7 Jensius ed. Grævianæ ascripserat: '*Effuso* Ortwinius. *Extuso* Henninius in literis ad nos 3. Kal. Decemb. 1701.'—8 Leid. 4. *q. a generat*. Rom. *q. aggregat*. pro *q. aggerat*. quomodo edidit Bong. probante Avo ad Sen. Herc. Œt. 1260. *Sive* post 'quæ' etiam abest a Med. Magl. Leid. 2. 3. Bodl. Thuan. Periz. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

[h] *Adeo editiorem*] Hoc simile vero videtur: quia in montibus Armeniæ, quæ Scythiæ vicina, arca Noë substitit.

[i] *In Mæotim*] Quæ media est inter fl. Tanaim, quem recipit, et Pont. Euxinum, in quem influit. *Mer de la Tana*.

[k] *Ponticum*] Qui Scythiam ab Asia Minori separat; paludes Mæotidas, Borysthenem, et Danubium recipit; ipse vero in Bosporum Thraciæ se exonerat. *Mer Noire*.

[l] *Ægyptium*] Mare Mediterraneum, quod Ægypti alluit littora.

[m] *Vim incurrentium aquarum*] Cataractas intelligit, ubi Nilus per arduas rupes eluctatur, et magno cum strepitu, postquam obstantes superavit scopulos, in præceps ruit.

[n] *Excluso Nilo*] Qui ex Lunæ montibus prosiliens, Æthiopiam et Ægyptum duas in partes dividit, et propter Memphim multos in alveos diffluens, in Mare Mediterraneum septem ostiis illabitur, quorum extrema sunt Canopicum ad occidentem et Pelusiacum ad orientem.

videatur.'[d] 21. His igitur argumentis superatis Ægyptiis, antiquiores semper Scythæ visi.

CAP. II. 1. Scythia[a] autem in orientem porrecta includitur ab uno latere Ponto, et[1] ab altero montibus Rhipæis:[b] a tergo Asia et Phasi[c] flumine. 2. Multum in longitudinem et latitudinem patet. 3. Hominibus inter se nulli fines:[e] neque enim agrum exercent: nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus, et per incultas solitudines errare solitis. 4. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt:[d] quibus, coriis[2][e] imbrium hyemisque causa tectis, pro domibus utuntur. 5. Justitia gentis ingeniis culta, non legibus. 6. Nullum scelus apud eos furto gravius: quippe sine tecto munimentoque pecora et armenta inter sylvas[3] habentibus quid salvum esset, si furari liceret? 7. Aurum et argentum perinde aspernantur, ac[4] reliqui mortales appetunt. 8. Lacte et melle vescuntur. 9.

[d] *Ægyptum non posse videri, si hominum vetustas consideretur, antiquissimam, quæ, licet immensis montibus munita sit a tot regibus, et per tot secula, et defensa tantis aggeribus contra impetum aquarum confluentium, divisa in tot fossas, ut aquæ recipiantur in alias, dum prohibentur, ne in alias influant, tamen non potuerit coli, nisi Nilo incluso in proprio alveo, quæque appareat novissima terrarum, propter aggerationes factas sive a regibus, sive a Nilo adducente limum.*

[e] *Hominis unius possessiones ab alterius bonis nullis terminis distinctæ sunt.*

1 *Et* deest in septem Mss. ed. Rom.—2 Cant. *curribus*, omisso *quibus*, quod etiam abest Leid. 3. Periz.—3 Ed. Bech. omittit *int. sylv.* In Magl. Leid. 3. 4. *et arm. alimenta hab. quid int. silv. superesset:* quod conjectura assecutus fuit Scheff. Med. Periz. *arm. hab. q. i. silvas superesset.* Coll. N. *alimenta hab. quid salvum esset.* In Chronico Reginonis, qui sub anno 889. hoc caput et partem sequentis transcripsit, legitur *q. s. tecti munimento pecora, et armenta, alimentaque habent.*—4 Leid. 5. ed. Bong. Regino *argentum non perinde ac.* Leid. 4.

NOTÆ

[a] *Scythia*] Duplex fuit, ex Ptolemæo; Europæa, quæ Minor dicitur, in quam Darius profectus est; Asiatica, quæ Major, in qua Cyrus a Massagetis occisus. Prima Borysthene et Tanai terminatur, ubi nunc Tartari Præcopenses, et Moscovitæ: altera iterum duplex est; una a Tanai ad montem Imaum juxta Caspium Mare extenditur; secunda ex una parte Imao, ex altera Sacis et India, definitur, ubi nunc Tartari, et regnum *Mogol*.

[b] *Montibus Rhipæis*] Ad extremos Scythiæ fines positi, Septemtrionem versus.

[c] *Phasi*] Colchorum est fl. qui nascens ex Armeniæ montibus in Pont. Euxin. influit.

[d] *In plaustris vehunt*] Unde domos suas in plaustris habere dicuntur.

[e] *Coriis*] Corticibus, non coriis, tecta illorum plaustra affirmat Marcell.

Lanæ iis usus ac vestium ignotus: et,[5] quanquam continuis frigoribus urantur, pellibus tantum ferinis aut murinis [f] utuntur. 10. Hæc continentia[g] illis morum quoque justitiam dedit,[6] nihil alienum concupiscentibus. 10. Quippe ibidem[7] divitiarum cupido est, ubi et usus. 11. Atque utinam reliquis mortalibus similis moderatio abstinentiaque[8] alieni foret: 12. profecto non tantum bellorum per omnia sæcula terris omnibus continuaretur; 13. neque plus hominum ferrum et arma, quam naturalis fatorum conditio raperet.[b] 14. Prorsus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientium doctrina præceptisque philosophorum consequi nequeunt;[9] cultosque mores incultæ barbariæ collatione superari. 15. Tanto plus in illis proficit vitiorum ignoratio, quam in his cognitio virtutis.

CAP. III. 1. Imperium Asiæ ter quæsivere:[a] ipsi perpetuo ab alieno imperio aut intacti aut invicti mansere. 2.

[b] *Atque utinam ceteri homines non magis aliena bona appeterent! certe non tot ac tanta bella omnibus sæculis gererentur in omnibus regionibus, et non plures homines in bello gladio morerentur, quam naturali morte pereunt.*

---

perinde ut rel.—5 *Et* habent Med. Magl. Leid. 2. 3. 4. Bodl. Coll. N. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Mox Bech. *frigoribus utantur.* Coll. N. et C. C. ed. Rom. *pellibus tantum*, quomodo ex conj. legebat Bong. Ald. Junt. *felinis.* Dein Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *marinis vestiuntur.* Regino *et quanquam continuis frigoribus afficiuntur, pellibus tantum felinis aut murinis induuntur.*—6 Sic Med. Magl. Leid. 2. Periz. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Med. Par. Ald. Junt. Ita Saxo XIV. p. 250. 'Ita Erico et populi favor et pueri majestas vires regias dedit.' Ed. Oxon. *addidit.* Utroque modo loquitur Hegesipp. v. 12. 'Judæis desperatio audaciam dabat: Romanis gloriæ cupiditas virtutem addebat.'—7 Med. Leid. 2. 5. Bodl. et Vincentius I. 88. *ibi.* Periz. ed. Rom. Med. Ald. Junt. *Q. div. cup. ibi est.*—8 Sic Mss. Vulg. *et abstinentia.*—9 Periz. *nequiverunt.*

NOTÆ

[f] *Pellibus tantum ferinis aut murinis*] Per ferinas, pelles intelligit grandiorum ferarum, ut sunt lupi, leones, leopardi; et per murinas, pelles minorum animalium, ut sunt martures, mæles, vulpeculæ, simores Parthici, &c. quorum pellibus ad vestitum et Scythæ et multi deinceps populi usi sunt; quin etiam vett. Latini nomine murium feles ipsos, tum domesticos tum feros, comprehenderunt, et majora etiam animalia, cum pantheras Romani mures Africanos dixerint.

[g] *Continentia*] Non tam ad historiæ veritatem, quam ad Scytharum laudem, hæc scripsit Justinus.

[a] *Ter quæsivere*] Unius tantum expeditionis meminit Herod. Scythæ enim, duce Madie, Cimmerios insequentes, Cyaxarem Medorum regem, dum Niniven obsidet, vicerunt, et Asiæ annis 28. dominati sunt; donec Cyaxares illos convivio exceptos, et poculis largioribus invitatos, ad

Darium[b] regem Persarum turpi ab Scythia summoverunt fuga: 3. Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt: 4. Alexandri Magni ducem Zopyriona pari ratione cum copiis universis deleverunt: 5. Romanorum audivere, non sensere, arma. 6. Parthicum et Bactrianum imperium ipsi condiderunt. 7. Gens et laboribus et bellis aspera: vires corporum immensæ: nihil parare, quod amittere timeant: nihil victores præter gloriam concupiscunt. 8. Primus Scythis bellum indixit Sesostris[1] rex Ægyptius, missis primo[2] legatis,[3][c] qui hostibus parendi legem dicerent.[4] 9. Sed Scythæ, jam ante de adventu regis a finitimis certiores facti, legatis respondent, 10. 'tam opulenti populi ducem stolide adversus inopes occupasse bellum, quod magis domi fuerit illi timendum: 11. quod belli certamen anceps, præmia victoriæ nulla, damna manifesta sint. 12. Igitur non expectaturos Scythas, dum[5] ad se veniatur, cum tanto sibi plura in hoste concupiscenda sint; ultroque prædæ ituros obviam.' 13. Nec dicta res morata. Quos cum tanta celeritate venire rex didicisset,[6] in fugam vertitur,[d] exercituque cum omni apparatu belli relicto, in reg-

---

1 Med. Leid. 5. Ms. Bong. *Besoxis*. Edd., quas vidit Bong., et Ald. *Sesostres*. Leg. *Sesostris*. Idem nomen pro *Vesosis*, *Vezoris* vel *Vexosis*, quomodo legitur in Mss. restituerunt Viri docti sup. I. 2. 6.—2 Leid. 3. *primum*. 2. 5. et Med. cum Bodl. Periz. Coll. N. ed. Jens. Rom. Bech. Med. Ald. Junt. Oros. I. 14. atque Frec. I. 11. 16. *prius*.—3 Reg. a pr. m. et Leid. 1. *leonibus*. Reliqui Mss. et Reg. a sec. m. præter Leid. 3. qui a vulgato stat, *legatis*; eandemque vocem exhibent edd. Jens. Rom. Bech. Ald. Junt. aliæque.—4 Oros. et Frec. 'leges dicerent.' Med. Leid. 3. 5. Bodl. Coll. N. *legem dicant*.—5 *Dum* pro, donec, ut ap. Terent. Andr. v. 6. 13. 'Longe est nos illum expectare, dum exeat:' et Eun. v. 6. 16. 'Ne expectetis, dum exeant huc.' Sall. Fragm. I. 14. 'An expectatis dum, exercitu rursus admoto, ferro atque flamma urbem invadat?' Paulum JCtum L. 63. D. ad Leg. Falcid. 'Nec expectandum est, dum vendat.' Inf. XIII. 2. 6. 'Nec expectandum, dum reges nascerentur:' ubi Rom. *ut reges*; nec aliter h. l. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *ut ad se v.* Ita inf. cap. 11. 12. 'Nec expectandum, ut ab hoste circumvenirentur.' Tac. I. H. 33. 'Non expectandum, ut compositis castris forum invadat.' Curt. IX. 3. init. 'Expectabant, ut duces principesque ad regem perferrent,' &c.—6 Sic Med. Magl. Leid. 2. 5. Coll. N.

NOTÆ

unum omnes occidit. Herod.

[b] *Darium*] De illo et Sopyrione agemus postea.

[c] *Legatis* [*Lenonibus*] I. e. legatis fecialibus.

[d] *In fugam vertitur*] Herod. Diod. et alii referunt Scythas a Sesostri victos, omnesque gentes, in quas ille bellum gessit, ab eo superatas.

num trepidus se recepit. 14. Scythas ab Ægypto paludes prohibuere. 15. Inde reversi, Asiam perdomitam vectigalem fecere, modico tributo, magis in titulum imperii, quam in victoriæ præmium, imposito. 16. Quindecim annis pacandæ Asiæ immorati, uxorum flagitatione revocantur, per legatos denuntiantibus,[7] 'ni redeant, sobolem se ex finitimis quæsituras, nec passuras, ut in posteritatem[8] Scytharum genus per fœminas intercidat.' 17. His igitur Asia per mille quingentos annos[a] vectigalis fuit. 18. Pendendi tributi finem Ninus, rex Assyriorum, imposuit.

CAP. IV. 1. Sed apud Scythas medio tempore duo regii juvenes, Ylinos et Scolopitos,[1] per factionem optimatum domo pulsi, ingentem juventutem secum traxere; 2. et in Cappadociæ[2] [a] ora juxta amnem Thermodonta[3] [b] consederunt, subjectosque Themiscyrios campos[c] occupavere. 3. Ibi[4] per multos annos spoliare finitimos assueti, conspiratione populorum per insidias trucidantur. 4. Horum uxores, cum viderent exilio additam orbitatem, arma sumunt; finesque suos, summoventes primo, mox etiam inferentes bella, defendunt. 5. Nubendi quoque finitimis

ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. Ita XXVII. 1. 4. 'Cum ad se interficiendam missos didicisset:' et XXIX. 4. 11. 'Quem ad Romanos sociorum animos solicitare didicerat.'—7 Magl. *denuntiantes*. Leid. 2. 3. Periz. ed. Jens. Rom. Bech. Ald. aliæque *denunciantium*. Oros. I. 15. et Frec. d. l. 'Ubi per XV. annos sine pace immorati, tandem uxorum flagitatione revocantur, denuntiantium.' Uterque tamen scripsisse videtur *denuntiantibus*, quomodo scriptum in duobus Florentinis Orosii et Leid. 2. Freculphi.—8 Freinsh. malebat *in posterum*, et Scheff. *in posteram ætatem*. Præstat vulg. Cic. III. Verr. 55. 'Cum res frumentaria, commeatus, copiæ, salus urbis atque exercituum nostrorum in posteritatem illius avaritia interierit.'

1 Meliores Mss. *Scolopitos*, vel *Scolpitos*, terminatione Græca, quam in priori nomine etiam adhibuit Auctor.—2 Coll. N. *in Cappadociam Ponticæ*, vitiose pro *in Cappadociæ Ponticæ*. *Cappadocia Pontica* ἡ πρὸς τῷ Πόντῳ Καππαδοκία a Strab. XII. init. dicitur. Oros. ex duobus Flor. ed. Ven. et Frec. *in Cappadociæ Ponticæ*.—3 Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Thermodoonta*. Oros. 'Thermodoontem.' Frec. 'Thermodontem.' Otto Frisingensis I. Chron. 23. 'In Ponti et Cappadociæ oris juxta Thermodoontem consedere.'—4 Bodl.

NOTÆ

[a] *Mille quingentos annos*] 28. tantum annis Asiæ illos imperasse certum est; cetera fabulosa.

[a] *Cappadociæ*] Quæ in Minori Asia inter Galatiam, Ciliciam, et Armeniam sita est. *Amasia*.

[b] *Thermodonta*] Cappadociæ fl. inter Themiscyram et Polemonium in Pontum Eux. prolabens.

[c] *Themiscyrios campos*] Regiuncula est Cappadociæ contermina.

animum omisere; servitutem, non matrimonium, appellantes. 6. Singulare omnium sæculorum exemplum ausæ, rempublicam[5] sine viris, jam etiam cum contemtu virorum se tuentur. 7. Et ne feliciores aliæ aliis viderentur, viros, qui domi remanserant, interficiunt. 8. Ultionem quoque cæsorum conjugum excidio finitimorum consequuntur. 9. Tum pace armis quæsita, ne genus interiret, concubitum[6] finitimorum ineunt. 10. Si qui mares nascerentur, interficiebant. Virgines in eundem ipsis[7] morem, non otio, neque lanificio, 11. sed armis, equis, venationibus, exercebant, inustis infantum dexterioribus mammis, ne sagittarum jactus impediretur:[8] unde Amazones[d] dictæ sunt.[9] 12. Duæ his reginæ fuere, Marpesia et Lampedo, quæ in duas partes agmine diviso, inclytæ jam opibus, vicibus gerebant bella, soli terminos[10] alternis defendentes; 13. et, ne successibus deesset auctoritas, genitas se Marte prædicabant. 14. Itaque, majore parte Europæ[e] subacta, Asiæ quoque nonnullas civitates occupavere. 15. Ibi Epheso[f]

Hi.—5 Sic Med. quomodo legend. suspicabatur Avus, cujus alteram conj. *remp. agere s. v.* firmat Magl. codicis scriptura, quamvis corrupta, *auxere agere remp. s. v.* Idem Ms. Leid. 2. mox omittunt *se*. Ald. Junt. *Sing. o. s. exemplum: auxere r. p. s. viris, jam etiam c. c. v. t.*—6 Decem Mss. ed. Rom. et Vincentius I. 96. *concubitus.* Ita inf. III. 4. 6. 'Quibus promiscuos fœminarum concubitus permisere:' et XXXVII. 3. 7. 'In concubitus amicorum projecta.' Oros. et Frec. 'Externos concubitus ineunt.'—7 Bech. *ipsum.* Ald. Junt. *ipsarum.*—8 Decem Mss. *impediatur.* Ed. Rom. Oros. atque Frec. *impedirentur.*—9 *Sunt* Med. Magl. quatuor Leid. Periz. Oros. et Frec. omittunt. Ita III. 4. 7. 'Ex his nati, ob notam materni pudoris, Partheniæ vocati: qui cum,' &c. De origine vocis 'Amazones' præter alios quoque agit Auctor Historiæ Trojanæ in Catalogo Biblioth. Uffenbachianæ part. II. p. 115. *Τροΐαν πρότερον μὲν ἐπόρθησεν Ἡρακλῆς ὁ Ἀλκμήνης καὶ Ἀμφιτρύωνος ἢ Διὸς, εἶτα αἱ Ἀμαζόνες* (leg. *εἶτα τὰς Ἀμαζόνας*), *αἱ γυναῖκες ἦσαν οὕτω καλούμεναι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν μαζὸν δεξιόν. ἀπέτεμον γὰρ αὐτὸν, ἵνα μὴ ἐν ταῖς τοξείαις προσίσταιτο, ἢ ἐν νηπίᾳ τῇ ἡλικίᾳ μύδρῳ ἔκαιον τὸ μέρος τῆς ἐκφύσεως τοῦ μαστοῦ.* Schol. Homeri Il. Γ. 189. *Ἐκλήθησαν δὲ (Ἀμαζόνες) οὕτως, διὰ τὸ τὸν δεξιὸν μασθὸν ἐκτέμνεσθαι αὐταῖς, ὡς ἐμποδίζοντα ἐν τῷ τοξεύειν.* Alter Schol. Ms. Biblioth. Leid. *Παρὰ τῷ Θερμώδοντι αὗται ᾤκουν, ἅς φασιν ἐπὶ πυριπνόων ἵππων μαχομένας ληΐζεσθαι τὰς περιχώρους. Ἀμαζόνας δὲ παρὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸν ἕτερον τῶν μαζῶν, (ἐπυράκτουν γὰρ αὐτὸν πρὸς τὸ μὴ ἐμποδίζεσθαι ἐν τῇ τοξείᾳ,) ἢ παρὰ τὸ μὴ χρῆσθαι μάζαις, χελώναις δὲ καὶ ὄφεσι καὶ σαύραις.*—10 Med. Leid. 2. Coll. N. ed. Rom. *soli terminos*, quod

NOTÆ

[d] *Amazones*] I. e. sine mamma, ab *α* priv. et *μαζὸς*, *mamma*.

[e] *Parte Europæ*] Hæc omnia fabulosa putant plerique; multa esse falsa certum est.

[f] *Epheso*] Urbs est in Ionia Asiæ,

multisque aliis urbibus conditis, partem exercitus cum ingenti præda domum dimittunt. 16. Reliquæ, quæ ad tuendum Asiæ imperium remanserant, concursu barbarorum cum Marpesia regina interficiuntur. 17. In hujus locum filia ejus Orithya[11] [g] regno succedit: cui præter singularem belli scientiam eximia servatæ in omne ævum virginitatis admiratio fuit. 18. Hujus virtute tantum additum gloriæ et famæ Amazonum est, ut Herculi[h] rex,[i] cui duodecim stipendia debebat, quasi impossibile, imperaverit, ut arma reginæ Amazonum sibi afferret. 19. Eo igitur[12] profectus longis novem navibus, comitante principum Græciæ juventute, inopinantes[13] aggreditur. 20. Duæ tum sorores Amazonum regna tractabant, Antiope[k] et Orithya: quarum Orithya[14] foris bellum gerebat. 21. Igitur, cum

conjectura assecutus fuit Freinsh. Bech. *sollicitæ t.* Ald. Junt. *solæ alternis t. d.* Leid. 3. 5. *alternos:* 4. Reg. Coll. C.C. ed. Rom. *alterno.* Utrumque pejus vulgato. Lucret. IV. 791. 'Mollia mobiliter quum alternis brachia mittunt:' et VI. 569. de ventis: 'Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt, Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi.' Sen. Vit. beat. 5. 'Quem voluptates doloresque, incertissima dominia impotentissimaque, alternis possident.' Id. Ep. 37. 'Hos tam graves dominos, interdum alternis imperantes, interdum pariter, dimittet a te sapientia:' 72. 'Hic deprimitur alternis et extollitur, ac modo in cœlum allevatur, modo defertur ad terram:' 95. 'Ceteri decidunt subinde et reponuntur, et inter omissa appetitaque alternis fluctuantur.' Stat. I. Th. 410. 'Paulum alternis in verba minasque Cunctantur.' Ubi Schol. "Alternis,' mutua vice verborum, adverbium pro, invicem. Virgil. (Ecl. III. 59.) 'Alternis dicetis.'' Lactant. I. 10. 5. de Castore et Polluce: 'Eosdem alternis vivere, alternis mori, narrant.' Euanthius de Tragœd. et Comœd. 'Sed primo una persona substituta est cantoribus, quæ, respondens alternis choro, locupletavit variavitque rem musicam.' Glossæ: 'Alternis, ἀνὰ μέρος, ἀμοιβαδόν.—11 Thuan. a sec. m. Coll. N. Oros. et Frec. *Sinope.* Salmas. malebat *Otriria,* idemque placebat Munkero ad Hygin. Fab. 163.—12 Bech. Ven. et quinque aliæ *Igitur eo.*—13 Oros. et Frec. 'Ex improviso aggredi, et insperatas circumvenire maluerit.' Leid. 1. Freculphi *et imparatas.*—14 Bech. *Duæ ex quatuor tunc s. A. r. tr. Antiope et Ottera, quarum Ottera.* Coll. N. *et Oretria, quarum Oretria.* ed. Jens. Rom. Ald. Junt. *et*

NOTÆ

ad ostia Caystri fl. Dianæ templo nobilis; a Smyrna Amazone vel a Zamorna condita dicitur; unde et Smyrna et Zamorna vocata est, ex Steph. et Hesych.

[g] *Orithya*] Aliqui legunt *Sinope*, a qua Sinopen urbem ad Pont. Eux. conditam volunt.

[h] *Herculi*] Jovis et Alcmenæ fil. de quo infinita poëtæ commenti sunt: multi enim hoc nomine principes extitere.

[i] *Rex*] Eurystheus Stheneli fil. Mycenarum rex, qui, odio Junonis obsequens, ad difficillima quæque adegit Herculem. Nota sunt omnibus cetera.

Hercules ad littus Amazonum applicuit,[15] infrequens multitudo cum Antiopa regina, nihil hostile metuente, erat. 22. Qua re effectum est, ut paucæ, repentino tumultu excitæ, arma sumerent, facilemque victoriam hostibus darent. 23. Multæ itaque cæsæ captæque. In his duæ Antiopæ sorores, Menalippe[16] ab Hercule, Hippolyte a Theseo. 24. Sed Theseus,[l] obtenta in præmium captiva, eandem in matrimonium assumsit, et ex ea genuit Hippolytum.[m] 25. Hercules, post victoriam, Menalippen captivam sorori reddidit, et pretium arma reginæ accepit. Atque ita functus imperio ad regem revertitur. 26. Sed Orithya, ubi comperit bellum sororibus illatum, et raptorem esse Atheniensium principem, hortatur comites in ultionem;[17] 'frustraque et Ponti sinum, et Asiam edomitam esse' dicit, 'si Græcorum non tam bellis, quam rapinis, pateant.' 27. Auxilium deinde a Sagillo,[18] rege Scythiæ, petit: 'genus se Scytharum esse: cladem virorum, necessitatem armorum, belli causas,' ostendit; 'assecutasque virtute, ne segniores viris fœminas habere Scythæ viderentur.' 28. Motus ille domestica gloria, mittit cum ingenti equitatu[19] filium Panasagorum in auxilium. 29. Sed ante prælium dissensione orta, ab auxiliis desertæ, bello ab Atheniensibus vincuntur: 30. receptaculum tamen habuere castra sociorum, quorum auxilio, intactæ ab aliis gentibus, in

---

Orithya: quarum Orithya (Ald. Junt. utroque loco, et paulo ante, *Orithyia*) *f.* Simili pronominis constructione utitur Auctor paulo post: 'Paucæ usque tempora Alexandri Magni duravere. Harum Minithya' &c. et XXXVIII. 8. 11. 'Post discessum deinde legatorum, quorum Africanus dum inspicit urbem' &c.—15 Reg. Thuan. Periz. Ald. Junt. *applicuisset*.—16 Ald. Junt. et Frec. *Melanippe*, probante Munker. ad Hygin. Fab. 186. et Antoninum Liberalem Fab. 8. Scholiastes Homeri Il. Γ. 188. Μελανίππη καὶ Ἱππολύτη, θυγατέρες Ἄρεος, τῶν Ἀμαζονίδων προηγούμεναι τῆς στρατιᾶς.—17 *In ult.* Med. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. et C. C. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. addunt.—18 Med. *Sagulo*. Leid. 2. 4. 5. *Sagilo*. 1. 3. Coll. C. C. *Sagino*. —19 Periz. *exercitu*. Mox Coll. N. *Phanasseorum*. Ed. Bech. Ven. Flor.

NOTÆ

[k] *Antiope*] Multi Antiopen cum Hippolyte confundunt.

[l] *Theseus*] Ægei Athenarum regis ex Æthra filius, et Herculis assiduus comes, magnumque fabularum argumentum.

[m] *Hippolytum*] Qui, dum patris iram fugit, ab equis Phocarum visu

regnum revertuntur. 31. Post Orithyam Penthesilea regno potita est: cujus Trojano bello inter fortissimos viros, cum auxilium adversus Græcos ferret, magna virtutis documenta extitere. 32. Interfecta demum[20] Penthesilea,[n] exercituque ejus absumto, paucæ, quæ in regno remanserant, ægre se adversus finitimos defendentes, usque[21] tempora Alexandri Magni duraverunt. 33. Harum Minithya, sive Thalestris,[22] [o] regina, concubitu Alexandri per dies tredecim ad sobolem ex eo generandam obtento, reversa in regnum, brevi tempore cum omni Amazonum nomine intercidit.

Cap. v. 1. Scythæ autem tertia expeditione Asiana, cum annis octo[a] a conjugibus et liberis abfuissent, servili bello domi excipiuntur. 2. Quippe conjuges eorum longa expectatione virorum fessæ, nec jam teneri bello sed deletos ratæ, servis ad custodiam pecorum relictis nubunt: 3. qui reversos cum victoria dominos, velut advenas, armati finibus prohibent. 4. Quibus cum varia victoria fuisset, admonentur Scythæ mutare genus pugnæ, memores non cum hostibus sed cum servis præliandum; nec armorum sed dominorum[1] jure[2] vincendos: verbera in aciem, non tela, afferenda; omissoque ferro, virgas ac flagella, ceteraque servilis metus paranda instrumenta. 5. Probato omnes consilio, instructi sicut præceptum erat, postquam ad hostem[3] accessere, inopinantibus verbera intentant: adeoque illos perculerunt, ut, quos ferro non poterant, metu

Med. Par. Ald. Junt. *Penaxagoram*. Paulo ante Bodl. *M. i. tanta dom. gl.* Periz. *M. illa tanta d. g.*—20 Med. Reg. Leid. 1. 2. 4. 5. Bodl. Reg. Coll. N. Periz. *deinde*. Eæd. particulæ sup. I. 9. 18. et ap. Vincent. miscentur.—21 Periz. *u. in* Bodl. Coll. N. Bech. Ald. Junt. *u. ad*. Sed vulg. Auctori usitatius est, ut paulo post: 'Usque tempora Jancyri.' Add. I. 7. 7. v. 11. 11. VII. 1. 4.—22 Leid. 2. Ald. Junt. *Harum Thal.* probante Græv. ad XII. 3. 5.

1 Avus ad Sen. de Const. 13. legend. conjecit *dominiorum*.—2 Coll. N. *more jure*.—3 Ita Mss. undecim. ed. Rom. Bong. ut XI. 14. 11. ed. Med. Ald. Junt. 'Se quoque ab hostis crudelitate vindicaret:' et XXXI. 6. 8. Med. 2.

NOTÆ

attonitis discerptus misere periit.

[n] *Penthesilea*] Ab Achille Græcorum fortissimo interfecta.

[o] *Thalestris*] De Thalestri lib. XII.

agemus.

[a] *Annis octo*] Annos 28. probabilius habet Herod.

verberum vincerent; fugamque non ut hostes victi, sed ut fugitivi servi, capesserent. 6. Quicumque capi potuerunt, supplicia crucibus luerunt.[a] 7. Mulieres quoque male sibi consciæ, partim ferro, partim suspendio, vitam finierunt.[4] 8. Post hæc pax apud Scythas fuit, usque tempora Jancyri[5] regis. 9. Huic Darius rex Persarum, sicut supra dictum est, cum filiæ ejus nuptias non obtinuisset, bellum intulit:[a] 10. et armatis septingentis millibus hominum Scythiam ingressus, non facientibus hostibus pugnæ potestatem, metuens, ne, interrupto ponte[b] Istri,[6][c] reditus sibi[d] intercluderetur, amissis octoginta[7] millibus hominum trepidus[e] refugit: 11. quæ jactura, abundante multitudine, inter damna numerata non est. 12. Inde Asiam et Macedo-

[a] *Quicunque capti sunt, suspensi sunt e crucibus, in pœnam rebellionis.*

‘Priusquam ad hostem deficerent.’—4 Ita IX. 7. 12. XVIII. 6. 7. atque Saxo II. p. 7. 49.—‘Senectute vitam, non ferro, finiit.’ In Periz. *vitam* desideratur, ut ap. Tac. VI. A. 50. ‘Sic Tiberius finivit.’—5 *Lanthinum* hunc Scythiæ regem in impressis Justini exemplaribus vocari, sed in suo cod. desiderari, monuit Fabricius ad Oros. II. 8. Ald. Junt. Med. *Lanthini*. Magl. *Anthiri*. Leid. 2. *Janiri*: 4. et Bodl. *Jancyri*. Oros. II. 8. ‘Attyro regi Scytharum:’ tres Mss. Flor. ed. Ven. *Atyro*. Frec. I. 4. 1. ‘Antyro regi Gothorum Scythiæ degentium.’—6 Med. Magl. Leid. 1. 4. 5. et Orosii duo Mss. Flor. atque Freculphus *Histri*: nec aliter inf. IX. 2. 11. Med. Magl. Leid. 1. 3. Periz. Item XXXII. 3. 12. uterque Med. Magl. Leid. 1. 3. 4. 5. Periz. *Histrum*: et IX. 2. 1. Med. Leid. 1. 2. 3. 5. Periz. et tres Mss. Flor. Orosii III. 13. *Histrianorum*: et XXXII. 3. 12. uterque Med. Magl. Leid. 1. Periz. *Histris*. Ib. §. 13. præter Periz. qui cum Leid. 3. 4. *Histriorum*, iid. *Histrorum*: et §. 15. duo Med. Magl. Leid. 1. 4. 5. Periz. *Histrique*. Ap. Oros. quoque I. 2. Ms. Flor. *Histriam*, et IV. 22. tres Flor. dant *Histri* et *Hister*.—7 Magl. Coll. N. ed.

NOTÆ

[a] A. M. 3536. Ol. 65. 3. U. C. 235. Ant. Ch. 516.

[b] *Ne, interrupto ponte*] Scytharum rex Indathyrsus seu Jancyrus ad Darium miserat caduceatorem, cum ave, rana, mure, et quinque sagittis: quod Gobryas sic interpretatus est: ‘O Persæ, nisi aves effecti subvoletis in cœlum, aut mures subeatis terram, aut ranæ insiliatis in paludes, non remeabitis his sagittis confixi.’

[c] *Istri*] Danubii, qui propter Alpes oritur: Germaniam Illyricum et Daciam transgressus, acceptis 60. fluminibus, in Pontum Eux. 6. ostiis evolvitur. Ubi primum Illyricum attigit, Ister dicitur.

[d] *Reditus sibi, &c.*] Scythæ enim Ionibus, quos Darius ad pontis custodiam reliquerat, suaserant, ut pontem solverent.

[e] *Trepidus*] Quia imminebant hostes, et pons solutus erat; postea Histiæus dux Ionum reductis navibus pontem junxit.

niam[f] domuit:[g] Ionas[h] quoque navali prælio[i] superat. 13. Deinde, cognito quod Athenienses[k] Ioniis[8] auxilium contra se tulissent, omnem impetum belli in eos convertit.[l]

CAP. VI. 1. Nunc, quoniam ad bella Atheniensium[a] ventum est, quæ non modo ultra spem gerendi, verum etiam ultra gesti fidem, peracta[1] sunt,* operaque Atheniensium effectu majora quam voto fuere, paucis urbis origo repetenda est: 2. quia non, ut ceteræ gentes, a sordidis initiis[2] ad summa[3] crevere. 3. Soli enim, præterquam incremento, etiam origine, gloriantur. 4. Quippe non ad-

* *Quæ non tantum superarunt spem conceptam priusquam gererentur, sed etiam, postquam gesta sunt, vix credi potuerunt.*

Bech. Med. Par. Ald. Junt. *nonaginta.*—8 Ald. Junt. *Ionibus.* Eæd. quoque v. 2. 9. pro vulg. *Ionios* præferunt *Ionas.* Rom. *Iones.*

1 Vulg. *patrata.* Ita Vell. II. 114. 'Hyems emolumentum patrati belli contulit:' et Liv. XXVII. 41. 'Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis?' Cum vero Bong. ex suis Mss. quibus accedunt undecim nostri, ed. Rom. Ald. Junt. ediderit *peracta,* illum sequi malui. Neque aliter Auctor XXII. 8. 6. 'Dum reliquiæ belli peraguntur.' Ubi 'patrantur' non invenuste dicere potuisset, quemadmodum Vell. II. 123. init. 'Reliqua belli patraturus.' Lucan. I. 691. 'Impiaque in medio peraguntur bella senatu.' Stat. III. Sylv. I. 55. 'Annua veloci peragunt certamina lustro.' In aliis vett. edd. ut Bech. Ven. Flor. Med. Par. non *patrata,* sed *parata,* legitur.—2 Coll. N. *a sordidissimis.*—3 Ald. Junt. *ad summam.*—4 Ald. Junt. *advena.*

NOTÆ

f *Macedoniam*] Quæ olim Hæmonia et Emathia dicta est. Græcia, Mari Ionio et Ægæo, Thraciaque circumscribitur.

g *Domuit*] Per Megabyzum Hellespontios, Perinthios, Pæonios, Thracasque domuit.

h *Ionas*] Causa belli hæc fuit: Darius Histiæo Milesio urbem ad Strymonem condere permiserat; sed paulo post ex sententia Megabyzi, ne id perficeret, prohibuit, eumque ad se evocavit, ne quid novi moliretur: qua re offensus Histiæus clam per Aristagoram generum, quem Mileti reliquerat, Ionas a Persis avertit, ipseque, relictis Darii partibus, se præbuit Ionibus belli ducem.

i *Navali prælio*] Histiæus, jam capta a Persis Mileto, victus et captus ipse ab Harpago, Sardibus, jussu Artaphernis fratris Darii, in crucem actus est.

k *Quod Athenienses*] Jam Dario irati, quod Hippiam Pisistrati filium ap. se recepisset, facile ab Aristagora inducti sunt, ut Ionibus faverent; et eorum auxilio jam captæ fuerant Sardes et incensæ.

l *Convertit*] Mardonium Gobryæ fil. et generum suum misit, qui multas clades et ipse a fluctibus hostibusque passus est, et multas etiam Græcis intulit.

a *Atheniensium*] Qui eam Græciæ partem incolunt, quæ primum ab Actæo Actæa dicta est; tum Cecropia a Cecrope; deinde Attica, ab Atthi Cranai filia. Athenæ juxta fl. Ilissum sitæ. *Setines.*

venæ,[4] neque passim collecta populi colluvies originem urbi dedit; sed eodem innati solo, quod incolunt: et, quæ illis sedes, eadem origo est. 5. Primi lanificii, et olei, et vini usum docuere. Arare queque, et serere frumenta, glandem[5] vescentibus monstrarunt. 6. Literæ[b] certe ac facundia et[6] civilis ordo disciplinæ veluti templum Athenas habent. 7. Ante Deucalionis[c] tempora regem habuere Cecropem:[d] † quem, ut omnis antiquitas fabulosa est, biformem tradidere:[e] quia primus marem fœminæ matrimonio junxit. 8. Huic successit Cranaus,[f] cujus filia Atthis[7] regioni nomen dedit. 9. Post hunc Amphictyon[g] regnavit:[8] qui primus Minervæ[h] urbem sacravit, et nomen civitati

Periz. *Q. neque advenæ.*—5 Magl. Leid. 2. 5. Periz. Bodl. et C. C. *glande.* Ita XLIV. 4. 11. Ald. Junt. 'Ex agresti cibo mitiore vesci.' Add. II. 2. 9. et XLI. 3. 3. Coll. N. *glandes vesc.*—6 Vulg. *et hic.* *Hic* deest in Leid. 2. Ald. Junt.—7 Med. Bodl. Leid. 5. et Ven. *Attis.* Flor. Par. Ald. Junt. *Atthis.* Ἀτθὶς etiam dicitur Straboni IX. p. 397. et Paus. I. 2. Eustath. in Dionys. Perieg. 423. Ἀττικὴ δὲ ἡ κατὰ Ἀθήνας χώρα λέγεται, καὶ Ἀτθίς· τοῦτο μὲν ἀπὸ Ἀτθίδος τῆς θυγατρὸς Κραναοῦ. Add. Vossii notam ad h. l.—8 Leid. 2. addit *anno sc. ante urbem conditam octingentesimo decimo.* Ald. Junt. *Post h. Amphic-*

NOTÆ

[b] *Literæ*] Multos enim philosophos, oratores, et poëtas præstantissimos pepererunt Athenæ.

[c] *Ante Deucalionis*] Promethei fil. fuit, et propter montem Parnassum ap. Thessalos imperavit, sed eod. quo Cecrops tempore vixit; ex Euseb. Hieron. Aug.

[d] *Cecropem*] Ægyptium, qui primus idololatriam in Græciam invexit, simulacra reperit, immolavit victimas, Jovem appellavit. Ex Euseb. Non ille primus regnavit in Attica: jam diu enim ibi imperium tenuerat Ogyges, cujus tempore diluvium contigit, quo terra per annos 200. mansit inculta, usque ad Actæum, cujus filiam Agraulon duxit Cecrops. Ex Pausan. Sed Lud. Vives, ex Africano, Actæum et ceteros, qui ab Ogyge ad Cecropem regnasse dicuntur, nuda putat esse nomina.

† A. M. 2498. Ant. Ch. 1554.

[e] *Biformem tradidere*] Non solum, quod marem junxerit fœminæ, Diphyes dictus est, sed quod et corpore esset procerus, et linguam Græcam Ægyptiamque calleret. Apollodor. scribit eum fuisse humano simul et serpentino corpore præditum.

[f] *Cranaus*] Non Cecropis filius, sed indigena, vir divitiis potens. Duas habuit filias; Atthim, unde Attica dicta est; et Cranaën, quæ Amphictyoni nupsit.

[g] *Amphictyon*] Expulso socero regnum invasit: erat filius Deucalionis, et frater Hellenis, qui Græciæ de suo nomen indidit.

[h] *Primus Minervæ, &c.*] Hoc Theseo tribuit Plut. Minervæ ipsi Hygin. Cecropi Euseb. et Varro ap. Aug. quod probabilius; in arce orta oliva et aqua erumpente, cum Delphicum oraculum Cecrops, quid facto esset opus, consuluisset, responsum est,

Athenas dedit. 10. Hujus temporibus, aquarum illuvies[i] majorem partem populorum Græciæ absumsit.‡ 11. Superfuerunt, quos refugia montium[k] receperunt; aut ad regem Thessaliæ Deucalionem ratibus evecti sunt:[b] a quo propterea genus hominum[l] conditum dicitur. 12. Per ordinem deinde successionis[m] regnum ad Erechtheum[9 n] descendit, sub quo frumenti satio apud Eleusina[10 o] a Triptolemo[p] reperta est: 13. in cujus muneris honorem noctes[q] Initiorum sacratæ. 14. Tenuit et Ægeus,[r] Thesei pater,[s] Athenis

[b] *Superstites fuerunt, qui in juga montium fugerunt, aut vecti navibus pervenerunt ad Deucalionem regem Thessaliæ.*

tyon anno scilicet ante urb. cond. oct. d. regnavit.—9 Leid. 2. *Ericteum.* Coll. N. ed. Bong. *Erichtheum.* Chronicon marmoreum Oxon. a Voss. ad h. l. laudatum epoch. 13. ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΗΣΙΝ ΕΡΙΧΘΕΩΣ: epoch. 14. et 15. ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΡΙΧΘΕΩΣ.—10 Sic Magl. Leid. 2. 5. ed. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Elusina* Ven. *Eleusina* a recto casu 'Eleusin.' Cic. VI. ad Att. 1. 'Audio Atticum προπύλαιον Eleusine facere:' et 6. 'Cum jam Appius de Eleusine non cogitet.' Apul. v. M. p. 111. ed. Pric. 'Eleusinis Atticæ sacrarium.' Ravennas anonymus IV. 9. 'Athenas, Eleusina.' Ita Ms. Leid. Vulgo *Athenæ, Eleusinæ. Eleusina* etiam h. l. Justino restituit Munker. ad Albricum cap. 11. et *Eleusin* pro *Eleusis* Julio Firmico Avus Obs. in Script.

NOTÆ

oliva Minervam, aqua Neptunum significari, et civitatem ex alterutrius nomine appellandam.

[i] *Aquarum illuvies*] Illud diluvium ad Amphictyonis tempora Oros. post Justinum: ad Cranai, Clemens Alex. ad Cecropis, Euseb. Hier. Aug. et Cyr. referunt; distat ab Ogygæo annis 272. illud enim A. M. 2258. hoc 2530. Moysis tempore contigit.

‡ A. M. 2530. Ant. Ch. 1522.

[k] *Refugia montium*] Deucalion pelago circumvectus, ad Ætnam Siciliæ, ex Hygin. et Arato, ad Lycorem, ex Lucian. Ad Parnass. ex Apollod. Nonno, et Ov. appulit: at Pausanias ait homines, qui tum non fuerunt undis oppressi, luporum ululatum secutos, ad juga Parnassi pervenisse, ibique urbem condidisse, quam dixerunt Lycoream.

[l] *Genus hominum*] Noëticum diluvium Deucalioneo adumbrarunt poëtæ, et infinita prope de Deucalione, Pyrrha, et lapidibus jactis commenti sunt.

[m] *Per ordinem deinde successionis*] Duo tantum omissi sunt, quorum alter Erichthonius, qui pulso Amphictyone Panathenæorum celebritatem instituit, licet hoc Theseo tribuatur a Plut. Alter Pandion fuit Erichthonii fil. Prognes et Philomelæ pater, quo regnante Ceres et Dionysius venerunt in Atticam.

[n] *Ad Erechtheum*] Pandionis fil. qui Eleusinos prælio vicit.

[o] *Apud Eleusina*] Atticæ civitatem, non procul ab Athenis.

[p] *Triptolemo*] Fuit Celei Eleusini regis et Megarinæ fil. de quo multa poëtæ.

[q] *Noctes*] Id est, Eleusina sacra, in illius honorem celebrata.

[r] *Ægeus*] Erechtheus filium suscepit Cecropem, hic Pandionem, ex

regnum: a quo per divortium decedens Medea,[t] propter adultam privigni ætatem, Colchos[u] cum Medio[11] filio[x] ex Ægeo suscepto concessit. 15. Post Ægeum Theseus, ac deinceps Thesei filius Demophoon,[y] qui auxilium Græcis adversus Trojanos[z] tulit, regnum possedit. 16. Erant inter Athenienses et Dorienses[a] simultatium[12] veteres offensæ: quas vindicaturi bello Dorienses de eventu belli[13] oracula consuluerunt. 17. Responsum 'superiores fore, ni regem Atheniensium occidissent.' 18. Cum ventum esset in bellum, militibus ante omnia custodia regis[14] præcipitur. 19. Atheniensibus eo tempore rex Codrus erat:[b] qui et responso Dei, et præceptis hostium cognitis, permutato regis habitu, pannosus, sarmenta collo gerens, castra hostium ingreditur: 20. ibi in turba obsistentium, a milite,

Eccles. cap. 9. p. 96.—11 Magl. Leid. 2. 5. Coll. N. ed. Bech. Ald. Junt. aliæque *Medo*: nec aliter XLII. 2. 13. Med. Magl. Periz. ed. Rom. Ald. Junt. Ib. cap. 3. 6. *Medus* pro *Medius* iid. Mss. cum Coll. N. et quatuor Leid. eædemque edd. et Bech. Μῆδος etiam dicitur Straboni XI. p. 526.—12 Sic Med. Leid. 1. 4. 5. ed. Salmur. ut 'civitatium,' 'affinitatium.'—13 Sic Magl. Thuan. Coll. N. ed. Ald. Junt. Saresb. III. 1. p. 214. stat a vulg. *prælii*. Paulo post Coll. N. ed. Med. Ald. Junt. *Cum ventum esset in bellum*.—14 Bodl. *Athe-*

NOTÆ

quo natus est Ægeus; cum Pandion a Metionidis regno pulsus esset, ipse Metionidis ejectis regnum obtinuit. Ægæo mari, in quod se dedit præcipitem, nomen dedit.

[s] *Thesei pater*] Theseus Herculis affinis et socius. Fabulæ de Ægeo, Theseo, et Medea notæ omnibus.

[t] *Medea*] Æetæ Colchorum regis filia, quæ Jasonem primum secuta est, deinde ab eo repudiata Ægæo nupsit.

[u] *Colchos*] Quæ Phaside, monte Tauro, Iberia, et Ponto Eux. circumscribitur. *Mingrelli.*

[x] *Medio filio*] A quo Medi nomen accepere.

[y] *Demophoon*] Theseo non Demophoon, sed Menestheus, successit. Cum enim Theseus Ostracismi legem tulisset, ipse calumniis Lyci cujusdam sycophantæ pulsus est Athenis; et, postquam jussu Lycomedis e sublimi saxo præcipitatus est, Menestheus regnum invasit.

[z] *Adversus Trojanos*] Non Demophoon, sed Menestheus, scientiæ rei militaris ex Homero peritissimus, in Trojanos pugnavit.

[a] *Dorienses*] Non Cretæ, sed Græciæ populos, qui ad Parnassi radices habitabant, a Doro Hellenis filio sic nominati. Pausaniæ Peloponnenses, Lacedæmonii Velleio dicuntur.

[b] *Codrus erat*] Tres reges a Justino omissi; Oxinthes, Aphidas, et Melanthus Codri pater, qui, Messeniorum rex, ab Heraclidis ejectus, Athenas cum fugisset, a civibus in regem electus est. Illi successit Codrus.

quem falce astu[15] convulneraverat, interficitur.* Cognito regis corpore, Dorienses sine prælio discedunt. 21. Atque ita Athenienses virtute ducis, pro salute patriæ morti se offerentis, bello liberantur.

CAP. VII. 1. Post Codrum[a] nemo Athenis regnavit: quod memoriæ nominis ejus tributum est. 2. Administratio reipublicæ annuis magistratibus permissa. 3. Sed civitati nullæ tunc leges erant: quia libido regum pro legibus habebatur. 4. Legitur itaque Solon,[b] † vir justitiæ[1] insignis, qui velut novam civitatem legibus conderet: 5. qui tanto temperamento inter plebem senatumque egit (cum, si quid pro altero ordine tulisset, alteri displiciturum videretur) ut ab[2] utrisque parem gratiam traheret.* 6. Hujus viri inter multa egregia et illud[3] memorabile fuit. 7. Inter

* *Cum cerneret se offensurum alterutrum ordinem, si magis uni quam alteri faveret in ferendis legibus; eas tam convenientes plebi et senatui tulit, ut utrique ordini gratiosus fuerit.*

niensium reg.—15 *Astu* desideratur in Ms. Coll. N.

1 Magl. Coll. N. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *justitia*. Inf. v. 2. 6. 'Erat enim et ætatis flore, et formæ veneratione, nec minus eloquentia, etiam inter Athenienses insignis:' et vi. 8. 3. 'Nec postea virtutibus, sed cladibus, insignes fuere.' Virgil. i. Æn. 10. 'Insignem pietate virum.' Lactant. v. 12. 'Insignis scelere et audacia.' Saxo xiv. p. 249. 'Utque fortitudine fuerat, ita justitia insignis apparuit.'—2 Ed. Rom. *qui v. n. c. l. conderet. His tanto t. i. pl. senatumque egit, ut, cum si q. p. a. o. tulisset, et alteri d. videret, ab.* Ald. Junt. *qui v. n. c. l. conderet, tanto t. i. p. senatumque egit, ut, si quid pro a. o. tulisset, et alteri d. videretur, tamen ab.* Vocem *temperamentum* eod. sensu adhibuit Saresb. viii. 14. 'Æquitatis admirabili temperamento se inter misericordem patrem et justum legislatorem partiens.'—3 Sic Med.

NOTÆ

* A. M. 2985. Ant. Ch. 1067.

[a] *Post Codrum*] Aliter tamen Pausanias, cum ait, dum Medon et Nileus Codri filii de regno dissiderent, Delphico oraculo re permissa, respondisse vatem deberi Medonti Atheniensium regnum: sed alii omnes historici Justino consentiunt. Athenienses enim sub regibus a Cecrope ad Codrum usque vixerunt, h. e. ab an. 2498. per annos 487. ad an. 2985. Tum sub archontibus perpetuis fuere annis fere 314. Post iidem archontes decennio finiti; annui denique facti sunt; et ἐπώνυμοι, h. e. eorum nominibus inscribebatur annus, uti Romæ consulum.

[b] *Solon*] Salaminius, qui, abrogatis Draconis legibus, novas dedit multo leniores. Draconis enim legibus sançitum erat, ut, qui poma et alia id genus furatus esset, eod. quo sacrilegi et homicidæ supplicio afficerentur. Athenis a Pisistrato Tyranno pulsus, Crœso fuit gratiosus; annos natus 80. obiit in Cypro ins.

† A. M. 3460. Ol. 46. 3. U. C. 159. Ant. Ch. 592.

Athenienses et Megarenses[c] de proprietate Salaminæ[4] insulæ[d] prope usque interitum[5] armis dimicatum fuerat. 8. Post clades multas capital esse apud Athenienses cœpit, si quis legem de vindicanda insula tulisset. 9. Solicitus igitur Solon, ne aut tacendo parum reipublicæ consuleret, aut censendo sibi,[6] subitam dementiam simulat, cujus venia non dicturus modo prohibita, sed et facturus erat.[b] 10. Deformis habitu, more vecordium in publicum evolat; 11. factoque concursu hominum, quo magis consilium dissimularet, insolitis sibi versibus[e] suadere populo cœpit, quod vetabatur: 12. omniumque animos ita cepit, ut extemplo bellum adversus Megarenses decerneretur, insulaque, devictis hostibus,[f] Atheniensium fieret.

CAP. VIII. 1. Interea Megarenses, memores illati Atheniensibus belli, et deserti,[1] ne frustra arma movisse viderentur, matronas Atheniensium in Eleusinis sacris[2] noctu oppressuri, naves conscendunt. 2. Qua re cognita, dux Atheniensium Pisistratus juventutem in insidiis locat,[a] jussis matronis solito clamore ac strepitu etiam in acces-

[b] *Fingit se dementem subito factum, ut posset non tantum dicere sed etiam facere, quæ erant vetita.*

Coll. N. Bodl. Vulg. *m. eg. ill.* Ed. Rom. *eg. m. et illud.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *m. eg. et istud.*—4 Leid. 4. *Salaminia:* Ald. *Salaminis.* Inf. XLIV. 3. 2. 'Atque ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidisse.' Ubi etiam *Salamina* præferunt ed. Med. Ald. Junt. cum Ms. Coll. N. Leid. 2. 3. 4. Ead. varietas occurrit ap. Plin. v. 31. *Salamis, Amathus.* Ms. Leid. *Salamina, Amathus.* Ampelius cap. 6. 'Ægina, Salamina, Coos.' Sareeb. VIII. 6. p. 557. 'Xerxes apud Salaminam vix una nave evasit.'—5 Ald. Junt. *usque ad int. civitatis.*—6 Magl. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *aut censendo* (Magl. *consulendo*) *periculum sibi afferret.* Thuan. *aut censendo sibi offenderet.*

1 Sic Med. Magl. Reg. Bodl. Leid. 1. 4. Periz. *et dis.* 2. in marg. atque 5. *et diserti:* ut inf. cap. 12. 19. 'Deserto bello:' v. 2. 10. 'Eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur:' IX. 2. 6. 'Ne inopia bellum deserere cogatur:' et XX. 5. 10. 'Bellum quod lue deseruerant.'—2 Sic Ald. Junt. Vulg.

NOTÆ

[c] *Megarenses*] Urbs est Achaiæ, media inter Athenas et Corinthum, ad sinum Saronicum.

[d] *Salaminæ insulæ*] In Saronico sinu. *Coluri.*

[e] *Insolitis sibi versibus*] Illud poëma, centum constans versibus, Salamis inscribebatur. Diog. Laert.

[f] *Devictis hostibus*] Solon ipse factus imperator Salaminam cepit.

[a] *In insidiis locat*] Polyænus id Soloni tribuit; sed eos conciliat Plutarchus, dum id Solonis consilio, sed virtute Pisistrati, peractum affirmat.

su hostium, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare: 3. egressosque navibus Megarenses inopinantes aggressus, delevit; ac protinus classe captiva intermixtis mulieribus, ut speciem captarum matronarum[3] præberent, Megara contendit. 4. Illi, cum et navium formam et petitam prædam cognoscerent, obvii ad portum procedunt: quibus cæsis, Pisistratus paulum a capienda urbe abfuit.[4] 5. Ita Megarenses suis dolis hosti victoriam dedere. 6. Sed Pisistratus, quasi sibi, non patriæ, vicisset, tyrannidem per dolum[b] occupat:[‡] 7. quippe voluntariis verberibus domi affectus, laceratoque corpore, in publicum progreditur:[5] 8. advocata[6] concione, vulnera populo ostendit: de crudelitate principum, a quibus hæc se passum simulabat, queritur: 9. adduntur vocibus lacrymæ, et invidiosa oratione multitudo credula accenditur: 'amore plebis invisum se senatui' affirmat: 10. obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxilium; per quos occupata tyrannide per annos triginta tres[7] regnavit.

CAP. IX. 1. Post ejus mortem Diocles,[a][1] alter ex filiis, per vim stuprata virgine, a fratre puellæ interficitur. 2. Alter, Hippias nomine,[*] cum imperium paternum teneret,

in Eleusiniis s. Bech. *in Eleusiniis.*—3 *Matr.* ignorat Med.—4 Med. a pr. m. Leid. 4. 5. ed. Bong. *afuit:* ut sup. cap. 5. 1. ex ead. ed. et Med. a pr. m. *afuissent.* Cic. IV. Fam. 3. 'Etsi enim afui.' Ita Ms. Pomponius L. 22. Quibus modis ususfr. 'Et illa afuerit.' Paulus L. 39. ex Quibus c. maj. 'Is qui reipublicæ causa afuturus erat:' et L. 17. §. 3. de Usur. 'Reipublicæ causa afuit.' Julian. L. 41. ex Q. c. maj. 'Reipublicæ causa afuit:' et in fine ejusd. Legis 'r. p. c. afuit.' Ubi quædam Edd. præferunt *abfuit* cont. fidem Ms. et ed. Flor. Papinian. L. 13. ad Municip. 'Si alter ex magistratibus toto anno afuerit.' Ulpian. L. 69. de V. S. 'Cui rei dolus malus aberit, afuerit.' Macrob. I. Sat. 2. 'A quo [convivio] te afuisse non opinor.' Symmach. X. Ep. 59. ex Ms. 'Nam certe justo diutius afuisti.'—5 Med. Leid. 2. 5. et Vincentius III. 18. *egred.* idemque paulo post *conqueritur.*—6 Ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *et adv.*—7 Med. Magl. *trig. quatuor.* Leid. 2. 5. Bodl. ed. Bech. Ald. Junt. aliæque XXXIV.

1 *Dioc.* abest a Coll. N. nec male.—2 Med. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. *nisi.*

NOTÆ

[b] *Tyrannidem per dolum*] Bis Athenis ejectus est, semel a Lycurgo et Megacle, iterum a Megacle socero; illius enim filiam exul in Eretria uxorem duxerat: cum tamen victos Athenienses benigne habuisset, tyrannidem tertio recuperavit.

‡ A. M. 3488. Ol. 53. 3. U. C. 187. Ant. Ch. 564.

[a] *Diocles*] Hipparchus ab omnibus dicitur.

* A. M. 3520. Ol. 61. 3. U. C. 219.

interfectorem fratris comprehendi jubet: 3. qui, cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit: 4. quibus interfectis, quærenti tyranno, 'an adhuc aliqui conscii essent,' 'Neminem' ait 'superesse, quem amplius mori gestiat, quam[2] ipsum tyrannum.' 5. Qua voce ejusdem se tyranni victorem, post vindictam pudicitiæ sororis, ostendit. 6. Hujus virtute cum admonita civitas libertatis esset,[a] tandem Hippias regno pulsus in exilium agitur: 7. qui profectus in Persas, ducem se Dario, inferenti Atheniensibus bellum, sicuti supra significatum est, adversus patriam suam offert. 8. Igitur Athenienses, audito Darii adventu, auxilium a Lacedæmoniis,[b] socia tum[3] civitate, petiverunt. 9. Quos ubi viderunt[4] quatridui teneri religione,[c] non expectato auxilio, instructis decem millibus civium, et Platæensibus[d] auxiliaribus mille, adversus sexcenta millia[e] hostium in campos Marathonios[5] [f] in prælium egrediuntur. 10. Miltiades[g] et dux belli erat,[h] et

[a] *Hujus generositate urbs admonita, cum videret se posse in libertatem vindicare.*

Bech. Ald. Junt. *Nemo, ait, superest, q. a. m. gestiam, q. i. t.* Vincent. 'neminem esse, quem mori vellet, præter ipsum tyrannum.'—3 Med. Magl. Periz. ed. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *tunc.* Exed. edd. cum Bech. Med. et Ms. Magl. *petierunt.* Schef. malebat *postulaverunt* pro *perduraverunt*, quod in omnibus Mss. uno excepto, se reperisse testatur Bong. idemque præfert Thuan. at Leid. 4. a reliquis discedens suffragatur conjecturæ Schefferi, quæ tamen non necessaria est. Nepos Milt. 4. 'Hoc tumultu Athenienses tam propinquo tamque magno permoti, auxilium nusquam, nisi a Lacedæmoniis, petiverunt.'—4 Periz. *didicerunt*, ut sup. 3. 13. Magl. ed. Rom. *quatriduanæ religionis otio teneri.* Thuan. a sec. m. *quatriduanæ teneri rel. otio.* Oros. et Frec. 'Cum detineri quatriduanæ religionis otio compertum haberent.' Ap. Frec. post 'detineri' inepte additur vox *Persas*, eandemque retinet Vincent. Ita enim ille: 'Interim cum viderent Persas quatridui religione teneri, nacta occasione, non expectatis Lacedæmoniis.'—5 Magl. Thuan. Bodl. Leid. 4. *in campis Marathoniis.* Periz. *in campis Marathonis.* Oros. et Frec. *campis Ma-*

NOTÆ

Ant. Ch. 582.

[b] *Lacedæmoniis*] Qui extremam Peloponnesi partem incolunt. Sparta ad Eurotam sita est. *Misistra.*

[c] *Quatridui teneri religione*] Nefas enim ducebant ante plenilunium ad bellum novum progredi.

[d] *Platæensibus*] Quorum civitas non procul a monte Cithærone inter Thebas et Athenas condita est.

[e] *Sexcenta millia*] Trecenta tantum habet Paus.

[f] *In campos Marathonios*] Urbs Atticæ, ab Athenis distans circiter decem passuum millia. *Marason.*

[g] *Miltiades*] Qui ad Codrum genus

auctor non expectandi auxilii: quem tanta fiducia ceperat, ut plus præsidii in celeritate, quam in sociis, duceret. 11. Magna igitur in pugnam euntibus alacritas animorum fuit,† adeo ut, cum mille passus inter duas acies essent, citato cursu ante jactum sagittarum ad hostem venerint. Nec audaciæ ejus† eventus defuit: 12. pugnatum est enim tanta virtute, ut hinc viros, inde[i] pecudes, putares. 13. Victi Persæ in naves confugerunt: ex quibus multæ suppressæ,[6] multæ captæ sunt. 14. In eo prælio tanta virtus singulorum fuit, ut, cujus laus prima esset, difficile judicium videretur. 15. Inter ceteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit,[7] in quo jam tunc indoles futuræ imperatoriæ virtutis apparuit. 16. Cynægiri[8] [k] quoque militis Atheniensis gloria magnis scriptorum laudibus celebrata est: 17. qui post prælii innumeras cædes, cum fugientes hostes ad naves egisset,[b] onustam navem dextra manu tenuit, nec prius dimisit, quam manum amitteret: 18. tum quoque amputata dextra, navem sinistra comprehendit; quam et ipsam cum amisisset, ad postremum morsu navem detinuit. 19. Tantam in eo virtutem fuisse, ut non tot cædibus fatigatus,

[b] *Qui post infinitos hostes in prælio cæsos, cum reliquos, in fugam actos, usque ad naves insecutus fuisset.*

rathoniis proruperunt.—† *Ejus* abest Coll. N. Saxo III. p. 49. 5. 'Nec audaciæ eventus defuit.' Conjecturæ Acidalii legentis *suus* album calculum adjiciunt Faber et Burm. ad P. Lotichii Poëmata IV. 2. 49.—6 Med. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. *submersæ:* Rom. Ald. Junt. *summersæ.* *Sunt* ignorant Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—7 Rom. *enituit;* idemque in suo Ms. extare testatur Dorvil. Misc. Obs. vol. 1. p. 170. Liv. XXII. 27. 'In tantum suam felicitatem virtutemque enituisse.' Saxo XI. p. 221. 11. 'Sed et clandestina ejus virtus pellucidis postmodum experimentis enituit.'—8 Med. Leid. 5. ed. Bech. *Cyne-*

NOTÆ

referebat; deinde propter infelicem in Parum ins. expeditionem, 50. talentis mulctatus, mœrore et vulnere accepto mortuus est.

[h] *Dux belli erat*] Duces decem ab Atheniensibus missi, sed omnes Aristidis exemplum secuti, ubi uniuscujusque dies imperandi venerat, vicem suam Miltiadi dabant, ut ipse etiam Callimachus, Polemarchus. Plut.

‡ A. M. 3562. Ol. 72. 1. U. C. 261. Ant. Ch. 490.

[i] *Hinc viros, inde, &c.*] Persæ tamen mediam Græcorum aciem vicerunt; sed, utroque Persarum cornu prostrato, Græci victores aggressi Persas superarunt. Herod.

[k] *Cynægiri*] Dum summam puppim apprehendit, manu bipenni abscissa, eum cecidisse refert Herod.

non duabus[9] manibus amissis victus, truncus ad postremum, et veluti rabida[10] fera, dentibus dimicaverit. 20. Ducenta millia[l] Persæ eo prælio, sive naufragio, amisere. 21. Cecidit et Hippias,[m] tyrannus Atheniensis, auctor et concitor ejus belli, Diis patriæ ultoribus pœnas repetentibus.

CAP. X. 1. Interea et Darius, cum bellum instauraret,[1] in ipso apparatu decedit, relictis multis filiis, et in regno et ante regnum susceptis. 2. Ex his Artemenes[2] [n] maximus natu, ætatis privilegio, regnum sibi vindicabat: quod jus et ordo nascendi et natura ipsa gentibus dedit. 3. Porro Xerxes controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate, referebat: 4. 'Namque Artemenen primum quidem Dario, sed privato, provenisse: se regi primum natum.[*] 5. Fratres itaque suos, qui ante geniti essent, privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, non regnum, sibi vindicare posse: se esse, quem primum in regnum jam rex[3] pater sustulerit. 6. Huc accedere, quod Artemenes

[*] *Namque Artemenem procreatum a Dario quidem, sed dum privatus esset: se vero ab eo, dum rex esset.*

---

geri. Similiter ap. Herod. ex Ms. Med. vi. 114. *Κυνέγειρος.*—9 Magl, Coll. N. ed. Rom. Bech. aliæque *ambabus.*—10 Vulg. *et r.* Magl. *v. r.* Leid. 1. 4. *et velut. r.* Med. Bodl. Thuan. Leid. 2. 5. Periz. cum vetustis edd. et Bong. atque Bern. *et veluti.*

1 Vulg. *restaur.* Coll. N. Oros. ii. 9. et Frec. iv. 1. tom. 1. *instaur.* atque ita inf. iii. 5. 2. Med. Magl. Bodl. Leid. 2. 5. ed. Ald. Junt. Oros. i. 21. 'Bellum instaurant;' et Coll. N. *instauravit:* et xx. 5. 6. ed. Ven. 'Bellum velut ex integro instaurat.' Item xxxi. 3. 8. ead. cum Flor. Par. 'Bellum Italiæ instauraturum:' et Ven. Par. Med. xxxvii. 1. 8. 'Ut major clariorque resurgeret instaurando prælio.' Vulg. *in restaur. bello resurg.*—2 Med. Leid. 2. 5. *Ariamen.* Periz. ed. Rom. *Artamen.* Jena. Med. *Arthemen.* Ven. *Archamen.* Flor. Par. *Arimen.* Ald. Junt. *Artabazan.* Add. notam Bongarsii.—3 Ald. Junt. *esse prim. quem in regnum rex.* Magl. Coll. N. ed. Rom. aliæque vett.

NOTÆ

[l] *Ducenta millia*] Datys Persarum dux in acie periit cum 6000. e suis, ut in Græco Herodoti legitur; sed eos tantum intelligit qui gladio, non eos qui aqua, perierant; ex Atheniensibus 190. tantum occisi sunt. Artaphernes Darii ex fratre nepos cum aliis fugit.

[m] *Hippias*] Suidas tradit eum ex pugna elapsum in Lemnum fugisse, ibique captum oculis, effluente per illos sanguine, misere periisse.

[n] *Ex his Artemenes*] In duobus peccat Justinus. Primo, quod Artemenem nominet, qui ab Herod. Artabazanes dicitur. Secundo, quod illam de regno contentionem post mortem Darii ortam, et Artaphernem illius

non patre tantum, sed et matre,[b] privatæ adhuc fortunæ, avo[4] quoque materno privato, procreatus sit: 7. se vero et matre regina natum, et patrem non nisi regem vidisse; avum quoque maternum Cyrum se regem habuisse, non hæredem, sed conditorem, tanti regni; 8. et,[5] si in æquo jure utrumque fratrem pater reliquisset, materno tamen se jure et avito vincere.' 9. Hoc certamen concordi animo ad patruum suum Artaphernen, veluti ad domesticum judicem, deferunt; 10. qui domi cognita causa Xerxen præposuit:[c] ‡ adeoque fraterna contentio fuit, ut nec victor insultaverit, nec victus doluerit;[6] ipsoque litis tempore invicem munera miserint; et jucunda quoque inter se, non solum credula, convivia habuerint:[a] [7] judicium quoque ipsum sine arbitris, sine convicio, fuerit. 11. Tanto moderatius tum fratres inter se regna maxima dividebant, quam nunc exigua patrimonia partiuntur. 12. Igitur Xerxes[d] bellum a patre[e] cœptum[f] adversus Græciam per[9] quinquennium instruxit. 13. Quod ubi primum didicit Demaratus, rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxen exulabat, amicior patriæ post fugam, quam regi post beneficia, ne inopinato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis magistratibus per-

[a] *Alter alterum exceperit conviviis, in quibus non tantum læte, sed etiam confidenter, inter se egerint.*

etiam *in regnum*.—4 Med. Leid. 5. Bodl. *ita avo*.—5 Coll. N. *Itaque*. Ed. Rom. *ita*.—6 Coll. N. ed. Rom. Bech. Ald. Junt. aliæque *indol*.—7 Rom. *j. q. i. se conv. non sol. sed cred. hab.* Magl. Coll. N. *j. q. i. se non sol. conv. sed crebra* (Coll. N. *sol. sed crebra conv.*) *hab.* Bodl. *non solum crebra conv. hab.* Freinsh. quoque malebat *crebra*.—8 Ald. *acceptum*. Junt. *accœptum*.—9 Sic novem Mss. ed.

NOTÆ

fuisse judicem dicat: contra Herod. qui et vivente Dario natam et ab eo diremtam affirmat.

[b] *Sed et matre*] 3. enim liberos ex Gobryæ filia privatus, 4. ex Atossa Cyri filia rex, Darius susceperat.

[c] *Præposuit*] Illius consilii auctor fuit Demaratus Lacedæmonius, qui, et patria et regno pulsus a Cleomene, Susa se receperat.

‡ A. M. 3567. Ol. 73. 2. U. C. 266. Ant. Ch. 485.

[d] *Igitur Xerxes*] Nomen gentilitium Persarum regibus fuit Xerxes et Artaxerxes: post Xerxem enim memoriosum omnes Artaxerxas dictos ait Diodorus; *Art* est additamentum honorificum, ut *Scach* etiam nunc ap. Persas, quod magnum sonat ex Hesych.

[e] *Bellum a patre*] Prius Ægyptios in patrem rebelles per Achæmenem fratrem subegit.

scribit,[10] eademque cera superinducta delet;[e] 14. ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet: fido deinde servo perferendas tradit, jusso, magistratibus Spartanorum tradere. 15. Quibus perlatis, Lacedæmone quæstioni res diu fuit, quod neque scriptum aliquid viderent, nec frustra missas suspicarentur, tantoque rem majorem, quanto sit occultior, putabant. 16. Hærentibus in conjectura viris, soror regis Leonidæ consilium scribentis invenit. 17. Erasa igitur cera, belli consilia deteguntur. 18. Jam Xerxes septingenta[f] millia de regno armaverat, et trecenta millia[11] de auxiliis: 19. ut non immerito proditum sit, flumina[g] ab exercitu ejus siccata Græciamque omnem vix capere exercitum ejus potuisse. 20. Naves quoque[h] mille ducentas numero habuisse dicitur. 21. Huic tanto agmini dux defuit. Ceterum si regem spectes, divitias, non ducem, laudes: 22. quarum tanta copia in regno ejus fuit, ut, cum flumina multitudine[12] consumerentur, opes tamen regiæ superessent. 23. Ipse autem primus in fuga, postremus in prælio, semper visus est; in periculis timidus; sicubi metus abesset, inflatus; 24. denique ante

Rom. Ald. Junt. aliæque cum Oros. II. 9. et Vincent. III. 37.—10 Flor. *prescripsit*. Ald. Junt. *præscribit*. Vincent. 'Omnia in tabulis ligneis describit, et ceram superducta cera delet.' Oros. II. 9. 'Per tabellas primum scriptas, deinde ceratas, suis prodidit.'—11 Magl. ed. Rom. Oros. ex tribus Mss. Flor. et Frec. IV. 6. tom. 1. omittunt *millia*, quæ posteriore loco subaudiri solet: sic inf. XXIV. 6. 1. ex Leid. 2. 'Adunatis centum quinquaginta millibus peditum et quindecim equitum:' et XXXI. 8. 8. 'Cæsa hostium quinquaginta millia, et capta undecim:' et XXXVIII. 1. 8. 'Peditum octoginta millia, equitum decem.' Ita optimus Med. et Mss. Bong. Plura exempla congessit Avus ad Liv. XXI. 17.—12 Coll. N. *a mult*.—13 Vulg. *duceb*. Mss. atque edd.

NOTÆ

[e] A. M. 3571. Ol. 74. 2. U. C. 270. Ant. Ch. 481.

[f] *Septingenta*] Xerxis copias maritimas, terrestres, Europæas, et Asiaticas, adjectis servitiis, refert Herod. ascendisse ad 523. myriades, et insuper 5. M. quod efficit 5235220. media pars 2617610. erat militum, altera servitiorum; nec eunuchi nec mulieres hoc in numero continentur; sed alii aliter de hoc numero sentiunt; quorum sententias recensere longius esset.

[g] *Flumina, &c.*] Echedorus enim fl. illis potantibus defecit.

[h] *Naves quoque, &c.*] Multi legunt *decies centum millia*, quod verum non videtur: Herod. et Diod. triremes numerant 1200. biremium vero tria millia addit Diod. hippagogas 890.

experimentum belli, fiducia virium, veluti naturæ ipsius dominus, et montes in planum[i] deducebat,[13] et convexa vallium æquabat; et quædam maria pontibus[k] sternebat: quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat.[*]

CAP. XI. 1. Cujus introitus in Græciam[a] quam terribilis, tam turpis ac fœdus discessus, fuit. 2. Nam,[1] cum Leonida, rex Spartanorum, cum quatuor millibus militum angustias Thermopylarum[b] occupasset, Xerxes contemtu paucitatis, 'eos pugnam capessere' jubet, 'quorum cognati[c] Marathonia pugna interfecti fuerant:' 3. qui, dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuere: succedente deinde inutili turba,[d] major cædes editur.† 4. Triduo ibi cum dolore et indignatione Persarum dimicatum: 5. quarta die cum nuntiatum esset Leonidæ, a viginti millibus hostium summum cacumen[e] teneri, tunc hortatur socios, 'rece-

[*] *Isthmos effodiebat, ut commodior et brevior esset navigatio.*

præterquam tres posteriores Grævii *deduc.* atque ita loquuntur optimi scriptores. Sen. Ep. 111. 'Ludit istis animus, non proficit; et philosophiam a fastigio deducit in planum.' Curt. VI. 1. 'Et, donec avidius sequentes in planum deduxere, multi cadebant.' Flor. II. 8. 'Fulvius latebras eorum ignibus sepsit: Bæbius in plana deduxit.'

1 Med. Bodl. Coll. N. Leid. 4. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald.

NOTÆ

equis ductandis idoneas.

[i] *Montes in planum*] Montis Athos Isthmum effodi jussit: ea erat fossæ latitudo, ut duæ triremes in ea moveri facile possent.

[k] *Maria pontibus*] Hellespontum ex Abydo Asiæ oppido ad Sestum Europæ, qui 7. stadiorum trajectus est, ponte junxit; quinetiam Hellesponto trecenta verbera ideo infligi jussit, quod pontem evertisset. Nihil de Xerxis in Pythium crudelitate habet Justinus.

[a] *In Græciam*] Per Thessaliam ingressus est: illius transitum et exercitus ordinem pluribus narrat Herod. quem consule.

[b] *Thermopylarum*] Angustiæ sunt montis Œtæ, quibus ex Phthiotide in Phocidem transitus est 25. pedum spatio, non procul a sinu Maliaco. Ibi erant θερμὰ λοῦτρα, i. e. calida lavacra, et murus quem Phocenses metu Thessalorum ædificarant, et Dario adventante Græci renovarunt; et super murum portæ visebantur; unde Thermopylæ.

[c] *Cognati*] Medos illos fuisse testatur Herod. quos, veteris imperii gloria tumidos, deletos cupiebat Xerxes.

[d] *Inutili turba*] Lectissimos tamen misit, quos Immortales vocant.

† A. M. 3574. Ol. 75. 1. U. C. 273. Ant. Ch. 478.

[e] *Summum cacumen*] Id consilii Xer-

dant, et se ad meliora patriæ tempora reservent: 6. sibi cum Spartanis fortunam experiendam; plura se patriæ quam vitæ debere: ceteros ad præsidia Græciæ servandos.' 7. Audito regis imperio, discessere ceteri, soli Lacedæmonii remanserunt. 8. Initio hujus belli sciscitantibus Delphis oracula, responsum fuerat, 'aut regi Spartanorum, aut urbi cadendum.'[2] 9. Et idcirco rex Leonida,[3] cum in bellum proficisceretur, ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum animo scirent. 10. Angustias propterea[4] occupaverat, ut cum paucis aut majore gloria vinceret, aut minore damno[5] reipublicæ caderet. 11. Dimissis igitur sociis, hortatur Spartanos, 'meminerint, qualitercumque præliantibus[6] cadendum esse: caverent, ne fortius mansisse, quam dimicasse, videantur; 12. nec expectandum, ut ab hoste circumvenirentur, sed, dum nox occasionem daret, securis et lætis superveniendum: 13. nusquam victores honestius, quam in castris hostium, perituros.' 14. Nihil erat difficile persuadere persuasis mori: 15. statim arma capiunt, et sexcenti viri castra quingentorum millium irrumpunt; statimque regis prætorium petunt, aut cum illo, aut, si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimum sede morituri. 16. Tumultus totis castris oritur. Spartani, posteaquam regem non inveniunt, per omnia castra victores vagantur; cædunt sternuntque omnia: ut qui sciant se pugnare non spe[7] victoriæ, sed in mortis ultionem.[8] 17. Prælium a principio noctis in majorem partem diei[9] tractum. 18. Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati, inter ingentes stratorum hostium catervas occiderunt.[f] 19. Xerxes, duo-

Junt. *Namque*. Rom. *Namque cum Leonidas dux Sp. q. m.*—2 Coll. N. *aut urbi aut regi cladem imminere.*—3 Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *Et idcirco cum rex Leonidas.* Bech. *Leonides.*—4 Ms. Med. Leid. 2. 5. Periz. ed. Rom. Ald. *Angustiasque p.* Junt. *Angustias preterea.*—5 Coll. N. *detrimento.*—6 Bech. Ald. Junt. *præliarentur.* Periz. cum Mss. Bong. Modii, *præliatis.* Inf. v. 1. 1. 'Præliati ad ultimum.'—7 Coll. N. *in spem.*—8 Periz. *sed mortis ultione.*—9 Leid. 5. *die.* Sall. Jug. 56. 'Et jam die vesper erat.' Vid. Bong. ad h. l.

NOTÆ

xi dederat Ephialtes Trachinius, ut Leonidæ copias a tergo aggrederetur.

[f] *Occiderunt*] Duos Xerxis fratres contra Leonidam pugnantes supra ejus cadaver procubuisse Herod. di-

bus vulneribus[g] terrestri prælio acceptis, experiri maris fortunam statuit.[a]

Cap. XII. 1. Sed Atheniensium dux Themistocles,[a] cum animadvertisset Ionas, propter quos bellum Persarum susceperant, in auxilium regis classe venisse, solicitare eos in partes suas statuit: 2. et, cum colloquendi copiam non haberet, quo applicituri erant, symbolos[1] proponi, et saxis proscribi,[2] curat: 3. 'Quæ vos, Iones, dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim[3] conditoribus vestris,[b] nuper etiam vindicibus, cogitatis? 4. An ideo mœnia vestra condidimus, ut essent qui nostra delerent? 5. Quid si non hæc et Dario prius, et nunc Xerxi, belli causa nobiscum foret, quod vos rebellantes non destituimus?[a] 6. Quin vos in hæc nostra[4] castra ex ista obsidione transitis? 7. Aut, si hoc parum tutum est, at vos, commisso prælio, ite cessim;[b] inhibete remis, et a bello

[a] *Xerxes victus duobus præliis terrestribus, constituit tentare an maritimis certaminibus fortuna magis faveat.*

[a] *Quid si et Darius antea, et nunc Xerxes, ideo tantum in nos bellum gesserunt, quod vos juvimus, dum in Persas rebelles eratis?*

[b] *Aut, si hoc periculosum videtur, vos inito certamine recedite.*

1 Ald. Junt. *symbola.*—2 Coll. N. ed. Rom. *et in sax. persc.* Oros. II. 10. et Frec. 'Saxisque affigi jubet.' Herod. VIII. 24. Ἐντάμνων ἐν τοῖσι λίθοισι γράμματα.—3 Med. *b. i. solet o.* Ms. Boug. *b. i. solit. o.* F. legend. *b. i. sicut o.*—4 Med. Magl. Thuan. Leid. 1. Bodl. Coll. N. et C. C. *vestra:* quod amplec-

NOTÆ

cit: et, cum Xerxes cor illius excidi jussisset, pilosum invenit: ita Plut.

[g] *Duobus vulneribus*] Bis victus, semel in montium angustiis, iterum noctu in castris.

[a] *Themistocles*] Omisit Justinus repetitas ad Artemisium, Eubœæ ins. promontorium, navales pugnas, in quibus Græci Themistoclis et consilio et fortitudine victores extiterunt; unde in Salaminas fauces sese recepere. Themistocles in adolescentia deliciis et libidinibus infamis fuerat, sed postea patriæ columen decusque extitit.

[b] *Conditoribus vestris*] Deucalionis fil. Hellen tres habuit filios, Æolum, Dorum, et Xuthum, qui patris thesauros depeculatus in Atticam profugit, ubi, condita Tetrapoli, ex Creusa filios Achæum et Ionem suscepit. Ion in Achaia remansit, ejusque nomine Ægialenses Iones dicti sunt; sed ab Achæis sedibus pulsi, primum Athenas, deinde ducibus Neleo et Androclo Codri filiis sese receperunt in Asiam. Cujus partem Ioniam dixerunt, quæ Æolide, Lydia, Caria, et mari Ægæo undique terminabatur, ubi olim Ephesus, Miletus, Colophon, &c. Meander, Cayster, et Hermus fluvii. *Sarcham.*

discedite.' 8. Ante navalis prælii congressionem miserat Xerxes quatuor millia armatorum Delphos,[c] ad templum Apollinis[d] diripiendum: 9. prorsus, quasi non cum Græcis tantum, sed et cum Diis[5] immortalibus, bellum gereret: 10. quæ manus tota imbribus et fulminibus deleta est,[*] ut intelligeret, quam nullæ essent[6] hominum adversus Deos vires. 11. Post hæc Thespias,[7][e] et Platæas, et Athenas, vacuas hominibus, incendit;‡ et, quoniam ferro in homines non poterat, in ædificia[8] igne grassatur. 12. Namque Athenienses post pugnam Marathoniam, præmonente Themistocle victoriam illam de Persis non finem sed causam majoris belli fore, ducentas naves fabricaverant. 13. Adventante igitur Xerxe, consulentibus Delphis oraculum responsum fuerat, 'salutem muris ligneis tuerentur.' 14. Themistocles navium præsidium demonstratum ratus, persuadet omnibus, 'patriam municipes esse, non mœnia; civitatemque non in ædificiis, sed in civibus, positam. 15. Melius itaque salutem navibus, quam urbi, commissuros. Hujus sententiæ etiam Deum auctorem esse.' 16. Probato consilio, conjuges liberosque cum pretiosissimis

[*] *Qui omnes milites pluviis et fulminibus perierunt.*

titur Parens ad Gell. IV. 18. Leid. 3. 4. *castra vestra.*—5 Ald. Junt. *sed cum diis etiam.*—6 Periz. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *ut int. quanto gravior offensa deorum esset, tanto nullas esse.*—7 Bodl. Leid. 2. 5. *Thespiades*: 3. 4. Reg. *Therpiadas*, probante Bong. ad XXXVI. 1. 3.—8 Med. Leid. 2. 4. Bodl. *in ædificiis.* Ita XXXVIII. 6. 1. 'In aliis quoque omnibus hac arte grassatus.' Saxo XIV. p. 309. 32. 'Et quoniam in homines grassari non licuit, tanquam a rebus mutis supplicium exacturus, urbem Gozcovam cremandam curavit.'

NOTÆ

[c] *Delphos*] Urbs Phocidis in Achaia ad Parnassum montem, Oraculo Apollinis clarissima, nunc *Delpho.* Templum erat supra specum, oppido muroque cinctum, aditu adeo difficili, ut exigua tantum semita pateret, qua consultori incederent. In medio templi, hiatus erat, ex quo spiritus acer et vehemens vatem tripodi insistentem corripiebat statis diebus, quibus fari liceret. Non enim quovis tempore, sed certis diebus, ut Idibus vel Kalendis, augescente vel deficiente luna, Oraculum consulere fas erat.

[d] *Apollinis*] Jovis et Latonæ fil. fuit, et Dianæ frater, de quo infinitæ prope fabulæ.

[e] *Thespias*] Urbs Bœotiæ in limite Phocidis, Heliconi monti vicina.

‡ A. M. 3574. Ol. 75. 1. U. C. 273. Ant. Ch. 478.

rebus, abditis insulis,[f] relicta urbe, demandant; ipsi naves armati conscendunt. 17. Exemplum Atheniensium et aliæ urbes imitatæ. 18. Itaque cum adunata omnis sociorum classis,[g] et intenta in bellum navale esset, angustiasque Salaminii freti,[h] ne circumveniri a multitudine posset, occupassent, dissensio inter[i] civitatium principes oritur: 19. qui, cum deserto bello ad sua tuenda dilabi vellent, timens[9] Themistocles, ne discessu sociorum vires minuerentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, 'uno in loco eum contractam Græciam capere facillime posse. 20. Quod si civitates, quæ jam abire[10] vellent, dissipentur, majore labore ei singulas consectandas.' 21. Hoc dolo impellit regem signum pugnæ dare. Græci quoque, adventu hostium occupati, prœlium collatis viribus capessunt. 22. Interea rex, velut spectator pugnæ, cum parte navium in littore remanet. 23. Artemisia[k] autem regina Halicarnassi,[11] [l] quæ in auxilium Xerxi venerat, inter primos[12] duces bellum acerrime ciebat: 24. quippe ut in viro muliebrem timorem, ita in mu-

—9 *Themistocles navium præsidium .... timens.* Coll. N. plurimum quantum h. l. a recepta lect. discedit: *Cum Themistocles interpretatus est*, (leg. *esset*) *Deum muros ligneos dixisse naves; cujus probato consilio, conjuges liberosque Salaminiis demandant: ipsi naves armati conscendunt. Idem et aliæ civitates Græciæ faciunt, inter quas cum dissensio oriretur, et delapsuri ad sua tuenda jam viderentur, veritus Themistocles, ne discessu, &c.*—10 Leid. 3. *feriari.*—11 *Alicarnasi* vel *Halicarnasi* exhibent meliores Mss. tam Orosii, quam Justini. Vincent. I. 38. 'Archemidora autem, vel, sicut alibi legitur, Artemisia regina Halicarnasi.' Ita *Halicarnasus* quoque dant Mss. Melæ I. 16. et Ἁλικαρνησὸν atque Ἁλικαρνησεὺς codex Med. Herodoti I. 144. Josephus IV. Ant. Jud. 17. Ψήφισμα Ἁλικαρνασέων. Add. Paterna ad Herod. I. init. Ap. Frec. vitiose editum est *Artemidora reg. Halicarnis.*—12 Med. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

[f] *Abditis insulis*] Alii Trœzenen, alii Æginam, alii Salaminam, missi sunt. Herod. Sed omnes humanitate victos a Trœzenis dicit Plut. quorum sumtibus Atheniensium pueri publice instituti sunt.

[g] *Sociorum classis*] Triremibus 378. constabat.

[h] *Salaminii freti*] Salamina, ins. Saronici sinus, Peloponnesum inter et Atticam, Æginæ proxima.

[i] *Dissensio inter, &c.*] Quod audissent Atticam a Xerxe devastatam.

[k] *Artemisia*] Cariæ regina, quæ Mausoli mariti cineres vino permixtos bibit, et splendidum illi erexit sepulcrum, unde Mausolea dicuntur.

[l] *Halicarnassi*] Urbs Cariæ maritima, inter Iasum et Cnidum, propter sinum Ceramicum, Mausoleo nobilis. *Messy.*

liere virilem[m] audaciam, cerneres. 25. Cum anceps prælium esset, Iones juxta præceptum Themistoclis pugnæ se paulatim[n] subtrahere cœperunt: quorum defectio animos ceterorum[13] fregit. 26. Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persæ, et mox prælio victi in fugam vertuntur.* 27. In qua trepidatione multæ captæ naves, multæ mersæ; plures tamen, non minus sævitiam regis quam hostem timentes, domum[14] dilabuntur.

CAP. XIII. 1. Hac clade perculsum et dubium consilii Xerxen Mardonius[a] aggreditur. 2. Hortatur, 'in regnum abeat, ne quid seditionis moveat fama adversi belli, in majus, sicuti mos est, omnia extollens: 3. sibi trecenta millia armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat: qua manu aut cum gloria ejus perdomiturum se Græciam; aut, si aliter eventus ferat, sine ejusdem infamia hostibus cessurum.'* 4. Probato consilio, Mardonio exercitus traditur: reliquas copias rex ipse reducere in regnum parat. 5. Sed Græci, audita regis fuga, consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo[b] veluti victor maris fecerat; ut, intercluso

* *Cum quo exercitu aut se Græciam subacturum cum laude, aut, si fortuna non faveat, vincendum se ab hostibus, sine dedecore ejusdem Xerxis.*

primores.—13 Ita XXXIV. 3. 4. 'Adeoque hæc asperitas animum regis fregit:' et Liv. XXVI. 12. 'Conspectum tam triste supplicium fregit animos Campanorum.' Bodl. Perix. ed. Jens. Bech. Flor. Ald. Junt. *ceteris.* Ita id. XXXVI. 28. 'Tum fracta Phæneæ ferocia Ætolisque aliis est.' Coll. N. *in ceteris:* quomodo loquitur Auctor I. 5. 5. 'Animum minacem duntaxat in parvulo fregit.' Magl. Leid. 2. 4. 5. *ceteros.*—14 Coll. N. *domo.* Leg. *domos.* Oros. ex tribus Mss. Flor. et ed. Fabric. *pl. t. sæv. reg. velut immanitatem hostis timentes, domos.* Frec. *per domos,* præp. temere addita. Vincent. III. 33. 'Plures tamen, sævitiam regis timentes, domos delabuntur.' Inf. XII. 11. 1. 'Ut prædam

NOTÆ

[m] *In muliere virilem, &c.*] Ideo Xerxes de suis dicebat ap. Herod. 'Viri quidem extiterunt mihi fœminæ, fœminæ autem viri.' Eam pro Græcis contra Persas pugnasse falso scribit Suidas.

[n] *Pugnæ se paulatim, &c.*] De Ionum fuga nihil habet Diod. sed cladis initium et locorum angustiis et ducis morti tribuit.

* A. M. 3574. Ol. 75. 1. U. C. 273. Ant. Ch. 478.

[a] *Mardonius*] Cui Xerxis soror nupserat, vir prudentia, fortitudine, et rebus in Græcos sub Dario gestis clarissimus.

[b] *Abydo*] Urbs est Phrygiæ ad Bosporum, nunc arx munitissima, una ex Dardanellis. *Aides.*

reditu, aut cum exercitu deleretur, aut, desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. 6. Sed Themistocles timens, ne interclusi[c] hostes desperationem in virtutem verterent, et iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent; 'satis multos hostes in Græcia remanere' dictitans, 'nec augeri numerum retinendo oportere;' 7. cum vincere consilio ceteros non posset, eundem servum ad Xerxen mittit, certioremque consilii facit; et occupare transitum maturata fuga jubet. 8. Ille perculsus nuntio tradit ducibus milites perducendos: ipse cum paucis Abydon contendit. 9. Ubi cum solutum pontem hybernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha trepidus trajecit.[d] 10. Erat res spectaculo digna, et æstimatione sortis humanæ, rerum varietate mirandæ, in exiguo latentem videre navigio, quem paulo ante vix æquor omne capiebat; carentem etiam omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem terris graves erant. 11. Nec pedestribus copiis, quas ducibus assignaverat, felicius iter fuit: siquidem quotidiano labori (neque enim ulla est metuentibus quies) etiam fames accesserat. 12. Multorum deinde dierum inopia contraxerat et pestem:[b] tantaque fœditas morientium fuit, ut viæ cadaveribus implerentur, alitesque et bestiæ, escæ[15] illecebris solicitatæ, exercitum sequerentur.

CAP. XIV. 1. Interim Mardonius in Græcia Olynthum[a] expugnat. 2. Athenienses quoque in spem pacis amici-

[b] *Deinde pestis grassata est per exercitum, ob inopiam commeatuum per multos dies.*

praemiaque integra domos ferant.' Curt. VI. 6. 'Domos quasi in captivo habitu reversuros.' Liv. XXIX. 27. 'Præda onustos triumphantesque mecum domos reduces sistatis.' Id. II. 7. addito pronom. 'Ut ambo exercitus suas quisque abirent domos.'—15 Magl. ed. Rom. Oros. et Frec. *escarum*.

NOTÆ

[c] *Timens, ne interclusi, &c.*] Contrarium consuluisse Themistoclem testatur Plut.

[d] *Trepidus trajecit*] Pedestri itinere in Asiam cum reliquo exercitu pervenit, ex Herod. qui tamen ex aliorum sententia refert Xerxem navem Phœnissam conscendisse, Persasque plurimos, dum navis ob nimium pondus periclitaretur, in fluctus prosiliisse.

[a] *Olynthum*] Non in Græcia, sed in Macedonia, inter Athon montem et urbem Pallenen sita est. *Olintho.*

tiamque regis solicitat, spondens incensæ eorum urbis etiam in majus restitutionem. 3. Posteaquam nullo pretio libertatem videt[1] his venalem, incensis quæ ædificare[b] cœperant, copias in Bœotiam transfert.[c] 4. Eo et Græcorum exercitus, qui centum millium[d] fuit, secutus est: ibique prælium[e] commissum.† 5. Sed fortuna regis cum duce mutata non est. Nam victus Mardonius, veluti ex naufragio, cum paucis profugit.[f] 6. Castra referta[g] regalis opulentiæ[2] capta. Unde primum Græcos, diviso inter se auro Persico, divitiarum luxuria cepit. 7. Eodem forte die, quo Mardonii copiæ deletæ sunt, etiam navali prælio in Asia sub monte Mycale[h] adversus Persas dimicatum est. 8. Ibi ante congressionem, cum classes ex adverso starent, fama ad utrumque exercitum venit vicisse Græcos, et Mardonii

1 Rom. aliæque vett. cum Ald. Junt. *vidit.*—2 Mss. Bong. Ald. Junt. *regali opulentia*, ut xi. 14. 10. 'Referta orbis terrarum spoliis.' Add. xxiv. 7. 4.

NOTÆ

[b] *Incensis quæ ædificare, &c.*] E navibus enim egressi, domos per hyemem exstruere cœperant.

[c] *Bœotiam transfert*] Ex una parte Atticæ, ex altera Thessaliæ, finitima, mari Chalcidico alluitur; olim Aonia, nunc *Stramulipa*.

[d] *Centum millium*] Ex Herod. fuerunt 38700. gravis armaturæ, 35000. levis armaturæ, et 34500. sociorum, Thespiensiumque 1800. quod 11. myriades efficit, h. e. 110000. Persarum vero erant 30. myriades. Diodorus vero ponit decem myriades, h. e. 100000. et Persarum 50. myriades, i. e. 500000.

[e] *Ibique prælium*] Ad Platæas et Asopum fl. qui Thebaicam regionem a Plataica dividit.

† A. M. 3475. Ol. 75. 2. U. C. 274. Ant. Ch. 477.

[f] *Profugit*] Dum contra Pausaniam Lacedæmoniorum ducem, Persarum fortissimis stipatus, pugnat, occubuit, ex Herod. et Diod. Quare non ipse fugit, sed reliquæ Persarum copiæ; quarum pars duce Artabazo in Macedoniam, pars Thebas, se recepit; pars se inclusit in castris muro ligneo circumdatis, quibus tamen ab Atheniensibus et Lacedæmoniis expugnatis, omnes ad unum occisi sunt. Diod.

[g] *Castra referta*] Hæc pluribus Herod. Pausanias coquis et pistoribus Persis jussit, ut cœnam sibi, uti solerent Mardonio, instruerent: quod cum illi fecissent, ipse aureos lectos, mensas aureas, magnificumque cœnæ apparatum miratus, ministris imperavit suis, ut Laconicam pararent cœnam; convocatisque Græcorum ducibus, 'Videte,' inquit, 'amentiam Medorum ducis, qui, cum talem vitam duceret, ad nos subigendos venit, qui tam misere victitamus.' Herod.

[h] *Sub monte Mycale*] Mons est Ioniæ, pelago imminens, ad quem Leutychides Persas fortiter dimicantes superavit, Ionibus etiam contra Per-

copias occidione occidisse. 9. Tantam famæ velocitatem fuisse, ut, cum matutino tempore prælium in Bœotia commissum sit, meridianis horis in Asiam,[3] per tot maria, et tantum spatii, tam brevi horarum momento, de victoria nuntiatum sit! 10. Confecto bello, cum de præmiis civitatium ageretur, omnium judicio, Atheniensium virtus ceteris prælata. 11. Inter duces quoque Themistocles princeps[i] civitatium[4] testimonio judicatus gloriam patriæ suæ auxit.

CAP. XV. 1. Igitur Athenienses aucti et præmiis belli et gloria urbem ex integro condere moliuntur. 2. Cum mœnia majora[1] complexi fuissent, suspecti esse Lacedæmoniis cœpere, recte reputantibus, quibus ruina urbis tantum incrementi dedisset, quantum sit datura munita civitas.[a] 3. Mittunt ergo legatos, qui monerent, 'ne munimenta hostibus et receptacula futuri belli[2] exstruant.' 4. Themistocles, ut vidit spei urbis invideri, non existimans abrupte[3] agendum, respondit legatis, 'ituros Lacedæmona,[4] qui de ea re pariter cum illis consulant.' 5. Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, 'opus maturent.' 6. Dein ipse interjecto

[a] *Cum majus spatium mœnibus circumdedissent, Lacedæmonii eos suspectos habuerunt, recte prævidentes, quantum incrementum capturi essent ex munitionibus urbis, cum tantum ceperint ex illius ruina.*

XXV. 1. 9.—3 Flor. Ald. Junt. *in Asia.*—4 Ald. Junt. *cunctorum.*

1 Flor. Ald. Junt. *maj. sibi.*—2 Bech. *f. rursus b.* Ald. Junt. *f. rursus b. causam.* Magl. ed. Rom. *rursus f. b. causas.* Tac. II. A. 64. 'Exscindere castella causas bello.'—3 Ita Ammian. XV. 2. 'Tenues damnabantur abrupte.' Periz. ed. Rom. *inconsulte.*—4 Bech. Med. Ald. Junt. *Lacedæmona;* eædemque cum Med. Periz. III. 3. 12. 'relatis Lacedæmona:' ut VI. 7. 2. 'Lacedæmona pro-

NOTÆ

sas pugnantibus.

[i] *Themistocles princeps*] Cum Græci omnes in Isthmo ad aram convenissent, unusquisque primum calculum servavit sibi, alterum Themistocli tribuit: cumque paulo post ad Lacedæmonios legatus ludos Olympicos inviseret Themistocles, omnes ludis relictis ad eum videndum se converterunt: sed vir tantus, qui patriæ suæ saluti fuerat, civibus ob nimiam potentiam suspectus, primum Argos, tum, ad necem quæsitus, in Corcyram, deinde in Epirum, post in Asiam, denique ad regem Artaxerxem fugit, a quo benigne habitus Persarum exercitui præficitur; sed ne bellum inferret patriæ, epoto vel taurino sanguine, ut vult Diod. aut veneno, ut mavult Herod. seu potius morbo, an-

tempore in legationem proficiscitur; ‡ et nunc in itinere infirmitate simulata, nunc tarditatem collegarum[a] accusans, sine quibus agi jure nihil possit, diem de die proferendo, spatium consummando operi quærebat: 7. cum interim nuntiatur Spartanis, opus Atheniensium[5] maturari; propter quod denuo legatos mittunt ad inspiciendam rem. 8. Tum Themistocles per servum magistratibus scribit Atheniensium, 'legatos vinciant, pignusque teneant, ne in se gravius consulatur.'[4] 9. Adiit deinde concionem Lacedæmoniorum; indicat 'permunitas Athenas esse, et posse jam illatum bellum non armis tantum, sed etiam muris,[6] sustinere: 10. si quid ob eam rem de se crudelius statuerent, legatos eorum in hoc pignus Athenis retentos.' 11. Graviter deinde castigat eos, 'quod non[7] virtute sed imbecillitate sociorum potentiam quærerent.' 12. Sic dimissus, veluti triumphatis Spartanis, a civibus excipitur. 13. Post hæc Spartani, ne vires otio corrumperent, et, ut bis illatum a Persis Græciæ bellum ulciscerentur, ultro fines eorum depopulantur. 14. Ducem suo sociorumque exercitui deligunt Pausaniam,[b] qui pro ducatu, regnum Græciæ affectans, proditionis præmium cum Xerxe nuptias filiæ ejus paciscitur, redditis captivis, ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur.* 15. Scribit præterea Xerxi, 'quoscumque ad se nuntios misisset, interficeret; ne res loquacitate hominum proderetur.' 16. Sed

[4] *Detineant legatos, serventque pro pignore, ne Lacedæmonii ipsum habeant severius.*

ficiscuntur.'—5 Sic Med. Bodl. Periz. ed. Bech. Med. Ald. Junt.—6 Flor. Ald. Junt. *et posse ill. non a. t. sed etiam muris bellum.*—7 Ald. Junt. *non sua.*—

NOTÆ

nos natus 65. Magnesiæ obiit.

‡ A. M. 3576. Ol. 75. 3. U. C. 275. Ant. Ch. 476.

[a] *Nunc tarditatem collegarum*] Vult eum Diodorus simul cum aliis legatis missum, omnesque una Spartæ sub custodia detentos; sed aliena sunt a Plut. et Thucyd. quem tamen sequitur.

[b] *Deligunt Pausaniam*] Cum 20. navibus ex Peloponneso et 30. ex Attica Persas e Cypro expulit, cepit Byzantium, multosque Persas Xerxis affines; quos dum remittit regi, illius filiam uxorem poposcit, Græciam in Xerxis potestatem se redacturum pollicitus.

* A. M. 3577. Ol. 75. 4. U. C. 276. Ant. Ch. 475.

dux Atheniensium Aristides,[c] belli socius, collegæ conatibus obviam eundo, simul et in rem sapienter consulendo, proditionis consilia discussit.[c] † Nec multo post accusatus Pausanias damnatur.[d] 17. Igitur Xerxes, cum proditionis dolum publicatum videret, ex integro bellum instituit. 18. Græci quoque ducem constituunt Cimona[8] [e] Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce apud Marathonem pugnatum est, juvenem; cujus magnitudinem futuram pietatis documenta prodiderunt. 19. Quippe patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibique defunctum, translatis in se vinculis, ad sepulturam redemit.[d] ‡ 20. Nec in bello judicium deligentium fefellit, siquidem non inferior virtutibus patris Xerxen, terrestri navalique bello[f] superatum, trepidum recipere se in regnum coëgit.*

[c] *Sed Aristides imperator Atheniensium, præfectus bello cum Pausania, detexit proditionem, se opponendo illius conatibus, et disponendo omnia prudenter in bonum reipublicæ.*

[d] *In carcere mortuum redemit, ut eum sepeliret, ea lege, ut ipse in vinculis maneret.*

8 Vulg. *Cimonem*. Med. Coll. N. *Thimona*. Periz. *Tymona*. Leid. 2. Bodl. ed. Rom. Flor. Ald. Junt. *Cimona*: ut ap. Val. M. v. 3. 'Et Cimona paternas induere catenas coëgit.'

NOTÆ

[c] *Aristides*] Vir justitiæ et paupertatis amore clarissimus, quem Themistocles 10. annorum exilio mulctavit: in ea egestate obiit, ut vix tantillum pecuniæ, quod vespertilionibus daretur, inventum sit.

† A. M. 3581. Ol. 76. 4. U. C. 280. Ant. Ch. 471.

[d] *Damnatur*] Spartam revocatus, ab Ephoris, quos pecunia corruperat, semel atque iterum absolutus est: sed detecta cum Ilotis conspiratione, et literis, quas ad Artabazum scripserat, interceptis, damnatus, in Palladis templo, quo fugerat, fame periit.

[e] *Cimona*] Miltiadis fil. qui summa cum laude meruerat sub Themistocle.

‡ A. M. 3584. Ol. 77. 3. U. C. 283. Ant. Ch. 468.

[f] *Terrestri navalique bello*] Eionem ad Strymonem sitam et Scyrum insula cepit, Dolopibus incolis in servitutem abstractis; sed hæc aliter Plut. Diod. Thuc. et Herod. narrant: omnes Cariæ et Lyciæ urbes diripuit: postea et Persarum classem prope Cyprum, et pedestres copias juxta Eurymedontem Pamphyliæ fl. mentito hostium habitu, penitus delevit; deinde fœdus cum Persis ictum est; sed hæc omnia non Xerxis, sed Artaxerxis, tempore gesta sunt. Herod. Thucyd. Diod. Plut.

* A. M. 3590. Ol. 79. 1. U. C. 289. Ant. Ch. 462.

LIBER III.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Xerxis et Artabani præfecti perfidi interitus. 2. Bellorum inter Lacedæmonios et Athenienses origo. Spartæ respublica, et legislator. 3. Leges a Lycurgo Spartanis latæ quomodo ratæ factæ et habitæ sint. 4. Bellum Messeniis illatum ob stupratas virgines: et Partheniarum in Italiam migratio. 5. Messenii scelerum suorum luunt pœnas; et bellum instaurant, ac tandem superantur. 6. Tertium bellum Messenium; item Peloponnesiacum, in quo multæ eventuum variorum facies. 7. Pacis fœdus ruptum. Spartani premuntur Periclis virtute, cujus egregia in rempublicam merita describuntur. Iterum pax sancita et violata: unde bellum Siculum.

CAP. I. 1. Xerxes rex Persarum, terror antea gentium, bello in Græcia[1] infeliciter gesto, etiam suis contemtui esse cœpit: 2. quippe Artabanus[a] præfectus ejus,[b] deficiente quotidie regis majestate, in spem regni adductus, cum septem robustissimis filiis regiam vesperi ingreditur,[c] (nam amicitiæ jure semper illi patebat,) trucidatoque rege,[d] † voto suo obsistentes, filios ejus dolo aggreditur. 3. Securior de Artaxerxe, puero admodum, fingit regem a Dario, qui erat

1 Sic Med. Magi. Bodl. Leid. 2. 5. Thuan. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med.

NOTÆ

[a] *Artabanus*] Hyrcanus, qui Darium a bello Græcis inferendo deterruerat.

[b] *Præfectus ejus*] Persidi, dum abesset Xerxes, præfuerat, et satellitum regis tunc princeps erat. Ex Diod.

[c] *Vesperi ingreditur*] Introductus a Mithridate, eunucho regis cubiculario, et ejus affini. Diod.

[d] *Trucidatoque rege*] Ælianus ait Xerxem a filio noctu jugulatum.

† A. M. 3589. Ol. 78. 4. U. C. 288, Ant. Ch. 461.

adolescens, quo maturius regno potiretur, occisum; impellit[2] Artaxerxen parricidium parricidio vindicare. 4. Cum ventum ad domum Darii esset, dormiens inventus, quasi somnum fingeret, interficitur. 5. Dein cum unum ex regis filiis[e] sceleri suo superesse Artabanus videret, metueretque de regno certamina principum, assumit in societatem consilii Bacabasum:[3 f] 6. qui præsenti statu contentus rem prodit Artaxerxi, 'ut pater ejus occisus sit; ut frater falsa parricidii suspicione oppressus; ut denique ipsi pararentur insidiæ.' 7. His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse armatum exercitum jubet, recogniturus et numerum militum, et in armis industriam singulorum. 8. Itaque cum inter ceteros et ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulat se breviorem loricam[g] habere: jubet Artabanum secum commutare: exuentem se, ac nudatum, gladio trajicit: tum et filios ejus corripi jubet. 9. Atque ita egregius adolescens et cædem patris,[4] et se ab insidiis Artabani, vindicavit.

CAP. II. 1. Dum hæc in Persis geruntur, interea Græcia

Par. Ald. Junt. Oros. et Vincent. III. 41.—2 Ald. Junt. *et imp.*—3 Leid. 2. 5. *Bagabasum.* Ed. Rom. *Megabasum.* Bech. Ald. Junt. *Baccabasum.* Μεγάβυζον eund. appellat Ctes. Pers. 30. ubi ait: Καὶ βασιλεύει Ἀρταξέρξης σπουδῇ Ἀρταπάνου, καὶ ἐπιβουλεύεται πάλιν ὑπ' αὐτοῦ· καὶ λαμβάνει κοινωνὸν τῆς βουλῆς (leg. ἐπιβουλῆς) Ἀρτάπανος Μεγάβυζον....ἀλλὰ μηνύει πάντα Μεγάβυζος· καὶ ἀναιρεῖται Ἀρτάπανος, ᾧ τρόπῳ ἔμελλεν ἀναιρεῖν Ἀρταξέρξην. Ceterum Ælian. XIII. V. H. 3. refert Xerxen αἴσχιστως ἀποθανόντα ἀποσφαγῆναι ἐν τῇ εὐνῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ.—4 Rom. *necem patr. et fratris.* Mod. Magl. Bodl. Reg. Coll. N. Leid. 2. ed. Bech. Ald. aliæque *c. p. et necem fratris.* Diod. XI. 79. ait: Πεισθέντος δὲ τοῦ Ἀρταξέρξου, καὶ παραχρῆμα μετὰ τῶν δορυφόρων ἀνελόντος τὸν ἀδελφὸν Δαρεῖον. Et paulo post: Παραδόξως δὲ σωθεὶς ὁ Ἀρταξέρξης, καὶ τὸν φονέα τοῦ πατρὸς τετιμωρημένος, παρέλαβε τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν. Nimium itaque liberales fuisse videntur scribæ, qui post vocem 'patris' addiderunt *et fratris* vel *et necem fratris.*

NOTÆ

[e] *Unum ex filiis*] Duo supererant, teste Diod. Artaxerxes et Hystaspes, qui id temporis Bactrianorum præfectus aberat, ut testatur Herod.

[f] *Bacabasum*] De Bacabaso nihil habet Diod. dicit enim occiso Dario Artaxerxem ab Artabano stricto gladio appetitum, sed, vulneratum leviter, Artabanum letali inflicto vulnere peremisse.

[g] *Breviorem loricam*] Hoc non est simile vero: qui enim fieri potest, ut Artaxerxes, qui puer a Justino dicitur, cum Artabano viro loricam mutaverit?

omnis, ducibus Lacedæmoniis et Atheniensibus, in duas divisa partes, ab externis bellis, velut in viscera sua, arma convertit. 2. Fiunt igitur de uno populo duo corpora; et eorundem castrorum homines in duos hostiles exercitus dividuntur. 3. Hinc Lacedæmonii communia quondam civitatium auxilia ad vires suas trahebant: inde Athenienses, et vetustate gentis et gestis rebus illustres, propriis viribus confidebant. 4. Atque ita duo potentissimi Græciæ populi, institutis Solonis et Lycurgi legibus pares, ex æmulatione virium in bellum ruebant. 5. Namque Lycurgus[a] cum fratri suo Polydectæ, Spartanorum regi, successisset, regnumque sibi vindicare potuisset, Charilao[1][b] filio ejus, qui natus posthumus fuerat, cum ad ætatem adultam[c] pervenisset, regnum summa fide restituit: ‡ 6. ut intelligerent omnes, quanto plus apud bonos pietatis jura, quam omnes[2] opes, valerent. 7. Medio igitur tempore dum infans convalescit, tutelamque ejus administrat, non habentibus

1 Ita pro *Charillo* Junt. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. ac Ms. Coll. N. idemque in suo Cod. reperisse videtur Gualterus Burlei, qui in libro de Vit. Philosoph. eund. *Carileum* vocat. *Χαρίλαος* etiam dicitur Suidæ v. *Λυκοῦργος*, et Plutarcho in Lycurgo p. 41. 42. et 52. et Cleomene p. 809. ed. Francof. verum *Χάριλλος* in Apoph. p. 189. et Tract. II. de Fort. Alexand. p. 337. nec aliter hoc nomen scriptum occurrit ap. Clem. Alexandr. I. Strom. p. 327. ed. Par. ubi ait: *Σωσίβιος δὲ ὁ Λάκων ἐν Χρόνων Ἀναγραφῇ κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου βασιλείας Ὅμηρον φέρει· βασιλεύει μὲν οὖν Χάριλλος ἔτη ἑξήκοντα τέσσαρα*: et ap. Tzetz. Chil. VIII. 907. *Χάριλλος Λάκων ἀδελφὸς ὑπῆρχε τοῦ Λυκούργου.* At re vera fuit *ἀδελφιδοῦς τοῦ Λυκούργου.*—2 Faber malebat *homines.* At melius f. abesset vox inter '*quam*' et '*opes,*' quam ignorant

NOTÆ

[a] *Lycurgus*] Non Polybotæ sed Polydectæ frater fuit, et Eunomi fil. ex secunda Heraclidarum, i. e. Proclidarum familia, ex Plut. Dorienses enim, cum Heraclidis occupata Peloponneso, regna fundarunt duo, Lacedæmonium et Corinthiacum; Lacedæmonem pulsis Achæis et Orestidis obtinuerunt Aristodemi filii Procles et Eurysthenes: a quibus duæ regum in illa urbe familiæ propagatæ sunt; Eurystheuidarum, quæ præstantior fuit, et Proclidarum, cui secundæ principatus illic tributæ sunt.

[b] *Charilao* [*Carillo*] Non Carillum vocat Paus. sed Leobatam Echestrati fil. ex prima Heraclidarum familia.

[c] *Ad ætatem adultam*] Primum illius matri, ne fœtum abigeret, persuasit; tum puerum, ubi natus est, in solio regio collocavit, licet a Spartiatibus rex electus fuisset: postea tamen, suorum calumnias non ferens, peregre profectus est, multisque peragratis regionibus, in Græciam reversus, leges civibus suis constituit, auctorque fuit Iphito Eliensi, ut Olympicos ludos restauraret. Hæc fusius narrat Plut.

‡ A. M. 3170. Ant. Ch. 882.

Spartanis leges instituit,[d] non inventione earum magis, quam exemplo, clarior: 8. siquidem nihil lege ulla in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta[3] daret. 9. Populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum, formavit.[a4] 10. Parsimoniam omnibus suasit,[5] existimans laborem militiæ assidua frugalitatis consuetudine faciliorem fore. 11. Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium, jussit. 12. Auri argentique usum, velut[6] omnium scelerum materiam, sustulit.

CAP. III. 1. Administrationem reipublicæ per ordines divisit: 2. regibus potestatem bellorum; magistratibus judicia per[1] annuas successiones; senatui custodiam legum; populo sublegendi[2] senatum, vel creandi quos vellet[3] magistratus, potestatem permisit.[e] 3. Fundos omnium æqualiter inter omnes divisit, ut æquata patrimonia neminem potentiorem altero redderent. 4. Convivari omnes publice jussit, ne cujus[4] divitiæ vel luxuria in occulto essent. 5. Juvenibus non amplius una veste uti toto anno permisit,[5] nec quenquam cultius quam alterum progredi, nec

[a] *Docuit populum, quomodo principibus pareret; et principes, quomodo imperarent aliis justitiam administrando.*

Coll. N. ed. Ald. Junt. et Gualterus.—3 Ita Magl. Leid. 3. 4. Periz. ed. Rom. Bech. Med. Ald. Junt. Reliqui Mss. *documentum*, applaudente Scheff. Gualterus 'cujus ipse documentum nou primitus daret.'—4 Hinc emendandus Saresb. ap. quem IV. Policr. 3. p. 215. legitur 'impiorum firmavit.' Gualter. 'Principes vero ad justitiam inferiorum pari lege formavit.' *Inferiorum* extat quoque in Leid. 3. a manu sec. et 4. Ald. Junt. Præstat vulg.—5 Med. Coll. N. ed. Rom. *persuasit*. Leid. 1. 3. *item*.—6 Leid. 1. et Saresb. *et* pro *ut*.

1 In nullo cod. Ms. reperitur. Magl. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. *et*. Reliqui Mss. cum ed. Rom. *et annuos successores*. Gualter. 'et annuas sanctiones.'—2 Ald. Junt. *legendi*.—3 Med. Bod. Leid. 2. 5. *velit*. Saresb. 'Populo sublegendi senatum potestatem dedit.' Gualter. 'Populo eligendi senatum, vel creandi quos vellet magistratus, potestatem permisit.' Ms. Coll. N. *populo vel legendi, vel creandi quos vellet magistratus, p. p.*—4 Ven. *cuique*. Flor. Ald. Junt. *cui*. Rom. *alicui*: eademque et Coll. N. mox *luxuriæ*. Gualter. 'Convivare omnes publice jussit, ne cui divitiæ vel luxuriæ in o. e.'—5 Coll. N. et vett. edd. præterquam Rom. *permissum*: quomodo edidit Bong.

NOTÆ

[d] *Leges instituit*] Herod. et Paus. referunt, multis persuasum fuisse, earum legum, non Lycurgum, sed Minoëm auctorem fuisse, easque a Cretensibus ad Spartanos per Lycurg. translatas.

[e] A. M. 3183. Ant. Ch. 869.

epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam verteretur. 6. Pueros puberes, non in forum, sed in agrum, deduci præcepit; ut primos annos non in luxuria, sed in opere, et in[6] laboribus, agerent. 7. Nihil eos somni causa substernere, et vitam sine pulmento degere, neque prius in urbem redire, quam viri facti essent, statuit.[a] 8. Virgines [a] sine dote nubere jussit; ut uxores legerentur,[7] non pecuniæ; severiusque matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. 9. Maximum honorem non divitum et potentium, sed pro gradu ætatis senum, esse voluit. Nec sane usquam terrarum locum honoratiorem senectus [b] habet. 10. Hæc quoniam primo, solutis antea moribus, dura videbat esse,[b] 'auctorem eorum Apollinem [c] Delphicum' fingit, 'et inde se ea ex præcepto numinis detulisse,' ut consuescendi tædium metus religionis vincat.[c] [8] 11. Dein[9] ut æternita-

[a] *Nec ad dormiendum lectis, nec ad vescendum conditis cibis, uti eos jussit.*
[b] *Quia has leges cernebat difficiles esse populo corrupto moribus.*
[c] *Ut timor religionis violandæ faciat, ut sine tædio assuescant.*

—6 *In* dant octo Mss. ed. Rom. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Ita v. 4. 18. 'Sic Alcibiades nunquam mediocribus, nec in offensa nec in favore, studiis suorum exceptus est:' XXIV. 5. 14. ex Mss. et vett. edd. 'Ipse non in regis, sed in ducis, nomen jurare milites compulit:' XXVI. 2. 2. 'Non in timorem, sed in furorem, versi:' XXV. 4. 2. 'Neque illi major ex imperio, quam ex bello, voluptas erat.' Add. paterna ad Cic. I. de Orat. 18. et II. 12. et 61.—7 Vulg. *elig.* Med. Leid. 2. 5. Bodl. Periz. Coll. N. *leg.* ut II. 7. 4. 'Legitur itaque Solon, qui velut novam civitatem legibus conderet,' ubi *eligitur* quædam edd. Add. cap. seq. §. 5. XXII. 3. 1. et XLI. 5. 1. Ov. I. de Art. 263. 'Hactenus, unde legas quod ames, ubi retia ponas, Præcipit imparibus vecta Thalia modis.' Liv. XXIV. 28. 'Hieronis auctoritatem sequendam in sociis legendis.' Sen. Vit. Beat. 8. 'Quoniam mala pro bonis legere dementia est.' Vid. Avum ad Liv. XXXII. 52. *Pecunia* quoque pro *pecuniæ* dant Magl. Bodl. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. et Saresb. *ut uxores moribus eligerentur, non pecunia* Ms. Cant. Gualter. 'Ut uxores non pecuniæ causa eligerentur.'—8 Med. Magl. Leid. 2. Coll. N. Periz. Bech. Med. Ald. Junt. *evincat*. Rom. *evinceret*.—9 Periz. ed. Bech.

NOTÆ

[a] *Virgines*] Duo præcipue iis in legg. arguunt Aristot. et Xen. Primum quod furta, modo callide perfecta, in laude essent; alterum, quod illis ea probarentur adulteria, quorum maritus paranymphus fieret.

[b] *Honoratiorem senectus*] Ideo Juv. 'Credebant hoc grande nefas, et morte piandum, Si juvenis vetulo non assurrexerat,' &c.

[c] *Apollinem*] Vix ingressus in templum, cum Pythia hæc inquit: 'Ad mea venisti præpinguia tecta, Lycurge;' et quæ habet Herod.

tem legibus [d] suis daret, jurejurando obligat civitatem, nihil eos de ejus legibus mutaturos, priusquam reverteretur: et simulat se ad oraculum Delphicum proficisci, consulturum, quid addendum mutandumque [10] legibus videretur. 12. Proficiscitur autem Cretam,[e] ibique perpetuum exilium egit, abjicique in mare ossa sua moriens jussit; ne, relatis Lacedæmona, solutos se Spartani religione jurisjurandi in dissolvendis legibus arbitrarentur.[d]

CAP. IV. 1. His igitur moribus ita brevi civitas convaluit,[1] ut, cum Messeniis, propter stupratas virgines[a] suas in solenni Messeniorum[b] sacrificio, bellum intulissent, gravissima se execratione obstrinxerint, 'non prius, quam Messenam[2 c] expugnassent, reversuros;' tantum sibi vel de viribus suis vel de fortuna spondentes.† 2. Quæ res initium dissensionis Græciæ, et intestini belli causa et origo, fuit. 3. Itaque, cum contra præsumtionem[d] suam annis decem in obsidione urbis tenerentur, et querelis uxorum post tam longam viduitatem revocarentur, 4. veriti, ne hac perseverantia belli gravius sibi quam Messeniis nocerent: quippe illis, quantum juventutis bello intercidat, mulierum fœcun-

[d] *Ne reportatis Lacedæmonem ossibus putarent se liberos a juramento, ut leges violare possent.*

Ald. Junt. et Saresb. *Deinde.*—10 Coll. N. *mutandumve:* quomodo scripsisse Just. suspicabatur Toll. ad Auson. Idyll. x. 9. Gualter. 'vel mutandum.'
1 Bong. in quibusd. impress. reperit *coal.* idque in marg. exhibet G. Major, atque alteri præferunt Freinsh. ad Prol. lib. III. et Crusius h. l. Vulg. tuetur

NOTÆ

[d] *Æternitatem legibus*] Steterunt 700. annis ex Liv. 500. ex Plut.

[e] *Cretam*] Ins. quæ non multum a Peloponneso distat. *Candie.*

[a] *Propter stupratas virgines*] Non stuprum solum oblatum virginibus, sed etiam mors Teleclo Lacedæmoniorum regi a Messeniis illata, et mutuæ privatorum injuriæ belli causæ fuerunt; auctore Paus.

[b] *Messeniorum*] Qui inter Elidem, Arcadiam, et Laconiam ad mare habitabant.

[c] *Messenam* [*Messeniam*] In ora sinus Messeniaci, ad ostia Balyri fl. sita erat.

† A. M. 3310. Ol. 9. 1. U. C. 9. Ant. Ch. 742.

[d] *Contra præsumtionem*] Primum Messeniorum oppidum, in clivo positum, occuparunt, Amphiam; deinde prælio acerrimo eos vicerunt: sed Messenii, relictis oppidis ceteris, munierunt Ithomen, et, rege Euphaë mortuo, Aristodemus in regem electus, junctis secum Arcadibus, mag-

ditate suppleri;[a] sibi et belli damna assidua, et fœcunditatem uxorum, absentibus viris, nullam esse: 5. itaque legunt juvenes ex eo genere militum, qui post jusjurandum in supplementum venerant, quibus Spartam remissis promiscuos omnium fœminarum concubitus permisere; 6. maturiorem futuram conceptionem rati, si eam singulæ per plures viros experirentur. 7. Ex his nati, ob notam materni pudoris, 'Partheniæ' vocati: 8. qui, cum ad annos triginta pervenissent, metu inopiæ (nulli enim pater existebat, cujus in patrimonium successio speraretur) ducem Phalantum assumunt, filium Arati,[3] qui auctor Spartanis fuerat juventutis ad generandam[4] sobolem domum remittendæ: 9. ut, sicuti dudum patrem ejus nascendi auctorem habuissent, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberent. 10. Itaque nec salutatis matribus, e[5] quarum adulterio infamiam collegisse videbantur, ad sedes inquirendas proficiscuntur; 11. diuque et per varios casus jactati, tandem in Italiam deferuntur, et occupata arce Tarentinorum,[e] expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt. 12. Sed post annos plurimos dux eorum Phalantus, per seditionem in exilium proturbatus, Brundisium[f] se contulit, quo expulsi sedibus suis veteres Tarentini concesserant. 13. His[6] moriens persuadet 'ut ossa sua postremasque reliquias conterant, et tacite spargi in foro Tarentinorum curent. 14. Hoc enim modo reciperare illos patriam suam posse, Apollinem Delphis cecinisse.'

[a] *Quippe illis tot nasci pueros uxorum fœcunditate, quot juvenes in bello pereant.*

Bern. ad XVIII. 4. 1.—2 Ald. Junt. *Messenen.*—3 *Phalantum...filium Arati:* ita præter Junt. etiam Flor. Ald.—4 Ald. Junt. *ad gen. servandamque.*—5 Ignorant Med. Leid. 2. 5. Periz. ed. Bech. Ald. Junt.—6 Vulg. *Hic.* Avus malebat *His*, ex Ms. Bong. cui suffragatur ed. Rom. *Is* Magl. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

nem Lacedæmoniis cladem intulit. Paus.

[e] *Tarentinorum*] Tarentum extrema urbs magnæ Græciæ, in Salentinorum confinio. *Taranto.* Eam urbem Cretenses, qui cum Theseo a Gnosso venerant, olim occuparunt; postea Iapyges e Sicilia profugi; denique Parthenii ex Lacedæmone.

[f] *Brundisium*] Urbs Salentinorum maritima, prope Tarentum. *Brindisi.*

15. Illi, arbitrantes eum in ultionem sui civium fata prodidisse, præceptis paruere. 16. Sed oraculi diversa sententia fuerat. Perpetuitatem enim urbis, non amissionem, hoc facto promiserat. 17. Ita ducis exulis consilio, et hostium ministerio, possessio Tarentina Partheniis in æternum fundata: 18. ob cujus beneficii memoriam Phalanto divinos honores decrevere.

CAP. V. 1. Interea Messenii, cum virtute non possent, per insidias expugnantur.[a] ‡ 2. Dein, cum per annos octoginta gravia servitutis verbera, plerumque et vincula, ceteraque captivitatis mala, perpessi essent, post longam pœnarum patientiam, bellum instaurant.[1] [b] 3. Lacedæmonii quoque eo conspiratius[2] ad arma concurrunt, quod[3] adversus servos dimicandum[4] videbatur. 4. Itaque, cum hinc injuria, inde indignitas, animos acueret, Lacedæmonii, de belli eventu oraculo Delphis consulto, jubentur ducem belli ab Atheniensibus petere.* 5. Porro Athenienses, cum responsum cognovissent, in contemtum Spartanorum Tyrtæum,[c] poëtam, claudum pede, misere: 6. qui tribus præliis fusos[5] eo usque desperationis Spartanos adduxit, ut ad[6]

1 Vulg. *rest*. Vid. ad II. 10. 1.—2 Ald. Junt. *conspirantius*.—3 *Quod* legit Acidal. ex conj. quam firmant eæd. edd. cum Ms. Med. Leid. 3. 5. Coll. N. Ita IX. 2. 6. 'Quod eo promtius eos facere debere, quod missis a se in auxilium ejus militibus,' &c. XXXIX. 4. 1. 'Abductaque ei Selene uxore eo indignius, quod ex Selene jam duos filios habebat.'—4 Sic Med. Leid. 2. 5. et Ms. Bong. quod vulg. *dimicaturi* præfert Vorst.—5 Vulg. *fusus* Med. Bodl. Leid. 2. 5. *fusos*, probante Avo. Oros. I. 21. 'Qui [Lacedæmonii] tribus conflictibus fusi, amissum exercitum vocata in libertatem servorum manu suppleverunt.'—6 Bodl. Periz. *in*.—7 Junt. *s. etiam d.* Ald. operarum errore

NOTÆ

[a] *Expugnantur*] Aristodemus desperata patriæ salute, quod Ithomen premerent Spartani, semetipsum jugulat ad filiæ sepulcrum, quam prius Apollinis jussu necaverat; quare Messenii deditionem fecerunt anno belli 20. Pars tamen Rhegium, Alcidamida duce, se contulit, ut narrat Paus.

‡ A. M. 3330. Ol. 14. 1. U. C. 29. Ant. Ch. 722.

[b] *Bellum instaurant*] Consilio Aristomenis, viri heroica fortitudine præditi.

* A. M. 3372. Ol. 24. 3. U. C. 71. Ant. Ch. 680.

[c] *Tyrtæum*] Fuit Archombroti fil. Lacon sive Milesius, Elegiarum conditor ac tibicen, ex Suid. Mentis impos habitus ab Atheniensibus, ex D. Laër. sapiens tamen a Platone dicitur.

supplementum exercitus servos suos[d] manumitterent, hisque interfectorum matrimonia pollicerentur; 7. ut non numero tantum amissorum civium, sed et dignitati[7] succederent. 8. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando majora detrimenta civitati infligerent,[8] reducere exercitum voluerunt; 9. ni intervenisset Tyrtæus, qui composita carmina exercitui pro concione recitavit, in quibus hortamenta virtutis, damnorum solatia, belli consilia, conscripserat.[9] 10. Itaque tantum ardorem militibus injecit, ut non de salute, sed de sepultura, soliciti, tesseras, insculptis suis et patrum nominibus, dextro brachio deligarent: 11. ut, si omnes adversum prælium consumsisset, et temporis spatio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent.[a] 12. Cum sic animatum reges exercitum viderent, curant rem hostibus nuntiari. 13. Messeniis autem non timorem res, sed æmulationem mutuam, dedit. 14. Itaque tantis animis concursum est,† ut raro unquam cruentius prælium fuerit. 15. Ad postremum tamen victoria[e] Lacedæmoniorum fuit.

CAP. VI. 1. Interjecto tempore, tertium quoque bellum[a]

[a] *Alligarent dextero brachio tesseras, in quibus et sua et parentum nomina inscripserunt, ut possent sepeliri cogniti per insculpta nomina, si omnes perirent in certamine infelici, et temporis diuturnitas deleret lineamenta vultuum.*

---

s. etiam dignati.—8 Rom. *inferrent.* Med. Reg. Leid. 1. 3. 4. Periz. Coll. C. C. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *infunderent.* Ita Ammian. XIV. init. 'Fortunæ sævientes procellæ tempestates alias rebus infudere communibus.'—9 Med. *perscr.* quod verbum adhibuit Auctor II. 10. 13. XXI. 6. 6.

NOTÆ

[d] *Servos suos*] Servis e bello reversis libertatem donarunt. Thuc.

† A. M. 3386. Ol. 28. 1. U. C. 85. Ant. Ch. 666.

[e] *Victoria, &c.*] Victi Messenii in Iram montem se receperunt, ubi annos 11. restiterunt hostibus; sed expugnata tandem Ira belli anno 14. Aristomenes, qui per id tempus stupenda ediderat, Rhodum fugit: et Messenii in Siciliam navigarunt, ubi Zanclen ex patriæ nomine Messanam dixerunt: ita Paus.

[a] *Tertium quoque bellum*] Ingens terræ motus Spartæ domos everterat, et Lacedæmoniorum viginti obtriverat millia: cum Messenii et Ilotæ in Lacedæmonios progressi sunt; sed ab Archidamo rege, qui cum civibus reliquis acie instructa ad hostem excipiendum paratus erat, repulsi. Hæc prima belli causa, ex Diod. et Thucyd.

Messenii reparavere:‡ 2. in cujus auxilium Lacedæmonii, inter reliquos socios, etiam Athenienses adhibuere: 3. quorum fidem cum suspectam haberent, supervacaneos simulantes, a bello eosdem dimiserunt.[1] [b] 4. Hanc rem Athenienses graviter ferentes,[c] pecuniam, quæ erat in stipendium Persici belli ab universa Græcia collata, a Delo[d] Athenas transferunt; ne, deficientibus a fide societatis Lacedæmoniis, prædæ ac rapinæ esset. 5. Sed nec Lacedæmonii quievere: qui, cum Messeniorum bello occupati essent, Peloponnenses[e] immisere, qui bellum Atheniensibus facerent. 6. Parvæ tunc temporis, classe in Ægyptum[f] missa, vires Atheniensibus erant. Itaque navali prælio dimicantes, facile superantur.[g] 7. Interjecto deinde tempore, post reditum suorum aucti et classis et militum robore, prælium reparavere.[h] 8. Jam et Lacedæmonii, omissis Messeniis, adversus Athenienses arma verterant. 9. Diu varia victoria fuit:[i] ad postremum æquo Marte utrinque discessum.[k] 10. Inde revocati Lacedæmonii ad Messeniorum bellum, ne medium tempus otiosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis[l] paciscuntur, ut Bœotiorum imperium his resti-

1 Bech. *supervacuos eos sim. a b. eodem dim.* Rom. Ald. Junt. *supervacaneos*

NOTÆ

‡ A. M. 3384. Ol. 77. 3. U. C. 283. Ant. Ch. 668.

[b] *Dimiserunt*] Quod eorum audaciam et fortitudinem vererentur.

[c] *Graviter ferentes*] Cimone in exilium ejecto cum Argivis et Thessalis fœdus inierunt.

[d] *A Delo*] Est ins. maris Ægæi, prima inter Cycladas, ubi Græcorum ærarium erat. *Stilles.*

[e] *Peloponnenses*] Corinthios et Epidauros, qui Atheniensibus ideo erant infensi, quod a Megara ad Nisæam usque murum exstruxissent. Thucyd.

[f] *Classe in Ægyptum*] Athenienses enim, duce Cimone, Ægypto favebant contra Artaxerxem; a cujus tamen ducibus Memphitide expulsi sunt.

[g] *Superantur*] Ad Halias, propter Trœzenen, navali prælio.

[h] *Prælium reparavere*] Corinthios vicerunt ad Cecryphaleam, quæ ins. est ad plagam Peloponnesi occidua.

[i] *Varia victoria fuit*] Athenienses ad Tanagram a Lacedæmoniis victi, agris in Bœotia devastatis, multisque captis urbibus, Sicyonios, duce Pericle, superarunt, ex Thucyd. et Diod. et, Ithome a Messeniis reddita, ad tres annos a bello cessatum est; ita Plut. et Thucyd.

[k] *Utrinque discessum*] Fœdera quinquennalia inita sunt opera Cimonis reducis, qui paulo post victis Persis, dum Citium oppugnat in Cypro, mortuus est, ex Plut.

[l] *Thebanis*] Thebæ civitas erat

tuerent, quod temporibus Persici belli amiserant, ut illi Atheniensium bella susciperent.[l] 11. Tantus furor Spartanorum erat, ut, duobus bellis impliciti, suscipere tertium[m] non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerent. 12. Igitur Athenienses adversus tantam tempestatem belli duos duces deligunt,[2] * Periclen[n] spectatæ virtutis virum, et Sophoclen[3] [o] scriptorem tragœdiarum: 13. qui diviso exercitu et Spartanorum agros vastaverunt, et multas Achaiæ civitates Atheniensium imperio adjecerunt.

CAP. VII. 1. His malis fracti Lacedæmonii in annos triginta pepigerunt pacem: sed tam longum otium inimicitiæ non tulerunt.[a] 2. Itaque, intra quindecim annos[4] rupto fœdere, cum contemtu Deorum hominumque, fines Atticos populantur: 3. et, ne prædam potius, quam pugnam, expetisse viderentur, hostes ad prælium provocant. 4. Sed Athenienses, consilio Pericli[5] ducis, populationis

[l] *Cum Thebanis pacta ineunt, ea lege, ut illis redderent imperium in populos Bœotiæ, quo spoliati fuerant, dum bellum in Persas gereretur; modo illi bellum contra Athenienses susciperent.*

[a] *Sed non potuerunt propter odium mutuum tamdiu in otio vivere.*

~~~~~~~~~~

ese sim. a b. (Rom. *ab eodem b.*) *dim.*—2 Sic etiam duo Mss. Orosii I. 21. et ed. Ven. pro vulg. *delegerunt.*—3 Leid. 1. *Pariden* et *Sophoclen.* Med. Thuan. Leid. 2. 4. 5. *Periclen* et *Sophoclen*, Græco sono; quem meliores Mss. in similibus nominibus propriis servant: ut I. 4. 1. 'Astyagen,' et 6. 2. 'Sybaren.' III. 1. 3. v. 8. 13. et 11. 7. 'Artaxerxen.' IV. 4. 11. 'Demosthenen.' v. 1. 7. et VI. 1. 2. 'Tisafernen.' VI. 3. 2. 'Iphicraten.' XIV. 3. 11. 'Eumenen.' XV. 3. 6. 'Callisthenen.' XVI. 4. 8. 'Mithridaten.'—4 Sic Med. Bodl. Leid. 2. 5. Ald. Junt. *I. infra* XV. *annos* Periz. *I. intra duodecim annos* Coll. N. *I. inter quind. a.* Bech.—5 Sic Med. Leid. 2. 5. Ms. Bong. et paulo post iid. Leid. et Ms. Bong. *Hæc Pericli expeditio*, ead. genitivi terminatione, qua utitur Cic. II. de Orat. 22. 'Pericli succum,' et Nepos Alcib. 2. ex Mss. 'Educatus est in domo Pericli.' Sup. I. 10. 6. 'Darius Hystaspi filius.' Ita

NOTÆ

Bœotiæ primaria, ad Ismenum fl. condita.

[m] *Suscipere tertium*] Post bellum Samium et Corinthiacum, Peloponnesiacum ortum est, auctore Pericle; qui 7000. talentis expensis, quæ asportarat ex Delo, Alcibiadis nepotis consilium secutus, miscere omnia quam rationes reddere maluit.

* A. M. 3628. Ol. 87. 2. U. C. 322. Ant. Ch. 429.

[n] *Periclen*] Qui vastata Peloponneso a civibus ideo mulctatus pecunia, quod belli auctor fuisset, dignitate deponitur; paulo post tamen restitutus, peste obiit, et virtutibus et rebus gestis clarissimus: ita Thucyd.

[o] *Sophoclen*] Qui Tragœdias 123. exhibuit; cumque præter spem vicisset, subito expiravit: ex Valerio.
~~~~~~~~~~

injuriam differunt in tempus ultionis;[5] supervacuam pugnam existimantes,[6] cum ulcisci hostem sine periculo possent. 5. Deinde, interjectis diebus, naves conscendunt, et, nihil sentientibus Lacedæmoniis, totam Spartam deprædantur, multoque plura auferunt, quam amiserant. 6. Prorsus ut in comparatione damnorum longe pluris fuerit ultio, quam injuria. 7. Clara quidem hæc Pericli expeditio habita: sed multo clarior privati patrimonii contemtus fuit. 8. Hujus agros, in populatione ceterorum, intactos hostes reliquerant, sperantes acquirere se illi posse aut periculum ex invidia, aut ex suspicione proditionis infamiam. 9. Quod ante prospiciens Pericles, et futurum populo prædixerat; et, ad invidiæ impetum declinandum, agros ipsos dono reipublicæ dederat: 10. atque ita, unde periculum quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam invenit. 11. Post hæc interjectis diebus, navali prælio dimicatum est:† victi Lacedæmonii[a] fugerunt. 12. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra aut mari varia præliorum[b] fortuna invicem se trucidarent. 13. Denique fessi tot malis[c] pacem in annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex annis servaverunt. 14. Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex

[5] *Sed Athenienses, secuti sententiam Periclis ducis, expectant tempus, quo ulcisci possent injuriam acceptam in vastatione agrorum.*

Bodl. *Hychaspi* ed. Rom. *Hyptasi* Bong. *Hyptapsi*, *Hiptaspi*, *Hisptasi*, *Hytaspi*, reliqui Mss. Eod. modo ap. Nep. de Reg. I. in Mss. legitur 'Darius Ystapsi' vel *Ystaspi* 'filius.' Inf. xxii. 7. 7. Med. 2. 'in exercitu Agathocli.' Virgil. vi. Æn. 840. 'Genus armipotentis Achilli.' Cic. i. de Orat. 19. 'Ex orationibus Demostheni.' Ita Ms. Pithœi. Gell. vii. 5. 'Oresti ossa:' et 16. 'Versus Euripidi.' Vetus interpr. iii. Regum iv. 3. 'Sicut scriptum est in lege Moysi:' et Evang. secundum D. Joann. vii. 23. 'Ut non solvatur lex Moysi.' Vid. Priscian. vi. p. 706. ed. Hanov. et Avum Obs. in Script. Eccles. cap. 11. atque Vorst. h. l.—6 Schef. legit *æstimantes* e Ms. Bong. cui

NOTÆ

† A. M. 3625. Ol. 87. 4. U. C. 324. Ant. Ch. 427.

[a] *Victi Lacedæmonii*] A Phormione Atheniensium duce, navali prælio ad Naupactum.

[b] *Varia præliorum*] Summa enim rerum varietas fuit; et navalibus pedestribusque copiis sæpe vario Marte pugnatum est; quæ omnia recensere longius esset.

[c] *Fessi tot malis*] Occisis in acie ad Toronam Brasicla et Cleone belli incentoribus, pacis conditiones a Nicia propositæ sunt.

sociorum persona[d] rumpebant:[e] 15. quippe quasi minus perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia, potius quam si ipsi aperto prælio, dimicassent. 16. Hinc bellum in Siciliam translatum: quod priusquam expono,[7] de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

[e] *Nam curabant violari per fœderatos inducias quas ipsi fecerant.*

accedunt Med. Leid. 5. *extimantes* Leid. 2.—7 Magl. Bodl. Leid. 1. 2. Peris. Coll. C.C. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *exponam.*

NOTÆ

[d] *Ex sociorum persona*] Impulsi ab Alcibiade, Niciæ æmulo, Athenienses cum Argivis, Lacedæmonii cum Epidauriis, societatem inierunt; sed Argivi a Lacedæmoniis victi, Atheniensibus relictis, se junxerunt victoribus. Thucyd.

LIBER IV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Siciliæ situs, et soli natura. Ætnæ montis ac Scyllæ et Charybdis miracula. 2. Nomina, incolæ veteres, et tyranni Siciliæ: ei inhiant Carthaginienses. 3. Rhegini ab Himerensibus in auxilium vocatis oppressi. Athenienses imperium Siciliæ affectant, et prospere agunt initio. 4. Catinienses denuo opem Atheniensium implorant. Syracusani Lacedæmonios arcessunt. Græcorum concursus fit, et bellum in Siciliam transfertur. 5. Athenienses a Gylippo, Lacedæmoniorum duce, terra marique franguntur, ducibus Demosthene et Nicia indecoro fato sublatis.

CAP. I. 1. SICILIAM[a] ferunt angustis quondam faucibus

NOTÆ

[a] *Siciliam*] Ins. est maris Mediterranei maxima, prope extremam oram Italiæ: a Siculo Neptuni fil. nomen accepit.

Italiæ adhæsisse;[b] diremtamque[1] velut a corpore, majore impetu superi maris,[c] quod toto undarum onere illuc vehitur.[2] 2. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis; et cavernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis,[a] ut ventorum tota ferme flatibus pateat; 3. nec non et ignibus generandis nutriendisque soli ipsius naturalis materia: quippe intrinsecus stratum sulfure et bitumine traditur:[b] 4. quæ res facit, ut, spiritu cum igne inter interiora luctante, frequenter et[3] compluribus locis nunc flammas,[4] nunc vaporem, nunc fumum, eructet.[5] 5. Inde denique Ætnæ montis[d] per tot sæcula durat incendium. 6. Et, ubi acrior per spiramenta cavernarum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur.[c] 7. Proximum Italiæ promontorium Rhegium[e] dicitur; ideo quia Græce 'abrupta'[f] hoc nomine pronuntiantur.[6] 8. Nec mirum si fabulosa est loci hujus antiquitas, in quem res tot coiere miræ. 9. Primum quod nusquam

[a] *Ita perforata hiatibus quibusdam et antris.*

[b] *Tellus ipsa composita est ex materie apta ad producendos et nutriendos ignes, quia dicitur intus plena esse sulfure et bitumine.*

[c] *Et ubi ventus vehementior flat per ostia antrorum, ingentes acervi arenarum ejiciuntur.*

1 Sic Leid. 1. 2. 4. Thuan. Periz. Coll. C. C. ed. Rom. Med. quomodo etiam legend. præceperant Avus ad h. l. et Heins. ad Val. Flacc. I. 284. Tacitus Ag. 23. 'Nam Glota et Bodotria, diversi maris æstu per immensum revecti, angusto terrarum spatio dirimuntur.' Sen. Œd. 9. 'Rupemque saxis vasta dirimentem freta.' Cic. IV. Verr. 48. 'Tota [Enna] ab omni aditu circumcisa atque diremta est:' ubi *direpta* in vetere ed. legi, margini ed. Lambini ascripsit Grut. Livius XXI. 49. 'Hispania angusto diremta freto.' Sen. ad Marc. 17. 'Videbis primum ipsam insulam [Siciliam] ab Italia angusto intercisam freto, quam continenti quondam cohæsisse constat: subitum illo mare irrupit, et 'Hesperium Siculo latus abscidit.'' Ammian. XXII. 8. 'Ut eos [Symplegadas] aliquando fuisse diremtos nulli nunc conspicantium credant.'—2 Heins. malebat *deveh.*—3 Ald. Junt. *intra . . . . ex*, quam merito vulgatæ præfert Burm. ad Anthol. 101. 106.—4 Coll. N. Ald. Junt. *nunc ignes, n. fl.*—5 Mss. Bong. Med. Leid. 1. 2. 5. *eructuet.*—6 Med. *nuncupantur.* Isidor. XIII. 18. 'Fretum Siciliæ quod Rhegium dicitur, Salustius ex tali

NOTÆ

[b] *Italiæ adhæsisse*] Extremis Calabriæ partibus, ubi nunc Rhegium.

[c] *Superi maris*] Adriatici, quod vulgo dicitur *Golfe de Venise.*

[d] *Ætnæ montis*] Mons est Siciliæ maximus, propter Catanam; altitudo octo passuum millia, circuitus vero sexaginta continet. *Le Mont Gibel.*

[e] *Rhegium*] Calabriæ ulterioris caput in ora freti Siculi, ex adverso Messanæ urbis, a qua distat 9. milliaribus.

[f] *Græce abrupta*] Nam ῥηγνύω idem sonat, quod frango. Unde Rhegium

alias tam torrens[7] fretum,[d] nec solum citato impetu, verum etiam sævo; neque[8] experientibus modo terribile, verum etiam procul visentibus.[9] 10. Undarum porro in[10] se concurrentium tanta pugna est, ut alias veluti terga dantes in[11] imum desidere, alias quasi victrices in[12] sublime ferri, videas: nunc hic fremitum ferventis æstus, nunc illic[13] gemitum in voraginem desidentis, exaudias. 11. Accedunt vicini et perpetui Ætnæ montis ignes et insularum Æolidum,[g] veluti ipsis undis alatur incendium. 12. Neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot sæculis tantus ignis potuisset, nisi[14] humoris nutrimentis aleretur. 13. Hinc igitur fabulæ Scyllam[h] et Charybdin[i] peperere; hinc latratus auditi; hinc monstri credita simulacra, dum navigantes, magnis vorticibus pelagi desidentis exterriti, latrare pu-

[d] *Nullo in alio loco tam impetuosum et procellosum fretum.*

causa vocari scribit, dicens, Italiæ olim Siciliam conjunctam fuisse, et, dum esset una tellus, medium spatium aut per humiditatem abruptum est (leg. *esse*) aquis, aut per angustiam scissum, et inde 'Ῥήγιον nominatum, quia Græce 'abruptum' hoc nomine nuncupatur.'—7 Rom. *terr. adeo.*—8 Ms. Bong. *v. et. vorax et neque.* Hinc existimat Schef. *sævo* glossam sapere τοῦ *vorax*, et *citatom* facili librarii lapsu scriptum fuisse pro *citatum*, probante Burm. ad Anthol. I. 80. 22. Pro *sævo* Ald. Junt. *scævo.*—9 Sic Med. Leid. 2. 5. Coll. N. Periz. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. quomodo ex conj. legit Heins. d. l. et ex Ms. Bong. Wasseus ad Sall. Fragm. Hist. VI. 25. in Add.—10 Vulg. *inter.* Ita XIII. 1. 15. 'Qui nunquam sibi reperissent pares, nisi inter se concurrissent.' Plin. IV. H. N. 17. 'Cyaneæ aliis Symplegades appellatæ, traditæque fabulis inter se concurrisse.' Liv. XXVI. 39. 'Insignis inter ceteras [naves] pugna fuit duarum, quæ primæ agminis concurrerant inter se.' Verum Med. Magl. Leid. 4. Coll. N. Periz. ed. Jens. Ven. Med. Par. *in.* Vid. notam Wopkensii.—11 Med. Leid. 2. 5. Periz. Bodl. Coll. N. ed. Jens. Bech. *dantes verticibus* (Bech. *vorticibus*) *in.* Rom. *dantes verticibus mergi, ac in.*—12 *In* deleri jubet Heins. d. l. eamque omittit editio quam consuluit Bongarsius.—13 Med. Bodl. Leid. 5. Coll. N. ed. Ald. Junt. *hinc . . . . illinc.*—14 Plerique Mss. et Isidorus, atque ed. Rom. Bech. Ven.

NOTÆ

a Græcis et Latinis dictum est.

[g] *Insularum Æolidum*] Quæ Liparææ et Vulcaniæ Latinis, Hephæstiades Græcis, numero 7. prope Siciliam et Italiam. *Isles de Lipari.*

[h] *Scyllam*] Scopulus est Brutiorum ad fretum Siculum, nautis infestus; nunc *Scillo.* Commenti sunt poëtæ Scyllam, quod amore Glauci teneretur, a Circe, dum in fonte lavatur, media corporis parte in caninos rictus commutatam; quod adeo exhorruit, ut in vicinum fretum se dederit præcipitem, ubi in saxum conversa fingitur.

[i] *Charybdin*] Mare Siciliæ vorticosum ex adverso Scyllæ; nunc a Pharo ibi excitata *Capo di Faro* dicitur. A scorto infami voracitate nomen habet; quod, cum boves Herculis

tant undas, quas sorbentis æstus vorago collidit. 14. Eadem causa etiam Ætnæ montis perpetuos ignes facit. 15. Nam aquarum ille concursus[k] raptum secum spiritum in imum fundum trahit, atque ibi suffocatum tamdiu tenet, donec, per spiramenta terræ diffusus, nutrimenta ignis incendat. 16. Jam ipsa Italiæ Siciliæque vicinitas, jam promontoriorum[15] altitudo ipsa, ita similis est, ut, quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit; credentibus, coëuntibus in se promontoriis, ac rursum discedentibus, solida intercipi absumique navigia.[*] 17. Neque hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ compositum, sed metu et admiratione transeuntium. 18. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris, non transitum, putes: quo cum accesseris, discedere ac sejungi promontoria, quæ antea juncta fuerant, arbitrere.

CAP. II. 1. Siciliæ primo Trinacriæ[a] nomen fuit; postea Sicania[b] cognominata est. 2. Hæc a principio patria Cyclopum[c] fuit: quibus extinctis, Cocalus[d] regnum insulæ occupavit. 3. Post quem singulæ civitates in tyrannorum

[*] *Qui putabant naves integras disrumpi et perire, dum promontoria inter se jungerentur et a se separarentur.*

Flor. Med. Par. *nisi et.* Ald. Junt. *nisi ex.*—15 Jens. Flor. *promontoriûm.*—16 Ita Sen. Herc. F. 1212. 'Cumque revocata vice In se coibunt saxa.' Heins. d. l. malebat *inter.* Coll. N. *c. in se promontoriis, et concurrentibus.*

NOTÆ

rapuisset, a Jove ictum fulmine in mare præcipitatum esse poëtæ fabulantur.

[k] *Aquarum concursus*] Ab ea parte, qua flat Eurus, Ætna speluncas habet plenas sulfuris ad mare deductas; quæ speluncæ recipientes in se fluctus ventum creant, a quo ignis ex sulfure gignitur; ideo flante tantum Euro fumum vel favillas emittit Ætna: ita Bembus ex Strab.

[a] *Trinacriæ*] Quod, in trianguli figuram disposita, tribus promontoriis quasi angulis terminetur; Peloro contra Italiam, Pachyno Græciam versus, et Lilybæo versus Africam. Cyclopum terram vocat Homerus; Pindarus Tricuspidem; Tricervicem Lycophr. Trinacriam Dionys. et Suid.

[b] *Sicania*] A Sicanis, qui in Siciliam venerunt ex Hispania, ubi ad Sicanum fl. qui vel Sicoris est vel Cinga, habitabant.

[c] *Cyclopum*] Quos Neptuni et Amphitrites filios, unicumque habuisse media in fronte oculum, finxerunt Poëtæ.

[d] *Cocalus*] Qui Dædalum Minois iram fugientem hospitio suscepit.

imperium concesserunt,[a] quorum nulla terra feracior fuit. 4. Horum ex numero Anaxilaus[e] justitia cum ceterorum crudelitate certabat; cujus moderationis haud mediocrem fructum tulit: 5. quippe, decedens cum filios parvulos reliquisset, tutelamque eorum Micytho,[f] spectatæ fidei servo, commisisset, tantus amor memoriæ ejus apud omnes fuit, ut parere servo, quam deserere regis filios, mallent; principesque civitatis obliti dignitatis suæ, regni majestatem administrari per servum paterentur.[‡] 6. Imperium Siciliæ etiam Carthaginienses tentavere: diuque varia victoria cum tyrannis[g] dimicatum. 7. Ad postremum amisso Hamilcare[h] imperatore cum exercitu, aliquantisper quievere victi.

CAP. III. 1. Medio tempore cum Rhegini discordia laborarent, civitasque per dissensionem divisa in duas partes esset, veterani ab altera parte ab Himera[1] [a] in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant; et, mox cæsis quibus tulerant[2] auxilium, urbem cum conjugibus et liberis sociorum occupavere; 2. ausi facinus nulli tyranno[3] comparandum: quippe ut Rheginis melius fuerit[4] vinci, quam vicisse. 3. Nam, sive victoribus cap-

[a] *Tyranni occupaverunt supremam potestatem in civitatibus omnibus.*

1 Magl. ed. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *H. urbe.*—2 Burm. ad Anthol. I. 80. 22. e cod. Franequerrano malebat *fuerant*. Oros. II. 14. 'Deinde mox cæsis etiam illis, quibus ad auxiliandum convenerant.'—3 Ald. Junt. *tyrannico.*—4 Eæd. *Rh. magis fu. optandum.*—5 Hic et §. 7. Periz. *Catheneses:* ed.

NOTÆ

[e] *Anaxilaus*] Rheginorum in Bruttiis tyrannus fuit.

[f] *Micytho* [*Micalo*] Micythum vocant Herod. et Strab.

‡ A. M. 3574. Ol. 75. 1. U. C. 273. Ant. Ch. 478.

[g] *Cum tyrannis*] Hippocrate, Gelone, et Hierone fratribus.

[h] *Amisso Hamilcare*] Incitati a Xerxe ad Siciliam invadendam Carthaginienses Hamilcarem magno cum exercitu miserant; sed Gelo, interceptis literis, quibus Selinuntii se cum copiis affuturos spondebant Hamilcari, navales copias misit, quæ tanquam sociæ in castra admissæ, Hamilcare qui tum sacrificabat obtruncato, naves incenderunt; dum ipse terrestri prælio Pœnos aggreditur, qui audita imperatoris morte tanta strage cæsi sunt, ut 15. eorum M. occubuerint.

[a] *Ab Himera*] Urbs Siciliæ ad ostia Himeræ fl. a Zanclæis condita, postea eversa ab Hannibale.

civitatis jure servissent, sive amissa patria exulare necesse habuissent, non tamen, inter aras et patrios lares trucidati, crudelissimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis prædam reliquissent. 4. Catinienses[5] [b] quoque cum Syracusanos[c] graves paterentur,[a] diffisi viribus suis, auxilium ab Atheniensibus petivere:[6] * 5. qui seu studio majoris imperii, quo[7] Asiam Græciamque penitus occupaverant, seu metu factæ pridem a Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illæ vires accederent, Lamponium ducem cum classe in Siciliam misere, ut, sub specie ferendi Catiniensibus[d] auxilii, tentarent Siciliæ imperium. 6. Et quoniam prima initia, frequenter cæsis hostibus, prospera fuerant, majore denuo classe, et robustiore exercitu, Lachete et Chariade[8] ducibus, Siciliam petivere: 7. sed Catinienses, sive metu Atheniensium, sive tædio belli, pacem cum Syracusanis, remissis Atheniensium auxiliis, fecerunt.

CAP. IV. 1. Interjecto deinde tempore, cum fides pacis a Syracusanis non servaretur, denuo legatos[a] Athenas mit-

[a] *Cum viderent Syracusanos sibi molestos esse.*

Bech. Ven. Med. Ald. Junt. *Catanenses*, et § 5. *Catanensibus:* ut ap. Lactant. II. 4. 28. 'De Cerere Catanensi.' Rom. *Catinenses*, et dein *Catinensibus;* nec aliter Frec. I. 4. 11. atque ex ed. Ven. Orosius. Cic. IV. Verr. 45. 'Sacrarium Cereris est apud Catinenses.' Ib. 'Senatus Catinensium.' Insuper duo Mss. Flor. Orosii V. 14. dant *Catinam* et *Catinenses.*—6 Magl. ed. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *petiere.* Oros. et Frec. I. 4. 11. *ab Ath. auxilia poposcerunt.*—7 *Quo* pro *quod* ex conj. legit Bong. cui suffragantur Leid. 4. Periz. Coll. N. Idem edidit *occupaverant*, quod præferunt undecim Mss. *occuparant* ed. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Eod. modo loquitur Tac. VI. A. 8. 'Nec enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiæ et Juliæ domus partem, quas affinitate occupaverat, tuum, Cæsar, generum colebamus.'—8 Oros. II. 14. 'Charœade.' Duo Mss. Flor. ed. Ven. *Chariade.*

NOTÆ

[b] *Catinienses*] Catana urbs Siciliæ, exstructa a Chalcidensibus prope radices Ætnæ montis ad Amenem fluviolum.

[c] *Syracusanos*] Civitas erat amplissima in ora Maris ad ortum, inter Catanam et Pachynum promontorium. *Saragossa.*

* A. M. 3638. Ol. 91. 1. U. C. 337. Ant. Ch. 414.

[d] *Ferendi Catiniensibus, &c.*] Non Catiniensibus sed Leontinis contra Syracusanos eos in auxilium venisse tradit Thucyd.

[a] *Denuo legatos*] Non pro Catiniensibus classem tunc missam affirmant Thucyd. et Diod. sed pro Ægesthæis, qui victi a Selinuntiis auxilium petierant.

tunt, qui sordida veste, capillo barbaque promissis, et omni squaloris habitu ad misericordiam commovendam acquisito,[a] [1] concionem deformes adeunt: 2. adduntur precibus lacrymæ; et ita misericordem populum supplices movent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. 3. Igitur classis ingens decernitur:[b] creantur duces Nicias et Alcibiades[c] et Lamachus;[†] tantisque viribus Sicilia repetitur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia mittebantur. 4. Brevi post tempore, revocato[2] ad reatum[3] [d] Alcibiade, duo prælia pedestria secunda Nicias et Lamachus faciunt: 5. munitionibus deinde circumdatis, hostes etiam marinis commeatibus in urbe clausos intercludunt.[4] 6. Quibus rebus fracti Syracusani[e] auxilium a Lacedæmoniis petiverunt. 7. Ab his mittitur[f] Gylippus solus, sed in quo[5] instar omnium auxiliorum erat.[b] 8. Is, audito in itinere

[a] *Induti vestitu omnino squalido et idoneo ad misericordiam excitandam.*
[b] *Sed qui ob virtutem præstabat omnibus auxiliis.*

1 Ita inf. XII. 3. 8. ex Ms. Coll. N. 'Post hæc Alexander habitum regis Persarum et diadema acquisivit.' Vulg. *assumit*. Periz. *assumpsit*. Georg. Major h. l. in marg. exhibet *accersito*.—2 Med. *vocato*.—3 Leid. 2. a sec. m. Periz. ed. Rom. *ob r.* Coll. N. *ad senatum*. Præstat vulgatum. Diod. XIII. 5. Ἀπέστειλε [ὁ δῆμος] τὴν Σαλαμινίαν ναῦν εἰς Σικελίαν, κελεύων τὴν ταχίστην ἥκειν Ἀλκιβιάδην ἐπὶ τὴν κρίσιν. Oros. 'Detentus ad judicium pro quadam insimulatione.'—4 Rom. *prohibent*. Utraque lect. proba est. Cic. pro Leg. Manil. 17. 'Cum ex omnibus provinciis commeatu et privato et publico prohibeamur:' et VII. ad Att. 9. 'Ille commeatu et reliquis copiis intercludendus.' —5 Magl. ed. Bech. Med. *solus quidem, s. in q.* Coll. N. *solus quidem, sed in quem*. Oros. II. 14. 'A quibus mox mittitur Gylippus, solus quidem, sed in quo omnium præsidiorum instar præferebatur.' Boschius in notis ad Petron.

NOTÆ

[b] *Classis ingens decernitur*] Auctore Alcibiade, sed invito Nicia. Triremes erant armatæ 150. militum 7000. ex Diod. Veloces erant sexaginta; quadraginta, quæ militem gravis armaturæ veherent; peditum 4000. equites 300. ex Thucyd.

[c] *Alcibiades*] Cliniæ fil. Socratis et amicus et discipulus, qui Atheniensibus omnibus tum corporis tum animi dotibus ita præstabat, ut nihil eo vel in virtutibus vel in vitiis excellentius fuerit.

† A. M. 3639. Ol. 91. 2. U. C. 338. Ant. Ch. 413.

[d] *Revocato ad reatum*] Postulatus erat et affectatæ tyrannidis, quod multos sibi liberalitate devinxisset, et sacrilegii, quod in domo sua mysteria Cereris celebrasse diceretur: sed, dum Athenas redire simulat, primum Thurios, tum Elidem, denique Lacedæmonem, petiit.

[e] *Syracusani*] Qui Selinuntiis contra Athenienses auxilia ferebant.

[f] *Ab his mittitur*] Et auxilii mitten-

belli jam inclinato statu, auxiliis partim in Græcia, partim in Sicilia, contractis opportuna bello loca occupat. 9. Duobus deinde præliis victus, congressus tertio, occiso Lamacho, et hostes in fugam compulit,[6] et socios obsidione liberavit. 10. Sed, cum Athenienses a bello terrestri in navale se transtulissent, Gylippus classem Lacedæmone[7] cum auxiliis arcessit. 11. Quo cognito, et ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenen et Eurymedonta cum supplemento[g] copiarum mittunt. 12. Peloponnesii[h] quoque, communi civitatium decreto, ingentia Syracusanis auxilia misere; et, quasi Græciæ bellum in Siciliam translatum esset, ita ex utraque parte summis viribus dimicabatur.

CAP. V. 1. Prima igitur congressione[a] navalis certaminis Athenienses vincuntur.‡ Castra quoque cum omni publica ac privata pecunia amittunt. 2. Super hæc mala, cum etiam terrestri prælio victi essent, tunc Demosthenes censere cœpit, 'ut abirent Sicilia, dum res, quamvis afflictæ, nondum tamen perditæ forent: 3. neque in bello male auspicato amplius perseverandum: esse domi graviora, et forsitan infeliciora, bella, in quæ servare[1] hos urbis apparatus oporteat.' 4. Nicias seu pudore male actæ rei, seu metu destitutæ spei civium, seu impellente fato, manere contendit. 5. Reparatur igitur navale bellum; et animi a

cap. 2. ex Ms. atque editione Isingrini A. 1539. legit *solus quidem sed qui instar*. Bong. quoque legend. conjecit *sed qui*. Hallucinatur Vorst. scribens Bech. edidisse *sed quidem*.—6 Magl. et Oros. *vertit*. Rom. *vertit in f*.—7 Med. Leid. 2. 5. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *a L*.

1 Med. Leid. 2. 5. Coll. N. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *reserv*. Sup. II. 11. 5. 'Se ad meliora patriæ tempora reservent:' et XXVIII. 4. 9. 'Ut se ad meliora reipublicæ tempora reservent.' Cic. pro Fonteio 15. 'Nonne et hominem ipsum ad dubia reipublicæ tempora reservandum putatis?' Liv. XXV. 6. 'Nos vulgo homines laudabant, quod reipublicæ

NOTÆ

di et Atticam invadendi Lacedæmoniis auctor fuit Alcibiades.

[g] *Cum supplemento*] 73. naves et 5000. militum gravis armaturæ numerat Thucyd.

[h] *Peloponnesii*] Præcipue Corinthii, Atheniensibus infensissimi.

[a] *Prima igitur congressione*] Bis, ex Thucyd. Navali prælio certatum est, magna utrinque audacia, sed semel atque iterum victi Athenienses.

‡ A. M. 3641. Ol. 91. 4. U. C. 340. Ant. Ch. 411.

prioris fortunæ procella ad spem certaminis revocantur: 6. sed inscitia[2] ducum, qui,[3] inter angustias maris tuentes se, Syracusanos aggressi fuerant,[4] facile vincuntur. 7. Eurymedon dux, in prima acie fortissime dimicans, primus cadit: triginta naves, quibus præfuerat, incenduntur. 8. Demosthenes et Nicias, et ipsi victi, exercitum in terram deponunt,[b] tutiorem fugam rati itinere terrestri. 9. Ab his relictas centum triginta naves Gylippus invasit: ipsos deinde insequitur; fugientes partim capit,[c] partim cædit. 10. Demosthenes, amisso exercitu, a captivitate gladio et voluntaria morte se vindicat: 11. Nicias[d] autem, ne Demosthenis quidem exemplo, ut sibi consuleret,[a] admonitus, cladem suorum auxit dedecore captivitatis.[e]

[a] *Ut consuleret suæ gloriæ, se occidendo.*

nos reservassemus.'—2 Leid. 5. Coll. N. *inscientia*. Cic. III. de Orat. 35. 'Neque inscientiam illius, cui res non suppetat, esse laudandam.' Id. Parad. 3. init. 'In re aliquantulum, in gubernatoria inscientia nihil, interest:' et III. de Off. 17. 'Neminem id agere, ut ex alterius prædetur inscientia.' Ed. Lambini *inscitia*; cujus margini ascripsit Gruterus: 'Ed. Langii et Mss. Palatini *inscientia*.' Plin. XXVI. 1. 'Ille medicorum inscientia sectus.' Macrob. III. Sat. 1. 'Quin in medium detegat inscientiæ Virgilianæ vulnera.' Add. notas Avi ad Liv. XXII. 25. et Gell. I. 15. p. 86.—3 Leid. 3. Coll. C. C. omittunt.—4 Leid. 2. ed. Rom. Ald. Junt. *agg. sunt*. Reliqui Mss. et vet. edd. *agg.*

NOTÆ

[b] *In terram deponunt*] Auctor erat ut fuga reparatis navibus sibi consulerent; quod ducibus probabatur; sed, cum milites nullam in navibus spem vel victoriæ vel salutis haberent, pedestri itinere fugere maluerunt; partem unam exercitus Nicias, alteram Demosthenes, ducebat.

[c] *Partim capit*] Demosthenes hostibus, quibus resistere non valebat, se dedit.

[d] *Nicias*] Cum illius copias ad flumen Asinarum assecuti hostes telis undique obruerent, ipse labore sitique confectus deditionem fecit Gylippo. Thucyd.

[e] *Dedecore captivitatis*] Una cum Demosthene jussu Syracusanorum occisus est invito Gylippo, ut narrat Thucyd. Affirmat tamen Diod. Gylippum populo auctorem fuisse, ut supplicium de Nicia et Demosth. sumerent. Hunc finem habuit bellum Siculum anno 3. Peloponnesiaci 19. ex quo tempore Atheniensium fortuna inclinare cœpit.

LIBER V.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Alcibiades Siculi belli concitor, in exilium profectus, Lacedæmonios ad bellum Atheniensibus inferendum impellit. Huic bello Darius rex Persarum accedit socius Lacedæmoniis. 2. Alcibiadis res gestæ contra patriam: Lacedæmoniis suspectus, negotium illis facessit Tisafernis opera. 3. Alcibiades statum reipublicæ mutat; deinde, classe instructa, in bellum pergit adversus Lacedæmonios. 4. Navalis pugna, et de Lacedæmoniis victis ab Alcibiade reportata victoria. Is desideratus civibus Athenas reversus summa cum omnium lætitia excipitur. 5. Lacedæmonii, Persarum freti auxilio, exercitum Atheniensium in Asia sparsum opprimunt. Alcibiades, ob rem male gestam veritus populi impetum, denuo in voluntarium exilium proficiscitur. 6. Conon, Alcibiadis successor, invalidos et novos milites nactus, infeliciter rem gerit; et navali prælio superatus concedit ad Evagoram. 7. Atheniensium post cladem acceptam luctus. 8. Lacedæmonii victores urbe Athenarum deditione potiuntur. Lysander statum reipublicæ mutat: inde triginta tyranni, et cædes Alcibiadis. 9. Theramenes, tyrannorum unus, vir moderatus a collegis trucidatur. Thrasybulus rempublicam collapsam restituit, et, prælio commisso, triginta tyrannorum sævissimos, Critiam et Hippolochum, mactat. 10. Thrasybulus populares fugientes placide revocat; superstites tyrannos urbe pellit: qui, dum bellum reparare student, comprehensi trucidantur, ἀμνηστίᾳ, id est, discordiarum oblivione, inter cives sancita. 11. Darii mors, inter cujus filios Artaxerxen et Cyrum lis de regno; qua prius in occultum, deinde vero in apertum, bellum erumpente, Artaxerxes demum, fratre occiso, et victoria et regno potitur.

CAP. I. 1. Dum Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius quam felicius gerunt, interim concitor et dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur, mysteria Cereris[a] Initiorum sacra, nullo[1] magis quam silentio solennia,[b] enuntiavisse:[*] 2. revocatusque a bello ad judicium, sive conscientiam sive indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium Elidem[c] profectus est.[*] 3. Inde, ubi non damnatum se tantum, verum etiam diris[2] per omnium sacerdotum religiones[d] devotum,[e] cognovit,[b] Lacedæmona se contulit: 4. ibique[3] regem Lacedæmoniorum impellit[4] turbatis Atheniensibus adverso Siciliæ prælio[5] ultro bellum inferre. 5. Quo facto omnia Græciæ regna, velut ad extinguendum

[a] *Accusatur manifestasse mysteria Initiorum dicata Cereri, ob nullam rem magis commendanda quam ob silentium.*

[b] *Audivit se execratum per cærimonias omnium sacerdotum.*

1 Rom. *nulla re:* quod ex interpretatione est. Saxo VIII. p. 161. 28. 'Affirmans monstra nullo magis nocendi vim quam advenarum verbis parum comiter editis sumere:' XI. p. 217. 16. 'Recolebat bellicam majorum gloriam nullo magis quam Anglicis crevisse titulis:' et p. 218. 43. 'Principum famam nullo magis, quam militum fide, crevisse.' Id. *quo* pro, qua re, usurpat XV. p. 368. 21. 'Quo effectum est;' et *in aliquo* Hegesipp. I. 36. 'Caveret tamen, ne in aliquo mulieris animam mœstificaret;' atque Saresb. VII. Policr. 24. p. 515. 'Raroque invenies, qui in aliquo non detrahat præsidenti.'—2 Ed. Bech. et Maj. *Diis.* Leid. 1. 3. et Ms. Bong. *diis iratis*, quod vulgato præfert Scheff. 'Diris devotus' idem valet, quod 'execrationibus devotus' inf. cap. 4. 14. Nihil igitur h. l. mutand.—3 Ed. Bech. *ibi et.*—4 Leid. 3. ed. Rom. *impulit.* Oros. II. 15. 'Lacedæmona se contulit, impulitque Spartanos, ut, turbatis Atheniensibus, novo rursus bello insisterent.'—5 Periz. *adversis S.*

NOTÆ

[a] *Mysteria Cereris*] Habuerat in propria domo sodalium cœtum, quorum alii præconis, alii tædarum ministri, alii discipulorum officio fungerentur, dum ipse, velut sacrorum antistes, mysteria doceret. Ita Plut.

[b] *Silentio solennia*] Quæ vulgare nefas erat, ne Deæ cultus minueretur. Ideo Ovid. 'Quis Cereris ritus audet vulgare profanis?'

[c] *Elidem*] Peloponnesi regionem inter Arcadiam, Achaiam, et Messeniam; nunc ab urbe primaria *Belvedere* dicitur.

[*] A. M. 3641. Ol. 91. 4. U. C. 340. Ant. Ch. 411.

[d] *Sacerdotum religiones*] Ministri omnium sacrorum jussu populi eum devoverunt, ex Plut. licet Probus meminerit tantum Eumolpidarum, qui sacerdotes erant Cereris; ab Eumolpo sic nominati, qui Thrax vel Ægyptius, ex Diod. Neptuni fil. fuit, ex Paus. Musæi Poëtæ, ex Suid. Orphei, ex aliis.

[e] *Devotum*] Devotionis exemplum in pila lapidea incisum et in publico positum esse affirmat Probus.

commune incendium, concurrunt.[6] 6. Tantum odii[7] Athenienses immoderati imperii crudelitate contraxerant. 7. Darius[f] quoque rex Persarum, memor paterni avitique in hanc urbem odii, facta cum Lacedæmoniis per Tisafernen[8] præfectum Lydiæ societate, omnem sumtum belli pollicetur. 8. Et erat hic quidem titulus cum Græcis coëundi: re autem vera timebat, ne, victis Atheniensibus, ad se Lacedæmonii arma transferrent. 9. Quis igitur miretur, tam florentes Atheniensium opes ruisse, cum ad opprimendam unam urbem totius Orientis vires concurrerent? 10. Non tamen inerti, neque incruento, cecidere bello; sed præliati ad ultimum, victores etiam interdum, consumti magis fortunæ varietate quam vi victi sunt. 11. Principio belli omnes ab his etiam socii desciverant, ut fit: quo se fortuna, eodem etiam favor hominum, inclinat.

CAP. II. 1. Alcibiades quoque motum adversus patriam bellum non gregarii militis opera, sed imperatoris virtutibus, adjuvat: 2. quippe, acceptis quinque navibus in Asiam contendit, et tributarias[a] Atheniensium civitates, auctoritate nominis sui, ad defectionem compellit. 3. Sciebant enim domi clarum, nec exilio videbant factum minorem;

præliis, nempe navali et terrestri. Vid. sup. IV. 5. 1. et 2.—6 Coll. N *q. f. omnis Græciæ multitudo....concurrit*. Bong. glossemate rejecto legit *omnis Græcia concurrit*. Oros. II. 15. 'Cui incepto ita Græcia omnis astipulata est, quasi ad commune incendium restinguendum bono publico congestis viribus consuleretur.' Frec. I. 4. 11. 'Cum quibus [Spartanis] totam Græciam adversus Athenienses excitavit.' *Omnis Græcia*, ut inf. XIII. 5. 3. 'Præsente universa Græcia:' et XXV. 4. 5. 'Sed et Græcia omnis,' &c.—7 Ita etiam Magl. ed. Rom. Ald.—8 Mss. *Tisafernem*, *Tisafernen*, vel *Tisafarnem*: ed. Bech. *Tisapharnem*. *Τισαφέρνης* etiam Græcis scriptoribus dicitur, ut Ctesiæ, Isocrati Paneg. p. 139. Xen. I. de Exp. Cyr. p. 245. A. Polyæno I. 49. 1. Plut. in Agesil. p. 601. et Artaxerxe p. 1022. Suidas: *Τισσαφέρνης ὄνομα κύριον, καὶ κλίνεται εἰς ους*. Pro *εἰς ους* f. legend. *εἰς ου καὶ ους*. Utraque enim flexio usitata est. Prioris exempla occurrunt ap. Diod. XIV. 27. Polyæn. II. 2. 2. et VII. 16. 1. posterioris vero ap. eund. VII. 46. 1. Thucyd. VIII. 6. Xen. I. de Exp. Cyr. p. 244. et 245. Diod. XIV. 36. et 37. et 82. atque Plut. in Agesil. p. 600.

NOTÆ

[f] *Darius*] Artaxerxis nothus erat, qui interfecto Sogdiano, a quo Xerxes Artaxerxis fil. necatus fuerat, regnum invasit.

[a] *Tributarias*] Non in Græcia tantum, sed etiam in Asia Milesios et Ionios fere omnes, ab Atheniensibus avertit.

nec tam ablatum Atheniensibus ducem, quam Lacedæmoniis traditum, partaque cum amissis imperia pensare.[1] [a] 4. Sed apud Lacedæmonios virtus Alcibiadis plus invidiæ quam gratiæ contraxit. 5. Itaque cum principes velut æmulum gloriæ suæ interficiendum insidiis mandassent, cognita re Alcibiades per uxorem Agidis[b] regis, quam adulterio cognoverat, ad Tisafernen præfectum Darii regis profugit:† cui se celeriter officii comitate et obsequendi gratia insinuavit. 6. Erat enim et ætatis flore, et formæ veneratione, nec minus eloquentia, etiam inter Athenienses, insignis: 7. sed in conciliandis amicitiarum studiis, quam in retinendis, vir melior:[2] quia[3] morum vitia[c] sub umbra eloquentiæ primo latebant. 8. Igitur persuadet Tisaferni, 'ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet. 9. Vocandos enim in portionem muneris Ionios, quorum pro libertate, cum tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit. 10. Sed nec auxiliis nimis enixe Lacedæmonios juvandos: quippe memorem esse debere, alienam se victoriam, non suam, instruere: et eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.[b] 11. Nam regem Persarum, dissidentibus[4] Græcis, arbitrum pacis ac belli fore: et, quos suis non possit, ipsorum armis victurum: perfecto autem bello, statim ei cum victoribus dimicandum. 12. Domesticis itaque bellis Græciam atterendam,[5] ne externis vacet; exæquandasque vires partium, et inferiores auxilio levandos. 13. Non enim quieturos post hanc victoriam Spar-

[a] *Comparabant acquisitam nuper potestatem imperandi cum ea quam amiserant.*
[b] *Et bellum ea ratione gerendum, ne defectu pecuniæ omittatur.*

1 Sic Med. Magl. Leid. 2. 5. Coll. N. ed. Rom. approbante Avo. Flor. Ald. Junt. *pensantem*.—2 Rom. *eo melior*.—3 Med. Leid. 2. 5. *cui*.—4 Ita Coll. N. ed. Rom. pro vulg. *dissentient*.—5 Hegesipp. I. 9. f. 'Majore victor detrimento, quoniam regni sui vires attriverat:' et v. 15. 'Sed patres vestri cum Persarum præliis gravibus attererentur.' Vid. Avum Obs. in Script. Eccles.

NOTÆ

[b] *Per uxorem Agidis*] Agis enim, ut violatæ Timææ uxoris injuriam ulcisceretur, Astyocho navarcho jusserat, ut Alcibiadem occideret.

† A. M. 3642. Ol. 92. 1. U. C. 341. Ant. Ch. 410.

[c] *Morum vitia*] Libidinibus erat maxime deditus.

tanos, qui vindices se libertatis Græciæ professi sint.' 14. Grata oratio Tisaferni fuit. Itaque commeatus maligne præbere; classem regiam non totam mittere; ne aut victoriam daret,[6] aut necessitatem deponendi belli imponeret.

CAP. III. 1. Interea Alcibiades hanc operam civibus[a] venditabat: 2. ad quem cum legati Atheniensium venissent, pollicetur his amicitiam regis, si respublica a populo translata ad senatum foret; 3. sperans, ut aut, concordante civitate, dux belli ab omnibus legeretur, aut, discordia inter ordines facta, ab altera parte in auxilium vocaretur. 4. Sed Atheniensibus, imminente periculo belli, major salutis quam dignitatis cura fuit. 5. Itaque,[1] permittente populo,[b] imperium ad senatum[c] transfertur. 6. Qui cum insita genti[2] superbia crudeliter in plebem consuleret, singulis tyrannidis sibi impotentiam vindicantibus,[*] ab exercitu Alcibiades exul revocatur,[d] duxque classi constituitur.‡ 7. Statim igitur Athenas mittit,[3] 'ex continenti se cum exercitu venturum, recepturumque a quadringentis jura populi, ni ipsi redderent.' 8. Hac denuntiatione optimates territi primo urbem prodere Lacedæmoniis tentavere: dein,

[*] *Tractaret populum crudeliter, dum singuli usurparent sibi auctoritatem et sævitiam tyranni.*

cap. 6. p. 66.—6 Sic quatuor Leid. Periz. Bodl. Coll. N. et C. C. Ald. Bong. In Rom. *totam daret* desiderantur.

1 Flor. Ald. Junt. *Ita.*—2 Med. Leid. 1. 2. 3. ed. Rom. *gentis*, idemque in exemplari typis exarato reperit Bong. et vulgato præfert Avus ad Liv. XXVIII. 24.—3 Mss. ed. Rom. Ald. Junt. *scribit.*

NOTÆ

[a] *Operam civibus*] Qui in Samo habitabant, a quibus paulo post ad Athenienses ea de re per Pisandrum scriptum est.

[b] *Permittente populo*] Phrynichus dux militum Alcibiadis consilia prævidens restitit; quare e dignitate a Pisandro dejectus est, et paulo post ab Hermone quodam interfectus, ut habent Plut. et Thucyd.

[c] *Ad senatum*] Opera Pisandri, Antiphonis, et Theramenis, auctoritas omnis ad 400. viros delata est; qui, quoties illis videretur, quinque civium millia congregarent.

[d] *Exul revocatur*] Postquam milites in Samo contra quadringentos conjurassent, Thrasybuli et Thrasylli industria illuc vocatus est Alcibiades, qui concione ad exercitum habita dux ab eo receptus est. Hæc Thucyd.

‡ A. M. 3648. Ol. 92. 2. U. C. 342. Ant. Ch. 409.

eum id nequissent, in exilium profecti sunt. 9. Igitur Alcibiades, intestino malo patria liberata, summa cura classem instruit; atque ita in bellum adversus Lacedæmonios pergit.

CAP. IV. 1. Jam Sesto Mindarus[a] et Pharnabazus, Lacedæmoniorum duces, instructis navibus expectabant. 2. Prælio commisso, victoria penes[b] Athenienses fuit.† In eo bello major pars exercitus et omnes ferme hostium duces cæsi: naves octoginta captæ. 3. Interjectis quoque diebus, cum bellum Lacedæmonii a mari in terram transtulissent, iterato vincuntur.† 4. His malis fracti pacem petiere:[c] quam ne acciperent, opera eorum effectum est, quibus ea res quæstum præbebat.[1] 5. Interea et Syracusanorum auxilia illatum a Carthaginiensibus[d] Siciliæ bellum domum revocavit. 6. Quibus rebus destitutis Lacedæmoniis, Alcibiades cum classe victrici Asiam vastat; multis[2] locis prælia facit: ubique victor recipit civitates, quæ defecerant: nonnullas capit[e] et imperio Atheniensium adjicit: 7. atque ita prisca navali gloria vindicata, adjecta etiam laude terrestris[f] belli, desideratus civibus suis Athenas revertitur. 8. His omnibus præliis ducentæ naves hos-

1 Sic Med. Magl. Leid. 1. 2. 3. et a sec. manu 5. Coll. N. et C. C. ed. Bong. Vulg. *præstabat*.—2 Leid. 1. 3. Coll. C. C. *jam mult.* De partic. *jam* vid. Græv.

NOTÆ

[a] *Jam Mindarus*] Anno superiore Thrasybulus, dum Alcibiades cum Tissapherne ad Aspendum ageret, hostium classem vicerat. Thucyd.

[b] *Victoria penes, &c.*] Dum utrinque pugnaretur acriter, cum 18. navibus e Samo supervenit Alcibiades, qui Atheniensibus junctus fugavit hostes, captasque naves 38. Sestum deduxit, et paulo post cum Theramene et Thrasybulo ita hostes circumvenit, ut, occiso eorum duce Mindaro, terrestri navalique prælio victor, omnibus eorum navibus potitus sit: hæc multis Thucyd. Diod. et Plut.

† A. M. 3644. Ol. 92. 3. U. C. 343. Ant. Ch. 408.

[c] *Pacem petiere*] Diodorum secutus est Justinus; nihil enim habent ea de re Xen. et Plut.

[d] *A Carthaginiensibus*] Hannibal cum centum millibus militum Selinuntem et Himeram funditus eruit, ut narrant Diod. et Xen.

[e] *Nonnullas capit*] Chalcedonem et Byzantium.

[f] *Laude terrestris*] Quia, exposito ad Chalcedonem in terram equitatu, hostes fuderat, et Chalcedonensium opes a Thracibus vi extorserat. Xen. et Plut.

tium, et præda ingens capta. 9. Ad hunc redeuntis exercitus triumphum effusa omnis multitudo[g] obviam procedit:[‡] et universos quidem milites, præcipue tamen Alcibiaden, mirantur: 10. in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora, convertit: hunc quasi de cœlo missum, et ut[3] ipsam Victoriam, contuentur: 11. laudant quæ pro patria, nec minus admirantur quæ exul contra, gesserit, excusantes ipsi iratum provocatumque fecisse. 12. Enimvero tantum in uno viro fuisse momenti, ut maximi imperii subversi, et rursum recepti, auctor esset, et, unde stetisset, eo se victoria transferret:[a] fieretque cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. 13. Igitur omnibus non humanis tantum, verum et divinis eum, honoribus onerant:[4] certant secum ipsi, utrum contumeliosius eum expulerint, an revocaverint honoratius. 14. Ipsos illi Deos gratulantes tulere obviam, quorum execrationibus erat[5] devotus. 15. Et, cui paulo ante omnem humanam opem interdixerant, eum, si queant, in cœlo posuisse cupiunt. 16. Explent contumelias[h] honoribus,[b] detrimenta muneribus, execrationes[i] precibus. 17. Non Siciliæ illis adversa pugna in ore est, sed Græciæ victoria: non classes per illum amissæ, sed acquisitæ: nec Syracusarum, sed Ioniæ Hellespontique,[k] meminerunt. 18. Sic Alcibiades nunquam mediocribus, nec in offensa, nec in favore,[6] studiis suorum exceptus est.

[a] *Nam unum hominem tantum pondus et potestatem habuisse, ut et maximum imperium everterit, et deinde restituerit, et illi referrent victoriam, pro quibus ille pugnaret.*

[b] *Dedecora illata honoribus delere conantur.*

ad XLI. 5. 4.—3 Cf. Savaron. ad Sidon. XII. Ep. 5. Med. Leid. 3. 5. Bodl. *velut*. Coll. N. *veluti*.—4 Rom. *ornant*. Leid. 4. 5. Periz. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *honorant*. Ut in Act. Apost. XXVIII. 10. Οἱ δὲ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς. Interpres vetus: *Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt*. Add. notam Wopkensii ad h. l.—5 Med. ed. Rom. *fuerat*.—6 Med. Magl. Leid. 2. 5.

NOTÆ

[g] *Multitudo*] Tantus in eum amor erat populi, ut eum principem seu tyrannum habere cuperet, ex Plut. et Diod.

‡ A. M. 3647. Ol. 93. 2. U. C. 346. Ant. Ch. 405.

[h] *Contumelias*] Coronis aureis cinctus est; pilæ in mare projectæ. Diod.

[i] *Execrationes*] Sancitum est, ut Eumolpidæ precationes deprecarentur, ait Plut.

[k] *Hellesponti*] Angustiæ maris in-

CAP. V. 1. Dum hæc aguntur, a Lacedæmoniis Lysander[a] classi belloque præficitur, et in locum Tisafernis Darius, rex Persarum, filium suum Cyrum Ioniæ Lydiæque præposuit: qui Lacedæmonios auxiliis opibusque ad spem fortunæ[b] prioris erexit. 2. Aucti igitur viribus, Alcibiaden[c] cum centum navibus in Asiam profectum, dum agros longa pace divites securius populatur, et prædæ dulcedine sine insidiarum metu sparsos milites habet, repentino adventu oppressere: 3. tantaque cædes palantium fuit, ut plus vulneris eo prælio Athenienses acciperent, quam superioribus dederant:* 4. et tanta desperatio apud Athenienses erat, ut ex continenti Alcibiaden ducem[d] Conone mutarent;* 5. arbitrantes victos se non fortuna belli, sed fraude imperatoris, apud quem plus prior offensa valuisset, quam recentia beneficia: 6. vicisse autem eum priore bello ideo tantum, ut ostenderet hostibus, quem ducem sprevissent, et ut carius eis ipsam victoriam venderet. 7. Omnia enim credibilia in Alcibiade vigor ingenii et morum luxuria faciebat. 8. Veritus itaque multitudinis impetum denuo in voluntarium exilium[e] proficiscitur.

CAP. VI. 1. Itaque Conon Alcibiadi suffectus, habens

* *Ut Athenienses in illo certamine acciperent majorem cladem, quam hostibus intulerant prioribus præliis.*

NOTÆ

ter Abydum Phrygiæ et Sestum Thraciæ civitatem.

[a] *Lysander*] Aristocleti fil. non quidem e stirpe regia, sed ex Heraclidarum genere.

[b] *Ad spem fortunæ, &c.*] Ipse enim a Lysandro incitatus drachmam unam in dies singulos singulis dedit militibus, pluraque daturum se promisit. Plut.

[c] *Alcib.*] Fallitur Justinus: cum Lysander, uti referunt Xen. et Plut. Alcibiadem lacessere non auderet, ille, relicto apud classem Antiocho, Phocæam petiit; interim Antiochus vel hostes aggressus, vel ab ipsis lacessitus, prælium committit, in quo ipse occiditur, totaque Atheniensium classis dispersa est, amissis 15. navibus.

[d] *Alcib. ducem*] Qui, reversus cum universa classe, aciem instruxit ante portum Ephesiorum, ubi Lysander erat; sed ille Alcibiadis metu classem suam educere noluit. Hæc Xen. et Plut.

* A. M. 3648. Ol. 91. 3. U. C. 347. Ant. Ch. 404.

[e] *In voluntarium exilium*] In Chersonesum, ad castella quæ ibi munierat; ubi, conscripto externo milite, Thracibus suo nomine intulit bellum, et Græcis finitimis securitatem præstitit. Plut.

ante oculos cui duci successisset, classem maxima industria exornat: 2. sed navibus exercitus deerat, fortissimis quibusque in Asiæ populatione amissis. 3. Armantur tamen senes, aut impuberes pueri, et numerus militum sine exercitus robore expletur. 4. Sed non magnam bello moram ætas fecit imbellis:[a] cæduntur passim,[a] aut fugientes capiuntur; tantaque strages aut occisorum aut captivorum fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen, videretur. 5. Quo prælio perditis et desperatis rebus, ad tantam inopiam rediguntur, ut, consumta militari ætate, peregrinis civitatem, servis libertatem, damnatis impunitatem, darent. 6. Ex qua colluvione hominum conscripto exercitu domini antea Græciæ vix libertatem tuebantur. 7. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. 8. Tanta virtus animorum erat, ut, cum paulo ante salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam. 9. Sed neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur; neque eæ vires, quibus vincere consuerant; neque ea scientia militaris in his, quos vincula, non castra, continuerant.[b] Itaque omnes aut capti aut occisi. 10. Cum dux Conon prælio[7] superfuisset solus, crudelitatem civium me-

[a] *Sed senes et pueri, propter ætatem imbelles, non diu impetum hostium retardarunt.*

[b] *Nec illi sciebant artem belli gerendi, cum traduxissent vitam in vinculis servi, non in castris milites.*

Periz. Bodl. *in offensam nec in favorem:* ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *in offensam nec favorem.*—7 Vulg. *eo pr. Eo* abest a Thuan. Leid. 3. Coll. N. ed. Bech. Ven. Med. Par. Orosius II. 16. 'Solus dux Conon superstes bello et populo.' Inf. XVIII. 3. 38. 'Qui prælio superfuerant.' Tac. H. I. 79. 'Donec pauci, qui prælio superfuerant, paludibus abderentur:' et IV.

NOTÆ

[a] *Cæduntur passim*] Rem aliter narrat Plut. Primum ad Mitylenen Cononem spoliat 30. navibus Callicratidas, qui Lysandro successerat, illumque terra marique obsidet: deinde Diomedontem Cononi auxilio venientem superat: tum Athenienses collectis omnibus viribus 150. naves in auxilium mittunt; a quibus et summersus Callicratidas et 70. naves captæ: post Conon Lysandrum, qui dux hostium iterum electus fuerat, insecutus, propter Lampsacum classem ad prælium instruxit: sed cum suam non educeret Lysander, ad Ægospotamos reversus est; ubi, dum milites e navibus egressi per Chersonesum quasi victores vagantur, Lysander, qui illos absentes audierat, classem ex improviso aggressus, na-

tuens, cum octo navibus ad regem Cyprium[8] concedit[9] Euagoram.[b]

CAP. VII. 1. At dux Lacedæmoniorum, rebus feliciter gestis, fortunæ hostium[a] insultat; 2. captivas naves cum præda bellica, in triumphi modum ornatas, mittit Lacedæmona: 3. ac tributarias Atheniensium civitates, quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, voluntarias recipit;[b] nec aliud ditionis Atheniensium præter urbem ipsam [c] reliquit.[1] 4. Quæ cuncta cum Athenis nuntiata essent, omnes, relictis domibus, per urbem discurrere pavidi: alius alium sciscitari; auctorem nuntii requirere: 5. non pueros imprudentia; non senes debilitas; non mulieres sexus imbecillitas domi tenet: adeo ad omnem ætatem tanti mali sensus penetraverat. 6. In foro deinde coëunt, atque ibi perpeti nocte fortunam publicam questibus iterant.[a] 7. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cognatis cariores, et cum privatis casibus querelam publicam miscent: 8. 'jam se ipsos, jam ipsam patriam perituram, miserioremque incolumium, quam amissorum fortunam judicantes: 9. sibi quisque ante oculos obsidionem, famem, et superbum victoremque hostem proponentes: 10. jam ruinam urbis et incendia, jam omnium captivitatem et miserrimam servitutem recordantes: 11. feliciores prorsus priores urbis ruinas ducentes, quæ, incolu-

[a] *Atque deflent multis gemitibus tota nocte infelicitatem publicam.*

[b] *Arbitrantes feliciorem fuisse urbem, quando prius eversa est in bello Persico, cum domus tantum et tecta destructa fuerint, civium vero et filii et parentes salvi essent.*

60. 'Cunctosque, qui prælio superfuerant, incendium hausit.' Cf. Wopkens. h. l.—8 Ald. Junt. *Cypri.*—9 Bech. Ven. Flor. *contendit.*

1 Med. Leid. 2. 5. Coll. N. *recipit* et *relinquit*: quomodo correxit Freinsh. Leid. 3. *recipit* et *reliquit*. Oros. 'Ademtis omnibus civitatibus, nihil Atheniensibus præter inanem urbem reliquit.'

NOTÆ

ves omnes, 9. tantum exceptis, capit.

[b] *Euagoram*] Fuit ille rex Cypri, pater Nicoclis, cujus laudes descripsit Isocrates.

[a] *Fortunæ hostium, &c.*] Tria millia Atheniensium crudeliter necari jussit, ex Plut.

[b] *Voluntarias recipit* [*recepit*] Omnes urbes, una excepta Samo, redegit in potestatem; et, ubique deleto populi jure, reliquit moderatores 10. Lacedæmonios.

[c] *Præter urbem ipsam*] Athenienses reliquos Athenas mittebat; ut, quanto plures essent, tanto citius victus deficeret.

mibus filiis parentibusque, tectorum tantum ruina taxatæ sint.' 12. Nunc autem non classem, in quam, sicuti pridem, confugiant, superesse; non exercitum, cujus virtute servati, pulchriora possent mœnia exstruere.'

CAP. VIII. 1. Sic defletæ ac prope perditæ urbi hostes superveniunt, et obsidione circumdatos fame urgent. 2. Sciebant enim neque ex advectis copiis multum superesse, et, ne novæ advehi[a] possent, providerant. 3. Quibus malis Athenienses fracti, post longam famem, et assidua suorum funera, pacem petivere:[b] quæ an dari deberet, diu inter Spartanos sociosque deliberatum. 4. Cum multi delendum[c] Atheniensium nomen, urbemque incendio consumendam, censerent, negarunt 'se' Spartani 'ex duobus Græciæ oculis alterum eruturos;' 5. pacem polliciti, 'si demissa[d] Piræeum[e] versus[1] muri brachia dejicerent, navesque, quæ reliquæ forent, traderent; resque publica ex semet ipsis triginta rectores[f] acciperet.' † 6. In has leges traditam sibi urbem Lacedæmonii formandam Lysandro

1 Med. Leid. 2. 4. *in P. v.* Cic. IV. ad Fam. 12. 'In Italiam versus navigaturus.' Curt. IV. cap. 7. 'In meridiem versus Arabes spectant.' Inscriptio ap. Grut. p. 207. ANTAS DUAS AD MARE VORSUM PROICITO. Marcian. Capella VI. p. 217. 'Interior autem Africa ad meridiem versus habet Leuco-Æthio-

NOTÆ

[a] *Ne novæ advehi*] Agis Rex Lacedæmoniorum et Lysander, coactis totius Peloponnesi viribus, exceptis Argivis, terra marique Athenas obsederant, Piræumque cum 150. navibus tenebant interclusum. Plut.

[b] *Pacem petivere*] Velle se Lacedæmoniorum socios esse significant, solosque urbis muros cum Piræo retinere.

[c] *Multi delendum*] Corinthii præsertim et Thebani, Atheniensibus infestissimi.

[d] *Si demissa*] Has pacis conditiones habent Xen. et Plut. ut muri longi et Piræus diruerentur, naves omnes præter 12. traderent, reducerent exules, eund. cum Lacedæmoniis et amicum et hostem haberent. Addit Plut. jussos omnes urbem relinquere, et agro suo esse contentos.

[e] *Piræeum*] Portus erat Athenarum tutissimus, qui muris duobus quasi cruribus urbi jungebatur: ea erat illius amplitudo, ut 400. esset capax navium; unde Aristophanes dixit Themistoclem non Piræum urbi sed urbem Piræo edidisse, et ad mare terram aptasse.

[f] *XXX rectores*] Refert Diod. Athenienses ipsos, dum inter se de reip. administrandæ forma disputant, Samo Lysandrum evocasse, a quo jussi sunt eligere 30. viros, qui res omnes moderarentur; at Xen. et Plut. a Lysandro, Lacedæmoniorum jussu, id factum esse probabilius affirmant.

† A. M. 3649. Ol. 93. 4. U. C. 348. Ant. Ch. 403.

tradiderunt. 7. Insignis hic annus et expugnatione Athenarum, et morte Darii regis Persarum, et exilio[2] Dionysii[g] Siciliæ tyranni fuit. 8. Mutato statu Athenarum, etiam civium conditio mutatur. 9. Triginta rectores reipublicæ constituuntur; qui fiunt tyranni: 10. quippe a principio tria millia sibi satellitum statuunt, quantum ex tot cladibus prope nec civium superfuerat; 11. et, quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset, septingentos milites a victoribus accipiunt. 12. Cædes deinde civium ab Alcibiade auspicantur;[h] ne iterum rempublicam sub obtentu liberationis[3] invaderet. 13. Quem cum profectum ad Artaxerxen, Persarum regem, comperissent, citato itinere miserunt, qui eum interciperent: 14. a quibus occupatus, cum occidi aperte non posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, crematus est.[i]

pes.' Ita Ms. Laud. pro vulg. *Leucas Æth.*—2 Corsin. in Fastis Attic. p. 256. legit *exordio*. Jensius margini ed. Græviana ascripserat: '*Exilio* Henninius in literis ad nos 3. Kal. Decemb. 1701. ut ad Dionysium Majorem referatur.' Dein suam de h. l. sententiam aperit Vir cl. 'Sed haud dubie tota hæc periodus est spuria, inserta ex margine in contextum. Etenim Darii hujus mortem aggreditur Auctor cap. 11. 'Eodem fere tempore Darius rex Persarum moritur.' Quod non attexuisset, si id hic jam esset factum, vel debuisset saltem ibi addi, 'ut supra monui,' vel simile quid, uti iste est historicorum mos.' Ita sane respectu relationis ad præcedd. uti solet Auctor his formulis, 'ut' vel 'sicut supra dictum est,' II. 5. 9. XXXVIII. 9. 2. XLI. 5. 8. 'sicuti supra significatum est,' II. 9. 7. 'cujus mentio supra habita est,' X. 2. 2. Quod autem ad hanc περιοχὴν spectat, eam genuinam esse persuadent Oros. II. 17. et ipse Auctor, qui eod. modo loquitur XXXII. 4. 9. 'Insignis hic annus trium toto orbe maximorum imperatorum mortibus fuit, Hannibalis, Philopœmenis, et Scipionis Africani.' Ubi ejusmodi formulam quoque omittit, quamvis Philopœmenem veneno sumto expirasse etiam antea retulerit, nempe ejusd. lib. cap. 1. 9.—3 *Liberatoris*, quod in Ms. reperit Bong. merito improbat Vorst. ad I. 6. 1. Inf. XXXVII. 3. 4. 'Ptolemæus sub specie sororiæ ultionis Asiæ inhiabat.' Curt. X. 8. 'Cum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit.'

NOTÆ

[g] *Exilio Dionysii*] Hic duplex error Justini. Hoc enim anno Dionysius senior non obiit, sed Siciliæ tyrannidem invasit; nec ille in exilium pulsus est, sed Dionysius junior ejus filius.

[h] *Auspicantur*] Non jussu 30. tyrannorum sed Lacedæmoniorum occisus est: illum enim et Agis oderat pessime, et timebant Lacedæmonii; quare Lysander accepta de illius morte scytala a Pharnabazo, ut occideretur, obtinuit. Plut.

[i] *Crematus est*] Strictum tenens gladium medios in ignes se conjecit, ex quibus illæsus cum evasisset, barbaros, non ausos cominus congredi, dissipavit; eorum tamen jaculis eminus

Cap. ix. 1. Liberati hoc ultoris metu, tyranni miseras urbis reliquias cædibus et rapinis exhauriunt. 2. Quod cum displicere uni ex numero suo Therameni[a] didicissent, ipsum quoque ad terrorem omnium interficiunt.‡ 3. Fit igitur ex urbe passim omnium fuga; repleturque Græcia Atheniensium exulibus: 4. quod etiam ipsum auxilium cum miseris eriperetur[1] (nam Lacedæmoniorum edicto civitates exules recipere prohibebantur) omnes se Argos et Thebas[b] contulere: 5. ibi non solum tutum exilium egerunt, verum etiam spem reciperandæ patriæ receperunt. 6. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus, et domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria et pro salute communi, etiam cum periculo, ratus, adunatis exulibus castellum Phylen[c] Atticorum finium occupat. 7. Nec deerat quarundam civitatium tam crudeles casus miserantium favor.* 8. Itaque Ismenias[2] Thebanorum princeps, etsi publicis non poterat, privatis tamen viribus adjuvabat: 9. et Lysias[d] Syracusanus orator, exul tunc, quingentos milites stipendio suo instructos in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. 10. Fit itaque asperum prælium: sed, cum hinc pro patria summis viribus, inde pro aliena dominatione segnius,[3] pugnaretur, tyranni vincuntur: 11. victi in urbem refugiunt; quam, exhaustam cædibus suis, etiam

* *Et aliquæ urbes illi favebant misericordia commotæ, ob crudelem tot civium interitum.*

1 Bech. *aux. a mis. er.* Coll. N. *cum etiam i. a. unicum mis. er.* omisso *quod.* Leid. 2. Magl. *quod etiam i. a. unicum mis. eripitur.* Ald. Junt. *quod cum etiam i. a. unicum m. eriperetur.*—2 Med. Magl. ed. Rom. Ald. Junt. *I. et Ism.* Flor. Par. *I. et Hism.*—3 Sic Periz.

NOTÆ

confossus interiit, ex Plut. et Diod.

[a] *Therameni*] Qui, cum tyrannorum crimina non ferret, primum a Critia omnium improbissimo proditionis accusatus, tum a ceteris damnatus est. Eum Socrates lictoribus eripere frustra tentavit: cum cicutam ebibisset, 'Propino,' inquit, 'hoc poculo Critiæ.' Ita Diod.

‡ A. M. 3652. Ol. 94. 3. U. C. 351. Ant. Ch. 400.

[b] *Thebas*] Thebani enim contrarium Lacedæmoniis edictum in exulum gratiam tulerunt.

[c] *Phylen*] *Pylum* legend. est, Atticæ regionis castellum, 100. stadiis ab Athenis dissitum.

[d] *Lysias*] Cephali fil. natus Athenis, multum a Cic. propter eloquentiam laudatus.

armis spoliant. 12. Deinde, cum omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe jubent, et in brachiis muri, quæ diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. 13. Post hæc Thrasybulum corrumpere, imperii societatem pollicentes, conantur. 14. Quod cum non contigisset, auxilia a Lacedæmoniis petivere: quibus accitis, iterato præliantur.[a] 15. In eo bello Critias et Hippolochus, omnium tyrannorum sævissimi, cadunt.

Cap. x. 1. Ceteris victis, cum exercitus eorum, ex quibus major pars Atheniensium erat,[1] fugeret, magna voce Thrasybulus exclamat, 'cur se victorem fugiant, potius quam ut vindicem communis libertatis adjuvent? 2. Civium illam meminerint aciem, non hostium, esse; nec se ideo arma cepisse, ut aliqua victis adimat, sed ut ademta restituat: triginta se dominis, non civitati, bellum inferre.' 3. Admonens deinde cognationis, legum, sacrorum communium, tum vetusti per tot bella commilitii, orat, 'misereantur exulum civium, si tam patienter ipsi serviant: reddant sibi[2] patriam, accipiant[3] libertatem.' 4. His vocibus tantum promotum est, ut reversus in urbem exercitus triginta tyrannos emigrare Eleusina juberet, substitutis decem, qui rempublicam regerent: 5. qui, nihil exemplo prioris dominationis territi, eandem viam crudelitatis aggressi sunt. 6. Dum hæc aguntur, nunciatur Lacedæmone bellum Athenis[4] exarsisse: ad quod comprimendum Pausanias[b] rex mittitur: 7. qui, misericordia exulis populi

1 Similia huj. constructionis exempla affert ad h. l. Avus, qui in nota ad Liv. xxiii. 35. legend. conjecerat *Athenienses erant.* Ita Tac. iii. H. 12. 'Magna pars Dalmatæ Pannoniique erant.'—2 Periz. *ipsi.*—3 Coll. N. *acc. ipsi.* —4 Med. Leid. 1. 2. 4. 5. Periz. ed. Rom. Ald. Junt. *in bellum Athenienses.*—

NOTÆ

[a] *Iterato præliantur*] Secundum prælium, in quo cecidit Critias, commissum est, postquam Thrasybulus cum mille sociis Piræum occupavit.

[b] *Pausanias*] Prius Lysander cum exercitu, ut Piræum obsideret, missus fuerat: sed Pausanias veritus, ne laudem iterum captæ urbis acquireret, concedere pacem Atheniensibus, quam Lysandri gloriam crescere, maluit. Hæc Diod. et Xen.

permotus, patriam miseris civibus restituit, et decem tyrannos ex urbe Eleusina migrare[5] ad ceteros jubet.* 8. Quibus rebus cum pax statuta esset, interjectis diebus, repente tyranni non minus restitutos exules, quam se in exilium actos, indignantes, quasi vero aliorum libertas sua servitus esset, bellum Atheniensibus inferunt: 9. sed, ad colloquium, veluti dominationem recepturi, progressi, per insidias comprehensi, ut pacis victimæ trucidantur. Populus, quem emigrare jusserant, in urbem revocatur. 10. Atque ita per multa membra civitas dissipata in unum tandem corpus redigitur: 11. et, ne qua dissensio ex ante actis nasceretur, omnes jurejurando obstringuntur 'discordiarum oblivionem fore.' 12. Interea Thebani Corinthiique legatos ad Lacedæmonios mittunt, qui ex manubiis portionem prædæ communis belli periculique peterent.[a] 13. Quibus negatis, non quidem aperte bellum adversus Lacedæmonios decernunt: sed tacitis animis tantam iram concipiunt, ut subesse bellum intelligi posset.

CAP. XI. 1. Eodem fere tempore Darius, rex Persarum, moritur,† Artaxerxe et Cyro filiis relictis. 2. Regnum Artaxerxi, Cyro civitates, quarum præfectus erat, testamento legavit. 3. Sed Cyro judicium patris injuria videbatur.[a] Itaque occulte[1][b] adversus fratrem bellum parabat. 4. Quod cum nuntiatum[c] Artaxerxi esset, arcessitum ad se

[a] *Qui peterent ex spoliis partem prædæ, partæ in bello communi, in quo se etiam periculis objecerant.*

5 Med. Leid. 2. 5. *emigrare:* ut paulo ante: 'Tyrannos emigrare Eleusina juberet.' Periz. *Eleusin emigrare.*

1 Wass. ad Sall. Ju. 7. ex Ms. Bong. malebat *occulto:* verum prius etiam occurrit §. 5. h. c. et XIII. 4. 8. XVI. 4. 20. XVIII. 3. 9.—2 Leid. 3. *Atheni-*

NOTÆ

* A. M. 3652. Ol. 94. 3. U. C. 351. Ant. Ch. 400.

† A. M. 3653. Ol. 94. 4. U. C. 352. Ant. Ch. 399.

[a] *Injuria videbatur*] Nam Artaxerxes ante Darii regnum, ipse vero Dario regnante, natus erat. Artaxerxes ille Mnemon cognominatus est.

[b] *Occulte*] Copias in Hellesponto per Clearchum Lacedæmonium, in Thessalia per Aristippum, et aliis in locis per Proxenum aliosque duces, clam colligebat.

[c] *Nuntiatum*] Per Tissaphernem Satrapam.

fratrem, et innocentiam dissimulatione belli simulantem, compedibus aureis vinxit: interfecissetque, ni mater[d] prohibuisset. 5. Dimissus igitur Cyrus, jam non occulte bellum, sed palam, nec per dissimulationem,[e] sed aperta professione, parare cœpit: auxilia undique contrahit. 6. Lacedæmonii memores Atheniensi[2] bello enixe[3] se ejus opera adjutos, velut ignorantes contra quem bellum pararetur, decernunt auxilia Cyro mittenda, ubi res ejus exegisset; 7. quærentes apud[4] Cyrum gratiam[f] et apud Artaxerxen, si vicisset, veniæ patrocinia, cum nihil adversus eum aperte decrevissent. 8. Sed, cum in bello fors prælii[g] utrumque fratrem pugnæ obtulisset,[*] prior Artaxerxes a fratre vulneratur:[h] 9. quem cum equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus

[*] *Sed cum forte in prælio ambo fratres, Artaxerxes et Cyrus, sibi occurrissent.*

---

ensium b. i. e. b. adversus Athenienses, ut xv. 4. 21. 'In bellum Antigoni descendit.'—3 Avus ex conj. legit *enixa*, quomodo scriptum in Med. Coll. N. Seneca vi. Benef. 17. 'Si nobis opera illorum enixior visa est,' et vii. 16. 'Enixa et sedula opera.' Ammian. xxvi. 8. 'Apronianus opera curabat enixa.' Ita *enixo studio* ap. Liv. xlii. 2. 'Q. Fulvius Flaccus censor ædem Fortunæ equestris faciebat enixo studio:' et Val. M. vii. 15. Ext. 1. 'Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt.' Aldhelm. de Laud. Virg. 52. 'Capitolii flaminem enixa prece poposcit.'—4 Med. Coll. N. ed. Bech. *et ap.*—5 Leid. i. 3. Mss. Bong. *in auxilia.* Burm. ad Anthol. i. 70. 22. legit *G. auxilium.*

NOTÆ

[d] *Ni mater*] Parysatis, quæ, illum moriturum ulnis complexa, vix multis precibus a fratre veniam obtinuit, uti narrant Xen. Ctes. et Plut.

[e] *Nec per dissimulationem*] Simulabat tamen in Pisidas exercitum colligere; quod cum audiisset Tissaphernes, ad regem cum 500. equitibus propere contendit.

[f] *Apud Cyrum gratiam*] Infinita militibus pollicebatur: si pedestres venissent, equos; si equestres, bigas; si prædia haberent, vicos; si vicos, urbes. Plut.

[g] *Fors prælii*] Cum Cyro Græcorum erant tredecim millia, barbarorum vero decem myriades, ex Plut. et Xen. Cum Artaxerxe nongenta millia, et falcati currus 150. Diod. tamen aliter utriusque copias numerat. Pugnatum est trans Euphratem ad locum dictum Cunaxam.

[h] *A fratre vulneratur*] Cum Græci oppositos Persas fudissent, Artaxerxes 6000. lectissimorum equitum, quibus stipatus erat, movit, ut Græcos a tergo adoriretur; quod veritus Cyrus, in eos irruit tanto impetu, ut omnes verterit in fugam. Si tunc Clearchus in mediam aciem, ubi rex erat, uti jubebat Cyrus, irrupisset, victus erat Artaxerxes; sed, dum ille suis potius quam victoriæ consulit, et Cyri equites nimio persequendi studio dissipantur, Cyrus, viso rege, 'Video,' inquit, 'hominem;' factoque impetu, illius pectus per mediam loricam vulnerat; sed tum magna vi hastam vi-

a cohorte regia oppressus interficitur. Sic victor Artaxerxes et præda fraterni belli et exercitu potitur. 10. In eo prælio decem millia[i] Græcorum in auxilio[s] Cyri fuere: quæ et in cornu, in quo steterant, vicerunt; et post mortem Cyri neque armis a tanto exercitu vinci, neque dolo capi,[k] potuerunt; 11. revertentesque inter tot indomitas nationes et barbaras gentes, per tanta itineris spatia virtute se usque terminos patriæ[l] defenderunt.

NOTÆ

brans nescio quis illam sub oculum Cyri adigit: qui paulo post, dum in regem ejusque stipatores fortiter dimicat, interficitur. Hæc pluribus Xen. cui potius credendum, cum pugnæ affuerit, quam Diod. et Plut. qui diversa referunt ex Ctes.

[i] *Decem millia*] Xen. recenset 10000. 400. scutatos, cetratorum 2400.

[k] *Neque dolo capi*] Tissaphernes tamen, qui magnis cum copiis in Lydiam tendebat, simulata amicitia, Clearchum omnium ducem, cum Proxeno, Menone, et 20. cohortium præfectis, ducentisque militibus ad prætorium suum perduxit, quorum alii occisi, alii ad regem missi, ejusque jussu capite truncati sunt.

[l] *Terminos patriæ*] Præcipuus inter eos fuit Xenophon Atheniensis, qui illius Expeditionis historiam libris 5. eleganter persecutus est.

LIBER VI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Lacedæmonii Asiæ imperium affectant. Conon a rege Persarum dux belli navalis eligitur. 2. Lacedæmonii ducem exercitus Agesilaum præficiunt. Cononis res gestæ. 3. Pisandri et Cononis pugna, in qua Lacedæmonii victi. 4. Thebanorum cum Lacedæmoniis bellum. Agesilai ex Asia revocati virtus. 5. Athenienses Iphicraten et Cononem Lacedæmoniis opponunt. Athenæ ex Lacedæmoniorum spoliis instaurantur. 6. Græciæ pax a rege Persarum indicta, quam Lacedæmonii magno suo malo turbant. 7. Thebani Spartam oppugnant, quorum vim sustinent pauci senes. Pugna ad Mantineam. 8. Epaminondæ, fortissimi Thebanorum ducis, interitus et elogium. 9. Athenienses a pristinis moribus et virtute deficiunt.

CAP. I. 1. Lacedæmonii, more ingenii humani, quo plura habent,[1] eo ampliora cupientes, non[a] contenti accessione Atheniensium opum vires sibi duplicatas,[a] totius Asiæ imperium affectare[a] cœperunt:‡ sed major pars sub regno Persarum erat. 2. Itaque Dercyllides[2] [b] dux in hanc militiam electus, cum videret sibi adversus duos præfectos Artaxerxis,[3] Pharnabazum et Tisafernen, maximarum gentium viribus succinctos dimicandum, pacificandum[4] cum altero statuit. 3. Aptior visus Tisafernes, vir et industria potior et militibus Cyri quondam regis[5] instructior, in colloquium vocatur, et statutis conditionibus ab armis[c] dimittitur.[b] 4. Hanc rem Pharnabazus apud communem regem criminatur,[c] 'ut Lacedæmonios Asiam ingressos non repulerit armis, sed impensis regiis aluerit; 5. merceturque ab his, quæ differant bella, quæ gerant;'[d] [d] tanquam non ad

[a] *Non contenti quod suæ vires essent multum auctæ per junctionem virium Atheniensium.*
[b] *Et pactis quibusdam constitutis uterque desiit bellum gerere.*
[c] *Hac de re Pharnabazus accusat Tissaphernem apud regem.*
[d] *Det illis pecuniam ut bellum differant potius quam ut faciant.*

1 Coll. N. Ald. Junt. *habebant.*—2 Coll. N. *eo plura cupiebant, et non.*—2 Ita recte emendarunt pro vulg. *Hercyllides* vel *Hercyllidas* ex Græcis Scriptoribus Leopardus XVII. Emend. 11. et Bong. nec aliter scripsisse Trogum persuadent tres Mss. prologi h. l. in quibus legitur *Derculide* vel *Dercullide.* Med. Leid. 2. 5. Coll. N. ed. Rom. *Herculides.*—3 Med. Magl. Leid. 1. 4. Periz. Coll. N. Thuan. ed. Rom. aliæque addunt *regis.*—4 *Pacificari* Ald. Junt. Bodl. Coll. N. *pacificare.* Thuan. Leid. 1. 2. 4. 5. Coll. C. C. *pacificandum,* quomodo ediderat Bong. Val. M. II. 9. 3. 'Cato eo magis illum notandum statuit.' Salvian. VII. de Gubern. 21. 'Qui statuunt non adulterandum, et primi adulterant; statuunt non furandum, et furantur.' Saxo XIV. p. 348. 41. 'Pacificandum cum nostris ratus.'—5 Ita habent omnes Mss. nec quicquam mutand. *Rex* hic vocatur, qui filius regis erat. Similiter regis Orodis filius *rex* appellatur XLII. 4. 10. 'Ventidius universam Parthorum manum cum rege ipso Pacoro interfecit.' Flor. IV. 9. 6. 'Rex [Pacorus] fortissime

NOTÆ

[a] *Imperium affectare*] Cum Græci ab expeditione Cyri in contemtum Persas adduxissent, Iones Lacedæmonem miserunt, ut a Persarum servitute liberarentur. Plut.

‡ A. M. 3654. Ol. 95. 1. U. C. 353. Ant. Ch. 398.

[b] *Derc.* [*Hercyllides*] Thymbro prius missus fuit, sed, cum nihil propter diuturnam Larissæ obsidionem proficeret, Dercyllidas, non Hercyllidas, illi suffectus est.

[c] *Ab armis*] E provincia Tissaphernis egressus milites in Pharnabazi ditionem adduxit; diebus octo novem cœpit oppida, et in Bithynia hyemavit, ut refert Xen.

[d] *Quæ* [*Quam*] *gerant*] Subintelli-

unius summam imperii detrimentum omne perveniat. 6. Indignum,' ait, 'bella non perfici, sed redimi; hostem pretio, non armis, submoveri.' 7. His vocibus regem a Tisaferne alienatum hortatur, 'ut in locum ejus navalis belli ducem eligat Conona Atheniensem, qui, amissa bello patria, Cypri exulabat: 8. quippe Atheniensibus, etsi fractæ sint[6] opes,[7] manere tamen navalem usum, nec, si eligendus sit ex universis, meliorem alium esse.' 9. Acceptis igitur quingentis talentis, jussus est Conona classi præficere.

CAP. II. 1. His cognitis, Lacedæmonii et ipsi a rege Ægypti Hercynione[e] auxilia[1] navalis belli per legatos petunt: 2. a quo centum triremes, et sexcenta millia[f] modiorum[2] frumenti missa: a ceteris quoque sociis ingentia auxilia contracta sunt. 3. Sed tanto exercitui, et contra tantum ducem, deerat dignus imperator. 4. Itaque postulantibus sociis[g] Agesilaum ducem, regem tunc Lacedæmoniorum, propter responsa[3] oraculi Delphici diu Lacedæmonii, an eum summæ rei præponerent, deliberaverunt:[h]

---

dimicans cecidit:' ubi plura exempla congessit Duker. Zonaras x. Annal. 26. 'Ο τε γὰρ βασιλεὺς ἐκείνων [Πάρθων] ὁ Πάκορος ἐν τῷ πολέμῳ ἔπεσε. Virgil. IX. Æn. 222. 'Statione relicta Ipse comes Niso graditur, regemque requirunt.' Ubi Serv. notat: "'Regemque requirunt,' regis filium, ut: 'Magnum reginæ sed enim miseratus amorem.'" Regem et regis filios *reges* appellat Liv. II. 3. 'Legati ab regibus superveniunt:' et 9. 'Nunc monebant etiam, ne orientem morem pellendi reges inultum sineret:' et Livium imitatur Sen. Octav. 294. 'Illi reges hac expulerunt Urbe superbos; ultique tuos Sunt bene manes, virgo, dextra Cæsa parentis:' et Troad. 138. regis filios *reges* vocat: 'Post elatos Hecubæ partus, regumque gregem, Postrema pater funera cludis.'—6 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *sunt*.—7 Coll. N. *sint res et op.*

1 Leid. 1. *Æg. aux.* Otto Frisingensis I. Chron. 22. 'Porro Lacedæmonii ab Hermione Ægypti rege petito et accepto auxilio, sociorumque undique contractis copiis, bellum parant, Agesilaumque pede claudum, sed manu fortem, ducem sibi creant.'—2 Med. Leid. 2. 4. 5. Ald. Junt. *modium*.—3 Sic

NOTÆ

gitur, potius; quod Plauto familiare.

[e] *Hercynione*] Non ab Hercynione, sed a Nephræo petita auxilia dicit Diod.

[f] *Sexcenta millia*] Hoc frumentum ad Cyprum delatum est, quæ ad Cononem inscio Ægyptio defecerat.

[g] *Postulantibus sociis*] Opera Lysandri, qui Spartæ Agesilao favebat, et pro eo ad socias Asiæ civitates scripserat.

[h] *Deliberaverunt*] Non tantum, an illum præficerent copiis, sed etiam, an regem eligerent; mortuo enim Agide Agesilai fratre, Leotychidi, qui Agidis fil. dicebatur, favebant multi; quod et claudus esset Agesilaus, et Apollinis prohibuisset oraculum, ne

5. 'quibus futurus imperii finis' denuntiabatur, 'cum regium claudicasset imperium:' erat enim pede claudus. 6. Ad postremum statuerunt melius esse incessu regem quam imperio regnum claudicare.[a] 7. Posteaquam Agesilaum cum ingentibus copiis in Asiam misere,[*] non facile dixerim, quod aliud par ducum tam bene comparatum fuerit: 8. quippe ætas, virtus, consilium, sapientia utrique prope una; gloria quoque rerum gestarum eadem: 9. quibus cum paria omnia fortuna dederit, invictum tamen[i] ab altero utrumque servavit. 10. Magnus igitur amborum apparatus belli, magnæ res gestæ[k] fuerunt. 11. Sed Cononem seditio militum invadit, quos præfecti regis fraudare stipendio soliti erant, eo instantius debita poscentibus,[4] quo graviorem sub magno duce militiam præsumebant.[b] 12. Itaque Conon, diu rege per epistolas frustra fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit: 13. a[5] cujus aspectu et colloquio prohibitus est, quod eum more Persarum adorare nollet:[l] 14. agit tamen cum eo per internuntios, et queritur

[a] *Tandem statuerunt melius esse claudicare regem incessu, quam exercitum bono imperatore destitui.*

[b] *Qui eo vehementius petebant stipendia debita, quo graviora se pati in bello jactabant sub fortissimo imperatore.*

decem Mss. ed. Rom. ut III. 5. 5. ex ed. Junt. 'Cum responsa cognovissent:' et XIII. 7. 11. 'Virginis nomine ex responsis agnito:' ubi Med. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. ed. Bech. Ald. Junt. dant *ex dei responsis:* et XIV. 5. 6 'Responsa fatorum.' Vitruv. IV. 1. init. 'Quem (Ionem) etiam Apollo Delphis suum filium in responsis est professus.'—4 Rom. Ald. Junt. *poscentium:* quomodo ex conj. legit Faber.—5 *A* ignorant Periz. ed. Bech. Ven Flor. Med. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

regnum claudicaret: sed cum Alcibiadis, non Agidis, fil. esset Leotychides, prælatus est Agesilaus consilio Lysandri, qui oraculum non de Agesilao altero pede claudicante, sed de Leotychide ex Herculis genere non genito, interpretatus est. Ita Plut. sed paulo aliter Xen.

[*] A. M. 3657. Ol. 95. 4. U. C. 356. Ant. Ch. 395.

[i] *Invictum tamen*] Non enim cum Conone, sed cum Tissapherne et Pharnabazo.

[k] *Magnæ res gestæ*] Bis hostes superavit Agesilaus: semel, cum victo ad Pactolum Tissapherne hostium castris potitus est; iterum, cum venientem Pharnabazum in Caria fugavit, omnemque illius abstulit supellectilem. Quare Artaxerxes misso Tithrauste caput Tissapherni præscindi voluit. Diod.

[l] *Adorare nollet*] Genu flexo proni in terram procumbentes fronte feriebant humum, et terram osculabantur.

'opulentissimi regis bella inopia dilabi; et, qui exercitum parem hostibus habeat, pecunia vinci, qua præstet; inferioremque eum ea parte virium inveniri, qua longe superior sit.' 15. Postulat 'dari sibi ministrum impensæ, quia pluribus id mandare perniciosum sit.' 16. Dato stipendio ad classem remittitur: nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter, agit: agros hostiles vastat: urbes expugnat; et, quasi tempestas quædam, cuncta prosternit. 17. Quibus rebus territi[m] Lacedæmonii, ad patriæ subsidium, revocandum ab Asia Agesilaum decernunt.[n]

CAP. III. 1. Interim Pisandrus, ab Agesilao proficiscente dux patriæ relictus, ingentem classem summis viribus instruit, fortunam belli tentaturus. 2. Nec non et Conon, tunc primum cum hostium exercitu concursurus, magna[1] cura ordinat suos. 3. Summa igitur tam ducum in eo prælio, quam militum,[2] æmulatio[3] fuit.† 4. Nam et ipse dux Conon non tam Persis, quam patriæ, studebat; 5. et, sicut,

1 Leid. 5. *et m.* 1. 4. et Magl. Coll. C. C. *ex m.* probante Schef. Cf. Freinsh. in Ind. Flori v. *Ex.*—2 *S. i. non d. &c.* Par. Bong. verum Ms. Coll. N. *S. i. in eo pr. tam ducum q. m.* nec male. Reliqui cum Ven. Flor. Med. Ald. *non ducum tantum*, et novem Mss. cum ed. Rom. *quam vulgi.*—3 Reg. Leid. 1. 4. Coll. C. C. *æmulatus*, quam vocem quoque usurpavit Tac. XIII. A. 46. 'Ne in urbe æmulatus ageret.' Ita *dominatus* pro *dominationis* extat in Ms. quem Bong. consuluit, et Leid. 2. 5. sup. v. 10. 7. 'Nihil exemplo prioris dominatus territi:' nec temere. Cic. II. de Orat. 55. 'Qui hunc populum dominatu regio liberavit.' Cæs. in Anti-Cat. ap. Gell. IV. 16. 'Unius arrogantiæ superbiæque dominatuque.' Oros. III. 84. 'Regis fraus, ferocia, et dominatus.' Ita *responsus* ap. Vitruv. I. 2. p. 6. ed. Amst. 'Symmetria est ex ipsius operis membris conveniens consensus, ex partibusque separatis ad universæ figuræ speciem ratæ partis responsus:' et *perfectus* v. 5. p. 87. 'Hæc autem si quis voluerit ad perfectum facile perducere:' et x. 8. init. 'Principia pariunt ad duos perfectus:' et *significatus* IX. 7. f. 'Ut etiam videantur divina mente tempestatum significatus post futuros ante pronuntiare:' ac *cogitatus* x. 14. init. 'Transferatur nunc cogitatus scripturæ ad rationem non inutilem.'

NOTÆ

[m] *Quibus rebus territi*] Non tantum Cononis victoriis, sed Græcorum etiam in ipsos conjuratione: Tithraustes enim pecunia Thebanos, Corinthios, et Argivos corruperat: Lysander ab hostibus fuerat ad Haliartum occisus, et Pausanias ob rem contra Thebanos ibi male gestam a suis damnatus in Arcadia obierat. Hæc Plut. et Diod.

[n] *Agesilaum decernunt*] Qui ubique victor multas regi provincias ademturum se sperabat: Ephoris tamen, licet summo cum dolore, parere, quam victorias persequi, maluit.

† A. M. 3659. Ol. 96. 2. U. C. 358. Ant. Ch. 393.

afflictis Atheniensium rebus, auctor amissæ dominationis fuerat, sic volebat idem haberi redditæ,[a] patriamque vincendo recipere, quam victus amiserat; 6. eo speciosius, quod ne ipsorum quidem Atheniensium sed alieni imperii viribus[4] dimicet, pugnaturus periculo regis, victurus præmio patriæ;[b] gloriamque diversis artibus, quam priores civitatis suæ duces, consecuturus: 7. quippe illos vincendo Persas patriam defendisse; se Persas victores faciendo restituturum patriam esse. 8. Porro Pisandrus pro conjunctione[o] Agesilai etiam virtutum æmulator erat; contendebatque, ne a rebus gestis ejus et[5] gloriæ splendore decederet; neve[6] tot bellis ac sæculis quæsitum imperium brevis[7] momenti culpa subverteret.[c] 9. Eadem militum et omnium regum[8] cura erat, quos major solicitudo cruciabat, non tam ne ipsi quæsitas opes amitterent, quam ne pristinas Athenienses reciperent. 10. Sed, quanto majus[p] prælium fuit, tanto et clarior victoria Cononis. 11. Victi Lacedæmonii fugam capessunt: præsidia hostium Athenis deducuntur: 12. populo restituta dignitate conditio servilis eripitur: multæ quoque civitates recipiuntur.

[a] *Volebat Atheniensibus restituere dominationem, quam illis victus ademerat prostratis eorum viribus.*

[b] *Eo gloriosius, quod non dimicet cum copiis Atheniensium, sed imperatoris Persarum; et pugna, si adversa sit, in regis damnum; si secunda, in patriæ bonum, cessura.*

[c] *Neve amitteret sua culpa in brevis temporis spatio potestatem, partam tot bellis per tot sæcula gestis.*

—4 Leid. 1. ed. Bech. *s. a. prælii v.* Ald. Junt. *s. alienis v. prælio.*—5 Jensius malebat *r. g. e. gl. s.* *Et* abest Ms. Coll. N. in quo scriptum *ne a r. g. ejus gloria et splendore discederet.* Ita Salvian. II. de Gubern. 2. quamvis diverso sensu: 'Ille per hoc ostendere voluit, quod a nobis affectu et protectione jugiter non discederet.' 'Discedere a continentia' etiam dixit Val. M. IV. 3. 12. 'Multum a prisca continentia posterior Cato discedit.' Cf. Avum ad Liv. XXVII. 10.—6 Med. Leid. 2. 5. *nec.* Periz. *neu.* *Ne.... neu,* ut ap. Curt. VIII. 5. 14. 'Ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu invidiam tali adulatione contraheres.'—7 Id. Ms. cum Bodl. ed. Rom. Bech. Flor. Par. Ald. Junt. *brevissimi.*—8 Coll. N. *et o. civium.* Ald. Junt. *et civium o.*

NOTÆ

[o] *Pro conjunctione*] Pisander Agesilai uxorià frater erat.

[p] *Quanto majus*] Cum haud procul a Cnido utraque classis occurrisset, Lacedæmoniorum socii, territi magnitudine classis Pharnabazi et Cononis, fugerunt; unde secuta clades, Pisander occisus, 50. triremes captæ, aliæ ad Cnidum pervenerunt incolumes, ut refert Diod.

CAP. IV. 1. Hoc initium Atheniensibus resumendæ potentiæ, et Lacedæmoniis habendæ finis, fuit. 2. Namque, velut cum imperio etiam virtutem perdidissent, contemni a finitimis cœpere. 3. Primi igitur[q] Thebani, auxiliantibus Atheniensibus, bellum his intulere: 4. quæ civitas ex infimis incrementis, virtute Epaminondæ ducis, ad spem imperii Græciæ erecta est. 5. Fit itaque terrestre prælium; eadem Lacedæmoniorum fortuna, qua pugnatum adversus Conona navali prælio fuerat. 6. In eo bello Lysander, quo duce Athenienses victi a Lacedæmoniis fuerant, interficitur.[r] 7. Pausanias quoque, alter dux Lacedæmoniorum, proditionis accusatus,[s] in exilium abiit. 8. Igitur Thebani, potiti victoria,[1] universum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt,[‡] facilem expugnationem rati, quoniam deserti a sociis omnibus erant. 9. Quod metuentes Lacedæmonii regem suum Agesilaum ex Asia, qui ibi magnas res gerebat, ad defensionem patriæ arcessunt. 10. Occiso enim Lysandro, nullius alterius fiduciam ducis habebant.[a] 11. Cujus quoniam serus adventus erat, conscripto exercitu, obviam hosti procedunt. 12. Sed victis, adversus paulo ante victores, nec animi[2] neque vires pares fuere. Prima igitur[3]

[a] *Nam interfecto Lysandro in nullo alio duce magis, quam in Agesilao, confidebant.*

1 Mss. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. atque Oros. III. 1. *victoria.* Inf. IX. 7. 12. 'Spectaculoque pendeutis ultione potita est.' Ita Leid. 2. 4. Periz. eademque edd. atque Jens. XII. 7. 10. ex Magl. Leid. 2. 4. Bodl. Coi. N. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. 'Qui postea regno Indorum potitus est.' Add. XXXVII. 1. 4.—2 Vulg. *animus.* Ed. Maj. *animi*, quomodo etiam edidit Vorst. eandemque scripturam ex tertio Dorviliano merito tuetur Wopkens.—3 Med. Magl. Leid. 1. 2. Thuan. ed. Rom. *itaque.*

NOTÆ.

[q] *Primi igitur, &c.*] Id accidit ante Cononis victoriam, cum Thebani pecunia corrupti a Tithrauste Athenienses in belli societatem vocarunt.

[r] *Lysander interficitur*] Præmissus ante Pausaniam, dum Haliartum Bœotiæ oppidum solus cum suis oppugnat, ut gloriam venienti Pausaniæ præriperet, ab hostibus occisus est. Ita Plut.

[s] *Proditionis accusatus*] Cum neutra pars pugnare auderet, petiit Pausanias, ut liceret ipsi tollere Lysandri et sociorum corpora: quod non alia conditione concessum est, quam ut continuo Bœotia excederet; quare damnatus a suis se contulit Tegeam Arcadiæ, ubi dolore periit. Plut. et Diod.

‡ A. M. 3659. Ol. 96. 2. U. C. 358. Ant. Ch. 393.

congressione funduntur.[t] 13. Deletis jam suorum copiis supervenit rex Agesilaus, qui, restituto prælio, non difficulter, recenti et multis expeditionibus indurato milite, hostibus victoriam eripuit;[u] ipse tamen graviter sauciatur.

CAP. V. 1. Quibus rebus cognitis, Athenienses verentes, ne, iterum Lacedæmoniis victoribus, in pristinam sortem servitutis redigerentur, exercitum contrahunt; 2. eumque in auxilium Bœotiorum per Iphicraten,[v] viginti quidem annos natum, sed magnæ indolis juvenem, duci jubent. 3. Hujus adolescentis supra ætatem virtus admirabilis fuit: 4. nec unquam ante eum Athenienses, inter tot tantosque duces, aut spei majoris, aut indolis maturioris, imperatorem habuerunt; 5. in quo non imperatoriæ tantum, verum et[1] oratoriæ, artes[2] fuere. 6. Conon quoque, audito reditu Agesilai, et ipse ex Asia ad depopulandos[3][x] Lacedæmoniorum agros revertitur: 7. atque ita, undique belli formidine circumstrepente, clausi Spartani ad summam desperationem rediguntur. 8. Sed Conon, vastatis hostium terris, Athenas pergit:[*] ubi, magno civium gaudio exceptus, plus tamen tristitiæ ipse ex incensa et diruta a Lacedæmoniis patria, quam lætitiæ ex reciperata post tantum temporis, cepit.[a] 9. Itaque, quæ incensa fuerunt, prædarum sumtu et exercitu Persarum

[a] *Cepit majorem tristitiam ob incensam et eversam patriam a Lacedæmoniis, quam lætitiam ob recuperatam post tam longum tempus.*

1 Bech. Ald. Junt. *etiam*.—2 Leid. 2. 5. Coll. N. cum Mss. Fuld. Ald. Junt. *o. a. magnæ*.—3 Coll. N. ed. Bech. Med. Ald. et Oros. *popul.* ut v. 5. 2. et XVI. 3. 10. 'Agros populatur.' XXIV. 6. 2. 'Cum agros villasque po-

NOTÆ

[t] *Funduntur*] Ad Nemeam tamen fl. Thebanos et Athenienses a rege Agesipoli Pausaniæ fil. victos memorat Diod.

[u] *Victoriam eripuit*] Post acre certamen propter Coroneam Bœotiæ oppidum Thebanos fudit; ipse multis affectus vulneribus delatus est Delphos, ubi decumam Deo consecravit.

[v] *Per Iphicraten*] Illum contemtui suis fuisse civibus, refert Plut. quod non tantum militarem laudem pugnando, sed etiam oratoriam declamando, quærere videretur.

[x] *Ad depopulandos*] Ubi Coos, Nisiræos, Mitylenæos, et Ephesios ad defectionem impulit, Cytheram occupavit, et multa damna intulit hostibus, ut testantur Diod. et Xen.

[*] A. M. 3600. Ol. 96. 3. U. C. 359. Ant. Ch. 392.

restituit; quæ diruta,[y] reficit.[4] 10. Fatum illud Athenarum fuit, ut ante a Persis crematæ, manibus eorum; et nunc, a Lacedæmoniis dirutæ, ex spoliis Lacedæmoniorum, restituerentur: 11. versa quoque vice, nunc haberent socios, quos tunc hostes habuerant; et hostes nunc paterentur, cum quibus juncti tunc arctissimis societatis vinculis fuerant.

Cap. vi. 1. Dum hæc geruntur, Artaxerxes,[z] rex Persarum, legatos in Græciam mittit, per quos jubet[a] 'omnes ab armis discedere: qui aliter fecisset, eum se pro hoste habiturum:' civitatibus libertatem suaque omnia restituit: 2. quod non Græciæ laboribus assiduisque bellorum internecivis odiis[1] consulens fecit; 3. sed ne occupato sibi Ægyptio bello,[b] quod propter auxilia, adversus præfectos suos Lacedæmoniis missa, susceperat, exercitus sui in Græcia detinerentur.[*][2] 4. Fessi igitur tot bellis Græci cupide paruere.[c] 5. Hic annus[†] non eo tantum insignis fuit, quod repente pax tota Græcia[3] facta est: sed etiam eo,[4] quod eodem tempore urbs Romana a Gallis capta est. 6. Sed

[*] *Sed ne copiæ retinerentur in Græcia, dum ipse occuparetur bello adversus Ægyptios, quod aggressus fuerat, quia Ægyptii miserant auxilia contra suos præfectos.*

pularetur.'—4 Ald. Junt. *pr. sumptu restituit, et exerc. P. quæ dirupta fuerant, ref.*

1 *Odiis* abest Magl. *inter cives odiis* Med. Leid. 2. 5. Periz. Reg. Bodl. ed. Rom. aliæque cum Ald. Junt. *interve cives* Jens. *internecinis* ed. Oxon.—2 *Distin.* Græv. edidit ex Junt. pro *detin.* quod alteri merito præfert Vorstius. Periz. ed. Ven. Flor. Par. *in Græciam detin.* idemque in duobus Mss. reperisse se testatur Oudendorp. ad Cæs. B. G. II. 17. 3.—3 Coll. N. *pax in t. Gr.* ed. Rom. *t. Gr. pax.*—4 Rom. omittit *eo.*—5 Cl. Bondami. Var. Lect. 11. ex Oros.

NOTÆ

[y] *Quæ diruta*] Longos muros et Piræi mœnia refici curavit, Pharnabazo eum pecunia adjuvante.

[z] *Artaxerxes*] Lacedæmonii ap. Teribazum ducem egerunt per Antalcidam, ut pacem omnibus rex imperaret; quod cum non probaret Conon, in vincula a Teribazo conjicitur. Xen. et Diod.

[a] *Per quos jubet*] Multa omisit Justinus, et præcipue Thrasybuli Atheniensis in Thracia et Lesbo res gestas, Teleutiæ Lacedæmonii victorias, et Hieracis, qui Teleutiæ successerat, in Æginetas præclara facinora.

[b] *Ægyptio bello*] Non in Ægypti regem bellum ab Artaxerxe gestum, sed in Evagoram Cyprium, testantur Diod. et Plut.

[c] *Cupide paruere*] Excepto Epaminonda, qui Thebanos ad captandum Græciæ imperium hortatus est.

† A. M. 3665. Ol. 97. 4. U. C. 364. Ant. Ch. 387.

Lacedæmonii, securis insidiantes, absentiam[d] Arcadum[e] speculati, castellum eorum expugnant,[f] occupatoque præsidium imponunt.[b] 7. Itaque armato instructoque exercitu Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis, amissa bello repetunt.[5] 8. In eo prælio‡ Archidamus,[g] dux Lacedæmoniorum, vulneratur: 9. qui, cum cædi suos jam ut[6] victos videret, per præconem corpora interfectorum[7] ad sepulturam poscit.[8] 10. Hoc est enim signum apud Græcos victoriæ traditæ. Qua confessione contenti Thebani signum parcendi dedere.

CAP. VII. 1. Paucis deinde post diebus, neutris quicquam hostile facientibus, cum quasi tacito consensu[1] induciæ essent, Lacedæmoniis alia bella adversus finitimos gerentibus, Thebani, Epaminonda duce, occupandæ urbis eorum spem ceperunt. 2. Igitur principio noctis[h] taciti Lacedæmona proficiscuntur; non tamen aggredi incautos potuerunt: 3. quippe senes, et cetera imbellis ætas, cum adventum hostium præsensissent, in ipsis portarum angustiis[i]

[b] *Sed Lacedæmonii struentes insidias non diffidentibus capiunt castrum Arcadum, dum illi abessent, et imponunt præsidium, postquam illud occuparunt.*

III. 2. et Adone Æt. v. huic l. lacunam inhærentem ita supplet: *a. furto b. r.* —6 Sic Med. Magl. Leid. 2. 4. 5. Periz. Bodl. ed. Rom. Bech. aliæque. Oros. III. 2. 'Cum jam cædi suos ut victos videret.' Ita ex opt. codice Flor. edidit Havercamp. pro vulg. *Cum etiam.*—7 Coll. N. *interemptorum.*—8 Med. Leid. 5. Coll. N. *poposcit:* ed. Rom. *deposcit.*

1 Coll. N. *ex cons.* ut paulo post: 'atque ita ex placito consensu e prælio disceditur:' ubi *ex tacito* malebat Bernecc. cujus conjecturam firmat Oros.

NOTÆ

[d] *Absentiam*] Prius Phœbidas Lacedæmoniorum dux Cadmeam Thebanorum arcem fraudulenter occuparat: unde Pelopidæ consilio et virtute ejectus est, et decem Lacedæmoniorum millia una cum Cleombroto rege ad Leuctra Bœotiæ ab Epaminonda occisi sunt. Hæc Plut. et Diod.

[e] *Arcadum*] Qui in meditullio Peloponnesi incolebant, ab Arcade Jovis et Calistus fil. nomen habuerunt.

[f] *Expugnant*] Causa belli fuit, quod Tegeates inter se dissidentes, alii a Mantineis Thebanisque, alii a Lacedæmoniis, auxilium petierant.

‡ A. M. 3689. Ol. 102. 4. U. C. 388. Ant. Ch. 363.

[g] *Archidamus*] Agesilai fil.

[h] *Principio noctis*] Tegeam, amicam urbem, non procul a Lacedæmone, omni cum exercitu prius venerat. Xen.

[i] *Portarum angustiis*] Erravit Justinus, quia nec portas nec muros habebat Sparta.

armati occurrunt;[2] [a] 4. et adversus quindecim millia militum, non amplius centum jam effœtæ ætatis viri pugnæ se offerunt. 5. Tantum animorum viriumque patriæ et penatium[3] conspectus subministrat; tantoque præsentia quam recordatione[4] sui majores spiritus largiuntur.[a] [5] 6. Nam, ut videre, inter quæ, et pro quibus starent, aut vincendum sibi aut moriendum censuerunt. 7. Pauci igitur sustinuere senes aciem, cui par ante dies† universa juventus esse non potuit. 8. In eo prælio duo duces hostium cecidere: 9. cum interim,[6] Agesilai adventu[k] nuntiato,[7] Thebani recessere.[l] Nec bellum diu dilatum: 10. siquidem Spartanorum juventus senum' virtute et gloria incensa teneri non potuit, quin ex continenti acie decerneret.[m] 11. Cum victoria[n] Thebanorum esset, Epaminondas, dum non ducis tantum, verum etiam fortissimi militis, officio fungitur, graviter vulneratur.[o] 12. Quo audito, his ex dolore metus, illis[8] ex gaudio stupor, injicitur:[9] atque ita veluti ex placito consensu a prælio disceditur.

[a] *Et penates dant majorem fortitudinem præsentia sua, quam sua recordatione.*

'velnti ex consensn tacito utrimque discessum est.'—2 Periz. *concurrunt.* Oros. III. 2. 'In ipsis se portarum angustiis objecerunt.'—3 Leid. 1. Bodl. Magl. ed. Bech. Med. Ald. *penatum.* Saxo XIV. p. 356. 8. 'Penatum suorum hospitio.'—4 Periz. *q. præterita rec.*—5 Magl. ed. Rom. *elarg.*—† Sic Med. Leid. 5. Periz. Coll. N. Bodl.—6 Coll. N. *Interim cum.*—7 Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. *adventus nunciatur.* Ald. Junt. *adventus nunciaretur.*—8 Med. Leid. 2. 5. Coll. N. *et his ex d. m. et illis.*—9 Leid. 1. *et illis ex g. st. mittitur.* Magl. *immittitur*, haud dubie ex interpretatione. Inf. XXV. 1. 7. 'Quibus ostentatione virinm metnm se injicere existimabat.' Saxo IV. p. 64. 8. 'Tantum autem stuporis Uffo præsentibus injecit:' et XV. p. 331. 44. 'Ne supervenientibus metus injiceretur:' et p. 368. 40. 'Ad metum consimilis audaciæ ceteris injioiendum.'

NOTÆ

[a] A. M. 3690. Ol. 104. 1. U. C. 389. Ant. Ch. 362.

[k] *Agesilai adventu*] Cum exercitu ap. Mantineam aberat, missisque militibus, quam celerrime potuit, urbi succurrit laboranti. Polyb.

[l] *Recessere*] Epaminondas Mantineam, quam vacuam putabat, cum omni equitatu contendit.

[m] *Acie decerneret*] Prælium etiam poscebat Epaminondas, ut acceptum in Spartæ obsidione dedecus deleret.

[n] *Victoria*] Ambiguam faciunt Polyb. et Xen.

[o] *Graviter vulneratur*] Occisum in prælio, dum fortiter dimicat, Xen. vulneratum tantum Diod. et Probus affirmant. Querentibus amicis quod sine liberis moreretur, respondisse

CAP. VIII. 1. Post paucos deinde dies Epaminondas decedit: cum quo vires quoque[1] reipublicæ ceciderunt. 2. Nam, sicuti telo si primam aciem præfregeris, reliquo ferro vim nocendi sustuleris; sic illo, velut mucrone teli, ablato duce Thebanorum, rei quoque publicæ vires hebetatæ sunt:[a] ut non tam illum amisisse, quam cum illo interiisse, omnes viderentur. 3. Nam neque hunc ante ducem ullum memorabile bellum gessere; nec postea virtutibus, sed cladibus, insignes fuere: ut manifestum sit, patriæ gloriam et natam et extinctam cum eo fuisse. 4. Fuit autem incertum, vir melior, an dux, esset. 5. Nam et imperium non sibi, sed patriæ, semper quæsivit; 6. et pecuniæ adeo parcus fuit, ut sumtus funeri defuerit. 7. Gloriæ quoque non cupidior quam pecuniæ: quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt: 8. honoresque ita gessit, ut ornamentum[2] non accipere, sed dare ipsi[3] dignitati,[4] videretur. 9. Jam literarum studium, jam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato. 10. Neque ab hoc vitæ proposito mortis ratio dissensit. 11. Nam, ut, relatus in castra semianimis,[5] vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit,[6] 'num cadenti sibi scutum ade-

[a] *Nam quemadmodum, si fregeris extremum teli acumen, abstuleris vim lædendi reliquo ferro; ita, Epaminonda duce Thebanorum occiso, velut fracto mucrone teli, potentia reipublicæ periit.*

1 Rom. *pariter.*—2 Octo Mss. *ornatum.*—3 Ald. Junt. *ipse.*—4 Coll. N. *s. d. ipsis dignitatem.* Vulgatum imitari Saxonem observavit Stephanius ad eundem præf. p. 1. 37. ubi ait: 'Ut potius magistratui ornamentum dare, quam ab ipso accipere, videretur.'—5 Wass. ad Sall. Fragm. Hist. IV. 31. legit *semianimus* ex Ms. Bong. quem tamen istud ex editionibus, non vero ex codice Ms. protulisse, constat ex ejusd. Var. Lectt.—6 Coll. N. *ab uno a* (leg. *e*) *circ. quæsiv.* Diod. XV. 87. *Πρῶτον μὲν γὰρ τὸν ὑπασπιστὴν προσκαλεσάμενος, ἐπηρώτησεν, εἰ διασέσωκε τὴν ἀσπίδα. τοῦ δὲ φήσαντος, καὶ θέντος αὐτὴν πρὸ τῆς ὁράσεως, πάλιν ἐπηρώτησε, πότερον νενίκασιν. ἀποφαινομένου δὲ τοῦ παιδὸς, ὅτι Βοιωτοὶ νενίκασιν, Ὥρα, φησὶν, ἐστὶ τελευτᾷν.*—7 Ita Leid. 5. Thuan. Coll. N.

NOTÆ

fertur, Filias ipsi geminas esse superstites, victorias ad Leuctra et ad Mantineam: cumque salvum esse audiisset clypeum, educto e vulnere telo, placide expiravit. Hæc multis persecutus est Diod. sed accuratius Xen. qui 7. libris de Græca Historia ibi finem imposuit, cujusque filius hac in pugna cum Atheniensibus pro Lacedæmoniis arma gerebat.

misset hostis.' 12. Quod ut servatum audivit, allatum[7] velut laborum gloriæque socium osculatus[8] est. 13. Iterum quæsivit, 'utri vicissent.' Ut audivit, Thebanos, 'bene habere se rem,' dixit: atque ita, velut gratulabundus patriæ, expiravit.

CAP. IX. 1. Hujus morte etiam Atheniensium virtus intercidit. 2. Siquidem amisso, cui æmulari consueverant, in segnitiam[1] torporemque resoluti, 3. non ut olim[p] in classem exercitusque, sed in dies festos apparatusque ludorum, reditus publicos effundunt; 4. et cum actoribus nobilissimis poëtisque theatra celebrant, frequentius scenam quam castra visentes; versificatoresque meliores, quam duces, laudantes. 5. Tunc vectigal publicum, quo antea milites[2] et remiges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum. 6. Quibus rebus effectum est, ut inter otia Græcorum sordidum et obscurum antea Macedonum nomen emergeret: 7. et Philippus obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ et Pelopidæ[q] virtutibus eruditus, regnum Macedoniæ, Græciæ, et Asiæ cervicibus, velut jugum servitutis, imponeret.[a]

[a] *Extenderet regnum Macedoniæ ita per Græciam et Asiam, ut eas provincias in servitutem redegerit.*

ed. Bech. Flor. Par. Ald. Junt. *allatumque* reliqui Mss. cum ed. Rom.—8 *deosc.* Rom.

1 Saxo VII. 139. 48. 'Ne militum animos in desidiam resolvi pateretur.' Magl. Leid. 1. ed. Ven. Flor. Par. Junt. Ald. *segnitiem.*—2 Sic Mss. ed. Rom. Bong. Sed Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *quo ante m.* Vulg. *quo mil.*

NOTÆ

[p] *Non ut olim, &c.*] Has delicias ita secuti sunt, ut capitis pœnam indicerent ei, qui de pecunia publica ad usum militiæ revocanda verba faceret. Libanius.

[q] *Pelopidæ*] Dux fuit Thebanorum fortissimus, cujus præclare gesta Justinus omisit.

LIBER VII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Macedoniæ vetus nomen, populus, et primi reges. 2. Perdiccæ regis familia illustris, et infantis Aëropi nobile fatum. 3. Legati Persarum ad Amyntam petulantiæ suæ dant pœnas. 4. Pax Macedoniæ Bubaris Persæ opera conciliatur. Tragœdiæ in familia Amyntæ, Alexandri Macedonis avi. 5. Philippi Macedonis varii casus: qui, fratribus dolo materno vita sublatis, a populo compulsus regnum suscipit. 6. Ejusdem bella, conjugium, vitia et virtutes.

CAP. I. 1. Macedonia[a] ante a nomine Emathionis regis,[b] cujus prima virtutis experimenta in illis locis extant, Emathia[c] cognominata est. 2. Hujus sicuti incrementa modica, ita[1] termini perangusti, fuere. 3. Populus Pelasgi,[d] regio Pæonia, dicebatur. 4. Sed postea virtute regum, et gentis industria, subactis primo finitimis, mox populis nationibusque, imperium usque extremos orientis terminos prolatum. 5. In regione Pæonia,[e] quæ nunc

1 Coll. N. *ita et*.—2 Ita quoque Ald.—3 Ita Magl. Perix. Reliqui Mss. ed.

NOTÆ

[a] *Macedonia*] Inter Ægeum mare et Ionium sita, Thraciæ, Epiro, Achaiæ, et Thessaliæ contermina: a Macedone Deucalionis nepote nomen accepit.

[b] *Emathionis regis*] Berosus Noëmi nepotem, Poëtæ Memnonis fratrem, Titani et Auroræ filium faciunt.

[c] *Emathia*] Pars tantum Macedoniæ ad mare Ægeum, propter Thessaliam; unde tamen toti regno nomen inditum est; sicut etiam olim Mygdonia, Pæonia, et Hæmonia, Macedonia dicta est.

[d] *Pelasgi*] Vel Pelargi, a Pelasgo Jovis et Larissæ fil. sic dicti, multas regiones incoluerunt: Ioniam, Chium, Lemnum, Thessaliam, Achaiam, et Æoliam, deinde in parvam Græciæ partem se receperunt.

[e] *Pæonia*] Quam in Mysiæ confinio ad Strymonem Herod. ad Rhodopen montem Diod. ad Haliacmonis fl. fontes Ptolemæus collocat.

portio est Macedoniæ, regnasse fertur Pelegonus[2] pater Asteropæi,[f] cujus Trojano bello, inter clarissimos vindices urbis, nomen accepimus. 6. Ex alio latere in Europa[g] regnum Europus[h] nomine tenuit. 7. Sed et Caranus[i] cum magna multitudine Græcorum, sedes in Macedonia responso oraculi jussus quærere, cum in[3] Emathiam venisset, urbem Edessam,[k] non sentientibus oppidanis, propter imbrium et nebulæ magnitudinem, gregem caprarum imbrem fugientium secutus, occupavit; 8. revocatusque in memoriam oraculi, quo jussus erat, 'ducibus capris imperium quærere,' regni sedem statuit; 9. religioseque postea observavit, quocumque agmen moveret, ante signa easdem capras habere, cœptorum duces habiturus, quas regni habuerat auctores.[a] 10. Urbem Edessam, ob memoriam muneris, Ægas,[4] populum Ægeadas, vocavit. 11. Pulso deinde Mida (nam is quoque portionem Macedoniæ tenuit) aliisque regibus pulsis, in locum omnium solus successit; 12. primusque, adunatis gentibus variorum populorum, veluti unum corpus Macedoniæ fecit; crescentique regno valida incrementorum fundamenta constituit.

CAP. II. 1. Post hunc Perdicca[l] regnavit, cujus et vita

[a] *Observavit habere easdem capras ante vexilla quocumque duceret exercitum, ut essent ipsi duces captarum rerum, sicut fuerant auctores regni instituendi.*

Par. in omittunt.—4 Bech. Flor. Ald. Junt. *Ægæam.* Par. *Ægeam.* Med. Magl. Leid. 5. *Egas,* pro *Ægas.* Solin. 9. de Carano: 'Urbem condidit, quam dixit *Ægas.*' Ita duo Mss. Flor. *Αἰγὰν* Ald. et Grasser. *Αἰγὰς* Steph. *Ægeas* Salmas. *Αἰγαὶ* etiam hæc Macedoniæ civitas appellatur a Paus. I. 6. et Steph. Byzant. Add. notam ad IX. 6. 4.

NOTÆ

[f] *Asteropæi*] Qui, cum Achille ob mortem Patrocli irato ausus congredi, ab eo occisus est.

[g] *Europa*] Pars est Thraciæ ad Hæmum montem, sed Europia est Macedoniæ portio, in qua Europus civitas.

[h] *Europus*] Macedonis fil. a quo pars illa Macedoniæ nomen sortita est.

[i] *Caranus*] Argivus erat, Phidonis frater, undecimus ab Hercule, unde ducebat originem.

[k] *Edessam*] Urbs Emathiæ, Pellæ finitima. *Vodena.*

[l] *Post hunc Perdicca*] Alii Perdiccam primum Macedonum regem constituunt, alii melius quartum tantummodo; Carano enim Cœnus, Cœno Thurimas, et Thurimæ Perdiccas successit.

illustris, et mortis postrema,[1] veluti ex oraculo præcepta, memorabilia fuere: 2. siquidem senex moriens Argeo[2] filio monstravit locum, quo condi vellet; ibique non sua tantum, sed et succedentium sibi regum,[3] ossa poni jussit; 3. præfatus, 'quoad ibi conditæ posterorum reliquiæ forent, regnum in familia[4] mansurum:' 4. creduntque hac superstitione extinctam in Alexandro stirpem, quia locum sepulturæ mutaverit. 5. Argeus, moderate et cum amore popularium administrato regno, successorem filium Philippum reliquit: qui immatura morte[m] raptus Aëropum[5] parvulum admodum instituit hæredem. 6. Sed Macedonibus assidua certamina cum Thracibus[n] et Illyriis[o] fuere: quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati gloria bellicæ laudis finitimos terrebant. 7. Igitur Illyrii infantiam regis pupilli contemnentes bello Macedonas aggrediuntur. 8. Qui prælio pulsi, rege suo in cunis prolato, et pone[6] aciem posito, acrius certamen repetivere. 9. Tanquam ideo victi fuissent antea, quod bellantibus sibi[7] regis sui auspicia de-

1 *M. p.* contra Frieush. qui legit *morientis p.* egregie tuetur Burm. ad Anthol. III. 150.—2 Sic Med. ed. Par. Ald. Junt. et paulo post cum Flor. *Argeus.* Ἀργεῖον quoque hunc regem vocant Auctor Συναγ. Ἱστορ, p. 367. et G. Syncellus Chronogr. p. 262.—3 Magl. *sibi in regno:* quatuor Leid. Bodl. Coll. C. C. Thuan. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *sibi in regnum.* . Ita Oros. II. 9. init. 'Xerxes Dario in regnum succedens.'—4 Leid. 3. 4. *regn. familiæ,* ut VI. 1. 8. 'Quippe Atheniensibus, etsi fractæ sint opes, manere tamen navalem usum.' XV. 4. 9. ex ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. 'Originis ejus argumentum etiam posteris mansit.' Plin. Paneg. 24. 'Manet imperatori quæ prior humanitas.' Vetus interp. Ecclesiast. XI. 17. 'Datio Dei permanet justis.'—5 *Aëropum* etiam Ald. *Eeropum filium* Rom. —6 Med. 2. 5. Leid. Bodl. Ald. Junt. *et ante.* Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Med. Par. *et pugnæ ante.* Nazarius Paneg. 20. a Vorst. ad h. l. laudatus: 'Regem suum in cunis ad aciem detulerunt.' Ammian. XXVI. 9. init. 'Sicuti aliquando, dimicaturi Macedones cum Illyriis, regem adhuc infantem in cunis locavere post aciem, cujus metu ne traheretur captivus, adversos fortius oppresserunt.' Saresb. VI. 24. 'qui secundo prælio pulsi,' et 'repetiere.'—7 Saresb. 'quod bellantibus defuerant auspicia regis sui.' Coll. N.

NOTÆ

[m] *Immatura morte*] Fallitur Justinus, cum Philippus 35. annos regnaverit.

[n] *Thracibus*] A sævitia et feritate sic nominati, qui inter Ægeum mare, Propontidem, Pontum Eux. Macedoniam, et Mysiam habitabant. *Romania.*

[o] *Illyriis*] Quorum regio ex una parte ad mare Adriaticum, ex altera ad Pannoniam et Macedoniam pertinebat. *L'Esclavonie.*

fuissent; 10. futuri vel propterea victores, quod ex superstitione animum vincendi ceperant: 11. simul et miseratio eos infantis tenebat, quem, si victi forent, captivum de rege facturi videbantur. 12. Conserto itaque prælio, magna cæde Illyrios fudere; ostenderuntque hostibus suis, priore bello regem Macedonibus, non virtutem, defuisse. 13. Huic Amyntas[p] succedit, et propria virtute et Alexandri filii egregia indole insigniter clarus: 14. cui Alexandro tanta omnium virtutum natura ornamenta[7] extitere, ut etiam Olympio certamine[q] vario ludicrorum genere contenderit.

CAP. III. 1. Cum interim Darius, rex Persarum, turpi ab Scythia fuga summotus, ne ubique deformis militiæ

etiam omittit *sibi*.—7 Burm. ad Phædr. I. 18. 5. legit *tam matura omn. virt. incrementa*. *Incrementa* quoque dat Rom.

NOTÆ

[p] *Huic Amyntas*] Æropo vel Europo non Amyntas, sed Alcetas, successit, post quem regnavit Amyntas.

[q] *Olympio certamine*] Cum frequens sit ap. auctores Olympiadum mentio, et nos earum numerum ascribamus, operæ pretium est, A quo? Quando? Ubi institutæ sint? quæque ad earum cognitionem pertineant explicare paucis. 1. Ludi Olympici, teste Paus. ab Hercule uno ex Idæis Dactylis instituti: tum a Pelope, deinde ab Hercule posteriore, demum ab Iphito Eliensi, uno ex posteris Herculis, si Eusebio credimus, restaurati sunt. 2. Iphitus eos ludos restituit post annos a prima institutione 427. ut ait Clem. Alex. vel ut Beda 430. vel ut Euseb. 340. A. M. 3170. 3. Non tamen ab Iphito ap. Græcos per Olympiadas anni numerari cœperunt; sed a 13. Olympiade, ut vult Callimach. ap. Euseb. vel a 27. ut testantur Aristodemus et Polyb. quod verius putem; qua Olympiade vicit in agone gymnico Chorœbus Eliensis, A. M. 3278. a Moyse 815. ex St. Cyril. excisæ Trojæ 408. ex Dionys. ant. Chr. 774. ant. Rom. cond. 27. quo anno cœperunt et præmia proponi, et nomina victorum inscribi in tabulis et columnis, quales erant eæ, quibus Athenis, et leges, et Deorum festa proponebantur. 4. A Luna, quæ Olympias a Græcis dicebatur, Olympiadis nomen ductum esse, vult Africanus ap. Georgium Monachum; sed a loco ipso nomen ludicris illis probabilius inditum dixerim, videl. ab Olympia urbe; propterquam in agro Pisano, non procul ab Elide, ad Alpheum fl. propter lucum oleastro vestitum, quinto quoque anno ineunte, sub æstivum solstitium illi ludi celebrari solebant in honorem Jovis Olympii. 5. Præcipuum certamen et antiquissimum cursus fuit: post cestus, saltus, discus, et palæstra addita sunt, ita ut illi ludi Pentathlo constarent. Moris erat victores oleagina corona donari, et quasi triumphantes quadrigis per urbes invehi, constitutisque in perpetuum frui vectigalibus.

damnis haberetur,[b] mittit cum parte copiarum Megabyzum[1] ad subigendam Thraciam, ceteraque ejus tractus regna: quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia.[c] 2. Qui, brevi tempore executo regis imperio, legatis ad Amyntam regem Macedoniæ missis, obsides in pignus futuræ pacis dari sibi postulabat.[†] 3. Sed legati benigne excepti, inter epulas ebrietate crescente, rogant Amyntam, 'ut apparatui epularum adjiciat jus familiaritatis, adhibitis in convivium suis ac filii uxoribus:[2] id apud Persas[r] haberi pignus ac fœdus hospitii.' 4. Quæ ut venerunt, petulantius Persis eas contrectantibus,[3] filius Amyntæ Alexander rogat patrem, respectu ætatis ac gravitatis suæ abiret convivio, pollicitus se hospitum temperaturum jocos. 5. Quo digresso, mulieres quoque paululum e convivio evocat, cultius exornaturus,[4] gratioresque reducturus.[5] 6. In quarum locum matronali habitu[s] exornatos juvenes supponit; eosque petulantiam legatorum ferro, quod sub veste gerebant, compescere jubet. 7. Atque ita interfectis omnibus, ignarus rei Megabyzus, cum legati non redirent, mittit eo cum exercitus parte Bubaren, ut in bellum facile et mediocre: 8. dedignatus ipse ire, ne dehonestaretur prælio

[b] *Turpiter expulsus a Scythia, ne inglorius esset ubique ob damna in bello accepta.*

[c] *Quibus adderet Macedoniam quasi nullo labore domandam.*

1 Med. *Megabaxum*, et §. 7. *Megabaxus*. Periz. *Magabasum* et *Magabasus*. Rom. *Megabassum* et *Megabassus*. Ven. Med. Par. *Megabasum* et *Megabasus*. Bong. *Megabazum* et *Megabazus*, quæ huj. nominis vera scriptura est. Herod. v. 14. Ἐνθαῦτα Δαρεῖος γράφει γράμματα πρὸς Μεγάβαζον, τὸν ἔλιπε ἐν τῇ Θρηΐκῃ στρατηγόν· et paulo post: Περαιωθεὶς δὲ διδοῖ τὸ βιβλίον τῷ Μεγαβάζῳ. Add. cap. 15.-16. 23. et 24.—2 Ald. Junt. addunt *et filiabus*. Coll. N. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *conv. suum filiis et ux. et filiabus*. Coll. C. C. Periz. ed. Rom. Bong. *conv. suum filiis et uxoribus*. Bodl. *conv. suis filiis et uxor.*—3 Med. Magl. Bodl. Periz. Thuan. Leid. 1. 3. Coll. C. C. ed. Flor. Ald. *pet. contr.* Leid. 5. *pet. P. contr.* Rom. *pet. eas contr.* quod Justini esse videtur.—4 Magl. Coll. N. *exornatas.*—5 Coll. N. Leid. 2. *redituras.*—6 Magl. Coll. N. ed. Rom. *sordidæ*.

NOTÆ

† A. M. 3537. Ol. 65. 4. U. C. 236. Ant. Ch. 515.

[r] *Id apud Persas*] Illud cum Plut. non congruit, qui Persas convivia cum pellicibus, non cum uxoribus, agere testatur.

[s] *Matronali habitu*] Hanc historiam fusius persequitur Herod.

tam fœdæ[6] gentis. 9. Sed Bubares ante bellum amore filiæ Amyntæ captus,[7] omisso bello, nuptias facit; depositisque hostilibus animis, in affinitatis jura succedit.[d]

CAP. IV. 1. Post discessum a Macedonia Bubaris Amyntas rex decedit: cujus filio et successori Alexandro cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem præstitit, verum etiam Xerxen adeo conciliavit, ut, cum Græciam veluti tempestas quædam occupasset, inter Olympum[t] Hæmumque[u] montes totius regionis eum imperio donaverit.[e] 2. Sed nec virtute minus, quam Persarum liberalitate, regnum ampliavit.‡ 3. Per ordinem[v] deinde successionis, regnum Macedoniæ ad Amyntam,[x] fratris ejus Menelai filium, pervenit. 4. Hic quoque insignis industria et omnibus imperatoriis virtutibus instructus fuit: 5. qui ex Eurydice tres filios[y] sustulit, Alexandrum, Perdiccam, et Philippum, Alexandri Magni Macedonis patrem, et filiam Euryonen:[1] ex Gygæa[2] autem Archelaum, Archideum,[3] Menelaum. 6. Cum Illyriis deinde et cum Olynthiis gravia bella gessit. 7. Insidiis etiam[4] Eurydices uxoris, quæ, nuptias generi pacta, occidendum virum, regnumque adultero tradendum, susceperat, occupatus fuisset,[f] ni filia[z] pelli-

[d] *Et odio deposito affinitatem cum ipso contraxit.*
[e] *Dederit illi totam regionem sitam inter montes Olympum et Hæmum.*
[f] *Occisus fuisset insidiis structis ab Eurydice uxore; quæ, pollicita se nupturam genero, volebat et maritum occidere et regnum dare adultero.*

—7 Magl. ed. Rom. addunt *cui nomen erat Gygea.*

1 Ald. Junt. *Eurynomen:* astipulatur Burm. ad Anthol. I. 77.—2 Ita etiam Ald.—3 Rom. Ven. Flor. Par. Junt. Ald. *Arideum*, pro vulg. *Archideum.*—4

NOTÆ

[t] *Olympum*] Mons hujus nominis multiplex. 1. In Thessalia Ossæ contiguus, Thessaliam a Macedonia dirimens. 2. In Mysia juxta Prusam, Idæ vicinus. 3. In Lycia, ignes emittens, propter urbem Olympum. 4. Alii etiam in Cypro, Lydia, Æolide, Lesbo, et Arcadia.

[u] *Hæmum*] Mons est Thraciæ maximus, vasto jugo in mare procumbens, e cujus vertice hinc mare Adriaticum, inde Pontus Euxinus, cernuntur; vocatur ab Italis, *Catena del mundo.*

[v] *Per ordinem*] Hi reges fuere Perdiccas, Archelaus, Orestes, Æropas, et Pausanias Æropæ fil. qui, tutor Orestis, eo mortuo, regnum invasit.

[x] *Ad Amyntam*] Qui, expulsus ab Argæo, a Thessalis restitutus est.

[y] *Tres filios*] Quartum addunt nonnulli Ptolemæum Aloritem, a quo

catum matris et sceleris consilia prodidisset. 8. Functus[5] itaque tot periculis, senex decessit, regno maximo ex filiis Alexandro tradito.

CAP. V. 1. Igitur Alexander inter prima initia regni bellum ab Illyriis pacta mercede, et Philippo[a] fratre dato obside, redemit. 2. Interjecto quoque tempore, per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat: quæ res Philippo maxima incrementa egregiæ indolis dedit: 3. siquidem Thebis triennio obses habitus, prima pueritiæ rudimenta, in urbe severitatis antiquæ, et in domo Epaminondæ, summi et philosophi et imperatoris, deposuit. 4. Nec multo post Alexander insidiis Eurydices[b] matris appetitus occumbit:[1] * 5. cui Amyntas in scelere deprehensæ, propter communes liberos, ignarus eisdem quandoque exitiosam fore, pepercerat. 6. Frater quoque ejus Perdicca pari[c] insidiarum fraude decipitur. 7. Indignum prorsus, libidinis causa liberos a matre vita privatos, quam a[2] scelerum suorum suppliciis liberorum contemplatio vindicaverat.[f] 8. Perdiccæ hoc indignior cædes videbatur, quod ei apud matrem misericordiam ne[3] parvulus quidem

[f] *Quam Amyntas, respiciens bonum libererum, non affecerat pœnis propter crimina meritis.*

Med. Magl. Leid. 2. 3. 5. Bodl. Coll. C. C. ed. Rom. *etiam.*—5 Coll. N. *Defunctus.*

1 Rom. *Eur. matr. ins. impetitus*, et cum Periz. *occubuit.* Saxo v. p. 94. 10. 'Ne clandestinis insidiis appeteretur.'—2 Rom. *ex.* Coll. N. *a*: quomodo legend. conjecerat Sebis. Sup. III. 1. 9. 'Se ab insidiis Artabani vindicavit:' et IV. 5. 10. 'A captivitate gladio et voluntaria morte se vindicat.' Curt. IX. 9. 'Itaque fame duntaxat vindicatus exercitus:' ubi N. Heins. legit *Itaque a fame*, conjectura assecutus scripturam Ms. Flor. Add. notam Wopkensii.—3 Sic Rom. Ald. Junt. ut XIX. 3. 11. 'Ne filiis quidem admissis;'

NOTÆ

Alexandrum occisum volunt Diod. et Euseb. Sed alii melius eum volunt fuisse Alexandri filium spurium.

[z] *Filia*] Euryone, quæ Menelao superat.

[a] *Philippo*] Amyntas eum Illyriis, quibus vectigalis erat, dederat obsidem, a quibus Thebas missus est.

[b] *Insidiis Eurydices*] A Ptolemæo Alorite necatum referunt Diod. et Gemistus.

* A. M. 3681. Ol. 101. 4. U. C. 380. Ant. Ch. 371.

[c] *Perdicca pari, &c.*] Quod refert Diod. similius vero videtur, Perdiccam, cum Illyriorum jugum excutere conaretur, initio prælio ab iis victum, cum quatuor Macedonum millibus in pugna cecidisse.

filius conciliaverat. 9. Itaque Philippus diu non regem,[d] sed tutorem pupilli, egit. 10. At, ubi graviora bella imminebant, serumque auxilium in expectatione infantis erat,[4] compulsus a populo regnum suscepit.

Cap. vi. 1. Ut est ingressus imperium,† magna de illo spes omnibus fuit; et propter ipsius ingenium, quod magnum spondebat virum; et propter vetera Macedoniæ fata: 2. quæ cecinerant, 'uno ex Amyntæ filiis regnante, florentissimum fore Macedoniæ statum:' cui spei scelus matris[1] hunc residuum fecerat. 3. Principio regni cum hinc cædes fratrum indigne peremtorum, inde hostium multitudo; hinc insidiarum metus, inde inopia continuis bellis[2] exhausti regni, immaturam ætatem tironis urgerent: 4. bella, quæ, velut conspiratione[e] quadam, ad opprimendam Mace-

xxiii. 1. 2. 'Cujus imperii partem ne speraverat quidem:' xxxviii. 4. 2. 'Ne eos quidem dubitare.' Ita Med. 2. et Avus ex conj. atque eod. cap. §. 16. 'Ut ne vacaturos quidem bello putet.' Val. M. ix. 15. 2. ex Ms. 'Ne divi quidem Augusti numen ab hoc injuriæ genere intentatum.' Columella ii. 18. 'Propter quod ne pecora quidem oportet teneris adhuc et subsidentibus pratis immittere:' iii. 10. 'Ne generandi quidem data est facultas:' vii. 8. 'Quam ob causam rustici ne patiuntur quidem sua sponte pigro humore defluere:' ix. 8. 'Quanquam ne sic quidem velim nisi optimas possidere:' et xii. præf. 'Itaque ne villici quidem aut villicæ magna erat opera.' Ita omnibus hisce locis Ms. Abbatiæ S. Germani Paris. cujus ope etiam corrigend. est locus ejusd. lib. vi. præf. 'Sed ne apud nostros quidem colonos alia res uberior, ut etiam M. Cato prodidit.' Vulgo *Et nunc apud n. q. c. a. res uberior nulla est, ut etiam M. Cato credidit.* Macrob. i. Comment. in Somn. Scip. i. p. 2. 'Sed ne exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parva, constabit.' Ita Ms. a pr. m. ed. Junt. Ven. Basil. Lactant. i. de Ira 4. init. ex Ms. Regio Londin. 'Sicut iram in Deo non esse, ita ne gratiam quidem:' et 11. ex eod. 'Sed ne in cœlo quidem multi soles esse potuerunt.' Celsus de Med. viii. 1. init. 'Neque enim certus earum [suturarum] numerus est, sicut ne locus quidem.' Ita vetustæ edd. Eod. cap. 'Ac ne sustinere quidem caput posset, nisi,' &c.—4 Rom. *At quia, ubi gr. b. imminebant, serum aux. in exp. infantis omnibus erat.* Τὸ *omnibus* huc male translatum est ex initio cap. seq. 'Magna de illo spes omnibus fuit:' ubi ead. istud male omittit. Coll. N. *spes omnium fuit.*

1 *Maternum* Coll. N.—2 Coll. N. *continui belli.* Med. Magl. Leid. 2. 4. 5. Periz. ed. Bong. aliæque *continui belli et.* Magl. *inde pompa continui belli et*

NOTÆ

[d] *Diu non regem*] Errat Justinus: cum enim hostes imminerent undique, continuo regia dignitas illi delata est.

† A. M. 3694. Ol. 105. 1. U. C. 393. Ant. Ch. 358.

[e] *Velut conspiratione*] Macedoniam hinc Pæones, inde Illyrii populabantur: hinc Argæus Atheniensium copiis, inde Pausanias e stirpe regia regis Thraciæ auxilio, fretus ad regnum aspirabat.

doniam, multarum gentium ex diversis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par esse non poterat, dispensanda ratus, 5. alia interposita pactione[f] componit, alia redimit, facillimis quibusque aggressis, quorum victoria et militum trepidos animos firmaret, et contemtum sibi[3] hostium demeret.[h] 6. Primum illi cum Atheniensibus[g] certamen fuit: quibus per insidias victis, metu belli gravioris, cum interficere omnes posset, incolumes sine pretio dimisit. 7. Post hæc, bello in[4] Illyrios[h] translato, multa millia hostium cædit: ‡ urbem nobilissimam Larissam[5] [i] capit. 8. Hinc Thessaliam,[k] non prædæ cupiditate,[l] sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat, nihil minus quam bellum metuentem, improvisus[6] expugnat:[i] 9. unumque corpus equitum pedestriumque copiarum invicti exercitus facit.[7] 10. Quibus rebus feliciter provenientibus, Olympiada,[8] Neoptolemi regis Molosso-

[h] *Nationes minus bellicosas aggreditur, ut victoria de iis relata et excitaret pavidos milites, et sibi compararet gloriam apud hostes.*
[i] *Subigit Thessalos ex improviso, ad bellum gerendum nullo modo paratos.*

Rom. *inde pompa c. belli et e. r. penuria.*—3 Bong. malebat *sui*, applaudente Gebhard. ad Liv. xxv. 37. f.—4 Med. Leid. 2. 5. Reg. Bodl. Coll. N. *ad.*—5 Præter Junt. Aldina etiam firmat conj. Bong. *L. in Thessalia.*—6 Periz. a sec. m. *de improviso*; Oros. atque Frec. tom. i. iv. 19. 'ex improviso.' Vulg. tamen imitatur Oros. iii. 1. 'Agesilaus improvisus bello supervenit.'—7 Ita Reg. Coll. N. Reliqui et vett. Edd. atque Bong. *fecit.*—8 Sic Med. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Inf. ix. 7. 2. Magl. Leid. 2. 3. 4.

NOTÆ

[f] *Interposita pactione*] Pæoniis, ne bellum inferrent; regi Thraciæ, ne Pausaniam reduceret, muneribus persuasit.

[g] *Cum Atheniensibus*] Quos, dum Argæum reducunt, vicit; et reliquos, qui fugerant ad collem, data eis fide, dimisit.

[h] *Bello in Illyrios*] Quorum 7000. in prælio cecidit; quare Bardyli eorum regi pacem ea lege dedit, ut non Larissa tantum, sed omnibus Macedoniæ urbibus, excederet.

‡ A. M. 3696. Ol. 105. 3. U. C. 395. Ant. Ch. 356.

[i] *Larissam*] Gemina est in Thessalia; altera mediterranea ad Peneum fl. Achillis patria, de qua loquitur Homerus; altera maritima, quæ sub Turcarum dominio nunc est amplissima civitas.

[k] *Thessaliam*] Regio est ad sinum Pelasgicum et Maliacum, Macedoniæ finitima inter Peneum et Thermopylas, quibus Bœotia terminatur. *Janna.*

[l] *Non prædæ cupiditate*] Ut Thessalis nobilibus adesset, contra Alexandri Pheræi nuper occisi fratres, qui tyrannidem affectarent. Ita Diod.

rum[m] filiam, uxorem ducit;[*] 11. conciliante nuptias fratre patruele, altore[9] virginis, Arryba, rege Molossorum, qui sororem Olympiadis Troada in matrimonio[10] habebat: quæ causa illi exitii malorumque omnium initium fuit.[11] 12. Nam, dum regni incrementa affinitate Philippi acquisiturum se[12] sperat,[13] proprio regno ab eodem privatus, in exilio consenuit. 13. His ita gestis, Philippus, jam non contentus summovere bella, ultro etiam quietos lacessit. 14. Cum Methonam[14] [n] urbem oppugnaret,[15] in prætereuntem de muris sagitta jacta[o] dextrum oculum regis effodit.[†] 15. Quo vulnere nec segnior in bellum, nec ira-

---

Olympiadam pro *Olympiada:* quomodo habent Periz. ed. Rom. Med. Par. Ald. Junt. XI. 11. 5. et Med. Magl. Leid. 3. 5. ed. Bech. Ven. Med. Par. XIV. 5. 1. item Periz. ed. Ven. Med. Par. Ald. Junt. eod. cap. 4. 10.—9 Coll. N. *patr. ac tutore:* Rom. *patr. tutore.* Bong. ad XVII. 3. 9. legit *patruo tutore.* Olympias Arrybæ soror dicitur Orosio III. 12. et Freculpho I. 4. 19. 'Olympiadem Arubæ [Frec. *Aurucha*] regis Molossorum sororem duxit uxorem:' atque Adoni in Chronico: 'Cum Aruba rege Molossorum pacatus, sororem ejus Olympiadem duxit. 'Αρύμβαν fratrem Olympiadis etiam nominat Plut. Alex. init. Λέγεται δὲ Φίλιππος ἐν Σαμοθρᾴκῃ τῇ 'Ολυμπιάδι συμμυηθεὶς, αὐτός τε μειράκιον ὢν ἔτι, κἀκείνης παιδὸς ὀρφανῆς γονέων ἐρασθῆναι, καὶ τὸν γάμον οὕτως ἁρμόσαι, πείσας τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς 'Αρύμβαν. Huc respicit Himerius in Epithal. ap. Phot. Cod. 243. p. 1115. Λέγεται δέ ποτε καὶ 'Ολυμπιάδα τὴν ἐπὶ τοῖς 'Αλεξάνδρου τόκοις εὐδαίμονα, ὀργιάζουσαν τὰ Καβείρων ἐν Σαμοθρᾴκῃ μυστήρια, ἰδεῖν κατὰ τὴν τελετὴν τὸν Φίλιππον. ἦν δὲ ὑπηνήτης ἔτι. ἰδοῦσαν δὲ ἐρασθῆναι τοῦ νεανίσκου, καὶ ὁμολογῆσαι γάμον, προτέλειά τε ποιησαμένην τοῦ γαμηλίου πυρὸς μυστηρίου.—10 Sic Med. Reg. Leid. 1. 2. 3. 4. Bodl. Thuau. Coll. C. C.—11 *Fuit* desideratur in novem Mss. et sex vet. edd. Coll. N. *omniumque malorum f.* Magl. ed. Rom. *malorumque omnium origo f.* Med. *q. c. illi exitii malorum omnium f.*—12 *Se* eleganter abest a Leid. 1. 3. 4. Thuan. Bong. Ita VIII. 4. 11. 'Jurejurando adactis responsum nemini prodituros:' XXXVIII. 9. 3. 'Regnumque Syriæ restituturum promittit.' Gell. XVII. 9. ex Mss. 'Cui facturum id promitteret.'—13 Med. Leid. 2. 5. *prius p.*—14 Leid. 1. *Mothanam:* 2. et Coll. C. C. *Mathonam:* 3. et Periz. Coll. N. ed. Rom. Par. *Mothonam;* nec aliter Frec. et Mss. Orosii, et Solinus cap. 8. 'Mothona oppidum est, quod cum obsideret Philippus' &c. Ita Mss. atque ed. Salmasii. *Methone* ed. Delrii ac Grasseri, et Mela II. 3. Harpocration: Μεθώνη, Δημοσθένης Φιλιππικοῖς· λέγοι ἂν τὴν ἐν Θρᾴκῃ, ἣν πολιορκῶν Φίλιππος ἐξεκόπη τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν. Strab. IX. p. 436. 'Η μὲν οὖν Μεθώνη [Thessaliæ urbs] ἑτέρα ἐστὶ τῆς Θρᾳκίας Μεθώνης, ἣν κατέσκαψε Φίλιππος: et in Excerpt. VII. p. 330. 'Εν δὲ τῷ πρὸ τῆς Μεθώνης πεδίῳ γενέσθαι συνέβη τῷ Φιλίππῳ τῷ 'Αμύντου τὴν ἐκκοπὴν τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ καταπελτικῷ βέλει κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως.—15 Rom. et Vincent. IV. 15. *expugnaret.*

NOTÆ

[m] *Molossorum*] Sunt Epiri populi, Cassiopæis vicini. *Pandosia.*

[*] A. M. 3697. Ol. 105. 4. U. C. 396. Ant. Ch. 355.

[n] *Methonam*] Urbem Macedoniæ in Magnesia, non procul ab Olyntho.

[o] *Sagitta jacta*] Ab Astere Olynthio, ex Plut.

[†] A. M. 3700. Ol. 106. 3. U. C. 399. Ant. Ch. 352.

cundior adversus hostes, factus est: 16. adeo ut, interjectis diebus, pacem deprecantibus dederit; nec moderatus[p] tantum, verum etiam mitis, adversus victos fuerit.

NOTÆ

[p] *Moderatus*] Urbem direptam solo æquavit, civesque ejecit nudos, ex Gemisto: et Asterem cruci affigi jussit, ex Suid.

LIBER VIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Græciæ clades sub Philippo Macedone. Thebani et Phocenses belli civilis faces. 2. Thebani Philippum arcessunt contra Phocenses. Athenienses transitum Philippi in Græciam impedire student. 3. Philippus civitates socias diripit: Cappadociam Macedoniæ adjungit: Olynthios delet: latrocinium exercet variis modis. 4. Atheniensibus, Thessalis, Bœotiis, et Phocensibus callide imponens, angustias Thermopylarum occupat. 5. Phocenses ad deditionem, et reliquos Græcos cogit ad servile obsequium. 6. Monarchiam cum summa injustitia constituit.

CAP. I. 1. Græciæ civitates, dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt: 2. quippe, in mutuum exitium sine modo ruentes, omnibus perire[a] quod singulæ amitterent non nisi oppressæ senserunt:[•] 3. siquidem Phi-

[•] *Nam, dum conspirant in mutuam perniciem, non animadverterunt, nisi postquam subactæ sunt, omnes amittere ea, quæ singulæ perderent.*

NOTÆ

[a] *Omnibus perire*] Bene Gruterus: Græciæ civitates non ante senserunt omnes amittere, quod singulis peribat, quam cum jam essent oppressæ.

lippus, rex Macedoniæ, velut e specula[1] quadam, libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatium alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit. 4. Causa et origo hujus mali Thebani fuere: qui, cum rerum potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, victos armis[b] Lacedæmonios et Phocenses,[c] quasi parva supplicia cædibus et rapinis luissent, apud commune Græciæ concilium[d] superbe accusaverunt. 5. Lacedæmoniis crimini datum, quod arcem Thebanam induciarum tempore occupassent; Phocensibus, quod Bœotiam depopulati essent: 6. prorsus quasi post arma et bellum locum legibus reliquissent. 7. Cum judicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecunia damnantur, quanta exsolvi non posset. 8. Igitur Phocenses, cum agris, liberis, conjugibusque privarentur, desperatis rebus, Philomelo quodam[e] duce, velut Deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupavere.‡ 9. Inde auro et pecunia divites, conducto mercenario milite, bellum Thebanis intulerunt. 10. Factum Phocensium, tametsi[2] omnes exccrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidiæ The

1 Periz. *Ph. ex Macedonia velut sp.* idemque in exemplaribus typis excusis reperit Bongarsius. Oros. III. 12. 'Quorum dum insanas concertationes Philippus veluti e specula observat:' atque ita Ms. Leid. 2. Freculphi, ap. quem vulgo præpositio desideratur. Ceterum mira est scripturæ varietas, quam suppeditat primus ejusd. cod. *Philippus velut vulpecula observat.*—2 Med. *tamen etsi.* Pacuv. ap. Gell. I. 24. 'Tamen etsi properas.' Terent. Andr. v. 2. 23. 'Tamen etsi hoc verum est.' Sen. IV. Benef. 9. 'Tamen etsi nihil aliud sequendum est, quærimus quid faciamus.' Add. paterna ad Cic. II. de Orat. 52.

NOTÆ

[b] *Victos armis*] Ap. Leuctram et Mantineam.

[c] *Phocenses*] Populi sunt Græciæ mediterranei, Atticæ finitimi, ap. quos templum erat Delphicum.

[d] *Græciæ concilium*] Amphictyonicum, quod ex 12. Græciæ populis conflabatur; bis singulis annis, initio veris et autumni, primum ad Thermopylas, deinde Delphis, conveniebat ad definiendas lites publicas. Civitates singulæ, vel binos, vel ternos, vel singulos, pro cujusque potentia, mittebant assessores, quos Pilagoras ideo vocabant, quod ad pilas, quæ propter templum Apollinis erant, tribunal exercerent. Demost. et Diod.

[e] *Philomelo quodam*] Id egit, re prius cum Archidamo Lacedæmoniorum rege communicata: nam Lacedæmonii ab eod. consilio grandi ære mulctati erant.

‡ A. M. 3697. Ol. 105. 4. U. C. 396. Ant. Ch. 355.

banis, a quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit. 11. Itaque auxilia his et ab Atheniensibus et a Lacedæmoniis missa. 12. Prima igitur congressione Philomelus Thebanos castris exuit. 13. Sequenti prælio primus inter confertissimos dimicans cecidit, et sacrilegii pœnas impio sanguine luit.[f] 14. In hujus locum dux Onomarchus[g] creatur.

CAP. II. 1. Adversus quem Thebani Thessalique, non ex civibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent, sed Philippum, Macedoniæ regem, ducem eligunt;[*] 2. et externæ dominationi, quam in[1] suis timuerunt,[2] sponte succedunt.[b] 3. Igitur Philippus, quasi sacrilegii, non Thebanorum, ultor esset, omnes milites coronas laureas sumere jubet, atque ita veluti Deo duce in prælium pergit. 4. Phocenses, insignibus Dei conspectis, conscientia delictorum territi, abjectis armis fugam capessunt,[h] pœnasque violatæ religionis sanguine et cædibus suis pendunt. 5. Incredibile quantum ea res apud omnes nationes Philippo gloriæ dedit. 6. 'Illum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum: quod orbis viribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret, extitisse.[c] 7. Dignum itaque qui Diis proximus haberetur,[3] per quem Deorum majestas vindicata sit.' 8. Sed

[b] *Et se subdunt Philippi externi regis dominationi; cum nollent se subdere uni e suis civibus.*

[c] *Solum Philippum dignum esse, qui tanta sacrilegia puniret.*

1 Coll. N. *a*, ut ap. Liv. XXIV. 38. 'Et consulis castra in propinquo sunt, ne quid ab Himilcone et Carthaginiensibus timeri posset.' Auctor lib. II. ad Herenn. 19. 'A quo sibi non injuria summum periculum metuebat.'—2 Fabro corrigenti *timuerant* suffragantur Med. Leid. 2. Coll. N.—3 Leid. 5. Coll. N. Periz. ed. Rom. *habebatur* corrupte pro *habeatur*, quod extat in Med. Leid.

NOTÆ

[f] *Sanguine luit*] Multis confectus vulneribus, cum nulla pateret elabendi via, e prærupto loco saltu se abjecit in præceps.

[g] *Onomarchus*] Qui, dum Chæroneam obsidet, victus a Thebanis in patriam refugit. Ita Diod.

[*] A. M. 3701. Ol. 106. 4. U. C 400. Ant. Ch. 351.

[h] *Fugam capessunt*] Diod. et Gemistus testantur Onomarchum bis vicisse, semel Philippum cum Thessalis, iterum Bœotios; sed redintegrato prælio 6000. Phocensium cæsa fuisse, 3000. capta, et Onomarchum a Philippo actum in crucem. Paus. tamen vult eum a suis militibus, dum ad mare fugeret, jaculis confixum. Phayllus Onomarcho fratri successit; sed paulo post, vel lenta corruptus

Athenienses, audito belli eventu, ne in Græciam Philippus transiret, angustias Thermopylarum, pari ratione sicuti antea advenientibus Persis, occupavere :† sed nequaquam simili aut virtute aut causa : 9. siquidem tunc pro libertate Græciæ, nunc pro sacrilegio publico ; tunc a rapina hostium templa vindicaturi, nunc adversus vindices templorum raptores defensuri : 10. aguntque propugnatores sceleris, cujus turpe erat alios vindices fuisse ; 11. immemores prorsus, quod in dubiis rebus suis illo Deo etiam consiliorum auctore usi fuerant : quod illo duce tot bella victores inierant : tot urbes auspicato condiderant : tantum imperium terra marique quæsierant : quod nihil sine majestate numinis ejus aut privatæ unquam aut publicæ rei gesserant. 12. Tantum facinus admisisse [4] ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus institutisque formata, ut, quid posthac succensere jure barbaris possent,[5] non haberent.

CAP. III. 1. Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios fuit : 2. quippe, veluti timens ne ab hostibus sacrilegii scelere vinceretur, civitates, quarum[1] paulo ante dux fuerat, quæ sub auspiciis ejus militaverant, quæ gratulatæ illi sibique victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripuit : 3. conjuges liberosque omnium sub corona vendidit : 4. non Deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non Diis penatibus publicis privatisque, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit : 5. prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse, quam sacrilegiorum licentiam quæsisse videretur. 6. Inde, veluti rebus egregie gestis, in Cappado-

2. 4. Bodl. Add. notam Wopkensii ad v. 6. 8.—4 Rom. *admittere*.—5 Ven. *ut qui unde posth.* et *possint*. Rom. *ut quod posth. succ. barb. jure p.* Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *ut quid unde posth. s. j. b. possint* : quomodo etiam edidit G. Major, qui in marg. notat : " Alii *quod posth.*"

NOTÆ

tabe interiit, ex Diod. vel vivus concrematus est, ex aliis.

† A. M. 3702. Ol. 107. 1. U. C. 401. Ant. Ch. 350.

[1] *Civitates, quarum, &c.*] Ingressus in Thessaliam, Pheras, amicam prius civitatem, occupavit, ex Demosth. In Philippum paulo acrius invehitur Justinus.

ciam[1][k] trajicit:[2] ubi bello pari perfidia gesto, captisque per dolum et occisis finitimis regibus, universam provinciam imperio Macedoniæ adjungit. 7. Deinde ad abolendam invidiæ[3] famam, qua insignis præter ceteros[4] tunc temporis habebatur, per regna mittit et opulentissimas civitates, 8. qui opinionem sererent regem Philippum magna pecunia locare et muros per civitates,[5] et fana,[6] et templa facienda; et[7] per præcones susceptores solicitarent.[d] 9. Qui cum in Macedoniam venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiæ majestatis timentes, taciti proficiscebantur.[8] 10. Post hæc Olynthios aggreditur:‡ receperant enim[l] per misericordiam, post cædem unius, duos[9] fratres ejus,[m] quos

[d] *Postea ut deleret omnium in se odium, quo laborabat eo tempore magis, quam alius quivis; per regna et ditissimas urbes misit aliquos e suis, ut dicerent palam regem Philippum dare mutuo magnam vim pecuniæ ad mœnia et templa exstruenda per civitates, et ut hortarentur, per præcones, præpositos tributis.*

1 Ald. Junt. *Thraciam.* Vales. ad Harpocrat. p. 38. legit *Cassiopeam.* Lips. editioni Bong. ascripserat "L. *Cassiopeam* vel *Chaoniam.*"—2 Rom. *in Thraciam pergit.*—3 Coll. N. *inopiæ.* IX. 1. 6. de eod. Philippo: 'Captis itaque centum septuaginta navibus, mercibusque distractis, anhelantem inopiam paululum recreavit:' et ejusd. lib. cap. 8. 5. 'Cui maximæ opes erant instrumenta bellorum: divitiarum quæstu quam custodia solertior: itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat.'—4 Rom. *præ ceteris.* Ita Hegesipp. I. 1. 'Consilio bonus et præ ceteris fide promtus:' et 11. f. 'Nam præ ceteris sese offerre solebat periculis.' Sed prius non minus elegans est. Inf. XXI. 6. 1. 'Vir solertia facundiaque præter ceteros insignis.' Cic. II. de Off. 7. 'Testis est Phalaris, cujus est præter ceteros nobilitata crudelitas.'—5 Coll. N. *civitatibus.*—6 Coll. N. *fora*, probante Scheff. quem merito refellit Oudendorp. ad Suet. Jul. 54. qui ead. nomina junxit: 'In Gallia fana templaque Deum donis referta expilavit.' Apul. Apol. p. 64. ed. Pric. 'Nullum templum frequentavit: si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admovere.'—7 Sic Rom. Vulg. *et ut.* *Ut* abundare suspicabatur Wopkens.—8 Coll. N. *profugiebant.*—9 Leid. 4. *duo:* ut I. 2. 10. 'Duo et quadraginta annos.' Cic. III. de Orat. 47. 'In quo impune progredi licet duo duntaxat pedes.' Liv. VI. f. 'Factum senatus consultum, ut duo viros ædiles ex Patribus dictator populum rogaret:' XXVI. 18. 'Duo consules ad Capuam oppugnandam miserunt:' et XXVIII. 11. 'Et Albæ duo

NOTÆ

[k] *Cappadociam*] Hic mira Justini oscitantia. Cappadocia enim id temporis Persis parebat; quibuscum Philippus bellum non gessit, sed, Chalcidicas Thraciæ urbes adortus, eas vel subegit vel diruit, ex Diod.

‡ A. M. 3708. Ol. 107. 4. U. C. 404. Ant. Ch. 347.

[l] *Receperant enim, &c.*] Aliam causam affert Libanius, quod sc. pacem cum Atheniensibus Olynthii inierant; quo facto Philippus violatum fœdus jactabat.

[m] *Fratres ejus*] Fratres Philippi erant Archelaus, Aridæus, et Menelaus, quos Amyntas ex Cygnæa Phi-

Philippus ex noverca genitos, veluti participes regni, interficere gestiebat. 11. Ob hanc igitur causam urbem antiquam [n] et nobilem exscindit;[10] et fratres olim destinato supplicio tradit;[11] prædaque ingenti pariter et parricidii voto fruitur. 12. Inde, quasi omnia, quæ agitasset animo, éi licerent, auraria in Thessalia, argenti metalla [o] in Thracia,[12] occupat: 13. et, ne quod jus vel fas inviolatum prætermitteret, piraticam quoque exercere instituit. 14. His ita gestis, forte evenit,* ut cum fratres duo,[p] reges Thraciæ, non contemplatione justitiæ ejus, sed invicem metuentes, ne alterius[13] viribus accederet, disceptationum suarum judicem eligerent.[t] 15. Sed Philippus, more ingenii sui, ad

[t] *Elegerunt eum judicem dissidii sui, non quod æstimarent illius æquitatem, sed quod metuerent ne alterutri se jungeret.*

soles visos referebant.' Lactant. II. 16. 17. 'Hannibal duo exercitus populi Romani et astu et virtute confecit.' Oros. I. 4. 'Per duo et quadraginta annos:' et 21. f. 'Duo duces delegerunt.' Ita optimus Flor. Id. III. 23. ex duobus Flor. et Freculphus I. 5. 26. ex utroque Leid. 'Res fœdissimi spectaculi erat duo reges concurrere:' IV. 6. ex iisd. Flor. 'Quæ [Carthago] ante urbem Romam duo et quadraginta annos ab Elisa condita invenitur:' VI. 5. ex iisd. 'Annos natus septuaginta et duo:' et 11. 'Dehinc duo colles sibi invicem obversos Romani Gallique ceperunt.' Imp. Justinian. præf. de Confirm. Digest. §. 5. 'Alius itaque liber post duo primos.' Ita Ms. et ed. Flor. Add. Serv. ad Virgil. Ecl. VI. 18. Ita *ambo* pro *ambos* ap. Liv. XLV. 19. ex duobus Mss. 'Ambo omnibus injuriis obnoxios fore.'—10 Ita Sil. IV. 474. 'Tum celso e curru Mavors Carthaginis arces Exscindes.' Tac. XIII. A. 39. 'Exscindere castella.' Mamertinus Geneth. Maxim. 17. 'Gotthi Burgundios penitus exscindunt.' Rom. *exstinguit*. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. cum Magl. *excidit:* ut inf. XX. 1. 10. 'Exciso Ilio.' Ammian. XXIV. 4. 'Regna furentium Germanorum excidens.' Ibid. 'Urbes excisæ.'—11 Coll. C. C. *destinatos s. tradidit*.—12 Rom. *auri in Th. argenti in Thr. met.*—13 Heins. ad Petron. 70. malebat *ne alter alterius*.

NOTÆ

lippi noverca genuerat.

[n] *Urbem antiquam*] Athenienses impulsi a Demosthene auxilium miserant Olynthiis; at Philippus, Euthycrate et Lasthene pecunia corruptis, proditam urbem diripuit, civesque addictos servituti vendidit. Sic Diod. et Demosth. Dicere solebat urbem esse nullam, quæ, si asinus auro onustus in eam ingredi possit, expugnari non queat.

[o] *Argenti metalla*] Circa Pydnam auri fodinas fuisse refert Diod. ex quibus annua talenta mille Philippus colligeret.

* A. M. 3711. Ol. 109. 2. U. C. 410. Ant. Ch. 341.

[p] *Fratres duo*] Berisades et Amadocus Cotys filii. Rem aliter narrat Diod. Cersobleptem, inquit, regem Thraciæ, dum damna plurima infert Hellesponto, Philippus magno cum exercitu invasit, ejusque multis præliis fractam repressit audaciam.

judicium veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu supervenit; et regno utrumque non judicis more, sed fraude latronis ac scelere, spoliavit.

CAP. IV. 1. Dum hæc aguntur, legati Atheniensium[q] petentes pacem ad eum venerunt.† 2. Quibus auditis, et ipse legatos Athenas cum pacis conditionibus misit: ibique ex commodo utrorumque pax facta. 3. Ex ceteris quoque Græciæ civitatibus, non pacis amore, sed belli metu, legationes venere. 4. Siquidem, crudescente[1] ira, Thessali Bœotiique[r] orant, 'ut professum[2] adversum Phocenses ducem Græciæ exhibeat;'[f] 5. tanto odio Phocensium ardentes, ut obliti cladium suarum, perire ipsi, quam non perdere eos, præoptarent; expertamque Philippi crudelitatem pati, quam parcere hostibus suis, mallent. 6. Contra Phocensium legati,[s] adhibitis Lacedæmoniis et Atheniensibus, bellum deprecabantur, cujus ab eo dilationem ter jam emerant.[3] 7. Fœdum prorsus miserandumque spectaculum, Græciam etiam nunc et viribus, et dignitate, orbis terrarum principem, regum certe gentiumque semper victricem, et multarum adhuc urbium dominam, alienis excubare sedibus,[4] aut rogantem[5] bellum aut deprecantem:

[f] *Precantur ut bellum contra Phocenses aggrediatur, cum professus fuerit se Græcorum ducem fore.*

1 Ita Ammian. xxv. 1. 'Immani crudescente bellorum materia:' et xxx. 10. 'Quasi furore barbarico crudescente.' Coll. N. Ald. Junt. *recrud.* Rom. *incrud.* —2 Magl. ed. Rom. Ald. Junt. et Oros. *prof. se.* xxvii. 2. 10. 'Pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus exhibuit:' ubi Magl. ed. Ven. et quinque aliæ dant *se exh.* Coll. N. *h. se impl. exh.* Cic. Orat. pro Sextio 50. 'Qui se non solum auctorem meæ salutis sed etiam supplicem populo Romano exhibuit.' Pacatus Paneg. 47. 'Ut te omnibus principem, singulis senatorem, exhibueris.'—3 Coll. N. *pretio em.* Oros. iv. 1. 'Omnes bello utiles cæsi, reliqui pretio venditi sunt.'—4 Coll. N. ed. Rom. *foribus.*—5 Ald. Junt. *rogitan-*

NOTÆ

[q] *Legati Atheniensium*] Qui Olynthiorum casu territi, invito Demosthene, pacem per legatos petierunt.

† A. M. 3707. Ol. 108. 2. U. C. 406. Ant. Ch. 345.

[r] *Bœotii*] Qui multis præliis, nunc secundis, nunc adversis, cum Phocensibus contenderant.

[s] *Phocensium legati*] Hoc male Justinus; non enim legatos de pace tunc miserunt Phocenses, sed acceptis a Lacedæmoniis mille gravis armaturæ militibus, duce Archidamo rege, ab Atheniensibus petierunt auxilia, uti narrat Diod.

8. in alterius ope omnem spem posuisse orbis terrarum vindices,[6] eo usque[7] discordia sua civilibusque bellis redactos, ut adulentur ultro sordidam paulo ante clientelæ suæ partem:[g] 9. et hæc potissimum facere Thebanos Lacedæmoniosque, antea inter se imperii, nunc gratiæ[8] imperantis, æmulos. 10. Philippus inter hæc venditatione[9] gloriæ suæ tantarum urbium fastidium agitat;[10] atque utros potius dignetur æstimat.[h] 11. Secreto igitur auditis utrisque legationibus,[t] his veniam belli pollicetur, jurejurando adactis, responsum nemini prodituros;[i] illis contra, venturum se auxiliumque laturum: utrosque vetat parare[11] bellum

[g] *Græcos, qui olim erant vindices orbis terrarum, habere spem omnem in auxilio alterius, et ad eum calamitatem reductos ob bella civilia, ut demissi petant a Philippo opem.*

[h] *Philippus, ut gloriam suam magis ostentet, civitatum tam potentium legatos diu incertos tenet, dum deliberat quibus potius favere debeat.*

[i] *His promittit se bellum non facturum, eosque coëgit jurare ipsos dicturos nemini suum responsum.*

tem.—6 Med. *principes.*—7 Vulg. *eoque.* Med. Magl. Coll. N. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *eo usque.* Tac. xiv. A. 2. 'Tradit Cluvius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eo usque provectam, ut medio diei offerret se sæpius temulento comtam.'—8 Coll. N. *gratiam* pro *gratiæ;* quomodo legend. vidit Menso Alting. applaudente Avo iv. Obs. 10. p. 152. Voces *gratus* et *Graius, gratia* et *Græcia*, in Mss. misceri ostendit Græv. ad Suet. Tib. 46. *grata* et *Graia* Heins. ad Ovid. i. A. A. 686. et v. F. 8. *Græciæ* pro *gratiæ* Tertulliano Apol. 46. optime restituit Rhenanus: 'Adeo quid simile Philosophus et Christianus? Græciæ discipulus et cœli?' Rupert. Ep. 41. p. 323. ad Reines. ex vetustis edd. quas Bong. consuluit, malebat *a. i. se imperium agitantes, nunc Græciæ:* 'Ut sensus verbi *agitare* sit biceps: 'Qui antea inter se imperium agitabant,' h. e. de eo certabant, et alternis administrabant, ii nunc agitabant Macedonas Græciæ imperantis æmulos, i. e. suppliciis et adulationibus certabant, uter populus adipisci posset favorem Macedonum. Solet Justinus verba non admodum commode ad omnia narrationis membra referre: xi. 4. 6. 'Quorum pretium non ex ementium commodo, sed ex inimicorum odio, extenditur.' Hæc verba 'non ex ementium commodo' satis incommode cum seq. verbo 'extenditur' construuntur, tanquam, si inimicorum odium afuisset, potuerit pretium ex ementium commodo extendi. xxxvii. 4. 1. de Mithridate: 'Non in vacationibus, sed in exercitationibus, contendebat.' 'Vacationes' in Romana militia quæ sint, scio. Sed quid est *in vacationibus contendere?*' Hactenus Rupert. Priore loco ait Auctor, pretium captivorum non propter usum, quem ex iisd. sperarent emtores, ut solet, sed propter odium inimicorum, qui ipsos ad servile opus cogere gestirent, auctum fuisse. In posteriore pro *vacationibus* rectius *advoc.* quomodo edidit Bong. vel *avoc.* legitur.—9 Med. Magl. Thuan. Bodl. Periz. Coll. N. ed. Rom. Bech. aliæque *vendicatione.* Ald. Junt. *vindicatione.*—10 Coll. N. *agit.*—11 Coll. N. ed. Rom. Junt. *v. aut par.*

NOTÆ

[t] *Utrisque legationibus*] Hoc falsum: unica enim tantum fuit a Thebanis legatio, cum Phocenses, qui copias colligebant, de legatione mittenda

aut metuere. 12. Sic variato responso securis omnibus Thermopylarum angustias occupat.

CAP. V. 1. Tunc primum Phocenses, captos se fraude Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt.‡ 2. Sed neque spatium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia: et Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. 3. Victi igitur necessitate, pacta salute se dediderunt.[1] 4. Sed pactio ejus fidei fuit, cujus ante fuerat deprecati belli promissio.[k] 5. Igitur cæduntur passim[u] rapiunturque; non liberi parentibus,[w] non conjuges maritis, non Deorum simulacra templis, suis relinquuntur. 6. Unum tantum miseris solatium fuit, quod, cum Philippus portione prædæ socios fraudasset, nihil rerum suarum apud inimicos viderunt. 7. Reversus in regnum, ut pecora pastores nunc in hybernos nunc in æstivos saltus trajiciunt, sic ille populos et urbes, ut illi[2] vel replenda vel derelinquenda[3] quæque loca videbantur, ad libidinem suam transfert. 8. Miseranda ubique facies et excidio similis erat. 9. Non quidem pavor ille hostilis, nec discursus per urbem militum, erat; non tumultus armorum; non bonorum atque hominum rapina: 10. sed tacitus mœror et luctus, verentibus ne ipsæ lacrymæ pro contumacia haberentur. 11. Crescit dissimulatione[4] ipsa dolor, hoc altius demissus, quo minus

[k] *Sed tam fuit infidus in servandis pactis, quam fuerat, dum promiserat se bellum non illaturum.*

1 Med. Reg. Periz. ed. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *dedunt*. Leid. 2. 4. Reg. Coll. N. *dederunt*.—2 Periz. *ei*.—3 Coll. N. *ut illi repl. vel relinq.*—4 Coll. N. *ex diss.* Oros. 'Ipsaque dissim. dolor crescit.' Eand. sententiam aliis verbis expressit Saxo v. p. 70. 51. 'Internus omnium præcordia dolor hoc acrius, quo occultius, lacerabat.'

NOTÆ

non cogitarint.

‡ A. M. 3708. Ol. 108. 3. U. C. 407. Ant. Ch. 344.

[u] *Cæduntur passim*] Hoc item falsum; nam Phalæcus Phocensium dux, cum se imparem cerneret Philippo; quippe qui et Macedonum et Thessalorum copiis stiparetur; Atheniensium et Lacedæmoniorum opera pacem ea conditione impetravit, ut ipse cum suis copiis alio se conferret: quare data acceptaque fide in Peloponnesum se recepit.

[w] *Non liberi parentibus*] Causa Phocensium Amphictyonibus permissa sancitum est, ut trium in Phocide urbium mœnia destruerentur; exules Phocensium piaculares haberentur;

profiteri licet.[l] 12. Nunc sepulcra majorum, nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, in quibusque genuerant, considerabant; 13. miserantes nunc vicem suam, quod in eam diem vixissent; nunc filiorum, quod non post eam diem nati essent.

CAP. VI. 1. Alios populos in finibus ipsis hostibus opponit; alios in extremis regni terminis statuit: quosdam bello captos in supplementum[1] urbium dividit. 2. Atque ita ex multis gentibus nationibusque unum regnum populumque constituit. 3. Compositis ordinatisque Macedoniæ[2] rebus, Dardanos[x] ceterosque finitimos[y] fraude captos expugnat.[*] 4. Sed nec a proximis manus abstinet: siquidem Arrybam,[z] regem Epiri, uxori suæ Olympiadi arctissima cognatione junctum, pellere regno statuit; 5. atque Alexandrum, privignum ejus, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestæ pulchritudinis, in Macedoniam nomine sororis arcessit, 6. omnique studio solicitatum spe[3] regni, simulato amore ad stupri consuetudinem perpulit, majora in eo obsequia habiturus, sive conscientiæ pudore, sive regni beneficio. 7. Cum igitur ad viginti[4] annos pervenisset, ereptum Arrybæ regnum puero admodum tradit,

[l] *Dolor crescit, dum eum dissimulare conantur, et eo major est, quo minus fas est eum palam testari.*

1 Sic Rom. Junt. Astipulatur Saresb. VI. Policr. 12. p. 360. ‘Milites autem in supplementum aliarum urbium distribuit.’ Conj. Freinsh. legentis *in supplementa* firmant Oros. et Frec. I. 4. 19.—2 Magl. Leid. 4. ed. Rom. Bong. *in Macedonia:* ut IX. 5. 1. ‘Compositis in Græcia rebus.’ Saxo XIV. p. 249. 12. ‘Ordinatis in Dania rebus.’—3 Ita Nep. Pausan. 3. ‘Hos quoque solicitare spe libertatis existimabatur.’ Med. Magl. Coll. N. Leid. 2. 5. ed. Rom. aliæque *in spem.*—4 Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *Ig. cum vig. ad.*

NOTÆ

nec equos, nec arma eis tractare liceret. Diod. et Demosth. Hic sacri belli finis fuit anno, postquam cœptum est, 10.

[x] *Dardanos*] Qui in ea parte Illyrici habitabant, quæ postea Mysia mediterranea dicta est.

[y] *Ceterosque finitimos*] Thessalos vocat Diod. qui tyrannis ejectis Philippo se dediderunt, aliique vicini Græciæ populi.

[*] A. M. 3712. Ol. 109. 3. U. C. 411. Ant. Ch. 340.

[z] *Arrybam*] Cujus opera Olympiadem uxorem duxerat. Res aliter se habuit, ex Diod. Cum Arryba anno regni 10. obiisset, relicto filio Æacida qui Pyrrhum genuit, Alexandro Olympiadis germano regnum a Philippo concessum est.

scelestus in utroque. 8. Nam nec in eo jus cognationis servavit, cui ademit regnum; et eum, cui dedit, impudicum fecit ante quam regem.

LIBER IX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Philippus cogitat de Græcia subjuganda; ideo Byzantium, sed frustra, obsidet. 2. A Scytharum rege variis modis deluditur: unde pugna et præda abducta. 3. Triballi Philippum præda spoliant. Athenienses et Thebani a Philippo prælio victi. 4. Philippus victoria moderate utitur; sævit in Thebanos, qui fortiter se gerunt. 5. Græciæ civitates Corinthum evocat, et ad bellum Persicum se parat. 6. Dum nuptias filiæ celebrat, a Pausania obtruncatur. 7. Idque Olympiade et Alexandro consciis. 8. Philippi elogium, ejusdemque cum Alexandro filio et successore comparatio.

CAP. I. 1. In Græciam Philippus cum venisset, solicitatus paucarum civitatium direptione, et ex præda modicarum urbium, quantæ opes universarum essent, animo prospiciens, bellum toti Græciæ inferre statuit.† 2. Ad[1] cujus emolumentum egregie pertinere ratus,[a] si Byzantium,[a]

[a] *Arbitratus multum conferre ad illius belli felicem exitum.*

1 Leid. 3. 4. Thuan. ed. Rom. *in*.—2 Sic Med. Magl. Leid. 4. 5. Bech. Ven.

NOTÆ

† A. M. 3718. Ol. 109. 4. U. C. 412. Ant. Ch. 339.

[a] *Si Byzantium*] Non Byzantium primo, sed Perinthum, quod Atheniensibus faveret, cum triginta armatorum millibus oppugnavit: cum vero Athenienses, Persarum satrapæ, et Byzantii Perinthiis mitterent auxi-

nobilem et maritimam urbem, receptaculum terra marique copiis suis futurum,[2] in potestatem redegisset, eandem claudentem sibi portas obsidione cinxit. 3. Hæc namque[3] urbs condita primo a Pausania,[b] rege Spartanorum, et per septem annos possessa fuit; deinde variante victoria,[4] nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium, juris habita est. 4. Quæ incerta possessio effecit, ut, nemine quasi suam auxiliis juvante, libertatem constantius tueretur. 5. Igitur Philippus, longa obsidionis mora[c] exhaustus, pecuniæ[5] commercium de piratica[d] mutuatur.[b] 6. Captis itaque centum septuaginta navibus, mercibusque distractis, anhe-

[b] *Quare Philippus, exhausta pecunia in diuturna obsidione, piraticam exercet ut pecuniam recuperet.*

Flor. Med. Par. Ald. Junt. ut ad propius substantivum referatur. Vid. Oudendorp. ad Suet. Jul. 56. Vulg. *futuram*.—3 Rom. *Nam hæc*.—4 Rom. *fortuna*. x. 3. 6. 'Bellumque cum Alexandro Magno, diu variante fortuna, gessit.'—5 [Vid. Nott. Var.] *Pecuniæ commercium* dictum eod. modo, quo *belli commercium* ap. Virgil. x. Æ. 532. 'Belli commercia Turnus Sustulit ista prior, jam tum Pallante peremto,' et *laboris commercium* ap. Sax. vi. p. 112. 22. 'Quod talibus [rusticis] vitæ subsidia justo laboris commercio peterentur:' et *de piratica mutuatur*, ut ap. Macrob. i. Comm. in Somn. Scip. 6. p. 37. 'Sol quoque ipse, de quo vitam omnia mutuantur, septimo signo vices suas variat:' et 17. p. 87. 'Quod de Arato poëtæ alii mutuati sunt:' et cap. 20. 'Cum defectum lunæ conantur asserere, probationem de solis magnitudine mutuantur.' Id. ii. 10. 'Ne totum videamur de fabulis mutuari.' Pro *de* alii scriptores adhibuerunt *a* vel *ab*, ut Tac. ii. A. 38. 'Præsidium ab audacia mutuatus est:' et Val. M. vi. 2. Ext. 1. 'Potius præsidium a libertate quam ab innocentia mutuata:' vii. 4. 3. 'Præsidium ab astutia mutuari:' eumque imitari solitus Saxo ii. p. 27. 19. 'Vires ab astutia mutuatus est:' p. 29. 45. 'Lacessitæ integritatis defensionem ab arctissimo naturæ vinculo mutuatus:' et paulo post; 'Leniendi ardoris præsidium a clypeo mutuans:' iii. p. 51. 41. 'Incolumitatis præsidium ab extrema delinimentorum specie mutuari:' p. 54. 12. 'Propriæ salutis obtentum ab astutia mutuatus:' vi. p. 107. 25. 'At senex ab inolita sibi moderatione patientiam mutuatus,' et sæpius alibi. Porro hunc Justini locum ita interpretatur Otto

NOTÆ

lia, diviso duas in partes exercitu, Byzantium simul et Perinthum obsedit, ex Diod.

[b] *A Pausania*] Errat graviter Justinus. Non enim a Pausania, sed a Byze seu Byzante Megarensium duce, Byzantium ad Bosporum Thraciæ conditum est; paulo post deducta est a Milesiis colonia; quæ adventu Darii Hysdaspis territa cum in Thraciam confugisset, aliquanto post Lacedæmonii duce Pausania illuc coloniam miserunt.

[c] *Obsidionis mora*] Byzantii Atheniensium auxiliis adjuti fortiter Philippo restiterunt.

[d] *De piratica*] Nulla ap. Demosth. et Æschinem piraticæ mentio; sed narrant Philippum maris imperium affectasse, quo facilius insulares ab

lantem inopiam paululum recreavit. 7. Deinde, ne[6] unius urbis oppugnatione tantus exercitus teneretur,[7] profectus cum fortissimis, multas Chersonensium[8] [e] urbes expugnat; 8. filiumque Alexandrum decem et octo annos natum, ut sub militia patris tirocinii rudimenta deponeret, ad se arcessit. 9. In Scythiam quoque prædandi causa profectus est,[9] more negotiantium, impensas belli alio bello refecturus.

CAP. II. 1. Erat eo tempore rex Scytharum Atheas,[1] [f] qui cum bello Istrianorum premeretur, auxilium a Philippo per Apollonienses[g] petit, in successionem eum regni Scythiæ adoptaturus: 2. cum interim Istrianorum[h] rex decedens et metu belli et auxiliorum necessitate Scythas solvit. 3. Itaque Atheas, remissis Macedonibus, renuntiari Philippo jubet, 'neque auxilium ejus se petisse, neque adoptionem mandasse. 4. Nam neque vindicta[2] Macedonum egere Scythas, quibus meliores forent: neque hæredem sibi incolumi filio deesse.' 5. His auditis, Philippus legatos ad Atheam mittit, 'impensæ obsidionis portionem'[c]

[c] *Mittit ut peterent partem pecuniæ insumtæ in obsidione.*

Frising. II. Chron. 24. 'Piraticam aggreditur, centumque LXX. navium spolia rapuit, et militibus suis dedit.'—6 Bodl. Coll. N. *ne in.*—7 Sic Magl. Bodl. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Vid. Græv. h. l.—8 Reg. Coll. N. et C. C. *Chersonesi:* Ald. Junt. *Cheronnesi.*—9 *Est* male omittunt Ven. Flor. Par. Ald. Junt.

1 Bech. *Matthæas.* Ald. Junt. *Anteas.* Lucian. in Macrobiis tom. II. p. 469. *Ἀντέας δὲ Σκυθῶν βασιλεὺς μαχόμενος πρὸς Φίλιππον περὶ τὸν Ἴστρον ποταμὸν ἔπεσεν, ὑπὲρ τὰ ἐνενήκοντα ἔτη γεγονώς.*—2 Ald. Junt. *vindictæ:* ut XXIII. 4. 7. 'Hu-

NOTÆ

Atheniensium amicitia averteret.

[e] *Chersonensium*] Præter urbes, quibus hoc nomen impositum est, multiplex est insula Chersonesus. 1. Thracica, quæ, juxta Hellespontum in mare Ægæum excurrens, a meridie in Boream extenditur. 2. Taurica, inter Pont. Eux. Bosporum Cimmerium, et Paludem Mæotidem. *La petite Tartarie.* 3. Cimbrica, inter Cimbricum et Suevicum mare, seu Codanum sinum. *Jutland.* 4. Aurea, regio Asiæ in India extra Gangem. *Malaca.*

[f] *Atheas*] Ab aliis Matheas, Macheas ab aliis dicitur.

[g] *Apollonienses*] Multiplex fuit Apollonia in Europa; triplex in Macedonia, una in Thracia juxta oram Ponti Eux. de qua loquitur Justinus.

[h] *Istrianorum*] Populi fuere Mysiæ inferioris, juxta ostia meridionalia

petentes, 'ne inopia deserere bellum cogatur. 6. Quod[3] eo promtius eum facere debere, quod missis a se in auxilium ejus militibus, ne sumtum quidem viæ, non modo officii pretia, dederit.'[d] 7. Atheas inclementiam cœli et terræ sterilitatem causatus, quæ non patrimoniis ditet Scythas, sed vix alimentis exhibeat,[4] respondit, 'nullas sibi opes esse, quibus tantum regem expleat; 8. et turpius putare parvo defungi, quam totum abnuere: 9. Scythas autem virtute animi, et duritia corporis, non opibus, censeri.' 10. Quibus derisus[5] Philippus, soluta obsidione Byzantii,[6] Scythica bella[7] [1] aggreditur, præmissis legatis, quo securiores faceret, qui nuntient Atheæ, 'dum Byzantium obsidet, vovisse se statuam Herculi, 11. ad quam in ostio Istri ponendam se venire; pacatum accessum ad religionem Dei' petens, 'amicus ipse Scythis venturus.' 12. Ille, 'si voto fungi vellet, statuam sibi mitti' jubet: 'non modo ut ponatur, verum etiam ut inviolata maneat,' pollicetur: 'exercitum autem fines ingredi' negat 'se passurum.' 13. 'Ac, si invitis Scythis statuam ponat, eo digresso sublaturum, versurumque æs statuæ in[8] aculeos sagittarum.' 14. His utrinque irritatis animis, prælium committitur.‡ Cum virtute et numero præstarent Scythæ, astu Philippi vincuntur. 15. Viginti[9] millia puerorum ac fœminarum capta; pecoris magna vis, auri argentique nihil. Ea primum fides inopiæ Scythicæ fuit.[e] 16. Viginti millia

[d] *Quod non dederit militibus missis a se in auxilium ejus, non modo munera ob officium redditum, sed ne pecuniam quidem ad vitam sustentandam.*

[e] *Id primum probavit Scythas inopes esse.*

manæ opis egentem.' Cic. IX. Fam. 3. 'Ut medicinæ egeamus.'—3 Magl. ed. Rom. *Id.*—4 Leid. 2. Thuan. a sec. m. Magl. Bech. ed. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *alimenta.* Heins. ad Val. Flacc. VII. 229. malebat *alimentis se .e.* Coll. N. *alimentis sufficiat.* Rom. *sufficiat alimentis.* Vid. Wopkens.—5 Leid. 2. 3. Periz. Reg. Coll. N. *irrisus.*—6 Rom. *Q. irrisis, soluto obs. Byzantio.*—7 Ald. Junt. *Scythicum bellum.*—8 Leid. 5. et Ms. Bong. *in tubos vel in.*—9 Coll. N. *In eo prælio v.* Oros. III. 13. et Frec. I. 4. 19. 'In ea pugna vig. m. p. ac f. Scythicæ gentis capta.'

NOTÆ

Istri fl.

[1] *Scythica bella*] De h. bello omnes fere consentiunt.

‡ A. M. 3715. Ol. 110. 2. U. C. 414. Ant. Ch. 337.

nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam missa.

CAP. III. 1. Sed revertenti ab Scythia Triballi[k] Philippo occurrunt: negant 'se transitum daturos, ni portionem accipiant prædæ.' 2. Hinc jurgium, et mox prælium; in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. 3. Cum omnes occisum putarent, præda amissa est. Ita Scythica, velut devota, spolia pæne luctuosa Macedonibus fuere. 4. Ubi vero ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert:[l] 5. quorum causæ Thebani se junxere,[m] metuentes, ne victis Atheniensibus bellum, veluti vicinum incendium, ad se transiret. 6. Facta igitur inter duas paulo ante infestissimas civitates societate, legationibus Græciam fatigant; 'communem hostem' putant 'communibus viribus summovendum: 7. neque enim cessaturum Philippum, si prospere prima successerint, nisi omnem Græciam domuerit.' 8. Motæ quædam civitates Atheniensibus se jungunt: quasdam autem ad Philippum belli metus traxit.[1] 9. Prælio commisso,[*] cum Athenienses longe majore militum numero[n] præstarent, assiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur:[o] 10. non tamen immemores[p] pris-

1 Cod. N. *attraxit.*

NOTÆ

[k] *Triballi*] Populi Mysiæ inferioris, quorum regio *Bulgaria*, urbs primaria *Sophia*, vocatur.

[l] *Bellum infert*] Simulato in Cyrrhæos et Locrenses bello, Elateam et Cytinium Atheniensium oppida occupavit. Diod.

[m] *Thebani se junxere*] Legatus ab Atheniensibus Thebas missus est Demosthenes, cujus rationibus persuasi Thebani, repudiata Philippi amicitia, se junxerunt Atheniensibus. Ita Diod. et Plut.

[*] A. M. 3716. Ol. 110. 3. U. C. 415. Ant. Ch. 336.

[n] *Militum numero*] Testatur Diod. Philippum et numero et robore militum Atheniensibus præstitisse; illi enim equitum duo, triginta peditum millia, tribuit.

[o] *Vincuntur*] Ad Chæroneam Bœotiæ oppidum. Multum ad hanc victoriam contulit Alexandri virtus, qui, paternæ laudis æmulus, aciem sibi oppositam vicit: quo viso Philippus, ne filio cederet, objectum sibi agmen vertit in fugam. Diod.

[p] *Non tamen immemores, &c.*] Referunt plerique Demosthenem abjecto clypeo e pugna fugisse: cumque chlamys adhæsisset rubo, quasi jam ab hoste teneretur, clamasse, Ζώγρει,

tinæ gloriæ cecidere: quippe adversis vulneribus omnes loca, quæ tuenda a ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. 11. Hic dies universæ Græciæ et gloriam dominationis et vetustissimam libertatem finivit.

CAP. IV. 1. Hujus victoriæ callide dissimulata lætitia[q] est. Denique non solita sacra Philippus illa die fecit: non in convivio risit: non ludos inter epulas adhibuit: non coronas[r] aut unguenta[s] sumsit; et, quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. 2. Sed nec 'regem se Græciæ, sed ducem appellari' jussit. 3. Atque ita[1] inter tacitam lætitiam et dolorem hostium temperavit, ut neque apud suos exultasse, neque apud victos insultasse videretur. 4. Atheniensibus, quos passus infestissimos fuerat, et captivos gratis remisit, et bello consumtorum corpora sepulturæ reddidit,[2] reliquiasque funerum ut ad sepulcra majorum deferrent, ultro hortatus est. 5. Super hæc Alexandrum filium cum amico Antipatro,[t] qui pacem cum his amicitiamque jungerent, Athenas misit. 6. Thebanorum porro non solum captivos, verum etiam interfectorum sepulturam, vendidit. 7. Principes civitatis alios securi percussit, alios in exilium egit,[3] bonaque omnium occupavit. 8. Pulsos[u] deinde per injuriam in patriam restituit: ex horum numero trecentos exules judices rectoresque civitati dedit: 9. apud quos cum potentissimi quique rei ejus ipsius cri-

1 Leid. 3. *ita se.*—2 Reg. Magl. ed. Rom. *tradidit.* III. 5. 11. 'Ut ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent,' et XII. 2. 15. 'Corpus ejus Thurii sepulturæ tradiderunt:' ubi ed. Rom. *mandaverunt.* Ulpian. L. 1. de Cadav. punit. 'Ut ossa et cineres collecta sepulturæ tradi possint.' Paulus I. Sent. tit. XXI. §. 1. et 4. 'Corpus perpetuæ sepulturæ traditum.'—3 Sic Coll. N.

NOTÆ

Vivum cape.

q *Dissimulata lætitia*] Philippus intemperanter admodum se gessit, victisque exprobravit cladem, teste Diod. Sed a Demade captivo libera oratione admonitus, missis Athenas legatis cum Atheniensibus fœdus renovavit. Ita Diod.

r *Coronas*] Convivales, quæ sæpissime ex rosis texebantur.

s *Unguenta*] Veteres coronati et unguentis delibuti convivari solebant.

t *Antipatro*] Quem postea Alexander, profectus in Persas, Macedoniæ præfecit.

u *Pulsos*] Multos cives e patria expulerant Thebani, quod Philippo fa-

minis postularentur, quod per injuriam se[4] in exilium egissent,[f][5] hujus constantiæ fuerunt, ut omnes 'se auctores' faterentur, 'meliusque cum republica actum, cum damnati essent, quam cum restituti,' contenderent. 10. Mira prorsus audacia: de judicibus vitæ necisque suæ, quemadmodum possunt, sententiam ferunt; contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt; et, quoniam[6] rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem.

CAP. V. 1. Compositis in Græcia rebus, Philippus omnium civitatium legatos ad formandum rerum præsentium statum evocari Corinthum[1][w] jubet. 2. Ibi pacis legem universæ Græciæ pro meritis singularum civitatium statuit; conciliumque omnium, veluti unum senatum, ex omnibus legit. 3. Soli Lacedæmonii et legem et regem[2] contemserunt;† servitutem, non pacem, rati, quæ non ipsis civitatibus conveniret, sed a victore[3] ferretur. 4. Auxilia deinde singularum civitatium describuntur; sive adjuvandus ea manu rex oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum.[g] 5. Neque enim dubium erat imperium Persarum his apparatibus peti. 6. Summa auxiliorum ducenta millia[x] peditum fuere, et equitum quindecim millia. 7. Extra hanc summam et Macedoniæ exercitus erat, et confinis domitarum gentium[y] barbaries. 8. Initio veris

[f] *Apud eos judices dum potentissimi quique cives accusantur tanquam rei magni criminis, quod illos ejecissent in exilium injuria.*

[g] *Sive eo exercitu Philippus adjurandus esset contra illos, qui ipsi bellum inducerent, sive ipse aliis bellum inferret.*

Oros. III. 14. et Frec. I. 4. 19. quomodo ex conj. legit Faber, probante Græv. —4 Faber malebat *ipsos*.—5 Rom. *eos in exilium misissent*.—6 Junt. Ald. *quam*.
1 Rom. *Corinthon;* atque ita ead. XI. 2. 5.—2 Med. quatuor Leid. Periz. Bodl. ed. Bong. *et reg. et leges*. Leid. 3. *et reg. et legem*.—3 Coll. N. *sed rege*

NOTÆ

vere dicerentur.

[w] *Corinthum*] Urbem Peloponnesi in medio Isthmi Corinthiaci: habebat arcem Acrocorinthum, et navalia duo, Lechæum in sinu Corinthiaco, et Cenchreas in Saronico.

† A. M. 3717. Ol. 110. 4. U. C. 416. Ant. Ch. 335.

[x] *Ducenta millia*] Justum numerum excedere videtur Justinus, cum Alexander, Græcorum etiam electus imperator, longe pauciori militum numero in Persas bellum gesserit.

[y] *Domitarum gentium*] Illyrios intelligit, Dardanos, Thracas, et finitimos Macedoniæ populos, quos Phi-

tres duces in Asiam Persarum juris præmittit, Parmeniona,[4] Amyntam,[z] et Attalum, 9. cujus sororem[a] nuper, expulsa Alexandri matre Olympiade propter stupri suspicionem, in matrimonium[b] receperat.

CAP. VI. 1. Interea, dum auxilia a Græcia coëunt, nuptias Cleopatræ filiæ[c] et Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat.‡ 2. Dies erat pro magnitudine duorum regum, et collocantis[1] filiam, et uxorem ducentis, apparatibus insignis. 3. Sed nec ludorum[d] magnificentia deerat: ad quorum spectaculum[2] Philippus, cum sine custodibus corporis[3] medius inter duos Alexandros,[e] filium generumque, contenderet,[4] 4. Pausanias, nobilis ex Macedonibus

auctore.—4 Vulg. *Parmenionem.* Med. Leid. 5. *Parmenionam* pro *Parmeniona,* ut XI. 10. 4. Thuan. Leid. 3. 4. et XXI. 6. 5. iid. cum Med. et Leid. 2.

1 Bodl. *locantis.*—2 Magl. *spectacula.*—3 Vulg. *dum s. cust. med.* Magl. cum reliquis Mss. ed. Rom. Ald. Junt. *cum s. cust. corporis med.* Ita Liv. XL. 6. 'Proxima est regia cohors, et custodes corporis.' Curt. X. 2. 'Tredecim adservandos custodibus corporis tradidit.' Herodian. IV. 7. 4. *Ὡς καὶ συμμάχους παρ' αὐτῶν* [Γερμανῶν] *λαβεῖν, καὶ τοῦ σώματος ἑαυτοῦ φρουροὺς ποιήσασθαι.* Hinc *custodia corporis* inf. XII. 12. 3. 'Nunc quoque ait, custodiam corporis sui non Macedonibus tantum se, verum et illis, crediturum.' Hegesipp. I. 34. f. 'Quadringentos quoque stipatores ex Gallia, quibus septa incedebat Cleopatra, ad custodiam corporis regi concessit.' Herodian. I. 12. 8. *Εἰς τοσοῦτον ὑπ' αὐτοῦ τιμῆς καὶ ἐξουσίας προήχθη, ὡς τήν τε τοῦ σώματος φρουρὰν, καὶ τὴν τοῦ θαλάμου ἐξουσίαν ἐγχειρισθῆναι.* *Dum* comparet in sec. ed. Græv.—4 Bech. Ven.

NOTÆ

lippus vel terruerat, vel vicerat.

[z] *Amyntam*] Amyntæ non meminit Diod. sed Attalum copiis omnibus præficit.

[a] *Cujus sororem*] Illius, non sororem, sed neptem Cleopatram uxorem duxit.

[b] *In matrimonium, &c.*] Dum nuptiæ celebrarentur, Attalus hortatus est Macedonas, ut justum Philippo successorem a Diis exposcerent; quo audito exarsit Alexander: 'Quid nos tibi,' inquit, 'scelus? num adulterini videmur?' eumque scypho petiit; quare Philippus stricto ense in filium irruit; sed, impacto per iram et vinum pede, prolapsus est; cui insultans Alexander, 'Hic vero,' inquit, 'Macedonas ex Europa in Asiam parabat transmittere, qui, ex lecto in lectum transgrediens, procidit.' Deinde Alexander missa in Epirum Olympiade in Illyrium se contulit, unde paulo post Demarati Corinthii consilio revocatus est.

[c] *Cleopatræ filiæ*] Quam ex Olympiade susceperat; quare avunculo nupsit: erat enim Alexander frater Olympiadis.

‡ A. M. 3718. Ol. 140. 1. U. C. 417. Ant. Ch. 334.

[d] *Nec ludorum, &c.*] Maximus erat nuptiarum apparatus, et ingens ad hanc pompam populorum concursus.

[e] *Inter duos Alexandros*] Candida indutus stola Philippus jussit satellitibus, ut se per longum intervallum sequerentur, quasi, Græcorum benevolentia septus, satellitum præsidio non indigeret.

adolescens, nemini suspectus, occupatis angustiis, Philippum in transitu obtruncat; diemque, lætitiæ destinatum, fœdum luctu funeris facit. 5. Hic[5] primis pubertatis annis stuprum per injuriam passus ab Attalo fuerat; cujus[6] indignitati hæc etiam fœditas accesserat: 6. nam perductum in convivium,[7] solutumque[8] mero, Attalus non suæ tantum, verum et convivarum, libidini, velut scortum vile, subjecerat, ludibriumque omnium inter æquales reddiderat. 7. Hanc rem ægre ferens Pausanias querelam Philippo sæpe detulerat. 8. Cum[9] variis frustrationibus non sine risu[f] differretur, et honoratum insuper ducatu adversarium cerneret,[h] iram in ipsum Philippum vertit, ultionemque, quam ab adversario non poterat, ab iniquo judice exegit.

CAP. VII. 1. Creditum est etiam immissum ab Olympiade matre Alexandri fuisse; nec ipsum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitisse: 2. quippe non minus Olympiada repudium et prælatam sibi Cleopatram, quam stuprum Pausaniam, doluisse. 3. Alexandrum quoque regni æmulum fratrem ex noverca susceptum timuisse: eoque[1] factum, ut in convivio antea primum cum Attalo, mox cum ipso patre, jurgaret: 4. adeo ut etiam stricto gladio eum Phi-

[h] *Et videret præterea Attalum suum adversarium ducis honore insignitum.*

Med. *concederet.*—5 Med. Leid. 2. 5. *Is.*—6 Leid. 2. *cui*, quomodo legend. conjecerat Avus.—7 Ald. Junt. *prod. in convivia.* Bech. Flor. Ms. Periz. *perd. in convivio.* Ead. participia variant in Mss. Suetonii Vespas. 22. 'Cum perductæ pro concubitu sestertia quadringenta donasset.' Terentius Andr. I. 1. 54. 'Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium, Perduxere illuc, secum ut una esset, meum.' Vid. Jensium I. Lect. Lucian. 5. f.—8 Ms. Coll. N. *sopitumque.* Liv. xxv. 24. 'Magna pars in turribus epulati, aut sopiti vino erant, aut semigraves potabant:' et xxviii. 26. 'Ut eos per idoneos homines, benigno vultu ac sermone in hospitium invitatos, sopitosque vino, vincirent.' Val. M. II. 5. 4. 'Mero somnoque sopiri.' Curt. viii. 6. 'Sopitum mero ac somno excitant regem:' et 10. 'Quippe ne epulantes quidem et sopitos mero aggredi ausus est hostis.' Vulg. imitatur Saxo xiv. p. 336. 42. 'Quidam e Julinensibus mero solutus.'—9 Med. ed. Rom. *Qui cum.* Coll. N. *Qui tamen.*
1 Sic Med. Magl. Leid. 2. 3. a pr. m. et 5. ed. Rom. *eo* Coll. N. *eque* Periz.

NOTÆ

[f] *Non sine risu*] Id tamen Philippus graviter tulit; sed cum Attalo egeret fortissimo duce, Pausaniam lenire studens, eum ad locum inter corporis sui custodes honoratiorem promovit: ex Diod.

lippus consectatus sit,[2] ægreque a filii cæde amicorum precibus exoratus.[i 3] 5. Quamobrem Alexander ad avunculum se in Epirum cum matre, inde ad regem Illyriorum, contulerat: 6. vixque revocanti mitigatus est patri, precibusque cognatorum ægre redire compulsus. 7. Olympias quoque fratrem suum Alexandrum Epiri regem in bellum subornabat: pervicissetque, ni filiæ nuptiis pater generum occupasset.[k] 8. His stimulis irarum utrique[4] Pausaniam, de impunitate stupri sui querentem, ad tantum facinus impulisse creduntur.[5] 9. Olympias certe fugienti percussori equos quoque præparatos habuit.[6] 10. Ipsa[7] deinde,[8] audita regis nece, cum titulo officii ad exequias cucurrisset, in cruce[9] pendentis Pausaniæ capiti, eadem nocte qua venit, coronam auream imposuit: quod nemo alius audere, nisi hæc, superstite Philippi filio, potuisset.[10] 11. Paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias mariti cremavit, et tumulum ei eodem fecit in loco, parentarique eidem quotannis, incussa populo superstitione, curavit. 12. Post hæc Cleopatram, a qua pulsa Philippi matrimonio fuerat, in gremio ejus prius filia interfecta, finire vitam suspendio coëgit,[g] spectaculoque pendentis[11] ultione potita est, ad quam per parricidium festinaverat.[l 12]

[i] *Et difficile permotus precibus amicorum abstinuit a cæde filii.*

[k] *Idque obtinuisset, ni pater Philippus impediisset, dando filiam uxorem Alexandro.*

[l] *Voluitque specture pendentem e fune Cleopatram, cujus mortem cogitabat, cum parricidium commisit Philippum occidendo.*

—2 *Sit* Periz. omittit.—3 Bodl. *precibus revocatus.* Med. Magl. Leid. 2. Coll. N. *exor. sit.*—4 Ald. Junt. *uterque.*—5 Leid. 2. *credebantur:* 5. ac. Bodl. *utrisque*, et cum Coll. N. *credebatur.*—6 Bodl. Leid. 2. 5. *Fug. perc. etiam eq. hab. præp.* —7 Coll. N. *fug. p. eq. præp. habuit. Ipsa quoque.*—8 Leid. 2. *demum.*—9 Med. *in crucem.*—10 Magl. *quod n. al. fuisset ausus, nisi hoc superstiti Ph. filio placuisset:* Rom. *quod n. al. fuisset ausus, nisi hæc, superstite Ph. filio.* Præstat vulgatum. *Audere potuisset*, i. e. ausus fuisset. Ita VI. 7. 7. 'Cui par ante dies universa juventus esse non potuit.' Vid. notam Avi ad Liv. XXXII. 13. et Wopkensii ad VII. 6. 4.—11 Vid. me ad VI. 4. 8. et Wopkens. ad h. l. Rom. *pend. ejus pro.*—12 Magl. *pend. ejus ult. pot. est, ad q. p. p. illam destina-*

NOTÆ

[g] *Suspendio coëgit*] Filiæ susceptæ a Philippo non meminit Diod. sed parvulum Cleopatræ filium una cum matre in vase æneo ignibus circumdato periisse testis est Paus. cujus criminis et Alexandrum et Olympiadem conscios facit Plut.

13. Novissime gladium,[13] quo rex percussus est, Apollini sub nomine Myrtales[14] consecravit: hoc enim nomen ante Olympiadis parvulæ fuit. 14. Quæ omnia ita palam facta sunt, ut timuisse videatur, ne facinus ab ea commissum non probaretur.

CAP. VIII. 1. Decessit Philippus quadraginta et septem[1] annorum, cum annis viginti et quinque regnasset. 2. Genuit ex Larissæa saltatrice filium Aridæum, qui post Alexandrum regnavit. 3. Habuit et alios multos ex variis matrimoniis regio more susceptos, qui partim fato, partim ferro, periere. 4. Fuit rex armorum quam conviviorum apparatibus studiosior; 5. cui maximæ opes erant instrumenta bellorum: 6. divitiarum quæstu quam custodia solertior.[2] Itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. 7. Misericordia in eo[3] et perfidia pari jure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi. 8. Blandus pariter, et insidiosus alloquio; qui plura promitteret quam præstaret: in seria et jocos[4] artifex. 9. Amicitias utilitate, non fide, colebat. Gratiam fingere in odio, in gratia offensam simulare,[5] instruere[6] inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quærere, solennis illi consuetudo.[m][7] 10. Inter hæc eloquentia insignis, oratio acuminis et solertiæ[8] plena; ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum

[m] *Semper solebat fingere amare se eos, quos odio habebat, et serere dissidia inter amicos, et quærere utriusque benevolentiam.*

---

veret.—13 Med. Leid. 2. 5. Periz. ed. Bech. Flor. Ven. Med. Par. Ald. Junt. *gl. illum.*—14 Sic Med. ed. Salmur. Oxon. ut ap. Horat. I. Od. 33. 14. 'Ipsum me melior cum peteret Venus, Grata detinuit compede Myrtale Libertina:' et Martial. v. 4. 'Fœtere multo Myrtale solet vino.' *Μυρτάλη* etiam meretrix quædam vocatur a Lucian. Dial. Meretr. p. 553. et Aristænet. II. Ep. 16. Inscriptio in Diario Italico eruditissimi Montefalconii cap. 14. p. 202. ΓΕΜΙΝΙΑ ΜΥΡΤΑΛΗ.

1 Dodwell. in Exerc. de Ætate Pythag. p. 198. legit *LX. et VII.*—2 Ita quoque interpungend. ap. Saresb. et pro *quæstus*, quod in Mss. quoque reperit Bong. atque dant Leid. 2. 5. corrigend. *quæstu*. Rom. *div. tamen quæstu.*—3 *In eo* nescit Rom.—4 Coll. N. *vel j.* Rom. *et jocosa.* Mox Rom. *Am. non f. sed util. col.*—5 Ita etiam Ald.—6 Magl. ed. Rom. *str.* Vincent. IV. 20. 'Instruere inter concordes odia.'—7 Ap. eund. atque in Med. Leid. 2. 5. tres postremæ voces desiderantur.—8 Ita etiam Ald. verum Rom. *et ins. acum. or. sol.* Bech. *et ins. or. acum. et sol.* Saresb. '*et insignis, or. ac et s.*' Ælian. IV. V. H. 19. *Φίλιππος ὁ Μακεδὼν οὐ μόνον ἐλέγετο τὰ πολέμια εἶναι ἀγαθὸς, καὶ εἰπεῖν δεινός· ἀλλὰ καὶ παιδείαν ἀνδρειότατα*

deesset ornatus.[9] 11. Huic Alexander filius successit et virtute et vitiis patre major.[10] 12. Vincendi[11] ratio utrique diversa. Hic aperta vi,[12] ille artibus, bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus, hic palam fusis. 13. Prudentior ille consilio, hic animo magnificentior. 14. Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere: hic ubi[13] exarsisset, nec dilatio ultionis nec modus erat.[14] 15. Vini nimis uterque avidus: sed ebrietatis diversa vitia. Pater de convivio in hostem procurrere,[15] manum conserere,[16] periculis se temere offerre: Alexander non in hostem, sed in suos, sævire.[17] 16. Quamobrem Philippum sæpe vulneratum prælia remisere: hic amicorum interfector[18] convivio frequenter excessit. 17. Regnare ille cum amicis volebat,[19] hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic metui.[20] 18. Literarum cultus utrique similis. Solertiæ pater majoris, hic fidei. 19. Verbis atque oratione Philippus, hic rebus, moderatior. 20. Parcendi victis filio animus et promtior et honestior; ille nec sociis abstinebat.[21] Frugalitati pater, luxuriæ filius, magis deditus erat. 21. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.

ἔτιμα.—9 Undecim Mss. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. et Vincent. *nec facilitati inventionum d. o.*—10 Coll. N. *pariter m.* Rom. *patre superior.*—11 Saresb. cum plerisque Mss. et vett. edd. *Itaque v.*—12 Med. Periz. et Saresb. *H. aperta.* Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *H. aperta vi:* quomodo Liv. xxv. 24. 'Et jam undique non furtim sed vi aperta gerebatur res.' Vid. Wopkens. Vincentius v. 22. 'Hic aperta, ille artibus, diversa bella tractabat.' Mirum autem Grævium ap. Saresb. legisse *aperta vi*, cum in utraque ed. Lugduno-Batava *vi* desideretur.—13 Sic Mss. ed. Bech. Med. Saresb. et Vincent. Rom. *hic ut.*—14 Coll. N. *nec dilationem nec modum ultionis adhibere.*—15 Ita Græv. edidit ex Ms. Coll. N. at reliqui, Saresb. et Vincent. *Patri mos erat etiam de conv. in h. p.* Rom. *Patri mos erat de c. in h. p.* Bech. Ald. Junt. aliæque *P. mos erat et de c. i. h. p.*—16 Hæc ignorant Magl. et Saresb. Sulp. Severus I. Hist. Sacr. 50. 'Non ausus manum conserere.' Saxo XIII. 231. 8. 'Cum tota acie manum conserere tutius rati.' Add. XIV. p. 287. 34. et p. 290. 50. et XV. p. 368. 35.—17 Bech. *sæviebat.* Saresb. et plerique Mss. minus eleganter *Al. non in hostes, sed in suos, sæviebat.* Coll. N. *Al. in amicos hostium more sævire.*—18 Coll. N. *amicis interfectis.* Med. Magl. Bodl. Leid. 2. 4. 5. Periz. et Saresb. *am. interfectorum.* Rom. *de am. interfectorum.* Lucian. Dial. Mort. p. 297. de Alexandro: *Καὶ ἐμιαιφόνει ἐν τοῖς συμποσίοις τοὺς φίλους, καὶ συνελάμβανεν ἐπὶ θανάτῳ.*—19 *Vol.* pro *nol.* correxit Sebis. astipulantibus Rom. et Saresb.—20 Ita ed. Saresb. in context. verum in marg. *malebat.* Coll. N. *Amari pater, iste metui, malebat.*—21 *Ille....abst.* addit Ald. quam sequuntur tres aliæ edd. a Græv. et Vorst. laudatæ.

LIBER X.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Artaxerxis Mnemonis filii in patrem conspirant: sed conspiratione detecta parricidii pœnas dant. 2. Causa parricidii ex libidine nata. 3. Ochus, Artaxerxis successor, cognatorum principum strage regiam replet. Codomannus, Armeniis præfectus, rex Persarum constituitur.

CAP. I. 1. Artaxerxi regi Persarum ex pellicibus centum et quindecim[1] filii fuere,[a] sed tres tantum justo matrimonio suscepti, Darius,[2] Ariarathes,[3] et Ochus.[*] 2. Ex his Darium contra morem Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam[b] pater regem vivus fecit; 3. nihil sibi ablatum existimans, quod in filium contulisset; sinceriusque gaudium ex procreatione capturus, si insignia majestatis suæ vivus in filio conspexisset. 4. Sed Darius, post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit. 5. Sceleratus, si solus parricidium cogitasset; tanto sceleratior, quod in societatem facinoris assumtos quinquaginta fratres fecit parricidas. 6. Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo[c] non solum sociari,

1 Coll. N. *centum duodecim.*—2 Med. Bodl. Coll. N. *Dareus,* ut XI. 8. 6. ‘Dareo,’ et cap. 9. 8. ‘Darei’ ex eod. Ms. Med. Val. M. VI. 3. Ext. 2. ex cod. Andino ‘Dareum regem.’ Diphthongus ει per secundam et tertiam vocalem efferri solet, ut Ἀλεξάνδρεια, ‘Alexandrea’ et ‘Alexandria;’ Κασσάνδρεια, ‘Cassandrea’ inf. XXIV. 2. 11. et cap. 3. 3. et ‘Cassandria’ ap. Liv. XLIII. 10. Ἡράκλεια, ‘Heraclea’ et ‘Heraclia.’ Hinc ‘Heracleensis,’ et ‘Heracliensis’ in Mss. inf. XVI. 3. 9. et 7. 11. Prius placuit Livio XXXVI. 22. ‘Heracleensis ager:’ posterius Cic. pro Arch. 4. ‘Heracliensibus’ et ‘Heraclienses.’—3 Med. Leid. 2. 5. *Arirates.* 4. *Aralratus.* Magl. *Arialarcus.* Rom.

NOTÆ

[a] *Filii fuere*] 360. concubinas habebat, ex Plut.

[*] A. M. 3689. Ol. 103. 4. U. C. 388. Ant. Ch. 363.

[b] *Per indulgentiam*] Ne regnum post ejus mortem novis bellis fratrumque dissidiis turbaretur.

[c] *In tanto populo*] I. e. in tanta con-

verum etiam sileri, parricidium potuit: ut ex quinquaginta liberis nemo inventus sit, quem aut paterna majestas, aut veneratio senis, aut indulgentia patris, a tanta sceleris[4] immanitate revocaret. 7. Adeone vile paternum nomen apud tot numero filios fuit,[5] ut, quorum præsidio tutus etiam adversus hostes esse debuerat, eorum insidiis circumventus, tutior ab hostibus quam a filiis fuerit?

CAP. II. 1. Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit. 2. Occiso quippe Cyro fraterno[1] bello, cujus mentio supra habita est, Aspasiam pellicem ejus rex Artaxerxes in matrimonium receperat. 3. Hanc patrem cedere sibi, sicuti regnum, Darius postulaverat: qui pro indulgentia sua in liberos primo facturum se dixerat: 4. mox pœnitentia ductus, ut honeste negaret, quod temere promiserat, Solis eam sacerdotio[d] præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. 5. Hinc exacerbatus juvenis in jurgia primo patris erupit: mox facta cum fratribus conjuratione, dum patri insidias parat,[e] deprehensus[f] cum sociis, pœnas parricidii Diis paternæ majestatis ultoribus dedit. 6. Conjuges quoque omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris extaret, interfectæ. 7. Post hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit, rex quam pater felicior.

CAP. III. 1. Hæreditas regni Ocho[g] tradita,† qui, timens

Ariaractes. Flor. Ald. Junt. *Ariarchus.*—4 *Scel.* addidi ex Magl. Dorvil. 1. ed. Rom. Junt. Cicero pro Cælio 6. 'Nisi tot vitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis et patientiæ radicibus niteretur.' Gell. XX. 1. f. 'Eo consilio tanta immanitas pœnæ denuntiata est.'—5 Malebat Avus II. Obs. 14. *fuisse.*

1 Ald. Junt. *fratre in.*

NOTÆ

juratorum multitudine.

[d] *Solis eam sacerdotio*] Non Solis, sed Dianæ, quæ Ecbatanis colebatur, factam sacerdotem scribit Plut.

[e] *Insidias parat*] Impulsore Teribazo.

[f] *Deprehensus*] Manifesto in scelere, opera Eunuchi, Artaxerxis jussu, una cum fratribus eorumque conjugibus occisus est: quod visum est aliquanto crudelius; licet lex sit ap. Persas, qua reorum affines simul cum ipsis perire jubeantur; sed Ochi crudelitas Artaxerxi clementiæ famam conciliavit.

[g] *Ocho*] Qui vivo patre e fratribus alterum calumniis ad venenum compulerat, alterum decrepiti patris delicias per Herpatem Teribazi fil. curaverat interfici. Plut.

† A. M. 3690. Ol. 104. 1. U. C. 388. Ant. Ch. 362.

parem conjurationem, regiam cognatorum cæde et strage principum replet, nulla non sanguinis,[h] non sexus, non ætatis, misericordia permotus; scilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. 2. Atque ita veluti purificato[1] regno, bellum Cadusiis[i] infert. 3. In eo cum[2] adversus provocatorem hostium Codomannus[3][k] quidam omnium[4] favore processisset, hoste[5] cæso, victoriam suis pariter et prope[6] amissam gloriam restituit. 4. Ob hæc decora idem Codomannus præficitur Armeniis.[l] 5. Interjecto deinde tempore, post mortem Ochi[m] regis, ob memoriam pristinæ virtutis,[n] rex a populo[o] constituitur,‡ Darii nomine, ne quid regiæ majestati deesset, honoratus; 6. bellumque cum Alexandro Magno, diu variante fortuna, magna

1 Rom. *pacifico*. Vincent. 'pacificato.'—2 Mss. ed. Bong. omittunt *cum*. —3 Med. *Godomitnis*, et paulo post cum vetustis edd. *Codomanus*. Periz. utroque loco *Codonianus*.—4 Mss. ed. Bech. Med. Bong. *q. cum o.*—5 Coll. N. *In eo adv. prov. h. Codomannus quidam cum o. f. processit, et h.* quomodo legend. suspicabatur Freinsh. *Quidam* abest ab ed. Rom. Vincent. IV. 90. 'In quo bello adversus procuratorem hostium Codomanus quidam cum o. f. processit, et, hoste cæso, victoriam suis obtinuit.'—6 Med. Bodl. Coll. N. Leid. 2. 5. *et belli pr*.

NOTÆ

[h] *Non sanguinis, &c.*] Auctor est Curtius 80. fratres Sisygambis Darii matris ab eo esse occisos.

[i] *Cadusiis*] Qui non procul a mari Caspio habitant.

[k] *Codomannus*] Non fuit ex stirpe regia, ex Arrian. et Curtio. Sed Diod. facit eum Arsani, Euseb. Arsami filium, qui frater fuit vel Artaxerxis, vel Ochi.

[l] *Armeniis*] Duplex est Armenia, major et minor; utraque a Cappadocia ad Medos usque trans Euphratem inter Iberiam et Mesopotamiam extenditur; major *Curdistan*, minor *Aladuli*, dicitur.

[m] *Post mortem Ochi*] Alii aliter ejus mortem referunt: cum Ægyptum jamdiu rebellem recuperasset, et sacra eorum irrisisse et Apim mensæ comedendum apposuisse traditur; quod postea Bagoas spado, natione Ægyptius, morte regis ultus est, ut testatur Sulp. Severus, et Ælianus, qui addit ejus corpus, minutas in partes concisum, felibus projectum fuisse.

[n] *Ob memoriam virtutis*] Opera præcipue Bagoæ a satrapis præ ceteris electus est: cum tamen paulo post Bagoas eum tollere veneno tentaret, rex detectis insidiis Bagoam vocat, eumque ad bibendum venenum coëgit. Diod.

[o] *Rex a populo*] Non Ocho tamen successit Darius, sed Arsi Ochi filio minimo, quem Bagoas, occisis fratribus, patri suffecerat; quemque anno imperii 3. ut habet Diod. una cum filiis e vita sustulit. Arrianus tamen ejus cædis Darium accusat.

‡ A. M. 3716. Ol. 110. 3. U. C. 415. Ant. Ch. 336.

virtute gessit. 7. Postremo victus ab Alexandro, et a cognatis occisus, vitam pariter cum Persarum regno finivit.

LIBER XI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Occiso Philippo Alexander filius succedit, et Macedones in officio continet. 2. Idem paternas exequias curat, civitates Græciæ Corinthum evocat, et ab illis dux constituitur. 3. Græcos defectionem molientes coërcet. 4. Thebas, victis incolis, evertit, ipsis quoque Atheniensibus infestus. 5. In novercæ suæ cognatos et in consanguineos suos sævit: deinde bellum Persicum aggreditur. 6. Disciplinam militarem ordinat. Persas prælio superat. 7. Vitatis insidiis, nodum Gordium fatalem callide solvit. 8. Tauro monte transcenso, in gravissimum morbum incidit, et sanitati restituitur. 9. Ad alterum prælium apparatus. Atrox pugna. Strages Persarum et fuga Darii; cujus uxor, mater, filia, captivæ ab Alexandro regie excipiuntur. 10. Persis superatis, a Persarum luxu Alexander superatur. Novæ victoriæ. Tyrus expugnata. 11. Rhodo, Ægypto et Cilicia receptis, pergit ad Jovis Hammonis oraculum. 12. Conditiones pacis a Dario latas non accipit, et regnum ejus totum postulat. 13. Tertium prælium quæ præcesserint. 14. Ejusdem prælii descriptio. Persæ fugantur, victores præda ingenti potiuntur. 15. Darius a suis vinctus, et multis vulneribus confossus, salutem dicit Alexandro, et in morte regium animum prodit. Alexander Darii obitum fletu et regia sepultura decorat.

CAP. I. 1. In exercitu Philippi, sicuti variæ gentes erant, ita, eo occiso, diversi motus animorum fuere. 2. Alii quippe, injusta servitute oppressi, ad spem se libertatis

erigebant: 3. alii, tædio longinquæ militiæ, remissam sibi expeditionem gaudebant: 4. nonnulli facem nuptiis[a] filiæ accensam, rogo patris subditam, dolebant.[a]* 5. Amicos quoque, tam subita mutatione rerum, haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam; nunc Europam[b] nondum perdomitam; 6. nunc Illyrios, et Thracas, et Dardanos,[1] ceterasque barbaras gentes fidei dubiæ et mentis infidæ: qui omnes populi si pariter deficiant, sisti[2] nullo modo posse. 7. Quis[3] rebus veluti medela quædam interventus Alexandri fuit;[c] 8. qui pro concione ita vulgus omne consolatus hortatusque pro tempore est, ut et metum timentibus demeret, et in spem sui omnes impelleret.[4] 9. Erat hic annos viginti natus: in qua ætate ita moderate de se multa pollicitus est, ut appareret plura eum experimentis reservare.[b] 10. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem, dedit: quo facto tantum sibi favoris apud omnes[5] conciliavit, ut corpus hominis, non virtutem regis, mutasse se dicerent.

CAP. II. 1. Prima illi cura paternarum exequiarum

[a] *Nonnulli dolebant Philippum interfectum fuisse, dum nuptiæ ipsius filiæ celebrarentur.*

[b] *Ut omnes intelligerent ipsum facturum plura quam promiserat.*

1 Sic Med. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Vulg. *Ill. Thr. Dar.*—2 Ita Leid. 4. Periz. Bodl. probante Avo ad Liv. IV. 12. Coll. N. *hiis resisti*. Rom. *his resisti*. Leid. 2. 5. Junt. *iis resisti*, ut XXIII. 3. 5. 'Nuntiantes, Romanis resisti non posse.' Reliquæ vet. edd. *resisti*, omisso pronom.—3 Magl. *Quibus*. Leid. 4. 5. ed. Bong. *Quis*. Med. Bodl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *His*. Vid. ad XXIX. 1. 8.—4 Vulg. *et spe omnes impleret*. Leid. 4. Bodl. Periz. Coll. C. C. ed. Bong. *et in spem omnes impelleret*. Med. Leid. 2. 5. ed. Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *et in spem sui o. impell.* Ead. verba etiam miscentur ap. Mamertinum Genethl. Maximiani cap. 2. Vid. notam ad Præf. §. 5. et Triller. III. Obs. Crit. 2.—5 Vulg. *t. s. favorem omnium*. Med. ed. Rom. *t. s. favoris ap. omnes*: ut II. 14. 9. 'tantum spatii:' et c. 15. init. 'tantum incrementi:' v. 1. 6. 'tantum odii:' et v. 11. 14. ex ed. Ald. Junt. 'tantum iræ:' XI. 13. 9. 'tantum sanguinis:' et 4. 12. 'tantum momenti.' *Apud omnes conciliavit*, ut VII. 5. 8. 'Ei apud matrem misericordiam ne parvulus quidem filius conciliaverat.'

NOTÆ

[a] *Facem nuptiis, &c.*] I. e. dum nuptiæ filiæ celebrarentur, dolebant quod occisus esset Philippus.

* A. M. 3718. Ol. 111. 1. U. C. 417. Ant. Ch. 334.

[b] *Nunc Europam*] Nec enim Græci penitus erant eo tempore domiti.

[c] *Alexandri fuit*] Quidam ap. Plut. eum non Philippi, sed Pausaniæ et Olympiadis, filium putarunt.

fuit; in quibus ante omnia cædis conscios ad tumulum patris occidi jussit. 2. Soli Alexandro Lyncistæ[1] [d] fratri pepercit, servans in eo[2] auspicium dignitatis[3] suæ: nam regem eum primus salutaverat. 3. Æmulum quoque imperii Caranum fratrem ex noverca susceptum interfici curavit. 4. Inter initia multas gentes rebellantes[e] compescuit; orientes nonnullas seditiones extinxit.[f] 5. Quibus rebus erectus, citato gradu in Græciam contendit: ubi, exemplo patris Corinthum evocatis civitatibus, dux in locum ejus substituitur.[g] 6. Inchoatum deinde a patre Persicum bellum aggreditur: 7. in cujus apparatu occupato nuntiatur 'Athenienses et Thebanos ab eo ad Persas defecisse, auctoremque ejus defectionis, magno auri pondere a Persis corruptum, Demosthenen oratorem extitisse;† 8. qui Macedonum deletas omnes cum rege copias a Triballis affirmaverit,[4] producto in concionem auctore, qui in eo prælio, in quo rex ceciderit, se quoque vulneratum diceret. 9. Qua opinione mutatos omnium ferme civitatium animos esse: præsidia Macedonum obsideri.' 10. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo paratoque exercitu

1 Ita ex Junt. cui consentit Ald. edidit Græv. Rom. *Lyncistari*. Mss. *Lyncistarum* cum ed. Flor. Par. Bong. vel *Lyncestarum* cum Med. quod Munker. ad Hygin. Fab. 255. eod. modo dictum existimat, quo 'Tullia,' 'Lucretia, Romanorum,' 'Pomona Hamadryadum.'—2 Bong. *ser. sane a.*—3 Rom. *auspicia majestatis.*—4 Bodl. Coll. N. *affirmaverat*.

NOTÆ

[d] *Lyncistæ* [*Lyncestarum*] Lyncestis regio est Macedoniæ mediterranea, per quam Lyncestius fl. decurrit.

[e] *Gentes rebellantes*] Thracas, Triballos, et Getas Istri accolas mira celeritate vicit, quod pluribus Arrianus persequitur.

[f] *Seditiones extinxit*] Et in Græcia et in Asia; hic enim Attalum, illic Demosthenem, pecunia Darius corruperat; sed Alexander illum Hecatæi et Parmenionis opera necari curavit; hunc ipse ducto in Athenienses exercitu compescuit.

[g] *Substituitur*] Ab omnibus Græciæ populis præter Lacedæmonios, qui non alios sectari, sed aliis præesse Lacedæmonios solere, jactabant. Athenienses enim, licet, Demosthenis consilium secuti, audita Philippi morte, sacrificassent et coronam decrevissent Pausaniæ, Alexandri tamen adventu territi, plura illi quam Philippo concesserunt.

† A. M. 3719. Ol. III. 2. U. C. 418. Ant. Ch. 333.

Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent.

CAP. III. 1. In transitu hortatus Thessalos fuerat; beneficiorumque Philippi patris maternæque suæ cum his ab Æacidarum[h] gente necessitudinis admonuerat. 2. Cupide hæc Thessalis audientibus, exemplo patris dux universæ gentis creatus erat, et vectigalia omnia reditusque suos ei tradiderant. 3. Sed Athenienses, sicuti primi defecerant, ita primi pœnitere cœperunt; 4. contemtum hostis in admirationem vertentes,[1] pueritiamque Alexandri spretam antea supra virtutem veterum ducum extollentes. 5. Missis itaque legatis,[i] bellum deprecantur: quibus auditis et graviter increpatis,[2] [k] Alexander bellum remisit. 6. Inde Thebas exercitum convertit, eadem indulgentia usurus,[l] si parem pœnitentiam invenisset. 7. Sed Thebani armis, non precibus, nec deprecatione, usi sunt. Itaque victi[m] gravissima quæque supplicia[n] miserrimæ captivitatis experti sunt. 8. In consilio[3] cum de excidio urbis deliberaretur, Phocenses et Platæenses et Thespienses[o] et Orchomenii,[p] Alexandri socii, victoriæque participes, excidia urbium suarum crudelitatemque Thebanorum referebant; 9. studia in Persas non præsentia tantum, verum et vetera adversus

1 Saxo XI. p. 205. f. 'Ultione in admirationem versa.' Bech. *in admiratione convertentes.* Male.—2 Junt. *increpitis.*—3 Rom. *in concil.* Ita VIII. 1. 4.

NOTÆ

h *Æacidarum*] Qui ab Æaco Jovis ex Europa fil. ducebant originem; unde orta fuerat Olympias.

i *Missis itaque legatis*] In quibus fuit Demosthenes, qui, sibi ab Alexandro metuens, medio ex itinere domum reversus est.

k *Increpatis*] Diod. ait Alexandrum perhumaniter legatis respondisse.

l *Indulgentia usurus*] Ubi ad Thebarum portas pervenit, rebellionis auctores Prothytem et Phœnicem poposcit; contra Thebani Philotam et Antipatrum, Alexandri amicissimos, sibi dedi jubent. Ita Plut.

m *Itaque victi*] Tanta fuit Thebanorum ea in pugna fortitudo, ut Macedones egerint in fugam, eosque vicissent, nisi Alexander instructa phalange in eos irruisset, et Macedones ex arce Cadmæa egressi, eos a tergo adorti, victoriam Alexandro peperissent, uti narrant Arrian. et Diod.

n *Supplicia*] 6. millia cæsa sunt, et capta 30. millia, ex Diod. Et nullus etiam fuit seu pueris seu mulieribus veniæ locus.

o *Thespienses*] Bœotiæ civitas non procul ab Helicone monte.

p *Orchomenii*] Urbs Bœotiæ propter Cephissum fl.

Græciæ libertatem, increpantes: 10. 'quamobrem odium' eos omnium populorum esse: quod vel ex eo manifestari, quod jurejurando se omnes obstrinxerint, ut, victis Persis, Thebas diruerent.' 11. Adjiciunt et scelerum priorum fabulas, quibus omnes scenas repleverint,[c] ut non præsenti tantum perfidia, verum et vetere infamia, invisi forent.

CAP. IV. 1. Tunc Cleadas, unus ex captivis, data potestate dicendi, 'non a rege se defecisse, quem interfectum audierint, sed a regis hæredibus: 2. quicquid in eo sit admissum, credulitatis, non perfidiæ, culpam esse; cujus tamen jam magna se supplicia pependisse, deleta juventute: 3. nunc senum fœminarumque, sicuti infirmum, ita innoxium, restare vulgus, quod ipsum stupris contumeliisque ita vexatum esse, ut nihil amarius unquam sint passi: 4. nec jam pro civibus se, qui tam pauci remanserint, orare; sed pro innoxio patriæ solo, et pro urbe, quæ non viros tantum, verum et Deos, genuerit.' 5. Privata etiam regem superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis, unde originem gens Æacidarum[q] trahat, actæque[1] Thebis a patre ejus Philippo pueritiæ:[2] 6. rogat 'urbi parcat, quæ majores ejus, partim apud se genitos, Deos adoret; partim educatos,[r] summæ majestatis reges viderit.' 7. Sed poten-

[c] *Addunt et fabulas de sceleribus olim commissis a Thebanis, de quibus multæ tragœdiæ in scenis exhibitæ sunt.*

'Apud commune Græciæ concilium:' et IX. 5. 2. 'Conciliumque omnium, veluti unum senatum, ex omnibus legit.'—4 Magl. *odio.* Rom. *odium in.* Præstat vulgatum. Plaut. Curcul. I. 3. 35. 'Tun' etiam cum noctuinis oculis odium me vocas?' Truc. II. 2. 65. 'Sed eccum odium progreditur meum,' et Rud. II. 2. 13. 'Deorum odium atque hominum, malum, malique vitii probrique plenum, Qui duceret mulierculas duas secum satis venustas.' Soph. Elect. 771. *Ἄγετε τὸ μῖσος, ὃς κατ' ὄμματ' αὐτίκα Παρόντι θνήσκῃ πλησία τῷ νυμφίῳ.* Schol. *Ἄγαγε τὸ μῖσος. τὴν Ἀντιγόνην φησίν.* D. Paul. ad Ephes. v. 7. *Ἦτε γάρ ποτε σκότος.* Val. M. IX. 1. Ext. 5. 'Jam Ptolemæus accessio vitiorum suorum vixit.' Min. Fel. 24. 'Dum fieri malunt alieni erroris accessio, quam sibi credere.' Vid. Avum ad Sen. Herc. F. 1157.

1 *Aptæque* Leid. 2.—2 Med. Leid. 3. 4. Bodl. Ald. *actæque....pueritiæ.* Leid.

NOTÆ

[q] *Gens Æacidarum*] Longe fallitur Justinus: nam Æacidæ ad Æacum Achillis avum Jovisque ex Europa filium referebant originem; Herculis vero posteri non Æacidæ, sed Heraclidæ, dicti sunt; unde genus paternum per Caranum ducebat Alexander.

[r] *Partim educatos*] Bacchum et Herculem.

tior fuit ira, quam preces. Itaque urbs diruitur:[s] ‡ agri inter victores dividuntur: captivi sub corona[t] venduntur; 8. quorum pretium non ex ementium commodo, sed ex inimicorum odio, extenditur.[d] 9. Miseranda res Atheniensibus visa. Itaque portas refugiis profugorum contra interdictum regis aperuere.[e] 10. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut, secunda legatione denuo bellum deprecantibus, ita demum remiserit, ut oratores[u] et duces, quorum fiducia toties rebellent, sibi dedantur: 11. paratisque Atheniensibus, ne cogantur[3] subire bellum, eo res deducta est, ut, retentis oratoribus, duces in exilium agerentur; 12. qui, ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessere.

CAP. V. 1. Proficiscens ad Persicum bellum, omnes novercæ suæ cognatos,[v] quos Philippus, in excelsiorem dignitatis locum provehens, imperiis præfecerat, interfecit. 2. Sed nec suis, qui apti regno videbantur, pepercit; ne qua materia seditionis, procul se agente, in Macedonia

[d] *Quorum pretium crevit, non ex utilitate eorum qui emebant, sed ex odio inimicorum.*

[e] *Quare receperunt in urbibus profugos ab exercitu Alexandri, contra ipsius mandatum.*

4. *auctæque....propueritiæ.* Rom. *actaque Th. propueritia a Ph. patre ejus.*—3 Med. Ms. Bong. *ne hæc c.* probante Avo. Rom. *ne hoc cogerentur.* Liv. IV. 26. 'Siquidem cogi aliquid pro potestate ab tribuno consules:' ubi *aliquid* merito tuetur Avus.

NOTÆ

[s] *Urbs diruitur*] Hæc fusius Arrian. Cadmæam arcem præsidio firmavit, solo æquavit urbem, agros in socios distribuit, cives omnes utriusque sexus redegit in servitutem: referunt tamen nonnulli Pindari domum ejusque stirpem ab Alexandro servatam.

‡ A. M. 3719. Ol. 111. 2. U. C. 418. Ant. Ch. 333.

[t] *Sub corona*] Jure belli captivos venire coronatos mos erat, ex Agell.

[u] *Ut oratores*] Phocion infensus Demostheni eos dedi pro salute patriæ jussit; sed prohibuit populus, oratione flexus Demosthenis, in qua fabulam de ovibus, quæ canes tradere juberentur, attulit; et Demades acceptis a Demosthene talentis 5. auctor fuit Alexandro, ut retineret oratores, duces vero foras ējiceret. Diod. et Plut.

[v] *Novercæ cognatos*] De cognatorum morte nihil habent Diod. et Arrian. sed referunt Alexandrum ludis, sacrificiis, et conviviis duxisse tempus, dum profectio pararetur.

remaneret: 3. et[1] reges[2] stipendiarios conspectioris[3] ingenii ad commilitium secum trahit;[f] segniores ad tutelam regni relinquit. 4. Adunato deinde exercitu naves onerat; unde conspecta Asia, incredibili ardore mentis accensus, duodecim aras[x] Deorum in belli vota statuit. 5. Patrimonium omne suum, quod in Macedonia Europaque habebat, amicis dividit, 'sibi Asiam sufficere' præfatus.[*] 6. Priusquam ulla navis littore excederet, hostias cædit, petens 'victoriam bello, quo toties a Persis petitæ[4] Græciæ ultor electus sit: 7. quibus longa jam satis et matura imperia contigisse, quorumque tempus esse vices excipere melius acturos.'[g] 8. Sed nec exercitus ejus alia quam regis animorum præsumtio fuit: 9. quippe obliti omnes conjugum, liberorumque, et longinquæ a domo militiæ, Persicum aurum et totius Orientis opes, jam quasi suam prædam, ducebant; nec belli periculorumque, sed divitiarum, meminerant. 10. Cum delati in continentem essent, primus[5] Alexander jaculum velut in hostilem terram jecit; armatusque de navi tripudianti similis[y] prosiluit; 11. atque ita hostias cædit, precatus, 'ne se regem illæ terræ invitæ accipiant.' 12. In Ilio

[f] *Adduxit secum ad bellum reges stipendiarios, qui inquieti ingenii et bellicosi videbantur.*

[g] *Quos Persas jam satis diu imperium tenuisse, et tempus venisse, quo post eos imperare debeant qui fortiora facturi sunt.*

1 *Et* delend. censebat Freinsh. eamque nescit Coll. N.—2 *Regis* Leid. 1. ed. Bong. *regios* Magl. ed. Rom. Ald. idemque in exemplaribus typis excusis reperit Bongarsius, cujus editioni Lips. ascripserat: 'Leg. *regios*.'—3 Ald. Junt. *suspect*.—4 Med. Leid. 2. 5. Bodl. *appet*.—5 Parenti ad Arrian. I. 11. p. 24. τὸ 'primus' transponend. videbatur post 'armatusque.' Ita enim Arrian. *Λέγουσι δὲ καὶ πρῶτον ἐκ τῆς νεὼς σὺν τοῖς ὅπλοις ἐκβῆναι αὐτὸν ἐς τὴν γῆν τὴν Ἀσίαν.* Gualter. I. Alex. 384. 'Tantum aberat classis portus statione, lapillum Quantum funda potest celeri transmittere jactu. Eminus emissa Pelisæus arundine terram Vulnerat hostilem, faustumque hoc prædicat omen Tota cohors, lætosque ferunt ad sidera plausus. Nec mora: littoreis immergitur uncus arenis. Exonerant primo naves, celerique volatu Exsiliunt,

NOTÆ

[x] *Duodecim aras*] Hoc inter 'altare' et 'aram' discrimen est; quod in altari et adoleatur victima, et Diis superis sacrificium fiat; ara vero et Diis Inferis esset sacra, et libatio tantum in ea fieret.

[*] A. M. 3720. Ol. 111. 3. U. C. 419. Ant. Ch. 332.

[y] *Tripudianti similis*] Hastam e navi jaculatus desiliit in terram, a Diis ipsis Asiam hasta subactam accipere se clamitans.

quoque ad tumulos heroum,[6][z] qui Trojano bello ceciderant, parentavit.

Cap. vi. 1. Inde hostem petens, milites a populatione Asiæ prohibuit, 'parcendum suis rebus' præfatus, 'nec perdenda ea, quæ possessuri[1] venerint.' 2. In exercitu ejus fuere peditum triginta duo millia,[a] equitum quatuor millia quingenti, naves centum octoginta duæ.[2] 3. Hac tam parva manu universum terrarum orbem utrum[3] admirabilius vicerit, an[4] aggredi ausus fuerit, incertum est. 4. Cum ad tam periculosum bellum exercitum legeret, non juvenes robustos, nec primum florem[5] ætatis, sed veteranos; plerosque etiam emeritæ militiæ, qui cum patre patruisque[6] militaverant, elegit: 5. ut non tam milites quam magistros militiæ electos putares. 6. Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit: ut, si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscæ[7] reipublicæ videre diceres. 7. Itaque nemo in prælio fugam sed victoriam cogitavit; nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis, fuit. 8. Contra rex Persarum Darius, fiducia virium, nil astu agere, affir-

viridique locant in littore castra.'—6 *Heroum* pro *eorum* correxit Sebis. cujus ingeniosam conjecturam firmat ed. Rom. in qua extat *eroum*.

1 Ortwin. malebat *possessum*.—2 Oros. iii. 16. 'Equitum quatuor millia ducenti (optimus Flor. cum Frec. i. 4. 22. *quingenti*) et naves centum et octoginta.' Matthæus Westmonast. Æt. v. 7. 'Habens in exercitu peditum 30000. equitum 4050.' Junt. *naves centum* lxxxiii. Coll. N. *naves centum* lxxx. ut Oros. Frec. et Gualter. i. Alex. qui in peditum et equitum atque navium numero Justinum sequitur. Ita enim ille d. l. 254. 'Præterea peditum quater octo millia bello Instaurat:' et 243. 'Lectosque ad bella Quirites Dividit in turmas, quorum bis millia bina Quingentique equitum numerus fuit:' et 353. 'Inde rates variis rerum speciebus onustat, Nec tanto libuit paucas adhibere labori. Namque quater ductus, nisi ter senarius obstet, Navigii numerum quinquagenarius æquat.'—3 Ita Med. Leid. 3. Rom. Ald. Junt. pro olim vulg. *utr. sit.*—4 Oros. et Frec. (ap. quem vitiose editum *Ac tam parva*) 'utr. adm. sit quod vic. an quod.' Pro *quod* utroque loco ap. Frec. et in duobus Mss. Flor. Orosii legitur 'quia.'—5 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *primo flore.*—6 Coll. N. *patruoque*. Ald. Junt. *qui c. patre usque.*—7 Med. Leid. 4. 5. *pr. alic.* Matthæus Westmon. d. l. 'Et, si principes castrorum cerneres, senatum te cernere, non militiæ duces, existimares. Nemo

NOTÆ

[z] *Heroum*] Achillis, Ajacis, et aliorum, quos versibus suis Homerus commendavit.

[a] *XXX. duo millia*] Peditum 30. M. equitum 5. M. numerat Arrian. additque, Parmenonem cum 160. triremibus in Asiam trajecisse, Alexandrum vero cum 50. navibus longis, ex Diod.

mans suis, 'occulta consilia victoriæ furtivæ convenire:' 9. nec hostem regni finibus arcere, sed in intimum regnum[b] accipere; gloriosius ratus repellere bellum, quam non admittere. 10. Prima igitur congressio in campis Adrastiæ[8] [c] fuit. 11. In acie Persarum sexcenta millia[d] militum[9] fuere; quæ, non minus arte Alexandri,[e] quam virtute Macedonum superata, terga verterunt.[f] Magna itaque cædes Persarum fuit. 12. De exercitu Alexandri novem pedites, centum viginti equites, cecidere;[g] 13. quos rex impense ad ceterorum exemplum[10] humatos statuis equestribus donavit, cognatisque eorum immunitates dedit. 14. Post victoriam major pars Asiæ[h] ad eum defecit. 15. Gessit et plura bella cum præfectis[i] Darii, quos jam non tam armis, quam terrore nominis sui, vicit.

CAP. VII. 1. Dum hæc aguntur, interim indicio captivi ad eum defertur, 'insidias ei ab Alexandro[k] Lyncista,'

denique illorum in prælio fugam sed victoriam cogitavit.'—8 Coll. N. ed. Rom. *Adrasteis.* Bech. Ven. Flor. *Adrastia.* Matthæus 'Adrasti.'—9 Ita Mss. atque edd. ante Grævianam A. 1683. e qua excidit *militum.*—10 Med. Leid. 2. 5. Bodl. Periz. ed. Jens. Bech. Ven. Par. Ald. Junt. *ad cet. solatia.*

NOTÆ

[b] *In intimum regnum*] Suadebat Memnon Rhodius, ut, vastatis longe lateqne agris, ne Alexander ulterius progrederetur, totam belli molem Darius in Europam transportaret: sed contraria satraparum sententia vicit, ut contra Macedonas dimicaretur.

[c] *In campis Adrastiæ*] Quos alluit Granicus fl. a quo hoc prælium dicitur 'ad Granicum.'

[d] *Sexcenta millia*] Peditum 100. millia, 10. equitum millia numerant bene multi: equitum 20. millia recenset Arrian.

[e] *Alexandri*] Qui primus hostes vertit in fugam, Spithrobatemque Darii generum eximiæ fortitudinis virum peremit, a quo, nisi Clitus affuisset, occisus erat.

[f] *Terga verterunt*] In ipso Granici transitu acre certamen fuisse scribunt Arrian. et Plut. sed affirmat Diod. Alexandrum fluvio sub primam diei lucem transmisso aciem instruxisse.

[g] *Cecidere*] Peditum 10. millia, 2. equitum periere, hostes vivi capti sunt ultra 20. millia.

[h] *Major pars Asiæ*] Sardes, Tralles, Ephesum, Magnesiam, aliasque urbes deditione cepit.

[i] *Cum præfectis*] Præcipue cum Memnone, quem post acre certamen expulit Mileto et Halicarnasso; ubi Macedonum fortissimi, et Memnonis et Ephialtis Atheniensis virtute, ceciderunt. Hæc Diod. Curt. et alii.

[k] *Ab Alexandro*] Qui nuper, de Philippi morte suspectus, per Amyntam Dario significavit, se Alexandro, si velit, mortem illaturum; cui Da-

generero Antipatri, qui præpositus Macedoniæ erat, 'parari.' 2. Ob quam causam timens, ne quis interfecto eo in Macedonia motus oriretur, in vinculis eum habuit. 3. Post hæc Gordium[1] urbem petit, quæ posita est inter Phrygiam Majorem et Minorem: 4. cujus urbis potiundæ non tam propter prædam cupido eum cepit, sed quod audierat in ea urbe, in templo Jovis, jugum plaustri Gordii positum; 'cujus nexum si quis solvisset, eum tota Asia regnaturum,' antiqua oracula cecinisse. 5. Hujus rei causa et origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bubus conductis araret, aves eum omnis generis circumvolare cœperunt.[k] 6. Profectus ad consulendos augures vicinæ[2] urbis, obviam in porta habuit virginem eximiæ pulchritudinis; percontatusque est[3] eam, 'quem potissimum augurem consuleret.' 7. Illa, audita causa consulendi, gnara artis ex disciplina parentum, 'regnum ei portendi,' respondit; polliceturque 'se et matrimonii et spei sociam.' 8. Tam pulchra conditio prima regni felicitas videbatur. 9. Post nuptias inter Phrygas orta seditio est. 10. Consulentibus de fine discordiarum oracula responderunt, 'regem[4] discordiis opus esse.' 11. Iterato quærentibus de persona regis, jubentur eum regem observare, quem reversi primum in templum Jovis euntem plaustro reperissent. 12. Obvius illis Gordius fuit, statimque eum regem consalutant. 13.

[k] *Volucres omnis generis cœperunt circa illum volare.*

1 Mss. *Gordien.* Oros. et Frec. 'Gordien Phrygiæ civitatem, quæ nunc Sardis vocatur.' Rom. *Gordiem.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. *Gordin.* Ald. Junt. *Gordieum:* quo nomine etiam hanc urbem appellat Gualter. II. Alex. 68. 'Gordieum veteres, Sardis dixere minores:' ubi *minores* pro vulg. *moderni* optime ex Mss. restituit Guggerus. Ita id. I. 298. 'Progenitos serpente patres semperque minores Cordibus infusum patrium servasse venenum.'—2 *Vic.* tuetur Parens ad Arrian. II. de Exped. Alex. 2.—3 Med. Leid. 1. 2. 5. ed. Viennensis *percontatusque.* Magl. Coll. N. ed. Rom. *percontatusque est.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *percunctatusque:* quomodo edidit G. Major: Best. in Ratione emend. Leg. 25. malebat *percontatur.*—4 Magl. ed.

NOTÆ

rius per Asisemem, et Macedoniæ regnum, et mille insuper talenta, promisit; sed Asisemes in via a Parmenione comprehensus rem totam patefecit. Diod. addit Alexandrum a matre Darii hac de re monitum per literas.

[1] *Gordium*] Urbem magnæ Phrygiæ ad Sangarium fl.

Ille plaustrum,[m] quo vehenti regnum delatum fuerat,[5] in templo Jovis positum, Majestati regiæ consecravit.[6] 14. Post hunc filius Mida[n] regnavit, qui, ab Orpheo[o] sacrorum solennibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: quibus tutior omni vita quam armis fuit. 15. Igitur Alexander, capta urbe, cum in templum Jovis venisset, jugum plaustri Gordii requisivit: 16. quo exhibito, cum capita loramentorum intra nodos abscondita reperire non posset, violentius oraculo usus, gladio loramenta[p] cædit: atque ita resolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit.

CAP. VIII. 1. Hæc illi agenti nuntiatur Darium cum ingenti exercitu adventare. 2. Itaque, timens angustias, magna celeritate Taurum transcendit;[q] in qua festinatione quingenta stadia cursu fecit. 3. Cum Tarsum[r] venisset, captus Cydni[s] fluminis amœnitate per mediam urbem fluentis,[1] projectis armis, plenus pulveris ac sudoris in præfrigidam undam[2] se projecit.[3] 4. Tum repente tantus nervos ejus occupavit rigor, ut, interclusa voce, non spes

Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *rege.*—5 Med. Coll. N. Leid. 2. 5. *quo vehente, regn. ei delatum* (L. 2. *delatum ei*) *fuerat*: 1. 3. *quo vehenti pax sibi sive regn. d. f.* 4. *quo vehenti passive r. d. f.* Istud *passive* prius margini ascriptum postea in *pax sibi sive* migrasse vere suspicatur Bong. in Var. Lect. —6 Bech. Flor. Ald. Junt. *cons. reg.*

1 Vulg. *infl.* Coll. N. *fl.* idemque in tertio Dorvil. reperit Wopkens. Gualterus II. 145. 'Purus et illimis mediam perlabitur urbem Cydnus.'—2 Bech. Ven. Flor. Med. Par. *in p. nudum und.* Junt. *in p. und. nudum.*—3 Rom.

NOTÆ

[m] *Plaustrum*] Multi *jugum plaustri* legend. putant.

[n] *Filius Mida*] Si Midas cum Phrygibus in Asiam transiit, ut multi perhibent, filius Gordii esse non potuit: de quo fabulantur poëtæ, quicquid manibus attigisset, in aurum conversum fuisse.

[o] *Ab Orpheo*] Qui Thrax genere fuit, Calliopes et Apollinis fil. musicus et poëta insignis: de quo multa poëtæ commenti sunt.

[p] *Gladio loramenta*] Arrian. ex Aristobulo scribit Alexandrum, exemto paxillo temonis (erat is clavus ligneus per medium temonem trajectus, cui vinculum astrictum erat) jugum temoni detraxisse.

[q] *Taurum transcendit*] Mons est Asiæ maximus: a Lycia, ubi incipit ad Occasum, usque in Ortum perductus varia sortitur nomina; in Cilicia Taurus; in Armenia Antitaurus; in Syria Amanus; in Mesopotamia Niphates; in Iberia Caucasus dicitur: nunc *Caraman*.

[r] *Tarsum*] Urbem Ciliciæ præcipuam, ad Cydnum. *Tarso*.

[s] *Cydni*] Qui Tarsum nigras volvens aquas præterfluit.

modo remedii, sed nec dilatio periculi, inveniretur.[i] 5. Unus erat ex medicis, nomine Philippus, qui solus remedium polliceretur. Sed et ipsum Parmenionis pridie a Cappadocia missæ epistolæ suspectum faciebant; 6. qui ignarus infirmitatis Alexandri scripserat, 'a Philippo medico caveret: nam corruptum illum a Dario ingenti pecunia esse.' 7. Tutius tamen est ratus, dubiæ se fidei medici credere, quam indubitato morbo perire. 8. Accepto igitur poculo, epistolas[4] medico tradidit; atque ita inter bibendum oculos in vultum legentis intendit. 9. Ut securum conspexit, lætior factus est, sanitatemque quarta die recepit.

CAP. IX. 1. Interea Darius cum quadringentis[1] millibus[t] peditum ac centum millibus equitum in aciem procedit.‡ 2. Movebat hæc multitudo hostium, respectu paucitatis suæ, Alexandrum: sed interdum reputabat, quantas res cum ista paucitate gessisset, quantosque populos fudisset. 3. Itaque cum spes metum vinceret, periculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret,[2] circumvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur: 4. Illyrios et Thracas opum ac divitiarum ostentatione; Græcos veterum bellorum memoria internecivique cum Persis odii accendebat; 5. Macedonas[3] autem nunc Europæ victæ

[i] *Tum continuo ita nimio frigore nervi ejus contracti sunt, ut voce interclusa non tantum spes remedii non superesset, sed nec inveniretur quomodo periculum mortis differretur.*

---

effudit.—4 *Epistola* pro, epistola, ut ap. Hegesipp. I. 45. 'Nam tum maxime Salomes periculum dolis tentabatur, directis epistolis, quas Salomes nomine Antipater composuerat:' et Auctorem libr. Maccab. I. 12. 5. 'Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathas Spartiatis:' et v. 19. 'Et hoc est rescriptum epistolarum, quas miserat Oniæ:' et Saxonem XIV. p. 353. 30. 'Perlectasque epistolas Magnus cum responso excepturus putaretur.' Med. Bodl. Leid. 5. *epistolam.*

1 Ita Matthæus Æt. v. 8. verum Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Oros. III. 16. et Frec. I. 4. 22. *trecentis.*—2 Scheff. probante Græv. legit *ne d. succresc.* Leid. 1. 5. *ne d. succresc. suis.*—3 Vulg. *Macedones.* Med.

NOTÆ

[t] *Quadringentis millibus*] Arrian. 600. M. alii peditum 400. M. equitum 100. M. numerant.

‡ A. M. 3721. Ol. 111. 4. U. C. 420. Ant. Ch. 331.

admonet, nunc Asiæ expetitæ; nec inventas illis toto orbe pares vires[4] gloriatur. 6. Ceterum et laborum finem hunc, et gloriæ cumulum, fore. 7. Atque inter hæc identidem consistere aciem jubet, ut hac mora consuescant oculis turbam hostium sustinere.[t] 8. Nec Darii segnis opera in ordinanda acie fuit:[5] quippe, omissis ducum officiis, ipse omnia circumire,[6] singulos hortari, veteris gloriæ Persarum imperiique perpetuæ a Diis immortalibus datæ possessionis admonere. 9. Post hæc prælium ingentibus animis committitur.[u] In eo uterque rex vulneratur.[w] Tamdiu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius.[x] 10. Exinde cædes Persarum secuta est. Cæsa sunt peditum unum et sexaginta[7] millia,[y] equitum decem millia; capta quadraginta[8] millia. Ex Macedonibus[z] cecidere pedestres cen-

[t] *Ut assuescant hac mora conspicere sine metu tantam hostium multitudinem.*

Leid. 3. 4. Periz. Coll. N. *Macedonas*, ut inf. h. l. cap. 13. 8. 'Macedonas admonebat.'—4 Ita Bech. Ven. Flor. Med. Par. verum Mss. ed. Ald. Junt. *n. inventos....viros.* Rom. *nunc inventos i. t. o. viros pares.* Vulgatum tuetur Avus in Epist. ad Vorst. qui eandem Valerio M. præmisit.—5 Vulg. *def.* Med. Magl. Reg. Bodl. Coll. N. et C. C. tres Leid. Periz. Thuan. ed. Rom. Bech. Ald. Junt. Bong. aliæque vett. *fuit.* Saxo XIII. p. 245. 22. 'Nec segni Lalandensibus ad opitulandum animus fuit.' *Ordinare aciem* etiam dixit id. XV. p. 363. 14. 'Propter nemus aciem ordinant.'—6 Leid. 3. Periz. *circuire.* Ita inf. h. l. cap. 13. 3. ex iisd. et Leid. 4. 'Sed nec duces circuire suos cessabat.' Saxo V. p. 96. 14. 'Circuiri ipsos jubet,' et VIII. p. 141. 22. 'Quam multitudinem rex equo circuiens.'—7 Magl. Leid. 1. 4. Periz. ed. Rom. Med. *ped. sexag. un.* Coll. N. *ped. octoginta*; nec aliter Oros. et Frec. 'Ibi tunc peditum octoginta millia, equitum decem millia cæsa.' Parens ad Arrian. II. 11. legend. suspicabatur *sex et nonaginta.* Matthæus stat a vulgata scriptura, quam tuetur atque illustrat Avus I. de Pec. Vet. 10. p. 45.—8 Coll. N. *triginta.*—9

NOTÆ

[u] *Committitur*] Jam montium angustias Persis expulsis per Parmenionem occuparat Alexander, et urbem Issum ceperat; ad quam prælium commissum est.

[w] *Vulneratur*] Acre quidem certamen fuit inter agmen Darii et Alexandri; sed de regum vulneribus non meminerunt alii.

[x] *Quoad fugeret Darius*] Qui cum fortissimos quosque circa se occisos cerneret, equosque suæ quadrigæ multis affectos vulneribus, in alterum translatus currum fugam arripuit.

[y] *Unum et sexaginta millia*] Diod. peditum 120000., equitum 10000.; Arrian. vero peditum 90000., equitum 10000. recenset.

[z] *Ex Macedonibus*] Melius 300. pedites et 150. equites occisos numerat Diod. ad quem numerum accedunt Curt. et Arrian.

tum triginta, equites centum quinquaginta. 11. In castris Persarum multum auri[a] ceterarumque opum inventum. 12. Inter captivos castrorum mater, et uxor eademque soror,[b] et filiæ duæ Darii fuere. 13. Ad quas visendas[c] hortandasque cum Alexander venisset, conspectis armatis invicem se amplexæ, velut statim morituræ, comploratio-nem ediderunt. 14. Provolutæ deinde genibus[9] Alexandri, non mortem, sed, dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis, deprecantur. 15. Motus tanta mulierum pietate Alexander, et Darium vivere dixit, et timentibus mortis metum demsit; easque haberi et salutari[10] ut reginas præcepit. 16. Filias quoque non sordidius dignitate patris sperare matrimonium jussit.

CAP. X. 1. Post hæc,‡ opes Darii divitiarumque apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. 2. Tunc primum luxuriosa convivia et magnificentiam epularum sectari: tunc Barsinen[1][d] captivam diligere propter formæ pulchritudinem, cœpit: 3. a qua postea susceptum puerum Herculem vocavit. 4. Memor tamen adhuc Darium vivere, Parmeniona ad occupandam Persicam classem,[e] aliosque amicos ad recipiendas Asiæ civitates, misit:

Peris. *genubus.*—10 Vulg. *easque haberi ut*: ita Matthæus Westmon. d. l. verum Med. Periz. ed. Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *easque h. et salutari*: Magi. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. ed. Rom. *easque et h. et sal.*

1 Med. Leid. 2. 4. 5. *tunc et Barsenen*: Coll. N. ed. Ald. Junt. *Barsinen*: ut

NOTÆ

[a] *Multum auri*] Negat Arrian. ultra 3. M. talentorum in castris fuisse reperta: Darius enim opes suas Damascum præmiserat.

[b] *Eademque soror*] Uxorem et sororem Darii non eandem, sed diversas, fuisse scribit Arrian.

[c] *Ad quas visendas*] Leonidam prius unum ex aulicis miserat, qui timorem eis eximeret: ipse vero paulo post cum venisset, benigne eas habuit; et Darii filium sexennem complexu et osculis dignatus est. Dum tabernaculum intrat Alexander una cum Hephæstione, hunc reginæ Alexandrum esse ratæ, quod illi et par esset ætate et præstaret corporis habitu, suo more veneratæ sunt; inde captivis spadonibus, quis Alexander esset, monstrantibus, Sisygambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem nunquam antea visi regis excusans; quam manu allevans rex, 'Non errasti,' inquit, 'mater; nam et hic Alexander est.' Ita Curt.

‡ A. M. 3729. Ol. 112. 1. U. C. 421. Ant. Ch. 330.

[d] *Barsinen*] Darii filiam, ex Arrian. quam postea uxorem duxit.

[e] *Persicam classem*] Eum non ad

5. quæ statim, audita fama victoriæ, ipsis Darii præfectis cum auri magno pondere tradentibus se, in potestatem victorum venerunt. 6. Tunc in Syriam proficiscitur: ubi obvios cum infulis[f] multos orientis reges habuit. 7. Ex his pro meritis singulorum alios in societatem recepit; aliis regnum[2] ademit, suffectis in loca eorum novis regibus. 8. Insignis præter ceteros fuit Abdalonimus,[g] rex ab Alexandro Sidoniæ[3][h] constitutus: 9. quem Alexander, cum operam oblocare[4] ad puteos exhauriendos hortosque irrigandos solitus esset, misere vitam exhibentem,[5] regem fecerat,[l] spretis nobilibus,[i] ne generis id, non dantis, beneficium putarent. 10. Tyriorum civitas cum coronam auream magni ponderis per legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, grate munere accepto, 'Tyrum[k] se ire velle ad vota Herculi reddenda,' dixit. 11. Cum legati 'rectius id eum Tyro vetere et antiquiore templo facturum' dicerent, in deprecantes[6] ejus introitum ita exarsit,[m][7] ut

[l] *Quem Alexander regem creaverat vitam agentem in egestate; nam solebat et aquam e puteis haurire, et hortos irrigare.*

[m] *Tanta ira commotus est in legatos, qui precabantur ne in urbem ingrederetur.*

XIII. 2. 7. et XV. 2. 3. 'Barsine.' Bech. *Marsinem.*—2 Med. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. ed. Ald. Junt. *regna.*—3 Ms. Bong. *Sidone*, quod vulgato præferebat Avus ad Sen. VI. Q. N. 4. 'Sydone' Vincent. v. 25.—4 Rom. *locare operas.* Magl. *operas abloc. Abloc.* in ed. Col. quoque exhibuit G. Major. Idem verbum, observante Scheff. ad h. l. occurrit ap. Suet. in Vitell. 7. 'Ut domum in reliquam partem anni ablocaret:' et Jul. 26. ex Ms. Memm. et duobus Med. 'Ea, quæ ad epulum pertinerent, quamvis macellariis ablocata, etiam domesticatim apparabat.' Vulg. *oblocata.*—5 Jens. malebat *exigentem:* idemque præferunt Ald. Junt. et Colon. in marg.—6 Med. Bodl. Reg. quatuor Leid. Coll. N. ed. Rom. *dic. depr.*—7 Hic l. ita legend. et interpungend. videtur: *Cum leg. rect. id eum Tyro vet. et antiq. templo fact. dicerent, depr. ejus introitum,*

NOTÆ

classem, sed Damascum, misit; cujus præfectus per literas Alexandro thesauros Darii obtulerat.

[f] *Cum infulis*] Intelligit Jaddum summum Judæorum sacerdotem; qui, cum Alexandro Tyrum obsidenti auxilia denegasset, eidem postea, Hierosolymam petenti, cum sacerdotibus ivit obviam, iratumque placavit.

[g] *Abdalonimus*] Non Sidoni, sed Tyro, regem Hephæstionis opera creatum testatur Diod.

[h] *Sidoniæ*] Urbs est Phœniciæ in ora maris Mediterranei. *Said.*

[i] *Spretis nobilibus*] Illum tamen ex stirpe regia originem duxisse affirmat Curt.

[k] *Tyrum*] Olim insula 70. passibus a continente divisa pelago, nunc ad littus maris. De Tyriorum origine inf. agemus.

urbi excidium minaretur: 12. confestimque exercitu insulæ applicato, non minus animosis Tyriis fiducia Carthaginiensium, bello excipitur. 13. Augebat enim Tyriis animos Didonis[l] exemplum, quæ, Carthagine[m] condita, tertiam partem orbis quæsisset; turpe ducentes, si fœminis suis plus animi fuisset in imperio quærendo, quam sibi in tuenda libertate. 14. Amota[8] igitur imbelli ætate Carthaginem, et arcessitis[9] mox auxiliis,[n] non magno post tempore[o] per proditionem[p] capiuntur.

CAP. XI. 1. Inde Rhodum[q] Alexander, Ægyptum,[r] Ciliciamque[1 s] sine certamine[t] recipit.* 2. Ad Jovem[u] deinde Hammonem pergit, consulturus et de eventu futurorum et de origine sua. 3. Namque mater ejus Olympias confessa

---

ita exarsit, vel, si malis, *tum ita exarsit*. Nam *tum* a postrema præcedentis vocis syllaba facile absorberi potuit. *Exardere* absolute positum occurrit ap. Curt. VII. 4. 19. ' Bessus adeo exarsit, ut vix,' &c. et sup. IX. 8. 14. ' Hic ubi exarsisset.' Vulgatum imitatur Saxo X. p. 188. 18. ' Perquam graviter in Suenonis caput exarsit.' Idem quoque ultima huj. periodi verba imitatur XVI. p. 374. 30. ' Lundensi urbi portas sibi claudenti excidium minatus est.' —8 Periz. *abm.*—9 Leid. 2. ed. Rom. *ætate, ex Carthagine arc.* Med. *ætate, et ex Carthagine arc.*

1 Thuan. *Litiamque*. F. rescribend. *Libyamque*. Arrian. de Exp. Alex. 2. *Λιβύης δὲ τῆς προσχώρου ἄρχειν δίδωσιν* 'Απολλώνιον Χαρινοῦ. Curt. *Africam* vocat IV. 8. ' Africæ deinde, quæ Ægypto juncta est, præpositus Apollonius.'

NOTÆ

l *Didonis*] De qua agetur postea.

m *Carthagine*] Urbs erat Africæ maxima, in ora maritima, (*Cartin*,) ex cujus ruinis Tunetum excrevit.

n *Auxiliis*] A Carthaginiensibus sperabant auxilia: sed illi, novis implicitì bellis, laborantibus Tyriis adesse non potuerunt.

o *Magno post tempore*] 7. menses hac in obsidione consumti. Ex Plut. et Curt.

p *Per proditionem*] Non proditione urbs capta est, sed invicta Alexandri fortitudine; qui, eversis sæpe maris impetu aggeribus, ipse omnium primus conscensis muris urbem vi cepit, et resistentes in platea cives internecione delevit. Ita Diod. Plut. et Curt.

q *Rhodum*] In mari Carpathio ins. nobilissima, Cariæ adjacens, ambitu 130. M. passuum. Refert Solinus nullum toto anno tam obscurum diem esse, quo in hac insula sol non cernatur.

r *Ægyptum*] Prius Gazam, ubi vulneratus est, vi, et Hierosolymam, ubi sacrificavit, deditione, ceperat.

s *Ciliciam*] Amano, Tauro, montibus, Pamphylia, et mari circumscriptam.

t *Sine certamine*] Antequam ad Issum pugnaretur, Ciliciam subegerat: quare *Syriam* legend. est, quam Darii satrapæ cum thesauris regiis tradiderunt Alexandro.

* A. M. 3728. Ol. 112. 2. U. C. 422. Ant. Ch. 329.

u *Ad Jovem*] I. e. ad templum in Libya Jovi Ammoni sacrum.

viro suo Philippo fuerat 'Alexandrum non ex eo se,[2] sed ex serpente ingentis magnitudinis, concepisse.' 4. Denique Philippus ultimo prope vitæ suæ tempore 'filium suum non esse' palam prædicaverat. 5. Qua ex causa Olympiada, velut stupri[3] compertam, repudio dimiserat. 6. Igitur Alexander cupiens originem divinitatis acquirere, simul et matrem infamia liberare, per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi velit. 7. Ingredientem templum statim antistites ut Hammonis filium[w] salutant. 8. Ille, lætus Dei adoptione, hoc se patre censeri jubet. 9. Rogat deinde, 'an omnes interfectores parentis sui sit ultus?' respondetur, 'patrem ejus nec posse interfici, nec mori: regis Philippi peractam plene ultionem esse.'[n] 10. Tertia interrogatione[4] poscenti 'victoriam omnium bellorum possessionemque terrarum,' 'dari' respondetur.[5] 11. Comitibus quoque suis[6] responsum, 'ut Alexandrum pro Deo, non pro rege, colerent.' 12. Hinc illi aucta insolentia, mirusque[7] animo increvit tumor, exemta comitate, quam et Græcorum literis[x] et Macedonum institutis didicerat. 13. Reversus ab Hammone Alexandriam[y] condidit, et coloniam Macedonum[8] caput esse Ægypti jubet.

Cap. xii. 1. Darius, cum Babyloniam[1] profugisset, per epistolas Alexandrum deprecatur,[2] 'redimendarum sibi

[n] *Ultionem suntam esse ob mortem regi Philippo illatam.*

—2 *Se* abest ab Ald. Junt.—3 Magl. *ex stupro*. Rom. *in stupro*: ut ap. Suet. Tib. 35. 'Ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret.' Mss. Bong. *stupro*. Ead. constructione *compertus* pro experto occurrit ap. Ammian. xi. 11. init. 'Longa militum frugalitate compertus:' et xxviii. 5. 'Dux diuturno bellorum labore compertus:' et xxxi. 7. init. 'Legiones opere Martis sæpe recte compertæ.'—4 Sic Med. Coll. N. Bodl. Leid. 5. ed. Rom.—5 Bech. *respondent*.—6 Coll. N. ed. Rom. *ejus*, quomodo etiam ex conj. legit Avus in 'Αντεξηγ. iii. de Centesimis Usuris §. 71.—7 Med. ed. Rom. *nimiusque*. —8 Leid. 3. 4. *Macedoniam*, quod vulgato præferunt Bern. et Wass. ad Sall. Fragm. Hist. iv. 10. in Add.

NOTÆ

[w] *Ut Hammonis filium*] Eadem habent Arrian. et Paul. Oros.

[x] *Græcorum literis*] Fuerat enim Aristotelis per triennium discipulus.

[y] *Alexandriam*] Usus est opera insignis architecti, quem Solin. et Arrian. Dinocarem, Strabo Chirocratem vocat.

captivarum potestatem faciat,' inque eam rem magnam pecuniam[a] pollicetur. 2. Sed Alexander pretium[3] captivarum regnum omne, non pecuniam, petit. 3. Interjecto tempore, aliæ epistolæ Darii Alexandro redduntur, quibus filiæ matrimonium, et regni portio, offertur. 4. Sed Alexander 'sua sibi dari' rescripsit; jussitque 'supplicem venire, et regni arbitria victori permittere.'* 5. Tum spe pacis amissa bellum Darius reparat; cum[4] quadringentis millibus[a] peditum et centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. 6. In itinere nuntiatur, 'uxorem ejus ex collisione abjecti[5] partus[6] decessisse, ejusque mortem[7] illacrymatum Alexandrum, exequiasque benigne prosecutum, idque eum non amoris sed humanitatis causa fecisse. 7. Nam semel tantum eam Alexandro visam esse, cum matrem filiasque ejus parvulas[8] frequenter consolaretur.'

* *Et imperavit ut Darius supplex veniret, et ipsi victori daret potestatem disponendi de regno secundum voluntatem.*

1 Ald. Junt. *Babylona.*—2 Eæd. cum novem Mss. ed. Rom. Bong. *precatur.* Bech. Med. *deprecatus,* male.—3 Vulg. *in pret.* Med. Magl. Leid. 2. Coll. N. Ms. Bong. ed. Rom. nesciunt *in.* Ita II. 3. 4. 'Pretium arma reginæ accepit.'—4 Abest Med. Magl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. *et cum* Leidenses, Periz. ed. Rom. Oros. III. 17. et Frec. 'Quadringenta et quatuor (Frec. *quadraginta quatuor*) peditum et centum millia equitum Alexandro ab Ægypto reverteuti apud Tarsum (*Tharsum* Frec.) bello opponit.' Τὰ *et quatuor* desiderantur in veterrimo cod. Flor. Orosii, et pro *quadraginta* Ms. Leid. 1. Freculphi dat *CCC.* secundus *CCCC.* Porro τὰ *apud Tarsum bello,* vel *bellum,* quod extat in duobus aliis Flor. interpolatoris, non vero Orosii, manu addita fuisse suspicor: siquidem haud verisimile est, sedulum Justini imitatorem hic mentionem fecisse loci, quem tertio cum Alexandro prælio suique exercitus clade nobilem fecit Darius: cum in præc. capite Issum oppidum, ubi secundum prælium Darium inter et Alexandrum contigit, una cum Justino silentio prætermiserit. Huj. autem laciniæ, quæ ex Curt. IV. 9. 9. addita fuisse videtur, veram scripturam fuisse putem *apud vicum Arbela.* —5 *Alij.* abest Periz. Dorvilius tom. I. Obs. Misc. p. 235. *abjecti,* ejecti, vel abacti, interpretatur.—6 Magl. *part. abj.*—7 Med. Leid. 4. Thuan. Bodl. Coll. N. *morte.* Ead. varietas est ap. Tac. XIV. A. 10. 'Morti parentis illacrymans:' ubi Ms. Flor. duo Oxon. ed. Rom. Ven. dant *Morte:* verum vulg. tuetur Pichena loco Cic. III. de N. D. 33. 'Quid dicam de Socrate? cujus morti illacrymari soleo.'—8 Mss. et vett. edd. *parvulasque filias ej.* Parens ad

NOTÆ

[a] *Magnam pecuniam*] Omnem etiam regionem, quam Halys fl. definit, pollicitus est, ex Diod. Filiæ nuptias adjiciunt Curt. et Arrian.

[a] *Quadringentis millibus*] Melius equitum 40. M. peditum 110. M. habet Arrian. Dimidio enim major fuit Darii exercitus ex Curt. quam in Ci-

8. Tunc Darius se ratus[9] vere victum, cum post[10] prælia etiam beneficiis ab hoste superaretur, gratumque sibi esse, si vincere nequeat, quod a tali potissimum vinceretur. 9. Scribit itaque et tertias epistolas, et gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit. 10. Offert deinde[11] majorem partem regni usque flumen Euphraten, et alteram filiam uxorem; pro reliquis captivis triginta millia talentum. 11. Ad hæc Alexander[b] 'gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse' respondit; 12. 'nec a se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret;[p] 13. sed animi magnitudine, qua didicerit adversus vires hostium, non adversus calamitates, contendere;' 14. polliceturque, 'præstaturum se ea Dario, si secundus sibi, non par, haberi velit. 15. Ceterum neque mundum posse duobus solibus regi; neque orbem summa duo regna salvo statu terrarum habere: proinde aut deditionem ea die, aut in posteram aciem, paret; nec polliceatur sibi aliam, quam sit expertus, victoriam.'

CAP. XIII. 1. Postera die aciem producunt. Tum repente[1] ante prælium confectum[2] curis Alexandrum somnus arripuit.[3] 2. Cum ad pugnam solus rex deesset, a Parmenione ægre excitatus, quærentibus somni causas omnibus inter pericula, cujus[4] etiam in otio semper parcior fuerit:[5]

[p] *Respondit frustra sibi Darium hostem gratias agere, cum nil fecerit ut ipsius benevolentiam sibi conciliaret, sive bellum haberet tristes exitus, sive pax ineunda esset.*

Arrian. II. 2. de Exped. Al. malebat *filiasque ejus pavidas.*—9 Ald. Junt. *rat. est.* Rom. *Tunc se rat. est.* Novem Mss. ed. Bong. *Tunc se r.*—10 Vulg. *post tot. Tot* desideratur in Med. Magl. Leidensibus, Bodl. Coll. C. C.—11 Thuan. Leid. 4. Periz. *O. d. et.* Med. Leid. 1. 3. Bodl. *O. d. ei.* Magl. *O. et d.*

1 Coll. N. *P. d. in ac. prodeunt. Cum rep. autem. Cum* quoque legend. suspicabatur Scheff.—2 Ed. Bech. *Cum rep. a. p. consertum.*—3 Rom. *P. d. producunt aciem. Cum rep. a. p. A. somnus corrip. curis confectum.*—4 *Cujus* pro *cum*

NOTÆ

licia fuerat: Alexander vero 7. M. equitum, et 40. M. peditum habebat.

[b] *Ad hæc Alexander*] Cum Darii literas amicis legeret; 'Ego,' inquit Parmenio, 'si Alexander essem, oblata acciperem.' Cui Alexander subjecit: 'Acciperem et ego, si essem Parmenio.'

3. 'magno se æstu liberatum,' ait,[f] 'somnumque sibi a repentina securitate datum, quod liceat cum omnibus Darii copiis confligere; veritum se longam belli moram, si Persæ exercitum divisissent.' 4. Ante prælium utraque acies hostibus spectaculo fuit. 5. Macedones multitudinem hominum, corporum magnitudinem, armorumque pulchritudinem mirabantur: Persæ a tam paucis victa suorum tot millia stupebant. 6. Sed nec duces circumire suos cessabant. 7. Darius 'vix denis armatis singulos hostes, si divisio fieret, evenire' dicebat. 8. Alexander Macedonas monebat, 'ne multitudine hostium, nec corporis[6] magnitudine,[7] vel coloris novitate moverentur:' 9. 'tantum meminisse' jubet, 'cum iisdem se tertio pugnare; nec meliores factos putarent[8] fuga, cum in aciem secum tam tristem memoriam cædium suarum et tantum sanguinis duobus[9] præliis fusi[10] ferrent:[11] 10. et, quemadmodum Dario majorem turbam hominum esse, sic virorum sibi.' 11. Hortatur, 'spernant[12] illam aciem auro et argento fulgentem, in qua plus prædæ quam periculi sit; cum victoria non armorum[13] decore, sed ferri virtute, quæratur.'

CAP. XIV. 1. Post hæc prælium committitur.[c] † Macedones in ferrum cum contemtu toties a se victi hostis ruebant: contra Persæ mori,[d] quam vinci, præoptabant.

[f] *Cum quærerent duces causas somni insoliti inter tanta pericula, cum soleret in otio uti brevi somno, respondit se liberatum magna solicitudine.*

ex conj. legit Bong. suffragantibus Magl. ed. Ald. Junt. Saxo IV. p. 63. 36. 'Quod, pugnæ parcus, timidius juventam exegerit:' et XIV. p. 267. 14. 'Iræ parcissimus.'—5 Rom. *cum etiam in ot. somni parcus semper f.*—6 Ald. Junt. *neve c.* Bech. aliæque cum Leid. 1. 4. *ne c.*—7 Rom. *nec corporum mult.*—8 *Put.* expungend. esse existimabat Avus II. Obs. 14. p. 325.—9 Med. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *de duob.*—10 Coll. N. *de d. pr. fusum.*—11 Coll. C. C. Leid. 3. 4. Thuan. ed. Rom. *perferr.* L. 1. *perferent.* Ald. Junt. *præferrent.* Magl. *et sanguinis tantum de d. pr. fusi perferrent.*—12 Coll. N. *spectent.*—13 Magl. Leid. 2. 4. Coll. N. ed. Jens. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *ornamentorum*, idque placebat Avo.

NOTÆ

[c] *Prælium committitur*] Ad Lycum fl. propter Arbelam Assyriæ urbem, cujus vix apparent rudera.

† A. M. 3724. Ol. 112. 3. U. C. 423. Ant. Ch. 328.

[d] *Persæ mori*] Initio pugnæ et falcati currus et Mazæus, ingenti stipatus equitatu, lævum cornu, ubi erat

2. Raro in ullo[1] prælio tantum sanguinis fusum est. 3. Darius, cum vinci suos videret, mori voluit et ipse; sed a proximis fugere compulsus est. 4. Suadentibus deinde quibusdam, ut pons Cydni[e] fluminis, ad iter hostium impediendum, intercideretur:[2] 'non ita se saluti suæ velle consultum' ait, 'ut tot millia sociorum hosti objiciat: debere et aliis fugæ viam patere, quæ patuerit sibi.' 5. Alexander autem periculosissima quæque aggrediebatur; et, ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper immergebat,[3] periculaque sua esse, non militis,[4] volebat. 6. Hoc prælio[f] Asiæ imperium rapuit, quinto post acceptum regnum anno: 7. cujus tanta felicitas fuit, ut post hoc nemo rebellare ausus sit; patienterque Persæ, post imperium tot annorum, jugum servitutis acceperint. 8. Donatis refectisque militibus, triginta quatuor[5] diebus prædam recognovit. 9. In urbe deinde[g] Susa quadraginta millia

1 Leid. 2. ed. Ald. Junt. *alio*. Leid. 3. Periz. Coll. N. et C. C. ed. Rom. Oros. Frec. et Vincent. v. 36. *ullo*. Leid. 1. *nullo*. Bech. *Raro etiam ullo*.—2 Ita pro *interclud*. legit Acidal. cujus conjecturæ favent Junt. Ald. et Leid. 3. in quo scriptum *ut post transitu C. fl. aditum host. impediendum intercideretur*, duabus postremis literis puncto subnotatis. Liv. XXVI. 9. 'Inde in Fregellanum agrum ad Lirim fluvium ventum, ubi intercisum pontem a Fregellanis, morandi itineris causa, invenit.'—3 Med. Leid. 3. 5. Periz. Coll. N. *mergebat*. Reg. Leid. 1. 4. Magl. Thuan. *imm*. quomodo edidit Bong. Ita XXXIII. 2. 4. 'Inter mucrones hostium se immersit.' Ammian. XIX. 11. 'Barbarorum catervis semet immersit,' et XXXVII. 10. 'Ni legionum gremiis se immersisset.' Saxo II. p. 32. 16. 'Confertissimis se globis immergit:' et XIV. p. 330. 4. 'Mediis se jaculantium saxis immersit.'—4 Novem Mss. *militis*, ut sup. 6. 1. ex Leid. 1. 2. 4. Mss. Bong. 'Militem a populatione Asiæ prohibuit;' VIII. 19. 'Conducto mercenario milite;' XXII. 3. 1. et XLI. 3. 1. 'Militem legit.'—5 Mss. Bong. Leid. 1. Coll. C. C. et Vincent. v. 37. XXXVII.

NOTÆ

Parmenio, magnum in discrimen adduxerunt: dum in cornu dextro Alexandrum inter et Darium acriter certatum est. Sed occiso Darii auriga, Persæ, regem interfectum opinati, victori Alexandro cesserunt; et Darius ipse, conversis habenis, fugit. Quo audito, Mazæus, relicta pugna, se recepit Babyloniam. Hæc multis Diod. Curt. et Arrian. Initio pugnæ dum Mazæi equites Macedonum impedimenta diriperent, misso a Parmenione Polydamanti respondit Alexander: 'Abi, nuntia Parmenioni, Si acie vicerimus, non nostra solum nos recuperaturos; sed omnia, quæ hostium sunt, recuperaturos.'

[e] *Pons Cydni*] Melius habet Curtius 'Lyci.'

[f] *Hoc prælio*] Persæ ad 40. M. Macedones 300 occisi: 90 Persarum M. Macedones 50 tantum, ex Diod.

[g] *In urbe deinde*] Prius Babylonem, id agente Mazæo, instructa acie, in-

talentum invenit. 10. Expugnat[i] et Persepolin, caput Persici regni, urbem multis annis illustrem, refertamque orbis terrarum spoliis, quæ interitu[7] ejus[k] primum apparuere. 11. Inter hæc octingenti admodum Græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captivitatis truncata corporis parte[l] tulerant; rogantes, 'ut, sicuti Græciam, se quoque ab hostium crudelitate vindicaret.' 12. Data potestate redeundi, agros accipere maluerunt, ne non tam gaudium parentibus quam detestandum sui conspectum reportarent.[r]

CAP. XV. 1. Interea Darius in gratiam victoris[m] a

[r] *Ne non afferrent tantam lætitiam parentibus ob reditum, quantum horrorem ob deformitatem corporis.*

Leid. 3. XXXVIII. 5. XXXIII. Ed. Bech. Ven. Med. Oros. et Frec. XXXIII. *continuis d.* Flor. Par. Ald. Junt. XL. *continuis d.* Τὸ *continuis* non temere additum. Liv. XXVII. 42. 'Inde insequentibus continuis diebus aliquot ita institit portis:' et XLII. 58. 'Prioribus continuis diebus nunquam ante horam quartam hostis apparuerat.' Plin. X. 29. 'Lusciniis diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus.' Martial. IX. 8. 'Dicere de Libycis reduci tibi gentibus, Afer, Continuis volui quinque diebus, Ave.' Paulus lib. V. Sentent. 33. 'Cavere debet, ut ex die acceptarum literarum continui quinque dies computentur.' Imp. Justinian. I. Instit. tit. 25. §. 16. 'Intra quinquaginta dies continuos, ex quo cognoverint se esse tutores vel curatores datos, se excusare debent.' Vetus Interp. II. Maccab. 10. 37. 'Per continuum biduum præsidio vastato:' et XIII. 12. 'Per triduum continuum prostrati.'—6 Ald. *Susis.* Ms. Med. Leid. 1. 2. 3. 5. Periz. ed. Bech. Ven. *clausa.* 4. *auri.* Coll. N. *clusa.* Magl. ed. Rom. *Therso.* (Rom. *Turso*) *clausa.* Vincent. 'In urbe deinde clausa LX. millia talentorum invenit.'—7 Med. Leid. 2. *in interitum* 1. et Coll. N. atque Ms. Bong. *in interitu:* ut XLI. 16. 14. 'Prodigia magnitudinis ejus in ipso ortu apparuere.' Ap. Vincent. mendose legitur 'quæ nutui ejus primum paruerant.'

NOTÆ

gressus est, dum universa populi multitudo portis effusa sacerdotesque illi prodeunt obviam, urbemque et regis thesauros offerunt.

[h] *Susa*] Susianæ regionis caput, a Memnone ad Eulæum fl. condita, ubi Darii filium et filias matremque reliquit: magistris, qui eas linguam Græcam edocerent, adhibitis.

[i] *Expugnat*] Superatis montium jugis hostibusque pulsis, ex eorum faucibus descendit in Persidem, ubi Persepoli sine pugna potitus est.

[k] *Quæ interitu ejus*] Urbem, quod Persici regni caput esset, et Græcis olim infensissima, arcemque Thaidis meretricis consilio, dum ipse temulentus esset, dissuadente Parmenione, diripi et incendi jussit: 120. talentum M. in arce reperta traduntur. Ita Diod. et Curt.

[l] *Truncata parte*] Aliis manus, pedes aliis, vel aures, vel nares, amputatas referunt Diod. et Curt. quod supplicii genus frequens fuit ap. Persas.

[m] *In gratiam victoris*] Non ita; sed, quia Darius custodiam sui corporis credere Græcis volebat, et Bessus Bactrianorum satrapa ambi-

cognatis suis[n] aureis compedibus catenisque in vico Parthorum[o] Thara vincitur. 2. Credo ita Diis immortalibus judicantibus, ut in terra eorum, qui successuri[p] imperio erant, Persarum regnum finiretur. 3. Alexander quoque citato cursu[q] postera die supervenit; ibique[1] cognovit Darium clauso vehiculo per noctem exportatum.[2] 4. Jusso itaque exercitu subsequi, cum sex millibus equitum fugientem insequitur: in itinere multa et periculosa prælia facit. 5. Emensus deinde plura millia passuum, cum nullum Darii indicium reperisset, respirandi equis data potestate, unus ex militibus,[r] dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Darium multis quidem vulneribus confossum,[s] sed spirantem adhuc, invenit: 6. qui, applicito captivo,[t] cum civem ex voce cognovisset, 'id saltem præsentis fortunæ solatium habere se' dixit, 'quod apud intellecturum[u] locuturus esset, nec incassum postremas voces emissurus.' 7. Perferri hæc Alexandro jubet, 'se, nullis in eum meritorum officiis, maximorum illi debitorem mori,' quod in matre liberisque

' *Se mori nullis officiis ab ipso bene meritum, cum maxima ab ipso acceperit.*

1 Rom. *ubi.*—2 Magl. Leid. 2. *asport.* Liv. xxix. 8. 'Nihil in terram integri præter sacram pecuniam Deæ, quam asportabant, extulerunt:' et 17.

NOTÆ

ret Persarum imperium.

[n] *Cognatis suis*] Besso et Nabarzane, quem ille spe potiundi imperii corruperat.

[o] *Parthorum*] Quorum regio Media, Hyrcania, et Asia terminata fuit: sed ubi Arsaces, victo Seleuco, sive Callinicus ille fuerit, sive Ceraunus, Parthorum regnum firmavit, omnibus fere provinciis, quæ ab Euphrate ad Oxum pertinent, Parthiæ nomen a Parthis ibi imperantibus inditum est.

[p] *Qui successuri*] Aliquanto post Arsaces ex Parthia oriundus Parthorum regnum instituit. De his inferius agemus.

[q] *Citato cursu*] Mira celeritate Persepoli venit Ecbatana: tum, portas Caspias transgressus, fugientem Darium in Parthiam secutus est.

[r] *Unus ex militibus*] Polystratus, Macedo.

[s] *Vulneribus confossum*] Imminente Alexandro, Bessus et Nabarzanes Darium, quem in vehiculo aureis catenis ligaverant, hortati sunt, ut equo conscenso fuga se hosti eriperet. Cumque ille parricidas secuturum se negaret, ab iis multis confossus est vulneribus, equi vulnerati, duoque servi, qui regem comitabantur, interfecti.

[t] *Applicito captivo*] Locus mendosus: legend. est enim *applicito capite.*

[u] *Intellecturum*] Quia Polystratus

suis regium ejus, non hostilem, animum expertus, felicius hostem, quam cognatos propinquosque,† sortitus sit: 8. quippe matri et liberis suis ab eodem hoste vitam datam, sibi a cognatis ereptam, quibus et vitam et regna dederit. 9. Quamobrem gratiam illis eam futuram, quam ipse[3] victor volet.[4] 10. Alexandro[5] referre se, quam solam moriens potest, gratiam: precari superum inferumque numina, et regales Deos, uti illi terrarum omnium victori contingat imperium. 11. Pro se justæ magis quam gravis sepulturæ veniam[6] orare.[t] 12. Quod ad ultionem pertineat, jam non suam, sed exempli, communemque omnium regum, esse causam, quam negligere illi et indecorum et periculosum esse: quippe cum in altero justitiæ ejus,[7] in altero etiam[8] utilitatis, causa versetur. 13. In quam rem unicum pignus fidei regiæ dexteram[w] se ferendam Alexandro dare.' Post hæc porrecta manu expiravit.[9][x] 14. Quæ ubi Alexandro nuntiata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est; 15. corpusque regio more sepeliri et reliquias ejus majorum tumulis inferri jussit.

[t] *Petere pro se ut sepulturam concedat: quod, cum justum sit, non grave Alexandro fore.*

'Qui rapiuntur atque asportantur.'—† Vulg. *cognatos sort.* s. Med. Magl. Leid. 2. 5. *cogn. propinquosve.* 1. 3. 4. et Bodl. Periz. Thuan. Coll. N. et C. C. ed. Rom. Ald. Junt. *cogn. propinquosque.* Liv. xxv. 3. 'Qui propinquus cognatusque Postumio erat.' Herodian. vii. 3. Ὀνειδιζόντων αὐτοῖς ἐπιφθόνως συγγενῶν καὶ οἰκείων.—3 Rom. *quam v.*—4 Coll. N. *voluerit.*—5 Coll. N. *Ipsi Al.*—6 Heins. ad Ov. Ep. vii. 188. malebat *impensam.* Magl. *quam gravem sepulturam orare.* Periz. *quam gravem sepulturam veniæ o.* Gualter. vii. Alex. 298. 'Utque mihi justi concesso jure sepulcri A rege extremi non invideantur honores.'—7 Ita Lactant. de Ira 6. f. 'Causa religionis in hoc versatur.' Med. tres Leid. Bodl. *justitia ejus.* Periz. *justitiæ jus.* Rom. *justitiæ vis.* Voces *vis, jus,* et *ejus* etiam confunduntur in Mss. inf. xxxix. 1. 9. Gualter. d. l. 292. 'Et cum justitiæ status hinc versetur, et illinc Utilitas, uno teneatur utrumque rigore.' Ita duo Mss. atque ed. Gugger. Vulg. *imo testatur.*—8 Coll. N. *ejus.*—9 Coll. C. C. ed. Rom. *P. h. porrexit manum expiravitque.*

NOTÆ

Persicum idioma callebat.

[w] *Dexteram*] Hoc fidei pignus certissimum ap. Persas fuit.

[x] *Expiravit*] Darii morte a Persis ad Macedones translatum est Orientis imperium, quod ab anno 3493. quo Cyrus vicit Astyagem, ad annum 3724. quo Darius a Besso occisus est, per annos 231. sub 13. regibus floruit.

LIBER XII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Alexandri in retinendo milite solertia. Græci bellum absente Alexandro reparant. 2. Alexandri, regis Epiri, in Italiam expeditio, et ejusdem interitus. Scythæ Zopyriona Alexandri præfectum et exercitum internecione delent. 3. Alexandri simulatio, ambitio, cum Thalestri concubitus, libido, et luxuria. 4. Qua ratione Macedonas tumultuantes in officio continuerit. 5. In suos sævit, et nova ratione adversarios ulciscitur; populos ad Caucasum montem subigit, et Bessum Darii interfectorem fratri Darii excruciandum tradit. 6. In convivio trucidat Clitum amicum, quem frustra desiderat, peccati sera pœnitentia ductus. 7. Ad ingenium reversus, in prudentes consiliarios sævit: ad orientem statuit imperii limites: Bacchi vestigiis delectatur: Herculisque gesta superare contendit. 8. Porum prælio superatum regie excipit et dimittit: multis populis expugnatis, quietem exercitui concedere velle videtur. 9. Denuo bellum instaurat. In Sugambrorum urbe de vita certat et periclitatur. 10. Oceani littora peragrat, et terminos imperii statuit: Babyloniam reversus præfectos devictis gentibus accusatos vita privat, et filiam Darii in matrimonium recipit. 11. Liberalitas, munificentia, et severitas ejusdem. 12. Qua ratione Macedonas seditiosos ad officium revocaverit. Hephæstionis obitus et tumulus. 13. Dum occidentales provinciæ manus porrigunt, Alexander Babylonem reversus in letalem morbum incidit. 14. Alexander Antipatri artibus veneno extinguitur. 15. Alexandri moribundi novissima verba. 16. Ejusdem elogium.

CAP. I. 1. Alexander in persequendo Dario amissos

milites[a] magnis funerum impensis extulit;[*] reliquis expeditionis ejus sociis tredecim millia talentum divisit. 2. Equorum major pars æstu amissa, inutilesque[1] etiam, qui superfuerant, facti. 3. Pecunia omnis centum nonaginta[2][b] millia talentum Ecbatana[c] congesta,[3] eique Parmenio præpositus. 4. Dum hæc aguntur, epistolæ Antipatri e Macedonia ei redduntur, quibus bellum Agidis, regis Spartanorum, in Græcia; bellum Alexandri, regis Epiri, in Italia; bellum Zopyrionis,[d] præfecti ejus, in Scythia, continebatur.[4] 5. Quibus varie affectus, plus tamen lætitiæ, cognitis mortibus duorum æmulorum regum, quam doloris amissi cum Zopyrione exercitus, cepit.[5] 6. Namque post profectionem Alexandri Græcia ferme omnis in occasionem reciperandæ libertatis ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedæmoniorum[e] secuta: 7. qui Philippi Alexandrique

[*] *Alexander magnificis funeribus honoravit corpora militum, quos amiserat, dum Darium persequeretur.*

1 Plerique Mss. ed. Rom. *inutiles.*—2 Coll. N. *centum LXXX.*, prorsus convenienter Diodoro, cujus verba exhibet Bong. Ald. Junt. *CLXXX. m. talentorum ex victoria nuper cong.* Jens. Bech. Flor. Med. Par. *CLIII. m. talentorum ex victoria nuper cong.*—3 Leid. 1. 3. *exhibita nuper cong.* 4. *Exbatanum cong.* Vincent. IV. 38. 'Ecbatanis nuper congesta.' Vulg. imitatur Saxo XIII. p. 234. 52. 'Arnachum rapta congessit.'—4 Ald. Junt. *ep. Ant.* (Junt. *Antipatris*) *a Mac. red. q. b. A. r. S. in Græcia, et Al. r. E. in Italia, Zopyrionis p. e. in S. mors contineb.*—5 Leid. 3. 4. 5. *cæpit.* Med. Magl. Bodl. Coll. C. C. Leid. 2. ed. Rom. *cepit*, quod merito tuetur Schef. qui nescire se fatetur an *suscipere dolorem* legatur alibi. *Suscipere luctum* occurrit in Tabula marm.

NOTÆ

[a] *Amissos milites*] Domita Perside, in Mediam Persepoli duodecimis castris pervenit; eaque celeritate fugientem Darium secutus est, ut spatio 11. dierum 3300. stadia, teste Plut. confecerit.

[b] *Centum nonaginta*] 180. M. numerat Diod. Parmenioni commissa.

[c] *Ecbatana*] Bathana vocat Curt. nam Ecbatana, Mediæ caput, a Seleuco condita refert Plin. nunc *Casbin.*

[d] *Zopyrionis*] De Zopyrione illiusque a Scythis clade, nihil habet Arrian. Meminit quidem Curt. sed vult eum non Ponto, sed Thraciæ, præpositum fuisse; non in Scythas, sed in Getas, gessisse bellum; clademque illi non ab hostibus, sed a procellis tempestatibusque, illatam.

[e] *Auctoritatem Lacedæmoniorum*] Agis, gloriam Alexandri æmulatus, civitates omnes ad arma capessenda hortabatur; dumque Thraciam Memnon dux fortissimus, cui fœdere junctus erat, subigit; ipse, 8. Persarum millibus auctus, in Macedonia propter Corrhagium Antipatrum fuderat.

et[6] pacem soli spreverant et leges respuerant. 8. Dux hujus belli[f] ‡ Agis, rex Lacedæmoniorum, fuit: quem motum Antipater contractis militibus[g] in ipso ortu oppressit. 9. Magna tamen utrinque cædes fuit. 10. Agis rex, cum suos terga dantes[h] videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro felicitate, non virtute, inferior videretur, tantam stragem[7] hostium edidit,[8] ut agmina interdum fugaret. 11. Ad postremum, etsi a multitudine victus, gloria tamen[i] omnes vicit.

CAP. II. 1. Porro Alexander,[k] rex Epiri, in Italiam a Tarentinis, auxilia adversus[l] Bruttios[m] deprecantibus, solicitatus, ita cupide profectus fuerat, velati in divisione orbis terrarum, Alexandro, Olympiadis sororis suæ filio, Oriens, sibi Occidens, sorte contigisset; 2. non minorem rerum

Pisaum II. NON. DVM. QUIETO. LVCTV. QVEM. EX. DECESSV. L. CAESARIS. COLONIA. VNIVERSA. SVSCEPERAT.—6 Sic undecim Mss.—7 Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. *tantas strages*.—8 Junt. *tantas strages h. dedit*.

NOTÆ

[f] *Dux hujus belli*] Et a sociis et ab exercitu peditum 22. M. equitum 2. M. imperator electus est.

‡ A. M. 3724. Ol. 112. 3. U. C. 423. Ant. Ch. 328.

[g] *Contractis militibus*] Rebus in Thracia post Memnonis obitum compositis, in Macedoniam redierat Antipater; ut, collectis novis viribus, obsessæ ab Agide Megalopoli opem ferret.

[h] *Cum suos terga dantes*] Dum in loco angusto pugnant Lacedæmonii, jamque Macedonibus cedere incipiunt, Agis, medios in hostes irruens, fortissimos quosque occidit, aliosque propulit: sed, dum fortiter dimicat, cruribus hasta perfossis, clypeo exceptus a suis in castra referebatur, cum Lacedæmonios, Macedonum et numero et virtute victos, terga dare circumspexit; tum humi depositus, clypeo corpus protegens, et hastam dextra vibrare, et ad pugnam cominus vocare hostes: at paulo post transfixus lancea, moribundus in arma procubuit.

[i] *Gloria tamen*] Lacedæmoniorum 5000. cecidere; et vix quisquam, nisi saucius, in castra rediit.

[k] *Alexander*] Qui Molossus dictus est ex Agell. Olympiadis frater, et Cleopatræ, quæ Alexandri Magni soror fuit, maritus. Ubi Alexandrum in Asiam appulisse audiit, ipse continuo spe victoriæ transmisit in Italiam: prius tamen e Græcia solvisse auctor est Plut. quam in Asiam transiisset Alexander.

[l] *Adversus, &c.*] Contra Messapios et Lucanos evocatum dicit Strabo, quibuscum multa prælia commisit, ut narrat Liv.

[m] *Bruttios*] Qui Lucanis contermini ad fretum Siculum, inter Tyrrhenum mare et sinum Tarentinum, incolebant.

materiam in Italia, Africa, Siciliaque, quam ille in Asia et in Persis habiturus. 3. Huc accedebat, quod,[1] sicut Alexandro Magno Delphica oracula insidias in Macedonia,[2] ita huic responsum Dodonæi Jovis[n] circa urbem Pandosiam[o] amnemque Acherusium[p] prædixerat. 4. Quæ utraque cum in Epiro essent, ignarus eadem et in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula peregrinam militiam cupidius elegerat. 5. Igitur, cum in Italiam venisset, primum illi bellum cum Apulis[3][q] fuit: 6. quorum cognito urbis fato, brevi post tempore pacem et amicitiam cum rege eorum fecit. 7. Erat namque tunc temporis urbs Apulis Brundisium,[4] quam Ætoli,[r] secuti dudum fama rerum in Troja[5][s] gestarum clarissimum ac nobilissimum ducem Diomeden,[t] condiderant: 8. sed pulsi ab Apulis, consulentes oracula,

1 Bech. Ven. Flor. Med. *ut s.*—2 Periz. *in Macedoniam*, et in marg. 'Immo *in Babyloniam*.' Coll. N. *insid. Macedonum*.—3 Vulg. *Appulis*. Med. Leid. 2. 3. Periz. *Apul.* atque ita in seq. Inscript. APVLI, et APVLIA. Liv. XXIV. 61. 'Apulorum pars,' et XXIII. 32. 'In Apuliam.'—4 Sic Med. Leid. 1. 2. 4. 5. Coll. N. idemque in Ms. Duisburgensi reperisse se testatur Duker. ad Flor. II. 20. nec aliter supra III. 4. 12. Med. 3. a pr. m. et Leid. 5. Coll. N. atque Oros. I. 2. p. 24. ex Ms. Flor. et VI. 18. p. 432. ex duobus Flor. Tac. I. A. 10. 'Brundisino fœdere.' Id. III. I. et IV. 27. 'Brundisium.' Add. Cic. I. Verr. 2. et pro Leg. Manil. 12. Plin. III. 17. et Frontin. de Coloniis p. 127. Inscriptio Grut. p. 151. 2. Gud. p. 71. 2. BRVNDISIVM, et Grut. p. 801. 5. REM PVBLICAM BRVNDISINORVM.—5 Jens. ad h. l. notarat: 'Leg. *ad*

NOTÆ

[n] *Dodonæi Jovis*] Dodona civitas fuit in Chaonia, Epiri regione; propter quam querneum nemus Jovi sacrum; in quo templum Jovis fuisse perhibetur, et in eo oraculum omnium, quæ ap. Græcos erant, vetustissimum: duas ibi columbas fudisse oracula fabulantur; quarum altera Delphos, altera in Ammonis templum, evolaverit. Dodona vel a Dodone, Europæ Jovisque filio, vel a Dodona, filio Javan, nomen sortita est.

[o] *Pandosiam*] Urbs gemina; una Brutiorum propter Acheruntem fl. non procul a Cosentia; altera in Epiro ad Acheruntem quoque, ubi Pandosia lacus.

[p] *Acherusium*] Duplex est etiam. Alter in Bruttiis in sinum Terinæum: alter in Epiro, in Ambracium decurrens: hic fabulis notissimus.

[q] *Apulis*] Qui ab Apennino ad mare Adriaticum pertingebant. Dicebantur alii Daunii, alii Peucetii, ubi nunc *la Poüille*.

[r] *Ætoli*] Achaiæ populi inter Locros et Acarnanas, Acheloo fl. vicini.

[s] *In Troja*] Phrygiæ minoris civitate, non procul ab Ida monte, Homeri versibus celebratissima.

[t] *Diomeden*] Tydei et Deiphiles fil. de quo multa Homerus: propter uxoris libidines patriam exosus, in Apuliam profectus est; ubi, parte regni a Dauno accepta, Argos et

responsum acceperant, 'locum, quem repetissent, perpetuo possessuros.' 9. Hac igitur ex causa, per legatos cum[6] belli comminatione restitui sibi ab Apulis urbem postulaverant. 10. Sed, ubi Apulis oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe sepelierunt,[7] perpetuam ibi sedem habituros. Atque, ita defuncti responso, diu urbem possederunt. 11. Quod factum cum cognovisset Alexander, antiquitatis fata veneratus, bello Apulorum abstinuit. 12. Gessit et cum Bruttiis Lucanisque bellum; multasque urbes cepit:[u] tum et[8] cum Metapontinis,[w] et Pœdiculis,[x] et Romanis, fœdus amicitiamque fecit. 13. Sed Bruttii Lucanique, cum auxilia a finitimis contraxissent, acrius bellum repetivere. 14. Ibi rex juxta urbem Pandosiam, et flumen Acheronta, non prius fatalis loci cognito nomine, quam occideret, interficitur;[y] moriensque, non in patria fuisse sibi periculosam mortem,[9] propter quam patriam fugerat, intellexit.[b] 15.

[b] *Et moriens cognovit non fuisse sibi metuendam in patria mortem, cujus metu reliquerat regnum.*

Trojam. Forte Justinus male secutus est Græcos, dicere solitos *ἐν Τροίᾳ*, pro quo Latini malunt 'ad.'' Vulg. merito tuetur Avus ad III. 7. 5.—6 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *sub.*—7 Sic Med. Bodl. quomodo legend. conjecerat Freinsh. Magl. *sepeliverunt.* Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *sepeliunt.*—8 *Tum et* nesciunt Med. Magl. Leid. 1. 2. 3. 4. Periz. Bodl. Coll. C. C. ed. Rom. Ald. Junt.—9 Græv. egregie restituit *sortem.* Liv. VIII. 24. 'Alexandrum Epiri regem ab exule Lucano interfectum sortes Dodonæi Jovis eventu affirmasse:' et XXVI. 19. 'Ut imperia consiliaque, velut sorte oraculi missa, sine cunctatione assequeretur.' Prudentius Apoth. 438. 'Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra.' Oros. VI. 15. 'Ita Appius perplexa incertus sorte discessit.' Lexicon Gr. Lat. '*Χρησμοί*,

NOTÆ

Brundusium condidisse fertur.

[u] *Urbes cepit*] Fusis sæpe Bruttiorum copiis, Heracleam Tarentinorum, Cosentiam Lucanorum, Sipontum Bruttiorum, Acerinam Messapiorum, colonias cepit, misitque in Epirum 300. familias nobiles, quas obsidum numero haberet.

[w] *Metapontinis*] Metapontum urbs Lucaniæ, in ora sinus Tarentini. *Torre di mare.*

[x] *Pœdiculis*] Apuliæ circa Brundusium populis.

[y] *Interficitur*] Idem fusius refert Liv. Cum 3. tumulos inter se distantes insedisset, imbres continui, ne alii aliis auxilio esse possent, impedierunt. Quare hostes, 2. præsidiis oppressis, ad eum tumulum, ubi Rex erat, conversi sunt: sed ille, per medios erumpens hostes, ducem Lucanorum occidit, jamque ad fluvium pervenerat, cum miles incerto vado transiens (vis enim aquæ pontem abstulerat), 'Jure,' inquit, 'Acheres vocaris.' Quo audito, Alexander me-

Corpus ejus[a] Thurii[a] publice redemtum sepulturæ[b] tradiderunt. 16. Dum hæc aguntur in Italia, Zopyrion quoque, præfectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, otiosum se ratus, si nihil et ipse gessisset, adunato triginta millium[10] exercitu, Scythis bellum intulit; 17. cæsusque cum omnibus copiis, pœnas temere illati belli genti innoxiæ luit.

CAP. III. 1. Hæc cum nuntiata in Parthis Alexandro essent, simulato mœrore, propter Alexandri cognationem, exercitui suo tridui[1] luctum indixit. 2. Omnibus deinde, velut[2] perpetrato bello, reditum in patriam spectantibus,[3] conjugesque ac liberos suos[c] animo jam quodammodo complectentibus, ad concionem[d] exercitum vocat.[*] 3. ibi[4] 'nihil actum tot egregiis præliis' ait, 'si incolumis Orientalis barbaria relinquatur; nec se corpus, sed regnum, Darii petisse; persequendosque esse eos, qui a regno defecerint.' 4. Hac oratione velut ex integro incitatis militum animis, Hyrcaniam[e] Mardosque[f] subegit.[5] 5. Ibi ei occurrit Thales-

Sortes.'—10 Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. xxx. *mill. militum.* Mss. et Oros. atque Frec. stant a vulg.

1 Plerique Mss. cum vet. edd. *triduo.* Leid. 3. *tridui:* quomodo legend. conjecerat Sebis. Plinius VIII. 51. 'Pinguescunt sues LX. diebus; sed magis tridui inedia saginatione orsa.'—2 Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *v. Darii morte.*—3 Sic Leid. 5. Bodl. Periz. Magl. Leid. 2. *sperantibus.* Ead. verba miscentur XIII. 1. 9. 'Sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant.' Ms. Coll. N. ed. Junt. *sperabant.* Leid. 4. a sec. m. Cant. ed. Rom. Bech. Flor. Ald. aliæque *expectabant.*—4 Ald. Junt. *sibi.*—5 Leid. 3.

NOTÆ

mor oraculi, quo mors illi fuerat ad Acherontem prædicta, aliquamdiu dubius, an transiret, substitit: sed, ut vidit transfugas Lucanos in ipsum irruentes, per medium amnem transmisit equum; quem dum transnatat, a Lucano eminus veruto transfixus est.

[a] *Corpus ejus*] Corporis lacerati pars Cosentiam missa, pars retenta ad ludibrium; quam sævienti turbæ eripuit mulier, cujus maritus et liberi ap. hostes erant. Hæc Liv.

[a] *Thurii*] Quæ civitas prius Sybaris dicta est, inter ostia Sybaris et Crathis fluviorum, in magna Græcia.

[b] *Sepulturæ*] Primum Cosentiæ sepultum est corpus; tum ossa Metapontum translata; denique in Epirum ad Cleopatram conjugem remissa, teste Liv.

[c] *Liberos suos*] Fecerant rumori fidem Græci milites, in patriam redire jussi.

[d] *Ad concionem*] Prius in prætorium præfectos copiarum vocavit, et obortis lacrymis eos ad bellum persequendum hortatus est.

[*] A. M. 3725. Ol. 112. 4. U. C. 424. Ant. Ch. 327.

[e] *Hyrcaniam*] Quæ inde ad Margianiam et Parthiam, hinc ad mare

tris[h] sive Minithya,[5] Amazonum regina, cum trecentis[6] mulieribus, viginti quinque dierum[7] inter infestissimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæsitura: 6. cujus conspectus adventusque admirationi omnibus fuit, et propter insolitum fœminis habitum, et propter expetitum concubitum. 7. Ob hoc tredecim diebus otio a rege datis, ut visa est uterum implesse, discessit. 8. Post hæc Alexander habitum regum Persarum, et diadema[i] insolitum antea regibus Macedonicis, velut in leges eorum, quos vicerat, transiret, assumit. 9. Quæ ne invidiosius in se uno conspicerentur,[c] amicos quoque suos longam vestem auratam purpureamque sumere jubet. 10. Ut[8] luxum quoque, sicuti cultum, Persarum imitaretur, inter pellicum regiarum greges electæ pulchritudinis nobilitatisque noctium vices divi-dit. 11. His rebus ingentes epularum apparatus adjicit, ne jejuna et destructa[9] luxuria videretur, conviviumque

[c] *Ne ægre ferrent milites, dum ea in rege solo viderent.*

Minithia pro *Minithya*, quemodo edidit Faber, idemque Amazonis nomen scriptum est II. 4. 33. 'Minothæa' ab Oros. vocatur, et 'Minothea' a Frec. I. 4. 27. ap. quem *Halestris* vitiose legitur. Præter Junt. etiam Ald. omittit τὰ *sive Minithæa*; eademque non videntur extitisse in cod. quo usus fuit Otto Frising. Ita enim ille II. Chron. 25. 'Amazonumque reginam Alestram, procaciter venientem ad se cum muneribus, ob suscipiendam prolem excepit.' Leg. *Thalestrim* et *cum ccc. mulieribus*.—6 'Ducentis' Frec. ex Leid. 2. et Gualterus VIII. 9. 'Gentis Amazonisæ venit regina Thalestris, Castraque virginibus subiit comitata ducentis.' Periz. *c. trec. millibus*.—7 Med. Leid. 4. Perizon. XXXV. *d.* Magl. *quindecim diebus:* ed. Rom. XXXV. *diebus*.—8 Ald. Junt. *jubet, ac ut*, quomodo etiam edidit Faber. Longe præstat conjectura Avi corrigentis *et ut:* siquidem *et* a postremis literis proxime præcedentis verbi facile absorberi potuit.—9 Leid. 2. *destr. et jej*. 3. a pr. m. Periz. *j. et*

NOTÆ

Caspium, pertinet.

[f] *Mardos*] Qui non in Armeniæ confinio, ut Straboni et Ptolemæo visum est, sed inter Susianam et Hyrcaniam habitabant.

[g] *Subegit*] Bucephalus a barbaris captus est: sed eos adeo minis terruit Alexander, ut equum cum muneribus ipsi remiserint.

[h] *Thalestris*] Corporis et robore et pulchritudine excellens, ut ait Diod. inter Phasim et Thermodonta imperabat: auctor est tamen Arrianus Amazonum gentem Alexandri tempore non fuisse superstitem; sed equestres quasdam mulieres armatas Amazonum more exhibitas Alexandro ab Atropate Mediæ satrapa: quod verius putem.

[i] *Diadema*] Capitis erat redimiculum: ipse enim Alexander demsit sibi diadema, quo vulnus Lysimachi obligaret. Ista fascia primus ap. Romanos usus est Aurelianus, si Aurelio Vict. credimus.

juxta regiam magnificentiam ludis exornat; 12. immemor prorsus, tantas opes amitti his moribus, non quæri, solere.

CAP. IV. 1. Inter hæc indignatio omnium totis castris erat, a Philippo illum patre tantum degenerasse, ut etiam patriæ nomen ejuraret,[1] moresque Persarum assumeret,[2] quos propter tales mores vicerat. 2. Sed ne solus vitiis eorum, quos armis subegerat, succubuisse videretur, militibus quoque suis permisit, si quarum captivarum consuetudine tenerentur, ducere uxores; 3. existimans minorem in patriam reditus cupiditatem futuram habentibus in castris imaginem quandam larium[3] ac domesticæ sedis;[d] 4. simul et laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxorum. 5. In supplementa quoque militum minus exhauriri posse Macedoniam, si veteranis patribus tirones filii succederent, militaturi in vallo, in quo essent nati; 6. constantioresque futuri, si non solum tirocinia, verum et[4] incunabula, in ipsis castris posuissent.[5] 7. Quæ consuetudo in successoribus[6] quoque Alexandri mansit. 8. Igitur et alimenta pueris et instrumenta armorum equorumque juvenibus data; et patribus pro numero filiorum præmia statuta.[7] 9. Si quorum patres occidissent, nihilominus pupilli stipendia patrum trahebant; quorum pueritia inter varias expeditiones militia erat.[8] 10. Itaque, a parvula ætate laboribus periculisque[9] indurati, invictus exercitus fuere: neque castra

[d] *Arbitratus milites non tanto ardore optaturos reditum in patriam, si haberent in castris speciem quandam sedis domesticæ.*

---

destituta. Heins. ad Petron. 119. corrigit *astricta*. Græv. ad h. l. et in Epistola ad Heins. tom. IV. Syll. Epist. p. 753. legit. *restricta*.

1 Bech. *evitaret*. Ald. Junt. *negligeret*. Conjecturam Boxhornii legentis *patriæ morem ejuraret* confirmari verbis Curtii VIII. 7. 'Patrios mores exosus es,' existimat Freinsh. ad istum Curtii locum.—2 Magl. ed. Rom. *degenerasse, patriæque nomen neglexisse, ut Persarum mores assumeret*. *Degenerasse* etiam exhibent Med. Leidenses.—3 Med. Leid. 1. 3. Periz. *larum*, ut ap. Cic. III. de N. D. 25. 'ædes Larum,' et Tac. XII. A. 24. ex Ms. Flor. 'sacellum Larum.' Inscript. Ancyrana tab. I. a dextra v. 7. IN AVENTINO ÆDEM LARVM.—4 Coll. N. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *etiam*.—5 Magl. *depos*.—6 Sic Magl. Leid. 1. 3. Bodl. Periz. ed. Rom. XV. 4. 9. 'Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit:' ubi *in* desideratur in ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Vid. Wopkens. ad h. l.—7 *Stat.* post 'pueris' ignorat Coll. N.—8 Ms. Med. *erat enutrita*.—9 Sic plerique Mss.

aliter quam patriam, neque pugnam aliud unquam quam victoriam, duxere.[a] 11. Hæc soboles nomen habuit 'Epigoni.' 12. Parthis deinde domitis, præfectus his statuitur[10] ex nobilibus[11] Persarum Andragoras;[12] unde postea originem Parthorum reges habuere.

CAP. V. 1. Interea Alexander non regio sed hostili more[1] sævire in suos cœpit. 2. Maxime indignabatur carpi se sermonibus[2] suorum Philippi patris patriæque mores subvertisse.[3] 3. Propter quæ crimina Parmenio[4] quoque[k] senex, dignitate regi proximus, cum Philota filio, de utroque prius quæstionibus habitis, interficitur.[5] 4. Fremere itaque omnes universis castris cœpere, innoxii senis filiique casum miserantes; interdum 'se quoque non debere melius sperare' dicentes. 5. Quæ cum nuntiata Alexandro essent, verens, ne hæc opinio etiam in Macedoniam divulgaretur,

[a] *Et habuerunt castra pro patria, et certamen pro victoria.*

—10 Coll. N. *præf. st.*—11 Med. Magl. ed. Jens. Bech. Med. Ald. Junt. *nobilissimis.*—12 Iid. Mss. et Leid. 2. *Andragora*, ut 'Leonidas,' 'Leonida;' 'Achillas,' 'Achilla;' 'Perdiccas,' 'Perdicca.'

1 Sic Reg. Leid. 3. Periz. Ita XIV. 6. 1. 'Cum principum passim cædes muliebri magis quam regio more fecisset.' Rom. *non regio more, sed hostili odio.*—2 Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *carpi serm.*—3 Id. Ms. *subverti.* Vincent. v. 42. 'Indignans se carpi sermonibus dicentium, eum Philippi patris patriæque mores subvertisse.'—4 Vulg. *Parmenion.* Med. Leid. 2. *Parmenio*, ut cap. 1. 3. et Oros. III. 18. nec aliter Edd. vet. inf. cap. seq. §. 14. et Periz. XLII. 3. 5. ac Curt. III. 7. 6. et IV. 5. 9.—5 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *interficiuntur.* Ead. constructione utitur Auctor XIV. 6. 13. 'Filium Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.' Apul. X. M. versus fin. 'Juno quidem cum Minerva tristes et iratis similes e scena redeunt.' Marcian. Capella III. f. 'His germanæ verbis cum sponso Delius annuebant.' Vid. Avum ad Liv. XXI. 60. et Sen. Controv. XIII. Hunc l. autem ita interpretatur Freinsh. ad Curt. VII. 2. 27. 'Sub idem ferme tempus occisum esse Parmenionem, quem ob dignitatem prius nominavit [Justinus] cum filio; postquam in utriusque caput quæsitum fuisset, non utroque tamen sed uno Philota tormentis adhibito.' Add. Diod. XVII. 80.

NOTÆ

[k] *Parmenio quoque*] Cum multi proceres in Alexandrum conjurassent, Dymnus exoleto Nicomacho, is fratri Ceballino, rem patefecit; qui non ausus adire regem, Philotæ, quæ a fratre accepisset, narrat: deinde rem totam Alexandro per Metronem aperit. Quare Alexander Philotam, quod eum non monuisset, in vincula conjici jubet: qui tormentis coactus, crimen et suum et patris, seu verum, seu falsum, confessus interiit: et continuo rex Parmenionem in Media, misso Polydamante, per duces interfici curavit.

et ne victoriæ gloria sævitiæ macula infuscaretur, simulat se ex amicis quosdam in patriam victoriæ nuntios missurum. 6. Hortatur milites suis scribere, rariorem habituros occasionem propter militiam remotiorem.[f] 7. Datos fasces epistolarum tacite ad se deferri jubet; 8. ex quibus cognito de se singulorum judicio, in unam cohortem eos, qui de rege durius opinati fuerant, contribuit,[g 6] aut consumturus eos,[l] aut in ultimis terris in colonias distributurus. 9. Inde Drancas,[m 7] Euergetas,[n] Parymas,[8] Parapammenos, Adaspios, ceterosque populos, qui in radice Caucasi[o] morabantur, subegit. 10. Interea unus ex amicis Darii Bessus[p] vinctus perducitur,† qui regem non solum prodiderat, verum et[9] interfecerat. 11. Quem in ultionem perfidiæ excruci-

[f] *Cum raro se offerret scribendi occasio, quia bellum in remotis regionibus agebant.*

[g] *Composuit unam cohortem ex iis qui scripserant de ipso injuriosius.*

et Plut. Alex. p. 693.—6 Colum. IX. 11. init. 'Quod si nullam progeniem tulerint favi, duas vel tres alveorum plebes in unum contribuere licebit: sed prius respersas dulci liquore.' Ms. Abb. S. Germ. *alvorum plebes in unam.* In Leid. 3. secunda manus ascripserat: 'Al. *contrahit.*'—7 Ita pro vulg. *Trancas* Ms. Leid. Freculphi tom. I. lib. III. 15. ut inf. XIII. 4. 23. 'Drancæ.' Iid. ab Oros. I. 18. et Plin. VI. 17. et 27. 'Drancæ,' atque a Strab. XV. p. 721. et seqq. Δράγγαι appellantur; eorundemque regio a Diod. XVII. 78. Δραγγινὴ, et a Strab. XI. p. 516. Δραγγιανὴ, vocatur. Vincent. 'Darantas.' Ald. Junt. *Drangas.*—8 Med. Leid. 1. Periz. ed. Bech. Ald. Junt. Oros. et Frec. *Parimas.* Vincent. 'Parinias.'—9 Magl. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *v.*

NOTÆ

[l] *Consumturus eos*] Illam cohortem seorsim a ceteris ignominiæ causa incedere jubet. Nihil illis ad bella promtius fuit: eorum enim virtutem incitabat ignominiæ delendæ cupido. Ita Curt.

[m] *Drancas, &c.*] Hi omnes populi Ariis erant et Arachosiis finitimi.

[n] *Euergetas*] Qui prius Aripimaspi dicebantur, ex Diod. Sed eos Cyrus Euergetas, et Persica lingua Orosangas, nominavit; quod ejus exercitum fame graviter laborantem juvissent commeatibus: cujus etiam in Cyrum beneficii memor Alexander eos muneribus affecit.

[o] *Caucasi*] Duplex est Caucasus; alter notiss. inter mare Caspium et Pontum Eux. alter in Scythiæ et Indiæ confinio, ex quo Indus et Oxus profluunt.

[p] *Bessus*] Rem aliter Curt. aliter Arrian. narrant. Bessus Spitamenis, Dataphernis, et Catenis conjuratione proditus, et in equum impositus, ad Alexandrum ductus est, ex Curt. Vel potius, si Arriano credimus, Alexander a Spitamene monitus, ut unum e ducibus mitteret, misit Ptolemæum Lagi, qui Bessum a suis proditum cepit.

† A. M. 3726. Ol. 113. 1. U. C. 425. Ant. Ch. 326.

andum fratri Darii[q] tradidit; reputans non tam hostem suum fuisse Darium, quam amicum ejus, a quo esset occisus. 12. Et, ut his terris nomen relinqueret, urbem Alexandriam[r] super amnem Tanain[s] condidit, intra diem septimum decimum muro sex millium[10] passuum consummato, translatis eo trium civitatium[11] populis, quas Cyrus condiderat. 13. In Bactrianis quoque Sogdianisque duodecim urbes condidit, distributis his, quoscumque in exercitu seditiosos habebat.

CAP. VI. 1. His ita gestis,[t] solenni die amicos in convivium vocat;‡ 2. ubi, orta inter ebrios rerum a Philippo gestarum mentione, præferre se patri ipse, rerumque suarum magnitudinem extollere cœlo tenus cœpit,[a] assentante majore convivarum[u] parte. 3. Itaque cum unus e senibus Clitos,[1] fiducia amicitiæ regiæ,[w] cujus palmam tenebat,

[a] *Incepit se patri Philippo anteferre, et extollere usque ad cœlum res a se gestas.*

etiam, ut cap. 4. 6. Rom. *sed etiam*.—10 Leid. 2. ed. Ald. Junt. VI. *milibus*. Leid. 1. 3. 5. Bodl. Periz. ed. Bech. Med. et Vincent. *sex milia*.—11 Leid. 1. 3. Coll. N. ed. Rom. *transl. earum c.* Vincent. '*transl. eo illarum c.*'

1 Vulg. *Clitus*. Med. Leid. 1. 3. 5. Thuan. Bodl. *Clitos*, nec aliter

NOTÆ

[q] *Fratri Darii*] Oxatri, quem inter corporis custodes habebat Alexander. Ita Curt. Arrian. tamen testatur eum in Ecbatana missum, ut in Medorum Persarumque concilio puniretur: Diodorus vero a Darii propinquis multas in partes concisum. Plut. eum duabus arboribus alligatum, et ab iis in suam rectitudinem redeuntibus discerptum, scribit.

[r] *Alexandriam*] 60. stadiorum murus fuit; 20. diebus muro cincta est. Ex Arrian.

[s] *Tanain*] Duplex est huj. nominis fl. alter in Moscovia, qui, Asiam ab Europa dividens, in paludem Mæotidem se exonerat: alter in Scythia orientali, qui, ex Sogdianorum montibus ortus, in mare Caspium profluit. Jaxartes proprie dicitur: sed a Macedonibus Tanais dictus est.

[t] *His ita gestis*] Multa ibi omisit Justinus; Cyropoleos, Maracandæ, rupisque asperrimæ expugnationem; bellum in Scythas gestum, et eorum fugam; defectionem Sogdianorum; Sacarum, Daharum, Massagetarumque deditionem.

‡ A. M. 3727. Ol. 113. 2. U. C. 426. Ant. Ch. 325.

[u] *Majore convivarum*] Juvenum, qui Alexandrum non Philippo tantum, sed Baccho etiam, præferebant. Ex Arrian.

[w] *Amicitiæ regiæ*] Illius soror Hellanice, quæ Alexandrum educaverat, a rege haud secus quam mater diligebatur; ipseque regem, dum nudo capite ad Granicum pugnaret, suo clypeo texit, et Rosacis manum, re-

memoriam Philippi tueretur, laudaretque[x] ejus res gestas,[i] adeo regem offendit, ut telo a satellite[2] rapto eundem in convivio trucidaverit.[y] 4. Qua cæde exultans, mortuo patrocinium Philippi laudemque paternæ militiæ objectabat.[z] 5. Postquam satiatus cæde animus conquievit, et in iræ locum[3] successit æstimatio,[4] modo personam occisi, modo causam occidendi considerans, pigere facti cœpit: 6. quippe paternas laudes tam iracunde accepisse se, quam nec convicia debuisset,[k] amicumque senem et innoxium a se occisum inter epulas et pocula dolebat. 7. Eodem igitur furore in pœnitentiam, quo pridem in iram versus, mori voluit. 8. Primum in fletus progressus, amplecti mortuum, vulnera tractare, et quasi audienti confiteri dementiam; arreptum telum in se vertit:[5] peregissetque facinus, nisi[6] amici intervenissent. 9. Mansit hæc voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. 10. Accesserat enim[7] pœnitentiæ, nutricis suæ, sororis Cliti, recordatio, cujus absentis eum maxime pudebat: 11. tam fœdam illi alimentorum suorum mercedem redditam, ut, in cujus manibus pueritiam egerat, huic juvenis et victor pro beneficiis funera remitte-

[i] *Quare, cum Clitus unus e senibus, fretus amicitia Alexandri, apud quem maxime omnium gratiosus erat, laudaret Philippum, et ejus gesta extolleret.*

[k] *Nec enim debuisset audire convitia in patrem, si dicta essent, animo tam iracundo, quam audiverat ipsius laudes a Clito dictas.*

---

iid. cap. 12. 8. Similiter 'Lamachos' IV. 4. 3. et 4. 'Crateros' XII. 12. 8. et XIII. 6. 9. atque ap. Nep. in Eumene 2. et 4. 'Battos' inf. XIII. 7. 1. et 6. et 'Grypos' XXXIX. 2. 7. et 8. 'Cœnos' ap. Curt. IV. 16. f. dant meliores Mss. In eod. nomine terminationem Græcam retinent edd. ejusd. III. 9. 7. et IV. 13. 28.—2 Coll. N. t. *satellitis*.—3 Ita Macrob. VI. Sat. 16. 'In locum satietatis succedit horror.' Periz. *in iræ loco*.—4 Leid. 2. *extimatio*. Rom. Med. aliæque *existimatio*, quam vocem illustrat Avus ad Gell. I. 3. Add. notam Vorst. ad h. l.—5 Rom. *conf. dementiam suam, ereptumque t. i. s. vertere*.—6 Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. ni. Saxo XIV. p. 348. 46. 'Peregissetque facinus, ni

NOTÆ

gem gladio petentis, amputavit.

[x] *Laudaretque*] Vitam servatam regi cædemque Attali exprobravit, et Ammonis elusit oraculum.

[y] *In convivio trucidaverit*] Alexander post cœnam procurrit in regiæ vestibulum, et, hasta ablata vigili, constitit in aditu, ubi Clitum, dum ultimus exit sine lumine, medium transfixit. Curt.

[z] *Objectabat*] Illius aspersus sanguine, 'I nunc,' inquit, 'ad Philippum,

ret.[l] 12. Reputabat[8] deinde, quantum in exercitu suo, quantum apud devictas gentes, fabularum atque invidiæ, quantum apud ceteros amicos metum et odium sui, fecerit: 13. quam amarum et triste reddiderit convivium suum; non armatus in acie, quam in convivio, terribilior. 14. Tunc Parmenio et Philotas, tunc Amyntas[a] consobrinus, tunc noverca[b] fratresque interfecti, tunc Attalus, Eurylochus,[c] Pausanias, aliique Macedoniæ extincti principes occurrebant. 15. Ob hæc illi quatriduo perseverata inedia est,[m] donec exercitus universi precibus exoratus est, precantis, 'ne ita mortem[9] unius doleat, ut universos perdat,[10] 16. quos in ultimam deductos barbariam, inter infestas et irritatas bello gentes, destituat.' 17. Multum profuere Callisthenis[d] philosophi preces, condiscipulatu[11] apud Aristotelen familiaris illi, et tunc ab ipso rege ad prodenda memoriæ acta ejus accitus.[12] 18. Revocato igitur ad bella[13] animo, Chorasmos[e] et Dahas[f][14] in deditionem accepit.[g]

[l] *Illi reddidisse tam iniquum præmium pro alimentis ab ea acceptis, ita ut juvenis et victor fratrem occisum pro beneficiis remitteret illi, a qua educatus fuerat in pueritia.*

[m] *Propter hanc cædem per quatuor dies abstinuit a cibo.*

rex ratem scandere maturavisset.'—7 Rom. *etiam*.—8 Coll. N. *Reputare*.—9 Leid. 3. Periz. *morte*, ut ap. Liv. XXIX. 21. 'Quanquam parum injuriis civitatis suæ doluerit.' Inscriptio ap. Ferretium I. 31. NEC. DVRO. IAM. DOLEAS. OBITU. Prior tamen constructio Auctori usitatior est, ut IX. 7. 2. et XXXII. 3. 2. 'Impatientius in dies mortem Demetrii dolebat.' Quem loquendi modum imitatur Hegesipp. I. 44. 'Patrui mortem impatienter dolebat.'—10 Avus ad h. l. et III. Obs. 20. legit *prodat*. Add. Bern. et Vorst. ad XIX. 3. 10. Bentl. ad Horat. I. Epist. 16. vs. 7. et Cortium ad Sall. Ju. 31. 18.—11 Leid. 1. *condisciplinatu*. Periz. *condiscipuli*. Rom. *discipulatu*.—12 Acutiss. Faber edidit *acciti*, eamque scripturam firmat Vincent. Ita enim ille: 'Multum vero illi prof. preces Callisthenis phil. et condiscipuli sui apud Ar. fam. illi, et tunc ab i. r. ad pr. m. a. ejus acciti.' Coll. N. *familiaris illi, qui erat tunc ab ipso rege....accitus*. Rom. *fam. illi, et qui tunc erat ab i. r....accitus*.—13 Vulg. *ad bellum*. Plerique Mss. ed. Rom. *ad bella*. Vincent. v. 46. 'in bella.'

NOTÆ

Parmenionem, et Attalum.'

[a] *Amyntas*] Perdiccæ regis, qui Philippi frater erat, fil. quem post Philippi cædem occidi jussit.

[b] *Noverca*] Cleopatra Attali neptis, quam, tosto in pelvi ejus filio, ad suspendium adegit Olympias.

[c] *Eurylochus*] Vel aliis historicis ignotus fuit, vel turpiter lapsus est Justinus: Eurylochum enim non occidit Alexander; sed maximis affecit muneribus, ob detectam Hermolai conjurationem: quod paulo post Cliti mortem contigit.

CAP. VII. 1. Deinde, quod in primo [1] ex Persico superbiæ regiæ more distulerat, ne omnia pariter invidiosiora essent, non salutari, sed adorari, se jubet.[h] 2. Acerrimus inter recusantes Callisthenes [i] fuit. Quæ res et illi et multis [k] principibus Macedonum exitio [2] fuit: siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. 3. Retentus tamen est a Macedonibus mos [3] salutandi regis, explosa adoratione. 4. Post hæc Indiam petit, ut Oceano ultimoque oriente finiret imperium. 5. Cui gloriæ ut etiam exercitus ornamenta convenirent, phaleras equorum et arma militum argento inducit;[a] exercitumque suum, ab argenteis clypeis, 'Argyraspidas' [l] appellavit. 6. Cum ad Nysam [4][m] urbem

[a] *Decoravit argento phaleras equorum et arma militum.*

1 Sic Leid. 1. 3. 4. Coll. C. C. et Cant. *In primo* idem valet quod, in principio. Sen. Hippol. 132. 'Quisquis in primo obstitit, Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.' Marcian. Capella IV. p. 132. 'Nec interest in propositione quam partem in primo ponas.' Ita Ms. Laud. Vid. Avum ad Liv. x. 14. et Sen. Epist. 101. ac v. N. Q. 14. atque Parentem ad Macrob. I. Comm. in Somn. Scip. 4. Magl. ed. Rom. *primum:* quomodo Virgil. Æn. IX. 85. 'Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida Æneas classem:' ubi Serv. notat: 'Quo primum,' h. e. initio. Non enim secundo factæ sunt naves apud Idam.'—2 Leid. 5. Ms. Bong. *exitium:* quod merito præfert vulgato Burm. ad Anthol. I. 70. 22.—3 Periz. Vincent. *modus.*—4 Ita tres Mss. Flor. ed. Ven. Oros. III. 19. pro vulg. *Nyssam.* Cf. notam paternam ad Arrian. v. de Exp. Alex. 1. Coll. N. Freculphus IV. 23. Ado,

NOTÆ

[d] *Callisthenis*] Qui etiam ob Hermolai conjurationem, indicta causa, morti addictus est: quod pluribus narrat Curt.

[e] *Chorasmos*] Utramque Oxi fluminis ripam incolentes. *Corassan.*

[f] *Dabas*] Qui inter Oxum et Jaxartem non procul a maris Caspii littore habitabant.

[g] *In deditionem accepit*] Spitamene, qui belli auctor fuerat, occiso, quem Curt. vult necatum ab uxore, Arrian. a Dahis, quos Massagetas et Scythas vocat.

[h] *Adorari se jubet*] Id suadebant Agis poëtaster Argivus, Cleo Siculus, et Anaxarchus sophista, qui Herculem, Liberum, Castorem, et Pollucem novo Deo cessuros jactitabant.

[i] *Callisthenes*] Olynthius, Aristotelis et discipulus et affinis, qui coram Alexandro orationem Anaxarchi refutavit, præcepti sibi ab Aristotele dati immemor, ut cum rege, vel rarissime, vel quam jucundissime loqueretur.

[k] *Et illi et multis*] Ob Hermolai conjurationem vel tortus est et suspensus, ex Ptolemæo ap. Arrian. vel in vinculis custoditus post menses 7. obiit, ex Charete ap. Plut. vel leoni post multa tormenta objectus, ex Laërtio.

[l] *Argyraspidas*] I. e. argenteis parmis insignes.

[m] *Ad Nysam*] Multiplex hoc nomine civitas est in Armenia, Arabia, Caria, et Ægypto; sed hæc non pro-

venisset, oppidanis non repugnantibus,[n] fiducia religionis Liberi patris, a quo condita urbs erat, parci jussit; lætus non militiam tantum, verum et vestigia, se Dei secutum. 7. Tunc ad spectaculum sacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite hederaque non aliter vestiti, quam si manu cultus colentiumque[5] industria exornatus[6] esset:[o] 8. sed exercitus ejus, ubi ad montem accessit, repentino impetu mentis in sacros Dei ululatus instinctus, cum stupore regis, sine noxa discurrit; ut intelligeret, non tam oppidanis[7] se parcendo quam exercitui suo consuluisse.[8] 9. Inde montes Dædalos regnaque Cleophidis[9][o] reginæ petit: quæ cum se dedidisset ei, concubitu redemtum regnum ab Alexandro recepit; illecebris consecuta, quod virtute[10] non potuerat;[11] 10. filiumque ab eo genitum Alexandrum[p] nominavit, qui postea regno[12] Indorum potitus est.[p] 11. Cleophis regina, propter prostratam pudicitiam, 'scortum regium' ab Indis exindè appellata est. 12. Peragrata India, cum ad saxum[q] miræ asperitatis et altitudinis, in

[o] *Tum duxit exercitum ad visendum montem sacrum, qui æque erat vestitus naturalibus bonis, hoc est, vite et hedera, ac si cultus esset industria manuque hominum.*
[p] *Qui postea apud Indos imperavit.*

et Vincent. v. 48. *Nisam.* Rom. *Nyseam.*—5 Bodl. *q. s. m. cultus, magis mirabilem col.*—6 Coll. N. *orn.* Vincent. 'quam si manu cultus esset et ornatus.' —7 Sic Med. Reg. Bodl. Coll. N. Periz. ed. Rom. idque vulgato recte præferunt Vorst. Schef. et Heins. Animadv. ad Tac. A. 46. vol. IX. Misc. Obs. tom. III. p. 392.—8 Vincent. d. l. 'ut intelligeret Alexander, se suo exercitui magis quam oppidanis parendo consuluisse.' Ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *ut intell. non tam oppidanis parc. q. e. suo se cons.*—9 Vulg. *Cleofid.* Magl. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. aliæque, Oros. *Cleophid.* Frec. 'Cleophilis,' male.—10 Med. Magl. Leid. 2. 5. Periz. Thuan. Bodl. Coll. N. ed. Jens. Rom. Bech. aliæque *armis.*—11 Mss. Bong. Leid. 4. ed. Rom. *poterat,* probante Schef. Vincentius 'quod vi non poterat.'—12 Med.

NOTÆ

cul a radicibus montis Meron, ad Indum, a Baccho condita est, in India citeriore.

[n] *Non repugnantibus*] Obsidione tamen defessos cives urbem dedisse tradit Curt.

[o] *Regnaque Cleophidis*] Masagam Assacenorum urbem primariam obsedit, ubi telo sauciatus dixit, 'Se quidem Jovis haberi filium, sed ægri corporis vitia sentire.' Urbem vi captam scribit Arrian. Curt. vero, Cleophim laboranti civitati, et pulchritudine et filii lacrymis, veniam impetrasse.

[p] *Alexandrum*] Cujus filii non meminit Arrian.

[q] *Ad saxum*] Aornon nuncupatum,

quod multi populi confugerant, pervenisset, cognoscit Herculem ab expugnatione ejusdem saxi terræ motu prohibitum. 13. Captus itaque cupidine Herculis acta superare, cum summo labore ac periculo potitus saxo,[r] omnes ejus loci gentes[s] in deditionem accipit.[13]

CAP. VIII. 1. Unus ex regibus Indorum fuit, Porus[t] nomine, viribus corporis et animi magnitudine pariter insignis, 2. qui bellum jampridem, audita Alexandri opinione, in adventum ejus[u] parabat. 3. Commisso itaque prælio,[w] * exercitum suum Macedonas invadere jubet; sibi regem eorum privatum[1] hostem deposcit. 4. Nec Alexander pugnæ moram fecit: sed prima congressione vulnerato equo, cum præceps in terram decidisset,[x] concursu satellitum servatur. 5. Porus multis vulneribus[y] obrutus capitur.

Leid. 5. *regna*. 2. 4. et Bodl. *regno*.—13 Magl. Bodl. Coll. N. 4. Leid. ed. Rom. Par. *accepit*.

1 Vincent. v. 49. 'Porus regem Alexandrum privatum sibi hostem deposcit.' Scheffero emendanti *privatim* favet Oros. III. 19. 'Alexander cum ipso Poro singulariter congressus, occisoque dejectus equo, concursu satellitum præsentiam mortis evasit.' Matthæus: 'Cum Poro ipsius gentis rege fortissimo, equo vectus, singulari certamine dimicavit: sed, occiso dejectus equo, concursu satellitum suorum mortem evasit.' Otto Frising. d. l. 'Ibi

NOTÆ

quo Bazirenses confugerant.

[r] *Potitus saxo*] Ibi aras et Minervæ et Victoriæ dicavit.

[s] *Loci gentes*] Omphis seu Taxiles se suaque omnia Alexandro permisit; multaque munera et illi obtulit, et ab illo accepit.

[t] *Porus*] Qui Taxili hostis infensissimus ultra Hydaspem imperabat: statura illi fuit 4. cubitorum et unius palmi, ex Plut.

[u] *In adventum ejus*] Alexandri nomine monitus a Cleochare, ut stipendium penderet, suisque in finibus occurreret regi: occursurum se respondit, sed armatum.

[w] *Commisso prælio*] Ad Hydaspem, quo Porus cum 30. militum M. 300. curribus, et 85. elephantis venerat, hostem a transitu prohibiturus.

* A. M. 3728. Ol. 113. 3. U. C. 427. Ant. Ch. 324.

[x] *Decidisset*] Dum fugientem Porum persequitur, Bucephalus multis confossus vulneribus procubuit, posito potius rege quam effuso.

[y] *Porus multis vulneribus, &c.*] Bucephalo Alexander, Porus elephante, vehebatur. Rector belluæ, ut vidit regem sanguine conspersum, et vix mentis compotem, belluam in fugam concitat; sed, dum Porus gravatus telis laberetur ex bellua, ille, regem descendere velle ratus, more solito elephantem procumbere jussit in genua; qui ut se summisit, ceteri quoque (ita enim erant instituti) demisere corpora in terram: quæ res et Porum et illius duces tradidit victoribus. Ita Curt.

6. Qui victum se adeo doluit, ut, cum veniam ab hoste invenisset,[2] neque cibum sumere voluerit, neque vulnera curari passus sit, ægreque sit ab eo obtentum, ut vellet vivere. 7. Quem Alexander ob honorem virtutis incolumem in regnum remisit.[z] 8. Duas ibi urbes condidit: unam Nicæam,[a] alteram ex nomine equi Bucephalen,[3] [b] vocavit. 9. Inde Arestas,[4] [c] Gesteanos,[5] [c] Præsidas,[6] [c] Gangaridas,[7] [d] cæsis eorum[e] exercitibus, expugnat. 10. Cum ad Cuphites[8] [f]

Porum regem Indorum singulari congressu vicit.'—2 Vincent. v. 49. 'recepisset.' Coll. N. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Col. pr. Græv. *invenisset*. Vid. notam Wopkensii.—3 Ald. Junt. *Bucephaliam*. Βουκεφαλίαν etiam hanc urbem nominat Plut. Alex. p. 699. 'Bucephalon' Curt. IX. 3. 23.' et Gell. v. 3. τὴν Βουκέφαλον 'Αλεξάνδρειαν Suid. in v. Κοππατίας. Bodl. ed. Rom. Curt. d. l. ex Ms. et Oros. Vincent. *Bucephalam*, atque Βουκεφάλαν Auctor συναγ. ἱστορ. 'ΟΛ. ΡΙΓ. Parens ad Arrian. I. 9. de Exp. Al. suspicabatur Just. scripsisse *alteram ex nomine equi Bucephalæ Bucephalam vocavit*. Frec. *Bucifalem*. Verum primus ejusd. cod. Leid. et tres Florentini Orosii *Bucefalen*: 2. *Bucefalem*.—4 Periz. ed. Jens. Rom. Bech. Med. aliæque, Oros. et Frec. *Adrestas*. Ald. Junt. *Andrestas*, Add. notam Bernecceri.—5 Magl. ed. Rom. *Gestanos*. Bodl. Coll. N. *Sateanos*. Bech. Med. Par. *Stathenos*. Flor. *Strathenos*. Ald. Junt. *Assacenos*. Mss. Florent. Orosii, et Leidenses Freculphi, *Cathenos*.—6 Med. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. C. C. et Ms. Florent. Orosii *Præsidias*. Magl. ed. Rom. *Presideas*. Periz. *Prasidas*. Jens. Ven. Flor. Med. ed. Ven. Orosii *Passidas*. Ald. Junt. *Prasios*. Frec. et Vincent. v. 52. 'Persidas.'—7 Med. Bodl. *Cantaridas*. Coll. N. *Gantaredos*. Magl. *Gargaridas*. ed. Jens. Ven. Flor. Med. Par. *Gangaritas*. Ald. Junt. *Gandarias*. Frec. *Candaridas*: verum ejusd. Mss. Leidenses, Orosius atque Vincent.

NOTÆ

[z] *In regnum remisit*] Eum etiam, domitis multis gentibus, ampliore regno donavit.

[a] *Nicæam*] Urbs huj. nominis multiplex fuit, quarum nobilissima fuit Nicæa Bithyniæ. Illam, de qua hic agitur, condidit Alexander inter Hydaspem et Acesinem.

[b] *Bucephalen*] Nomen illi indidit Alexander ab equo suo, qui et capite et nomine Bucephalus fuit. Chares testatur illum emtum fuisse talentis 13. et regi Philippo donatum a Philonico Thessalo. Cum eum nemo ne tangere quidem auderet, solus Alexander illum sine verberibus ad cursum primum admisit: tum calcibus usus eum mira arte domuit: quo factum est, ut ille in dorso insidere suo, præter Alexandrum, pateretur neminem; et ipsum, cum vellet ascendere, sponte sua genua summittens exciperet.

[c] *Arestas*] Præstos Curt. Adrastas Arrian. *Gesteanos*] Cathenos Oros. Cathæos Diod. *Præsidas*] Curt. Parrhasios. Hi omnes populi juxta ripas Hydraotis et Hypasis habitabant.

[d] *Gangaridas*] Gandaridas vocat Diod. Sed Alexander eos non vicit: qui sc. ultra Gangem habitarent.

[e] *Cæsis eorum, &c.*] Superatis Acesine et Hydraote fluviis, Cathæos vicit; tum contendit ad Hyphasim.

[f] *Ad Cuphites*] Rem aliter narrant Diod. Arrian. et Curt. Castris ad Hypasim positis, interrogatus ab

venisset, ubi eum ducentis millibus equitum hostes opperiebantur,[9] exercitus omnis, non minus victoriarum numero quam laboribus fessus, lacrymis eum deprecatur, 'finem tandem bellis[10] faceret; 11. aliquando patriæ reditusque meminisset; respiceret militum annos, quibus vix ætas ad reditum sufficeret.' 12. Ostendere alius canitiem, alius vulnera, alius ætate consumta corpora, alius cicatricibus exhausta: 13. 'solos se esse, qui duorum regum, Philippi Alexandrique, continuam militiam pertulerint.' 14. Tandem orare, 'ut reliquias saltem suas paternis sepulcris reddat, quorum non[11] studiis deficiatur, quam[12] annis:[q] 15. ac[13] si non militibus, vel ipse sibi, parcat, ne fortunam suam nimis onerando fatiget.' 16. Motus his[g] tam justis precibus, velut in finem victoriæ castra solito[h] magnificentiora fieri

[q] *Precari denique ut patiatur eorum corpora jam morti vicina sepeliri tumulis paternis, cum non deseratur a militibus propter eorum in ipsum odium, sed propter ætatem nimium provectam.*

stant a vulg.—8 Coll. N. *Cositea.* Rom. *Cuffides.* Bech. *Eufites.* Ald. Junt. *Euphites.* Oros. et Frec. ex Mss. 'Chofides.' Vincent. v. 51. 'Aphites.' Ortelius in Thes. Geogr. malebat *Cophites.*—9 Periz. ed. Rom. *ubi eum hostium CC. millia eq. op.* Vincent. 'ubi eum cc. milia eq. op. hostium.'—10 Vulg. *belli.* Med. Magl. Leid. 1. 2. 4. 5. Periz. Bodl. Coll. C. C. *bellis*, quod vulgato præferebat Vorst.—11 Magl. Reg. ed. Rom. *non tam*, male. Symmach. I. Ep. 86. ex Ms. Regio et Card. Bessarionis: 'Ubi non in scribendo negligentia mea quam tua in describendo diligentia displicebit.' Vulg. *non tam in scribendo.*—12 Coll. N. *sed.*—13 Magl. Bodl. ed. Ald. *at.* Coll. N. *aut.*—14 Se-

NOTÆ

Alexandro Phegeus, quænam gentes ultra flumen habitarent, respondit, vastas esse 12. dierum solitudines; eas excipere Gangem; ulteriores ripas incolere Gangaridas et Parrhasios; eorumque regem Xandramen, cum 20. M. equitum, 200. peditum, 2. curruum, 3. elephantorum, vias obsidere: quibus territi milites reditum in patriam precantur.

[g] *Motus his, &c.*] Nec Cœni oratione nec militum lacrymis flexus, cum se ap. exercitum seu querelis seu blandis verbis nihil proficere cerneret, se solum contra Indos iturum dixit, et sacrum fieri jussit pro transitu: sed, cum exta infaustos eventus portenderent, significavit militibus statutum esse sibi in domum reverti. Ita Arrian. ex Ptolemæo.

[h] *Castra solito*] 12. aras altitudinis 50. cubitorum ex lapide quadrato exstrui; cubilia amplioris formæ, quam pro corporum habitu par esset, relinqui; castrorum locum triplo majorem quam fuissent designari, jussit, ex Diod. et Curt. Quin etiam ludos, tum gymnicos tum equestres, celebrari voluit, ex Arrian.

jussit, quorum molitionibus et hostis terreretur et posteris admiratio sui relinqueretur. 17. Nullum opus milites lætius fecere. Itaque cæsis hostibus[14] cum gratulatione in eadem[i] reverterunt.[r]

Cap. ix. 1. Inde Alexander ad amnem Acesinen[1] [k] pergit: per hunc[l] in Oceanum devehitur.† 2. Ibi Hiacensanas[m] Sileosque,[2] [n] quos Hercules condidit, in deditionem accepit. 3. Hinc in Ambros[3] et Sugambros[o] navigat:[p] quæ gentes eum[4] armatis octoginta millibus peditum et sexaginta[5] millibus equitum excipiunt. 4. Cum prælio victor esset, exercitum ad urbem eorum[q] ducit. 5. Quam deser-

[r] *Quare immolatis hostiis cum lætitia redierunt in easdem regiones, quas subegerant.*

bis. malebat *hostiis:* quomodo etiam Lips. legend. conjecerat. Vid. Blancard. ad Arrian. v. de Exp. Alex. p. 375.

1 Vulg. *Acesinem.* Leid. 4. Coll. C. C. Oros. ex veterrimo cod. Flor. et Freculphus *Agesinem.* Ejusd. Leid. 1. *Agesinem.* Leid. 2. 5. *Acegisinem.*—2 Vincent. *ubi Biacensanos et Sileos.* Ms. Fabricii *Jacensanas Sibosque.* Bodl. Leid. 2. 5. *Agesinas Syrosque.* Med. *Agesinas Sirbosque.* Magl. *Argesinas Silleosque.* Coll. N. *Aginos Sibosque.* Periz. *Acensonos Sibosque.* Jens. Bech. *Gesonas Asybosque.* Mss. Orosii et Freculphi *Gessonas* (ed. Frec. *Gressonas*) *Sibosque.*—3 Leid. 2. *H. Mandros:* 5. *H. in Mandros.* Frec. et Flor. 3. Orosii 'H. Ambros et Subagras nav.' Ed. Ven. *H. Mardos et S. n.*—4 Rom. aliæque vett. *cum,* nec aliter Frec. cujus tamen uterque Ms. Leid. et Orosius dant *eum.*—5 Leid. 2. *LXX.*—6 Coll. C. C. *des. diebus tribus.*—7 Vulg.

NOTÆ

[i] *In eadem*] Transmisso Hydraote et Acesine fluviis, ad Hydaspem rediit.

[k] *Acesinen*] Qui Hydaspi et Hydraoti junctus in Indum profluit. Ad illius ripas, si Plinio credimus, arundines ejus magnitudinis proveniunt, ut singula internodia navigii vicem suppleant.

[l] *Per hunc*] Non per Acesinem, sed per Hydaspem, in quem influit Acesines, naves circiter bis mille, ut ait Ptolemæus ap. Arrian. mille, ex Diod. et Curt. habebat.

† A. M. 3729. Ol. 113. 4. U. C. 420. Ant. Ch. 323.

[m] *Hiacensanas*] *Acesinas* legend. i. e. Acesinis fl. accolas.

[n] *Sileos*] Sibos Curt. Steph. et Strabo: Sibas Arrian. nominat ad Hydraotis ripas habitantes.

[o] *In Ambros et Sugambros*] Melius nonnulli *Mallos et Oxydracas* legunt: Ambricas Diod. habet, Mandros et Subagras Oros. Sydracas Plin. Utramque Hypasis ripam, qua in Indum profluit, incolebant.

[p] *Navigat*] Dum Hephæstion et Ptolemæus classi imperant, ipse terrestri itinere fluvii ripam legens multos populos devicit.

[q] *Ad urbem eorum*] Rem paulo aliter narrat Arrian. Urbe relicta, in arcem se receperant Oxydracæ: quare Alexander, ubi ad arcem ventum est, ipse uni militum ereptas scalas muro applicat, primusque conscendit. Sed dum illi celerius Argy-

tam[6] a defensoribus cum de muro, quem primus ceperat, animadvertisset, in urbis planitiem sine ullo satellite desiluit.[7] 6. Itaque cum eum hostes solum conspexissent, clamore edito, undique concurrunt, si possint in uno[8] capite orbis bella finire, et ultionem tot gentibus dare. 7. Nec minus Alexander constanter resistit, et unus adversus tot millia præliatur. 8. Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non vis magna telorum, non tantus[9] lacessentium clamor, terruerit; solus tot millia ceciderit ac fugaverit. 9. Ubi vero obrui multitudine se vidit, trunco se, qui propter[10] murum stabat, applicuit: 10. cujus auxilio tutus, cum diu agmen sustinuisset, tandem cognito periculo ejus, amici ad eum desiliunt; ex quibus multi cæsi: 11. præliumque tamdiu[11] anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris dejectis,[12] in auxilium veniret. 12. In eo prælio sagitta sub mamma trajectus, cum sanguinis fluxu deficeret, genu posito tam diu præliatus est, donec eum, a quo vulneratus fuerat, occideret. 13. Curatio vulneris[r] gravior ipso vulnere fuit.

desiliit. Med. Leid. 2. 5. *desilit.* 4. *desilivit.* Periz. *desilluit.* Oros. et Frec. 'desiluit;' idemque dant Leid. 1. 4. Periz. cap. 11. 8. Ita XI. 5. 10. 'prosiluit.' XXV. 4. 8. 'insiluerit,' et I. 10. 3. ex Periz. 'desiluerint.' Saxo XIV. p. 278. 33. 'Equo dissiluit.' Leg. *desiluit.*—8 Coll. N. *unius.*—9 *Tantum* Leid. 4. ed. Bech. Ven. Med. et Freculphus, cujus uterque cod. Leid. stat a vulgata tam Justini quam Orosii scriptura. Rom. *tantorum.*—10 Bodl. ed. Rom. aliæque *prope:* male. Inscriptio Neapolitana: PARIES QUI EST PROPTER VIAM. Et: QUAE [fenestræ] IN PARIETE PROPTER EAM AREAM SUNT. Saxo XIV. p. 268. 26. 'Armenta propter littus errantia:' p. 306. f. 'Propter littus peditem occiderunt,' et XVI. p. 383. 20. 'Propter muros equo descendit.'—11 Periz. *prælium diu.*—12 Id. cum Med. Magl. ed. Junt. *dejectus,* probante Græv. Orosius et Frec. 'perfractis muris.' Gualter. IX. Alex. 444. 'Murum fregere dolabris, Molitique aditum, spreto discrimine mortis, Per murum fecere viam.'

NOTÆ

raspides succurrere student; fractis nimio pondere scalis, in terram corruunt. Alexander interea in arcem desilit, ubi comitibus, quos habebat, occisis, grave in pectore accepit vulnus; quo in scutum collapsus, in hostium venisset potestatem, nisi Macedones patefacta, quam quisque potuit, via, regem exanimem, fugatis barbaris, in castra scuto retulissent.

[r] *Curatio vulneris, &c.*] Cum spiculum pectori infixum hamatum esset, Critobulus, hortante Alexandro, patefacto latius vulnere, illud avulsit: unde tanta vis sanguinis manavit, ut pro mortuo habitus aliquamdiu fuerit.

CAP. X. 1. Itaque, ex magna desperatione tandem saluti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit: ipse cum lectissima manu navibus conscensis[1] Oceani littora peragrat. 2. Cum venisset ad urbem Ambigeri[2] regis,[s] oppidani, invictum ferro audientes, sagittas veneno armant; atque ita gemino mortis vulnere, hostem a muris summoventes, plurimos interficiunt.[r] 3. Cum inter multos vulneratus etiam Ptolemæus esset, moriturusque jamjam videretur, per quietem regi monstrata in remedia veneni herba est: qua in potu accepta, statim periculo liberatus est; majorque pars exercitus hoc remedio servata. 4. Expugnata deinde urbe, reversus in naves, Oceano libamenta dedit,[t] prosperum in patriam reditum precatus: 5. ac veluti curru circa metam acto, positis imperii terminis, quatenus aut terrarum solitudines prodire passæ sunt, aut mare navigabile fuit, secundo æstu ostio fluminis Indi invehitur.[u] [3] 6. Ibi in monumenta rerum a se gestarum urbem Barcen[4] condidit;[t] arasque statuit, relicto ex numero amicorum littoralibus Indis præfecto. 7. Inde iter terrestre facturus, cum arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis[5] fieri præcipit: quibus ingenti dulci aqua inventa Babyloniam redit. 8. Ibi multæ[u] devictæ gentes præfectos

[r] *Multos occidunt, avertentes hostem a muris, telis venenatis, in quibus vis erat mortis geminæ.*
[t] *Obtulit sacrificia Neptuno Deo Oceani.*
[u] *Secutus æstum pelagi, ostia fluminis Indi ingreditur tanquam victor, qui currum egit circa metam, quod protulisset imperii fines eo usque, quo licuit et exercitum ducere per solitudines regionum, et naves agere in pelago.*

1 Ven. Med. Junt. *naves conscendit et*. Suet. Calig. 37. 'Quibus [liburnicis] littora Campaniæ peragravit.' Add. Duker. ad Flor. II. 7. 6.—2 Coll. N. *Ambiregi*. Ald. Junt. *Ambiani*. Vincent. v. 54. 'Ambigiri.' Blancard. ad Arrian. VI. de Exp. Alex. p. 409. malebat *Ambi* vel *Sambi*. Priorem cl. viri conj. firmant Med. Bodl. Leid. 2. 5.—3 Saxo XIV. p. 277. 27. 'Secundo mari in Iutiam pervenit,' et p. 252. 21. 'Ostio militem invehi jubet.' Coll. N. *vehitur*.—4 Periz. *Barten*. Coll. N. *Bartemostem*. Vincent. v. 62. 'Barchem.' —5 Magl. Bodl. *in l.* et mox cum Leid. 1. 4. ed. Rom. Bech. Ven. Flor.

NOTÆ

[s] *Ambigeri regis*] Arrian. Ambisarim, Sambum Diod. Ambyram Oros. vocat.

[t] *Barcen condidit*] Construxisse navalia referunt Arrian. et Curt. At de Barce non meminerunt.

[u] *Ibi multæ*] Non Babyloniæ, sed dum Babyloniam redit.

suos accusaverunt, quos sine respectu amicitiæ Alexander in conspectu legatorum necari jussit.[w] 9. Filiam post hæc Darii regis, Statiram,[x] in matrimonium recepit: 10. sed et optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.[6]

CAP. XI. 1. Hinc ad concionem exercitum vocat: et promittit 'se æs alienum omnium propria impensa soluturum,' ut prædam præmiaque integra domos ferant. 2. Insignis hæc munificentia non summa tantum, verum etiam titulo muneris fuit; nec a debitoribus magis quam a creditoribus gratius excepta:[w] quoniam utrisque exactio pariter ac solutio difficilis erat.[1] 3. Viginti millia talentum in hos sumtus expensa. 4. Dimissis veteranis, exercitum junioribus[2] supplet. 5. Sed retenti, veteranorum discessum ægre ferentes, missionem[y] et ipsi flagitabant; 'nec annos sed stipendia sua numerari' jubebant: 'pariter in militiam lectos pariter sacramento solvi æquum' censentes: 6. nec jam precibus sed convicio agebant, jubentes 'eum solum cum patre suo Hammone inire bella, quatenus[3] milites suos fastidiat.' 7. Contra ille nunc castigare milites; nunc lenibus verbis monere, 'ne gloriosam militiam sedi-

[w] *Summa hæc liberalitas accepta est ab omnibus pro munere maximo, et tam grata fuit creditoribus quam debitoribus.*

Med. Par. Ald. Junt. *præcepit.*—6 Eruditiss. Triller. I. Obs. Crit. 18. malebat *velaretur.* Symmach. II. Ep. 4. 'Putas solenni genere defensionis levare peccatum.' Hegesipp. I. 6. 'Ut facti invidiam levaret.' Saxo XIV. p. 328. f. 'Ea res mulieris infamiam levavit.'

1 Bodl. *difficiles erant.*—2 Med. Magl. Bodl. Coll. N. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *ex jun.* Liv. XXVII. 7. 'M. Valerio cum L. Cincio Cannensis exercitus datus: eumque supplere ex militibus, qui ex legionibus Cn. Fulvii superessent, jussi.' Vincent. 'de jun.'—3 Ita edidit Bong. ex suis Mss. quibus consentiunt Thuan. Magl. Leidenses, quorum 1. et 4. dant *quatinus.* Periz. ed. Rom. *in. b. ne.* Bodl. *in. bellum, ut.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. *finire bella, ut.* Ald. Junt. *finire bella, quatenus.* Add. notam

NOTÆ

[w] *Necari jussit*] Cleandrum, Sitalcem, et Agathonem Medis præpositos, a quibus occisus Parmenio fuerat Alexandri jussu.

[x] *Statiram*] Alii Barsinen dicunt: Parysatim etiam, ex Ochi filiabus minimam, Susis uxorem duxit.

[y] *Missionem*] Ipsi etiam infensi Alexandro veterani, quasi bello inutiles, dimitterentur.

tionibus infuscarent.' 8. Ad postremum, cum verbis nihil proficeret, ad corripiendos seditionis auctores e tribunali in[4] concionem armatam inermis[5] ipse desiluit, et, nemine prohibente, redecim correptos manu sua ipse ad supplicia[6] duxit. 9. Tantam vel illis moriendi patientiam metus regis, vel huic exigendi supplicii constantiam disciplina militaris, dabat.[x]

Cap. xii. 1. Inde separatim auxilia Persarum in concione alloquitur. 2. Laudat perpetuam illorum, tum in se, tum in pristinos reges, fidem; sua in illos beneficia commemorat: 'ut nunquam quasi victos, sed veluti victoriæ socios, habuerit: denique se in illorum, non illos in gentis suæ, morem transisse; affinitatibus connubiorum victos victoribus miscuisse. 3. Nunc quoque,' ait, 'custodiam corporis sui non Macedonibus tantum se, verum et illis, crediturum.' 4. Atque ita mille ex his juvenes in numerum satellitum legit: auxiliorum quoque portionem, formatam in disciplinam Macedonum, exercitui suo miscet.[y] 5. Quam rem ægre Macedones tulerunt, jactantes hostes suos in officium suum a rege subjectos. 6. Tunc universi flentes regem adeunt: orant, 'suppliciis suis potius saturet se, quam contumeliis.'[z] 7. Qua modestia[a] obtinuerunt, ut undecim millia militum veteranorum[1] exauctoraret. 8. Sed ex amicis dimissi senes, Polyperchon, Clitos, Gorgias, Polydamas, Amadas,[2] Antigenes. 9. Dimissis his Crateros præponitur, jussus præesse Macedonibus in Antipatri lo-

[x] *Vel tantus erat metus regis, ut illi patienter morerentur, vel tam severa militaris disciplina, ut ipse ausus fuerit sumere supplicium a rebellibus.*
[y] *Immiscet suo exercitui partem Persarum aliorumque populorum qui docti erant disciplinam Macedonum.*
[z] *Precantur ut illis potius mortem inferat quam contumelias.*

Modii.—4 *Ad* edidit Faber.—5 In Ms. Franeq. *in armis* legi monuit Burm. ad Anthol. iii. 15. 16.—6 Periz. *ad supplicium.* Magl. Leid. 1. 4. Thuan. Bodl. Coll. C. C. *in supplicium*, probante Schef. Vincentius 'Manu sua percussit.'

1 Desideratur in Ms. Coll. N.—2 Voss. malebat *Amyntas*, idque ipsum

NOTÆ

[a] *Qua modestia*] Ad gratiam stabiliendam publicum epulum instituit, cui 9. convivarum M. affuerunt.

cum; Antipatrumque cum supplemento tironum in locum ejus evocat: 10. stipendia revertentibus,[a] veluti militantibus, data. 11. Dum hæc aguntur, unus ex amicis ejus Hephæstion[3] decedit, dotibus primo formæ pueritiæque, mox obsequiis,[4] regi percarus: 12. quem contra decus regium[b] Alexander diu luxit; tumulumque ei duodecim millium talentum[5] fecit; eumque post mortem coli ut Deum jussit.

CAP. XIII. 1. Ab ultimis littoribus Oceani Babyloniam[1] revertenti nuntiatur,‡ legationes Carthaginiensium, ceterarumque Africæ civitatium, sed et Hispaniarum,[c] Siciliæ, Galliæ,[d] Sardiniæ,[2][e] nonnullas quoque ex Italia ejus adventum[3] Babyloniæ[4] opperiri. 2. Adeo universum terrarum orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes veluti destinato sibi regi adularentur. 3. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti, veluti conventum terrarum orbis acturo, quidam ex Magis[f] prædixit, 'ne urbem in-

exhibent Magl. Thuan. a m. sec. verum Blancardus ad Arrian. VII. de Exp. Alex. p. 466. suspicabatur hoc nomen ex præcedenti ortum fuisse; idemque desideratur in Ms. Coll. N. atque ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. —3 Vulg. *Eph.* Leid. 4. ed. Rom. *Heph.*—4 Med. *demum obs.* Vincent. 'mox obsequio.'—5 Sic Med. Bodl. Periz. ed. Rom.

1 Leid. 2. Ald. Junt. *Babylonem.*—2 Coll. N. *Sic. Sard.*—3 Med. Magl. Leidenses, Periz. *adv. ejus.*—4 Leid. 1. 2. 3. Ald. Junt. *Babylone.* Vincent.

NOTÆ

[a] *Revertentibus*] Jussit etiam, ut illi primas sedes in theatris coronati obtinerent.

[b] *Contra decus regium*] Glaucum medicum egit in crucem, ædem Æsculapii Ecbatanis evertit, tibias musicamque in castris diu compescuit, diem noctemque integram incubuit defuncto corpori, multaque alia dedit signa nimii doloris. Hæc Arrian.

‡ A. M. 3730. Ol. 114. 1. U. C. 420. Ant. Ch. 322.

[c] *Hispaniarum*] Provincia Europæ amplissima, Oceano et Mari Mediterraneo, instar peninsulæ, a 3. lateribus circumflua, Pyrenæis montibus a Galliis sejuncta. Nomine plurali dicitur, quia ab Ibero flumine in duas divisa partes, quarum una citerior dicta est, ulterior altera: deinde tres habuit partes, Tarraconensem, Bæticam, et Lusitaniam.

[d] *Galliæ*] Omnibus ex partibus Oceano, Pyrenæis montibus, Alpibus, Rheno, et Mari Mediterraneo circumscribitur. Multiplex illius olim divisio fuit, in Togatam, Comatam, et Braccatam; Transalpinam, et Cisalpinam; Narbonensem, Lugdunensem, Aquitanicam, et Belgicam; &c. Sed hoc non est huj. loci.

[e] *Sardiniæ*] Ins. est ingens, Italiæ adjacens, inter Tyrrhenum et Balearicum, a Sardo Herculis fil. nomen sortita.

[f] *Quidam ex Magis*] Fuerant portenta illius mortis prænuntia: regi

troiret,' testatus 'hunc locum ei fatalem fore.' 4. Ob hoc omissa Babylonia,[5] in Borsippam[g] urbem trans Euphraten, desertam olim, concessit.[6] 5. Ibi ab Anaxarcho[h] philosopho compulsus est rursum magorum prædicta contemnere, ut falsa et incerta,[7] et, si fatis constent, ignota mortalibus; at, si naturæ debeantur, immutabilia. 6. Reversus igitur Babyloniam, multis diebus otio datis, intermissum olim convivium solenniter instituit: 7. totusque in lætitiam[8] effusus, cum diei noctem pervigilem[9] junxisset,[a] [10] recedentem jam e convivio Medius[11] [i] Thessalus, instaurata comissatione, et ipsum et sodales ejus invitat. 8. Accepto poculo, media potione repente veluti telo confixus ingemuit; 9. elatusque e[12] convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret. 10. Amici causas[13] morbi intemperiem ebrietatis disseminaverunt: re autem vera insi-

[a] *Cum diem noctemque integram in convivio transegisset.*

v. 63. 'ejus adv. Babylone experiri.' et paulo post id. cum Leid. 2. Ald. Junt. *Babylonem festinanti*. Leid. 1. *Babilona f.* Dein §. 4. et 6. Leid. 2. eædemque edd. quoque dant *Babylone* et *Babylonem*.—5 Leid. 2. Rom. *Ob hæc om. Babylone*.—6 Ita ex Junt. cui Ald. astipulatur, edidit Græv. Plerique Mss. ed. Bong. *Bursiam*. Periz. *Brixiam*. Coll. N. *Blesiam*. ed. Jens. Rom. *Byrsam*. Bech. *Byrsiam*. Vincent. '*Bursiam* conscendit.'—7 Coll. N. *ut falsa, ut inc.* Vincent. 'Magorum dicta c. tanquam f. et inc.'—8 Rom. *in lætitia*.—9 Med. Leid. 2. 5. *pervigilando*. Bodl. *vigilando*. Magl. *pervigil*.—10 Coll. N. *totusque lætitiam fusus, c. d. noctem conjunxisset pervigilem*. Leid. 3. a pr. m. et Vincent. *duxisset*.—11 Ald. Junt. *Mid*.—12 *E* omittunt Med. Magl. Leid. 4. Coll. N. ed. Rom.—13 Sic Med. Leidenses, Periz. Vincent. Vulg. *causam*.

NOTÆ

enim propter Babyloniam naviganti regium capitis ornamentum, eique alligatum diadema, ventus abripuit: quod cum palustri adhæsisset arundini, regi Seleucus retulit, quod ei portendit imperium.

[g] *Borsip.* [*Bursiam*] Alii *Burbesiam*, *Borsippam* alii, legunt.

[h] *Anaxarcho*] Qui Alexandro familiaris fuit; a quo cum in magnificis epulis rogaretur, quid de illo apparatu sibi videretur, tum ille Nicocreontem intuens, 'Cuncta magnifica,' inquit; 'sed oportebat caput alicujus satrapæ apponi.' Postea vero Nicocreon, ex satrapa rex factus, Anaxarchum in Cyprum deduci et in saxo concavo inclusum ferreis malleis contundi jussit: sed ille celebri dicto pœnam elusit: 'Tunde, tunde,' inquit, 'Anaxarchi vasculum: nam Anaxarchum non teris.'

[i] *Med.* [*Medicus*] 'Medius' habent Plut. Diod. et Arrian.

diæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit.

CAP. XIV. 1. Auctor insidiarum Antipater fuit,[k] qui, cum carissimos amicos ejus interfectos videret, Alexandrum Lyncistam[1] generum suum occisum, 2. se magnis rebus in Græcia gestis non tam gratum apud regem quam invidiosum esse, 3. a matre quoque ejus Olympiade variis se criminationibus vexatum: 4. huc accedebant ante paucos dies supplicia in præfectos devictarum nationum crudeliter habita: 5. ex quibus rebus[2] se quoque a Macedonia non ad societatem militiæ, sed ad pœnam, evocatum[3] arbitrabatur: 6. igitur, ad occupandum regem, Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo et Iolla ministrare regi solebat: 7. cujus veneni tanta vis fuit, ut non ære, non ferro, non testa, contineretur, nec aliter ferri, nisi in ungula equi,[l] potuerit; præmonito filio, ne alii[4] quam Thessalo et fratribus crederet.[5] 8. Hac igitur ex causa apud Thessalum paratum repetitumque convivium est. 9. Philippus et Iollas, prægustare ac temperare potum regis[6] soliti, in aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatæ jam potioni supermiserunt.

CAP. XV. 1. Quarto die Alexander indubitatam mortem sentiens 'agnoscere se fatum domus majorum suorum' ait: 'nam plerosque Æacidarum intra trigesimum annum

1 Ald. Junt. *qui cariss.* et *Lyncisten.*—2 Vulg. *ex quibus.* Mss. et vetustæ edd. *ex q.* (Leid. 3. *ex his*) *rebus;* nec aliter pr. et sec. Græviana.—3 Med. Magl. Leideuses, Thuan. Bodl. *voc.*—4 Magl. Periz. Bodl. *aliis*—5 Med. *decrederet;* nec aliter Leid. 5. cui ascriptum est: 'Al. *detegeret.*' Rom. *ne alii q. Th. cred. et fratr.*—6 Leid. 1. *regis potum.* 2. 5. *potum regi.* Periz. *regi potum.* Ald. Junt. *temp. et præg. p. r.*

NOTÆ

[k] *Antipater fuit*] Duplex est ap. auctores de Alexandri morte sententia: alii veneno, ut Curt. et Justin. alii potu nimio sublatum volunt, ut Plut. Arrian. Liv. Solin. et Athenæus. Cum enim Clearchum excepisset convivio, ap. Medium obnixe rogantem comessatum ivit: ap. quem, dum in diem seq. perpotat, febre tentatus est. Ita Plut. Addit Athenæus, eum Proteæ poculum, quod duos congios capiebat, præbuisse, et post eum ebibisse. Cum vero id perferre non posset, reclinatum in pulvinar morboque correptum interiisse.

[l] *In ungula equi*] Ungulam mulinam Arrian. asininam Plut. habet.

defunctos.' 2. Tumultuantes deinde milites, insidiis perisse[1] regem suspicantes, ipse sedavit; eosque omnes, cum prolatus in editissimum urbis locum esset, ad conspectum suum admisit, osculandamque dextram suam flentibus porrexit. 3. Cum lacrymarent omnes, ipse non sine lacrymis tantum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento, fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolatus sit; quibusdam mandata ad parentes eorum dederit: 4. adeo, sicuti in hostem, ita et in mortem, invictus animus fuit. 5. Dimissis militibus, amicos circumstantes percontatur, 'videanturne similem sibi reperturi regem?' 6. Tacentibus cunctis, tum[2] ipse, 'ut hoc nesciat, ita illud scire vaticinarique se, ac pæne oculis videre' dixit, 'quantum sit in hoc certamine sanguinis fusura Macedonia; quantis cædibus, quo cruore, mortuo sibi parentatura.' 7. Ad postremum corpus suum in Hammonis templo[3] condi jubet. 8. Cum deficere eum amici viderent, quærunt, 'quem imperii faciat hæredem.' Respondit, 'dignissimum.'[m] 9. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut, cum Herculem filium, cum fratrem Aridæum, cum Rhoxanen[4] uxorem prægnantem, relinqueret, oblitus necessitudinum, dignissimum nuncuparet[5] hæredem. 10. Prorsus quasi nefas esset viro forti alium quam virum fortem succedere; aut tanti regni opes aliis quam probatis relinqui. 11. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgunt, et ambitione vulgi tacitum favo-

1 Med. Leid. 2. 3. [Q.?] Periz. Bodl. Thuan. *insidiisque p.* nec aliter Ald. Junt. verum Magl. Leid. 1. 3. 4. ed. Rom. Med. Bong. et Vincent. *insidiisque perire*. Bech. *insidiis perire*.—2 Magl. ed. Rom. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *tunc*.—3 Med. Leid. 1. 2. 5. Periz. Bodl. Coll. C. C. *in templum*.—4 Vulg. *Rox*. Ald. Junt. *Rhox*. Strab. XI. p. 517. Ἐν ᾗ [Σισιμίθρου πέτρᾳ] καὶ ξενίας τυχεῖν πολυτελοῦς καὶ γάμους ἀγαγεῖν Ῥωξάνης τῆς Ὀξυάρτου θυγατρὸς τὸν Ἀλέξανδρον.—5 Med. Magl. Leidenses, Bodl. Coll. C. C. *nuncuparit*.—6 Leid. 1. et Vincent.

NOTÆ

[m] *Dignissimum*] Volunt nonnulli sententiam Alexandri non bene a Justino expressam: nec enim voluit ut rex eligeretur qui maxime dignus imperio foret: sed prædixit regnum suum fore occupantis, fortioris sc. Diod. enim habet κράτιστον et ἄριστον, quarum vocum altera potentissimum, altera Marte præstantissimum, significat. Curt. habet: 'Ei relinquere

rem militum quærunt. 12. Sexto[6] die præclusa voce, exemtum[7] digito annulum Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. 13. Nam, etsi non voce nuncupatus hæres, judicio tamen electus esse videbatur.

CAP. XVI. 1. Decessit[n] Alexander, mensem unum, annos tres et triginta[o] natus;[1] vir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus. 2. Qua nocte eum mater Olympias concepit, visa per quietem est cum ingenti serpente volutari;[2] nec decepta somnio est: nam profecto

Sexta.—7 Vincent. *exceptum.*

1 Leid. 1. 3. *mense uno* (1. *uno et*) *annis tribus et tr. n.* 4. 5. Periz. Bodl. Coll. N. ed. Jens. Rom. Vincent. *mense uno, et* (*et* abest L. 4.) *annos tres et triginta* (Coll. N. *trig. tres*) *n.* Quæ scriptura juvat conj. Oudendorpii ad Jul. Obseq. 104. legentis *mense minus annos tres et triginta natus.* Ado in Chron. ‘Ibique [Babylone] tricesimo secundo vitæ, regni autem sui duodecimo, anno, ministri insidiis, veneni haustu periit.’ Matthæus: ‘Verum, cum Darium regem annis tantum 5. supervixisset, et Babyloniam reversus fuisset, suorum insidiis in eadem urbe, in ipso ætatis et victoriarum suarum flore, vitam veneno finivit, vitæ videlicet suæ anno 32. regni vero sui duodecimo.’ Arrian. VIII. de Exped. Al. 28. Ἐτελεύτα μὲν δὴ Ἀλέξανδρος τῇ τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ καὶ ἑκατοστῇ Ὀλυμπιάδι, ἐπὶ Ἡγησίου ἄρχοντος Ἀθήνησιν· ἐβίω δὲ δύο καὶ τριάκοντα ἔτη, καὶ τοῦ τρίτου μῆνας ἐπέλαβεν ὀκτὼ, ὡς λέγει Ἀριστόβουλος· ἐβασίλευσε δὲ δώδεκα ἔτη, καὶ τοὺς ὀκτὼ μῆνας τούτους. Joann. Canabutzes Comment. in Dionys. I. 63. Καὶ ζήσας [ὁ Ἀλέξανδρος] τριάκοντα καὶ δύο χρόνους καὶ μῆνας ὀκτὼ, βασιλεύσας δὲ μόνα τὰ δώδεκα καὶ τοὺς ὀκτὼ μῆνας, εἶτα ἀποθανὼν (ἄνθρωπος γὰρ ἦν) ζῇ διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῶν λόγων τὴν ἀθάνατον τῆς δόξης ζωὴν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Vita Alexandri Ms. Ἔζησε δὲ Ἀλέξανδρος ἔτη λβ. ἐβίωσε δὲ οὕτως· ἀπὸ κ ἐτῶν ἐβασίλευσεν. ἐπολέμησε δὲ ἔτη ιβ. ἐγεννήθη δὲ ὁ Ἀλέξανδρος μηνὶ Ἰανουαρίῳ, νεομηνίᾳ ἀνατολῆς οὔσης ἡλίου· καὶ ἐκάλεσαν τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ νεόμηνα, διὰ τὸ τὸν Ἀλέξανδρον νέον τετελευκέναι. Ead. Latine Ms. ‘Vixit autem annis XXXII. imperio potitus est annis XII.’—2 Plut. in Vita Alex. init. Ὤφθη δέ ποτε καὶ δράκων κοιμωμένης τῆς Ὀλυμπιάδος παρεκτεταμένος τῷ στόματι. Lucian. Dial. Mort. p. 290. ubi Diogenes ait Alexandro: Καὶ μὴν καὶ περὶ τῆς Ὀλυμπιάδος ὅμοια ἐλέγοντο, δράκοντα ὁμιλεῖν αὐτῇ, καὶ βλέπεσθαι ἐν τῇ εὐνῇ, εἶτα οὕτω σε τεχθῆναι: et in Pseudomant. p. 751. Ὅθεν καὶ τὸν περὶ τῆς Ὀλυμπιάδος μῦθον διαφοιτῆσαι πάλαι εἰκὸς, ὁπότε ἐκύει τὸν Ἀλέξανδρον, δράκοντός τινος, οἶμαι, τοιούτου συγκαθεύδοντος αὐτῇ. Marcian. Capella VI. p. 211.

NOTÆ

se regnum, qui esset optimus.’

[n] *Decessit*] Alexander, jam morti proximus, ad Euphratem deferri voluit: eo animo, ut in flumen demersus, sicque sublatus ex hominum oculis, certiorem ap. posteros fidem faceret se, ortum e genere Deorum, ad Deos rediisse: quod cum Roxane impediret, ille effusis lacrymis, ‘Quid tu,’ inquit, ‘partæ divinitatis gloriam invides?’

[o] *Tres et triginta*] Fallitur Justin. dicit enim natum esse ineunte Olymp. 106. mortuus vero est, ex Arrian. Diod. Euseb. Joseph. prætore Agesia, ineunte Olymp. 114. Cum ergo 8. tantum Olympiadas vivendo expleverit, 32. non 33. annos vixit.

majus humana mortalitate opus[3] utero tulit: 3. quam cum Æacidarum gens ab ultima sæculorum memoria, et regna patris, fratris, mariti, ac deinceps majorum omnium, illustraverint, nullius tamen nomine, quam filii, clarior fuit. 4. Prodigia magnitudinis ejus in[4] ipso ortu nonnulla apparuere. 5. Nam ea die, qua natus est, duæ aquilæ tota die perpetes supra culmen domus patris ejus sederunt, omen duplicis imperii, Europæ Asiæque, præferentes. 6. Eadem quoque die nuntium pater ejus duarum victoriarum accepit; alterius, belli Illyrici;[p] alterius,[5] certaminis Olympiaci,[6] in quod quadrigarum currus miserat: quod omen universarum terrarum victoriam infanti portendebat. 7. Puer acerrimus[7] literarum studiis eruditus fuit. 8. Exacta pueritia, per quinquennium sub Aristotele,[q] doctore inclyto omnium philosophorum, crevit. 9. Accepto deinde imperio, 'regem se terrarum omnium ac mundi' appellari jussit: 10. tantamque fiduciam sui militibus fecit, ut illo præsente nullius hostis arma, nec inermes, timuerint. 11. Itaque cum nullo hostium unquam congressus est, quem non vicerit; nullam urbem obsedit, quam non expugnaverit; nullam gentem adiit, quam non calcaverit. 12. Victus denique ad postre-

' Macedonia postea centum quinquaginta populorum maximis regibus inclyta, præsertim Alexandro (qui Philippo cum natus crederetur, ejus mater Olympias dracone eum conceptum esse memorabat) victore orbis.' Ita Ms. Vulg. *victor orbis.* Leid. 2. 3. Periz. *voluptari.* Ald. Junt. *voluptuari.* Vulg. merito tuetur Heins. in Advers. p. 706.—3 Græv. malebat *onus*: quomodo etiam legend. conjecerat Pricæus Annot. in Evang. sec. Matth. I. 18. Sed vulg. recte tuetur Burm. in Notis ad Carmina P. Lotichii p. 313. et ad Anthol. II. 120. 6.—4 *In* abest Leid. 2. 4. Periz. ed. Rom.—5 Leid. 1. 4. Periz. Thuan. *altera....altera.* Med. Leid. 2. 5. Bodl. Periz. ed. Rom. *alteræ....alteræ:* quod placebat Scheffero. Ita *alteræ* pro, alteri, usurpavit Colum. v. 11. 'Ut alteræ parti conveniat:' et 'aliæ' in secundo et tertio casu Gell. IV. 10. et IX. 4. Inf. etiam XXIII. 2. 6 *alteri* pro vulg. *alterius* dat Ms. Coll. N. 'Cum morbo cura et ægritudo graviores essent, et alterum alteri malo cresceret.'—6 Vulg. *Olympici.* Magl. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Olympiaci*, ut XII. 5. 3. 'mercatu Olympiaco:' ubi Med. et tres alii dant *Olympico.*—7 Junt. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. et Ms. Coll. N. *acerrimus.* Nep. Alcib. 5. init. 'Acerrimi viri præstans prudentia.'

NOTÆ

[p] *Belli Illyrici*] Illyrios vicerat Parmenio.

[q] *Sub Aristotele*] Plut. Alexandri præceptores vocat Leonidam et Lysimachum Acarnanem.

mum est, non virtute hostili, sed insidiis suorum et fraude civili.

LIBER XIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Luctus ob Alexandri Magni excessum: Macedonum ingratus animus: ducum ambitio militumque avaritia. 2. De Alexandri successore ducum exercitus sententiæ pugnantes. 3. Perdiccæ sententiæ reclamant pedites, quorum tumultum sedat Perdicca. 4. Aridæo rege designato, Perdicca et alii duces seu principes provincias dividunt. 5. Bellum pro Græciæ libertate ab Atheniensibus et Ætolis reparatum. Demosthenis in patriam merita: Antipatri obsidio et liberatio. 6. Perdicca Cappadoces prælio fatigat. Bellum inter Antigonum et Perdiccam. Ptolemæi solers industria. 7. De origine urbis Cyrenes digressio. 8. Ptolemæus bellum parat in Perdiccam. Eumenis res fortiter et feliciter gestæ.

CAP. I. 1. Extincto in ipso ætatis ac victoriarum flore Alexandro Magno,[a] triste apud omnes tota Babylone[1] silentium fuit.[a] 2. Sed nec devictæ gentes fidem nuntio habuerunt, quod ut invictum regem, ita immortalem, esse crediderant; 3. recordantes, quoties præsenti morti[2] erep-

1 Med. Leid. 2. 5. Periz. Coll. N. ed. Ald. Junt. *Babylonia.* Bech. Ven. Flor. Med. *totamque Babyloniam.* Vincent. 'in tota Babylonia.'—2 Sic Leid. 1. Thuan. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Val. Flacc. IV. Arg. 79.

NOTÆ

[a] A. M. 3780. Ol. 114. 1. U. C. 429. Ant. Ch. 322.

[a] *Silentium fuit*] Alexandri mortem amicorum comploratio primum excepit; deinde luctus universam pervasit urbem, nobilibus pueris ejus custodiæ assuetis furentium more Babylone tota excurrentibus.

tus esset: quam sæpe pro amisso repente se non sospitem tantum suis, verum etiam victorem, obtulisset.[a] 4. Ut vero mortis ejus fides affuit,[b] omnes barbaræ gentes paulo ante ab eo devictæ, non ut hostem, sed ut parentem, luxerunt. 5. Mater quoque Darii regis, quam, amisso filio, a fastigio tantæ majestatis in captivitatem redactam,[3] indulgentia victoris in eam diem vitæ non pœnituerat,[c] audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa conscivit; 6. non quod hostem filio præferret: sed quod pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta esset. 7. Contra Macedones[b] versa vice, non ut civem, ac tantæ majestatis regem, verum ut hostem, amissum gaudebant; et severitatem[4] nimiam et assidua belli pericula execrantes. 8. Huc accedebat, quod principes regnum et imperia, vulgus militum thesauros et grande pondus auri, velut inopinatam prædam, spectabant;[5] illi successionem regni, hi opum ac divitiarum hæreditatem, cogitantes. 9. Erant enim in thesauris quinquaginta millia[c] talentum, et in annuo vectigali tributo tricena[6] millia.[d] 10. Sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant: nam ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos reges

[a] *Quam sæpe rediisset ad suos non tantum salvus, sed etiam victor, cum mortuus putaretur.*

[b] *Postquam fama de ejus morte dissipata est.*

[c] *Quæ non doluerat ad hoc tempus supervixisse filio suo Dario occiso, quia victor Alexander benigne eam habuit, licet a regia dignitate redactam in captivitatem.*

'Tunc ait: Eripias diræ Titana volucri,' et v. 10. 'Eripe me populis, et habenti nubila terræ.'—3 Med. Magl. Leid. 1. 4. 5. Coll. N. Thuan. ed. Rom. *quæ....redacta:* ut XII. 6. 5. ex ed. Rom. 'Causam occidendi considerans pigere facti cœpit.' Vulg. *pigere eum f. c.* Aldhelm. de Laud. Virg. 1863. 'Ad Dominum tota conversus mente fidelis Pœnituit tandem magus.' Add. notam Wopkensii.—4 Vulg. *sev.* Mss. *Et sev.* idemque in Mss. reperit Bong. —5 Græv. ad h. l. notat: 'Non inepte Junt. *sperab.*' Verum fallitur Vir eruditiss. Nam Ald. et Junt. h. l. dant *spectab.* Paulo post §. 10. Junt. cui astipulatur Coll. N. dat *frustra regnum sperabant*, quod a Vorst. quoque fuit animadversum; verum Ald. aliæque Edd. *expectab.*—6 Ald. Junt. *triginta*,

NOTÆ

[b] *Contra Macedones*] Affirmat tamen Curt. eos regis interitum multo luctu prosecutos esse.

[c] *Quinquaginta millia*] Nostra numerandi ratione, fuerunt milliones 30.

[d] *Tricena millia*] Budæus legit *triginta m.* quæ constituunt milliones 18.

putares. 11. Quippe ea formæ pulchritudo, et proceritas corporis, et virium ac sapientiæ magnitudo, in omnibus[7] fuit, ut, qui eos ignoraret, non ex una gente sed ex toto terrarum orbe electos judicaret. 12. Neque enim unquam ante Macedonia, vel ulla gens alia, tam clarorum virorum proventu floruit: 13. quos primo Philippus, mox Alexander, tanta cura legerat,[8] ut non tam ad societatem belli, quam in successionem regni, electi viderentur. 14. Quis igitur miretur, talibus ministris orbem terrarum victum, cum exercitus Macedonum tot non ducibus sed regibus regeretur? 15. qui nunquam sibi reperissent pares,[9] si non inter se concurrissent: multosque Macedonia pro uno Alexandros habuisset, nisi fortuna eos æmulatione virtutis in perniciem mutuam armasset.

CAP. II. 1. Ceterum, occiso Alexandro, non, ut læti, ita et securi, fuere, omnibus unum locum competentibus; 2. nec minus milites, quam invicem se,[1] timebant,[d] quorum et libertas solutior et favor incertus erat. 3. Inter ipsos vero æqualitas discordiam augebat, nemine tantum ceteros excedente, ut ei aliquis se summitteret. 4. Armati itaque in regiam coëunt, ad formandum rerum præsentium statum. 5. Perdicca censet, 'Roxanes expectari[a] partum, quæ exacto mense octavo matura jam ex Alex-

[d] *Ceterum, mortuo Alexandro, non tam securi fuerunt, quam læti, quia omnes appetebant regiam dignitatem, et singuli non minus metuebant milites, quam alios duces.*

quomodo ex conj. legit Budæus.—7 Coll. N. *Q. f. p....ac sap. magn. singularis omn.*—8 Leid. 2. 5. Coll. N. ed. Ven. Flor. Ald. Junt. *legerant*. Eædemque edd. cum Coll. N. *primum.*—9 Periz. *qui n. sibi pares vires invenissent.*

1 Coll. N. *mil. inter se:* nec aliter edd. vett. præterquam Rom. quæ cum

NOTÆ

[a] *Roxanes expectari*] Diversæ fuerunt de rege eligendo ducum sententiæ: Nearchus classis præfectus non Roxanis partum expectandum, sed Barsinæ filium coronandum, censuit. Utrumque Ptolemæus respuit, indignum ratus victores servire captivarum filiis: Aristonus vero Perdiccam pro rege habendum, quippe cui moriens Alexander annulum tradidisset. Illi assenserunt omnes: sed, dum Perdicca pudorem inter et cupiditatem hæret dubius, Meleager animos omnium ab ipso vehementi oratione avertit: jamque ingens militum globus stipabat Meleagrum, cum Macedo quidam Aridæo regnum deberi clamitat; in quem ubi concio

andro erat; et, si puerum peperisset, hunc dari successorem patri.' 6. Meleager negat, 'differenda in partus dubios consilia: nec expectandum, dum reges nascerentur, cum jam genitis uti liceret: 7. seu puer illis placeat, esse Pergami[2] filium Alexandri natum ex Barsine, nomine Herculem: 8. seu mallent[3] juvenem, esse in castris fratrem Alexandri Aridæum, comem, et cunctis non suo tantum, verum et patris Philippi, nomine acceptissimum.' 9. 'Ceterum Roxanen esse originis Persicæ: nec esse fas, ut Macedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleverint, reges constituantur; 10. quod nec ipsum Alexandrum voluisse' dicit.[4] 'Denique morientem nullam de eo mentionem habuisse.' 11. Ptolemæus recusabat[5] regem Aridæum, 'non propter maternas modo sordes, quod ex Larissæo scorto[f] nasceretur; sed etiam propter valetudinem[g] majorem, quam patiebatur;[e] ne ille nomen regis, alius imperium, teneret: 12. melius[6] esse[7] ex his legi, qui pro virtute regi suo proximi fuerint, qui provincias regant, quibus bella mandentur, quam[8] sub persona regis indignorum subjiciantur imperio.'[f] 13. Vicit Perdiccæ sententia consensu universorum. 14. Placuit itaque Roxanes[h] expectari par-

[e] *Non modo propter infamiam illius matris; (nam natus erat ex scorto Larissæo;) sed etiam ob morbum comitialem quo laborabat.*

[f] *Satius esse aliquos eligi ex illis qui fortitudine Alexandro fere pares fuerint, ut et regant provincias, et gerant bella, quam parere indignis hominibus, qui, freti potestate regis inepti, omnia subversuri sint.*

Leid. 1. 3. 4. Thuan. Periz. dat *mil. quam inv. se:* quomodo etiam edidit Bong. —2 Med. Leid. 2. 5. *Pergamo.*—3 Coll. N. *malint.*—4 Periz. *dicitur.* Τὸ *dicit* suspectum videbatur Dukero ad Liv. x. 32.—5 Med. Magl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *recusat:* ut paulo ante, 'Perdicca censet' et 'Meleager negat.'—6 Coll. N. *sed m.* Med. Leid. 2. 5. Periz. ed. Rom. Bech. *et m.* —7 Flor. Paris. Ald. Junt. *Et m. etiam.* 1.—8 Leid. 1. *qui.* Hinc f. legend. *quam*

NOTÆ

consensit, Meleager Perdiccæ infensus adducit in regiam Aridæum, et regem a militibus salutari curat. Hæc multis Curt.

[f] *Scorto*] Philinna dicebatur, quam Ptolemæus ap. Athenæum saltatricem vocat.

[g] *Valetudinem*] Morbum comitialem, quem Herculeum et sacrum appellant: Aridæus enim mentis erat impos, pharmaco, ut ferebatur, ab Olympiade propinato. Ita Plut.

[h] *Roxanes*] Quæ Oxiatris erat filia; Barsinen vero Darii, ut ait Arrianus, non Pharnabazi, ut Porphyrius; nec Artabazi, ut Plut. voluit.

tum: et, si puer natus fuisset, tutores Leonatum,[9] et Perdiccam, et Crateron,[10] et Antipatrum constituunt; confestimque in tutorum obsequia jurant.

CAP. III. 1. Cum equites quoque idem fecissent, pedites indignati nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellitesque illi ex tribu[1] sua legunt, et nomine Philippi patris vocari jubent. 2. Quæ cum nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorum animos, duos ex proceribus, Attalum et Meleagrum mittunt, qui potentiam ex vulgi adulatione quærentes, omissa legatione, militibus consentiunt. 3. Statim et seditio crevit, ubi caput et consilium habere cœpit. 4. Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiam irrumpunt: 5. quo cognito, equites trepidi ab urbe discedunt, castrisque positis et ipsi pedites terrere cœperunt. 6. Sed nec procerum inter se odia cessabant. 7. Attalus ad interficiendum Perdiccam ducem partis alterius mittit: 8. ad quem armatum, et ultro vocantem,[2] cum accedere percussores ausi non fuissent,[g] tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultro ad pedites veniret, et in concionem vocatos edoceret,[3] 'quod facinus molirentur: 9. respicerent contra quos arma sumsissent: non illos Persas, sed Macedonas; non hostes, sed cives, esse; plerosque etiam cognatos eorum, certe commilitones, eorundem castrorum ac periculorum socios: 10. edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut, quorum armis victos se doleant, eorum mutuis cædibus gaude-

[g] *Cum percussores non ausi fuissent accedere ad eum armatum, et illos ultro appellantem.*

qui.—9 Suid. *Λεοννάτος στρατηγὸς Μακεδονίας, κατὰ γένος προσήκων Φιλίππου μητρὶ, συντραφεὶς δὲ Ἀλεξάνδρῳ, κατὰ τὸ τῆς τροφῆς ἐπιτήδειον καὶ τοῦ γένους, καὶ κατὰ μέγεθος μέν τοι καὶ κάλλος τοῦ σώματος, τιμῆς μετεῖχεν, κ. τ. λ.* Ald. *Leonnatum.*—10 Vulg. *P. C.* Med. Leid. 2. 4. Periz. Bodl. *et P. et C.* Ald. Junt. *et P. et Craterum.*

1 Leid. 2. 5. Periz. *turba.*—2 Ita Curt. VI. 1. 'Ultro vocans hostem, si quis jacenti spolia demere auderet.' Med. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. Reg. Coll. N. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *provocantem.*—3 Vulg. *doceret.* Med. Magl. Thuan. Leidenses, Periz. Coll. N. *edoc.* ut I. 10. 16. 'Attonitum et quærentem Darium causas auctoremque tam fœdæ lacerationis, tacitus quo proposito fecerit, edocet.' Magl. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *evocatos edoc.*

ant, parentaturosque sanguine suo manibus hostium a se interfectorum.'

Cap. IV. 1. Hæc cum pro singulari facundia sua Perdicca perorasset, adeo movit pedites, ut, probato consilio ejus, dux ab omnibus legeretur. 2. Tum equites, in concordiam revocati, in Aridæum regem consentiunt. 3. Servata[1] est portio regni Alexandri filio, si natus esset. 4. Hæc agebant, posito in medio corpore Alexandri, ut majestas ejus testis decretorum esset. 5. His ita compositis, Macedoniæ et Græciæ Antipater præponitur: regiæ pecuniæ custodia Cratero traditur: castrorum, exercitus,[2] et rerum cura Meleagro et Perdiccæ assignatur: 6. jubeturque Aridæus rex corpus Alexandri in Hammonis templum deducere. 7. Tunc Perdicca, infensus seditionis auctoribus, repente, ignaro collega, lustrationem[i] castrorum propter mortem regis in posterum[3] edicit. 8. Postquam armatum exercitum in campo constituit, consentientibus universis, evocatos[4] dum transit, de singulis[5] manipulis[k] seditiosos supplicio tradi occulte jubet.[l] 9. Reversus inde,[6] inter principes[m] provincias dividit;[7] simul ut et removeret æmulos, et munus imperii beneficii sui faceret.[h]

[h] *Ut removeret æmulos suæ potentiæ, et sibi conciliaret benevolentiam eorum quibus dabat munus imperandi provinciis.*

1 Magl. *Serv. tamen.*—2 Leid. 2. 4. 5. Magl. ed. Rom. Bong. *castrorum et ex.*—3 Leid. 3. *in diem post.*—4 Leid. 2. *cons. ibi univ. evocatis.* Med. Leid. 5. Bodl. *ibi* (Bodl. *ubi*) *univ. evocatis*, omisso *cons.*—5 Magl. ed. Jens. Rom. Bech. Med. Par. Ald. Junt. *evocatos duntaxat de s.* in qua scripturæ varietate latere videntur melioris lect. vestigia *consistentibus ibi universis, evocatos duntaxat de s.* Verbum *consistere* eod. modo occurrit xx. 3. 3. 'Cum Crotoniensium centum viginti millia armatorum constitissent.'—6 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *deinde.*—7 Eæd. præterquam Bech. Med. *divisit.* Rom. *Rev. deinde prov.*

NOTÆ

[i] *Lustrationem*] Lustrabantur milites, carne discissa, et ab utraque parte projecta.

[k] *Manipulis*] More Romano loquitur, ap. quos manipulus 200 milites continebat. Dum pauperes essent Romani, 'manipulum' ideo militum turbam vocabant, quod fœni manipulos alligatos perticis pro signis sequerentur. Ideo Lucan. 'Pertica suspensos portabat longa maniplos.'

[l] *Occulte jubet*] Refert Curt. seditiosos ex singulis manipulis ab Aridæo evocatos, impellente Perdicca, qui in conspectu totius exercitus, non prohibente Aridæo, eos ab equitibus conteri jussit.

[m] *Inter principes*] 10. satrapas Curt.

10. Prima Ptolemæo[n] Ægyptus,[8] et Africæ Arabiæque[o] pars, sorte venit,[9] quem ex gregario milite Alexander virtutis causa provexerat: 11. cui ad tradendam provinciam Cleomenes, qui Alexandriam ædificaverat, datur. 12. Confinem huic provinciæ Syriam Laomedon[10] Mitylenæus, Ciliciam Philotas, Philo Illyrios[11] accipiunt. 13. Mediæ Majori Atropatus,[12] [p] Minori socer Perdiccæ,[13] præponitur. 14. Susiana gens[q] Scyno,[14] Phrygia Major[r] Antigono Philippi filio, assignatur. 15. Lyciam[s] et Pamphyliam[t]

per princ. tanquam præfectos divisit. Magl. *Rev. deinde prov. per princ. divisit.*—8 Med. *Ægyptos.*—9 [Vid. Not. Var.] Oros. III. 23. 'proveuit.' Frec. IV. 25. 'evenit:' quomodo edidit Faber, secutus conj. Bernecceri. Liv. XXV. 41. 'Sulpicio Sicilia, Cethego Apulia, Lentulo Sardinia, evenit.' Inf. cap. 5. 8. 'Cui Græcia sorte evenerat.' Frec. et Mss. Orosii *venerat*: verum edd. ejusd. et Leid. 3. *obven.* Quomodo loquitur Liv. VII. 16. 'Ea provincia Cn. Manlio obvenit.'—10 Sic Ms. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. nec aliter Oros. atque Frec. ap. quos vitiose editum *Mitylinæus* et *Mitilenus.* Curt. X. 10. 'Laomedonti Syria cum Phœnice.'—11 Magl. ed. Rom. *Cil. Philotas cum filio Illyrios:* quæ scriptura juvat emendationem Glareani, *Philotas cum filio Illyrio.* Coll. N. *Græciam Philotas cum filio et Illyrios.* Ald. Junt. *Ciliciam Philotas cum Philoxeno et Illyrio,* idemque in editione reperit Bongarsius. Bech. *Cil. Philotas cum filio et Illyrios.*—12 Jens. Ven. Flor. Par. Ms. Med. Magl. Leid. 2. Bodl. Thuan. *Atropatos.* Reliqui, in quibus nomen istud vitiose scriptum est, Græcam quoque dant terminationem. Huj. ducis mentionem faciunt Steph. Byzant. in Ἀτροπατηνή· Ἀτροπατία, καὶ Ἀτροπάτιος, ἡ τῆς Μηδίας δευτέρα μερὶς (ἡ γὰρ προτέρα, καθ' ἣν ἦν τὰ Ἐκβάτανα, ἡ μητρόπολις καὶ τὸ βασίλειον τῆς Μηδίας) ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἀτροπάτου, et Strab. XI. p. 523. Ἡ δ' ἑτέρα μερίς ἐστιν ἡ Ἀτροπάτιος Μηδία· τοὔνομα δ' ἔχεν ἀπὸ τοῦ Ἀτροπάτου ἡγεμόνος, ὃς ἐκώλυσεν ὑπὸ τοῖς Μακεδόσι γενέσθαι καὶ ταύτην, μέρος οὖσαν τῆς μεγάλης Μηδίας.—13 Magl. Thuan. a sec. m. *m. Alcetas soc. P.* ed. Flor. *in m. Alceta P.* Leid. 1. ed. Bech. Med. Ald. Junt. *minori Alceta frater P.* Inf. cap. 6. 15. et 8. 10. 'frater Perdiccæ Alcetas.' Add. Diod. XVIII 28. Freinsh. in Divisione Imperii inter duces Alexandri, demta *Minori*, legit *Mediæ Majori Atropatos socer P.*—14 Conjecturam illustris Scaligeri legentis *Cæno* compro-

NOTÆ

Justin. 13. plures Diod. numerat.

[n] *Ptolemæo*] Non gregarius fuit miles, ut ait Justin. sed Philippi ex Arsinoë concubina filius; quæ ex Philippo gravida in uxorem tradita est Lago, a quo Ptolemæus Lagi dictus est.

[o] *Arabiæ*] Terminos habet Syriam, Euphratem, Sinum Persicum, et Arabicum: tres in partes dividitur, Petræam, Desertam, et Felicem.

[p] *Atropatus* [*Acropatos*] Atropates vocatur ab Arriano. Ab eo Mediæ pars Acropatia dicta est, ex Strab.

[q] *Susiana gens*] Quæ Assyriam inter, Persidem, et Mediam habitabat. *Susistan.*

[r] *Phrygia Major*] Phrygia duplex fuit: Major seu salutaris, quæ Bithynia, Galatia, Pamphylia, et Lydia clauditur: Minor, quæ Hellespontica dicta est, quia ad Hellespontum usque pertinebat. In ea olim Troja fuit.

[s] *Lyciam*] Phrygia, Pamphylia, Caria, et Mari Mediterraneo circumscribitur.

Nearchus,[15] Cariam[u] [16] Cassander,[17] Lydiam Menander[18] sortiuntur. 16. Leonato Minor Phrygia evenit; Thracia[w] et regiones Pontici maris Lysimacho; Cappadocia cum Paphlagonia[x] Eumeni data. 17. Summus castrorum tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. 18. Stipatoribus regis[19] satellitibusque Cassander filius Antipatri præficitur.[20] 19. In Bactriana Ulteriore, et Indiæ regionibus, priores præfecti retenti. 20. Terras[21] inter amnes[22] Hydaspen[y] et Indum[z] Taxiles[23] habebat. 21. In colonias in Indis conditas Pithon Agenoris filius mittitur. Paropamisios,[24] et[25] fines[26] Caucasi montis Extarches[27] accepit.

bat Avus IV. Obs. 15. p. 243. Ald. Junt. *Cino.*—15 Med. ed. Ald. Junt. *Nearcus.* Leid. 3. *Argus.* 4. *Arcus.* Bech. *Learchus.*—16 Bongarsius, Diod. Appian. et Curt. secutus, optime restituit *assignatur cum L. et Pamphylia, Cariam.* Majorem Phrygiam Perdiccæ, et Minorem cum Lycia et Pamphylia Antigono, cessisse, refert Syncellus Chron. p. 264.—17 *Asander* legit Freinsh. in Ind. Curtii v. *Asander,* quia paulo post sequitur: 'Stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri præficitur.' Juxta Dexippum etiam atque Arrianum Cariam obtinuit Asander. Ms. Leid. 2. Freculphi *Casander.* Diod. XVIII. 3. Κασάνδρῳ μὲν Καρίαν.—18 Fabricius ad Oros. *Meleager* legit ex Diod. Vulg. tuentur Arrian. Dexipp. et Curt. X. 10. 2. qui cap. 9. f. de Meleagro ait: 'Confugit in templum, ac ne loci quidem religione defensus occiditur;' nempe ante imperii divisionem inter duces Alexandri factam. Verum Diod. XVIII. 5. post eandem demum et seditiosos milites jussu Perdiccæ supplicio traditos et Meleagrum interfectum fuisse refert.—19 Med. Leid. 2. 5. ed. Ald. Junt. *regiis.*—20 Magl. *præponitur.*—21 Med. Leid. 2. 4. 5. Periz. Bodl. *Seras,* idemque in suo Justini cod. reperit Franc. Fabricius.—22 Oros. et Frec. 'Seras (*Seres* Frec.) inter duos amnes Hydaspem et Indum constitutos Taxiles habuit.' Jens. Rom. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *Seres* (*Seras* Rom.) *int. amn. duos.*—23 Bech. Flor. Ald. Junt. *Taxilles,* male.—24 Ald. Junt. *Paropamisadas.*—25 *Et* ignorant undecim Mss. atque ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Bong.—26 *Finem* Leid. 4. Coll. N. *fine* Thuan. Orosius 'Parapamenos fine Caucasi montis.' Ita optimus cod. Flor. cui consentit Frec. Vid. notam ad XXX. 4. 6.—27 Rom. *Oxiarches.* Jens. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *Axiarches.* Frec. 'Oxyarches.' Oros. 'Oxyartes,' quod præstat. Diod. XVIII. 3. Τὴν παρὰ τὸν Καύκασον κειμένην, ὀνομαζομένην δὲ Παροπαμισαδῶν, προσώρισεν Ὀξυάρτῃ

NOTÆ

[t] *Pamphyliam*] Undique Lycia, Lycaonia, Pisidia, et Mari terminatam.

[u] *Cariam*] Quæ inter Lyciam et Ioniam ad Mare Carpathium seu Ægæum pertingebat.

[w] *Thracia*] Quæ Mari Ægæo, Propontide, Macedonia, et Mysia inclusa. *Romelia.*

[x] *Paphlagonia*] Quæ a Galatia ad Pontum Eux. inter Bithyniam et Cappadociam extenditur.

[y] *Hydaspen*] Fl. Asiæ geminus est huj. nominis: alter in Susiana regione, propter Susam, fluit: alter, de quo hic agitur, ap. Nysam in Indum illabitur.

[z] *Indum*] Fl. Indiæ maximum, qui ex Paropamiso monte oriens, ubi magnam Indiæ partem alluit, in Oceanum duobus ostiis se exonerat.

22. Arachosii[28][a] Gedrosique[b] Sibyrtio traduntur: Drancæ et Arei Stasanori.[29] 23. Bactrianos Amyntas sortitur, Sogdianos Scythæus, Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanos, Phrataphernes Armenios, Tlepolemus[30] Persas, Peucestes Babylonios, Archon[31] Pelasgos,[c] Arcesilaus[32] Mesopotamiam.[d] 24. Cum hæc divisio veluti fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorum materia plurimis fuit:[i] 25. siquidem non magno post tempore, quasi regna, non præfecturas, divisissent; sic reges ex præfectis facti magnas opes non sibi tantum paraverunt, verum etiam posteris reliquerunt.

CAP. V. 1. Dum hæc in Oriente aguntur, in Græcia Athenienses et Ætoli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, summis viribus instruebant.† 2. Causæ belli erant, quod reversus ab India[e] Alexander epistolas in

[i] *Cum hæc divisio obtigisset singulis quasi munus a fatis destinatum, multi sumserunt inde occasionem augendi suam potentiam.*

τῷ Βακτριανῷ βασιλεῖ.—28 Magl. *Arathosi.* Rom. *Arathossi.* Ms. Franc. Fabricii, Ald. Junt. Orosius, *Arachosii.* Frec. 'Arachossi,' et ex Leid. 1. *Arachosi*: 'Arachosios' eosd. vocant Curt. VII. 2. 26. IX. 10. 8. et Plin. VI. 23. *Gedrosi* etiam Γεδρωσοὶ dicuntur Dionysio Perieg. 1086. et 'Gedrosi' Plinio VI. 5. Ald. Junt. Orosius, 'Gedrosiique,' ut ap. Curt. IX. 10. 5. 'Gedrosiorum regio.' Frec. 'Chedrosiique,' et ex pr. Ms. Leid. *Chedrosique.* Ap. eund. *Sybriti* male editum. Diod. Καὶ Σιβυρτίῳ μὲν ἔδωκαν Ἀραχωσίαν καὶ Κεδρωσίαν. Ceterum integra hæc periodus desideratur in ed. Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par.—29 Jens. Bech. Flor. Med. *Draicas* (*Drucas* Fl.) *et Argæos Statanor.* Ald. Junt. *Drangas et Arios Stasanor.*—30 Vulg. *Tleptol.* Med. Coll. N. Orosius, *Tlepol.* Frecnlpho 'Thlepotemus' et Auctori Συναγ. ἱστορ. Τριπόλεμος dicitur. Leid. 3. *Cleptolemus.* Magl. ed. Rom. Bech. Med. Ald. Junt. *Neoptolemus.* Ven. *Neoptolemeus.* Flor. *Neptolemus.* Par. *Neoptelemus.* Cf. Freinsh. in Divis. Imp. v. *Neoptolemus* et *Tlepolemus.*—31 Oros. 'Archon P.' Frec. 'Archoas Pelassus,' et ex utroque Ms. Leidensi *Pelassos.* Ed. Rom. et duo Mss. Flor. Orosii *Archous.* Ald. *Arthous.*—32 Magl. ed. Rom. Oros. et Frec. *Archelaus.* Dexippus: Τῆς δὲ Μεσοποταμίας Ἀρχέλαος ἦρχε. Vid. Freinsh. in Div. Imp. v. *Arcesilaus.*

NOTÆ

[a] *Arach.* [*Aracossi*] Qui ad ripam Indi fl. habitant. *Candaar.* Alii melius legunt *Arachosii*, ex Diod.

[b] *Gedrosi*] Qui partem Persidis inter Caramaniam, Arachosiam, et Oceanum incolebant.

[c] *Pelasgos*] Qui inter Thessaliam et Achaiam habitabant, ex Plinio: omnes tamen Græci ap. Poëtas Pelasgi dicuntur. Sed de his supr.

[d] *Mesopotamiam*] Quæ ex una parte Euphrate, Tigri ex altera, terminatur. Unde nomen accepit. Nunc *Diarbeck.*

† A. M. 3731. Ol. 114. 2. U. C. 430. Ant. Ch. 321.

[e] *Reversus ab India*] Nicanorem Stagiritam miserat ad ludos Olympi-

Græciam scripserat, quibus omnium civitatium exules, præter cædis damnati, restituebantur. 3. Quæ recitatæ præsente universa Græcia in mercatu[1] Olympiaco magnos motus fecerunt:[h] 4. quod[2] plurimi non legibus pulsi patria, sed per factionem principum, fuerant, verentibus iisdem principibus, ne revocati potentiores in republica fierent. 5. Palam igitur jam tunc multæ civitates libertatem bello vindicandam fremebant. 6. Principes tamen omnium Athenienses et Ætoli fuere. 7. Quod cum nuntiatum Alexandro esset, mille naves longas sociis imperari præceperat, quibus in occidente bellum gereret; excursurusque cum valida manu fuerat ad Athenas delendas. 8. Igitur Athenienses, contracto triginta millium exercitu, et ducentis navibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte evenerat, gerunt; eumque detrectantem[3] prælium,[f] et Heracleæ urbis mœnibus tuentem se, obsidione cingunt. 9. Eodem tempore Demosthenes, Atheniensis orator, pulsus patria ob crimen accepti ab Harpalo[g] auri, qui crudelitatem Alexandri fugerat, quod[4] civitatem in ejusdem Alexandri bellum impelleret,[5] forte Megaris[h] exulabat:[i] 10. qui, ut missum ab

[h] *Quæ, lectæ coram omnibus Græciæ populis in ludis Olympicis, omnium animos commoverunt in Alexandrum.*

[i] *Exulabat forte Megaris, ejectus patria, quia pecuniam acceperat ab Harpalo fugiente iram Alexandri, ut hortaretur Athenienses ad bellum gerendum Alexandro.*

1 Med. Magl. quatuor Leid. ed. Bech. Flor. Med. Ald. *mercato;* quod vulgato præfert Ger. Voss. ad Vell. I. 8.—2 Mss. *quia.*—3 Ven. Flor. Med. *detractantem.*—4 Freinsh. malebat *quo.* Coll. N. *ut.*—5 Magl. *impulerat.*—

NOTÆ

eos cum literis, quibus jubebat exules suis in civitatibus recipi.

[f] *Detrectantem prælium*] Quia exiguum habebat exercitum Antipater: (rarus enim miles erat propter supplementa copiarum nuper in Asiam missa:) et Thessali, relicto Antipatro, se junxerant Græcis. Quare, prælio commisso, victus Antipater Lamiæ, quod Thessaliæ oppidum est, se inclusit: unde bellum illud Lamiacum dictum est.

[g] *Ab Harpalo*] Dum Alexander ex India victor revertitur, Harpalus thesauris Babyloniæ præfectus sibi male conscius, quod ingentem pecuniæ vim in ventris et gulæ illecebris profudisset, cum 5. talentum M. fugit in Græciam, ut Athenienses ad bellum gerendum alliceret.

[h] *Megaris*] Urbs media inter Athenas et Corinthum, non procul ab Eleusi.

[i] *Exulabat*] Primum Atheniensibus

Atheniensibus Hyperiden legatum cognovit, qui Peloponnenses[k] in societatem armorum solicitaret, secutus eum, Sicyona,[l] Argos[m] et Corinthum ceterasque civitates,[6] eloquentia sua Atheniensibus junxit. 11. Ob quod factum missa ab Atheniensibus obviam nave, ab exilio[n] revocatur. 12. Interim in obsidione Antipatri, Leosthenes, dux Atheniensium, telo e muris[o] in transeuntem jacto occiditur. 13. Quæ res tantum animorum Antipatro dedit, ut etiam vallum rescindere auderet. 14. Auxilium deinde a Leonato per legatos petit: qui cum venire cum exercitu nuntiatus esset, obvii ei Athenienses cum instructis copiis fuere, ibique equestri prælio[p] gravi vulnere ictus extinguitur. 15. Antipater, tametsi auxilia sua videret victa, morte tamen Leonati lætatus est: quippe et æmulum sublatum et vires ejus accessisse sibi gratulabatur. 16. Statim igitur exercitu ejus recepto, cum par hostibus etiam prælio vide-

6 Leid. 1. *civitatumque ceteras.* 3. *civitatesque ceteras.*

NOTÆ

auctor fuerat Demosthenes, ut abigerent Harpalum: sed paulo post, dum numeratur illius pecunia, calicis aurei desiderium præ se tulit; quem nocte seq. cum 20 talentis ad eum misit Harpalus; tum illi favere cœpit Demosthenes: quod ubi populo et Areopago innotuit, et 50 talentis damnatur, et in vincula conjicitur: sed ob valetudinem ferendo carceri cum impar esset, aliis faventibus, dissimulantibus aliis, fuga sibi consuluit, et Megaris substitit.

[k] *Peloponnenses*] Qui habitabant in Peloponnesi peninsula Græciæ maxima, a Corintho extensa ad Tænarium promontorium. Octo partes continebat: Achaiam proprie dictam, Arcadiam, Argiam, Corinthiam, Elidem, Laconiam, Messeniam, et Sicyoniam. Nunc dicitur *la Morée.*

[l] *Sicyona*] Urbem Peloponnesi, Sicyoniæ regionis caput, inter Corinthum et Elidem.

[m] *Argos*] Triplex fuit. 1. Peloponnesiacum, Argiæ regionis caput, non procul a Corintho. 2. Amphilochium, in Epiro, inter Ambracium Sinum et Acheloum fl. 3. Pelasgicum in Thessalia, Larissæ proximum. Dictum etiam Argos Hippium, ab equis, qui generosi ibi nascerentur.

[n] *Ab exilio*] Missa in Æginam ad eum triremi, ex Piræo in urbem ab universa civitate ad portas effusa exceptus est.

[o] *Telo e muris*] Dum Leosthenes conatur opem ferre suis, saxo in capite ictus corruit, eique Antiphilus sufficitur.

[p] *Equestri prælio*] Thessalorum equitum virtute victus et occisus est Leonatus.

retur,[m] solutus obsidione, in Macedoniam concessit. 17. Græcorum quoque copiæ, finibus Græciæ hoste pulso, in urbes dilapsæ.

CAP. VI. 1. Interea Perdicca, bello[1] Ariarathi[q] regi Cappadocum illato, prælioque victor,[2] nihil præmii præter vulnera et pericula retulit: 2. quippe hostes ab acie in urbem recepti, occisis conjugibus et liberis, domos quisque suas cum omnibus copiis incenderunt. 3. Eodem congestis etiam servitiis, et[3] semet ipsi[4] præcipitant, ut nihil hostis victor suarum rerum præter[5] incendii spectaculo[6] frueretur. 4. Inde, ut viribus auctoritatem regiam acquireret, ad nuptias Cleopatræ, sororis Alexandri Magni, et alterius Alexandri[r] quondam uxoris, non aspernante Olympiade matre ejus, intendit:[n] 5. sed prius Antipatrum sub affinitatis obtentu capere cupiebat. 6. Itaque fingit se in matrimonium filiam ejus petere, quo facilius ab eo supplementum tironum ex Macedonia obtineret. 7. Quem dolum præsentiente[s] Antipatro, dum duas eodem tempore uxores

[m] *Paulo post acceptis Leonati copiis, cum videretur par hostibus etiam ad prælium ineundum.*

[n] *Deinde, ut sibi jam viribus potenti compararet auctoritatem regiam, voluit uxorem ducere Cleopatram, sororem Alexandri Magni.*

1 Med. Leid. 2. 5. ed. Rom. *b. innoxiori*. Bodl. Coll. N. et vetustæ edd. *b. innoxio*.—2 Leid. 3. *prælio victor*. Τὸ *victo*, quod dant posteriores edd. Grævii, ortum est ex vitio typographico: in priore enim *victor* recte id. Vir cl. edidit. Lucian. Macrobiis tom. II. p. 470. Ἀριαράθης δὲ ὁ Καππαδοκῶν βασιλεὺς δύο μὲν καὶ ὀγδοήκοντα ἔζησεν ἔτη, ὡς Ἱερώνυμος ἱστορεῖ· ἐδυνήθη δὲ ἴσως καὶ ἐπὶ πλέον διαγενέσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ πρὸς Περδίκκαν μάχῃ ζωγρηθεὶς ἀνεσκολοπίσθη.—3 *Et* desideratur in Med. Leid. 2. 5. ed. Ald. Junt. Rom. Bech. Ven. Med. *opibus* pro *servitiis* dant Jens. Ven. Flor. Med. Par.—4 Sic decem Mss. ed. Rom. Bech. Ven. Med. Vid. notam Grævii ad h. l. et Parentis ad Tac. IV. H. 11. ac Rivii ad Cic. VII. Fam. 3. Ita inf. XIV. 4. 16. ex Ms. Med. 'Triumphum de se ipse ad victoris sui castra ducit.' Imp. Justinian. I. Instit. tit. 2. §. 1. 'Quod quisque populus ipse sibi jus constituit.' Ita Mss. ed. Pictav. Vulg. *ipsi sibi*.—5 Ald. Junt. *præterquam*, male. Cap. præc. init. 'Omnium civitatium exules, præter cædis damnati, restituebantur.' Cf. Avum ad Gell. I. 23.—6 Rom. *spectacula*.—7 Junt. *petit*.—8 Leid. 2. *aliena-*

NOTÆ

[q] *Ariarathi*] Quæ hic de Cappadocibus refert Justin. de Isauriis narrat pluribus Diod.

[r] *Alterius Alexandri*] Molossi Epiri regis, qui in Italia periit.

[s] *Præsentiente*] Perdiccæ consilia Antipatro detecta sunt per Antigonum, qui, a Perdicca insidiis appetitus, clam cum Demetrio filio ex Asia ad eum confugerat.

quærit,[7] neutram obtinuit. 8. Post hæc bellum inter Antigonum et Perdiccam oritur. 9. Antigono Crateros et Antipater auxilium ferebant; qui, facta cum Atheniensibus[t] pace, Polyperchonta Græciæ et Macedoniæ præponunt. 10. Perdicca, alienatis rebus,[8] Aridæum et Alexandri Magni filium in Cappadocia, quorum cura illi mandata fuerat, de summa belli in consilium adhibet.[o] 11. Quibusdam placebat bellum in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem et caput regni, ubi et[9] Olympias esset mater Alexandri; 12. non mediocre momentum partium, et civium favor, propter Alexandri Philippique nomina:[p] 13. sed in rem visum est ab Ægypto incipere, ne, in Macedoniam profectis, Asia a Ptolemæo occuparetur. 14. Eumeni, præter provincias, quas acceperat, Paphlagonia[10] et Caria et Lycia et Phrygia adjiciuntur. 15. Ibi Crateron[11] et Antipatrum opperiri jubetur: adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas et Neoptolemus: 16. Clito cura classis traditur: Cilicia Philotæ ademta Philoxeno datur: ipse Perdicca Ægyptum cum ingenti exercitu petit. 17. Sic Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus, in sua viscera armatur; ferrumque ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra sua ipsa cæsura.[q] 18. Sed Ptolemæus in Ægypto

[o] *Perdicca, qui tunc erat in Cappadocia, animis ad bellum accensis, adhibuit in consilium de bello gerendo Aridæum, et Alexandri Magni filium, qui ipsius curæ commissi erant.*

[p] *Quæ afferret parti, cui faveret, magnam potestatem et favorem populorum, ob memoriam Philippi mariti et Alexandri filii.*

[q] *Sic Macedonia bellum in se ipsam gerit, principibus divisis in duas partes, et vertit arma in proprios cives post bellum in barbaros gestum, quasi sibi vellet more furentium abscindere manus et membra.*

---

tus r. Coll. N. *alienatis regibus.* Vulg. tuentur Avus ad Liv. XXVII. 7. et Wass. ad Sall. Cat. 36.—9 Vulg. *ubi.* Mss. et meliores edd. *ubi et.*—10 Magius ad Nep. Eum. 2. malebat *Lycaonia.* At Bosius *Paphlagonia* ex glossa ortum fuisse, vel pro ea *Pamphylia* reponend. suspicabatur.—11 Vulg. *Craterum.* Magl. quatuor Leid. *Crateron:* ut cap. 3. 14. et Curt. IV. 3. 2. ex Ms. Ita 'Cœnon' Id. V. 4. 20. VIII. 1. 1. et 14. 15.

NOTÆ

[t] *Facta cum Atheniensibus, &c.*] Dum hæc aguntur, Græci navali prælio bis victi sunt a Clito Macedonicæ classis præfecto: quare coacti sunt se suaque Antipatro permittere, qui, benigne usus victoria, pacem illis

solerti industria magnas opes parabat: 19. quippe et Ægyptios insigni moderatione in favorem sui solicitaverat, et reges finitimos beneficiis obsequiisque devinxerat: 20. terminos quoque imperii acquisita Cyrene urbe[u] ampliaverat, factusque jam tantus erat, ut non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset.

CAP. VII. 1. Cyrene autem condita fuit ab Aristæo,[v] cui nomen Battos[1][x] propter linguæ obligationem fuit.[r] 2. Hujus pater Grinus, rex Theræ[2] insulæ, cum ad oraculum Delphos, propter dedecus adolescentis filii nondum loquentis, Deum deprecaturus venisset, responsum accepit, quo jubebatur filius ejus Battos 'Africam petere, et urbem Cyrenen condere, usum linguæ ibi accepturus.' 3. Cum responsum ludibrio simile videretur, propter solitudinem Theræ[y] insulæ,[s] ex[3] qua coloni ad urbem condendam in Africam tam vastæ regionis proficisci jubebantur, res omissa est. 4. Interjecto deinde tempore, velut contumaces, pestilentia Deo parere compelluntur: quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix unam navem complerent. 5. Cum venissent in Africam, pulsis accolis, montem Cyram[4][z] et propter amœnitatem loci et propter fontium[5] ubertatem[6] occupavere. 6. Ibi Battos dux eorum, linguæ nodis solutis, loqui primum cœpit: quæ res animos eorum, ex promissis

[r] *Qui Battus nominatus est, ob linguam ligatam et impeditam.*

[s] *Cum responsum oraculi contemneretur, quia insula Theramenes vacua erat ab incolis.*

1 Meliores Mss. *Bactoe*, *Bætoe*, *Bacthoe*. Rom. Bech. Flor. Boug. *Battoe*. Add. notam ad XXXIX. 1. 9.—2 Ita etiam Ald.—3 Coll. N. *a*, et cum Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *longinquæ regionis*.—4 Illustris Marsham. in Can. Chronol. p. 553. legit *Azirin*.—5 Plerique Mss. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Boug. Oxon. *fontis*. Vid. Leopard. III. Emend. 11.—6 Coll.

NOTÆ

concessit.

[u] *Cyrene urbe*] Nunc in regno Barca versus Syrtim magnam Cyrenaicæ regionis urbs primaria, inter Barcem et Ammonis templum.

[v] *Ab Aristæo*] At Callimacho vocatur Aristoteles.

[x] *Battos*] Blæsum significat. Libyes regem 'battum' sua lingua appellant.

[y] *Theræ* [*Theramenis*] Est Ægæi Maris ins. Spartanorum colonia, quæ, ut primum ex undis enata est, Callisto dicta est, deinde Thera.

[z] *Montem Cyram*] A quo urbi Cyrene, potius quam a virgine, nomen

Dei jam parte percepta, in reliquam spem condendæ urbis accendit.[t] 7. Positis igitur castris, opinionem veteris fabulæ accipiunt, Cyrenen, eximiæ pulchritudinis virginem, a Thessaliæ monte Pelio[a] ab Apolline raptam, perlatamque in ejusdem montis juga, cujus collem occupaverant, a Deo repletam, quatuor pueros[b] peperisse, Nomium, Aristæum, Autochum,[7] Agreum:[8] 8. missos a patre Hypseo,[9][c] regem Thessaliæ, qui perquirerent virginem, loci amœnitate captos, in iisdem terris cum virgine resedisse: 9. ex his pueris tres adultos, in Thessaliam reversos, avita regna recepisse: 10. Aristæum in Arcadia late regnasse, eumque primum et apium[10] et mellis usum et lactis ad coagula[11] hominibus tradidisse,[u] solstitialisque[d][12] ortus sideris primum invenisse. 11. Quibus auditis, Battos, virginis nomine ex responsis agnito, urbem Cyrenen condidit.

[t] *Quod inflammavit eorum animos ad exstruendam urbem, quia Deus jam perfecerat partem promissorum.*

[u] *Illumque primum invenisse, ad commoda hominum, usum apium et mellis et artem lac coagulandi.*

N. *et fontis uberem copiam.*—7 Mss. *Euthocum*, *Eutocum*, *Authonum* vel *Auctonum*. Ald. Junt. *Autuchum:* quam scripturam firmat Schol. Apollonii Rh. II. 500. qui Aristæi fratrem Αὐτοῦχον nominatum fuisse refert: atque ita hoc nomen etiam scribend. esse monuit Staveranus tom. x. Obs. Misc. p. 388.—8 Thuan. Coll. N. *Agræum*. Periz. *Egreum*. Leid. 4. 5. Ald. Junt. *Agreum*. Auctor Etymologici M. Ἀγρεὺς ὁ ἥρως εἴρεται παρὰ τὸ ἐν ἀγρῷ γεγενῆσθαι· ἀπὸ γὰρ Κυρήνης καὶ Ἀπόλλωνος ἦν. Nonnus XVI. Dionys. p. 444. ed. Hanov. Καὶ κύνας ἀγρευτῆρας Ἀρισταίοιο καλέσσω, Καὶ λίνα σὺν σταλίκεσσι καὶ ἅρμενα δῶρα κομίσσω, Ἐνδρομίδας Νομίοιο καὶ Ἀγρέος.—9 Ita etiam Bech. Med. Ald.—10 Med. Magl. Leid. 2. 5. Periz. ed. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *apum*.—11 Med. Leid. 2. 5. *et l. ac coaguli*. Jens. Ven. Flor. Med. Par. *et l. et coaguli*. Bech. *et l. coaguli*. Ald. Junt. *et l. coagulandi*. Magl. *et l. ad coagulandum*.—12 Eruditiss. Salmasio legenti *solstitialisque* suffragantur Mss. ed. Bong. aliæque.

NOTÆ

inditum est.

[a] *Pelio*] Mons est Thessaliæ, in Sinum Pelasgicum incumbens, gigantum fabulis notissimus.

[b] *Quatuor pueros*] Cyrene tamen, ut Pindaro et Diod. placet, unicum filium suscepit, qui Nomius et Agrius cognominatus est, quod venationi et pascendo pecori addictus esset. Nam pastor Græce νομεὺς, et venator ἀγρεὺς, dicitur.

[c] *A patre Hypseo* [*Speo*] Hypseum vocat Diod.

[d] *Solstitialis* [*Solstitiales*] Non invenit solstitia Aristæus, sed ortus Sirii seu Caniculæ; populosque docuit ei sacrificare: quare dicendum 'solstitiales ortus sideris,' i. e. Sirii, qui paulo post solstitia oritur: veteres enim solstitium non pro puncto ipso, quo committitur, sed pro toto mense sumserunt. Aristæum Vir-

CAP. VIII. 1. Igitur Ptolemæus, hujus urbis auctus viribus, bellum in adventum Perdiccæ parabat.‡ 2. Sed Perdiccæ plus odium arrogantiæ, quam vires hostium nocebant; quam exosi etiam socii, ad Antipatrum gregatim profugiebant. 3. Neoptolemus quoque in auxilium Eumeni relictus non solum transfugere, verum etiam prodere partium exercitum, voluit. 4. Quam rem cum præsensisset Eumenes, cum proditore decernere prælio necesse habuit. 5. Victus[1] Neoptolemus[e] ad Antipatrum et Polyperchonta profugit;[f] hisque persuadet, ut, continuatis mansionibus,[g] læto ex victoria et securo fugæ suæ[2] Eumeni superveniant.[w] 6. Sed res Eumenen[3] non latuit. Itaque insidiæ in insidiatores versæ: et, qui securum aggressuros se putabant, securis in[4] itinere et pervigilio[5] noctis fatigatis occursum est.[x][h] 7. In eo prælio Polyperchon[i] occiditur.

[w] *Ut magnis itineribus pergant in Eumenem, eumque aggrediantur, dum lætus est ob victoriam a se relatam, et securus ob fugam suam.*
[x] *Aggressus est eos in media nocte securos et defessos ob laborem in itinere toleratum.*

1 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Victusque.*—2 Vulg. *fuga sua.* Med. Leid. 2. 5. *fugæ suæ.* Pers. S. VI. 12. 'Heic ego securus vulgi.' Tac. III. A. 28. 'Potentiæ securus.' Macrob. I. Sat. 7. 'Mendacii procax, ac securus offensarum.' Ammian. XXXII. 8. p. 345. 'Securus belluarum,' et XXIX. 1. 'Securus hostium.' Cf. Avum ad Sen. Hippol. 974. et Burm. ad Val. Fl. VIII. 14.—3 Ita Cic. II. de Orat. 79. 'Populum Rom. non latuit.' Lactant. Opif. Dei 12. init. 'Quæ, quanquam in operto latent, sensum tamen et intelligentiam latere non possunt.' Marcian. Capella VI. p. 197. 'Nobisque septemtrio conspicabilis illos lateat sine fine.' Magl. Coll. N. et C. C. *Eumeni:* ut Cic. I. Cat. 6. 'Nihil moliris, quod mihi latere valeat in tempore.' Lucan. I. 417. 'At mihi semper Tu, quæcumque moves tam crebros causa meatus, Ut superi voluere, late.' Sen. Œd. 295. 'Visu carenti magna pars veri latet.'—4 *In* abest Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—5 Bodl.

NOTÆ

gilius, ob mellis repertum usum, versibus suis celebravit.

‡ A. M. 3782. Ol. 114. 3. U. C. 431. Ant. Ch. 320.

[e] *Neoptolemus*] Indignum ratus sua dignitate subesse Eumeni, qui Philippo et Alexandro a secretis fuerat, dum ipse et armigerorum princeps esset, et unus ex primariis ducibus: quare sæpe dictitabat Alexandrum secutum se cum clypeo et hasta, Eumenem vero cum stylo et tabellis. Ita Plut.

[f] *Profugit*] Dum fugere cogitat, Eumenes eum aggressus omnes fere illius copias delevit.

[g] *Mansionibus*] I. e. habitationibus, ad quas viatores noctis interventu se recipiunt.

[h] *Occursum est*] Cum metueret, ne Craterus copiis acceptissimus ad se alliceret milites; persuasit suis so-

8. Neoptolemus quoque,[k] cum Eumene congressus, diu mutuis vulneribus acceptis colluctatus est; in summa victus occumbit. 9. Victor igitur duobus prœliis continuis Eumenes afflictas partes transitione sociorum paululum sustentavit. 10. Ad postremum tamen, Perdicca[l] occiso, ab exercitu hostis[m] cum Pithone[6] et Illyrio et Alceta fratre Perdiccæ appellatur: bellumque adversus eos Antigono decernitur.[y]

[y] *Jubetur Antigonus contra illos bellum gerere.*

pervigiliam. Ald. *pervigili.* Periz. cum quinque prioribus edd. *pervigilia.* XXIV. 8. 14. 'Maximum pervigiliæ malum:' ubi Coll. N. ed. Rom. Ald. Junt. *pervigilii.*—6 Ald. Junt. *Phyloxeno.*

NOTÆ

lum adesse Neoptolemum, Cratero que Persas et Phœnicas opposuit.

[i] *Polyperchon*] Longe fallitur Justin. Polysperchon enim Macedoniæ fuerat præpositus, et Neoptolemo diu supervixit, ut postea dicemus. Sed legend. *Craterus*, quem hoc in prælio, excussum ex equo, ab equitibus conculcatum refert Diod. licet Plut. eum a Gorgia Eumenis duce servatum malit.

[k] *Neoptolemus quoque*] Dum strictis gladiis occurrunt sibi, remissis habenis, sibi manus injiciunt, detrahunt cassides, loricas divellunt ex humeris; interea, equis simul subterfugientibus, in terram delapsi prehendunt alter alterum, colluctanturque: sed Eumenes prius assurgenti poplitem succidit Neoptolemo, qui tamen, altero innixus genu, strenue dimicans, tandem secundum collum percussus concidit; Eumenesque, licet ipse graviter vulneratus, victor evasit. Ita Plut.

[l] *Perdicca*] Cum oppida duo, non procul a Pelusio, frustra oppugnasset, et 2. suorum M. dum Nilum trajicit, amisisset; efferati in eum Macedones, ducibus Pythone et Antigono quodam, ut ait Probus, noctu invadunt ejus tentorium, eumque obtruncant, et se dedunt Ptolemæo.

[m] *Ab exercitu hostis*] Et Antipater in Perdiccæ curam successerat, qui continuo cum Hercule et Alexandro, Alexandri Magni filiis, se recepit in Macedoniam.

LIBER XIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Eumenis in bello adversus Antigonum prudentia et fortitudo. 2. Idem prælio victus obsidetur, liberatur, ad

Argyraspidas decurrit, eosque ad suas partes pertrahit. 3. Dum Argyraspides Eumenis imperia contemnunt, hostium virtute superantur, et deinde eum hosti prodere parant. 4. Eumenis captivi ad Argyraspidas oratio, qua petit ut sibi inter eos mori liceat. Petitione frustratus, proditorum capita devovet, et Antigono vinctus traditur. 5. Cassander, Aridæi vices gerens, Græciæ civitates opprimit, et in Macedoniam adversus Olympiada proficiscitur. 6. Olympias fugit, obsidetur, victori Cassandro se tradit; cujus jussu interficitur.

CAP. I. 1. Eumenes, ut Perdiccam occisum, se hostem a Macedonibus judicatum, bellumque Antigono decretum, cognovit, ultro ea militibus suis indicavit,[1] * 2. ne fama aut rem in majus extolleret, aut militum animos rerum novitate terreret; 3. simul ut, quomodo circa[2] se animati essent, cognosceret, sumturus consilium ex motu universorum.[a] 4. Constanter tamen præfatus est, 'si cui hæc terrori essent, habere eum discedendi potestatem.' 5. Qua voce adeo cunctos in studium[3] partium suarum induxit, ut ultro bellum[4] omnes hortarentur, 'rescissurosque se ferro decreta Macedonum' affirmarent. 6. Tunc, exercitu in Æluliam[a] promoto, pecunias civitatibus imperat; recusantes dare hostiliter diripit. 7. Inde Sardis[5] [b] profectus est ad Cleopatram, sororem Alexandri

[a] *Ut cognosceret an milites bene circa se affecti essent, et sumeret consilium ex eorum benevolentia vel timore.*

1 Leid. 3. *intimavit.*—2 Ita Ms. Coll. N. *sim. ut*, *an contra* Coll. C. C. ed. Rom. Bech. cum sex reliquis: *sim. an circa* Leid. 3. 4. *sim. ut circa* 2. 5. et Bodl. atque ed. Bong.—3 Leid. 2. 5. *studia.*—4 Sic Leid. 3. Thuan. ed. Rom. Quem loquendi modum illustrant Avus in Diatr. Stat. 35. et in notis ad Tac. XI. A. 3. et Parens ad Gell. XIII. 23.—5 Med. Thuan. Leidenses, Leid. 5. *Sardas.*—6 Med.

NOTÆ

* A. M. 3733. Ol. 114. 4. U. C. 432. Ant. Ch. 319.

[a] *Æluliam* [*Ætol.*] Cum in Cappadocia tunc esset Eumenes, in Ætoliam venire non potuit. Sed legend. *Æluliam*, quæ pars est Armeniæ Minoris, quam alii cum Ptolemæo Ætulanem nominant.

[b] *Sardis*] Urbem Lydiæ primariam ad Pactolum, juxta montem Tmolum.

Magni, ut ejus voce centuriones principesque[6] confirmaret, existimaturos ibi majestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret.[b] 8. Tanta veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum favor sacrati ejus nominis quæreretur.[c] 9. Cum reversus in castra esset, epistolæ totis castris abjectæ inveniuntur; quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna præmia definiebantur. 10. His cognitis, Eumenes vocatis ad concionem militibus primo gratias agit, 'quod nemo inventus esset,[7] qui spem cruenti præmii fidei sacramenti[8] anteponeret:' 11. deinde[9] callide subnectit, 'confictas has a se epistolas ad experiundos suorum animos esse. 12. Ceterum salutem suam in omnium potestate esse; nec Antigonum, nec quenquam ducum, sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat.' 13. Hoc facto et in præsenti labantium animos retinuit,[10] et in futurum providit, ut, si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed ab duce tentari, arbitrarentur. 14. Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis[c] ejus offerunt.

CAP. II. 1. Cum[1] interim Antigonus cum exercitu supervenit, castrisque positis, postera die in aciem procedit.†

[b] *Qui credituri erant illos habere auctoritatem regiam, quibus faveret soror Alexandri.*

[c] *Adeo venerabantur magnitudinem Alexandri, ut eos non puderet favorem quærere mulierum, ut nomine regio protegerentur.*

Thuan. Leid. 5. ed. Rom. Bech. cum sex aliis *principalesque*. L. 13. §. 4. D. de Re milit. 'Irreverens miles non tantum a tribuno vel centurione, sed etiam a principali, coërcendus est.'—7 Coll. N. ed. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *sit*. —8 Sic etiam Leid. 4. a pr. m. Thuan. ed. Rom. Cic. III. Off. 26. 'Cuju' ipse princeps jurisjurandi fuit, Quod omnes scitis, solus neglexit fidem.' Apul. IV. M. p. 78. 'Neque clamore, ac ne ululatu quidem, fidem sacramenti prodidit.' Panegyricus Constantino dicit cap. 15. 'Quos tibi præter liberalitatem tuam et sacramenti fidem tot victoriarum gloriæ dicavissent.'—9 Med. Leid. 2. Periz. Bodl. ed. Ven. Ald. Junt. *tum d.* Bech. Flor. Med. Par. *tamen d.* —10 Ita etiam Ald. et Ms. Coll. N. Ammian. XX. 7. init. 'Besabden, vi vel promissorum dulcedine illectis defensoribus, retenturus.'

1 Abest Bech. Ven. Flor. Med. Par. Saxo XIV. p. 277. 6. 'Brevi se cum exercitu superventurum denuntians.'

NOTÆ

[c] *Ad custodiam salutis*] A militibus decretum est, ut circa ipsum M. milites vicissim excubias agerent. Plut.

† A. M. 3735. Ol. 115. 1. U. C. 434. Ant. Ch. 317.

2. Nec Eumenes moram prælio fecit; qui victus[d] in munitum quoddam castellum[e] confugit: 3. ubi cum videret se fortunam obsidionis subiturum, majorem exercitus[f] partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsa multitudine gravaretur. 4. Legatos[g] deinde ad Antipatrum, qui solus par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: a quo cum auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, ab obsidione[h] recessit. 5. Erat quidem solutus ad tempus metu mortis Eumenes: sed nec salutis, dimisso exercitu, magna spes erat. 6. Omnia igitur circumspicienti[i] optimum visum est, ad Alexandri Magni Argyraspidas,[k] invictum exercitum, et tot victoriarum præfulgentem gloria, decurrere.‡ 7. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis, post tanti regis memoriam, existimantes. 8. Itaque Eumenes blandimentis agere,[l] suppliciter singulos alloqui, nunc 'commilitones suos,' nunc 'patronos' appellans, nunc 'periculorum et

NOTÆ

[d] *Qui victus*] Proditione Apollonidis equitum præfecti, qui pecunia corruptus ad partes Antigoni, relicto Eumene, dum prælium committitur, cum equitatu transiit.

[e] *Castellum*] Noram vocat Plut. quod in confinio Lycaoniæ et Cappadociæ ponit: Probus in Phrygia, Strabo propter Taurum. Arx erat perexigua, cujus ambitus 2. stadia non excederet; sed ab arte et a natura munitissima.

[f] *Majorem exercitus, &c.*] Exercitum prius dimisisse, servatis 500. equitibus, peditibus vero 200., testis est Plut.

[g] *Legatos*] Post annum elapsum legatos ad Aridæum misit, qui, quod male haberetur ab Antigono, jussit ut Eumenes liberaretur.

[h] *Ab obsidione*] Audita Antipatri morte, cum frustra Eumenem ad suas partes per Hieronymum amicum communem allicere conaretur, Eumenes cum suis abire permissus est, inscio Antigono, qui graviter id tulit. Hæc Diod. et Plut.

[i] *Omnia igitur circumspicienti*] Multa ibi et omittit et confundit Justin. Polysperchon Macedoniæ ab Antipatro præpositus, ut Eumenem ad se alliceret, eum regio exercitui in Asia præfecit; missisque 50. talentis, ut damna resarciret, scripsit ad Argyraspidum duces, ut Eumenis signa sequerentur.

[k] *Argyraspidas*] Horum plerique annos nati erant 70. nemo sexagenario minor.

‡ A. M. 3736. Ol. 115. 2. U. C. 435. Ant. Ch. 316.

[l] *Blandimentis agere*] Immo Argyraspidum duces, Antigenes et Teutamus, regum literis obsecuti, cum amicis Eumeni occurrunt, eique omnia ultro pollicentur.

operum orientalium socios;' nunc 'refugia salutis suæ et unica præsidia' commemorans: 9. 'solos esse, quorum virtute oriens sit domitus; solos qui militiam Liberi patris,[a] qui Herculis monumenta, superarint: 10. per hos Alexandrum Magnum factum; per hos divinos honores et immortalem gloriam consecutum:' 11. orat, 'ut non tam ducem se quam commilitonem recipiant, unumque ex corpore suo esse velint.' 12. Receptus hac lege, paulatim imperium, primum monendo singulos, mox quæ perperam facta erant blande corrigendo, usurpat:[m] nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine solertia illius, poterat.

CAP. III. 1. Ad postremum[n] cum Antigonum venire cum exercitu nuntiatum esset, compellit eos in aciem descendere. 2. Ibi, dum ducis imperia contemnunt, hostium virtute superantur.[*][o] 3. In eo prælio non gloriam tantum tot bellorum, cum conjugibus et liberis, sed et præmia longa militia parta, perdiderunt. 4. Sed Eumenes, qui auctor cladis erat, nec aliam spem salutis reliquam habebat, victos hortabatur. 5. Nam et 'virtute eos superiores fuisse' affirmabat: 'quippe ab his quinque millia hostium cæsa; et, si in bello perstent, ultro hostes pacem petituros. 6. Damna, quibus se victos putent, duo millia mulierum et paucos infantes et servitia esse, quæ melius vincendo possint reparare, quam deserendo victoriam.' 7. Porro Argyraspides 'neque fugam se tentaturos' dicunt 'post damna patrimo-

2 Leid. 2. 5. p. L.

NOTÆ

[m] *Usurpat*] Modeste usus imperio in castrorum tutiore loco, Alexandri nomine, statuit tabernaculum, in eoque cellam, aureum sceptrum, et diadema poni jussit, eoque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur.

[n] *Ad postremum*] Jam Euphrate et Tigride superato, semel Antigonum propter Gabienen vicerat.

[*] A. M. 3739. Ol. 116. 2. U. C. 438. Ant. Ch. 313.

[o] *Superantur*] Antigonus, Eumenis impedimentis potitus, Pencestem Persidis præfectum cum suis in fugam vertit: sed Eumenes certus aut mori aut vincere, equitatu ad se recepto, 5. hostium M. cædit. Ubi capta ab Antigono impedimenta audivit, iterum confligere statuit: sed frustra Argyraspidas hortatus est ad pugnam, qui in mulieres et liberos captos ab Antigono pugnare recusarunt.

niorum,[1] et post conjuges amissas,[d] neque bellum gesturos contra liberos suos;' 8. ultroque eum conviciis agitant, 'quod se post tot annos emeritorum stipendiorum, redeuntes domum cum præmiis tot bellorum, ab ipsa missione rursus in novam militiam immensaque bella revocaverit,[e] 9. et a laribus jam quodammodo suis et ab ipso limine patriæ abductos inanibus promissis deceperit: 10. nunc quoque, amissis omnibus felicis militiæ quæstibus, ne victos quidem in misera et inopi senecta quiescere sinat.' 11. Ignaris deinde ducibus,[p] confestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes, 'ut sua reddi jubeat.' Is 'redditurum se' pollicetur, 'si Eumenen sibi tradant.' 12. Quibus cognitis, Eumenes cum paucis fugere tentavit:[q] sed retractus, desperatis rebus, cum concursus multitudinis factus esset, petit, ut postremum sibi alloqui exercitum liceret.

CAP. IV. 1. Jussus ab universis dicere, facto silentio, laxatisque vinculis, prolatam, sicut erat catenatus, manum ostendit: 2. 'Cernitis, milites,' inquit, 'habitum atque ornamenta ducis vestri, quæ[1] mihi non[2] hostium quisquam imposuit; nam hoc etiam[3] solatio foret. 3. Vos me ex victore victum, vos me ex imperatore captivum, fecistis; quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis. 4. Sed ista omitto. Neque enim miseros convicia decent. 5. Unum oro, si propositorum Antigoni in meo

[d] *Argyraspides dicunt se non arrepturos fugam, conjugibus suis captis ab hostibus.*

[e] *Quod ipsos reduxerit ad nova prælia et bellum difficile, dum redirent in patriam cum præmiis quæ retulerant in tot bellis, in quibus per tot annos arma gesserant.*

1 Ita ex Junt. edidit Græv. idemque dant Med. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. ed. Rom. Ald.

1 Leid. 1. 3. *quem*, ut relativum ad remotius substantivum referatur.—2 Bech. Ald. Junt. aliæque *Cernite* et *quæ non hostium*.—3 Magl. *nam hoc etiam mihi*. Rom. *nam hoc et mihi*. Leid. 1. 4. Thuan. Coll. C. C. *etiam in*, quod

NOTÆ

[p] *Ignaris ducibus*] Testatur tamen Plut. legatos a Teutamo missos ad Antigonum, ut impedimenta redderet.

[q] *Fugere tentavit*] Fraudis ignarum, a multitudine oppressum, et manibus post tergum ligatis pertractum ad hostes, scribit Plut.

capite summa consistit, inter vos me velitis mori.[f] 6. Nam neque illius interest, quemadmodum aut ubi cadam; et ego fuero ignominia mortis liberatus. 7. Hoc si impetro, solvo vos jurejurando, quo toties vos sacramento mihi devovistis. 8. Aut, si ipsos[4] pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date; et permittite, quod vos facturos pro imperatore jurastis, imperatorem pro vobis sine religione jurisjurandi[5] facere.' 9. Cum non obtineret, preces in iram vertit. 10. 'At vos,' ait, 'devota capita, respiciant Dii perjuriorum vindices; talesque vobis exitus dent, quales vos ducibus vestris dedistis. 11. Nempe vos iidem paulo ante et Perdiccæ sanguine estis aspersi, et in Antipatrum eadem moliti. 12. Ipsum denique Alexandrum, si fas fuisset eum mortali manu cadere, interemturi; quod maximum erat, seditionibus agitastis. 13. Ultima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras[r] atque inferias dico, 14. ut inopes extorresque omne ævum in hoc castrensi exilio agatis; devorentque vos arma vestra,[6] quibus plures vestros quam hostium duces absumsistis.'[g] 15. Plenus deinde iræ, custodes suos præcedere ad Antigoni castra cœpit.[7] 16. Sequitur exercitus prodito imperatore suo et ipse captivus, triumphumque de se ipso ad victoris sui castra ducit; 17. omnia auspicia regis Alexandri, et tot bellorum palmas laureasque, una secum victori tradens:[h] 18. et, ne quid

[f] *Unum rogo, ut permittatis me mori inter vos, si Antigonus putet se non posse, me vivo, exequi ea quæ proposuit.*

[g] *Et pereatis armis vestris, quibus occidistis plures imperatores vestros, quam hostium duces.*

[h] *Tradentes una secum victori Antigono felicem fortunam Alexandri regis, et gloriam partam in tot bellis.*

vulgato præferunt Schef. et Avus Obs. III. 8. p. 500.—4 'Ελλειπτικῶς pro vos ipsos, quomodo scriptum in Magl. Vid. notam Avi ad Liv. I. 1. Id. Ms. cum ed. Rom. et Ms. Bong. *ferrum, quæso, date.*—5 Med. Leid. 5. *jurandi.* Terent. Andr. IV. 4. 7. 'Quia si forte opus sit ad herum jurandum mihi Non apposuisse, ut liquido possim.' Ammian. XVII. 10. 'Jurandique execratione restituere universos promisit.'—6 *Vestra* nescit ed. Rom. *arma ista* Coll. N. —7 Rom. Flor. Par. *præcep.* Magl. Ald. *procedere . . . præcep.* Junt. *procedere præcæp.*

NOTÆ

[r] *Has vobis diras, &c.*] Quod irritum non fuit: Antigonus enim, Argyraspidas ob perfidiam execratus, Arachosiæ præfecto tradidit omnibus modis conficiendos, eorumque ducem Antigenem in caveam æneam inclu-

deesset pompæ, elephanti quoque et auxilia orientalia subsequuntur. 19. Tanto pulchrior hæc Antigono, quam Alexandro tot victoriæ fuerunt; ut, cum ille orientem vicerit, hic etiam eos, a quibus oriens victus fuerat, superaverit. 20. Igitur Antigonus domitores illos orbis exercitui suo dividit, redditis quæ in victoria ceperat. 21. Eumenen vero, verecundia prioris amicitiæ, in conspectum suum venire prohibitum, assignari custodibus præcepit.[i] [s]

Cap. v. 1. Interea Eurydice, uxor Aridæi regis, ut Polyperchonta a Græcia redire[t] in Macedoniam cognovit, et ab eo arcessitam Olympiada,[u] 2. muliebri æmulatione perculsa, abutens valetudine viri,[k] cujus officia sibi vindicabat, scribit† regis nomine Polyperchonti, 3. 'Cassandro exercitum tradat, in quem regni administrationem rex transtulerit:' eadem et in Asiam Antigono per epistolas nuntiat. 4. Quo beneficio devinctus Cassander nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gerit. 5. Deinde profectus in Græciam multis civitatibus bellum infert: 6. quarum excidio, veluti vicino incendio, territi Spartani, urbem quam semper armis, non muris,[w] defenderant, tum contra responsa fatorum et veterem majorum gloriam, armis diffisi, murorum præsidio includunt. 7. Tantum eos degeneravisse a majoribus, ut,

[i] *Eumenem tradidit servandum custodibus: noluit enim eum coram alloqui, quia ipsum pudebat veterem amicum cernere captivum.*

[k] *Impulsa æmulatione, ut mulieres solent, et abutens imbecillitate mentis Aridæi mariti.*

NOTÆ

sum vivum combussit. Hæc Diod.

[s] *Custodibus præcepit*] Antigonus, Demetrius, et Nearchus ab occidendo Eumene abhorrebant: sed Argyraspidum precibus et querelis victus Antigonus inedia, cibo subtracto, eum consumi jussit: cum tamen castra de repente movenda essent, a gregario milite, inscio Antigono, si Probo credimus, Eumenes trucidatus est, corpusque concessum amicis.

[t] *A Græcia redire*] Cassander, ægre ferens paternam dignitatem cessisse Polysperchonti, clam ad Antigonum fugit, Munychia per Nicanorem occupata; quam cum frustra obsedisset Polysperchon, Græci pacem cum Cassandro inierunt.

[u] *Arcessitam Olympiada*] Cum Olympiadi non bene cum Eurydice conveniret, eam ex Epiro, quo fugerat, idcirco evocavit, ut illius auctoritate partes suas tueretur.

† A. M. 3736. Ol. 115. 2. U. C. 435. Ant. Ch. 316.

[w] *Non muris*] Ex Lycurgi præceptis, per 500. annos nullis muris cincta fuit Lacedæmon: sed post cladem Leuctricam, instante Epaminonda, metus Spartanos coëgit tumultuario

cum multis sæculis murus urbi civium virtus fuerit, tunc cives salvos se fore non existimaverint, nisi intra muros laterent. 8. Dum hæc aguntur, Cassandrum a Græcia turbatus Macedoniæ status domum revocavit. 9. Namque, Olympias, mater Alexandri Magni regis, cum[1] Epiro in Macedoniam, prosequente Æacide,[x] rege Molossorum, veniret, prohiberique finibus ab Eurydice et Aridæo rege cœpisset; 10. seu memoria mariti, seu magnitudine filii et indignitate rei, moti Macedones ad Olympiada transiere: cujus jussu et[2] Eurydice[y] et rex[3] occiditur,‡ sex annis post Alexandrum potitus regno.

CAP. VI. 1. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam, cum principum passim cædes[z] muliebri magis quam regio more fecisset, favorem sui in odium vertit. 2. Itaque audito Cassandri adventu,[a] diffisa Macedonibus, cum nuru Rhoxane et nepote Hercule,[b] in Pydnam[c] urbem concedit.[1] * 3. Proficiscenti Deidamia, Æacidæ regis filia, et Thessalonice privigna, et ipsa clara Philippi patris nomine, multæque aliæ principum matronæ, speciosus magis[2] quam utilis

1 Med. Magl. Leid. 3. 5. Periz. Bodl. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. et Vincent. VI. 10. *cum ab*, et Coll. N. *Macedoniam . . . venisset.* —2 Vulg. *c. j. E.* Bech. *c. j. et E.*—3 Rom. *et rex Aridæus occ.* Ald. Junt. *c. jussu et E. occiditur, et rex Aridæus.* Fuit autem interfectus a Polyperchonte. Georg. Syncellus Chron. p. 274. Πολυπέρχης (leg. Πολυσπέρχων) υἱὸς Ἀντιπάτρου ἀνεῖλε τὸν Ἀριδαῖον.

1 *Concessit* Periz. 'secessit' Vincent.—2 Med. Leid. 2. 5. omittunt *mag.*

NOTÆ

opere excitare murum.

[x] *Prosequente Æacide*] Quem Polysperchon, quo vel facilius succederet, in auxilium evocarat.

[y] *Et Eurydice*] Regem sagittis configendum tradidit militibus: Eurydice vero misit gladium, laqueum, et cicutam, ut, qua morte perire mallet, eligeret: quæ similia dona precata est Olympiadi, zonaque usa pro laqueo vitam finiit. Hæc Diod.

‡ A. M. 3738. Ol. 116. 1. U. C. 437. Ant. Ch. 314.

[z] *Principum passim cædes*] Fratrem Cassandri Nicanorem, ejusque amicos, et Macedones centum trucidari jussit. Ex Diod.

[a] *Cassandri adventu*] Auditis tot cædibus Cassander in Macedoniam e Græcia movit, et, Calla in Polysperchontem misso, ipse Pydnam obsedit.

[b] *Hercule*] Barsines ex Alexandro filius erat.

[c] *In Pydnam*] Urbem Macedoniæ in ora maritima Pieriæ regionis, prope Sinum Thermaicum.

* A. M. 3739. Ol. 116. 2. U. C. 438. Ant. Ch. 313.

grex, comites fuere. 4. Hæc cum nuntiata Cassandro essent, statim citato cursu Pydnam venit, et urbem obsidione cingit. 5. Cum fame ferroque[d] urgeretur Olympias, longæ obsidionis tædio, pacta salute, victori se tradidit.[e] 6. Sed Cassander, ad concionem vocato populo, sciscitaturus 'quid de Olympiade fieri velint,' subornat parentes interfectorum, qui, sumta lugubri veste, crudelitatem mulieris accusarent. 7. A quibus accensi Macedones, sine respectu pristinæ majestatis, occidendam decernunt: 8. immemores prorsus, quod per filium ejus virumque non solum vitam ipsi inter finitimos tutam habuissent, verum etiam tantas opes imperiumque orbis quæsissent. 9. Sed Olympias, ubi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste[3] regali, duabus ancillis innixa, ultro obviam procedit. 10. Qua visa, percussores attoniti fortuna majestatis prioris, et tot in ea memoriæ occurrentibus regum suorum nominibus, substiterunt;[i] 11. donec a Cassandro missi sunt, qui eam

[i] *Qua conspecta, percussores substiterunt attoniti ob magnitudinem prioris dignitatis, et quod tot nomina regum suorum redirent in memoriam, eam aspiciendo.*

Ita Ammian. XVII. 12. 'Obsequi defensoribus, ut in malis, optabile, quam servire suis mancipiis, arbitrati.' Oros. II. 4. 'Igitur regibus Urbe propulsis, Romani, consulendum sibi quam cuiquam suæ libertati dominandum rati, consules creaverunt.' Plura huj. constructionis, in qua 'magis' vel 'potius' subintelligitur, exempla congessit Avus ad Liv. V. 23.—3 Rom. *cum v.* Vincent. 'v. induta reg.' Utrumque ortum videtur ex interpretatione scripturæ, quam repræsentant Med. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. Ald. Junt. *in v. reg.* Ita Lucret. II. 236. 'Si plebeia in veste cubandum est.' Virgil. IV. Æ. 518. 'Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta, Testatur moritura Deos:' V. 178. 'Madidaque fluens in veste Menœtes:' VII. 167. 'Nuntius ingentes ignota in veste reportat Advenisse viros:' XII. 169. 'Puraque in veste sacerdos.' Liv. XLV. 20. 'Cum primo in veste candida visi essent.' Lamprid. in Commodo 16. 'Ipse in pullis vestimentis præsidens.' Bion Idyll. I. 7. *Μηκέτι πορφυρέοις ἐνὶ φάρεσι, Κύπρι, κάθευδε.* Auctor lib. Maccab. II. 11. 8. *Ἐφάνη προηγούμενος αὐτῶν ἔφιππος ἐν λευκῇ ἐσθῆτι.* D. Lucas Evang. XX. 46. *Περιπατεῖν ἐν στολαῖς*, et XXIV. 4. *Δύο ἄνδρες ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις.* Id. Act. Ap. I. 10. *Ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ.* X. 30. *Ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν*

NOTÆ

[d] *Fame ferroque, &c.*] Cum illi succurrere festinarent Æacida et Polysperchon; ille desertus a suis, hic copiis a Calla spoliatus est, militibus pecunia corruptis.

[e] *Victori se tradidit*] Dilabentibus ad Cassandrum militibus suis, ipsa, conscensa navi, Peliam vel Amphipolim petebat, cum Cassander, re per transfugam cognita, illius navigio potitur.

confoderent,[f] non refugientem gladium nec vulnera, aut muliebriter vociferantem, sed virorum more fortium, pro gloria veteris prosapiæ, morti succumbentem, ut Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere. 12. Insuper expirans capillis[4] et veste crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore ejus indecorum videri. 13. Post hæc Cassander Thessalonicen,[g] regis Aridæi filiam, uxorem ducit:[5] filium Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam[h] custodiendos mittit.

μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ. D. Jacob. II. 2. *Ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι.* Ælian. XVI. V. H. 32. *Ἱππίαν δὲ καὶ Γοργίαν ἐν πορφυραῖς ἐσθῆσι προϊέναι διαῤῥεῖ λόγος.* Herodian. II. 13. *Αὐτοὶ δὲ ἐν μόναις ταῖς πομπικαῖς ἐσθῆσι δαφνηφοροῦντες ἠπείγοντο,* et IV. 7. *Ἐν χλαμύσιν, αἷς εἰώθασιν, ἀργύρῳ πεποικιλμέναις ἑωρᾶτο.* Id. IV. 11. *Πᾶν δὲ τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων ἄνθεσι τοῖς ἐπιχωρίοις κατεστεμμένον, ἐν ἐσθῆτι χρυσῷ καὶ βαφαῖς διαφόροις πεποικιλμένῃ.* Ita hunc l. optime emendavit H. Steph. Vulg. *κατεστεμμένον, ἐσθῆτι,* et *πεποικιλμένον.* Vid. eruditiss. Hemsterhus. ad Schol. Aristoph. Plut. 1200.—4 Leid. 5. *capillos.* Med. *Confisse insuper exp. capillos.* Magl. Periz. *Confixa ins. exp. capillos.* Leid. 2. *Confixa igitur exp. capillis.* 1. 4. *Compresse ins. exp. capillis.* Bodl. *Consumpsisse ins. exp. capillis.* Coll. N. Thuan. *Compsisse insuper expirans capillos.* Rom. *Confisse insuper exp. capillos.* Vincent. VI. 10. 'Comprimens se, insuper expirans, capillo et veste cr. c. f.' Placet scriptura Magl. et Periz. atque conjectura Schefferi pro *capillos* emendantis *capillis os.* Virgil. XI. Æn. 888. 'Atque inter tuta domorum Confixi expirant animas.'—5 Med. Leid. 1. 2. 4. 5. *duxit,* nec aliter Ven. Flor. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

[f] *Qui eam confoderent*] Obrutam lapidibus tradit Paus.

[g] *Thessalonicen*] Prius Olympiadis privignam dixerat: erat enim Alexandri et Aridæi ex patre soror, ut habent Diod. et Paus.

[h] *Arcem Amphipolitanam*] Amphipolis civitas Thraciam inter et Macedoniam sita, propter ripam Strymonis fl. a quo, cum omnibus fere ex partibus alluatur, Amphipolis dicta est.

LIBER XV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Antigoni bellum adversus socios, in quo Demetrius F. superatur. 2. Cassandri in familiam Alexandri M. sævitia. Antigoni prosperi successus in bello. 3. Lysimachi,

Antigono oppositi, virtutes et præclare gesta. 4. Antigono novus hostis accedit Seleucus; cujus origo et res gestæ subjiciuntur. Antigonus in prælio occumbit.

CAP. I. 1. Perdicca et fratre ejus,[1] Eumene ac Polyperchonte,[a] ceterisque ducibus diversæ partis, occisis, finitum certamen inter successores Alexandri Magni videbatur; cum repente inter ipsos victores nata discordia est:† 2. quippe postulantibus Ptolemæo et Cassandro et Lysimacho, 'ut pecunia in præda capta provinciæque dividerentur;' Antigonus negavit, 'se in ejus belli præmia socios admissurum, in cujus periculum[2] solus descenderit.' 3. Et, ut honestum adversus socios bellum suscipere videretur, divulgat, 'se Olympiadis mortem a Cassandro interfectæ ulcisci velle, et Alexandri regis sui filium cum matre obsidione Amphipolitana liberare.' 4. His cognitis, Ptolemæus et Cassander, inita cum Lysimacho et Seleuco societate, bellum terra marique enixe instruunt. 5. Tenebat Ptolemæus Ægyptum cum Africæ parte majore et Cypro et Phœnice.[b] Cassandro parebat Macedonia cum Græcia. 6. Asiam et partes[3] Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Demetrius prima belli congressione a Ptolemæo apud Gamalam[c]

1 Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. addunt *Alceta.*—2 Coll. N. *pericula*, nec male.—3 Ita Mss. Fuldenses, quibus accedunt Magl. Leid. 1. 4. Thuan. Bong. Hegesipp. I. 9. 'Dum regni ejus partes invadere cœpit,' et 25. 'Cum esset in partibus Judææ.' D. Matth. II. 22. 'Ανεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας. XVI. 13. 'Ελθὼν δὲ 'Ιησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου. D. Luc. Act. Apost. II. 10. Κατοικοῦντες Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην. Herodian. VI. 5. 'Ως ἄρα φαίνοιτο 'Ρωμαίων στρατὸς ἕτερος ἐν τοῖς ἐῴοις

NOTÆ

[a] *Polyperchonte*] Errat Justin. diu enim superstes fuit, eumque Antigonus M. talentis ad suas partes traxerat: sed postea illius hostes, occiso Hercule, secutus est.

† A. M. 3740. Ol. 116. 4. U. C. 439. Ant. Ch. 312.

[b] *Phœnice*] Pars Syriæ maritima, duas divisa in partes; una, Phœnicia propria, ubi Tripolis et Sidon; altera Phœnicia Libani dicebatur, ubi Damascus.

[c] *Gamalam* [*Galamam*] Lege *Gazam*, ut habent Diod. Plut. et Appian. vel *Gamalam*, quæ civitas est Gazæ proxima.

vincitur.[d] ‡ 7. In quo prælio major Ptolemæi moderationis gloria quam ipsius victoriæ fuit:[a] 8. siquidem et amicos Demetrii non solum cum suis rebus, verum etiam additis insuper muneribus, dimisit;[4] et ipsius Demetrii privatum omne instrumentum ac familiam reddidit, adjecto honore verborum,[b] 9. 'non se propter prædam, sed propter dignitatem, inisse bellum; indignatum, quod Antigonus, devictis diversæ factionis ducibus, solus communis victoriæ præmia corripuisset.'[5]

CAP. II. 1. Dum hæc aguntur, Cassander, ab Apollonia rediens, incidit in Autariatas,[1 e *] qui, propter ranarum muriumque multitudinem relicto patriæ[2] solo, sedes quærebant:[3] 2. veritus, ne Macedoniam occuparent, facta pactione in societatem eos recipit;[4] agrosque iis[5] ultimos Macedoniæ assignat.[6] 3. Deinde, ne Hercules,[f] Alexandri

[a] *In quo certamine Ptolemæus plus gloriæ sibi comparavit propter moderationem, quam ob victoriam relatam.*

[b] *Et reddidit ipsi Demetrio omnem supellectilem domesticam, et omnes famulos, cum verbis honorificis.*

μέρεσι Παρθυαίων.—4 Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *cum s. r. dimisit, v. e. a. i. m. honoravit.*—5 Magl. *dirip.* quod ex glossa ortum videtur. 'Corripere' enim pro, intercipere et diripere, usurpari docet Avus ad h. l. et IV. Obs. p. 30.

1 Freinsh. pro *Abderitas* verissime ex Diod. restituit *Autariatas.* Iid. Αὐταριάται dicuntur Straboni VII. p. 313. 315. et seqq. 'Αφθαριάται Agatharchidæ cap. 26. et Appiano de B. Illyr. p. 1196. quem ad h. l. laudat Bernecc. Αὐταριέες et Αὐταριαῖοι. Αὐτωριάται Æliano XIII. de Nat. Anim. 41. Med. Leid. 2. 5. *Audariates.*—2 Med. quatuor Leid. Bodl. Coll. C. C. ed. Ald. Junt. *patrio.* Ita XVII. 3. 3. ex octo Mss. et ed. Rom. 'Relicto patrio solo.' XXXVIII. 10. 7. 'Nihil Parthis reliquum præter patrios fines fuit.' Flor. II. 6. 'Desiderio patrii soli.' Sulp. Severus I. Hist. Eccles. 7. 'In solum patrium rediturus.'—3 Magl. *novas q. s.* Rom. *novas s. q.* ut XX. 5. 7. 'His autem Gallis causa in Italiam veniendi sedesque novas quærendi,' &c. et XXIV. 4. 1. 'Ad sedes novas quærendas.'—4 Sic pro *recep.* Med. Leid. 2. Ald. Junt. quomodo etiam Faber edidit.—5 Med. Leid. 3. 5. *his.*—6 Rom. *assignavit*, et cum Bech.

NOTÆ

[d] *Vincitur*] Demetrius cum Seleuco et Ptolemæo audacia juvenili ausus congredi, licet eum duces a pugna deterrerent, post acre prælium fugere coactus est; 5. M. suorum cæsa, 8. M. capta, Phœnicia amissa, temeritatis præmia fuerunt.

‡ A. M. 3742. Ol. 117. 1. U. C. 441. Ant. Ch. 310.

[e] *Autariatas* [*Abderitas*] Autariatas vocat Diod. juxta Orbitaum Pæoniæ montem habitantes.

* A. M. 3743. Ol. 117. 2. U. C. 442. Ant. Ch. 309.

[f] *Hercules*] Occiso nuper cum Roxane matre, Cassandri jussu, Alex-

filius, qui fere[7] annos quatuordecim excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniæ vocaretur, occidi eum tacite cum matre Barsine[8] jubet, corporaque eorum terra obrui, ne cædes sepultura proderetur: 4. et, quasi parum facinoris in ipso primum rege, mox in matre ejus Olympiade ac filio, admisisset,[c] 5. alterum quoque filium cum matre Rhoxane pari fraude interficit: scilicet quasi regnum Macedoniæ, quod affectabat, aliter consequi quam scelere non posset. 6. Interea Ptolemæus cum Demetrio navali prælio[g] iterato congreditur; et amissa classe, hostique concessa victoria, in Ægyptum refugit. 7. Demetrius filium Ptolemæi Leontiscum,[h] et fratrem Menelaum, amicosque ejus cum privati instrumenti ministerio, pari provocatus antea munere, Ægyptum[9] remittit:[d] 8. et, ut appareret eos non odio sed dignitatis gloria accensos, donis muneribusque inter ipsa bella contendebant. 9. Tanto honestius tunc bella gerebantur, quam[10] nunc amicitiæ coluntur. 10. Hac victoria elatus Antigonus regem se[11] [i]

[c] *Et quasi non satis magnum scelus admisisset, primum in ipso rege Alexandro, mox in ejus filio et matre Olympiade occidendis.*

[d] *Remittit in Ægyptum ejus amicos cum omni eorum supellectili, cum ipse tale munus a Ptolemæo antea recepisset.*

Ven. Flor. *agrosque iis ultimis M. finibus.* Ald. Junt. Ms. Magl. *iis in ultimis M. f. assignat.*—7 In Magl. Leid. 2. 3. Bodl. Coll. C. C. ed. Rom. Ald. Junt. *f.* desideratur. Vid. Bong. Ven. *pane.* Jens. Bech. Med. *per.*—8 Georg. Syncellus p. 264. 'Ρωξάνην σὺν Ἀλεξάνδρῳ παιδὶ πεμφθεῖσαν εἰς Ἀμφίπολιν Σελεῦκος Νικάνωρ ἀφανίζει, Κασάνδρου κελεύσαντος, ὥς φασι. Pro *Rhoxane* igitur legend. *Barsine*, et paulo ante, ut Vorst. monuit ad XIV. 6. 2. *ne Alexander Al. f.* et *cum matre Rhoxane.*—9 Magl. *in Æ.*—10 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *quanto.*—11 Magl. *se clam.*—12 Coll. N. *r. s. assumunt potestatem.*—

NOTÆ

andro, Hercules Pergamo, ubi educabatur, evocatus, a Polysperchonte, quem Cassander etiam corruperat, necatus est.

[g] *Navali prælio*] Quæ in Græcia gessit Demetrius, Munychiæ expugnationem, de Ptolemæo ejusque fratre Menelao navales victorias, captamque Cyprum ins. omisit Justin.

[h] *Leontiscum*] Quæ de Leontisco Justin. de Cyllene duce prius in Phœnicia victo refert Plut.

[i] *Regem se*] Auctor fuit Aristodemus, qui victoriæ nuntius missus a Demetrio, 'Salve,' inquit, 'rex Antigone, vicimus prælio navali Ptolemæum, Cyprum tenemus, militum XVI. millia captiva habemus.' Hæc narrat Plut.

cum Demetrio filio appellari a populo jubet.† 11. Ptolemæus quoque, ne minoris apud suos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. 12. Quibus auditis, Cassander et Lysimachus et ipsi regiam sibi majestatem vindicaverunt.[12] 13. Hujus honoris ornamentis tamdiu omnes abstinuerunt, quamdiu filii regis sui superesse potuerunt. 14. Tanta in illis verecundia fuit,[13] ut, cum opes regias haberent, regum tamen nominibus æquo animo caruerint, quoad Alexandro justus hæres fuit.[14] 15. Sed Ptolemæus et Cassander, ceterique factionis alterius duces, cum carpi se singulos[k] ab Antigono viderent, dum privatum singulorum, non commune universorum, bellum ducunt, nec auxilium ferre alter alteri volunt,[e] quasi victoria unius, non omnium, foret, 16. per epistolas se invicem confirmantes, tempus et locum[15] coëundi condicunt, bellumque communibus viribus instruunt. 17. Cui cum Cassander interesse propter finitimum bellum[l] non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit.

Cap. III. 1. Erat hic Lysimachus illustri[m] quidem Macedoniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior; 2. quæ tanta in illo fuit, ut animi magnitudine, philosophia ipsa,[1] viriumque gloria omnes, per quos Oriens

[e] *Cum cernerent se contemni ab Antigono, dum singuli separatim in eum, et non omnes simul, bellum gerunt, nec alter alteri vult dare auxilium.*

13 Coll. N. *tanta illis v. erat:* ut XVIII. 4. 9. 'Quibus par odium in regem esse arbitrabatur:' ubi Flor. Ald. *In quibus.* *Erat* etiam dant Med. Magl. quatuor Leid. Periz. Bodl. ed. Rom. Ald. Junt.—14 Med. Leid. 2. 5. Bodl. Junt. *foret.*—15 Ita Magl. Coll. N. Thuan. sed Ald. Junt. *t. locumque.*

1 Leid. 3. 4. 5. Bodl. Periz. Coll. C. C. *philosophiam ipsam*, quod vulgato

NOTÆ

† A. M. 3747. Ol. 118. 2. U. C. 446. Ant. Ch. 305.

[k] *Carpi se singulos*] Multis urbibus Cassander a Demetrio spoliatus legatos ad Antigonum de pace miserat; quibus cum ille superbius respondisset, nullam spem esse pacis, nisi Cassander se suaque ipsi permitteret; Cassander, ut illius coërceret audaciam, cum Lysimacho, Seleuco, et Ptolemæo iniit societatem.

[l] *Propter finitimum bellum*] Ipsi enim imminebat Demetrius cum validis copiis.

[m] *Illustri*] Agathoclis fil. fuit, inter Alexandri custodes conspicuus. Ita Paus.

domitus est, vicerit: 3. quippe cum Alexander Magnus Callisthenen[n] philosophum, propter salutationis Persicæ interpellatum morem, insidiarum, quæ sibi paratæ fuerant, conscium fuisse iratus finxisset;[f] 4. eumque, truncatis crudeliter omnibus membris,[2] abscisisque[3] auribus ac naso labiisque, deforme ac miserandum spectaculum reddidisset: 5. insuper cum cane in cavea clausum ad metum ceterorum circumferret: 6. tunc Lysimachus, audire Callisthenen et præcepta ab eo virtutis accipere solitus, misertus tanti viri, non culpæ sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in remedia[4] calamitatium[5] dedit. 7. Quod adeo ægre Alexander tulit, ut eum objici ferocissimo[6] leoni juberet.[o] 8. Sed, cum ad conspectum ejus concitatus[7] leo impetum fecisset, manum amiculo involutam Lysimachus in os leonis immersit, abreptaque[8] lingua[9] feram exanimavit. 9. Quod cum nuntiatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit; carioremque eum propter constantiam tantæ virtutis habuit. 10. Lysimachus quoque magno animo regis, veluti parentis, contumeliam tulit.[g] 11. Denique omni ex animo hujus facti memoria exturbata, postea in India insectanti regi quosdam palantes hostes, cum a

f Cum enim Callisthenes philosophus auctor fuisset abrumpendæ consuetudinis Alexandrum more Persarum salutandi, ideoque illi succensuisset Alexander, finxissetque ipsum participem fuisse insidiarum, quæ paratæ sibi fuerant.

g Lysimachus quoque fortiter tulit injuriam sibi a rege illatam, tanquam si a parente illata esset.

præferunt Bern. et Schef.—2 Ms. Duisburg. teste Dukero ad Liv. xxxi. 34. *et crud. omn. laniatum m.*—3 Sic Med. Leid. 4. Thuan. Periz. Ita ap. Macrob. i. Comm. in Somn. Scip. 2. in tribus Mss. Angl. legitur ' Saturnus pudenda Cœli patris abscidens.' Vulg. *abscindens.* Cf. Heins. ad Prudent. Apoth. 945. et Avum ad Liv. xliv. 5.—4 Vulg. *remedium.* Med. quatuor Leid. Periz. et Vincent. v. 46. *remedia.*—5 Ita Med. L. 4. 5. idemque dant Mss. ed. Bong. aliæque xvi. 4. 5.—6 Coll. C. C. ed. Rom. *perferoc.*—7 Ita Vincent. verum Med. Magl. Periz. ed. Jens. Rom. Bech. aliæque *concitus.* Sen. Hippol. 901. ' Hi trepidum fuga Videre famuli concitum celeri pedem.' Stat. ix. Th. 110. ' Ipse nec ire retro nec in obvia concitus arma Exsilit.' Apul. Florid. 22. ' Tum cum eo equo per viam concito pervolant.'—8 Sic Med. ed. Rom. Ald. Junt. et Vincent.—9 Leid. 5. *abreptamque linguam.*—10 Leg. *insectante rege,*

NOTÆ

n *Callisthenen*] De Callisthene supr. diximus.

o *Leoni juberet*] Curt. tanquam fabulam rejicit: Plin. et Seneca probant hanc historiam. Lysimachus quidem, dum venaretur quondam in

satellitum turba equi sui celeritate desertus esset, solus ei per[10] immensas arenarum moles cursus comes fuit. 12. Quod idem antea Philippus frater ejus[p] cum facere voluisset, inter manus regis expiraverat. 13. Sed Lysimachum desiliens equo Alexander hastæ cuspide ita in fronte vulneravit, ut sanguis aliter cludi non posset, quam diadema[q] sibi demtum rex, alligandi vulneris causa, capiti ejus imponeret.[k] 14. Quod auspicium primum regalis majestatis Lysimacho fuit. 15. Sed et post mortem Alexandri, cum inter successores ejus provinciæ dividerentur, ferocissimæ gentes[11] [r] quasi omnium fortissimo assignatæ sunt: 16. adeo etiam consensu universorum palmam virtutis inter ceteros tulit.

CAP. IV. 1. Priusquam bellum inter Ptolemæum sociosque ejus adversus Antigonum committeretur, repente ex Asia Majore digressus Seleucus, novus Antigono hostis accesserat. 2. Hujus quoque et virtus clara et origo admirabilis fuit: 3. siquidem mater ejus Laodice, cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse; 4. gravidam-

[k] *Ut sanguis non potuisset sisti, nisi rex alligasset ejus caput vulneratum diademate, quod sibi demserat.*

vel *solus per*. Prius firmat Vincent. v. 48. ‘ Porro insectante Alexandro in India quosdam palantes hostes, cum a satellitum turba præ celeritate desertus esset, solus ei Lysimachus per immensas arenarum moles comes fuit.’ *Cursus* quoque abest Magl. *cursu* Med. Bodl. atque ita legend. conjecit Schef. Coll. N. *cum a satellitum custodia equi sui celeritate digressus esset, &c.* ‘Palantes’ etiam usurpavit Saxo x. p. 185. 5. et ‘ metu palantes’ VIII. p. 146. 32. ac XIV. 359. 38. et ‘ sparsi palantesque’ XI. p. 207. 33.—11 Med. Leid. 5. Bodl. ed. Rom. Ald. Junt. *fer. ei g.* Cant. *fer. g. ei.* Mox Magl. *fortissimo ei ass.* Periz. *assignatæ sunt sibi.*

NOTÆ

Syria, leonem solus occiderat. Ex Curt.

[p] *Philippus frater ejus*] Dum Bactrianos perfugas persequitur Alexander, juvenes regem comitari soliti defecerant præter unum Philippum, qui pedes et indutus lorica, per 200. stadia comitatus regem, eum contra barbaros pugnantem protexit: sed effusis in fugam barbaris eum liquit animus, regisque manibus exceptus expiravit.

[q] *Diadema*] Παρὰ τὸ διαδεῖν, *a nectendo, ligando.* Erat fasciæ genus e panno vel linteo, qua caput cingeretur.

[r] *Ferocissimæ gentes*] Thraces, qui littus Pontici maris incolunt.

que factam, munus concubitus, annulum a Deo accepisse, in[1] cujus gemma anchora sculpta[s] esset: jussaque donum[2] filio, quem peperisset, dare. 5. Admirabilem fecit hunc[3] visum et annulus, qui postera die, ejusdem sculpturæ,[4] in lecto inventus est; et figura anchoræ, quæ in femore Seleuci nata cum ipso parvulo fuit.[i] 6. Quamobrem Laodice annulum Seleuco eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, edocto de origine sua, dedit. 7. Ubi post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, urbem condidit, ibique geminæ originis memoriam consecravit. 8. Nam et urbem ex Antiochi patris nomine Antiochiam[t] vocavit, et campos vicinos urbi Apollini dicavit.[5] 9. Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit: siquidem filii nepotesque ejus anchoram in femore,[u] veluti notam generis naturalem, habuere. 10. Multa in Oriente, post divisionem inter socios regni Macedonici, bella gessit. 11. Principio Babyloniam[6] cepit:[w] inde, auctis[7] ex victoria viribus, Bactrianos expugnavit. 12. Transitum deinde in Indiam fecit,

[i] *Quæ ipsi parvulo impressa fuit in femore a natura.*

1 *In* omittunt Med. Leid. 2. 5. Coll. N. Periz. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—2 Med. Leid. 5. ed. Bech. *donum id.* Bodl. *dona id.* Ald. Junt. *jussamque donum id.* Faber etiam *jussamque* legend. conjecerat. —3 Ms. Coll. N. ed. Ald. Junt. *Admirabile f. hoc.* Cic. I. de Divin. 27. 'Idque visum pro nihilo habendum esse duxisset.' Macrob. I. Comm. in S. Scip. 3. p. 13. 'Φάντασμα vero, hoc est, visum inter vigiliam,' &c. Inscriptio in Palatio Principis Justiniani: SOLI. INVICTO. MITHRAE. ARAM. EX. VISO. POSVIT. —4 Med. Leid. 5. *scalpt.*—5 Coll. N. *dedic.*—6 Ald. Junt. *Babylonem.* Vincent. VI. 13. 'Hic in pr. Babylonem cepit.'—7 Periz. Coll. N. *auctus.* v. 3. 2.

NOTÆ

[s] *Sculpta*] Sculpturam a cœlatura distinguit Quintilianus penes materiam: cœlatura enim aurum, argentum, æs, ferrum; sculptura vero lignum, ebur, marmor, vitrum et gemmas, complectitur.

[t] *Antiochiam*] Multiplex fuit huj. nominis civitas. 1. In Syria ad Orontem fl. nunc *Antachia*, de qua hic agitur. 2. In Mesopotamia, non procul a Tigri; *Nisibin.* 3. In Pisidia. 4. In Cilicia, propter Pisidiæ et Pamphyliæ confinium. 5. Ad Taurum montem, inter Issum et Euphratem. 6. In Caria ad Mæandrum fl. inter Apameam et Ephesum.

[u] *Anchoram in femore*] Quod Appian. confirmat in Syriacis.

[w] *Babyloniam cepit*] Acceptis a Ptolemæo peditibus 800, et equitibus 200, urbem, unde nuper ab Antigono fuerat ejectus, deditione accepit: tum, auctus viribus, Nicanorem pro Antigono præfectum Mediæ incautum aggressus superavit.

quæ post mortem Alexandri, veluti[8] cervicibus jugo servitutis excusso, præfectos ejus occiderat.[k] 13. Auctor libertatis Sandrocottus[9] fuerat: sed titulum libertatis post victoriam in servitutem verterat:[l] 14. siquidem occupato regno, populum, quem ab externa dominatione vindicaverat, ipse servitio premebat. 15. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem majestate numinis impulsus: 16. quippe, cum procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici a rege jussus, salutem pedum celeritate quæsierat. 17. Ex qua fatigatione cum somno captus jaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudoremque profluentem lingua ei detersit, expergefactumque blande reliquit. 18. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, contractis latronibus, Indos ad novitatem regni solicitavit.[m] 19. Molienti deinde bellum adversus præfectos Alexandri elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit, et veluti domita mansuetudine[10] eum tergo excepit: duxque belli et præliator insignis fuit.[n] 20. Sic acquisito regno, Sandrocottus ea tempestate, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta jaciebat, Indiam possidebat: 21. cum quo facta pactione[x] Seleucus, compositisque in Oriente rebus, in bellum Antigoni descendit. 22. Adunatis igitur[y] omnium sociorum copiis, prælium committi-

[k] *Veluti si excussum esset jugum servitutis a suis cervicibus, necaverat ejus præfectos.*
[l] *Sed post victoriam redegerat in servitutem eos quibus promiserat libertatem.*
[m] *Solicitavit Indos ad novam formam imperii instituendam.*
[n] *Elephantus ferus insolitæ proceritatis se ultro illi obtulit, et eum excepit tergo, tanquam si esset domitus; et in bello et præliis pro illo fortiter pugnavit.*

'Aucti viribus,' et xx. 6. 1. 'Auctus auxiliis.'—8 Med. Leid. 2. 5. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Med. Par. Ald. Junt. *v. a.* Oros. III. 23. et Frec. IV. 26. 'Detracto excussoque a cervicibus jugo.'—9 Ald. Junt. *Sandrocotus. Sandrocottus* Adoni est 'Andragathus,' et Saresberiensi v. 17. p. 322. 'Sandracoctus,' atque Orosio ex tribus Mss. Flor. 'Androcottus.' Ἀνδρόκοττος etiam dicitur Straboni II. p. 70. ubi vid. Casaub. at Σανδρόκοττος xv. p. 702. et 709. —10 Jens. annotarat Ortwin. maluisse *domitum ad mansuetudinem*: quomodo

NOTÆ

[x] *Facta pactione*] Vicinas Indo regiones illi permisit, acceptis ab eo 500. elephantis. Ita Strab.

[y] *Adunatis igitur*] Seleuco et Lysimacho erant 74000. peditum, equitum 15000., elephanti 400., currus

tur:[a]‡ in eo Antigonus occiditur,[a] Demetrius filius ejus in fugam vertitur.[b] 23. Sed socii, profligato hostili bello, denuo in semet ipsos arma verterunt;[11] et, cum de præda non convenirent, iterum in duas factiones diducuntur.[12] 24. Seleucus Demetrio,[c] Ptolemæus Lysimacho junguntur.[13] Cassandro defuncto[d] Philippus filius succedit. 25. Sic quasi ex integro nova Macedoniæ bella nascuntur.[e]

loquitur Curt. IX. 8. 'Utrumque animal ad mansuetudinem domitum.'—11 Med. Magl. Leid. 3. Thuan. Bodl. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *vertunt*.—12 Sic Junt. Ald. Leid. 5. At Magl. ed. Rom. *dividuntur*. Ap. Frec. III. 26. vitiose editum *pactiones*.—13 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. atque edd. Orosii et Frec. *jungitur:* verum Leid. 1. Orosii et 1. Freculphi a vulg. stant.

NOTÆ

120.: Antigono vero pedites supra 70000., equitum 10000., elephanti 75. Sic numerat Plut.

[a] *Prælium committitur*] Ad Ipsum. Demetrius cum equitum lectissimis Antiochum Seleuci fil. verterat in fugam: sed, dum fugientium tergo instat imprudentius, Seleucus aciem Antigoni equitatu nudatam circumvectus, hinc irruptionem cum elephantis minatur, inde ad se transeundi potestatem facit omnibus; pars altera paruit, altera fuga sibi consuluit.

‡ A. M. 3753. Ol. 119. 4. U. C. 452. Ant. Ch. 299.

[a] *Occiditur*] Dum fugiunt milites, ingens hostium globus Antigonum petit, frustraque expectantem filium telorum grandine opprimit. Jactitare solebat Antigonus se regum societatem, sicut avium pascentium globum, uno lapide disturbaturum.

[b] *In fugam vertitur*] Superveniens Demetrius, agnita clade, cum 5. peditum M. et equitum 4. fugit Ephesum, unde Athenas navigavit.

[c] *Seleucus Demetrio*] Videns Seleucus Lysimachum e Ptolemæi filiabus unam sibi, filio alteram, in matrimonium assumere, subveritus ne uterque ipsum invaderet, Stratonicen Demetrii filiam, quo facilius eum jungeret sibi, uxorem duxit. Ita Plut.

[d] *Cassandro defuncto*] Ob crudelitatem in Alexandri Magni familiam, ut refert Paus. ex morbo aquæ subter cutem fusæ vivus, etiamnum erumpentibus undique vermibus, extabuit.

[e] *Bella nascuntur*] Ob dissidia inter fratres Philippum, Antipatrum, et Alexandrum, Cassandri filios.

LIBER XVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Antipater, Cassandri filius, fit parricida. Demetrius Alexandrum, Cassandri filium, interficit, et Macedoniam occupat. 2. Demetrius prælio fusus fugatur. Antipater parricida fœde perit. In Cassandri familiam numinis vindicta. Ptolemæi placidum fatum. 3. Bellum Pyrrhi et Lysimachi. De Heracleæ origine et statu digressio. 4. Clearchi, tyranni Heracliensis, artes. 5. Quibus rationibus Clearchus tyrannidem firmaverit. Clearchus tandem a Chione et Leonide, juvenibus nobilissimis, obtruncatur. Post Clearchi supplicium Heracleæ conditio.

CAP. I. 1. Post Cassandri regis filiique ejus Philippi[a] continuas mortes, Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno post tempore, ab Antipatro filio, cum vitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur.[*] 2. Causa parricidii fuit, quod post mortem mariti, in divisione inter fratres regni, propensior fuisse Alexandro[1] videbatur. 3. Quod facinus eo gravius omnibus visum est, quod nullum maternæ fraudis vestigium fuit. 4. Quanquam in parricidio nulla satis justa causa ad sceleris patrocinia prætexi potest.[a] 5. Ob hæc igitur Alexander,[2] in ultionem maternæ necis gesturus cum fratre bellum, auxilium a Demetrio petit: 6. nec Demetrius spe invadendi Macedonici

[a] *Sed in parricidio nulla legitima causa afferri potest ad scelus excusandum.*

1 Ita Bodl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. Val. M. I. 8. 2. 'Deorum propensum huic urbi numen.'—2 Med. 2. *Ob hoc* i. *A.* Periz. *Ob hæc A.* Ita XVII. 2. f. ex iisd. et Coll. N. 'Ob hoc Pyrrhus eum vindicem regni reliquit.'

NOTÆ

[a] *Philippi*] Qui eod. fere, quo Cassander, anno mortem obiit.

[*] A. M. 3755. Ol. 120. 2. U. C. 454. Ant. Ch. 297.

regni moram fecit.[b] 7. Cujus adventum verens Lysimachus persuadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti, quam paternum hostem in Macedoniam[3] admitti. 8. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem cum præsensisset Demetrius, per insidias[c] Alexandrum interficit;[4] † 9. occupatoque Macedoniæ regno, cædem apud exercitum excusaturus, in concionem vocat. 10. Ibi 'priorem se petitum ab Alexandro' allegat; 'nec fecisse se, sed occupasse insidias. 11. Regem autem se Macedoniæ vel ætatis experimentis vel causis justiorem esse.[a] 12. Patrem enim suum et Philippo regi et Alexandro Magno socium in omni militia fuisse; 13. liberorum deinde Alexandri ministrum et ad persequendos defectores ducem extitisse. 14. Contra Antipatrum, avum horum adolescentium, amariorem semper ministrum regni quam ipsos reges fuisse. 15. Cassandrum vero patrem, extinctorem regiæ domus, non fœminis, non pueris, pepercisse; nec cessasse, quoad omnem stirpis regiæ sobolem[5] deleret. 16. Horum scelerum ultionem, quia nequisset ab ipso Cassandro exigere, ad liberos ejus translatam. 17. Quamobrem etiam Philippum Alexandrumque, si quis manium sensus est, non interfectores suos, ac stirpis suæ, sed ultores eorum, Mace-

[a] *Regnum Macedoniæ sibi deberi, et justioribus de causis, et quia major illius esset experientia quam aliorum ob ætatem maturiorem.*

—3 Ald. Junt. *in Macedonia.*—4 Med. 2. Leid. 5. Bodl. Reg. Coll. N. et C. C. ed. Ald. Junt. *interficit*: quomodo ex conj. legit Faber. Huj. Alexandri uxor fuit Lysandra Ptolemæi filia, teste Georg. Syncello p. 265.—5 Med. 2. Leid. 4. *stirpis regiæ subolem*, ut Liv. xxxix. 24. 'Non sobolem tantum stirpis parabat, cogendis omnibus procreare atque educare liberos:' et Curt. iv. 14. 'Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum, illos

NOTÆ

[b] *Moram fecit*] Hoc falsum: cum enim, Samaritanorum bello detentus, adesse Alexandro non posset; ille, evocato Pyrrho, multas urbes cepit; dum Antipater Lysimachum bello contra Thraciæ regem irretitum frustra solicitat.

[c] *Per insidias*] Jam egressus e Macedonia Demetrius Larissam venerat, eumque Alexander honoris causa prosequebatur; sed alter alteri struebat insidias, cum vocatus ad cœnam Alexander a Demetrio occiditur, quem die seq. necare decreverat. Ita Plut.

† A. M. 3759. Ol. 121. 2. U. C. 458. Ant. Ch. 293.

doniæ regnum tenere malle.'[c] 18. Per hæc mitigato populo,[d] rex Macedoniæ appellatur. 19. Lysimachus quoque cum bello Dromichætis,[6] regis Thracum, premeretur, ne eodem tempore et adversus eum dimicare[7] necesse haberet, tradita ei altera parte Macedoniæ, quæ Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit.

CAP. II. 1. Igitur Demetrius totis Macedoniæ[1] regni[2] viribus instructus, cum Asiam occupare statuisset,[e] iterato Ptolemæus, Seleucus, et Lysimachus, experti priore certamine quantæ vires essent concordiæ, pacta societate adunatisque exercitibus,[f] bellum adversus Demetrium transferunt in Europam. 2. His comitem se[g] et belli socium jungit Pyrrhus, rex Epiri,‡ sperans non difficilius Demetrium amittere Macedoniam posse, quam acquisierat. 3. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu ejus corrupto,[h]

[c] *Quare Philippum et Alexandrum, si mortui afficiantur rebus humanis, malle regnum Macedoniæ obtineri a vindicibus cædis suorum, quam ab interfectoribus stirpis suæ.*

principes, illam sobolem regiæ stirpis, duces vestros regum instar, vinctos habet.'—6 Sic Flor. Par. Ald. Δρομιχαίτης quoque a Diod. vocatur in Exc. Constantini Porphyr. p. 267.—7 Med. 1. Leid. 5. Bodl. *temp. et adv. Demetrium cum dim.* Magl. *temp. adv. Demetrium et cum* (nempe, Dromichæten regem Thraciæ) *dim.*

1 Medicei, Leid. 5. Bodl. Coll. N. ed. Ald. Junt. *Macedonici.* Ita præc. cap. §. 6. 'Spe invadendi Macedonici regni.' xv. 4. 9. 'Post divisionem inter socios regni Macedonici.' xxx. 3. 9. 'Sub jugum Macedonici imperii subacti,' et xxxiii. 1. 7. 'Finis Macedonici regni.'—2 Magl. Periz. *tot.*

NOTÆ

[d] *Mitigato populo*] I. e. exercitu, qui Demetrii territus copiis, et Cassandri aversatus crimina, Demetrium regem proclamavit.

[e] *Occupare statuisset*] Exercitum jam habebat conscriptum peditum 100000. equitum 12000. materiem ad classem 500. navium paratam, ut tradit Plut.

[f] *Adunatisque exercitibus*] Errat Justin. Dum Lysimachus vastat Macedoniam, Ptolemæus, classe Græciam circumvectus, civitates sollicitabat.

[g] *His comitem se*] Pyrrhus, licet pace nuper cum Demetrio facta, et spe invadendæ Macedoniæ, et dolore impulsus, quod Lanassa ipsius conjux, ipso repudiato, Demetrio nupsisset, Berœam occupavit, dum Demetrius in Lysimachum pergeret.

‡ A. M. 3765. Ol. 122. 4. U. C. 464. Ant. Ch. 287.

[h] *Exercitu ejus corrupto*] Ubi de Berœæ redditione allatum est in castra, continuo Demetrius in Pyrrhum movit: sed vix castra castris contulerat, cum milites ad Pyrrhum defecerunt. Quare sibi metuens Demetrius, deposita tragica chlamyde,

ipsoque in fugam acto, regnum Macedoniæ occupavit. 4. Dum [3] hæc aguntur, Lysimachus generum [i] suum Antipatrum, regnum Macedoniæ ademtum sibi fraude soceri querentem, interficit;[d] filiamque suam Eurydicen querelarum sociam in custodiam tradit; 5. atque ita universa Cassandri domus Alexandro Magno seu necis ipsius seu stirpis extinctæ pœnas partim cæde, partim supplicio, partim parricidio, luit. 6. Demetrius quoque a tot exercitibus circumventus, cum posset honeste mori, turpiter se dedere [k] Seleuco maluit. 7. Finito bello, Ptolemæus cum magna rerum gestarum gloria moritur. Is contra jus gentium minimo natu ex filiis [l] ante infirmitatem regnum tradiderat, ejusque rei populo rationem reddiderat: 8. cujus non minor favor in accipiendo, quam patris in tradendo regno fuerat.[e] 9. Inter cetera patris et filii mutuæ pietatis exempla, etiam ea res amorem populi juveni conciliaverat, quod pater, regno ei publice tradito, privatus officium regi

[d] *Occidit Antipatrum, quod quereretur se ejectum fuisse regno Macedoniæ fraude soceri Lysimachi.*

[e] *Qui tantum populi in se amorem expertus est, dum regnum accepit, quantum expertus erat patris, dum ipsi regnum tradidit.*

Macedoniæ vir. Oros. et Frec. 'Demetrius augmento Græciæ et totius Macedoniæ elatus.' Hinc *totius* edidisse videtur Faber.—3 Ven. *Deinde.* Flor. Ald. Junt. *Deinde dum.*

NOTÆ

quæ mundi et siderum simulacrum erat, vili tectus lacernula, clam e castris se proripuit. Plut.

[i] *Lysimachus generum*] Ante hoc bellum generum interfecerat.

[k] *Turpiter se dedere*] Post fugam, collecto exercitu, Athenas obsedit: sed Pyrrhi metu, obsidione soluta, exercitum in Asiam transportavit; unde, captis multis urbibus, victoque Seleuco, in Syriam, Amano monte superato, transiit: sed iterato prælio, dum strenue pugnat, Seleucus ad se attraxit mercenarios; quare Demetrius sæpius occidere sese frustra conatus, cum, quo fugeret, non haberet, ex amicorum consilio se Seleuco dedit; cujus jussu, valida cinctus custodia, in Chersonesum Syriæ ductus est; ubi, Seleuco suppeditante omnia quæ ad splendidam vitæ rationem pertinerent, 3. annos superfuit: ex otio tandem, sagina, et vino, cui nimium indulgebat, in morbum lapsus decessit, inquit Plut.

[l] *Minimo natu ex filiis*] Hic etiam Justin. fallitur: nam Ptolemæus 3. liberos suscepit: ex Eurydice Antipatri filia Ceraunum, postea Macedoniæ regem: ex Berenice Eurydices comite, Philadelphum et Argæum, qui a fratre, quod ad defec-

inter satellites[m] fecerat, omnique regno pulchrius regis esse patrem duxerat.[f]

CAP. III. 1. Sed inter Lysimachum et Pyrrhum regem, socios paulo ante adversus Demetrium, assiduum inter pares discordiæ[1] malum bellum moverat.[g]* 2. Victor Lysimachus,[n] pulso Pyrrho, Macedoniam occupaverat. 3. Inde Thraciæ ac deinceps Heracleæ[o] bellum intulerat, cujus urbis et initia et exitus admirabiles fuere: 4. quippe Bœotiis pestilentia laborantibus oraculum Delphis responderat, 'coloniam in Ponti regione sacram Herculi conderent.' 5. Cum propter metum longæ ac periculosæ navigationis, mortem in patria omnibus præoptantibus, res omissa esset, bellum his Phocenses intulerunt: 6. quorum[h] cum adversa prælia paterentur, iterato ad oraculum[3] decurrunt;[4] responsum, 'idem belli quod pestilentiæ remedium fore.' 7. Igitur conscripta colonorum manu, in Pontum delati, urbem Heracleam condiderunt; et, quoniam

[f] *Privatus functus est inter custodes corporis regis munere satellitis, putans sibi gloriosius patrem esse regis, quam regem.*
[g] *Discordia, quæ malum est oriri solitum inter pares, excitaverat bellum.*
[h] *A quibus cum in præliis vincerentur, consulunt oraculum.*

1 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *discordia. Discordiæ malum*, ut *nequitiæ mala* ap. Phædr. III. 8. 15. 'Tu formam ne corrumpas nequitiæ malis:' et *dissensionis mala* h. cap. §. 8. 'Multa etiam domesticæ dissensionis mala fuere.' Ita Medicei, Thuan. Leid. 2. 5. Peris. Bodl. Coll. N. ed. Ven. Bech. Med. Par. Ald. Junt. Vulg. *Multæ e. d. dissensiones f.*—2 Coll. N. *cujus*, sc. belli.—3 Med. 2. Bodl. Coll. N. *oracula.*—4 Hoc ducis nomen ex Thucyd. IV.

NOTÆ

tionem incitaret Cyprios, necatus est. Unde Ptolemæo Philadelphi nomen inditum est.

[m] *Inter satellites*] Quod etiam refert Paus.

* A. M. 3706. Ol. 123. 1. U. C. 465. Ant. Ch. 286.

[n] *Victor Lysimachus*] Post fugam Demetrii Pyrrhus, diffidens Macedonibus, Lysimacho partem Macedoniæ concesserat: sed, bello paulo post orto, tota Macedonia a Lysimacho expulsus est.

[o] *Heracleæ*] Multiplex fuit. 1. Magnæ Græciæ in Lucania. 2. Ponti, in Bithynia. 3. Macedoniæ, inter Lychnidum et Ædessam. 4. Phthiotidis, in Thessaliæ confinio, propter Asopum. 5. Cariæ, inter Miletum et ostia Mæandri fl. 6. Chersonesi Tauricæ, ad Mæoticam paludem. 7. Syriæ, in Cyrrhestica regione. 8. Thraciæ, quæ et Perinthus a Ptolemæo dicitur, in ora Propontidis, inter Byzantium et Callipolim, de qua hic loquitur Justin. Tres etiam fuerunt in Ægypto.

fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore magnas opes paravere. 8. Multa deinde hujus urbis adversus finitimos bella, multa etiam domesticæ dissensionis mala, fuere. Inter cetera magnifica vel præcipue illud memorabile fuit. 9. Cum rerum potirentur Athenienses, victisque Persis Græciæ et Asiæ tributum in tutelam classis descripsissent,[i] omnibus cupide ad præsidium salutis suæ conferentibus, soli Heraclienses ob amicitiam regum Persicorum collationem abnuerant. 10. Missus itaque ab Atheniensibus Lamachus[4] cum exercitu ad extorquendum quod negabatur, dum relictis in littore navibus agros Heracliensium populatur, classem cum majore parte exercitus naufragio repentinæ tempestatis amisit.[k] 11. Itaque cum neque mari posset, amissis navibus, neque terra auderet[5] cum parva manu inter tot ferocissimas gentes reverti, Heraclienses, honestiorem beneficii quam ultionis occasionem rati,[l] instructos commeatibus auxiliisque dimittunt; 12. bene agrorum suorum populationem impensam existimantes, si, quos hostes habuerant, amicos reddidissent.

CAP. IV. 1. Passi sunt inter plurima mala etiam tyrannidem: 2. siquidem cum plebs et novas tabulas et divisionem agrorum divitum impotenter flagitaret, 3. diu re[1] in senatu tractata, cum exitus rei non inveniretur, ad[2] postremum adversus plebem nimio otio lascivientem auxilia a Timotheo[p] Atheniensium duce, mox ab Epaminonda The-

[i] *Cum Athenienses essent in Græcia aliis potentiores, et, Persis superatis, imposuissent tributum sociis qui erant in Asia et Græcia ad tuendam classem.*

[k] *Amisit classem, naufragio excitato a repentina tempestate.*

[l] *Heraclienses arbitrantes sibi honestius illos beneficiis afficere, quam ulcisci injurias.*

75. cui accedunt Med. 2. Leid. 2. 5. Justino asseruit Parens tom. II. Thes. Antiq. Græc. LXV. Ejusd. etiam meminit Diod. XII. 72. Μετὰ δὲ ταῦτα Λάμαχος ὁ στρατηγὸς ἔχων δέκα τριήρεις ἔπλευσεν εἰς τὸν Πόντον, καὶ καθορμισθεὶς εἰς Ἡράκλειαν περὶ τὸν ποταμὸν τὸν ὀνομαζόμενον Κάχητα πάσας τὰς ναῦς ἀπέβαλε. Μεγάλων γὰρ ὄμβρων καταῤῥαγέντων, καὶ τοῦ ποταμοῦ βίαιον τὴν καταφορὰν τοῦ ῥεύματος ποιησαμένου, τὰ σκάφη κατά τινας τραχεῖς τόπους προσπεσόντα τῇ γῇ διεφθάρη. Pro Κάχητα ap. Thucyd. d. l. legitur Κάληκα.—5 Ald. Junt. *possent et auderent.*

1 Perizon. ad *re* annotarat: 'An non hoc spurium?'—2 Sic Medicei, Leid.

NOTÆ

[p] *A Timotheo*] Fuit ille bello fortunatissimus, si Plut. credimus. Sed,

banorum, petivere. 4. Utrisque negantibus, ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant, decurrunt. 5. Tanta calamitatium necessitas fuit, ut, cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriæ revocarent.[m] 6. Sed Clearchus exilio facinorosior redditus, et dissensionem populi occasionem invadendæ tyrannidis existimans, 7. primo tacitus cum Mithridate, civium suorum hoste, colloquitur; et inita societate paciscitur, ut revocatus in patriam, prodita ei urbe, præfectus ejus constitueretur. 8. Postea autem insidias, quas civibus paraverat, in ipsum Mithridaten verterat.[3] 9. Namque cum velut arbiter civilis discordiæ de[4] exilio reversus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit; captumque, accepta ingenti pecunia, dimisit. 10. Atque ut in illo[5] subitum se ex socio fecit hostem, sic ex defensore senatoriæ causæ repente patronus plebis evasit; 11. et adversus auctores potentiæ suæ, a quibus revocatus[6] in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non solum plebem accendit; verum etiam nefandissima quæque tyrannicæ crudelitatis exercuit. 12. Igitur populo ad concionem vocato, 'neque se affuturum amplius grassanti in populum senatui' ait; 'intercessurum etiam, si in pristina sævitia perseveret:[n] 13. quod si pares se crudelitati senatorum

[m] *Necessitas eos impulit ad tantam calamitatem, ut revocarent ad defendendam patriam eum, quem ex ea ejecerant.*

[n] *Dixit se non protecturum amplius senatum sævientem in populum, sed obstiturum illi, si perseveret in pristina crudelitate.*

---

2. 5. Periz. Coll. N. et pleræque vetustæ edd. atque Bong. Vulg. *ad* abest.—3 Med. 2. Periz. Coll. N. ed. Ald. Junt. *vertit*. Magl. ed. Rom. *convertit*: quod imitatur Saxo II. p. 23. f. 'Insidias a fratre in virum convertit.' At prius adhibuit Auctor XIII. 8. 6. 'Insidiæ in insidiatores versæ.'—4 *De* ignorat Leid. 1.—5 Med. 1. *Atq. ut illo*, i. e. illa re. Flor. Ald. Junt. et cod. Dorvil. 3. testante Wopkensio ad XXXVIII. 6. 1. *Atq. ut illi*.—6 Flor. Ald. Junt. *rev.*

NOTÆ

cum res a se præclare gestas virtuti suæ, non fortunæ, ascriberet, nonnulli ipsius æmuli in tabula pingi dormientem jusserunt Timotheum, et, ipso dormiente, Fortunam circumdantem retia urbibus hostium. Qua pictura adeo exarsit Timotheus, ut in has voces eruperit: 'Hæc ego feci, non Fortuna.' Qua impia voce, inquit Plut., factum est, ut postea tam infelix in bello extiterit, quam fortunatus antea fuerat.

arbitrarentur,[7] abiturum cum militibus suis, neque civilibus discordiis interfuturum: 14. sin vero diffidant viribus propriis, vindictæ se civium non defuturum. 15. Proinde consulant sibi ipsi: jubeant abire se, an malint causæ[8] popularis socium remanere.'[9] 16. His verbis solicitata plebs summum ad eum imperium[10] defert; et, dum senatus potentiæ irascitur, in servitutem se tyrannicæ dominationis cum conjugibus et liberis tradit. 17. Igitur Clearchus sexaginta senatores comprehensos (nam ceteri in fugam[11] dilapsi erant) in vincula compingit. 18. Lætari[12] plebs, quod a duce potissimum senatorum senatus deleretur, versaque vice, auxilium eorum in exitium conversum esset.[o][13] 19. Quibus[14] dum mortem passim omnibus minatur, cariora eorum pretia facit:[p] 20. siquidem Clearchus, magna pecunia (quasi minis populi occulte eos subtracturus) accepta, spoliatos fortunis vita quoque spoliavit.

CAP. V. 1. Cognito deinde, quod bellum sibi ab iis, qui profugerant, misericordia in auxilium solicitatis civitatibus, pararetur,[q] servos eorum manumittit; 2. et, ne quid mali afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum filias-

[o] *Et, mutatis rebus, illum ipsum, qui venerat ad eorum auxilium, exitium illis intentare.*

[p] *Quibus omnibus dum mortem minitatur, extorquet ab iis majorem vim pecuniæ.*

[q] *Cum cognosceret parari sibi bellum a profugis, qui obtinuerant auxilium ab urbibus commotis eorum miseria.*

---

fuerat.—7 Conj. Fabri corrigentis *arbitrentur* juvant Med. 2. Magl. in quibus corrupte scriptum *quod se inparem* et *quod si parem se crud. sen. arbitretur.*—8 Mss. *an m. vel c.* Magl. *videant, abire, an se malint, vel c.* Leg. *videant, ab. s. m. an c.* *Videant*, i. e. considerent, ut I. 6. 11. 'Proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus, acies rumpenda sit.'—9 Ald. Junt. *an malint socium c. p. r.* Heins. Animadv. ad Tac. III. A. 46. Obs. Misc. tom. IX. p. 392. legit *P. c. sibi, sive jubeant abire, seu malint vel causa populari soc. rem.*—10 Magl. ed. Rom. *summam ad eum imperii.* Ita I. 6. 8. 'Summam belli eidem committit.' Liv. XXV. 37. 'Ut ad L. Marcium cuncti summam imperii detulerint,' et XXVII. 31. 'Penes eum summa imperii erat.' Plin. Paneg. 56. 'Postquam ad se imperii summam Dii transtulerint.'—11 Med. 1. Leid. 5. Bodl. Coll. C. C. *in fuga*, idemque in Mss. reperit Bong. non *fuga*, quod ex iisd. profert Vorst. cui tamen emendanti *fuga dilapsi* favet locus Saxonis XIII. p. 234. f. 'Postquam fuga delapsum cognovit.' Leg. *dilapsum.* Simile mendum ap. eund. occurrit XIV. p. 270. 49. 'Exercitus parte delapsa.' Regino II. Chron. p. 93. 'Abbas et congregatio fratrum vix fuga dilapsi sunt.'—12 Med. 1. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. ed. Ald. Junt. *Lætatur.*—13 Ita Leid. 3. 5. Periz. Coll. N. ed. Rom. Bech. Med. Ald. Junt. *Esse* Bong. aliæque.—14 Coll. N. Q. *auditis.*

que nubere servis suis, proposita recusantibus morte, compellit, ut eos sibi fidiores et dominis infestiores redderet. 3. Sed matronis tam lugubres nuptiæ graviores repentinis funeribus fuere. 4. Itaque multæ se ante nuptias, multæ in ipsis nuptiis, occisis prius novis maritis, interficiunt, et se tam funestis calamitatibus, virtute ingenui pudoris, eripiunt. 5. Prælium deinde committitur; quo victor tyrannus captivos senatores in triumphi modum per ora civium trahit.[r] 6. Reversus in urbem alios vincit, torquet alios, alios occidit: nullus locus urbis a crudelitate tyranni vacat. 7. Accedit sævitiæ insolentia, crudelitati arrogantia. 8. Interdum ex successu continuæ felicitatis obliviscitur se hominem; interdum Jovis se filium dicit. 9. Eunti per publicum aurea aquila velut argumentum generis præferebatur: 10. veste purpurea et cothurnis regum tragicorum et aurea corona utebatur; 11. filium quoque suum Ceraunon vocat, ut Deos[1] non mendacio tantum, verum etiam nominibus, illudat.[s] 12. Hæc illum facere duo nobilissimi juvenes Chion et Leonides indignantes,[2] patriam liberaturi, in necem tyranni conspirant. 13. Erant hi discipuli Platonis philosophi, qui virtutem, ad quam quotidie præceptis magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes, quinquaginta cognatos, veluti clientes,[3] in insidiis locant.

[r] *Ducit in conspectu civium senatores captivos, tanquam in triumpho.*
[s] *Ut imitetur Deos non modo origine, quam falso divinam fingebat, sed etiam nominibus.*

1 Ita Lactant. III. 28. 12. 'Nec dissimili errore credunt esse Fortunam quasi Deam quandam res humanas variis casibus illudentem.' Med. 1. *Deis*, ut ap. Eumenium Paneg. Constant. Cæs. 6. 'Cum mare frustra reciprocum prohibitis fuga quasi illudere videretur.' Oros. VI. 65. p. 417. 'Custodiæ ejus illuserat,' et Salvian. VII. de Gubern. Dei 10. 'Illudentes sibi barbaros cerneret.' Vid. inf. notam ad XVIII. 7. 10. et Donat. ad Terent. Phorm. v. 7. 22.—2 Med. 2. *indignati*, ut I. 3. 3. XIII. 3. 1. et XXIV. 6. 1. Pro *Leonides* Voss. ex Memnone legit *Leon:* verum Justino consentit incertus Auctor ap. Suid. in v. Κλέαρχος. *Ἀπέκτεινε δὲ αὐτὸν* [Κλέαρχον] *πρῶτον μὲν ἡ δίκη· εἶτα δὲ ἡ χεὶρ ἡ Χίωνος, ὅσπερ οὖν ἦν ἑταῖρος Πλάτωνος, καὶ χρόνον διήκουσεν αὐτοῦ, καὶ τὸ μισοτύραννον ἐκ τῆς ἐκείνου ἑστίας ἀσπασάμενος, ἠλευθέρωσε τὴν πατρίδα. κοινωνοὶ* (Mss. Leid. *κοινωνὼ*) *δὲ οἱ τῆς καλῆς πράξεως γενέσθαι λέγονται Λεωνίδης τε καὶ Ἀντίθεος, φιλοσόφω καὶ τώδε ἄνδρε.* Memnon cap. 2. plures huj. conjurationis conscios fuisse refert: *Ὀψὲ δὲ καὶ μόλις ὑπὸ Χίωνος τοῦ Μάτριος, ἀνδρὸς μεγαλόφρονος, καὶ κοινωνίαν πρὸς αὐτὸν* [Κλέαρχον] *τὴν ἐξ αἵματος ἔχοντος, καὶ Λέοντος, καὶ Εὐξένωνος, καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων, συσκευασθῆναι πληγὴν καιρίαν ἐνεγκεῖν, καὶ τελευτῆσαι πικρῶς ἀπὸ τοῦ τραύματος.*—3 *V. c.* e glossemate ortas fuisse frustra

14. Ipsi more jurgantium ad tyrannum, veluti ad regem, in arcem contendunt: 15. qui jure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab altero obtruncatur. 16. Sed et ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, a satellitibus obruuntur. 17. Qua re factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria non liberaretur. 18. Nam frater Clearchi[q] Satyrus eadem via tyrannidem invadit: multisque annis, per gradus successionis, Heraclienses regnum[4] tyrannorum[r] fuere.

suspicabantur Sebis. et Bern. Vid. Avum I. Obs. 24.—4 Coll. N. ed. Junt. *H. sub r.* Medicei, Leid. 2. 5. Bodl. Reg. Thuan. Periz. Coll. C. C. ed. Rom. Bech. Flor. Med. Par. Ald. *H. r.*

NOTÆ

[q] *Frater Clearchi*] Multa ibi more suo confundit Justin. duo enim fuerunt Clearchi: primus, cui successit, non Satyrus, sed Timotheus ejus filius, ex Diod. Timotheo Dionysius, illi Satyrus, seu Zathras; huic vero Clearchus alter.

[r] *Tyrannorum*] Quorum ultimus fuit Lysimachus, qui libertatem civibus eripuit.

LIBER XVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Lysimachi regis tragœdia. 2. Idem amissis quindecim liberis in prælio occumbit. Seleucus per insidias occiditur a Ptolemæo. Ptolemæus principum amicitiam, præsertim Pyrrhi, sibi conciliat. 3. De Epirotarum regno, ejusdemque origine ac regibus, digressio. Pyrrhi varia fortuna.

Cap. I. 1. Per idem ferme tempus in[1] Hellesponti[a] et

1 *In* omittunt Medicei, Magl. Leid. 2. 4. Thuan. Periz. Bodl. Coll. N. ed.

NOTÆ

[a] *Hellesponti*] Fretum est angustum inter Ægæum mare et Propenti-

Chersonesi regionibus terræ motus fuit: † 2. maxime tamen Lysimachia,[b] urbs ante duos et viginti annos a Lysimacho rege condita, eversa est.[c] 3. Quod portentum dira Lysimacho stirpique ejus ac regni ruinam cum clade vexatarum regionum portendebat.[a] 4. Nec ostentis fides defuit: nam brevi post tempore Agathoclen filium[d] suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem multa bella prospere gesserat, non solum ultra patrium, verum etiam humanum ultra[2] morem perosus, ministra Arsinoë noverca,[e] veneno interfecit.[b] 5. Hæc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinæ, fuit. ‡ 6. Nam parricidium principum secutæ cædes sunt, luentium supplicia, quod occisum juvenem dolebant. 7. Itaque et hi, qui cædibus superfuerant, et hi, qui exercitibus præerant, certatim ad Seleucum deficiunt;[f] 8. eumque, pronum jam ex æmulatione gloriæ, bellum Lysimacho inferre compellunt. 9. Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri fuit, et, velut ad exemplum fortunæ, par reservatum. 10. Lysimachus quatuor[g] et septuaginta annos natus erat; Seleucus septem et sep-

[a] *Portendebat ruinam regni, et cladem regionum afflictarum ea tempestate.*

[b] *Impellente Arsinoë noverca, sustulit veneno Agathoclem, quem odio majori habebat, quam non solum patres filios suos, sed homines solent odio habere alios homines.*

Rom. Ven. Flor. Par. Ald. Junt.—2 Vulg. *n. s. p. v. e. h. u.* Medicei, Magl. et sex alii, ed. Rom. Ald. Junt. *ult. h.* Posterius *ultra* nescit Rom. *hum. ultra* dant Ald. Junt. II. 6. 1. ‘Quæ [bella] non modo ultra spem gerendi, verum

NOTÆ

dem, 7. stadiorum spatio, Europam ab Asia dividens.

† A. M. 3770. Ol. 124. 1. U. C. 469. Ant. Ch. 282.

[b] *Lysimachia*] Urbs Chersonesi Thraciæ, ad Isthmum in ora Hellesponti. Fuit alia in Ætolia, alia in Æolide Asiæ Minoris.

[c] *Eversa est*] Ex Euseb. tradit Scaliger eam, Lysimacho mortuo, dirutam a Thracibus, et ab Antiocho Magno a fundamentis instauratam.

[d] *Agathoclen filium*] Is bella prospere gesserat: in Asia tamen levioribus prælìis victus fuerat a Demetrio.

[e] *Arsinoë noverca*] Ptolemæi Lagidæ filia.

‡ A. M. 3771. Ol. 124. 2. U. C. 470. Ant. Ch. 281.

[f] *Ad Seleucum deficiunt*] Quos inter fuit Alexander Lysimachi fil. fratrum cæde territus: alios tamen filios post Agathoclis cædem genuit.

[g] *Lysimachus quatuor, &c.*] 80. annos Lucian. 70. Appian. et Hieron. illi tribuunt.

tuaginta. 11. Sed in hac ætate utrique animi juveniles[3] erant,[4] imperiique cupiditatem insatiabilem gerebant:[a] 12. quippe cum orbem terrarum[h] duo soli tenerent, angustis sibi metis[5] inclusi videbantur, vitæque finem non annorum spatio sed imperii terminis metiebantur.

CAP. II. 1. In eo bello Lysimachus, amissis ante variis casibus quindecim liberis,[i] non instrenue[1] moriens,[k] postremus domus suæ ruinæ cumulus accessit.[c] † 2. Lætus tanta victoria Seleucus, et, quod majus victoria putabat, solum se de cohorte Alexandri remansisse, victoremque victorum extitisse, 'non humanum esse opus, sed divinum munus,' gloriatur: 3. ignarus prorsus, non multo post fragilitatis humanæ se ipsum exemplum futurum: 4. quippe post

[c] *Moriens fortiter absolvit morte sua calamitatem familiæ suæ.*

etiam ultra gesti fidem, peracta sunt.'—3 Leid. 4. a pr. m. et Mss. Fuld. *juvenal.* idemque in cod. Ms. Justini se reperisse testatur Pontanus ad Macrob. IV. Sat. 3. ubi Macrob. laudat Virgil. XII. Æn. 151. quem in Ms. cod. cui accedit Ms. Oxon. ita legi ait id. Vir cl. 'Pubentesque genæ et juvenali in corpore pallor.' Liv. I. 57. 'Et tum quidem a nocturno juvenali ludo in castra redeunt.' Ita duo Mss. Flor. Symmach. I. Ep. 1. 'Hos inter, juvenale decus, sed honore senili, Bisseno celsus, Symmache, fasce cluis,' et VII. 9. 'Decet enim loqui exultantius juvenalem calorem.' Ita Ms. et ed. Scioppii. Marcian. Capella I. p. 3. 'In juvenalis roboris excellentiam.' Ita Ms. Laud. et p. 18. 'Decor juvenalis.' V. p. 189. ex eod. Ms. 'Scholarium juvenalium monitus.' VII. p. 242. 'Juvenalis ætas.' Inscriptio Florentina tom. I. p. 308. CVRATORI. LVSVS. IVVENALIS. Add. Animadvers. eruditi Britanni in Apul. X. Misc. Obs. vol. II. tom. III. p. 399.—4 Leid. 2. *utrique annos juveniles servabant.* Ald. Junt. *uterque animos juveniles servabant.*—5 Sic Med. 2. Coll. N. ed. Ald. Junt. Val. M. VIII. 7. Ext. 10. 'Citerioris ætatis metas, sed non parvi tamen spatii, Chrysippi vivacitas flexit.' Stat. V. Sylv. 3. 255. 'O Pylias ævi transcendere metas, Et Teucros æquare senes, o digne videre Me similem!' Saxo X. p. 192. 10. 'Ne tamen regnandi usum intra patriæ metas clausum haberet.' *Angustis metis,* ut *angusto limite* ap. Juv. X. 168. 'Unus Pellæo juveni non sufficit orbis: Æstuat infelix angusto limite mundi.'

1 Ita Med. 2.—2 Sic Magl. Reg. Bodl. Leid. 1. 4. 5. Periz. ed. Rom. Ven.

NOTÆ

[a] A. M. 3773. Ol. 124. 4. U. C. 472. Ant. Ch. 279.

[h] *Orbem terrarum*] Seleucus Asiam et Syriam, Lysimachus Macedoniam et Græciam, tenebat.

[i] *Quindecim liberis*] Non omnes tamen amiserat, cum Ceraunus in matris amplexibus aliquos superstites intercmerit.

[k] *Moriens*] Extinctum ejus corpus canis domesticus adversus alites et feras diu protexit, donec Thorax Pharsalus inventum sepeliit. Hæc Appian. Alii tamen ab Alexandro filio sepultum volunt.

† A. M. 3773. Ol. 124. 4. U. C. 472. Ant. Ch. 279.

menses admodum septem a Ptolemæo,[l] cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias[m] circumventus, occiditur; 5. regnumque Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter amittit. 6. Igitur Ptolemæus, cum et in gratiam memoriæ magni Ptolemæi patris, et in favorem ultionis Lysimachi ambitiosus[n] ad[2] populares esset,[d] primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit; 7. nuptiasque Arsinoës sororis suæ, matris eorum, petit, puerorum adoptione promissa; 8. ut, cum in locum patris eorum successisset, nihil illi moliri vel verecundia matris, vel appellatione patris, auderent.[e] 9. Fratris quoque regis Ægypti concordiam per epistolas deprecatur; professus, 'deponere se offensam erepti[3] paterni regni, neque amplius a fratre quæsiturum, quod honestius a paterno hoste perceperit.' 10. Omnique arte adulatur Eumeni[o] et Antigono Demetrii filiis,[p] Antiocho[4] filio Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, ne tertius[5] sibi hostis[q] accederet.[f] 11. Sed nec Pyrrhus

[d] *Cum igitur Ptolemæus gratiosus esset apud Macedonas ob memoriam patris sui Ptolemæi, et quod mortem Lysimachi ultus esset.*

[e] *Ut, cum teneret locum patris, illi nil auderent in ipsum machinari, vel quia matrem offendere vererentur, vel quia ipsum patrem appellare cogerentur.*

[f] *Et adulatur omni arte Antiocho filio Seleuci, ne tertius sibi hostis accedat Eumeni et Antigono, filiis Demetrii, cum quibus erat habiturus bellum.*

Flor. Ald. Junt. et Mss. Bong. *Ad* pro, 'apud.' Liv. III. 21. 'Si vana vestra, Patres conscripti, ad plebem auctoritas est.' VI. 7. 'Potens ad plebem,' et XXIX. 22. 'Et ipsa deformitas Pleminii memoriaque absentis Scipionis favorem ad vulgum conciliabat.' Gell. XIX. 7. 'Cum ad eum cœnassemus.' Cæcil. ap. eund. II. 23. 'Qui, quasi Ad hostes captus, libere servio, salva urbe atque arce.' Phædr. III. 4. 1. 'Pendere ad lanium quidam vidit simium.' Vetus Interp. libri Sapientiæ VIII. 10. 'Habebo propter hanc claritatem ad turbas.' Saxo XIV. p. 282. 'Familiaritatem ad hostes habebant.' Inscriptio Florentina tom. I. p. 444. SI TAMEN AD MANES CREDIMVS ESSE ALIQVID. Plura veterum scriptorum loca congesserunt Vechner. II. Hellenol. 3. et Avus ad Liv. VII. 7.—3 Med. 1. Leid. 2. 5. *ereptæ partis.*—4 Ald. Junt. *fil. et A.*—5 Med. 1. *adul. cum enim Antigonum Demetri filiosantici filio Seleuchi,*

NOTÆ

[l] *A Ptolemæo*] Ceranno. Quod fulmen sonat. A κεραυνὴ sic dictus, quod audax esset, et manu promtus. A patre Ægypti regno spoliatus fuerat.

[m] *Per insidias*] Cum Seleuci exercitum Lysimachiam attigisse audiisset Ptolemæus, eum adortus fudit et occidit, cujus pecunia aliis concessa, ipse Macedoniæ regno potitus est, ut narrat Paus.

[n] *Ambitiosus*] I. e. gratiosus, ob ultionem sumtam de Seleuco.

[o] *Eumeni*] Plut. Eumenis non meminit inter Demetrii filios.

[p] *Demetrii filiis*] Cum iis verbis

rex Epiri omissus, ingens momentum futurus, utri parti socius accessisset:[g] 12. qui et ipse, spoliare singulos cupiens, omnibus se partibus venditabat. 13. Itaque Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium, ab Antigono naves, ad exercitum in Italiam deportandum, mutuo petit; ‡ ab Antiocho pecuniam, qui opibus quam militibus instructior erat; a Ptolemæo Macedonum militum auxilia. 14. Sed Ptolemæus, cui nulla dilationis ex infirmitate virium venia esset,[h] quinque millia[6] peditum, equitum quatuor millia,[r] elephantos quinquaginta, non amplius quam in biennii usum, dedit. 15. Ob hæc Pyrrhus, filia Ptolemæi in matrimonium accepta, vindicem eum regni reliquit,[7] pacificatus cum omnibus finitimis, ne, abducta in Italiam juventute, prædam hostibus regnum relinqueret.[8]

CAP. III. 1. Sed, quoniam ad Epiri[1] [s] mentionem ventum est, de origine regni ejus pauca narranda sunt. 2. Mo-

[g] *Et amicitiam sibi conciliavit Pyrrhi regis Epiri, qui allaturus erat magnum pondus illi parti, cui favisset.*

[h] *Ptolemæus, qui ob tenuitatem virium suarum non ausus est differre auxilium petitum.*

---

c. q. b. h. erat, ne t. 2. *adulaturum ne Antigono Demetri, Antiochoque filio Seleuci, cum q. b. h. erat, tertius.* Hinc scripsisse videtur Auctor *adulatur eum,* (fratrem Ptolemæum, regem Ægypti,) *ne Antigono Demetrii, Antiochoque filio Seleuci,....tertius.* Antigonus autem Demetrii et Philæ filiæ Antipatri filius fuit, cognominatus Gonatas, de quo Georg. Syncellus p. 270. ait: Ὃς, *ἐν Γόνασι τραφεὶς τῆς Θετταλίας, Γονατᾶς ἐπεκλήθη.*—6 *M.* desideratur in Med. 2. et Magl.—7 Mss. Medicei, Fuldenses, Leidenses, Regius, Bodl. Coll. N. et C. C. Periz. Thuan. ed. Rom. Ald. Junt. addunt *pacificatus cum omnibus finitimis.*—8 *Ne abd....relinq.* temere omittunt ed. Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Pro *prædam* Med. 1. Leid. 2. dant *prædæ.* Prior constructio placuit Justino IV. 3. 3. 'Non tamen crudelissimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis prædam reliquissent.'

1 Ms. Bong. Leid. 2. Bodl. Coll. N. ed. Rom. *Pyrrhi:* quod non contemnend. videbatur Scheffero: verum prius flagitant seq. 'Molossorum connecte seqq. 'cum quibus bellum habiturus erat,' et 'Antiocho Seleuci filio, ne tertius hostis accederet.'

NOTÆ

[q] *Ne tertius hostis*] Metuebat, ne Antigonus et Eumenes paternum Macedoniæ regnum armis repeterent, et Antiochus patris cædem ulcisceretur.

‡ A. M. 3774. Ol. 125. 1. U. C. 473. Ant. Ch. 278.

[r] *Equitum quatuor millia*] Error in numeris irrepsit: nam Pyrrhus habuit in exercitu 3. tantum equitum M. et 20. elephantos. Ex Plut. Plin. et Solin.

[s] *Ad Epiri, &c.*] Quæ regio inter

lossorum primum[t] in ea regione regnum fuit. 3. Post Pyrrhus, Achillis filius, amisso per absentiam Trojanis temporibus paterno regno,[u] in his locis consedit, qui 'Pyrrhidæ' primo, postea 'Epirotæ,' dicti sunt. 4. Sed Pyrrhus,[w] cum in templum Dodonæi Jovis ad [2] consulendum venisset, ibi Lanassam,[x] neptem Herculis, rapuit; ex cujus matrimonio octo liberos sustulit. 5. Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit, opesque affinitatium auxilio magnas paravit:[i] 6. atque ita Heleno, filio Priami regis, ob industriam singularem, regnum Chaonum,[y] et Andromachen [3] Hectoris,[z] quam et ipse matrimonio suo in divisione Trojanæ prædæ[4] acceperat, uxorem tradidit;[5] 7. brevique post tempore Delphis, insidiis Orestis,[6][a] filii Agamemnonis, inter-

[i] *Comparavit sibi magnam potentiam auxilio affinium suorum.*

primum in ea regione regnum fuit.'—2 *Ad* ignorant Mss. Bong. Medicei, Leidenses, Thuan. Bodl. Coll. N. Simili constructione utitur Ulpian. L. 12. §. 1. D. de Usufructu: 'Navis usufructu legato, navigandum mittendam puto.'—3 Med. 2. Leid. 2. ed. Ald. Junt. *Andromacham.*—4 5. et Periz. *Andromacam Hect. quam in divisionem T. p.* Med. 1. Leid. 2. 3. 4. 5. *Hect. e* (L. 5. *a*) *matrimonio suo quam* (Leid. 3. 4. *quos*) *in divisione* (Med. 1. *in divisionem*) *T. p.* Med. 2. *Hect. m. s. quam in d.* Magl. *Andromachen quondam uxorem Hect. matr. s. quam in div. pr. Tr.*—5 Ald. Junt. *Hect. e matr. s. quam ipse in d. T. pr. acc. ux. reddidit.*—6 Medicei cum octo aliis, et ed. Rom. *Oresti.* Vell. I. 1. 'Post Orestis interitum.' Gell. III. 10. ex Ms. Regio 'Orestis corpus.' Serv. ad

NOTÆ

mare Ionium et Thessaliam, inde Acrocerauniis montibus, hinc Acheloo fl. terminata: a Pyrrho Achillis fil. nomen accepit.

[t] *Molossorum primum*] Ante Molossos Chaones ibi habitasse tradit Strabo, a Butrotho ad oram maris Ionii: deinde Molossi, quorum regio primum Molossia, deinde Pandosia, ab urbe cognomine dicta est.

[u] *Paterno regno*] Vel in Thessalia circa Larissam, vel in Phthiotidis parte, Achilles regnavit, ex Strab.

[w] *Pyrrhus*] Ea Deidamia Lycomedis regis filia susceptus, dum ejus in aula lateret Achilles, Pyrrhus dictus est a fulvo capillorum colore. De Pyrrho multa Virgil. Quis Achilles fuerit, Pelei et Thetidis fil. nemo nescit, ex poëtarum fabulis, et Homeri Iliade.

[x] *Lanassam*] Facit eam Plut. filiam Cleodis, qui Hylli fil. fuit, cujus pater erat Hercules.

[y] *Regnum Chaonum*] Molossia tunc dicebatur, a Molosso Pyrrhi et Andromaches fil. sed Helenus de nomine Chaonis fratris sui, quem in venatione imprudens occiderat, postea Chaoniam nominavit.

[z] *Hectoris*] Priami fil. fuit, Homeri versibus nobilitatus.

[a] *Insidiis Orestis*] Quod Pyrrhus Hermionen, Menelai et Helenes filiam, jam diu sibi desponsatam rapuisset. Orestes Agamemnonis et Cly-

altaria Dei interiit. 8. Successor huic Pialus[7][c] filius fuit. 9. Per ordinem deinde regnum ad Arrybam[d] descendit: 10. cui, quoniam pupillus et unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium cura servandi ejus educandique, publice tutores constituuntur. 11. Athenas quoque erudiendi gratia missus;[k] quanto doctior majoribus suis, tanto et gratior populo, fuit. 12. Primus itaque et leges[8] et senatum annuosque magistratus et reipublicæ formam composuit: 13. et ut a Pyrrho sedes, sic vita cultior[9] populo ab Arryba, statuta. 14. Hujus filius Neoptolemus fuit; ex quo nata est Olympias, mater Alexandri Magni,[10] et Alexander,[e] 15. qui post eum regnum Epiri tenuit; et, in Italia bello gesto, in Bruttiis interiit. 16. Post ejus mortem frater Æacides[f] regno successit, qui, assiduis adversus Macedonas bellorum certaminibus populum fatigando, offensam civium contraxit;[l] 17. ac, propterea in exilium actus, Pyrrhum filium unicum admodum[11] parvulum[g] in regno reliquit. 18. Qui et ipse, cum a populo propter odium patris ad necem quæreretur, furtim subtractus, in Illy-

[k] *Missus est Athenas ad studendum.*

[l] *Qui incurrit odium populorum, quia fatigabat populum, assidue bellum gerendo contra Macedonas.*

Virgil. III. Æ. 331. ‘Cum [Hermione] Oresti esset desponsata.’ Inscriptio: ORESTI ET ORESTILLO LIBERTIS.—7 Med. 1. Leid. 5. *Pialas*. Med. 2. *Pialdes*. Periz. Coll. N. ed. Rom. Ven. Flor. Med. Par. *Piales*. Bech. *Pyales*. Ald. Junt. *Pielus*, quod præstat. Leid. 2. *Phialas*. 3. *Pilades*.—8 Sic Med. 1. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Vulg. *P. i. l.*—9 Glossa Leid. 5. *ordinatior*.—10 Med. 1. Magl. Leid. 2. 3. 5. *M. A.* Ita XVIII. 2. 2. ‘Aut minores animos Magno Alexandro habuisse.’ XXXVIII. 6. 3. ‘Magnum Antiochum.’ 7. 1. ‘Qui maternos [majores suos] a Magno Alexandro referat.’—11 Leid. 4. *f. vivum a.* Magl. *f. a.* Thuan. *f. unum a.* Leid. 5. *f. unicum a.* quo-

NOTÆ

temnestræ fil. fuit, qui matrem cum Ægistho adultero occidit: cetera ex fabulis notissima.

[c] *Pialus*] Pielus a Pausania, Pilades ab aliis, dicitur: sed ille non Pyrrhi filius, sed Orestis amicus, fuisse perhibetur.

[d] *Ad Arrybam*] Tharhyttam Plut. Tharypum Paus. Arirubam Diod. nominat.

[e] *Alexander*] Molossus, de quo prius dictum est.

[f] *Æacides*] Quem a suis, dum Olympiadem reducit, derelictum diximus: quare paulo post in exilium missus est.

[g] *Admodum parvulum*] Bimum habet Plut.

rios defertur; 19. traditusque est Beroæ Glauciæ[h] regis uxori nutriendus, quæ et ipsa genus[12] Æacidarum erat. 20. Ibi eum, seu misericordia fortunæ ejus seu infantilibus blandimentis[i] inductus rex, adversum Cassandrum, Macedoniæ regem, qui eum sub belli comminatione deposcebat, diu protexit, addito in auxilium[13] etiam adoptionis officio.[m] 21. Quibus rebus moti Epirotæ, odio in misericordiam verso, annorum undecim eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui regnum usque[14] adultam ejus ætatem tuerentur. 22. Adolescens deinde multa bella gessit; tantusque rerum successu haberi cœptus est, ut Tarentinos solus adversus Romanos tueri posse videretur.

[m] *Eum diu protexit, et adoptavit, ut illum protegeret contra Cassandrum regem Macedoniæ, qui bellum minabatur, nisi ipsi redderetur.*

modo legend. divinaverat Voss.—12 Ita Mediceus, Leid. 2. 3. 4. 5. eamque scripturam merito tuentur Viri docti. Propert. II. 2. 61. ' Qualis et Ischomache Lapithæ genus heroinæ Centauris medio grata rapina mero.' Sen. Medea 179. ' Medea Colchi noxium Æëtæ genus.' Act. Apost. XVII. 28. Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. 29. Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ. Apocalyps. XXII. 16. Ἐγώ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος τοῦ Δαβίδ. Herodian. I. 13. init. Ἡμεῖς δὲ τὸ σὸν γένος ὅσον οὐδέπω ἀπολούμεθα. Ita duo Mss. atque ex conj. Sylburgius. Vulgo ἀπολλούμεθα. [Edd. quædam *generis.*]—13 Medicei, Leid. 5. Bodl. Coll. N. *add. auxilio.*—14 Coll. N. *in.* Medicei, Leid. 2. 5. ed. Ald. Junt. *usque in.* Leid. 1. 3. 4. Periz. ed. Rom. *usque ad.*

NOTÆ

[h] *Glauciæ* [*Glauci*] *regis*] Plut. vocat Glauciam.

[i] *Blandimentis*] Ad genua Regis provolutum, vestem illius apprehendisse refert Plut.

LIBER XVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Pyrrho, Tarentinis adversus Romanos suppetias ferenti, Valerius Lævinus occurrit; unde prælia et strages. 2. Carthaginiensium auxilium Romani remittunt. Pax cum

Pyrrho componitur. Romanorum continentia. Pyrrhus Siciliam occupat. 3. De Carthaginis origine et veteribus incolis digressio, in qua etiam de Sidonis et Tyri conditoribus. 4. Incolæ Tyri, inter quos Elissa, quæ a Pygmalione fratre recedit, ut rebus suis consuleret. 5. Elissa agnomine Dido Cyprum appellit: deinde in sinum Africæ defertur, et Carthaginem condit. 6. Elissa propter Iarbæ votum sibi vim infert. Carthaginiensium crudelis superstitio. 7. Clades Carthaginiensium in Sardinia. Superstites in exilium pulsi patriam armis reciperare nituntur: unde Malchi patris in Cartalonem filium severitas, et paulo post cruentus interitus.

CAP. I. 1. Igitur Pyrrhus, rex Epiri, cum iterata Tarentinorum[a] legatione,[b] additis Samnitium[c] et Lucanorum[d] precibus, et ipsis auxilia[1] adversus Romanos pollicentibus,[2] fatigaretur, non tam supplicum precibus quam spe invadendi Italiæ imperii inductus, venturum se cum exercitu pollicetur.† 2. In quam rem inclinatum semel animum

1 Sic Periz.—2 Med. 1. Reg. Leid. 2. 5. Bodl. ed. Ald. Junt. *et ipsis aux-*

NOTÆ

[a] *Iterata Tarentinorum*] Initum nuper cum Romanis fœdus violare cupientes Tarentini, Lucanos quosdam pretio corruptos flagris lacerarunt; ut nudatis corporibus in civium cœtum se conferrent, vociferantes se, quod castra Romana ausi essent ingredi, jussu consulis virgis cæsos: quare bellum continuo in Romanos renovatum est.

[b] *Legatione*] Lælius Valerius in portum cum classe forte appulerat, cum Tarentini classem invadunt, cæsisque ducibus et militibus, vix 5. naves effugerunt. Missus a Senatu L. Posthumius, qui a Tarentinis in theatro derisus recessit; dumque scurra ejus vestes luto respergeret, theatro in risum effuso, 'Ridete,' inquit, 'dum vobis per tempus licet; nam posthac diu flebitis; dum has vestes eluetis multo sanguine.' Deinde cum bello impares se viderent Romanis Tarentini, auxilium a Pyrrho petierunt. Hæc Dionys.

[c] *Samnitium*] Quorum regio Samnium, ubi postea Beneventanus ducatus, nunc *l'Abruzzo.*

[d] *Lucanorum*] Qui Brutios inter, Picentes, et Apulos habitabant; nunc *Basilicata* et *Principatus.*

‡ A. M. 3774. Ol. 125. 1. U. C. 472. Ant. Ch. 278.

præcipitem agere cœperant exempla majorum;[a] ne aut inferior patruo suo Alexandro videretur, quo defensore iidem Tarentini adversus Bruttios usi fuerant; aut minores animos Magno Alexandro habuisse, qui tam longa a domo militia Orientem subegit.[2] 3. Igitur relicto custode regni filio Ptolemæo, annos quindecim[3] nato, exercitum[e] in portu Tarentino exponit, duobus parvulis filiis, Alexandro et Heleno, in solatia longinquæ secum expeditionis adductis.[4] 4. Cujus audito adventu, consul Romanus Valerius Lævinus[f] festinans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia sociorum convenirent, exercitum in aciem educit.[g] 5. Nec rex, tametsi numero militum inferior esset, certamini moram fecit.[h] 6. Sed Romanos, vincentes jam,[i] inusitata[5]

[a] *Facta majorum impulerunt vehementer ejus animum jam propensum ad hanc rem.*

---

ilium [Junt. *auxilia*] *adv. R. p.*—2 Med. 2. Magl. Coll. N. ed. Rom. *subegerat*, nec male.—3 Leid. 1. XI. *nato*. Leid. 2. XX. Coll. C. C. XII.—4 *Abd.* legend. suspicabatur Bong. cujus venustam conj. firmat Med. 2. Vid. notam Avi ad Liv. XXXIX. 49.—5 *Invis.* malebat Avus, qui id. adjectivum etiam restituit Livio IV. 33. V. 17. XXVII. 39. ex Mss. item inf. XXV. 1. 6. 'Quibus elephantos ad terrorem, velut invisitatas barbaris formas, rex ostendi jussit.' Ita etiam Ms. Bong. Med. 2. Coll. N. Sen. III. de Ira 17. 'Cum aures illi nasumque abscidisset, in cavea velut novum animal aliquod et invisitatum diu pavit.' Curt. IX. 1. 'Magnitudinis invisitatæ serpentes.' 6. 'Invisitatas belluas inducat.' Ita Ms. utroque loco. Plin. X. 47. 'In Hercynio Germaniæ saltu invisitata genera alitum accepimus.' Ita tres Mss. Gell. VI. 3. 'Serpente invisitatæ longitudinis,' et 'Serpentem invisitatæ immanitatis.' Apul. VIII. M. p. 155. 'Aper immanis atque invisitatus exsurgit.' Id. Florid. 10. 'Quorum forma invisitata, vis cognita.' Zonar. VIII. Annal. 2. 'Ο δὲ Πύῤῥος οὐδὲ τὸ ἔαρ ἀναμείνας ἀπῇει, στράτευμά τε πολὺ καὶ ἔκκριτον ἐπαγόμενος, καὶ ἐλέφαντας εἴκοσι, ζῶα μήπω πρότερον τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὀφθέντα. Syncell. p. 271. Τὸ δὲ πλεῖστον ἀποβαλὼν τῆς δυνάμεως, οὕς τε εἶχεν ἐλέφαντας, οὐκ ἄλλοτι 'Ρωμαίοις

NOTÆ

[e] *Exercitum*] Elephantos 20; equitum 3. peditum 20. habebat M. sed elephanti 2. militum 2. M. tempestate perierant, et Pyrrhus ipse vix in terram appulit. Plut.

[f] *Lævinus*] Refert Plut. Pyrrhum misisse ad Romanos caduceatorem, placeretne illis se judice aut arbitro uti; cui Lævinus respondit: 'Romanos Pyrrhum nec disceptatorem capere, nec formidare hostem.' Addit graviora Zonaras.

[g] *Educit*] Ultra Sirin amnem, quem cum equitatu et peditatu transmisit.

[h] *Moram fecit*] Romanorum exercitum contemplatus, Megacli dixit: 'Ordo hic barbarorum barbarus non est.' Et de pugnæ eventu solicitus detrectabat pugnam: sed Lævinus, transmisso vado, ad prælium coëgit.

[i] *Vincentes jam*] Hostium enim fortissimi quique jam ceciderant, ceteris fugam cogitantibus.

ante elephantorum forma stupere primo, mox cedere[6] prælio, coëgit; victoresque jam nova Macedonum monstra repente[7] vicerunt. 7. Nec hostibus incruenta victoria fuit. Nam et ipse Pyrrhus graviter vulneratus[k] est, et magna pars militum ejus cæsa; majoremque gloriam ejus victoriæ quam lætitiam[l] habuit. 8. Hujus pugnæ eventum multæ civitates[m] secutæ Pyrrho se tradunt. 9. Inter ceteras etiam Locri,[n] prodito præsidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt. 10. Ex ea præda[o] Pyrrhus ducentos captivos milites Romam gratis remisit, ut, cognita virtute ejus, Romani cognoscerent etiam liberalitatem. 11. Interjectis deinde[p] diebus, cum sociorum exercitus supervenisset, iterato[q] præ-

ὀφθέντας πρὸ τούτου.—6 Duker. ad Liv. xxxiv. 47. malebat *exced.* ut τὸ ex absorptum fuerit a præc. 'mox.' Cum vero omnes Mss. constanter dent *ced.* mihi verisimile fit vocem *prælio* e marg. in context. migrasse: eaque etiam desideratur in Coll. N. ed. Rom. Verbum *cedere* eod. sensu absolute usurpavit Auctor I. 6. 13. 'Pulsa itaque cum Persarum acies paulatim cederet.' Ib. 10. 21. 'Semel atque iterum cedentibus Persis,' et xxxi. 6. 5. 'Cum cedentes suos rex cerneret.'—7 Med. 2. *derep.* quod optimis scriptoribus est usitatum. Plaut. Mostell. v. 2. 57. 'Atque ille exclamat derep. maximum.' Terent. Hec. iv. 1. 3. 'Ita corripuit derep. tacitus sese ad filiam.' Ubi Donatus: 'Derepente, ἀφ' ἓν. Nam, si separaveris, non est Latinum *de repente.*' Cato pro Rhod. ap. Gell. vii. 3. 'Ea nunc derep. tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam, relinquemus.' Cic. pro Ligario 5. 'Tu derep. irrupisses.' Suet. Vespas. 23. 'Cum inter cetera prodigia Mausoleum

NOTÆ

k *Vulneratus*] Plut. Pyrrhi vulnus ad secundum prælium refert.

l *Quam lætitiam*] Cum Pyrrho quidam gratularentur, 'Si denuo,' inquit, 'ita vicerimus, actum de nobis erit.' Et Romanos admiratus, 'O quam facile,' dixit, 'orbis imperium occupare, aut mihi, Romanis militibus; aut, me rege, Romanis.' Quæ Plut. post secundum prælium narrat.

m *Multæ civitates*] Pyrrhus, auctus Lucanorum et Samnitium viribus, obvias urbes cepit, ita ut non plus 30. millibus abesset ab urbe.

n *Locri*] Alii Ozoli circa fauces Sinus Corinthiaci incolentes, Ætolis proximi: alii Epicnemidii, in ora adversa ad Sinum Œtæum; alii Epizephyrii. Locri enim, de quibus hic loquitur, fuit magnæ Græciæ civitas ap. Zephyrium promontorium, in Brutiorum confinio, quæ et Naricia a Virgil. dicitur. Vel a Locrensibus Ozolis, Evante duce, vel ab Ajace Oileo, Locrorum rege, condita, ut ait Solin.

o *Ex ea præda*] Prius et Romam Cyneam Pyrrhus, et Tarentum Romani Fabricium miserant.

p *Interjectis deinde*] Jam multos Cyneas muneribus corruperat: sed App. Claudius de pace agi cum audisset, in senatum deferri se jussit; ubi effecit, ut de pace cum Pyrrho, nisi excessisset Italia, non ageretur. Ex Plut. et Zonara.

q *Iterato*] Ad Asculum oppidum, ubi Pyrrhus Romanis transgredi flu-

lium cum Romanis facit; in quo par fortuna[8 r] priori bello[9] fuit.

CAP. II. 1. Interea Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium Romanorum cum centum viginti[1] navibus missus, senatum adiit, 'ægre tulisse Carthaginienses' affirmans, 'quod bellum in Italia a peregrino rege paterentur. 2. Ob quam causam missum se, ut, quoniam externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis juvarentur.' 3. Gratiæ a senatu Carthaginiensibus actæ, auxiliaque remissa.[s *] 4. Sed Mago Punico ingenio post paucos dies tacitus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrhum adiit, speculaturus consilia ejus de Sicilia, quo eum arcessi[2] fama erat. 5. Nam Romanis eadem causa mittendi auxilii[3] Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, ne in Siciliam transire posset, Pyrrhus in Italia detineretur.[b] 6. Dum hæc aguntur, legatus a senatu Romano Fabricius[t] Luscinus[4] missus pacem

[b] *Nam Carthaginienses ideo auxilium Romanis miserant, ut Pyrrhus, Romano bello detentus in Italia, impediretur transire in Siciliam.*

Cæsarum derep. patuisset.' Gell. x. 12. 'Imbres et tonitrus fieri derep.' Apul. Apol. p. 81. 'Derep. animi mutatum.'—8 Leid. 5. *par veluti f.*—9 Med. 2. *prioris belli.*

1 Coll. N. cxv. Rom. cxxv.—2 Med. 2. Mss. Bong. *arcessi.* Coll. N. *q. e. venturum f. e. Arcessire* et *arcessere* quoque miscentur xxvi. 8. 3. 'Qui ad nuptias virginis Demetrium a Macedonia arcesserent,' ubi Leid. 3. 4. Magl. Ms. Bong. ed. Flor. Ald. Junt. *accersirent* pro *arcessirent.* Verbum *arcessire* etiam occurrit ap. Saxonem ii. p. 29. 30. 'Filiumque Sueciam arcessiri jubet,' et v. p. 69. init. 'Westmarum quoque et Colonem cum filiis accersiri (leg. *arcessiri*) placuit.'—3 Novem Mss. ed. Ven. Med. Par. Ald. Junt. *auxilia.* Coll. N. *auxilia sua.*—4 Med. 2. Leid. 2. 4. 5. Periz. ed. Bech. Flor. Med.

NOTÆ

vium permisit, ut æquali pugna dimicaretur.

[r] *Par fortuna*] Non vicit, sed victus est, Pyrrhus, vulneratusque, amissis suorum 20. M. Tarentum se recepit: Romanorum 5. M. perierunt, cum Decio consule, qui se devovit avorum exemplo. Ita Zonaras. Romanis victoriam peperere et Apuli Pyrrhi castra aggressi, et Minutius tribunus, qui, abscissa elephanti unius proboscide, belluas illas mori posse ostendit.

[s] *Auxiliaque remissa*] Quia devicti Pyrrhi gloriam suam esse volebant, non ignari fraudis Carthaginiensium, qui, ut Pyrrhum averterent a Sicilia, in Italia detinere cogitabant: fœdus tamen cum Carthaginiensibus initum, quarto Florus, tertio Polybius, refert.

* A. M. 3776. Ol. 125. 3. U. C. 475. Ant. Ch. 276.

[t] *Fabricius*] Fallitur Justin. Fabricius enim ante secundum prælium missus est, non ut pacem componeret, sed ut liberaret captivos: cui cum Pyrrhus primum inter amicos et duces locum offerret, respondisse

cum Pyrrho[u] composuit. 7. Ad quam confirmandam Cyneas[5 w] Romam cum ingentibus a Pyrrho donis[x] missus neminem,[y] cujus domus muneribus pateret, invenit.[c] 8. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum iisdem ferme temporibus fuit. 9. Nam missi a senatu in[6] Ægyptum legati[7] cum ingentia sibi a Ptolemæo rege[z] missa munera sprevissent, interjectis diebus ad cœnam invitatis aureæ coronæ missæ sunt; quas[8] illi honoris[9] causa receptas postera die statuis regis imposuerunt.[d] 10. Igitur Cyneas, cum 'turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio'[10] renuntiasset, interrogatus a Pyrrho, 'qualis Roma esset,'

[c] *Invenit neminem qui munera sua reciperet.*
[d] *Cum invitati essent ad cœnam post paucos dies, rex misit ipsis aureas coronas; quas, cum recepissent honoris causa, imposuerunt statuis regis die sequenti.*

Par. Bong. *Luscinus.* Gell. XVII. 21. C. *Fabricius Luscinus.* Add. Val. M. II. 9. 4. et IV. 4. 10. Marcellin. XXX. 1. et Eutrop. II. 9. 1. Rom. Ald. Junt. *Luscinius.*—5 Ita quoque hoc legati Pyrrhi regis nomen scribitur ap. Val. M. IV. 3. 7. et Saresb. V. 7. p. 278. eamque scripturam tuetur Faber. Id. *Κυνέας* dicitur Zonaræ VIII. 2. et 4. atque Himerio in Propempt. ap. Phot. Cod. CCXLIII. p. 1119. ubi ait: *Ὦ τοσοῦτον ἰσχύσας τοῖς λόγοις, ὅσον καὶ τὸν Θέτταλον ἀκούω Κυνέαν, ὃς σὺν βασιλεῖ Πύῤῥῳ γῆν ἐπιὼν πᾶσαν καὶ θάλασσαν, πρὸ τῶν μηχανημάτων τοῖς λόγοις τὰς πόλεις ἔκλινεν.* Verum *Κινέας* Plutarcho in Pyrrho p. 391. et 'Cineas' Cic. I. Tusc. Disp. 24. IX. Fam. 25. et Senect. 13. Eutrop. VIII. 2. et 4. et in Epit. Livii lib. XIII. idemque h. l. dant Med. 1. ed. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—6 *In* desideratur in decem Mss. atque ed. Med. Vid. notam Bern. ad XIV. 5. 4.—7 Bech. *missa a s. Æ. legatione.*—8 Mss. Bong. Leid. 1. *has.*—9 Leid. 4. *hominis.* Med. 2. *ominis*, quomodo legend. conjecerat Freinsh.—10 Magl. addit *Cæco.*

NOTÆ

fertur: 'Non fuerit, rex, id ex re tua: nam illi ipsi, qui te nunc venerantur, si me probaverint, me præoptent regem tibi.' Hæc Plut.

[u] *Pacem cum Pyrrho*] Hoc falsum: sed captivos a Pyrrho ea lege obtinuit, ut, si pacem senatus abnuisset, salutatis propinquis, et celebratis Saturnalibus, ad Pyrrhum remitterentur, ut refert Plut.

[w] *Cyneas*] Vir Pyrrho gratissimus, cujus eloquentia se plures urbes, quam armis, cepisse dicebat Pyrrhus.

[x] *Donis*] Cum ingenti vi pecuniæ, multisque ornamentis muliebribus, ut, si viri ejus postulata aversarentur, mulieres ornamentis allectæ viros corrumperent.

[y] *Neminem*] Similius est vero, quod tradit Zonaras, Cyneam multos sibi et verbis et muneribus conciliasse: nec enim omnes Romæ Fabricii erant, aut Curii.

[z] *A Ptolemæo rege*] Id aliter narrat Zonaras. Philadelphus, cladibus Pyrrhi et Romanorum victoriis permotus, cum his amicitiam pepigerat; dum Romani legatos ad eum miserunt, qui, munera oblata sibi a rege in ærarium referre cum vellent, ea servare a senatu jussi sunt, consulesque ob continentiam electi. Hoc Euseb. ad

respondit, 'regum urbem sibi visam.' 11. Post hæc[a] legati Siculorum superveniunt, tradentes Pyrrho totius insulæ imperium, quæ assiduis Carthaginiensium bellis vexabatur. 12. Itaque relicto Locris Alexandro filio, firmatisque sociorum civitatibus[b] valido præsidio, in Siciliam exercitum[c] trajecit.

CAP. III. 1. Et, quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorum paulo altius rebus, quorum casus etiam dolendi fuerunt. 2. Tyriorum gens condita a Phœnicibus fuit: 3. qui terræ motu vexati, relicto patriæ solo, Assyrium[1] stagnum[d] primo, mox mari proximum littus, incoluerunt, 4. condita ibi urbe,[e] quam a piscium ubertate 'Sidona' appellaverunt: nam piscem Phœnices 'sidon' vocant. 5. Post multos deinde annos, a rege Ascaloniorum[f] expugnati, navibus appulsi Tyron, urbem ante annum[g] Tro-

1 Leid. 1. *ad Siriam.* Magl. *Syriorum.* Rom. *Syrium.*—2 Ald. *sed pia miseri-*

NOTÆ

Ptolemæum Lagi male refert.

[a] *Post hæc*] Omisit Justin. Fabricii et Pyrrhi velitationes, et a Fabricio detectam Pyrrho medici in eum conjurationem.

[b] *Sociorum civitatibus*] Tarenti Milonem cum præsidio reliquit.

[c] *Exercitum*] Qui constabat peditum 30. M. equitum 2500. et navibus 200.

[d] *Assyrium stagnum*] Gennesareticum: lacus est Palæstinæ, in Galilææ finibus, in quem Jordanes fl. ingreditur ap. Capernaum, et ap. Bethsaidam egreditur; a Scriptura modo Mare Tiberiadis, modo Mare Galilææ, dicitur.

[e] *Condita ibi urbe*] Chanaam eam condidit, ex Mose; quem ex nomine filii Sidonem dixit: licet nonnulli Tyrum Sidonis æmulam putent, eam tamen Sidonis filiam, sive coloniam, vocat Isaias; et Homerus Sidonis sæpe, Tyri nusquam, meminit, ut annotat Strabo.

[f] *Ascaloniorum*] Ascalon civitas superioris Idumææ, ex Joseph. de qua frequens mentio in Sacris Literis.

[g] *Ante annum, &c.*] Non intelligit, anno ante Trojam captam conditam esse Tyrum, sed sumit hoc verbum 'ante' indefinite. Eugubinus et Adrichomius, ex Beroso, eam a septimo filiorum Japheth, cui nomen Tyras, paulo post terrarum divisionem, conditam affirmant. Tempore Josue, Tyrus erat Phœnices totius civitas munitissima, ex Euseb. factaque ex Adrichomio Phœnicum metropolis, deinde adeo amplificata, ut Asiæ civitas nobilissima Gedeonis ætate habita sit, usque ad regnum Nabuchodonozoris, a quo longa obsidione fatigata, et tandem destructa est: sed 70. annis post, iterum ædificari cœpit, non eod. tamen, quo prius, loco: vetus enim maris littori imminebat; nova mari undique cingebatur. Quare

janæ cladis condiderunt. 6. Ibi Persarum bellis diu varieque fatigati, victores quidem fuere; sed, attritis viribus, a servis suis multitudine abundantibus indigna supplicia perpessi sunt: 7. qui, conspiratione facta, omnem liberum populum cum dominis interficiunt; atque ita, potiti urbe, lares dominorum occupant, rempublicam invadunt, conjuges ducunt, et, quod ipsi non erant, liberos procreant.[e] 8. Unus ex tot millibus servorum fuit, qui miti ingenio, senis domini, parvulique filii ejus fortuna moveretur; dominosque non truci feritate trucidaret, sed piæ misericordiæ humanitate[2] respiceret.[3] 9. Itaque cum velut occisos alienasset,[f] servisque de statu reipublicæ deliberantibus placuisset regem ex[4] suo corpore creari, eumque potissimum[5] quasi acceptissimum Diis,[6] qui solem orientem primus vidisset, rem ad Stratonem (hoc enim[7] ei nomen erat) dominum occulte latentem detulit. 10. Ab eo formatus, cum medio noctis omnes in unum campum processissent, ceteris in[8] orientem spectantibus, solus occidentis regionem intuebatur. 11. Id[9] primum aliis videri furor, in occidente solis ortum quærere. 12. Ubi vero dies adventare cœpit, editissimisque culminibus urbis oriens splendere,[g] expectantibus aliis, ut ipsum solem aspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis ostendit.

[e] *Ducunt uxores et generant filios liberos, cum ipsi non essent liberi.*
[f] *Quare, cum eos occultasset, tanquam si fuissent occisi.*
[g] *Postquam cœpit dies lucere, et sol oriens illuminare altissima urbis tecta.*

cordia ac h.—3 Sic Magl. At Periz. ed. Rom. *trucidavit, s. pia mis. h. respexit.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. Junt. *trucidavit, s. pia misericordia ac h. respexit.* Junt. *respiceret.*—4 Coll. N. *de.* Ita XII. 6. 3. id. Ms. 'Unus de senibus Clitus.' Add. I. 4. 4.—5 Thuan. Leid. 4. *pacatiss.* 3. *placatiss.* Mss. Bong. *placitiss.* probante Avo ad Stat. XII. Th. 302. Salvianus III. adv. Avar. 8. 'Sancta ac placita Deo pignora.'—6 Med. 2. *Deo.*—7 *Enim* desideratur in Med. 2. Coll. N.—8 *In* abest Med. 1. Magl. Leid. 2. 5. Bodl.—9 Avus male-

NOTÆ

Tyrus potest dici vel condita vel ornata 1. paulo post diluvium, circa annum mundi 2000., ant. Chr. 2052. 2. tempore Josue, A. M. 2586., ant. Chr. 1466. 3. A. M. 2783., ant. Chr. 1269., tempore Gedeonis, 4. circa annum mundi 3510., Olymp. 59. 1. Urb. cond. 209., ant. Chr. 542., post Nabuchodonozorem, 5. post Alexandrum, circa annum mundi 3724., Olymp. 112. 3., Urb. cond. 423., ant. Chr. 328.

13. Non servilis ingenii ratio visa; requirentibusque auctorem, de domino confitetur. 14. Tunc intellectum est, quantum ingenua servilibus ingenia præstarent, malitiaque servos, non sapientia, vincere. 15. Igitur venia seni filioque data est: et, velut numine quodam reservatos arbitrantes, regem Stratonem creaverunt. 16. Post cujus mortem regnum ad filium ac deinde[10] ad[11] nepotes transiit. 17. Celebre hoc servorum facinus metuendumque exemplum toto orbe terrarum fuit.† 18. Itaque Alexander Magnus, cum interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicæ securitatis, expugnata eorum urbe,[h] omnes, qui prælio superfuerant, ob[12] memoriam veteris cædis[13] crucibus affixit: 19. genus tantum Stratonis[i] inviolatum servavit, regnumque stirpi ejus restituit, ingenuis et innoxiis incolis insulæ attributis, ut, extirpato servili germine, genus urbis ex integro conderetur.[A] [14]

CAP. IV. 1. Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspiciis conditi, parsimonia et labore quærendi cito convaluere.[1] [i] 2. Ante cladem dominorum, cum et opibus et multitudine abundarent, missa in Africam juventute, Uticam[k] condi-

[A] *Reddidit regnum ejus posteris, et voluit urbem habitari ab incolis insulæ ingenuis et innoxiis, ut genus civium mutaretur ex integro, extincta stirpe servorum.*

[i] *Brevi comparavere sibi magnam potentiam parsimonia et studio acquirendi opes.*

bat *Is*. Vid. notas ad Liv. II. 20. et Sen. ad Marc. 17.—10 Rom. Junt. *deinceps*.—11 Med. 2. *in*. Ita L. 32. ad Leg. Falcid. 'Quæ [obligatio] in hæredem transit.' L. 76. de Verb. Obl. 'In hæredes tamen transit obligatio.'—12 Junt. *in*.—13 Med. 2. *ob m. v. sceleris*. Vincent. IV. 25. 'Omnes, qui in prælio superfuerant, ob m. v. cædis a servis in dominos factæ, crucibus infixit.'—14 Coll. N. *ex ingenuis cond.* Junt. *ex ingenuis restitueretur*. Τὸ *ingenuis* et *restitueretur* repeti videntur ex paulo ante præcedd. 'restituit, ingenuis et innoxiis incolis insulæ attributis.'

1 Bong. malebat *coaluere*, idemque exhibent Ald. Junt. Præstat vulgatum. Vid. Bern. h. l. et Vorst. ad III. 2. 7. Salvianus III. de Gubern. D. 1. 'Cur

NOTÆ

† A. M. 3722. Ol. 112. 1. U. C. 421. Ant. Ch. 330.

[h] *Expugnata eorum urbe*] Post 7. mensium obsidionem, de qua prius diximus.

[i] *Genus tantum Stratonis*] Consilium Hephæstionis secutus, Alexander regem constituit Abdolominum, ex Curt. Ballonymum, ex Diod. qui ea egestate premebatur, ut, licet regia esset ortus familia, lacerna tectus vilissima, aquam mercede hauriret.

dere: 3. cum interim rex Mutgo[2] Tyro[l] decedit, filio Pygmalione et Elissa[3 m] filia, insignis formæ virgine, hæredibus institutis.[4] 4. Sed populus Pygmalioni admodum puero regnum tradidit. 5. Elissa quoque Acerbæ[5 n] avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus a rege erat, nubit. 6. Huic magnæ, sed dissimulatæ, opes erant: aurumque metu regis non tectis, sed terræ, crediderat:[k m] 7. quam rem, etsi homines ignorabant,[6] fama tamen loquebatur. 8. Qua incensus Pygmalion, oblitus juris humani,

[k] *Hic habebat magnas opes, sed ignotas aliis: nam absconderat aurum, non domi, sed in terra, propter metum regis.*

probi jaceant,'improbi convalescant.'—2 Vulg. *rex Tyro*. At Med. 1. Leid. 2. 5. Coll. N. *rex multo T.* Pro *multo* Voss. optime emendavit *Mutgo*.—3 Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Oros. *Elisa*.—4 *Inst.* desideratur in Ald.—5 Med. 1. *Cervæ*, et paulo post *Acervæ*, *Acerbam*, *Acerva*, *Acervas*. 2. *Cherbæ*, et dein *Acherbæ*, *Acherban*, *Atherbæ* et *Atherba*: quæ posterior scriptura proxime accedit ad conjecturam Avi IV. Obs. 20. *Adherba* et *Adherbam*. Ald. Junt. *Acervæ*, et *Acervam*. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *Sichæo* et *Sichæi*, et dein *Sicharbam*, *Sicharbæ* et *Sicharbas*. 'Sichæus' etiam Didonis conjux dicitur Virgilio I. Æn. 343. et 348. Συχαῖος a Georg. Cedreno Comp. Hist. p. 140. qui illum in venatione a Pygmalione interfectum fuisse refert: Ἦν δὲ ἡ Διδὼ ἐκ μικρᾶς πόλεως Χαρτικῆς, τῆς Φοινίκης παραλίας οὔσης, μεταξὺ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος. ἥτις Διδὼ ἦν πλουσιωτάτη, ἔχουσα ἄνδρα Συχαῖον, ὃν ἐφόνευσεν ἐν κυνηγεσίῳ ὁ ἀδελφὸς τῆς Διδοῦς ὁ Πυγμαλίων, διαφθονούμενος αὐτῷ ὡς πολυεμπόρῳ καὶ δυνάστῃ. καταδιώκοντος γὰρ σύαγρον ἔφιπποι (leg. σύαγρον ἔφιππος) ἤλασεν ἐκ τῶν ὄπισθεν κατ' αὐτοῦ τὸ δόρυ, καὶ ἀπέκτεινε, καὶ, λαβὼν τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἔρριψε κατὰ τοῦ κρημνοῦ. καὶ ὑποστρέψας εἶπε τοῖς διαφέρουσιν αὐτῷ, ὅτι ἐκρημνίσθη διώκων τὸν σύαγρον. ἐβούλετο δὲ ὁ αὐτὸς Πυγμαλίων καὶ τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν διαχειρίσασθαι, καὶ λαβεῖν τὰ χρήματα αὐτῆς· ἥτινι Διδοῖ ἐφάνη ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Συχαῖος ἐν ὁράματι, καὶ εἶπεν· ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἐφόνευσέ με, δείξας αὐτῇ καὶ τὸν τόπον τῆς πληγῆς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Φύγε, μὴ καί σε φονεύσῃ. Καὶ λοιπὸν ἡ αὐτὴ Διδὼ, λαβοῦσα τὸν ἴδιον ἀδελφὸν, ἀνελάβετο πάντα χρήματα αὐτῆς· καὶ ἐμβᾶσα εἰς πλοῖον ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς Φοινίκης, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Λιβύην, καὶ κτίζει τὴν Χαρτάγαιναν, ἥτις ἐστὶ Νεάπολις.—6 Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. *ignorarent*.—7 Magl. *cognatum*, quod

NOTÆ

[k] *Uticam*] 60. stadiis a Carthagine distabat, ex Appian. ad littus maris sita, ubi nunc Biserta.

[l] *Rex Tyro*] H. locum plerique corruptum putant: alii legunt *rex Mutgo Tyro decedit*, alii *Matgonus*, nonnulli *Matgenus*, multi *Belus* et *Mettinus*.

[m] *Elissa*] Quæ Dido prius dicebatur, ex Solin. Hæc urbem Carthadam dixit, quod ap. Phœnices civitatem novam significat; sed a Pœnis mulier Elissa, urbs Carthago, dicta est. Hæc Solin. Civitas tamen, ex Serv. primum Byrsa, post Tyros, deinde Carthago nominata est a *Cartha* oppido, unde orta fuit Dido, Tyrum inter et Berytum. Camers vult nomine Elissæ significari viraginem, quod Dido opus virorum exercuerit: alii tamen ex Hebræo eam vocem, amores, sive ubera, interpretantur.

[n] *Acerbæ*] A Virgil. 'Sichæus' dicitur, quem 'Sicharbam' etiam voca-

avunculum suum, eundemque generum,[o] [7] sine respectu pietatis occidit.[p] 9. Elissa diu fratrem propter scelus aversata,[8] ad postremum dissimulato odio, mitigatoque interim vultu, fugam tacita[9] molitur, assumtis quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse eandemque fugiendi cupiditatem arbitrabatur. 10. Tunc fratrem dolo aggreditur: fingit, 'se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus, cupidæ oblivionis, gravem luctus imaginem renovet,[l] [10] nec ultra amara admonitio oculis ejus occurrat.' 11. Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, existimans cum ea et aurum Acerbæ ad se venturum. 12. Sed Elissa ministros migrationis a rege missos navibus cum omnibus opibus suis prima vespera[11] imponit, provectaque in altum compellit eos onera arenæ pro pecunia involucris involuta in mare dejicere. 13. Tunc deflens ipsa lugubrique voce Acerbam ciet: orat,[12] 'ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat; habeatque inferias, quas habuerat[13]

[l] *Fingit se velle manere in palatio Pygmalionis, ne amplius domus mariti gravem memoriam doloris sua imagine renovaret sibi, quæ cupiebat mortem illius oblivisci.*

ex glossa ortum. 'Gener' non solum pro filiæ, sed etiam pro sororis, marito usurpatur, quemadmodum etiam 'affinis' et 'cognatus.' Vid. Cujacium VI. Obs. 17. et Savaron. ad Sidon. Carm. v. 443.—8 Med. 1. Leid. 1. 2. 3. 5. ed. Bech. *advers.* male. Vid. ad Tac. I. H. 1. Saxo III. p. 58. 20. 'Neque se adeo virum aversaturam,' et x. p. 188. 37. 'Exulem aversatus est.'—9 Periz. ed. Ven. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *tacite.* Medicei, Leid. 3. 5. Bodl. Coll. N. *tacita.* Ita XVI. 4. 7. 'Primo tacitus cum Mithridate colloquitur:' ubi Periz. *tacite:* XXI. 2. 8. 'Cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus:' XXXI. 2. 8. 'Legatus vero Romanus tacitus Romam regreditur,' et 13. 'Tacitus conscensa nave ad Hannibalem revertitur.' Add. XXXVIII. 8. 11. et 9. 4.—10 Sic præter Ald. et Junt. exhibent Mss. Medicei, Magl. Bodl. Coll. C. C. Leid. 1. 2. 5. in quibus atque Rom. Ald. Junt. Salmur. extat *neve ultra.* Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Par. *renovaret, neve ultra.* Pro *ultra* Heusinger. II. Emend. 4. malebat *ultro.*—11 Med. 2. *primo vespere.*—12 Coll. N. ed. Ald. Junt. *ciet, orans.* Jens. Rom. Bech. *exorat.*—13 Plerique Mss. atque Edd. ante Salmur. et sec. Grævianam publicatæ *habuerat. Habuerit* tamen non

NOTÆ

tum putat Serv.

[o] *Eundemque generum*] Gener aliquando vir sororis dicitur ap. Cujacium, qui citat et Œdipum Sophoclis, et Pausaniam Probi: quinetiam Cedrenus Jethro vocat Mosis generum: cognationum enim nomina sæpe confunduntur ab auctoribus.

[p] *Occidit*] De Sichæi morte et thesauris, Didonisque fuga, multa habet Virgil. omnibus nota.

causas[14] mortis.'[m] 14. Tunc ipsos ministros aggreditur: 'sibi quidem' ait 'optatam olim mortem; sed illis acerbos[15] cruciatus et dira supplicia imminere,[16] qui Acerbæ opes, quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiæ tyranni subtraxerint.' 15. Hoc metu omnibus injecto, comites fugæ accepit. Junguntur et[17] senatorum in eam noctem præparata agmina; atque ita sacris Herculis,[q] cujus[18] sacerdos Acerbas fuerat, repetitis, exilio sedes quærunt.

Cap. v. 1. Primus illis appulsus terræ Cyprus insula fuit: 2. ubi sacerdos Jovis cum conjuge et liberis, Deorum[1] monitu, comitem se Elissæ sociumque fortunæ præbuit, pactus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii.[n] ‡ 3. Conditio pro manifesto omine accepta. 4. Mos erat Cypriis, virgines ante nuptias statutis diebus, dotalem pecuniam quæsituras, in quæstum ad littus maris mittere, pro reliqua pudicitia[r] libamenta Veneri soluturas. 5. Harum igitur ex numero octoginta admodum virgines raptas navibus imponi Elissa jubet; ut et juventus matrimonia, et urbs sobolem, habere posset. 6. Dum hæc aguntur, Pygmalion, cognita sororis fuga, cum impio bello fugientem persequi pararet, ægre precibus matris et Deorum[2] minis victus quievit: 7. cui cum inspirati vates canerent, 'non impune laturum, si incrementa urbis toto orbe auspicatissimæ interpellasset,'[o] hoc modo spatium respirandi fugientibus datum.

[m] *Habeatque pro inferiis illas opes quæ fuerant causa mortis.*
[n] *Comitatus est Elissam ea conditione, ut ipse et illius posteri semper fungerentur munere sacerdotii.*
[o] *Prædicerent daturum pœnas graves, si impedivisset ne construeretur civitas, quæ debebat esse celeberrima per totum orbem.*

damnand. si paulo ante legatur *reliquerit* ex Bodl. Leid. 1. 4. 5.—14 Sic Med. 2. Vulg. *causam*.—15 Med. 1. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. *amaros*.—16 Med. 2. præcedens 'ait' transponit post 'imm.'—17 Med. 2. *Junguntur ei*, idemque cum Periz. *accipit*.—18 Leid. 5. *cui*.

1 Med. 2. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *dei*. Iidem Mss. eædemque edd. *sociumque* (Bech. *socium*) *fortunæ offert*. Coll. N. *sociumque fortunæ se offerret*. Leid. 1. *sociumque præbuit*, omissa *fortunæ*.—2 Mss.

NOTÆ

[q] *Sacris Herculis*] Ab Hiramo rege institutis tempore Salomonis.

‡ A. M. 3166. Ant. Ch. 886.

[r] *Pro reliqua pudicitia*] A Venere hunc morem institutum fuisse scribit Lactant. ne sola impudica videretur:

8. Itaque Elissa, delata in Africæ sinum, incolas loci ejus, adventu peregrinorum mutuarumque rerum commercio gaudentes, in amicitiam solicitat: 9. deinde emto[r] loco, qui corio bovis tegi posset,[s] in quo fessos longa navigatione socios, quoad proficisceretur, reficere posset, corium in tenuissimas partes secari jubet, atque ita majus loci spatium, quam petierat, occupat: unde postea ei loco 'Byrsæ' nomen fuit.[t] 10. Confluentibus deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferebant, 11. sedesque ibi statuentibus, ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est.[p] 12. Uticensium quoque legati dona ut

[p] *Deinde veniente ex vicinis locis magna multitudine populorum, qui spe lucri afferebant multa ut ea venderent advenis, et multis ibi permanentibus, effecta est civitas sat magna ex illa hominum frequentia.*

matr. deorumque.—3 Virgil. Æ. I. 371. 'Mercatique solum, facti de nomine Byrsam, Taurino quantum possent circumdare tergo:' ubi Servius notat: 'Dido appulsa ad Libyam, cum ab Hiarba pelleretur, petiit callide, ut emeret tantum terræ, quantum posset corium bovis tenere; quod cum ille permisisset, corium in tenuissimas corrigias sectum tetendit, occupavitque modum stadia viginti et duo. Quam rem leviter tangit Virgilius dicendo 'de nomine;' et non 'tegere,' sed 'circumdare.'' Leid. 1. 3. *cepto*, pro *capto*, ut legit Schefferus. Med. 1. Leid. 2. *deinde* (Med. *dein*) *accepto loco*, sc. quem petierant. Themist. Orat. XXI. p. 260. *Καθάπερ δήποτε Καρχηδονίους, χωρίον ἰσομέτρητον βύρσῃ παρὰ Λιβύων αἰτησαμένους, εἰς λεπτὸν ἱμάντα κατατεμόντας τὴν βύρσαν πολυπλασιάσαι τὴν δωρεάν· καὶ νῦν ἔτι Καρχηδόνιοι Βύρσαν τὸν τόπον ἐπονομάζουσιν, εἰρωνευόμενοι τῇ σμικρότητι τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ χωρίου.* Juxta Servium emti loci spatium fuit viginti et duorum stadiorum, quod corio bovis quamvis in tenuissimas corrigias secti cingi posse prorsus incredibile est: quare alium dolum Didonis subfuisse suspicabatur eruditiss. Hydius ad Abrahami Peritsol Itinera Mundi cap. 6. p. 44. 'Videlicet Didonem tantum terræ emisse, quantum Bovinum Corium (vivente adhuc Bove) uno die circumire potuit. Nam cum Bos sine corio ire non potuerit, ideo (tacita Bovis mentione) solo corio faciendum et emetiendum prætendebat, Bove ipso simul dolose subintellecto. Vel alias, forte fuerit tantum terræ, quantum ambiri potuerit a Corio Bovino hominis manu portato; aut tale quiddam. Hujusmodi enim fœmineo et ingenioso dolo (propter rei novitatem et elegantiam) resistere et contradicere non potuerit rex, sui etiam forte impotens et amore captus. Fœminæ enim innata aliqua astutia, et aliquo (præsertim si formosæ sint) sexus sui privilegio, omni semper ævo viris subdole imponere solebant. Alias autem, si tale quid (ut prædictum) non admittitur, historia est valde

NOTÆ

quem etiam morem tribuit Armeniis Strabo, Syriis Herod. Phœnicibus D. Aug.

[s] *Tegi posset*] Pro, circumdari, quo utitur Virgil.

[t] '*Byrsæ' nomen fuit*] Tergus alii, alii locum munitum, hanc vocem interpretantur. Byrsa arx fuit in media Carthagine munitissima, in cujus vertice templum erat Æsculapii, quod Asdrubalis uxor, capta urbe, secum concremavit, ut narrat Strab.

consanguineis attulerunt; hortatique sunt, 'urbem ibi conderent, ubi sedes sortiti essent.' 13. Sed et Afros detinendi advenas amor cepit. 14. Itaque, consentientibus omnibus, Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo urbis. 15. In primis fundamentis caput bubulum inventum est: quod auspicium quidem fructuosæ terræ,[4] sed laboriosæ, perpetuoque servæ, urbis fuit:[q] propter quod in alium locum urbs translata. 16. Ibi quoque equi caput repertum, bellicosum potentemque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit. 17. Tunc ad opinionem novæ urbis concurrentibus gentibus, brevi et populus, et civitas magna facta.

CAP. VI. 1. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex Maxitanorum[1][u] Iarbas,[w] decem Pœnorum principibus ad se arcessitis, Elissæ nuptias sub belli denuntiatione petit.[*] 2. Quod legati reginæ referre metuentes, Punico cum ea ingenio egerunt, nuntiantes, 'regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum Afrosque perdoceat: 3. sed quem inveniri posse, qui ad barbaros et ferarum more viventes transire a consanguineis velit?'[r] 4. Tunc a regina castigati, 'si pro salute patriæ asperiorem vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur;' regis mandata aperuere, dicentes, 'quæ præcipiat aliis,

[q] *Quod portendebat terram illam fructuosam esse, sed colendam magno labore, et urbem semper aliis subditam fore.*

[r] *Sed neminem posse inveniri, qui, relictis affinibus, velit manere cum gente barbara et vivente more ferarum.*

improbabilis: cum sane Corium Bovinum in segmenta partitum vix dimidium jugerum ambire potuerit; quæ tam minuta terræ portio condendæ urbi sufficere non potuit.'—4 *Terr.* quæ in plerisque Mss. desideratur, extat in Leid. 4. Id. cum reliquis Mss. *q. ausp. fr. qu.*

1 Med. 2. *Mustitanorum.* Leid. 2. *Massitanorum.* 3. et Magl. *Maurorum.* Rom. *Murtanorum.* Bech. Med. Ald. Junt. *Mauritanorum.* Auson. Epig. 118. 7. de Didone: 'Sed furias fugiens atque arma procacis Iarbæ, Servavi, fateor, morte pudicitiam.' Eustath. ad Dionys. 197. *Τοῦ δὲ Νομάδων καὶ Μα-*

NOTÆ

[u] *Maxitanorum*] I. e. Mauritanorum. Eustathius tamen Maxicum, h. e. Nomadum, regem facit.

[w] *Iarbas*] Ex Ammone et nympha Garamantide genitum commenti sunt poëtæ.

[*] A. M. 3177. Ant. Ch. 875.

ipsi facienda esse, si velit urbi consultum.'[2] 5. Hoc dolo capta, diu Acerbæ viri nomine cum multis lacrymis et lamentatione flebili invocato, ad postremum, 'ituram se,[3] quo sua et urbis fata vocarent,' respondit. 6. In hoc trium mensium sumto spatio, pyra in ultima parte urbis exstructa,[4] velut placatura viri manes, inferiasque ante nuptias missura, multas hostias cædit,[s] et, sumto gladio, pyram conscendit; 7. atque ita ad populum respiciens, 'ituram se ad virum, sicut præceperant,' dixit, vitamque gladio finivit. 8. Quamdiu Carthago invicta fuit, pro Dea culta est. 9. Condita est urbs hæc septuaginta duobus annis[5] ante quam Roma:[6] [x] † 10. cujus virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est. 11. Cum inter cetera mala etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione et scelere pro remedio usi sunt:[t] 12. quippe homines ut victimas[y] immolabant; et impuberes, quæ ætas etiam hostium misericordiam provocat, aris admove-

[s] *Quasi placatura animam mariti, et oblatura sacrificium ante novas nuptias, immolat multas victimas.*
[t] *Adhibuerunt pro remedio cruenta sacrificia et sceleratas cærimonias.*

ξικῶν βασιλέως 'Ιάρβαντος ἐκβάλλοντος αὐτὴν, κ. τ. λ.—2 Vulg. *ipsi f. esse, si v. u. c. esse.* Prius *esse* delebat Faber; verum posterius ignorant Medicei, Magl. Leid. 2. 5. Inf. XXIII. 1. 9. 'Non in totum dicens consultum male Achæis.'—3 *Se* abest Med. 2. Id. cum Magl. Periz. Coll. N. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *quo sua et u. fata* (Ven. *facta*) *voc.* Bodl. *quo sua et suæ u.*—4 Ita I. 3. 5. 'Exstructa incensaque pyra.' Leid. 3. *constr.* Magl. Leid. 1. 4. Coll. N. et C. C. ed. Rom. *instr.*—5 Leid. 1. Cant. *annos.*—6 Bodl. Periz. *Alba.* Carthaginem conditam fuisse 153. annis et 8. mensibus post ædificationem Templi Salomonis refert Joseph. III. cont. Apion. 18. *'Επεὶ δὲ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς Εἱρώμου βασιλείας ἐν 'Ιεροσολύμοις ᾠκοδομήθη ὁ ναός· γέγονεν οὖν ἀπὸ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ ἄχρι Καρχηδόνος κτίσεως ἔτη ἑκατὸν τεσσαράκοντα τρία, μῆνες ὀκτώ.*

NOTÆ

[x] *LXXII. annis ante quam Roma*] Mira sententiarum de huj. urbis origine varietas. Alii Trojano bello antiquiorem faciunt annis, vel 30., ut Philistus ap. Euseb. vel 50., ut Appian. iique illius auctorem Didonem fuisse negant. Alii ejus *κτίσιν* Troicis rebus posteriorem memorant: plerique, Pygmalione Tyriis regnante, a Didone conditam volunt, ante Romam annis 65., ut Paterc. vel 93., ut Liv. ab excidio Trojæ 296. Quare peccavit graviter Virgil. qui Didonem Æneæ *σύγχρονον* statuit.

† A. M. 3166. Ant. Ch. 886.

[y] *Homines ut victimas*] Cujus criminis Gallos etiam damnat Dionys. et Germanos Tacitus.

bant; pacem Deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita Dii rogari maxime solent.

CAP. VII. 1. Itaque aversis[1] tanto scelere[2] numinibus, cum in Sicilia diu feliciter[3] dimicassent, translato in Sardiniam bello, amissa majore exercitus parte, gravi prælio victi sunt: 2. propter quod ducem suum Malchum,[z] cujus auspiciis et Siciliæ partem domuerant, et adversus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus, quæ superfuerat, exulare jusserunt. 3. Quam rem ægre ferentes milites legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primo veniamque infelicis militiæ petant;[u] tum denuntient, 'quod precibus nequeant, armis se consecuturos.' 4. Cum et preces et minæ legatorum spretæ essent, interjectis diebus, conscensis navibus, armati ad urbem veniunt; 5. ibi Deos hominesque testati, 'non se expugnatum, sed reciperatum, patriam venire;[w] ostensurosque civibus suis, non virtutem sibi priore bello, sed fortunam, defuisse;' 6. prohibitis commeatibus, obsessaque urbe, in summam desperationem Carthaginienses adduxerunt. 7. Interea Cartalo,[4] Malchi[5] exulis ducis filius, cum præter castra patris a Tyro, quo decimas Herculi[6][a] ferre ex præda Siciliensi, quam pater

[u] *Qui petant facultatem redeundi, et veniam pro bello infeliciter gesto.*
[w] *Testati se non venire ut oppugnent patriam, sed ut in ea recipiantur.*

1 Oros. IV. 6. 'Itaque Carthaginienses adversis Diis propter istiusmodi sacra,' &c. Med. 2. ed. Colon. in marg. aliæque quas consuluit Bong. *aversis*, quod Fabro et Munckero ad Albric. cap. 22. placebat. Saxo IX. p. 179. init. 'Aversis bello pectoribus,' et præp. addita Hegesipp. I. 9. 'Aversusque a prælio, arte tractabat sibi subditos.' Quæ constructio usitatior est. Dativo etiam hoc adjectivum junxit Quintilian. VII. Inst. Orat. 1. 'Ne illud spectans judex reliquorum defensioni sit aversior.'—2 Med. 1. Bodl. Leid. 2. 5. *sceleri*.—3 Bech. Ald. Junt. Frec. III. 18. *infel.* male. Vid. Bong. ad h. l.—4 Med. 2. *Carthago*: et paulo post *Carthalo*, astipulante Orosio IV. 6. Zonaras VIII. 15. *Καὶ ὁ Καρθάλων κατέσχεν Αἰγίθαλον.*—5 Pro *Malei* et *Maleum* Voss. optime restituit *Malchi* et *Malchum*. Bech. *Machæi*, et paulo ante *Machæum*. Ald. Junt. *Mazæi* et *Mazæum*. Rom. *Mazei* et *Mazeum*: quomodo ap. Oros. et Frec. III. 18. hoc nomen scribitur.—6 Medicei, Leid. 1. cum sex aliis et ed. Rom. *Herculi*, quomodo legend. conjecerat Faber. Leid. 1. 3. 4.

NOTÆ

[z] *Malchum*] Maseum vocat Oros.

[a] *Decimas Herculi*] Moris enim erat, decimam omnium partem, quæ in proventuum rationem caderent, Herculi coloniæ patrono Tyrum transmittere, ut testatur Diod.

ejus ceperat, a Carthaginiensibus missus fuerat, reverteretur,[x] arcessitusque a patre esset, 'prius publicæ se religionis officia executurum quam privatæ pietatis,' respondit. 8. Quam rem etsi[7] indigne[8] ferret pater, non tamen vim afferre religioni[9] ausus est.[y] 9. Interjectis deinde diebus Cartalo, petito commeatu[z][b] a populo, cum reversus ad patrem esset, ornatusque purpura et infulis[c] sacerdotii omnium se oculis ingereret, tunc in secretum abducto pater[10] ait: 10. 'Aususne es, nefandissimum caput, ista purpura et auro ornatus, in conspectum[11] tot miserorum civium venire? et mœsta ac lugentia castra, circumfluentibus quietæ felicitatis insignibus, velut exultabundus intrare?[a] Nusquamne te aliis jactare potuisti? 11. Nullus locus aptior,

[x] *Cum prope castra patris transiret, rediens a Tyro, quo missus fuerat a Carthaginiensibus, ut ferret decimas Herculis ex præda in Sicilia facta a patre ejus.*
[y] *Non ausus est tamen agere quicquam in filium, ne violaret religionem.*
[z] *Petita facultate invisendi patris, hoc est, salvo conductu.*
[a] *Et velut insultans circumire castra plena luctu et mærore cum vestibus mollibus et idoneis tantum in quiete et felicitate.*

Coll. N. ed. Rom. et Vincent. *decimam*, sc. partem: ut ap. Liv. v. 21. 'Tibique hanc decimam partem prædæ voveo.' Deuteronom. XII. 17. 'Decima frumenti et vini.' Esdra II. 13. 5. et 12. 'Decima frumenti, vini, et olei.'—7 Medicei, Leid. 1. 2. 5. Bodl. Coll. N. *tametsi*. Saxo XIV. p. 301. 36. 'Ego vero, tametsi circumstantia damna pervideam, tamen, ut animæ tuæ vestigium ab errore prohibeam, meam periculis implicare non metuam:' et XV. p. 364. f. 'Igitur, tametsi Scanorum potissimis stiparetur, ad supplendum tamen arbitrorum numerum etiam Thordonem nuntio vocatum.' Inf. XXIX. 1. 8. 'His regibus pueris tametsi nulli senioris ætatis rectores erant, tamen,' &c. Ita sex Mss. XXXVIII. 4. 16. 'Quorum tametsi singula bella sustinere Romani possent, universis tamen obruantur.' Cic. pro Roscio Amer. 20. 'Tametsi miserum est, tamen ei, qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere:' et pro Quintio 5. 'Tametsi causa postulat, tamen, quia postulat, non flagitat, præteribo.' Gell. VII. 21. 'Tametsi *haberi* atque *dimitti* contraria sunt; unum atque id ipsum tamen utroque in verbo ostenditur.' Add. paterna ad Macrob. I. Comm. in Somn. Scip. 5. p. 22. Lactantius III. 12. 'Qui tametsi nescierunt immortalitatis viam, res tamen non fefellit.'—8 Periz. ed. Bech. Ald. Junt. *ægre*.—9 Leid. 3. 4. *vim inf. rel.* Vincent. 'vim religioni inferre.'—10 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *tum in secretum* (Ven. Flor. *secreto*) *pater adducto*: quod pejus vulgato. Vincent. 'cui in secretum abducto ait pater.' Liv. I. 29. 'Tum abducto in secretum viro Tanaquil ait:' ubi Aldus quoque edidit *adducto*. Id. XXX. 14. 'Abductum in secretum Masinissam sic alloquitur.'—11 Leid. 3. 4. Periz. Vincent. III. 70. *in*

NOTÆ

[b] *Petito commeatu*] I. e. abeundi licentia.

[c] *Infulis*] Infulæ, Festo, sacerdotum filamentum denotant. 'Infilare' Vett. dicebant, amicire, velare.

quam sordes patris et exilii infelicis ærumnæ fuerunt? 12. Quid, quod paulo ante vocatus, non dico patrem, ducem certe civium tuorum, superbe sprevisti? 13. Quid porro tu in purpura ista coronisque aliud, quam victoriarum mearum titulos, geris? 14. Quoniam igitur tu in patre nihil nisi exulis nomen agnoscis, ego quoque imperatorem me magis, quam patrem, cogitabo;[12] statuamque in te exemplum, ne quis posthac[13] infelicibus miseriis patris illudat.' 15. Atque ita eum cum ornatu suo in altissimam crucem[14] in conspectu urbis suffigi jussit.[15] 16. Post paucos deinde dies Carthaginem capit; evocatoque populo ad concionem, exilii injuriam queritur, belli necessitatem excusat; 'contentumque victoria sua,[16] punitis auctoribus miserorum civium[d] injuriosi exilii, omnibus se veniam dare,'[b] dicit. 17. Atque[17] ita decem senatoribus interfectis urbem legibus suis reddidit. 18. Nec multo post ipse, affectati[18] regni accusatus, duplicis et in filio et in patria parricidii pœnas dedit. 19. Huic Mago imperator successit, cujus industria et opes Carthaginiensium et imperii fines et bellicæ gloriæ[19] laudes creverunt.

[b] *Punitis auctoribus, misertum est civium, et condonavit omnibus exilium sibi injuria illatum.*

---

conspectu.—12 Med. 2. *cogitabo.* Vid. Bern. ad XIX. 2. 6. Bech. Ald. Junt. aliæque *indicabo.*—13 Periz. ed. Bechar. *post hæc.* Vincent. 'Ne quis posthac filius infelicibus patris miseriis illudat.' Ceterum Saxo IV. p. 65. f. 'Ut infelicitatis suæ vulneribus alienorum fastus illuderet.'—14 Med. 2. *in altissima cruce.*—15 Vincent. *in aspectu urbis*, et cum Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *affigi j.* Coll. N. *crucifigi j.*—16 Periz. *victoriarum suarum*, quod placebat Heinsio ad Vell. II. 86. Ald. Junt. *contentusque victoria sua.* Ven. *contentusque victoriarum suarum.* Flor. Par. *contemptusque victoriarum suarum.* Med. *contemptumque victoriarum suarum.*—17 Sic hic l. interpungend. videtur. Vulg. *p. a., m. c., i. e. o., &c.* 'Miseros cives' vocat partem exercitus, quæ superfuerat prælio, quamque exulare jusserant Carthaginienses. Vincent. 'punitisque auctoribus exilii sui et sociorum, urbem legibus suis reddidit, interfectis X. senatoribus.' 'Omnibus,' i. e. ceteris, vel aliis omnibus. Ita *εἰς πάντας* dixit D. Paulus I. ad Thess. 3. 12. *Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς.*—18 Med. 2. Magl. ed. Rom. *Nec m. p. tempore ipse a.* Jens. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Nec m. p. tempore affectati*: nec aliter Bech. in qua vitiose impressum *affectari.*—19 Med. 1. Bodl. Leid. 2. *gl. primo.* 5. *bell. primo gl.*

NOTÆ

[d] *Miserorum civium*] Melius dixeris *misertum civ.*

LIBER XIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Magoni, Carthaginiensium imperatori, succedunt filii Hasdrubal et Hamilcar. Hasdrubal in Sardinia perit. Inde Siculum bellum. Persarum ad Carthaginienses legatio. 2. Horum filii, et Carthaginiensis clades exercitus in Sicilia. 3. Imilco, dux hujus exercitus, Carthaginem reversus, spe omni abjecta, mortem sibi infert.

CAP. I. 1. Mago Carthaginiensium imperator, cum primus omnium, ordinata disciplina militari, imperium Pœnorum condidisset, viresque civitatis non minus bellandi arte quam virtute firmasset,[1] diem fungitur,[a] relictis duobus filiis Hasdrubale et Hamilcare: 2. qui, per vestigia paternæ virtutis decurrentes, sicuti generi, ita et magnitudini, patris successerunt.[a] 3. His ducibus Sardiniæ bellum illatum: adversus Afros quoque vectigal pro solo urbis multorum annorum repetentes dimicatum.[b] 4. Sed Afrorum sicuti causa justior, ita et fortuna superior, fuit; 5. bellumque cum his solutione pecuniæ, non armis, finitum. 6. In Sardinia quoque Hasdrubal graviter vulneratus, imperio Hamilcari fratri tradito, interiit: 7. cujus mortem cum luctus

[a] *Qui successerunt non tantum generi sed etiam fortitudini patris, sequentes ejus vestigia.*

[b] *Pugnatum etiam contra Africanos, qui repetebant vectigal multorum annorum pro loco in quo condita erat Carthago.*

1 Leid. 1. Bodl. *form.* male.—2 Medicei, Magl. Leid. 5. Bodl. ed. Rom.

NOTÆ

[a] *Diem fungitur*] Seipsum interfecit ob rem male gestam contra Syracusanos, illiusque corpus cruci a Carthaginiensibus affixum est, ex Plut

civitatis, tum et dictaturæ[2] undecim[b] et triumphi quatuor[3] [c] insignem fecere. 8. Hostibus quoque crevere animi, veluti[4] cum duce vires Pœnorum cecidissent.[5] 9. Itaque Siciliæ populis propter assiduas Carthaginiensium injurias ad Leonidam,[d] fratrem regis Spartanorum, concurrentibus, grave bellum natum; in quo et diu et varia victoria præliatum fuit. 10. Dum hæc aguntur, legati a Dario,[e] Persarum rege, Carthaginem venerunt,‡ afferentes edictum, quo Pœni humanas hostias immolare et canina[6] vesci prohibebantur;[c] [7] 11. mortuorumque corpora[8] cremare potius, quam terra obruere,[f] a rege jubebantur;[9] 12. petentes simul auxilia

[c] *Quo vetabat ne Pæni immolarent homines pro victimis, et vescerentur carne canina.*

tum dict.—3 Leid. 2. *tr.* IX.—4 Rom. *veluti si.*—5 Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *v. c. d. P. vires concidissent.* Paris. errore typographico *condidissent.*—6 Magl. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. et Vincent. IV. 71. *can. carne.* —7 Periz. nescit *prohib.*—8 Leid. 1. 4. Thuan. Coll. N. ed. Rom. *mortuorum quoque corp.* Magl. *et corp. quoque mort.* Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *mortuorum corp.* Vincent. 'jubebanturque mort. corp. cremare p. q. t. o.'—9 Nobiliss. atque ampliss. Viro J. van Nispen in Disput. Jurid. Inaug. de Sepulcro violato cap. 10. *que* in *quam* propter præc. 'potius' ab interpolatore perperam mutatum, atque idcirco hic l. ita emendand. et interpungend. videbatur: *v. prohibebantur mortuorumque c. cremare, potiusque t. obruere a r. j.* Ead. quoque conj. in h. l. restituendo usus fuit Parens. Ceterum Kirchmanni emendationem, quæ Berneccero non displicebat, calculo suo comprobat Heindrich in Carthag. Republica II. sect. 1. cap. 9. eam vero improbat in Epistola ad Nic. Crassum Pignorius I. Symb. Epist. 28. p. 104. Ita autem vir ille eruditiss. 'Scio Joannem Kirchmannum I. de Funer. Rom. 11. verborum collocationem transposuisse, reposuisseque ap. Just. *mortuorumque c. t. obruere potius, quam cremare a r. j.* Verum, cum ego abstineam ab hac metamorphosi, perpendo tamen Herodoti verba, qui lib. III. [16.] narrans Cambysen jussisse, ut Amasidis cadaver cremaretur, adjecit impie fecisse. Persas enim Deum Ignem esse arbitrari, ideoque nefas esse Deo depasci cada-

NOTÆ

[b] *Dictaturæ undecim*] Romanorum more loquitur, et vim potius huj. dignitatis quam vocabulum ipsum respicit.

[c] *Triumphi quatuor*] Nonnulli dicunt ap. Serv. nunquam triumphasse Afros. Plin. tamen docet ab iis pompam triumphi inventam, et a Romanis postea usurpatam.

[d] *Leonidam*] Diod. habet Acrotatum, regis Cleomenis filium: sed tempora non congruunt: Acrotatus enim Agragantinis contra Agathoclem auxilio venit.

[e] *A Dario*] Darium Nothum intelligit, qui bello civili laborantem Græciam opprimere cogitabat.

‡ A. M. 3640. Ol. 91. 3. U. C. 339. Ant. Ch. 412.

[f] *Quam terra obruere*] Mirum quod Darius humandi consuetudinem Carthaginiensibus interdixerit, quæ Persis tamen ipsis fuerit in usu, ex Herod. et Xen. Forte corruptus locus

adversus Græciam, cui illaturus bellum Darius erat. 13. Sed Carthaginienses auxilia negantes propter assidua finitimorum bella, ceteris, ne per omnia contumaces viderentur, cupide paruere.[d g]

CAP. II. 1. Interea Hamilcar bello Siciliensi interficitur,[h] relictis tribus filiis, Imilcone,[1] Hannone, Giscone. 2. Hasdrubali quoque par numerus filiorum fuit, Hannibal et Hasdrubal et Sapho.[2] 3. Per hos res Carthaginiensium

[d] *Lubenter obedierunt ceteris mandatis, ne viderentur contemsisse omnia.*

vere hominis: quamobrem Ignem inquinare arbitrati sunt illi ipsa morte acerbius, ut inquit nescio quis apud Suidam in voce Ἀδθι, deque hoc Ignis cultu apud Persas non est quod dubitemus, quando etiam ipse Ctesias in Excerptis Persicis et Clitarchus apud Diogenem Laërtium id testati sint. Itaque in eam sententiam impellor, ut existimem Darium hoc jussisse in odium Magorum, quos fere ad internecionem ceciderat; hunc enim illum eundem esse arbitror qui etiam Festum Magophoniæ instituerit, cujus meminerunt Herodotus et Ctesias. Magorum autem institutum fuit Ignis veneratio, uti notat Maximus Tyrius, et e recentioribus Dalechampius ad Athenæum, Sirmondus ad Sidonium, et Otho Heurnius in Indico cap. 28. Neque sane Persa non fuit et Cambyses, qui, ut vidimus, cadaver Igni objecit depascendum. Vel etiam (si tibi, Amice, non improbabitur) leni manu emendo Justinum, ut videlicet scripserit: *Dum hæc aguntur, legati a Dario Persarum rege Carthaginem venerunt, afferentes edictum, quo Pœni humanas hostias immolare et canina vesci prohibebantur, mortuorumque corpora cremare, quæ terra obruere a rege jubebantur.* Hic nullam trajectionem verborum vides, immo percommodum sensum. At obnuntiantibus omnibus, quotquot ego viderim, exemplaribus, religio mihi est aliquid in Justino mutare. Quocirca vulg. lect. solicitandam non puto; tum quia Persæ corpora terræ non obruebant, ut fuse explicat ex Agathiæ lib. II. Heurnius l. c. tum quia rex tactus forte odio Magorum, Cambysis etiam exemplo, et alterius cujuspiam, ut vidimus penes Ctesiam, Pœnis exteris hominibus aliquid voluit indulgere.'

1 Med. 1. *Himilchone*, et §. 7. *Hamilcho*, Magl. *Amilcone*, et *Himilco*. Leid. 5. *Amilchone* et *Hemilcho*. Periz. *Hamilcone* et *Himilco*. Vincent. *Yvulcone*. Bech. *Almicone* et *Almico*: verum cap. seq. §. 1. *imperator Amilco sordida*, &c. Hic dux 'Melcho' appellatur a Frec. IV. 3. cujus uterque cod. Leid. præfert *Himilcho*: quomodo etiam hoc nomen scriptum est in plerisque Mss. Orosii IV. 6. in cujus novissima ed. p. 226. nota Haverkampi, quæ operarum errore subjecta est verbis Orosii 'ducem suum Mazeum,' referri debet ad τὰ 'Imilco rex Carthag.' nam 'Mazeum' eo loco constanter repræsentant Orosii Mss. Flor. et Leid. ac Frec. III. 18.—2 Medicei, Magl. Leid. 1. 3. 5. Bodl. ed.

NOTÆ

est, sicque legend. est: *mortuorum corpora terra potius obruere, quam cremare, a rege jubebantur.* Testatur enim Marcellin. Carthaginienses crematione id temporis usos esse.

[g] *Cupide paruere*] De sacrificiis humanis id negat Curt. hunc enim sacrificandi morem retinuisse ad urbis excidium affirmat. Quinetiam prohibuit Tiberius, ne id deinceps agerent. Ex Tertulliano.

[h] *Interficitur*] De Hamilcaris morte et clade Carthaginiensium jam diximus.

ea tempestate gerebantur.[3]* 4. Itaque et Mauris bellum illatum, et adversus Numidas pugnatum, et Afri compulsi stipendium urbis conditæ Carthaginiensibus remittere.[e] 5. Deinde cum familia tanta imperatorum gravis liberæ civitati esset, omniaque ipsi agerent simul et judicarent, centum ex numero senatorum judices deliguntur, 6. qui reversis a bello ducibus rationem rerum gestarum exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia cogitarent,[i] ut domi judicia legesque respicerent.[f] 7. In Sicilia in locum Hamilcaris imperator Imilco succedit: qui cum navali terrestrique[k] bello secunda prælia fecisset, multasque civitates cepisset, repente pestilentis sideris vi exercitum[4] amisit. 8. Quæ res cum nuntiata Carthagine[5] esset, mœsta civitas fuit: omnia ululatibus, non secus ac si urbs ipsa capta esset, personabant: 9. clausæ privatæ domus,[6] clausa Deorum templa, intermissa omnia sacra, omnia privata officia damnata. 10. Cuncti deinde ad portum congregantur, egredientesque paucos e navibus, qui cladi superfuerant, de suis percontantur. 11. Ut vero dubia antea spe, et suspenso metu, incerta orbitatis expectatione, casus suorum miseris eluxit,[g] tunc toto littore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus et flebiles querelæ,[7] audiebantur.

[e] *Et Afri coacti remittere vectigal, quod Carthaginienses pendere solebant pro urbe condita in Africa.*

[f] *Ut hoc metu retenti respicerent leges et judicia subeunda post bellum, quando cuperent imperare exercitibus.*

[g] *Postquam vero inter metum et spem dubia civitas et incerta de interitu civium luxit miseram suorum cladem.*

Ven. Flor. Ald. Junt. *Sapho.*—3 Medicei, Magl. Leid. 2. 5. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *regebantur.* Med. *regebatur.*—4 Med. 2. *p. sid. lue ex.* Leid. 5. *pestilentia sid. ex.*—5 Med. 1. Bodl. *Carthaginem.* Leid. 1. 2. 3. 4. Thuan. Coll. N. ed. Rom. *Carthagine.*—6 Med. 2. *quæ res cum Carthagini n. esset, non secus ac si urbs ipsa c. esset, mæsta civ. fuit: omnia ululatibus personabant: c. pr. domus erant.*—7 Flor. Ald. Junt. *matrum et ul. et q. fl.*

NOTÆ

* A. M. 3646. Ol. 93. 1. U. C. 445. Ant. Ch. 406.

[i] *Cogitarent*] Alii legunt *agitarent*: bene tamen dicitur *cogitarent*, ut Tac. 'Non damnationem et servos, sed rectorem et cives, cogitaret.'

[k] *Cum navali terrestrique*] Dionysium tyrannum bis vicit, semel navali prælio, in quo naves 100. captæ, occisa Siculorum 20,000. iterum certamine terrestri, in quo Dionysius, qui præstantissimi ducis et strenui

CAP. III. 1. Inter hæc procedit inops e navi sua imperator,[1] sordida servilique tunica, discinctus; ad cujus conspectum plangentium agmina junguntur. 2. Ipse quoque manus ad cœlum tendens, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam, deflet; 3. nunc 'Deos' accusat, 'qui tanta belli decora, et tot ornamenta victoriarum, quæ ipsi dederant, abstulerint: qui, captis tot urbibus, totiesque hostibus terrestri navalique prælio victis, exercitum victorem non bello, sed peste, deleverint. 4. Deferre se tamen civibus suis non modica solatia, quod malis eorum hostes gaudere, non gloriari, possent: 5. quippe cum neque eos, qui mortui sunt, a se occisos; neque eos, qui reversi sunt, a se fugatos, possint dicere. 6. Prædam, quam relictis a se castris abstulerint, non esse talem, quam velut spolium victi hostis ostentent: sed quam, possessione vacua fortuitis dominorum mortibus, sicuti caducam[2] occuparint.[h][3] 7. Quod[4] ad hostes pertineat,[5] victores se recessisse;[6] quod ad pestem, victos. 8. Nihil tamen se gravius ferre, quam quod inter fortissimos viros mori non potuerit, servatusque sit non ad vitæ jucunditatem, sed ad ludibrium calamitatis. 9. Quanquam, ubi miseras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, se quoque secuturum commilitones suos; 10. ostensurumque patriæ, non ideo se in eam diem vixisse, quoniam velit vivere; sed ne hos, quibus nefanda lues pepercerat, inter hostium exercitus relictos morte sua proderet.' 11. Tali vociferatione per

[h] *Prædam, quam hostes invenerint in castris a se relictis, non esse tantam ut illam possint ostentare tanquam spolia de hoste victo relata, sed eam occupasse ut res non magni momenti solet capi, quando eam nemo possidet, mortuo casu improviso illius domino.*

1 Oros. et Frec. 'Inter hæc procedit et ipse inops de navi.' Med. 1. *procedit et ipse e navibus imp.* Præp. *e* abest Magl. Leid. 1. 3. Coll. N. ed. Rom. *Amilco* addunt ed. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Hamilcho* Ven. 'Inter hæc proceditque ipse de navi sua imp.' Vincent.—2 Vulg. *vacua* et *caduca.* Avus malebat *vacuam* et *caducam.*—3 Ald. Junt. *caducam*, *occupaverint.*—4 Leid. 3. *Quantum.*—5 Vulg. *pertinet.* Med. 2. *pertineat:* quomodo legend. suspicabatur Avus.—6 Med. 1. *revertisse.*

NOTÆ

militis officium impleverat, non victus solum, sed multis affectus vulneribus, vix fuga evasit. Hæc fusius Diod.

urbem ingressus, ut ad limina domus suæ venit, prosecutam multitudinem velut postremo alloquio dimisit; 12. obseratisque foribus, ac nemine ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi conscivit.

LIBER XX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Dionysius, Siciliæ tyrannus, Græciam Magnam invadit. 2. Metapontinorum origo et fata. 3. Crotoniensium et Locrensium bella. 4. Pythagoras philosophus Crotonienses ad frugalitatem revocat. 5. Dionysius, victis Locrensibus, Crotonienses bello aggreditur; sed frustra. Ejusdem cum Gallis societas. Galli quas urbes in Italia condiderint. Dionysius propter adventum Carthaginiensium in Siciliam redit, et tandem suorum insidiis opprimitur.

CAP. I. 1. Dionysius,[a] e[1] Sicilia Carthaginiensibus pulsis, occupatoque[b] totius insulæ imperio, grave otium[2] regno suo periculosamque desidiam tanti exercitus ratus,[*] copias in Italiam trajecit:† 2. simul ut[3] et militum vires

[*] *Arbitratus periculum imminere regno suo, si tantus exercitus in otio et desidia maneret.*

1 *E* abest Med. 2. et Leid. 1. Vincent. IV. 72. 'Fugatis a Sic. Carth.'—2 Leid. 4. *grave hostium.* 3. *gravem hostem.* Rom. *gravem hostem otium.*—3 Me-

NOTÆ

[a] *Dionysius*] Syracusanus, Hermocratis civis nobilissimi, quem laudat Xen. filius; vir scientia liberali a puero imbutus, ut habet Cic.

[b] *Occupato*] Cum multis artibus imperator Syracusanorum factus esset, paratas sibi ab inimicis insidias commentus, stipatores sui corporis a civibus obtinuit, electisque inter milites, quos audaces maxime et facinorosos noverat, urbis suæ primum, tum Siciliæ totius, tyrannidem usurpavit; quæ pluribus Diod.

† A. M. 3648. Ol. 93. 3. U. C. 347. Ant. Ch. 404.

continuo labore acuerentur, et regni fines proferrentur. 3. Prima illi[4] militia adversus Græcos, qui proxima Italici maris littora tenebant, fuit: 4. quibus devictis[c] finitimos quosque[5] aggreditur, omnesque Græci nominis Italiam possidentes hostes sibi destinat: 5. quæ gentes nón partem, sed universam ferme Italiam, ea tempestate occupaverant. 6. Denique multæ urbes adhuc post tantam vetustatem vestigia Græci moris ostentant.[b] 7. Namque Tuscorum populi,[d] qui oram Inferi Maris possident, a Lydia venerunt:[e] 8. et Venetos,[f] quos incolas Superi Maris videmus, capta et expugnata Troja, Antenorè duce, misit: 9. Adria[6][g] quoque Illyrico Mari[h] proxima, quæ et Adriatico Mari nomen dedit, Græca urbs est: 10. et Arpos[i] Diomedes, exciso Ilio, naufragio in ea loca delatus, condidit. 11. Sed et Pisæ[k] in Liguribus[l] Græcos auctores habent: et in Tuscis

[b] *Multæ civitates retinent adhuc rationem vivendi Græcorum post tot sæcula.*

dicei, Leid. 2. 3. 5. Coll. N. Bodl. *simul ut et.*—4 *Illi* omittitur in Vossiana et sec. ed. Græviana, aliisque recentioribus. XII. 2. 5. 'Primum illi bellum cum Apulis fuit,' et XXIII. 1. 3. 'Primi igitur hostes illi Bruttii fuere.'—5 Junt. *quoque*, male. VII. 6. 5. 'Facillimis quibusque aggressis.'—6 Sic Medicei,

NOTÆ

[c] *Quibus devictis*] Rhegium primum obsedit, quam urbem cives fame laborantes paulo post tradiderunt. Diod.

[d] *Tuscorum populi*] Italiæ antiquissimi, quorum regio Tuscia sive Etruria; a Liguria, Macra fl. a Latio, Tiberi, a Gallia Togata, Apenninis montibus, et Mari Tyrrheno discreta: nunc duas in partes divisa, quarum altera magno Etruriæ duci, altera summo pontifici, paret.

[e] *A Lydia venerunt*] Tusci vel Etrusci vel Tyrrheni a Romanis dicti sunt, a Tyrrheno Atys fil. qui ex Lydia, dum populus fame premeretur, illuc colonos patris jussu transmisit. Sic Vell. et Appian. Dionys. tamen affirmat, Tuscos non advenam gentem esse, sed indigenam. Tusci dicti sunt ἀπὸ τοῦ θύειν, *sacrificare.*

[f] *Et Venetos*] Eos a Trojanis per Antenorem ducere originem scribunt Plin. Liv. Virgil. Vult tamen Strabo eos ab Enetis, Galliæ populis, descendere.

[g] *Adria*] Gemina fuit, in Piceno altera, versus oram maritimam; *Atri:* altera Venetiæ, unde Mare Adriaticum.

[h] *Illyrico Mari*] Pars est Maris Adriatici, Dalmatiam versus et Liburniam.

[i] *Arpos*] A Diomede condita, quæ primum Argoshippion, tum Argyrippa, deinde Arpos, dicta est: in Apulia Daunia, Luceriam inter et Sipontum.

[k] *Sed et Pisæ*] Duplex est huj. nominis civitas: una ad Alpheum fl. et Pisæum montem, in Elide: altera in Etruria, ad Arnum propter Inferum

Tarquinii [m] a Thessalis, et Spina in Umbris; [n] Perusini [o] quoque originem ab Achæis [p] ducunt. 12. Quid Cære [7] [q] urbem dicam? Quid Latinos [r] populos, qui ab Ænea conditi videntur? 13. Jam Falisci, [8] [s] Nolani, [t] Abellani, [9] [u] nonne Chalcidensium coloni sunt? 14. Quid tractus omnis Campaniæ? [w] Quid Bruttii, [x] Sabinique? [y] Quid Samnites? [z]

Leid. 2. Periz. et cum Leid. 5. *Hadriatico.*—7 Præter Bech. et Junt. etiam

NOTÆ

Mare; a Pisanis Arcadiæ populis condita, qui, dum e Troja redeunt in patriam cum Nestore, alii ad agrum Metapontium, ad Pisanum alii, tempestate dejecti sunt. Ita Strabo et Solin.

[l] *In Liguribus*] Qui a Macra fl. ad Alpes habitabant: quæ regio duas in partes postea divisa fuit: prima juxta littus maris, cujus caput Genua: secunda Mediterranea, inter Apenninum, Alpes Cottias, et Padum, in qua Monsferratus ducatus, parsque principatus Pedemontani et Mediolanensis.

[m] *Tarquinii*] Etruriæ civitas, primum Tarcona, post Tarquinia, a Tarquinio rege dicta est.

[n] *Sp. in U.* [*Spinambris*] Legunt alii *Spina et Ravenna*, quæ a Thessalis condita est: melius tamen dixeris *Spina urbs.* Fuit enim in Græcia Spina civitas, et in Italia duplex: una propter Ravennam ad ostium Padi; altera in Insubria ad fl. Adduam, Cremam inter et Mediolanum.

[o] *Perusini*] Perusia urbs Etruriæ in Umbriæ confinio, propter lacum Thrasymenum, qui nunc *Lago di Perugia* dicitur.

[p] *Ab Achæis*] Appian. tamen vult Perusiam a Tyrrhenis conditam: unde Junonem, Tyrrhenorum more, ibi coli solitam tradit.

[q] *Cære*] A Faliscis conditam vult Strabo, a Pelasgis alii: urbs erat Tusciæ: oppidulum est non longe a Bracciano.

[r] *Latinos*] A Latio dicti sunt: Latium vero a latendo, quod ibi Saturnus latitarit: Latium Etruriam inter et Campaniam erat; vetus ad Tarracinas, novum ad Lirim, pertinebat: propter Latinos Volsci, Æqui, Hernici, et Marsi habitabant.

[s] *Falisci*] Etruriæ populi inter Ciminum montem et Tiberim incolentes, quos Halesus condidit.

[t] *Nolani*] Solin. a Tyriis, seu, emendante Salmasio, a Thuriis conditos affirmat; Vell. a Tuscis. Constat ex Strab. Græcos, ducibus Hippocle Cumeo, et Megasthene Chalcidensi, civitates Cumis proximas post Cumas condidisse. Nola enim sita erat propter Sarnum, non procul a Cumis.

[u] *Abellani*] Campaniæ populi in Hirpinorum confinio: eos tamen Frontin. posteriorum temporum coloniam vocat: nunc *Avella*, non procul a Neapoli.

[w] *Campaniæ*] Regio urbibus clarissima, primum ab Opicis, tum ab Ausonibus, deinde ab Oscis, post a Cumanis, denique ab Etruscis, habitata; qui urbium omnium caput Capuam dixerunt, unde tandem a Samnitibus ejecti sunt.

[x] *Bruttii*] De iis supr. dictum est, et dicetur infr.

[y] *Sabinique*] Quam gentem indigenam affirmat Strabo, a qua Picentini, Lucani, Samnites, et Bruttii orti sunt: eorum regio Aniene, Tiberi, Nare, et

15. Quid Tarentini? quos Lacedæmone profectos Spuriosque vocatos accepimus? 16. Thurinorum urbem [10a] condidisse Philocteten[b] ferunt; ibique adhuc monumentum ejus visitur: et Herculis sagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Trojæ fuere.

CAP. II. 1. Metapontini[c] quoque in templo Minervæ ferramenta, quibus Epeos,[1 d] a quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant: 2. propter quod omnis illa pars Italiæ 'Major Græcia'[e] appellata est. 3. Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis[f] et Crotoniensibus[g] pellere ceteros Græcos Italia statuerunt. 4. Cum primum urbem Sirim[h] cepissent, in expugnatione ejus quin-

Ald. dat *Cære*. Periz. *ceteras*.—8 Ald. Junt. *Phalisci*. Bech. Ven. *Falisci*, (Ven. *Phalisci*) *Iapygii*. Flor. Par. *Phalisci*, *Hyapengi*.—9 Leid. 4. *Avellani*. Vid. Drakenburg. ad Sil. VIII. 545. Ed. vett. et Bongars. *Abelani*.—10 Leid. 5. Bodl. Periz. ed. Bech. *urbes*. Ald. *Thuriorum*, ut XII. 2. 15. 'Thurii.'

1 Vulg. *Epeus*. Meliores Mss. ed. Rom. Bech. *Epeos*. Reliqui *Epios*, vel *Ephios*,

NOTÆ

Velino fluviis claudebatur: nomen illis inditum vel a Sabo filio Sabatii, a Saturno ejecti, vel ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι, *venerari*.

[z] *Samnites*] Pelignis, Sabinis, Latinis, et Campanis contermini: nunc *Benevent* et *Capitanate*. Nomen ab hastis, quas ferebant, sortiti sunt, ex Festo. Hasta enim Græce dicitur σαυνία.

[a] *Thurinorum urbem*] Prius Sybaris, inde Thurium et Thurii nuncupata: urbs Magnæ Græciæ ad oram Sinus Tarentini, inter ostia Sybaris fl. et Cratis.

[b] *Philocteten*] Pæantis fil. cui moriens in Œta Hercules pharetram dedit, et sagittas tinctas hydræ sanguine: quare, cum Trojæ clades ab illis sagittis penderet, Philoctetes e Lemno ab Ulysse Trojam deductus occidit Paridem: cum vero immedicabili vulnere ideo esset affectus, quod Herculis tumulum pede indicasset, in Calabriam se recipere, quam in patriam redire, maluit.

[c] *Metapontini*] A Pyliis Peloponnesi populis, qui cum Nestore ab Ilio redeuntes illuc appulerunt, conditos vult Strab.

[d] *Epeos*] Endymionis fil. arietem in machinis muralibus reperit, unde equi lignei, quo Troja prodita est, fabricator fingitur.

[e] *Major Græcia*] Vel ea pars erat Italiæ, quæ Lucaniam, Messapiam, et Bruttios continebat; vel ea tantum quæ Bruttios inter et Salentinos extenditur ad oram Sinus Tarentini et Scyllacei.

[f] *Sybaritanis*] Sybaris et fl. et civitas ad fluvii ostium sita propter Tarentum, a Trœzeniis condita, ex Solin. a Crotoniensibus deleta: adeo deliciis erant dediti, ut in adagio 'Mensa Sybaritica.'

[g] *Crotoniensibus*] Croto vel Crotone, urbs Bruttiorum ad Mare Ionium, olim celebris ob pugiles et aëris salubritatem: unde illud, 'Crotone salubrius.'

[h] *Sirim*] Oppidum Magnæ Græciæ

quaginta juvenes amplexos Minervæ simulacrum, sacerdotemque Deæ velatum ornamentis, inter ipsa altaria trucidaverunt. 5. Ob hæc[2] cum peste et seditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum oraculum adierunt. 6. Responsum his est, 'finem mali fore, si violatum Minervæ numen et interfectorum manes placassent.' 7. Itaque cum statuas juvenibus justæ magnitudinis, et in primis Minervæ, fabricare[i] cœpissent, Metapontini, cognito oraculo Deorum,[3] occupandam manium et Deæ pacem rati, juvenibus modica et lapidea simulacra ponunt, et Deam panificiis[4] [k] placant.[c] 8. Atque ita pestis utrobique sedata est, cum alteri magnificentia, alteri velocitate, certassent. 9. Reciperata sanitate, non diu Crotonienses quievere. 10. Itaque indignantes in oppugnatione Siris auxilium contra se a Locrensibus[l] latum, bellum his intulerunt. 11. Quo metu territi Locrenses, ad Spartanos decurrunt: auxilium supplices deprecantur. 12. Illi, longinqua militia[5] gravati,[d] 'auxilium a Castore et Polluce[m] petere eos' jubent. 13. Neque legati responsum sociæ urbis spreverunt: profectique in proximum templum,

[c] *Metapontini, cognito responso Deorum, placant Deam Minervam, offerendo placentas ex pane et lacte confectas, et erigunt statuas juvenibus parvas et factas ex lapide, volentes obtinere, prius quam alii, pacem a Dea et animis occisorum juvenum.*

[d] *Illi nolentes gerere bellum in regione longinqua.*

Græca terminatione, quæ in eod. nomine placuit Virgilio II. Æ. 264. 'Et ipse doli fabricator Epeos.'—2 Periz. ed. Rom. cum septem aliis, et Vincentio IV. 23. *hoc.*—3 Ald. Junt. *eorum.* Med. 2. *dei*, ut cap. seq. §. 3. 'Responso Dei cognito.'—4 Junt. *beneficiis*, inepte.—5 Quemadmodum Avo, ita et Lipsio, legend. videbatur *longinquam militiam.*

NOTÆ

ad ostium Siris fl. qui in Sinum Tarentinum influit.

[i] *Minervæ, fabricare*] Palladium ad imitationem Trojani fabricatum: unde patet Sirin Trojanorum esse coloniam.

[k] *Panificiis*] Rustici lacte Diis supplicant et litant mola salsa, qui thura non habent, inquit Plin.

[l] *A Locrensibus*] E Græcia oriundi ab Epizephyriis et Ozolis, Ajacis Oilæi comitibus, quorum illi tempestate jactati Bruttios, hi Pentapolim, tenuerunt.

[m] *A Castore et Polluce*] Fratres gemini, qui et Tyndaridæ dicuntur, Helenes et Clytæmnestræ fratres. Fingunt poëtæ, mortuo Castore, Pollucem obtinuisse a Jove ut immortalitatem suam cum ipso partiri ipsi liceret: quare vicibus alternis mori et reviviscere traduntur.

facto sacrificio, auxilium Deorum implorant. 14. Litatis hostiis,[n] obtentoque, ut rebantur, quod petebant, haud secus læti, quam si Deos ipsos secum avecturi essent,[e] pulvinaria iis in navi componunt; faustisque profecti ominibus, solatia suis pro auxiliis deportant.

CAP. III. 1. His cognitis, Crotonienses et ipsi legatos ad oraculum Delphos mittunt, victoriæ facultatem bellique prosperos eventus deprecantes. 2. Responsum, 'prius votis hostes quam armis vincendos.' 3. Cum vovissent Apollini decimas prædæ, Locrenses, et voto hostium et responso Dei cognito, nonas voverunt; tacitamque eam[1] rem habuere, ne votis vincerentur. 4. Itaque cum in aciem[o] processissent, et Crotoniensium centum viginti millia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem suam circumspicientes (nam sola quindecim[2] millia militum habebant) omissa spe victoriæ in destinatam mortem conspirant: 5. tantusque ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent, si non inulti morerentur.[f] 6. Sed, dum mori honeste quærunt, feliciter vicerunt: nec alia causa victoriæ fuit, quam quod desperaverunt. 7. Pugnantibus Locris, aquila[p] ab acie nunquam recessit, eosque tam diu circumvolavit, quoad vincerent. 8. In cornibus quoque duo juvenes[q] diverso a ceteris armorum habitu, eximia

[e] *Cum putarent, immolatis victimis, se obtinuisse quod petebant, tam læti redierunt, quam si reportare deberent secum Deos ipsos.*

[f] *Desperatio dedit singulis tantam audaciam in prælio, ut crederent se victoriam referre, modo morerentur occisis multis hostibus.*

1 Leid. 1. 3. 4. *istam*.—2 Vincent. 'Bellum inierunt xv. millia Locrensium contra centum millia Crotoniensium, qui, paucitatem suam et hostium multitudinem considerantes, ex desperatione sumserunt animum, putaveruntque se victores fore, si non inulti morerentur. Itaque dum mori honeste,' &c. Leid. quoque dat *centum millia*: dein 3. 4. et Thuan. *sola* XII. *millia*. Coll. N.

NOTÆ

[n] *Litatis hostiis*] Litare est, veniam per sacrificia impetrare, victimis felicem exitum addicentibus.

[o] *In aciem*] Ad Sagram fl. pugnatum est: quo in prælio 130. Crotonensium M. et 10. Locrensium numerat Strabo. Unde illud proverbium in de-rogantes rei fidem, 'Certiora esse quam illa apud Sagram,' cujus meminit Cic.

[p] *Aquila*] Si dextra parte volaret et patulis alis perstreperet, omen felicis exitus, ex Homero.

[q] *Duo juvenes*] Similia referunt Flo-

magnitudine,[3] et[4] albis equis, et coccineis paludamentis,[5] pugnare visi sunt, nec ultra apparuerunt, quam pugnatum est.[s] 9. Hanc admirationem auxit incredibilis famæ velocitas.[r] Nam eadem die, qua in Italia pugnatum est, et Corinthi[6] et Athenis et Lacedæmone nuntiata est victoria.

Cap. iv. 1. Post hæc Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorum cura, fuit. 2. Oderant enim quæ infeliciter sumserant; mutassentque vitam luxuria, ni Pythagoras[1] [s] philosophus fuisset. 3. Hic Sami[t] Demarato, locuplete negotiatore,[u] patre[2] natus, magnisque sapientiæ incrementis formatus,[3] Ægyptum primo, mox Babyloniam,

[s] *Et vestibus purpureis induti visi sunt pugnare, et non apparuerunt post prælium.*

sola xi. *millia.*—3 Med. 2. Periz. *eximiæ magnitudinis.*—4 Med. 1. Leid. 2. 5. *ex:* ut ap. Cic. ii. de N. D. 2. 'In nostra acie Castor et Pollux ex equis pugnare visi sunt.'—5 Ald. Junt. *ex a. e. cocc. chlamydibus paludati.*—6 Avo legenti *Corinthi* suffragantur Rom. Ald. Junt. *Nam in ead. die....et Corintho et L. n. est vict.* Vincent.

1 Med. 2. *Pythagora.* Bech. *nisi Pythagoras.* Saresb. 'nisi eis Pythagoras philosophus obstitisset.'—2 Vulg. *negot. nat.* Uterque Med. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. ed. Rom. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *negot. patre nat.* ut xxii. 1. 2. 'Patre figulo natus,' et xxiii. 4. 4. 'Genitus erat patre Hierocle, nobili viro.' Gualter. Burlei de Vitis Phil. 17. 'Pythagoras natione Samius (ut ait Justinus) negotiatoris divitis filius fuit, cui nomen Demaratus erat.' Saresb. vii. 4. 'Fuit autem hic natione Samius, negotiatoris divitis filius, cui nomen Maratus erat.' Ex qua nominis proprii scriptura apparet, venerabilem Antistitem usum fuisse Justini codice, in quo scriptum erat *de marato*, quomodo etiam legitur in prima ed. Speculi Historialis Vincentii iv. 24. In primo Leid. etiam scriptum *Samide maruto.* Ceterum de hoc patris Pythagoræ nomine scribit Dodwell. in Exercit. de Æt. Pythag. p. 161. 'Alium porro Philosopho patrem Damaratum tribuit Justini Trogus, qui quartus proinde fuerit, et cum Zacynthio quintus, qui communi cum Philosopho historia continetur. Sed mihi, fateor, suspicio est cum Lucumone (qui postea Tarquinius erat Priscus) illum confundi Pythagoram, nec alium proinde a Damarato Corinthio Damaratum illum fuisse Samium. Erant enim ambo exteri in Italia celeberrimi tam Tarquinius ille Priscus quam etiam Pythagoras Philosophus.'—3 Saresb. 'Magnis itaque sap. form. incr.' Med. 1. Leid. 2. 5. Reg. Coll. C. C. Thuan. Ald. Junt. Bong. Vincent. *incr. ornatus.*

NOTÆ

rus et Frontin. sed fabulæ.

[r] *Famæ velocitas*] Victoriam in ludis Olympicis auditam tradit Cic.

[s] *Pythagoras*] Non Demarati, sed Mnesarchi, fil. Pherecidis discipulus.

[t] *Sami*] Samos gemina ins. altera in Mari Icario, Ioniæ proxima, contra Ephesum, a Samo fl. sic dicta: altera Ægæo Mari, Thraciæ adjacens, contra Hebri ostia, vulgo Samothrace. Erat etiam Samos oppidum ap. Locros, in Magna Græcia, ubi Pythagoras habitavit.

[u] *Negotiatore*] Non mercator fuit Pythagoræ pater, sed gemmarum sculptor.

ad perdiscendos[4] siderum motus, originemque mundi spectandam, profectus,[h] summam scientiam consecutus erat. 4. Inde regressus, Cretam et Lacedæmona, ad cognoscendas Minois[w] et Lycurgi[x] inclytas ea tempestate leges, contenderat. 5. Quibus omnibus instructus, Crotona[5] venit, populumque in luxuriam lapsum auctoritate sua ad usum frugalitatis revocavit.‡ 6. Laudabat quotidie virtutem; et vitia luxuriæ casusque civitatium ea[6] peste perditarum enumerabat: 7. tantumque studium ad frugalitatem multitudinis provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos[7] incredibile videretur.[i] 8. Matronarum quoque separatam[8] a viris doctrinam, et puerorum a parentibus, frequenter habuit. 9. Docebat nunc has pudicitiam et obsequia in viros; nunc illos modestiam et literarum studium. 10. Inter hæc velut genetricem virtutum frugalitatem omnibus ingerebat; 11.

[h] *Profectus ad discenda quæ pertinent ad mundi originem.*
[i] *Et excitavit in populo tantum amorem frugalitatis, ut videretur incredibile aliquos ex illis deditos esse libidinibus.*

Bodl. *ornamentis formatus.* Gualter. 'inform. incr.'—4 Bech. *ad prædisc.* Gualter. 'ad perdiscendum s. m. originemque m. spectandum,' et paulo post: 'summam scientiarum consecutus est,'. et 'ad cognoscendum Minois et Lycurgi leges,' et cum Periz. 'Lacedæmoniam.'—5 Avus ad Liv. I. 8. malebat *Crotonem*; et paulo post §. 15. *Crotone*. Par. Ald. Junt. *Crotonem*, eædemque cum Mediceis, Periz. ed. Flor. et Vincent. *Crotone* pro vulg. *Crotonæ*. Saresb. 'ad Crotonicorum urbem applicuit:' ubi *Crotoniatarum* scripsisse videtur eruditus Antistes. Ap. Gualter. mendose editum *Ceuonam*.—6 Medicei, Leid. 4. 5. Bodl. Coll. C. C. Periz. Vincent. *casumque civ. hac.* *Hac* etiam dant Bech. Rom. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Saresberiensis: 'Laudabat ergo virtutem quotidie, et vitia luxuriæ denudabat, et casuum urbium perditarum enuntiabat causas.'—7 Rom. *lux. in optimam frugem conversos.* Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *lux. in optimam frugem conversos fuisse.* Magl. *tantoque studio ad frugalitatem multitudinem revocavit, ut aliquos ex iis lux. in optimam vitam conversos fuisse.* Saresb. 'Tantum quoque studii ad frugalitatem multitudinis provocabat, ut aliquos ex his lux. esse i. v.' Vincent. 'Tantoque studio ad frugalitatem perdiscendam multitudinem provocavit, ut aliquos ex eis luxuriatos esse i. v.' Gualter. 'Tantumque studium ad frugalitatem perdiscendam multitudini prov. ut aliquos ex eis luxuriatos unquam fuisse i. v.'—8 Ita Saresb. Vincent. 'matr. quoque separatarum,' idque vulgato præfert Heusinger. II. Emend. 5. qui etiam legend. conjecerat *separatim*, quomodo scriptum in Med. 2. Gualter. 'Matronas a viris separatas, et pueros a parentibus derelictos, ad pudicitiam et ad debita

NOTÆ

[w] *Minois*] Vel Jovis vel Xanthi ex Europa filius: fuit rex Cretensium, quibus, expulso fratre Sarpedone, leges condidit.

[x] *Lycurgi*] De quo superius diximus.

‡ A. M. 3550. Ol. 69. 1. U. C. 249. Ant. Ch. 502.

consecutusque disputationum assiduitate erat, ut matronæ auratas vestes, ceteraque dignitatis suæ ornamenta, velut instrumenta luxuriæ, deponerent; eaque omnia delata in Junonis ædem ipsi Deæ consecrarent, 12. præ se ferentes, vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes, esse. 13. In juventute quoque quantum profligatum sit, victi fœminarum contumaces animi manifestant.[h] [9] 14. Sed trecenti ex juvenibus, cum, sodalitii juris[10] sacramento quodam nexi, separatam a ceteris civibus vitam exercerent, quasi cœtum clandestinæ conjurationis haberent, civitatem in se converterunt;[i] [11] 15. quæ eos, cum in unam domum convenissent, cremare voluit.[12] 16. In quo tumultu sexaginta ferme[13] periere: ceteri in exilium profecti. 17. Pythagoras autem, cum annos viginti Crotone egisset, Metapontum migravit,[14] ibique decessit;[y] 18. cujus tanta admiratio fuit,

[h] *Mutatio fœminarum, quæ prius erant contumaces, probat quantum profecerit in juventute corrigenda.*

[i] *Sed cum* CCC. *juvenes viverent separatim ab aliis civibus, obstricti juramento*

societatis obsequia suo studio reduxit; induxitque matronas, ut auratas,' &c. —9 Ald. Junt. *profectum sit* et *manifestabant.*—10 *Juris* etiam habent Mss. Bong. Coll. N. et C. C. Thuan. a sec. m. Leid. 4. eamque scripturam tuetur Avus IV. Obs. 17. p. 282. *Sodalitiis* quoque adjective usurpavit Ammian. XV. 9. f. ' Druidæ ingeniis celsioribus, ut auctoritas Pythagoræ decrevit, sodalitiis astricti consortiis:' ad quem l. notavit Henr. Valesius: "' Sodalitiis' hic sumitur adjective, ut ap. Just. in eo l. quem supr. laudavimus ' sodalitio jure.' Sic enim habent omnes Mss. codd. Et similiter in L. 1. D. de Colleg. ' Collegia sodalitia.' In præc. nota hunc Justini l. Ita exhibuerat Vir summus: *Sed triginta ex juvenibus, cum sodalitio jure sacramento quodam nexi, separatam a ceteris civibus vitam, &c.* ubi *triginta* male excusum est pro *trecenti.* In nullo autem Mss. codicum, quibus usus fui, *sodalitio jure* reperire mihi contigit. Reg. Cant. dant *solatii juris,* Leid. 1. *sodalacii juris.* Reliqui, exceptis illis, quos modo laudavi, *sodalicii, sodalitii,* vel *sodaliti jure.* In Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Bong. quoque extat *sodalitii jure.* Pricæus in Not. ad Apul. legit *sodalitii jure, ceu sacramento.* Ap. Saresb. hic l. ita legitur: ' Sed trecenti ex juvenibus, cum sodalitii juris sacramento separatam a ceteris civibus vitam agerent, quasi cœtum clandestinæ conjurationis habentes adversus Pythagoram, civitatem in se converterunt, quæ eos, cum in unam domum convenissent, cremare voluit:' ubi *τὰ adversus Pythagoram* expungenda esse, vel pro *in se* reponend. *et se,* suspicabatur Scheff. libro Adversariorum, Misc. Obs. vol. VIII. p. 414. qui pro *separatam* quoque legisse videtur *separatim.* Periz. *separatam a civibus ceteris vitam exercerent, et quasi cœtum.*—11 Magl. ed. Flor. Ven. Par. *convertunt.*—12 Periz. *quos omnes cum in u. d. invenissent, cr. voluerunt.*—13 Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. LX. *ferme homines.* Mox post ' profecti' Saresb. addit ' sunt.'—14 Septem Mss. ed.

NOTÆ

[y] *Ibique decessit*] Vel inedia, cum ad 90. annum pervenisset; hac enim ætate perfectam hominis ætatem definiebat; vel interfectus a Syracusa-

ut ex domo ejus templum facerent; eumque pro Deo colerent.

CAP. V. 1. Igitur Dionysius tyrannus, quem supra a Sicilia exercitum in Italiam trajecisse bellumque Græcis intulisse memoravimus, expugnatis Locris, Crotonienses vix vires longo otio ex prioris belli clade resumentes aggreditur:* 2. qui fortius cum paucis tanto exercitui ejus, quam antea cum tot millibus Locrensium paucitati, restiterunt. 3. Tantum virtutis paupertas adversus insolentes divitias habet, tantoque insperata interdum sperata victoria certior est.[m] 4. Sed Dionysium gerentem bellum legati Gallorum, qui ante menses[1] Romam incenderant, societatem amicitiamque petentes, adeunt: 5. 'gentem[2] suam inter hostes ejus positam esse, magnoque usui ei[3] futuram vel in acie bellanti,[4] vel de tergo intentis in prælium hostibus,' affirmant.[n] 6. Grata legatio Dionysio fuit. Ita pacta societate, et auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex integro instaurat.[5] 7. His autem Gallis causa in Italiam veniendi,

quodam; quod faciebant, ut essent in hac societate; civitas in illos commota est, quasi clam conjurarent in patriam.

[m] *Et interdum facilius reportatur victoria quæ non speratur, quam quæ speratur.*

[n] *Dicunt Gallos habitare regionem positam in medio hostium Dionysii, eique fore admodum utiles, sive cum ipso pugnent in acie, sive a tergo adoriantur hostes intentos ad prælium.*

Rom. et Vincent. *emigr.* Vid. sup. v. 10. 8. Gualter. 'in Metapontum migravit.' Themist. Orat. xx. p. 285. de Pythagora scribit: *Αὐτός τε γὰρ ὁ Μνησάρχου τοσόνδε ἄρα ἀπέλαυσε τῆς πολυυμνήτου σοφίας, ὥστε μετανάστης ἀεὶ διεβίω, διὰ τοὺς βασκαίνοντας καὶ κολούοντας, ἐκ Σάμου μὲν εἰς Κρότωνα, διὰ Πολυκράτην· ἐκ Κρότωνος δὲ εἰς Λοκρούς, διὰ Γύλωνα· Λοκρῶν δὲ οὐχ εἷς ἤδη, ἀλλὰ πάντες Λοκροὶ οὐχ ὑπέμειναν Πυθαγόρου τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ μετεστήσαντο εἰς Τάραντα καὶ παρέπεμψαν· Ταραντῖνοι δὲ αὖθις, ὥσπερ φορτίον, εἰς Μετάποντον· οὗ δὴ καὶ ἐτελεύτησεν ἐν τῷ τεμένει τῶν Μουσῶν, τετταράκοντα, ὥς φασιν, ἡμέρας φεισάμενος σίτου.* Simson. Chron. A. M. 3506. malebat *annos decem:* at Bentl. in Dissert. de Phalaridis Epist. p. 74. *annos* XL. ex Jamblicho de Vit. Pythag. 36. *Αὐτὸν μὲν γὰρ Πυθαγόραν ἀφηγήσασθαι λέγεται, ἑνὸς δέοντος, ἔτη τεσσαράκοντα.*

1 Voss. legit *mensem;* nec aliter Rom. Ald. Junt. *Menses* tamen sincerum est. Vid. notam Avi ad VI. 7. 7. Periz. *ante paucos menses.*—2 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *gentemque.*—3 *Ei* abest Leid. 5.—4 *Vel ante bell.* Leid. 2. *vel ante in acie, vel de t.* Ald. Junt.—5 Sic Ed. Ven.—6 Bech. *Contum.*

NOTÆ

nis, dum agrum fabaceum circuit. Laërtius.

* A. M. 3605. Ol. 97. 4. U. C. 364. Ant. Ch. 387.

sedesque novas quærendi, intestina discordia et assiduæ domi dissensiones fuere: 8. quarum tædio cum in Italiam venissent, sedibus Tuscos expulerunt; et Mediolanum,[1] Comum,[6a] Brixiam,[b] Veronam,[c] Bergomum,[7d] Tridentum,[e] Vicentiam[8f] condiderunt. 9. Tusci quoque, duce Rhæto,[9] avitis sedibus amissis, Alpes occupavere; et ex nomine ducis gentes[10] Rhætorum[g] condiderunt. 10. Sed Dionysium in Siciliam adventus Carthaginiensium revocavit: qui, reparato[11] exercitu, bellum, quod lue deseruerant, auctis viribus repetebant. 11. Dux belli Hanno[h] Carthaginiensis

Auctor libri de Gestis Treverorum, quem publicavit illustris Leibnitz. cap. 8. p. 9. post 'Mediolanum' addit *Ariminum;* cujus urbis mentionem quoque facit Albertus Stadensis in Chronico p. 259. ubi ait: 'Quidam Belgio, a quo Gallia Belgica, quæ prius dicebatur Comata, ccc. millia in Italiam secum duxit, et Mediolanum, Ariminum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum et Vincentiam condidit, et Illyricos sinus penetrans in Pannonia consedit.' Postrema verba 'et Illyr. s.' &c. transcripsit ex lib. XXIV. 4. 2. —7 Ita cum Bech. et Junt. Med. 2. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. atque Albertus.—8 Med. 2. *Vicetiam:* quomodo in melioribus libris Plinii III. 19. legi testatur Lips. ad Tac. III. H. 8. Inscriptio: VICETIA et VICETINI. Add. Pignorium Epist. 26.—9 Med. 2. Leid. 2. ed. Rom. Bech. Med. *Reto,* et paulo post cum Periz. *Retorum* (Bech. *Retiorum*) pro vulg. *Rhætorum.* Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *Rheto* et *Rhetiorum.* Med. 1. *Ræso* et *Rhetiorum.* Leg. *Ræto* et *Rhetorum,* [et sic edidit noster Gronovius.] Horat. IV. Od. 4. 17. 'Videre Ræti bella sub Alpibus Drusum gerentem et Vindelici.' Oros. VI. 21. 'Drusus Galliam Rætiamque sortitus.' Ita optimus Flor. Add. notam paternam ad Tac. II. A. 12.—10 *Gentem* dant sæd. edd. uterque Med. Magl. Leid. 5. Bodl.—11 Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *recuperato.* Mox 'deserue-

NOTÆ

[1] *Mediolanum*] Urbs amplissima, Insubriæ caput, omnes Italiæ civitates superat populi frequentia, templo augustissimo, arce firmissima, et bibliotheca Ambrosiana.

[a] *Comum*] In Etruria ad Lacum Larium. *Come.*

[b] *Brixiam*] In Insubria, prope amnem Melam, non procul a lacu Benaco. *Bresse.*

[c] *Veronam*] Ad fl. Athesim, Tridentum inter et Mantuam. *Verone.*

[d] *Berg.* [*Vergamum*] Nunc Bergomum, urbs Cenomanorum, inter Mediolanum et Brixiam.

[e] *Tridentum*] Cenomanorum etiam civitas, ad Athesim, synodo œcumenica celebris. *Trente.*

[f] *Vicentiam*] In Venetia, inter Veronam et Patavium, Vicetia Plinio, Vicentia Tacito, Vincentia posterioribus. *Vicenza.*

[g] *Gentes Rhætorum*] Rhætia duplex: prima, quæ Italiæ contermina est, h. e. Venetiæ et Insubriæ, cujus caput est Curia, *Coire-les-Grisons:* secunda Lico fl. a prima divisa fuit: a Curia ad Danubium extenditur.

[h] *Dux belli Hanno*] Magonem fuisse refert Diod. quem quidem primo congressu occidit Dionysius: sed paulo post ab ejus exercitu magna clade affectus est. Alii tamen referunt Hannonem, classe Dionysii su-

erat: 12. cujus inimicus Suniatus,[12] potentissimus ea tempestate Pœnorum, cum odio ejus, Græcis literis, Dionysio adventum exercitus et segnitiam[13] ducis familiariter prænuntiasset,[a] comprehensis epistolis,[1] proditionis[14] damnatur; facto senatusconsulto,[15] 13. 'ne quis postea Carthaginiensis aut literis Græcis aut sermoni[16] studeret; ne aut loqui cum hoste aut scribere sine interprete posset.' 14. Nec multo post Dionysius, quem paulo ante non Sicilia, non Italia, capiebat, assiduis belli certaminibus victus fractusque, insidiis ad postremum[17] suorum interficitur.[k] †

[a] *Cum impulsus in eum odio monuisset familiariter Dionysium literis Græce scriptis de adventu exercitus et segnitie ducis Hannonis.*

rant' omittit Vincent. IV. 72.—12 Magl. *Simicus.* Periz. *Sanniator.* Medicei, Leid. 2. 4. Bodl. ed. Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *Suniator.* Rom. *Surriator.* Ald. Junt. *Suniacus.*—13 Medicei, Bodl. Leid. 2. Periz. ed. Rom. Par. Flor. Ven. Med. Ald. Junt. *segnitiam:* nec aliter Med. 2. Leid. 2. 4. ed. Bong. XXI. 2. 1.—14 Ald. Junt. *prod. reus.* Rom. et Ms. Coll. N. *prod. ejus.* Magl. *ejus prod.*—15 Leid. 1. *senatus compulsu,* vitiose pro *consultu,* quomodo scriptum in Coll. N. et Mss. Bong. De hac voce agit Avus ad Liv. III. 62.—16 Leid. 4. *sermone.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. Junt. *aut Græco sermoni.* Ald. Med. 1. Leid. 2. 4. *aut literas Græcas aut sermonem.* Cic. Orat. post Red. in Sen. 9. 'Cum vero etiam literas studere incepit.' Plaut. Milite v. 5. 44. 'Magis metuant, minus has res studeant,' et Pœnulo I. 72. 'Lenonem perjurum ut perdas, id studes.' Inscriptio Lugdun. ad S. Irenæi ap. illustr. Maffeium in Antiq. Galliæ Epist. XX. p. 95. ELEMOSINAM ET ORACIONEM STVDVIT.—17 Mss. ed. Bech. Ald. Junt. *ad p. ins.*

NOTÆ

perata, multas urbes cepisse.

[1] *Comprehensis epistolis*] Quæ repertæ sunt in navibus Dionysii, post navale prælium.

[k] *Interficitur*] Cum allatum esset Dionysio, eum Athenis in festo Bacchanalium omnium suffragiis fuisse victorem ob tragœdiam quam illuc miserat, convivia magnifica celebravit, vinoque cum nimium indulsisset, ex crapula obiit. Diod.

† A. M. 3686. Ol. 103. 1. U. C. 385. Ant. Ch. 366.

LIBER XXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Dionysii junioris artes tyrannicæ. 2. Ejusdem luxuria, crudelitas, doli, exilium, tyrannis in Locrenses. 3.

Callido commento Locrensium matronas spoliat, et quarundam maritos obtruncat. A Locrensibus pulsus, in Siciliam redit, et Syracusas per proditionem recipit. 4. Hannonis tyrannide Carthaginem occupare tentantis tragœdia. 5. Dionysius junior, Sicilia pulsus, misere vitam agit Corinthi. 6. Hamilcar, cognomine Rhodanus, ad speculandos Alexandri M. animos a Carthaginiensibus missus, et Carthaginem reversus interficitur.

CAP. I. 1. Extincto in Sicilia Dionysio tyranno, in locum ejus milites maximum natu ex filiis ejus, nomine Dionysium, suffecere;‡ 2. et naturæ jus[1] secuti, et quod firmius futurum esse regnum,[2] si penes unum remansisset, quam si portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur.[a] 3. Sed Dionysius, inter initia regni, avunculos[a] fratrum suorum, veluti æmulos imperii sui,[3] hortatoresque puerorum ad divisionem regni, tollere gestiebat. 4. Qua re paulisper dissimulata,[4] animum prius ad favorem popularium conciliandum intendit; excusatius facturus quod statuerat, si probatus ante omnibus foret.[b] 5. Igitur nexorum tria millia e carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit;[5] et, quibuscumque delinimentis potest, animos omnium solicitat. 6. Tunc ad destinatum facinus conversus, non cognatos tantum fratrum, sed etiam ipsos, interficit:[6] 7. ut, quibus consortium regni debebat, ne spi-

[a] *Et quia putabant regnum stabilius fore, si unus tantum imperaret, quam si inter multos filios divideretur in multas partes.*
[b] *Ut excusaretur facilius crimen quod meditabatur, si omnes prius ipsum diligerent.*

1 Conj. magni Cujacii, qui *naturæ jus* pro *naturam ejus* legend. divinavit, firmant Magl. et Leid. 2.—2 *fut. regn.* Med. 2.—3 *Sui* abest a Leid. 2. Ald. Junt.—4 Sic Med. 2. ut xxv. 4. 2. 'Dissimulatis causis.' Periz. *dissimulans.* Vulg. *dissimulatum.*—5 Ald. et Junt. addunt *fratres revocat.*—6 Rom. Bech.

NOTÆ

‡ A. M. 3687. Ol. 103. 2. U. C. 386. Ant. Ch. 365.

[a] *Avunculos*] Septem liberos susceperat duabus ex uxoribus Dionysius; tres ex Locrina Dionysii junioris matre, quatuor ex Aristomacha Dionis sorore.

ritus quidem consortium relinqueret, tyrannidem in suos prius quam in exteros auspicatus.[c]

CAP. II. 1. Sublatis deinde æmulis, in segnitiam lapsus, saginam corporis ex nimia luxuria oculorumque valetudinem contraxit;[a] adeo ut[d] non solem, non pulverem, non denique splendorem ferre lucis ipsius posset. 2. Propter quæ dum contemni se putat, sævitia grassatur; nec, ut pater, carcerem nexis,[1] sed cædibus civitatem, replet. 3. Ob quæ non contemtior omnibus quam invisior fuit.[e] 4. Itaque cum bellum adversus eum Syracusani decrevissent,[b] diu dubitavit, imperium deponeret, an bello resisteret. 5. Sed a militibus, prædam et urbis[2] direptionem sperantibus, descendere in prælium cogitur. 6. Victus, cum iterato non felicius fortunam tentasset, legatos ad Syracusanos mittit, spondens, 'se depositurum tyrannidem, si mitterent ad eum, quibuscum sibi de pace conveniret.'[f] 7. In quam rem missos primores in carcere retinet, atque ita incautis omnibus, nec quicquam hostile metuentibus, exercitum ad delendam civitatem mittit.[g] 8. Fit igitur in ipsa urbe anceps prælium: in quo, oppidanis multitudine superantibus, Dionysius pellitur: qui, cum obsidionem arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam profugit[c] tacitus. 9. Exul

[c] *Ut, incipiens exercere suam crudelitatem in suos prius quam in alios, non permitteret vivere illos quibus debebat partem regni.*

[d] *Ex nimio cibo et ipse factus est pinguior, et oculi illius ita debiles facti sunt, ut.*

[e] *Ob ea non modo contemtus, sed etiam odio habitus est, ab omnibus.*

[f] *Si mitterent ad ipsum cives cum quibus posset convenire de pacis conditionibus.*

[g] *Captivos retinet primates civitatis missos ad pacem faciendam: et deinde mittit suos milites ad destruendam urbem, dum cives securi nil timent hostile ab eo.*

Ven. Flor. Med. Ald. Junt. Bong. *sed e. i. fratres* i. Magl. *sed i. e. fratres* i. Periz. *sed et* i. i.

1 Med. 1. Leid. 2. 5. *carc. modo nex.*—2 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald.

NOTÆ

[a] A. M. 3690. Ol. 104. 1. U. C. 389. Ant. Ch. 362.

[b] *Syracusani decrevissent*] Expulsus Syracusis Dio, vir fortiss. ex Italia, quo ejectus fuerat, Lacedæmonem petiit; ubi instructis 2. navibus Syracusas rediit, et, cum civibus junctus, Dionysium victum sæpius, tandem expulit.

[c] *In Italiam profugit*] Apollocrati filio natu maximo Dionysius diffidens rebus suis arcem tradidit, et, imposita navibus supellectili pretiosissima, ap. Locros se recepit.

a Locrensibus sociis exceptus, velut jure regnaret, arcem occupat; solitamque sibi[3] sævitiam exercet. 10. Conjuges principum ad stuprum rapi jubebat: virgines ante nuptias abducebat, stupratasque sponsis reddebat: locupletissimos quosque aut civitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaque eorum invadebat.

CAP. III. 1. Dein, cum rapinæ occasio deesset, universam civitatem callido commento circumvenit. 2. Cum Rheginorum tyranni Leophronis[1] bello Locrenses premerentur, voverant, si victores forent, ut die festo Veneris[2] [d] virgines suas prostituerent.[3] 3. Quo voto intermisso, cum adversa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionysius vocat: hortatur, 'ut uxores filiasque suas in templum Veneris, quam possint ornatissimas, mittant: 4. ex quibus sorte ductæ[4] centum,[5] voto publico fungantur, religionisque gratia uno stent in lupanari mense, omnibus ante juratis viris, ne quis ullam attaminet. 5. Quæ res ne virginibus, voto civitatem solventibus, fraudi esset, decretum facerent: Ne qua virgo nuberet, priusquam illæ maritis traderentur.' 6. Probato consilio, quo et superstitioni et pudicitiæ virginum consulebatur, certatim omnes fœminæ, impensius exornatæ, in templum Veneris conveniunt:† 7. quas omnes Dionysius immissis militibus spoliat, ornamentaque matronarum in prædam suam vertit. 8. Quarumdam viros ditiores interficit: quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet. 9. Cum his artibus per annos sex

Junt. *urbisque.*—3 Junt. *ibi.*

1 Bech. *Leofronis.* Ald. Junt. *Leophonis.* Magl. Thuan. a sec. m. *Cum ergo tyrannide ejus et finitimorum bello L. p.* idemque in Ms. reperit Bong.—2 Med. 1. Bodl. *Veneri.*—3 Periz. *ut die f. v. s. Veneri prost.*—4 Med. 1. Magl. Leid. 2. *ducta*, male. Suet. Domit. 4. 'Ex quo [collegio] sorte ducti magisterio fungerentur.' Apul. IV. M. p. 67. 'Quo speculatores e numero latronum sorte ducti noctibus excubabant,' et p. 68. 'Hi, simili lavacro refoti, inter foros sociorum sese reponunt: nunc sorte ducti ministerium faciunt.' —5 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *c. d.*—6 Sic Medicei, Leid. 2. 5.

NOTÆ

[d] *Festo Veneris*] Veneralia quidam appellant, sicut Bacchanalia et Saturnalia: Ἀφροδίσια sunt Athenæo.

† A. M. 3696. Ol. 105. 3. U. C. 395. Ant. Ch. 356.

regnasset, conspiratione Locrorum civitate pulsus, in Siciliam redit. 10. Ibi Syracusas, securis omnibus, post longam intercapedinem pacis, per proditionem recipit.[h] [6]

CAP. IV. 1. Dum hæc in Sicilia geruntur, interim in Africa princeps Carthaginiensium Hanno opes suas, quibus vires reipublicæ superabat,[1] ad[2] occupandam dominationem intendit, regnumque invadere, interfecto senatu, conatus est.‡ 2. Cui sceleri solennem nuptiarum diem filiæ suæ legit, ut religione votorum nefanda commenta facilius tegerentur.[i] 3. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, senatui in domo sua parat, ut, poculis veneno infectis, secretius senatum et sine arbitris interficeret, orbamque rempublicam facilius invaderet. 4. Qua re magistratibus per ministros prodita, scelus declinatum, non vindicatum, est; ne in viro tam potenti plus negotii faceret res cognita, quam cogitata.[k] 5. Contenti itaque cohibuisse, decreto modum nuptiarum sumtibus statuunt: idque observari non ab uno, sed ab universis, jubent; ne persona designata, sed vitia correcta[3] viderentur. 6. Hoc consilio præventus, iterum servitia concitat, statutaque rursus cædium die,[l] cum denuo se proditum videret, timens judicium, munitum quoddam castellum cum viginti millibus servorum armatis occupat. 7. Ibi, dum Afros regemque Maurorum[4] concitat, capitur, virgisque cæsus, effossis oculis, et manibus cruribusque fractis, velut a singulis membris pœnæ exigerentur, in conspectu populi occiditur: corpus verberibus lacerum in

[h] *Ibi cepit proditione Syracusas, dum nil metuunt cives propter pacem diuturnam.*

[i] *Ad hoc scelus patrandum eligit diem destinatum ad nuptias suæ filiæ, ut nefaria ejus consilia occultarentur sub specie matrimonii.*

[k] *Ne, si vir tam potens videret suum crimen omnibus cognitum, civitas incurreret majus periculum, quam cum ille meditatus est illud crimen.*

[l] *Iterum concitat servos, et constituta die qua occideret cives.*

Bodl. Periz. At Coll. N. *proditione recipit.* Vulg. *recepit.*

1 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *q. reip. sup. vires.* Thuan. *q. v. publicæ rei sup.*—2 Thuan. Coll. N. *in.*—3 Reg. Thuan. a sec. m. ed. Med. *correpta.* Magl. ed. Ven. Flor. Ald. Junt. *correpta esse.*—4 Bech. Ven. Flor.

NOTÆ

‡ A. M. 3690. Ol. 106. 1. U. C. 397. Ant. Ch. 352.

cruce[5] figitur. 8. Filii quoque, cognatique omnes, etiam innoxii, supplicio traduntur; ne quisquam aut ad imitandum scelus aut ad mortem ulciscendam ex tam nefaria domo superesset.

CAP. V. 1. Interea Dionysius Syracusis receptus,[1] cum gravior crudeliorque in dies[e] civitati esset, iterata conspiratione obsidetur.[f] * 2. Tunc, deposito imperio, arcem Syracusanis cum exercitu tradit; receptoque privato instrumento, Corinthum in exilium proficiscitur.[m] 3. Ibi humillima quæque tutissima existimans, in sordidissimum vitæ genus descendit: 4. non contentus in publico vagari, sed potare: nec conspici in popinis lupanaribusque, sed totis diebus desidere: 5. cum perditissimo quoque de minimis rebus disceptare: pannosus et squalidus incedere: 6. risum libentius præbere, quam captare: in macello perstare: quod[2] emere non poterat, oculis devorare: 7. apud ædiles[g] adversus lenones jurgari;[3] omniaque ista facere, ut contemnendus magis, quam metuendus, videretur. 8. Novissime[4] ludima-

[m] *Abiit in exilium Corinthum, ferens tantum secum supellectilem domesticam.*

Med. Par. Ald. Junt. *Mauritanorum.*—5 Leid. 5. Coll. N. ed. Rom. Bong. *in crucem.* Oros. IV. 6. 'cruci suffixum.'

1 *Receptis* malebat Parens, cui suffragantur Med. 2. Thuan. Sup. cap. 3. f. 'Ibi Syracusas, securis omnibus, post longam intercapedinem pacis, per proditionem recipit.'—2 Med. 2. Magl. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *quæ.*—3 Medicei, Magl. Leid. 2. Bodl. Coll. N. et C. C. atque Mss. Fuld. *jurgare.*—4 Periz. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Nov. se.* Colum. præf. lib. I. 'Agricolationis neque doctores qui se profiterentur ne-

NOTÆ

[e] *Crudeliorque in dies*] Dum Syracusani omnes illius optarent interitum, mulier quædam vetula quotidie Deos orabat, ut ipse diu esset incolumis; et tyranno causam quærenti, 'Cum puella essem,' inquit, 'et gravem tyrannum civitas pateretur, ejus mortem petii: at successit illi gravior, cui cum idem optarem, te illo crudeliorem excepimus: metuens ergo ne te deterior tibi succedat, caput meum pro tua salute devoveo.'

[f] *Obsidetur*] Dione, dum rempublicam ordinare cogitat, a seditiosis interfecto, Dionysius ex Italia redux Syracusis iterum potitur: sed paulo post Timoleon Corinthius, dux fortiss. occupatis Syracusis, Dionysium Corinthum misit, et, arce solo æquata, libertatem Syracusanis reddidit.

* A. M. 3711. Ol. 109. 2. U. C. 410. Ant. Ch. 341.

[g] *Apud ædiles*] Quibus cura fuit fornicum et popinarum: ideo Seneca 'loca ædilem metuentia' vocat.

gistrum professus, pueros in trivio docebat, ut aut a timentibus semper in publico videretur,[5] aut a non timentibus facilius contemneretur. 9. Nam, licet tyrannicis vitiis semper abundaret, tamen simulatio hæc vitiorum, non naturæ,[6] erat; magisque hæc arte quam amisso regali[7] pudore faciebat, expertus quam invisa tyrannorum forent etiam sine opibus nomina. 10. Laborabat itaque invidiam præteritorum contemtu præsentium demere:[n] neque honesta, sed tuta, consilia circumspiciebat. 11. Inter has tamen simulationum artes[8] insimulatus est affectatæ tyrannidis; nec aliter, quam dum contemnitur, liberatus est.

CAP. VI. 1. Inter hæc Carthaginienses tanto successu rerum Alexandri Magni exterriti, verentes ne Persico regno et Africam[1] vellet adjungere, mittunt ad speculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento Rhodanum,[2 h] virum so-

[n] *Quare conabatur delere invidiam qua laborabat ob res prius gestas, per præsentes quæ tunc contemnebantur.*

que discipulos cognovi.' Saresb. VII. 5. p. 419. 'Jamque, carminum confidentia elatus, actorem se profiteri capiebat.' Magl. Thuan. ed. Rom. *Nec. autem.*—5 Med. 2. *viseretur.*—6 Conj. Freinshemii emendantis *natura* tuetur Avus ad Sen. II. N. Q. 25.—7 *Reg.* nescit Periz.—8 Medicei, Magl. Leid. 2. 5. Bodl. Periz. ed. Ven. et quinque aliæ *artes ter*. *Ter* ex ultima proxime præcedentis vocis syllaba *tes* ortum fuisse suspicabatur Bong. in Var. Lect.

1 Med. 2. tres Leid. Thuan. Periz. Coll. N. *Africum.* Saxo XIV. p. 308. 22. 'Haud dubie regno Danico Noricum conjunxisset.'—2 Leid. 2. *Roxannum.* 5. Med. 1. Bodl. *Roxannum.* Mss. Dorvilliani, teste Oudendorp. ad Frontin. I. 2. 3. *Rodonum* et *Rhodonem.* Posterius quoque exhibent Magl. ed. Rom. idemque cognomen extat in Inscript. ap. Grut. p. 696. 8. N. OGVLNIO RHODONI: et p. 813. 1. N. OGVLNIVS RHODO: et p. 849. 8. L. PACCIO RHODONI. Ῥόδων quoque nominatur Phocæënsium legatus ad Seleucum Antiochi filium a Polyb. Leg. XVIII. Vulg. tuentur Oros. et Vincent. eodemque nomine usi fuerunt plures, ut 'Rhodanus' sub Diocletiano et Maximiano Inscript. L. 2. C. de Usucap. pro Don. et Ῥοδανὸς Episcopus, qui affuit Concilio Mediolanensi, ap. Zozomen. IV. Hist. Eccl. 9. et Præpositus sub Valentiniano I. ap. Zonar. XIII. 15. atque in Inscript. Grut. p. 567. 7. RHODANO CÆSARIS VERNA: et p. 1012. 10. HERCVLI RODANVS PRO SE ET DATIANO V. S. L. M. RHODANVS quoque cognominatur T. SEXTIUS in Inscript. Grut. p. 706. 15. observante Oudendorp. l. l. qui inter variantes lectt. codicum Mss. atque editionum Frontini affert *Rhodium* pro vulg. *Rhodinum*, idemque in cod. 4. Ms. Bibliothecæ Regiæ reperisse se testatur proavunculus meus Tennulius. Istud autem cognomen Punicum esse apparet ex Polyb. I. H. 46. Τοῖς δ' ἐν τῇ Καρχηδόνι βουλομένοις μὲν εἰδέναι τὰ περὶ τὸ Λιλύβαιον, οὐ δυναμένοις δὲ, διὰ τὸ τοὺς μὲν συγκεκλεῖσθαι, τοὺς δὲ παραφυλάττεσθαι φιλοτίμως, ἐπηγγείλατό τις ἀνὴρ τῶν

NOTÆ

[h] *Rhodanum*] Rhodinum Frontinus, alii Rhodonum, alii Rhodonem appellant.

lertia facundiaque[3] præter ceteros insignem. 2. Augebant enim metum et Tyrus[4] urbs, auctor originis suæ, capta; 3. et Alexandria æmula Carthaginis, in terminis Africæ et Ægypti condita; 4. et felicitas regis, apud quem nec cupiditas nec fortuna ullo modo terminabantur. 5. Igitur Hamilcar, per Parmeniona aditu regis obtento, profugisse se[5] ad regem expulsum[6] patria fingit, militemque se expeditionis offert.† 6. Atque ita consiliis ejus exploratis, in tabellis ligneis, vacua[7] desuper cera[1] inducta,[8] civibus suis omnia perscribebat. 7. Sed Carthaginienses post mortem regis reversum in patriam,[9] quasi urbem regi venditasset, non ingrato tantum, verum etiam invido et crudeli animo, necaverunt.[o]

[o] *Sed Carthaginienses post mortem Alexandri crudeliter illum necaverunt, postquam in patriam rediit, quasi suasisset regi urbem esse capiendam.*

ἐνδόξων 'Αννίβας ἐπικαλούμενος 'Ρόδιος, *εἰσπλεύσας εἰς τὸ Λιλύβαιον.*—3 Medicei *facundia sollertiaque*. Oros. 'virum facundia solertiaque insignem.'—4 Leid. 1. *Tiros*. Med. 2. Thuan. Leid. 4. Coll. N. *Tyros*. Ita XVIII. 3. 5. 'Tyron,' et ap. Sen. VI. N. Q. 1. et Curt. IV. 4. 'Tyros.'—5 Leid. 2. *profugum se*. 3. *profugisse*.—6 Periz. *profugisse ad reg. exp. se*. Vincent. v. 63. 'profugisse se ad reg. tanquam pulsum p. f.' qui in §. 6. habet 'tabulis' pro 'tabellis.'—7 Magl. abest *τὸ vacua*.—8 Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *desuper cæra* (Periz. *cera*. Bech. *cena*) *vacua ind*. Ald. Junt. *cæra desuper vacua ind*.—9 Ald. Junt. *in patria*.

NOTÆ

† A. M. 3723. Ol. 112. 2. U. C. 422. Ant. Ch. 329.

[1] *Desuper cera, &c.*] Alii volunt creta similive terra, non infusa cera, scripturam deletam; unde modus legendi literas diversus, vel erasa cera scriptura apparebat, vel lignea tabella in aqua posita scripturam ostendebat.

LIBER XXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Agathoclis Siciliæ tyranni pueritia, adolescentia, misera conditio, felicitas bellica, nova dignitas, perfidia, crudelitas, tyrannis. 2. Carthaginienses in Hamilcarem

proditorem tacita suffragia ferunt. 3. Bella Agathoclis. 4. Syracusis a Carthaginiensibus obsessis, Agathocles audaci consilio bellum in Africam infert. 5. Exposito in littore Africæ exercitu, gravi oratione suos ad pugnam accendit. 6. Discussa superstitionis nebula, et navibus incensis, Carthaginienses prælio superat, et urbes nobilissimas recipit. 7. Siciliam Carthaginienses relinquere coguntur, et infeliciter cum Agathocle pugnant in Africa. Fatum acerbum Ophellæ et Bomilcaris. 8. Agathocles totius Siciliæ imperium occupat: in Africam reversus infeliciter pugnat; castra deserit: unde militum defectio, et filiorum Agathoclis interitus, et Agathoclis pax inita cum Carthaginiensibus.

CAP. I. 1. Agathocles[a] Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dionysii successit, ad regni majestatem ex humili et sordido genere pervenit.‡ 2. Quippe in Sicilia patre figulo[b] natus, non honestiorem pueritiam quam principia originis habuit: 3. siquidem, forma et corporis pulchritudine egregius, diu vitam stupri patientia[1] exhibuit. 4. Annos deinde pubertatis egressus, libidinem a viris ad[2] fœminas transtulit. 5. Post hæc, apud utrumque sexum famosus, vitam latrociniis mutavit. 6. Interjecto tempore, cum Syracusas concessisset, ascitusque[3] in civitatem[4]

1 Magl. Leid. 2. ed. Rom. Ald. Junt. *patientem.*—2 Junt. *in.*—3 Bech. *accitusque.* Leid. 1. Ald. Junt. Vinc. *ascitusque.* [Noster Gronov. edidit *adscitusque.*] Periz. *acceptusque*, et *diu sine fraude fuit*, *quia.*—4 Ald. Junt. *in civitate.*

NOTÆ

[a] *Agathocles*] Carcinus Rheginus patria exul, dum Thermis Siciliæ habitat, rem cum aliena uxore habuit: sed in somniis anxius, cum Delphicum oraculum per Carthaginienses quosdam consuluisset, accepit puerum et Siciliæ et Carthaginiensibus exitio fore; quare puerum exposuit; sed a matre clam surreptus infans educatus est, et a patre multis annis post agnitus. Diod.

‡ A. M. 3728. Ol. 113. 3. U. C. 427. Ant. Ch. 324.

[b] *Patre figulo*] Cum Timoleon victis Carthaginiensibus civitate Syracusana donasset plurimos, Carcinus cum Agathocle filio eam obtinuit, quem, cum pauper esset, docuit artem fictilem.

inter incolas esset, diu sine fide fuit; 7. quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret, habere videbatur: 8. in summa gregariam militiam sortitus, non minus tunc seditiosa, quam antea turpi, vita, in omne facinus promtissimus erat.[a] 9. Nam et manu strenuus et in concionibus perfacundus habebatur. 10. Brevi itaque centurio ac deinceps tribunus militum factus est. 11. Primo bello adversus Ætnæos[5 c] magna experimenta sui Syracusanis dedit. 12. Sequenti Campanorum, tantam de se spem omnibus fecit, ut in locum demortui ducis Damasconis,[6 d] sufficeretur: 13. cujus uxorem adulterio cognitam post mortem viri in matrimonium recepit. 14. Nec contentus, quod ex inope repente dives factus esset, piraticam adversus patriam exercuit. 15. Saluti ei fuit, quod socii capti tortique de illo negaverunt. 16. Bis occupare imperium Syracusarum[7] voluit: bis in exilium actus est.

CAP. II. 1. A Murgantinis,[e] apud quos exulabat, odio Syracusanorum, primo prætor, mox dux, creatur.[f *] 2. In eo bello et urbem Leontinorum[g] capit, et patriam suam Syracusas obsidere cœpit: 3. ad cujus auxilium Hamilcar, dux Pœnorum, imploratus, depositis hostilibus odiis, præ-

[f] * *Denique factus gregarius miles, et ducens vitam non minus seditiosam quam antea infamem, paratissimus erat ad omne scelus faciendum.*

—5 Ed. Med. *Ennæos.* Bech. *Æmnæos.* Periz. *Etheos.*—6 Flor. Ald. Junt. *Damascenis.*—7 Med. 2. Magl. Leid. 5. Coll. N. ed. Rom. *Syracusanum.* Leid. 1. 3. Periz. *Syracusanorum.*

NOTÆ

[c] *Adversus Ætnæos*] Ætna oppidum monti cognomini impositum: alii Æthinæos, alii Ennæos, nominant.

[d] *Ducis Damasconis*] Damas dicitur a Diod. illustris Syracusanus.

[e] *A Murgantinis*] Siciliæ populis, de quibus nil habet Diod.

[f] *Dux creatur*] Deficiens a Sosistrato duce, qui Crotoniatis auxilium contra Brutios tulerat, ipse profugit Tarentum; ubi, collectis omnibus per Italiam profugis, Syracusas ingressus nobilissimos quosque occidit, urbem diripuit, et principatum sibi vindicavit. Hæc Diod.

* A. M. 3738. Ol. 116. 1. U. C. 437. Ant. Ch. 314.

[g] *Leontinorum*] Leontium, Catinam inter et Syracusas, antiqua Læstrigonum sedes; a Naxiis conditam vult Strab. Hujus belli non meminit Diod.

sidia militum mittit. 4. Ita uno eodemque tempore Syracusæ et ab hoste civili amore defensæ, et a cive hostili odio impugnatæ sunt. 5. Sed Agathocles, cum videret fortius defendi urbem quam oppugnari, precibus per internuntios Hamilcarem exorat,[h] ut inter se et Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum[1] officia sui[2] repromittens.[b] 6. Qua spe impletus Hamilcar, societatem cum eo metu potentiæ ejus jungit:[3] ut, quantum virium Agathocli adversus Syracusanos dedisset, tantum ipse ad incrementa[4] domesticæ potentiæ reciperaret.[c][5] 7. Igitur non pax tantum Agathocli conciliatur: verum etiam prætor Syracusis constituitur. 8. Tunc Hamilcari, expositis ignibus Cereris[6][i] tactisque, in obsequia Pœnorum jurat. 9. Deinde

[b] *Obtinet precibus ab Hamilcare per internuntios, ut velit esse arbiter pacis inter se et Syracusanos, pollicitus se ipsi omnia quæ poterit officia redditurum.*

[c] *Ut tantas haberet vires ad augendam domesticam potestatem, quantas dedisset Agathocli contra Syracusanos.*

1 Med. 1. Leid. 2. 5. *in ipso.*—2 Sic Medicei, Leid. 4. 5. Periz. Thuan. Bodl. Reg. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Sui off.* Leid. 2. Ita cap. præc. §. 11. 'Magna experimenta sui Syracusanis dedit,' et XII. 6. 12. 'Quantum apud ceteros amicos metum et odium sui fecerit.' Ib. 16. 10. 'Tantamque fiduciam sui militibus fecit.' Add. XII. 8. 16. XIV. 6. 1. XXIV. 7. 2. Cic. IV. Cat. 4. 'Uterque pro sui dignitate.' L. 25. D. de Procur. et Def. 'Sed si id illæsa existimatione sui fiat.' Ita Ms. Abbatiæ S. Crucis Florent. et Magl. Ed. Haloandr. *sed ita, si id illæsa existimatione sui fiat.* Oros. I. 2. de Africa: 'Quia et natura sui minus habet spatii.' Saxo IX. p. 169. 38. 'In perniciem sui.'—3 Med. 2. Magl. *soc. cum eo mutuæ pot. j.*—4 Leid. 1. 3. 4. *ad crementa.* Similiter Mss. Curtii IX. 3. 'in cremento.' Cf. Bong. in Var. Lect. et Parentem ad Macrob. I. in Somn. Scip. 6. p. 38.—5 Med. 2. Periz. ed. Ald. Junt. *reciperet.*—6 Conj. Sebisii reponentis *Cereris* pro *cereis* firmat Med. 2. *Expositis* h. l. idem valet quod, repositis; ut XXV. 1. 5. 'Galli expositum grande pondus auri admirantes.' Liv. III. 10. 'Exposita omni in campo Martio præda:' et XXVI. 9. 'Expositis benigne commeatibus.' Grævio in Epist. ad Heins. tom. IV. Syll. Epist. p. 702. legend. videbatur: *Tunc Hamilcari, aris repositis et ignibus Cereris, tactisque, in obs. P. jurat.* Id. tamen p. 733. Sebisii conjecturam, quam Avus II. Obs. 4. tuetur,

NOTÆ

[h] *Hamilcarem exorat*] In hoc dissentit Justinus a Diod. Ille ponit duos Hamilcares, quorum alter proditor, alter defensor, patriæ fuerit: hic unicum agnoscit, ducem præstantissimum.

[i] *Expositis ignibus Cer.* [*cereis*] Ignes rebus sacris adhibitos constat ex Liv. qui sic habet de juramento Hannibalis: 'Fama etiam est, Hannibalem, altaribus admotum, tactis sacris jurejurando adactum se, cum primum posset, hostem fore populi Romani.' Sic Virgil. 'Tango aras, mediosque ignes, et numina testor.' Nonnulli tamen scribunt, *expositis ignibus sacris.*

acceptis ab eo quinque millibus Afrorum, potentissimos quosque ex principibus interficit: 10. atque ita, veluti reipublicæ statum formaturus,[7] populum in theatrum ad concionem[k] vocari jubet, contracto in gymnasium[8] senatu, quasi quædam prius ordinaturus. 11. Sic compositis rebus, immissis militibus, populum obsidet, senatum trucidat:[l] 12. cujus peracta cæde, ex plebe quoque[9] locupletissimos et promtissimos interficit.[10]

Cap. III. 1. His ita[1] gestis, militem legit, exercitumque conscribit: quo instructus, finitimas civitates[m] nihil hostile metuentes ex improviso aggreditur.[†] 2. Pœnorum quoque socios, permittente Hamilcare, fœde[2] vexat: propter quod querelas Carthaginem socii non tam de Agathocle quam de Hamilcare detulerunt; 3. 'hunc ut dominum et tyrannum, illum ut proditorem,' arguentes: 'a quo infestissimo hosti fortunæ sociorum, interposita pactione, donatæ sint: 4. sicut[3] ab initio Syracusæ[4] in pignus societatis sint traditæ,[d] urbs semper Pœnis infesta, et de imperio Siciliæ Carthaginis æmula: nunc insuper civitates sociorum eidem titulo pacis addictas.[5] 5. Denuntiare igitur se, hæc brevi ad ipsos redundatura, ac propediem sensuros,

[d] *A quo opes sociorum datæ sunt, ex pactis factis, hosti infensissimo, quemadmodum Syracusæ traditæ sunt ad ineundam societatem.*

calculo suo probat. Lips. malebat *expositis ignitis cereis.*—7 Bodl. *firm.* Junt. *reform.*—8 Fabro corrigenti *in gymnasium* astipulatur Magl. Cicero in Epist. ad Pompeium VIII. ad Att. 18. 'Sin omnia in unum locum contrahenda sunt.' Val. M. v. 3. Ext. 3. 'Siquidem ille vicatim dispersos cives suos in unam urbem contraxit.' Saxo XIV. p. 209. 50. 'Contractis in regiam militibus.'—9 Magl. ed. Rom. *quosque.*—10 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *ex pl. loc. et promptissimos* (Ven. *peritissimos*) *quosque int.*

1 Periz. *itaque.*—2 Jens. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *fœde injuriis.* Coll. N. *fœdis injuriis.*—3 Medicei, Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *cui.*—4 Leid. 4. Coll. C. C. *sicut Syr.*—5 Magl. ed. Rom. *additas.* Periz. *additæ sunt.* Bodl. *additæ sint.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

[k] *In theatrum ad concionem*] Græcis et Græciensibus theatrum fuisse pro curia et foro, patet ex Liv. et Tac.

[l] *Senatum trucidat*] Convocatis senatus principibus, a sexcentis, penes quos tunc erat potestas summa, insidiis appeti se simulat, et continuo eos eorumque amicos occidi a suis jubet, ut tradit Diod.

[m] *Finitimas civitates*] Messanam dolo, vi Gelam, occupavit, et in cives dire sæviit.

quantum mali[6] non Siciliæ magis, quam ipsi Africæ, attulerint.'[e] [7] 6. His querelis senatus in Hamilcarem accenditur.[n] Sed, quoniam in imperio esset, tacita de eo[8] suffragia tulerunt, et sententias, priusquam recitarentur, in urnam conjectas[o] obsignari jusserunt, dum[9] alter Hamilcar, Gisconis[10] filius,[p] a Sicilia reverteretur. 7. Sed hæc callida commenta Pœnorum et sententias inauditas mors Hamilcaris prævenit: liberatusque est fati munere, quem sui per injuriam cives inauditum damnaverant. 8. Quæ res Agathocli adversus Pœnos occasionem movendi belli dedit. 9. Prima igitur illi cum Hamilcare, Gisconis filio, prælii congressio fuit: a quo victus,[q] majore mole[11] reparaturus[12] bellum, Syracusas concessit. 10. Sed secundi certaminis eadem fortuna,[r] quæ et prioris, fuit.

CAP. IV. 1. Cum igitur victores Pœni Syracusas obsi-

[e] *Quare se prædicere hæc mala brevi perventura ad ipsos Carthaginienses, qui sentient paucis post diebus quantum malum attulerint non solum Siciliæ, sed etiam Africæ.*

pacis titulo traditæ sint.—6 Avo emendanti *mali* suffragantur Medicei, Magl. Thuan. Leid. 1. 4. 5. ed. Rom. cum sex aliis. II. 15. 3. 'Tantum incrementi,' et XII. 6. 12. 'Quantum fabularum atque invidiæ.' Liv. XLIV. 1. 'Per quæ populus Romanus ad tantum fastigii venerit.' Hegesipp. I. 44. 'Verum etiam tantum accederet gratiæ.' Ita Ms. Vulgo *tanta acc. gratia.* Salvian. de Gubern. 1. 'Si vel tantum boni in se habeat, quantum mali,' et 15. 'Vellem mihi parem negotio eloquentiam dari, scilicet, ut tantum virtutis esset in querimonia, quantum doloris in causa.' Vid. ad XI. 1. 10.—7 Ms. Bong. et Med. 2. dant *aluerint.*—8 Med. 2. *illo.*—9 Coll. N. ed. Bech. Ven. et quatuor aliæ *donec.*—10 Med. 1. Leid. 2. 5. *Gisconis,* nec aliter iid. huj. cap. §. 8. et Leid. 1. cap. 8. §. 2. idemque cum Med. 1. cap. 7. §. 10. Sup. quoque XIX. 2. 1. Bern. Voss. aliique ediderunt *Giscone.* Γίσκων etiam Plutarcho in Timol. p. 251. et Polyb. I. 66. 68. et seqq. dicitur: ab eod. Carthaginiensium legatus Γίσκων Στρυτάνος appellatur Legat. 143.—11 Periz. *majori dolo.*—12 Med. 1. Bodl. Leid. 5. *par.*

NOTÆ

† A. M. 3742. Ol. 117. 1. U. C. 441. Ant. Ch. 310.

[n] *Accenditur*] De Hamilcaris proditione non meminerunt alii.

[o] *In urnam conjectas*] Urna veterum suffragium colligebatur: ideo: 'Quæsitor Minos urnam movet.'

[p] *Gisconis filius*] Cum Hamilcare congressus est: sed ille an Gisconis fil. fuerit, an alter, incertum.

[q] *A quo victus*] Ad Himeram fl. castra Carthaginiensium aggressus imparatos fuderat, jamque totis pæne castris potiebatur, cum Hamilcar, magno impete cum suis irruens, Syracusanos vertit in fugam. Diod.

[r] *Eadem fortuna*] Unum tantum prælium Diod. memorat, in quo victus Agathocles, Antandro fratre cum validis copiis Syracusis relicto, in Africam cum parte militum transiit.

dione cinxissent, Agathoclesque[1] se neque viribus[2] parem, neque ad obsidionem ferendam[3] instructum, videret, super hæc a sociis[4][a] crudelitate ejus offensis desertus esset, statuit bellum in Africam transferre: ‡ 2. mira prorsus audacia, ut, quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret: et, qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena; victusque victoribus insultaret. 3. Hujus consilii non minus admirabile silentium quam commentum fuit.[f] Populo hoc solum professus, 'invenisse se victoriæ viam:[5] animos illi tantum in brevem obsidionis patientiam firmarent: vel, si cui status præsentis fortunæ displiceret, dare se ei discedendi liberam potestatem.' 4. Cum mille sexcenti discessissent, ceteros ad obsidionis necessitatem[6] frumento et stipendio instruit: quinquaginta tantum[t] secum talenta ad præsentem usum aufert,[7] cetera ex hoste melius quam ex sociis paraturus. 5. Omnes deinde servos[u] militaris ætatis, libertate donatos, sacramento adegit, eosque et majorem partem ferme militum navibus imponit;[g] ratus exæquata utriusque ordinis conditione mutuam inter

f *Tanta admiratione dignus est, quod tenuerit occultum hoc consilium, quam quod illud invenerit.*

g *Obstrinxit juramento, et tot cives imponit navibus, ut superarent numerum militum.*

1 Thuan. a sec. m. *Agathoclesque cum.*—2 Medicei, Leid. 2. 5. ed. Bong. *Agathocles cum se neque* (L. 2. *nec*) *viribus.* Magl. Leid. 3. 4. Mss. Bong. Thuan. a pr. m. *Agathocles quod se nec* (Magl. Th. *neque*) *vir.*—3 Leid. 1. *Agathocles quod neque v. p. neque obsidione ferenda.*—4 Rom. *Ag. quo cum se nec.* et *super hæc sociis.* Periz. *sup. hoc s.* Magl. Ald. Junt. *et sup. hæc a s.*—5 Periz. *materiam.*—6 Thuan. Leid. 1. 3. 4. ed. Bong. *cet. obs. necessitate.* ed. Amst. 1635. *cet. pro obs. necessitate.*—7 Magl. Periz. ed. Ald. Junt. aliæque *affert.*

NOTÆ

a *A sociis*] Messanenses, Camarinæi, Catanæi, ceteræque civitates victorem Hamilcarem secuti sunt.

‡ A. M. 3756. Ol. 120. 3. U. C. 455. Ant. Ch. 296.

t *Quinquaginta tantum*] Pecuniam mutuo sumsit a mercatoribus, et templis donaria, ornamenta mulieribus, abstulit; pupillorum facultates sibi vindicavit, cum diceret illorum se tutorem fore.

u *Omnes deinde servos*] Nil de servis habet Diod. sed addit: Ne quid novi se absente Syracusani molirentur, disjunxit a se invicem cognationes, maxime fratres a fratribus, et parentes a liberis: dum alios relinquit in urbe, alios secum abducit, ut alii de aliorum salute quiescerent.

eos virtutis æmulationem futuram: ceteros omnes[8] ad tutelam patriæ reliquit.[9]

CAP. V. 1. Septimo igitur imperii anno, comitibus duobus adultis filiis, Archagatho et Heraclida, nullo militum[1] sciente quo veheretur,[2] cursum in Africam dirigit. 2. Cum omnes aut in Italiam prædatum se aut in Sardiniam ituros crederent, tum primum,[3] exposito in Africæ littore exercitu, consilium suum omnibus aperit. 3. Quo in loco Syracusæ positæ sint, ostendit: 'quibus aliud nullum auxilium superesset,[4] quam ut hostibus faciant, quæ ipsi patiantur. 4. Quippe aliter domi, aliter foris, bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ vires subministrent: foris hostem etiam suis viribus vinci, deficientibus sociis,[w] et odio diuturni imperii extera[5] auxilia circumspicientibus.[h] 5. Huc accedere, quod urbes castellaque Africæ non muris cinctæ, non in montibus positæ, sint, sed in planis campis sine ullis munimentis jaceant: quas omnes metu excidii facile ad belli societatem pellici[6] posse. 6. Majus igitur Carthaginiensibus ab ipsa Africa quam ex Sicilia exarsurum bellum, coituraque auxilia omnium adversus unam urbem, nomine quam opibus ampliorem, et, quas non attulerit vires, inde sumturum.[i] 7. Nec in repentino Pœnorum metu modicum momentum victoriæ fore, qui, tanta audacia hostium perculsi, trepidaturi sint. 8. Accessura et villarum incendia, castellorum urbiumque contumacium direptionem,

[h] *Foris posse superare hostem viribus suis, dum illius socii deficiunt, et quærunt auxilium, ab exteris impulsi odio longioris imperii.*

[i] *Omnes Africanos totis viribus bellum simul gesturos contra unam urbem Carthaginem, quæ magis est timenda propter nomen quam propter opes, et se inde habiturum copias quas secum non adduxerit.*

Coll. N. *transfert.*—8 *Om.* abest a Magl. Leid. 2.—9 Medicei, Magl. Bodl. Leid. 5. Periz. *adigit*, et cum ed. Junt. aliisque *relinquit.*

1 Periz. *milite.*—2 Flor. Ald. Junt. *veherentur.*—3 Med. 2. *tunc ipse.*—4 Med. 2. corrupte *superse* pro *superesse:* quomodo ex conj. legit Avus II. Obs. 14.—5 Med. Magl. Leid. 1. 2. 5. Periz. *externa*, ut XL. 1. 1. 'Ad externa populus auxilia concurrit.'—6 Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

[w] *Deficientibus sociis*] Quibus jam diu grave Carthaginiensium imperium, quod tributo pendi ab iis solito armis sese exemissent.

tum ipsius Carthaginis obsidionem. 9. Quibus omnibus non sibi tantum in alios, sed et aliis in se, sentient[7] patere bella.[k] 10. His non solum Pœnos vinci, sed et Siciliam liberari, posse: nec enim moraturos in ejus obsidione hostes, cum sua urgeantur. 11. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec prædam uberiorem inveniri posse: nam, capta Carthagine, omnem Africam Siciliamque præmium victorum fore. 12. Gloriam certe tam honestæ militiæ tantam in omne ævum futuram, ut terminari[8] nullo tempore oblivione[9] possit: ut dicatur eos solos mortalium esse, qui bella, quæ domi ferre non poterant, ad hostes transtulerint, victique victores insecuti sint, et obsessores urbis suæ obsederint. 13. Omnibus igitur forti ac læto animo bellum ineundum, quo nullum aliud possit aut præmium victoribus uberius, aut victis monumentum illustrius, dare.'

CAP. VI. 1. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur: sed terrebat eos portenti religio,[1] quod navigantibus[2] sol defecerat. 2. Cujus rei rationem non minore cura rex quam belli reddebat, affirmans, 'si prius, quam proficiscerentur, factum[3] esset, crediturum adversum profecturos prodigium esse; nunc, quia egressis acciderit, illis, ad quos eatur, portendere.'[l] 3. Porro defectus naturalium siderum[x] semper præsentem rerum statum mutare: certum-

[k] *Quibus omnibus cognoscent non ipsos tantum aliis, sed alios etiam ipsis, posse inferre bellum.*

[l] *Affirmans se crediturum illum prodigium aliquid mali portendere contra ipsos navigaturos in Africam, si id contigisset ante profectionem: nunc, quia hoc accidit post egressum e Sicilia, credere se prædicere cladem hostium, contra quos eunt.*

perduci.—7 Leid. 4. *sentiunt*. Coll. N. *sentientibus*. Ven. Flor. Ald. Junt. *sentirent*. Avus malebat *sensuros* II. Obs. 14. p. 325. Add. Munker. ad Hygin. Fab. 88.—8 Bech. Ven. Med. Par. *determ.*—9 Eæd. cum Mss. Bong. Magl. Leid. 1. 3. 4. Periz. ed. Rom. *oblivionis*. Med. 2. *oblivionis silentio*, i. e. oblivione et silentio: quomodo loquitur Cic. II. de Orat. 2. 'Ut laudem eorum ab oblivione hominum atque a silentio vindicarem.' Ita in Præf. 6. 'Obtrectationis invidia.'

1 Periz. ed. Ven. Flor. aliæque *visio*.—2 *Eis* post 'navig.' eleganter abest a Ms. Bong. utroque Med. Leidensibus, Thuan. Coll. N.—3 Leid. 4. Mss.

NOTÆ

[x] *Naturalium siderum*] Solis et lunæ; quæ ita forte dicuntur, quod rerum omnium naturam maxime foveant.

que esse florentibus Carthaginiensium opibus et laboribus adversisque [4] rebus suis commutationem significari.' 4. Sic consolatis militibus, universas naves, consentiente exercitu, incendi jubet,[y] ut omnes scirent, auxilio fugæ ademto,[5] aut vincendum aut moriendum esse. 5. Deinde cum omnia, quacumque ingrederentur, prosternerent, villas castellaque [z] incenderent, obvius eis fuit cum triginta millibus Pœnorum Hanno:[a] [6] 6. sed, prælio [7] commisso, duo de Siculis,[b] tria millia [8] de Pœnis cum ipso duce, cecidere. 7. Hac victoria et Siculorum animi eriguntur, et Pœnorum franguntur. 8. Agathocles, victis hostibus, urbes castellaque expugnat,[c] prædas ingentes agit, hostium multa millia trucidat. 9. Castra deinde in quinto lapide [9] a Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum, vastitatemque [10] agrorum, et incendia villarum, de muris ipsius urbis specu-

Bong. *factus.* Periz. Bodl. *patratum.* Magl. ed. Rom. *patratus defectus.*—4 Vulg. *c. e. f.* C. *op. adv.* Leid. 5. *certumque esse et f.* C. *op. et laboribus adv.* Medicei, Leid. 2. Bodl. *certumque se esse f.* (Leid. 2. *se esse ex f.*) C. *op. et laboribus adv.*—5 Periz. ed. Ven. Med. Par. *ablato.*—6 Leid. 1. 3. 5. Periz. *Paganorum H.* Coll. N. *pugnatorum dux H. Pœnorum.*—7 Rom. *Hanno dux Pœnorum, ibi pr.* Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Pœnorum* (*Pœnarum* Ven.) *H. dux, et pr.* Bech. *Pœnorum Hanno dux pr.*—8 Med. 2. *aganorum dux Pœnorum Hanno: ibi pr. c. duo de Siculis,* II *d milia.*—9 Ita Med. 2. Magl. Reg. Periz. Leid. 1. 3. 4. Coll. N. ed. Rom. Bech. Junt. verum Med. 1. Leid. 2. 5. Ald. *in quintum lapidem*, ut malebat Schefferus. Oros. IV. 6. et Frec. IV. 26. 'ad quintum lapidem.'—10 Magl. *vastationemque*: quod ex glossa ortum vel ex Oros. desumtum est. Cic. IV. Verr. 51. 'Quæ solitudo esset in agris, quæ vastitas, quæ fuga aratorum, quam deserta,' &c. Colum. I. 3. 'Cum vastitatem agrorum

NOTÆ

[y] *Incendi jubet*] Hortatus ad prælium milites, primus navem prætoriam incendit, quem cum reliqui triremium præfecti imitati essent, sublata in auras flamma tibicines classicum canere jussit. Ita Diod.

[z] *Villas castellaque*] Splendidis ædificiis villisque magnificis ornata erat hæc regio, rerumque omnium feracissima. Ex Diod.

[a] *Hanno*] Duces geminos nominat Diod. Hannonem, et Bomilcarem, qui, cum tyrannidem affectaret, cum magna exercitus parte in collem secessit, quo facilius, si victor esset Agathocles, cives ipse opprimeret.

[b] *Duo de Siculis*] 200. tantum e Siculis cecidisse vult Diod. e Carthaginiensibus vero sex vel quatuor millia.

[c] *Urbes castellaque expugnat*] Tunetum, Adrumetum, Thapsum, urbesque alias, et 200. prope castella, qua vi, qua fraude, cepit, hostesque sæpius fudit, sive noctu in castris imparatos, sive diu in agris palantes, adortus.

larentur. 10. Interea ingens tota Africa deleti Pœnorum exercitus fama, occupatarumque urbium, divulgatur. 11. Stupor itaque omnes et admiratio incessit,[11] unde tanto imperio tam subitum bellum,[m] præsertim ab hoste jam victo: admiratio deinde paulatim in contemtum Pœnorum vertitur. 12. Nec multo post non Afri tantum, verum etiam urbes tributariæ [12] nobilissimæ, novitatem secutæ, ad Agathoclen defecere; frumentoque et stipendio victorem instruxere.

CAP. VII. 1. His Pœnorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus velut quidam ærumnarum cumulus accessit. 2. Nam post profectionem a Sicilia Agathoclis, in obsidione[d] Syracusarum Pœni segniores redditi ab Antandro, fratre regis Agathoclis, occidione cæsi nuntiabantur.* 3. Itaque cum domi forisque eadem fortuna Carthaginiensium esset, jam non tributariæ tantum ab his urbes,

[m] *Omnes stupebant, et mirabantur, unde ortum sit bellum tam repentinum in Carthaginienses tam potentes.*

victoriæ nostræ fecissent.'—11 Coll. N. *invasit:* ut XLII. 4. 14. 'Post longum deinde luctum alia solicitudo miserandum senem invadit:' et Liv. XXIV. 5. 'Itaque tantus omnes terror invaserat:' verum h. l. *invasit* ex interpretatione ortum videtur, quemadmodum ap. Sall. Jug. 45. pro *incessere* Ms. Arondel. dat *invasere.* Liv. XXIV. 12. 'Incessit ipsum cupido,' et XXV. 1. 'Incessit civitatem religio,' et XXIX. 3. 'Incessit animos mœstitia.' Hegesipp. I. 14. init. 'Sed fuere, quos metus et rerum mutatio incesseret,' et v. 14. init. 'Et fames jam urbem graviter incesserat.' Salvian. III. 13. contr. Avar. 'Nova quippe amentia tam sæculares, quam etiam quosdam religionem professos, incessit homines.' Id. verbum cum dativo jungit optimos Scriptores imitari solitus Saxo, ut præf. p. 2. 'Quibus tanta tradendarum rerum suarum memoriæ cupido incessit,' et II. p. 32. init. 'Quibus non minus subitæ cladis horror quam somni stupor incesserat,' et XIV. p. 326. 28. 'Tantus Karentinis terror incesserat.' Nec aliter Sall. Cat. 32. 'Quibus reipublicæ magnitudine timor insolitus incesserat,' et Liv. IV. 57. 'Incessit cura patribus,' atque Val. M. præf. 'Nec mihi cuncta complectendi cupido incessit,' et I. 8. 5. 'Etruscis tantus terror subito incessit.' 'In' eid. verbo addidit Liv. XXV. 4. 'Incessit in eos pestilentia.'—12 Ald. Junt. *trib. urb.* probante Græv.

NOTÆ

[d] *In obsidione*] Subacta fere tota Sicilia, in Africam e suis 5000. subsidio miserat: sed, dum obsessos Syracusanos ex improviso adoriri imprudentius properat, Antander, structis illi insidiis, in eum irruit, et fugatis aliis, aliis occisis, Hamilcar ipse, dum fortiter dimicat, vivus capitur, et, ductus per urbem, exquisitissimis tormentis interficitur, ut refert Diod.

* A. M. 3757. Ol. 120. 4. U. C. 456. Ant. Ch. 295.

verum etiam socii reges, deficiebant, amicitiarum jura non fide, sed successu, ponderantes. 4. Erat inter ceteros rex Cyrenarum Ophellas,[1] [e] qui spe improba regnum totius Africæ amplexus societatem cum Agathocle per legatos junxerat; pactusque cum eo fuerat, ut Siciliæ illi, sibi Africæ, imperium, victis Carthaginiensibus, cederet. 5. Itaque, cum ad belli societatem cum ingenti exercitu ipse venisset,[f] Agathocles blando alloquio et humili adulatione, cum sæpius simul cœnassent, adoptatusque filius ejus ab Ophella esset, incautum interficit;[u] [g] 6. occupatoque exercitu ejus, iterato Carthaginienses omnibus viribus bellum cientes,[2] magno utriusque exercitus sanguine, gravi prælio superat.[h] 7. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est,[v] ut, nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum Bomilcar, rex[3] Pœnorum,[i]

[u] *Agathocles eum necavit incautum, cum simul sæpe cœnassent, et perfecisset blandis sermonibus et adulationibus, ut ab Aphella in filium adoptaretur.*

[v] *Pœni redacti sunt ad tantam desperationem; clade accepta in hoc certamine.*

1 Jens. Ven. Flor. Par. *Offelas.* Ald. *Opheltas.* Vid. notam Grævii. Bech. Med. et prologus h. l. *Ophellas.* Suid. Ὀφέλλα τοῦ Κυρηναίου δυνάστου πρὸς Ἀγαθοκλέους ἀναιρεθέντος δόλῳ, Λεωνίδης ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς κατέστη ὑπὸ Πτολεμαίου. Id. Freculpho 'Asellas' dicitur, et Orosio ex ed. Ven. 'Apellas,' atque ita tres Mss. Florent. qui in seqq. dant *Afellæ.* Leonidæ etiam meminit Diod. xx. 19. Καὶ, τὴν μὲν δύναμιν ἐξαποστείλας Πτολεμαῖος καὶ στρατηγὸν Λεωνίδην; τὰς ἐν τῇ τραχείᾳ Κιλικίᾳ πόλεις οὔσας ὑπ' Ἀντίγονον ἐχειρώσατο. Eund. Κλεωνίδην vocat Plut. in Demetrio p. 895. B. Προσέπεμψε Κλεωνίδῃ τῷ Πτολεμαίου στρατηγῷ φρουροῦντι Σικυῶνα καὶ Κόρινθον χρήματα προτείνων, ὥστε ἐλευθέρας ἀφεῖναι τὰς πόλεις.—2 Coll. N. ed. Rom. Med. *struentes.* Periz. *ineuntes.* Præstat vulgatum. II. 12. 13. 'Artemisia inter primos duces bellum acerrime ciebat.' *Ciere* de ipso actu in bello usurpari solet, *struere* et *instruere* de apparatu belli, ut xv. 1. 4. 'Bellum terra marique enixe instruunt.' Cic. IX. ad Att. 10. 'Bellum ἄσπονδον strui existimo.'—3 Medicei, Magl. Coll. N.

NOTÆ

[e] *Oph.* [*Aphellas*] Alii melius Ophellam nominant, quondam sub Alexandro ducem, quem per Syracusanum quendam spe imperii Africæ ad partes suas allexit Agathocles.

[f] *Ipse venisset*] Per loca arida, et feris serpentibusque infesta, 2. mensium itinere.

[g] *Incautum interficit*] Plerique militum pabulatum exierant, cum insidias sibi paratas clamitans Agathocles eum imparatum necavit. Diod.

[h] *Gravi prælio superat*] Non refert hanc victoriam Diod. sed navalem post Bomilcaris interitum.

[i] *Bomilcar, rex Pœnorum*] Rex dicitur, quia duces sæpe reges appellantur, vel quia forte jam occuparat tyrannidem. Illius mortem aliter narrat Diod. Cum Bomilcar tyrannidis

cum exercitu fuerit. 8. Ob quam noxam in medio foro a Pœnis patibulo suffixus[4] est: ut idem locus monumentum suppliciorum ejus esset, qui ante fuerat ornamentum honorum. 9. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem civium tulit; adeo ut de summa cruce, veluti de tribunali, in Pœnorum scelera concionaretur; 10. objectans illis, nunc 'Hannonem falsa affectati regni invidia circumventum;'[p] nunc 'Gisconis[5] innocentis exilium:' nunc 'in Hamilcarem patruum suum tacita suffragia, quod Agathoclen socium illis facere quam hostem maluerit.' 11. Hæc cum in maxima populi concione vociferatus esset, expiravit.

CAP. VIII. 1. Interea Agathocles profligatis in Africa rebus,[k] tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliam recurrit;[q] nihil actum in Africa existimans, si amplius Syracusæ obsiderentur. 2. Nam post occisum Hamilcarem, Gisconis filium, novus eo a Pœnis missus exercitus fuerat. 3. Statim igitur primo adventu ejus omnes[1] Siciliæ urbes, auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt: atque ita pulsis e[2] Sicilia[l] Pœnis totius insulæ imperium occupavit. 4. In Africam deinde reversus seditione militum[m] excipitur. Nam stipendiorum solutio in

[p] *Illos accusans quod occidissent Hannonem, quem moti invidia insimulaverant falso affectati regni.*

[q] *Profligata potentia Carthaginiensium in Africa, exercitum tradidit Archagatho filio, et rediit in Siciliam.*

B. dux. ed. Bech. Ald. Junt. Ven. Flor. Med. Par. *Bomilchar dux.*—4 Periz. *fixus.*—5 Vulg. *Gisg.* Med. 1. Leid. 5. *Gisc.* Vid. ad cap. 3. 6.

1 *Omn.* addidi ex Mss. et vett. edd. atque Bongarsiana.—2 *E* ignorant Med. Leid. 1. Coll. N. Ita IV. 3. 1. 'Pulsi civitate.' XIII. 5. 7. 'Finibus Græciæ hoste pulso.' XX. 2. 3. 'Pellere ceteros Græcos Italia statuerunt.'

NOTÆ

cupidus miserum urbis statum cerneret, stipatus militibus cives omnes occidi jussit: quare, orto gravissimo tumultu, juventus omnisque civium multitudo cum armis advolat: e conjuratis alios necat, aliis arma ponentibus parcit, et Bomilcarem diris laceratum cruciatibus enecat.

[k] *Profligatis rebus*] Carthaginiensium: Agathocles enim nuper Uticam ceperat.

[l] *Pulsis e Sicilia*] Non eos omnino expulit; sed illos navali prælio, terrestri Xenodochum Agragantinorum ducem, superavit.

[m] *Seditione militum*] Animum desponderant milites ob clades, dum abesset, acceptas. Nam cupidus laudis Archagathus, cum exercitum divisisset, partem amiserat.

adventum patris dilata a filio fuerat. 5. Igitur ad[3] concionem vocatos blandis verbis permulsit: 'stipendia illis non a se flagitanda esse, sed ab hoste quærenda: communem victoriam, communem prædam, futuram. 6. Paulum modo anniterentur, dum belli reliquiæ peraguntur; cum sciant Carthaginem captam spes omnium expleturam.'[r] 7. Sedato militari tumultu, interjectis diebus, ad castra hostium exercitum[4] ducit: ibi,[5] inconsultius prælium committendo, majorem partem exercitus[n] perdidit.† 8. Cum itaque in castra fugisset,[6] versamque in se invidiam temere commissi belli videret,[o] pristinamque offensam non depensi stipendii metueret; concubia nocte[p] solus a castris cum Archagatho filio[q] profugit.[s] 9. Quod ubi milites cognovere, haud secus quam si ab hoste capti essent, trepidavere, 'bis se a rege suo in mediis hostibus relictos esse' proclamantes; 'salutemque suam desertam ab eo esse, quorum

[r] *Modo velint paululum eniti, dum perficiant bellum feliciter inceptum, cum omnes sciant opes Carthaginis, postquam capta fuerit, expleturas spem omnium.*

[s] *Cum videret se odio haberi a militibus propter prælium temere commissum, et metueret eorum iram propter stipendia nuper ipsis denegata, fugit intempesta nocte.*

Saxo XIV. p. 249. 50. 'Sialandiæ eum terminis pellit.' Vid. ad XX. 1. 1.—3 Ita XIV. 1. 10. 'Vocatis ad concionem militibus,' ubi Magl. *in conc.* atque ita h. l. omnes Mss. et Rom. 'In concionem vocare' etiam dixit Auctor XVI. 1. 9. et XXI. 3. 3. Prius occurrit ap. Liv. XXIX. 21. 'Vocatos ad concionem milites,' et 24. 'Vocatis ad concionem militibus.'—4 *Exerc.* abest a Mediceis. Liv. XXXVI. 14. 'Proërnam inde recepit, et quæ circa eam castella erant. Ducere tum porro in sinum Maliacum cœpit.'—5 Med. 2. *ubi.*—6 Id. *refug.*—

NOTÆ

[n] *Majorem partem exercitus*] Cæsa vel Siculorum vel Græcorum tria millia narrat Diod. Afrorum vero, qui ab Agathocle stabant, neminem.

† A.M. 3759. Ol. 121. 2. U.C. 458. Ant. Ch. 293.

[o] *Belli videret*] Quod se ab Afrorum 5. millibus desertum cerneret, qui ad hostes post prælium defecerant.

[p] *Concubia nocte*] A media nocte initium diei Romani ducebant, cujus partes erant: mediæ noctis inclinatio, gallicinium, conticinium, diluculum, mane, vespera, prima fax, concubia, et intempesta nox, sic dicta, quia non habet tempus idoneum rebus gerendis.

[q] *Cum Archagatho filio*] Heraclidem minorem natu filium secum abduxit, ex Diod. Non Archagathum, ne aut consuetudinem haberet cum noverca, aut insidias ipsi moliretur: quod ille præsentiens, patris fugam indicavit ducibus, a quibus vinctus aliquantisper Agathocles, sed paulo post a milite vinculis solutus, clam conscensa scapha, filiis relictis, fugit.

ne sepultura quidem relinquenda fuerit.'[l] 10. Cum persequi regem vellent, a Numidis excepti, in castra revertuntur; comprehenso tamen reductoque Archagatho, qui a patre noctis[7] errore discesserat. 11. Agathocles autem navibus, quibus reversus a Sicilia fuerat,[8] cum custodibus earundem Syracusas defertur. 12. Exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor, filiorumque pater proditor. 13. Interim in Africa post fugam regis milites pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoclis liberis, Carthaginiensibus se tradidere. 14. Archagathus, cum occideretur ab Arcesilao, amico antea patris, rogavit eum, 'quidnam liberis ejus facturum Agathoclen putet, per quem ipse liberis careat.'[m] Tunc respondit, 'satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.' 15. Post hæc Pœni ad persequendum belli reliquias duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

[l] *Clamantes se vivos desertos esse ab eo, qui ne mortuos quidem debuisset relinquere.*

[m] *Petiit ab eo an putet Agathoclem benigne habiturum ipsius filios, cum ipse occidat illius liberos.*

7 Magl. Leid. 2. *noctu.* Præstat vulgatum. Saxo II. p. 32. 3. 'Socii, an hostes occurrerent, noctis errore incertum reddente.' XIV. p. 275. 49. 'Ne noctis errore facinus impediretur.' Similiter *errore nebulæ* dixit id. III. p. 39. 34. 'Hotherus inter venandum errore nebulæ perductus in quoddam sylvestrium virginum conclave incidit.' XIV. p. 289. 45. 'Incerti viæ, et errore nebulæ implicati.' XVI. p. 377. 9. 'Nuntiis incidentis forte nebulæ errore deceptis;' et *caliginis errore* XIV. p. 289. 47. 'Sclavi, caliginis errore protracti, in medios ferme hostes inciderunt.'—8 Periz. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *q. fuerat a S. regressus.* Med. 2. *q. reverterat a S.* ut XII. 8. 17. 'In eadem [castra] reverterunt.' Prologus huj. lib. 'Cum revertisset in Africam,' et lib. XXIII. 'Revertit in Epirum.' Cic. pro Roscio Amer. 9. 'Ameriam reverterunt.' Liv. XXXV. 25. 'Achæi non antea ausi capessere bellum, quam a Roma reverterent legati.'

LIBER XXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Agathoclis in Italiam expeditio adversus Bruttios: quorum origo et potentia paucis perstringitur. 2. Agatho-

cles, vi morbi expugnatus, revertitur in Siciliam: ubi turbæ domesticæ, quæ uxorem et liberos Agathoclis in Ægyptum pellunt. Agathoclis obitus. 3. Pyrrhi Epirotæ bella et res gestæ cum in Sicilia, tum in Italia. 4. Hieronis, Siciliæ principis laudatissimi, dignitas et virtus.

CAP. I. 1. Agathocles, rex Siciliæ, pacificatus[a] cum Carthaginiensibus,[1] partem civitatium a se fiducia virium dissidentium armis subegit.[a] 2. Dein, quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cujus imperii partem primis incrementis ne speraverat quidem,[b] in Italiam transcendit;‡ exemplum Dionysii[b] secutus, qui multas civitates Italiæ[2] subegerat. 3. Primi igitur hostes illi Bruttii fuere, qui et fortissimi tum et opulentissimi videbantur, simul et ad injurias vicinorum promti. 4. Nam multas civitates Græci nominis Italia expulerant: 5. auctores quoque suos Lucanos[c] bello vicerant, et[3] pacem cum his æquis legibus fecerant. 6. Tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent.[c] 7. Namque Lucani iisdem legibus liberos suos,

[a] *Subegit partem urbium, quæ fidentes suis viribus recusabant ipsi parere.*
[b] *Licet olim non ausus esset sperare partem illius regni, cum fortuna ipsi favere cœpit.*
[c] *Ita erant feroces, ut non parcerent populis unde duxerant originem.*

1 Periz. *pacificatis C.*—2 Junt. *in Italia.*—3 Jens. malebat *nec.*—4 Ald. Junt.

NOTÆ

[a] *Pacificatus*] Metuens sibi a Dinocrate, ad quem defecerant plurimi, pacem ea conditione fecit, ut Carthaginienses eas urbes reciperent, quibus antea imperassent.

‡ A.M. 3773. Ol. 124. 4. U.C. 472. Ant. Ch. 279.

[b] *Exemplum Dionysii*] Senioris. Uterque in Italiam trajecit; senior, ut regnum amplificaret; junior, ut furorem vitaret hostium.

[c] *Auctores quoque suos Lucanos*] Lucani fuerunt pastores, qui excusso servitutis jugo, tempore Dionysii senioris, trans Laum fl. sedes posuere: unde a Lucanis dicti sunt Βρέττιοι, quod eorum lingua *fugitivos* sonat: a Romanis vero Brutii, quasi bruti, vecordes et stupidi; quod secundo bello Punico descivissent ad Hannibalem; quare semper sine honore ullo, sine dignitate, habiti sunt, ad servilia tantum opera compelli soliti. A Bretto Herculis fil. vult nomen illis inditum Steph. Βρέττιοι Eustathio, Βρούττιοι Ptolemæo, Brutates Festo. Eorum vero regio Βρεττανία Polybio, Βρεττεία Strab. Diod. et Athenæo dicitur.

quibus et Spartani, instituere soliti erant. 8. Quippe ab initio pubertatis in sylvis inter pastores habebantur,[4] sine ministerio servili,[d] sine veste, quam induerent,[5] vel cui incubarent; ut a primis annis duritiæ parsimoniæque, sine ullo usu urbis, assuescerent. 9. Cibus his præda venatica; potus aut lactis aut[6] fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indurabantur. 10. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex agris finitimorum prædari soliti, confluente deinde multitudine, solicitati præda,[7] cum plures facti essent, infestas regiones reddebant. 11. Itaque fatigatus querelis sociorum Dionysius, Siciliæ tyrannus, sexcentos Afros ad compescendos eos miserat: 12. quorum castellum proditum sibi per Bruttiam mulierem expugnaverunt; ibique civitatem, concurrentibus ad opinionem novæ urbis pastoribus, statuerunt; Bruttiosque se ex nomine mulieris vocaverunt. 13. Primum illis cum Lucanis, originis suæ auctoribus, bellum fuit: 14. cujus[8] victoria erecti, cum pacem æquo jure fecissent, ceteros finitimos armis subegerunt; tantasque opes brevi[9] consecuti sunt, ut perniciosi etiam regibus haberentur. 15. Denique Alexander,[d] rex Epiri, cum in auxilium Græcarum civitatium cum magno[10]

[d] *Sine ministris qui ipsis inservirent.*

alebantur.—5 Mss. Bong. *qua induerentur.* Ed. Rom. *quam induerentur.* Liv. XXVIII. 37. 'Virgines longam indutæ vestem.' Quintil. v. Inst. Or. 4. 'Indutus thoracem.' Interp. vetus Epist. D. Pauli ad Ephes. VI. 14. 'Induti loricam justitiæ,' et ad Thess. I. 5. 8. 'Induti loricam fidei.'—6 Bech. Ven. Flor. Med. Par. *potus mellis et lactis et.* Ald. Junt. *potus mellis aut l. aut.* Auson. Technopægn. 67. 'Quodque cibo et potu placitum, labor acer apum, MEL.'—7 Med. 2. *sollicitante prædas.* Coll. N. *confl. mult. d. sollicitante præda.* Videtur Just. scripsisse *confl. d. m. solicitata præda.*—8 *Qua* suspectum habebat Schef. isque malebat *quo*, nempe, bello. Med. 1. Magl. ed. Med. *qui*, quod referend. ad τὸ 'illis,' quod remotius est. Med. 2. Coll. N. *cujus*, sc. belli. Ita XI. 11. 10. 'Victoria omnium bellorum.' Liv. XXIII. 11. 'Victoria belli.' Auctor I. Maccab. 3. 19. *Ὅτι οὐκ ἐν πλήθει δυνάμεως νίκη πολέμου ἐστίν.*—9 Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *in br.* Ap. Oros. quoque I. 8. in Mss. Leid. *in br.* pro vulg. *br.* reperit Haverkampus, iisdemque astipulatur Frec. tom. I. lib. IV. 1. Id. VII. 37. 'Ostendente in brevi judicio Dei, et quid favor ejus posset, et quid uitio exigeret.' Helmold. I. Chron. Slav. 25. 'Quod si non feceritis, in brevi sentietis ultionem.' Saxo XIV. p. 259. 34. 'Suenonis in brevi judicio præsentandus.'—10 Med. 2. *civ. mag.*

NOTÆ

[d] *Denique Alexander*] Molossus, de quo supr. diximus.

exercitu in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab his deletus est. 16. Quare feritas eorum, successu felicitatis incensa, diu terribilis finitimis fuit.[e] 17. Ad postremum imploratus Agathocles, spe ampliandi regni, a Sicilia in Italiam trajecit.

CAP. II. 1. Principio adventus ejus opinione concussi, legatos ad eum, societatem amicitiamque petentes, miserunt.[f] 2. Quos Agathocles ad cœnam invitatos, ne exercitum trajici viderent, in posterum statuta his die, conscensa nave frustratus est.[g] 3. Sed fraudis haud lætus eventus fuit: siquidem reverti eum in Siciliam, interjectis paucis diebus, vis morbi coëgit; 4. quo toto corpore comprehensus, per omnes nervos articulosque humore pestifero grassante, velut intestino singulorum membrorum bello impugnabatur.[h] 5. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemque ejus, regnum[1] jam quasi mortui vindicantes, oritur: occisoque filio, regnum nepos[a] occupavit. 6. Igitur Agathocles, cum morbi[2] cura et ægritudo[3] graviores essent,[4] et inter se alterum alterius malo cresceret,[i] desperatis rebus, uxorem suam Texenam,[5] genitosque ex ea duos parvulos, cum omni pecunia, et familia, regalique instrumento, quo præter illum nemo regum ditior fuit, navibus impositos Ægyptum, unde uxorem acceperat, remittit; timens, ne prædonem regni sui hostem paterentur. 7. Quanquam uxor

[e] *Quare illorum ferocitas, aucta diuturna felicitate, fuit terribilis diu vicinis.*
[f] *Ubi primum audierunt eum venire in Italiam, perterriti miserunt legatos, &c.*
[g] *Eos decepit conscensis navibus, pollicitus se allocuturum eos die sequenti.*
[h] *Dum humor corruptus pervadit omnes nervos et articulos, cruciatur quasi bello intestino in singulis membris.*
[i] *Cum anxietas et solicitudo graviores essent ipso morbo, et mœror morbum, et morbus mœrorem, augeret.*

1 Ita præter Juntinam etiam Ald. et Ms. Coll. N. *Bell. i. f. nepotemque ortum, ejus r.* Periz.—2 Rom. *morbo:* quomodo legend. conjecerat Freinsh.—3 Med. 1. Leid. 5. *ægritudinis.*—4 Med. 2. *gravior esset.* Leid. 2. *c. m. cura ægritudinis graviores essent.* Periz. *cum morbus cura et ægritudo gravior esset.*—

NOTÆ

[a] *Regnum nepos*] Quis Agathoclis filius, quisve nepos fuerit, quidve gesserint ambo, incertum est. Perierunt enim Diodori libri, quibus Agathoclis mortem persecutus est. Non diu sane illius nepos regnavit, cum paucis post annis Hieron in principem electus fuerit.

diu, ne ab ægro divelleretur, deprecata est; ne discessus suus adjungi nepotis parricidio posset;[k] et tam cruente hæc deseruisse virum, quam ille impugnasse[6] avum, videretur; 8. 'nubendo se non prosperæ tantum, sed omnis, fortunæ inisse societatem: nec invitam periculo spiritus sui emturam, ut extremos viri spiritus exciperet; et exequiarum officium, in quod, profecta se, nemo sit successurus, obsequio debitæ pietatis impleret.'[l] 9. Discedentes parvuli flebili ululatu amplexi patrem tenebant. Ex altera parte uxor maritum non amplius visura osculis fatigabat. Nec minus senis lacrymæ miserabiles erant. 10. Flebant hi morientem patrem; ille exules liberos: hi discessu suo solitudinem patris, ægri senis; ille in spem regni susceptos relinqui in egestate lugebat. 11. Inter hæc regia omnis assistentium fletibus tam crudelis discidii impleta resonabat.[e] 12. Tandem finem lacrymis necessitas profectionis imposuit, et mors regis proficiscentes filios insecuta est. 13. Dum hæc aguntur, Carthaginienses, cognitis quæ in Sicilia agebantur, occasionem totius insulæ occupandæ datam sibi existimantes, magnis viribus eo trajiciunt, multasque civitates subigunt.

CAP. III. 1. Eo tempore et Pyrrhus adversus Romanos bellum gerebat; 2. qui imploratus a Siculis in auxilium, sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, multasque civitates[f] subegisset, rex Siciliæ, sicut Epiri, appellatur. 3. Quarum rerum felicitate lætus, Heleno filio[g] Siciliæ, velut

[k] *Ne discessus ipsius tam grande crimen esset, quam parricidium a nepote commissum.*

[l] *Et libenter se exposituram mortis periculo, modo posset et adesse marito morienti, et debita pietate reddere exequiarum officium, quod nemo facturus sit, si proficiscatur in Ægyptum.*

5 Med. 1. Leid. 2. 4. Bodl. *Theonexam.* Med. 2. *Theoxenam.* Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Med. Flor. Par. Ald. Junt. *Theogenam.*—6 Flor. Par. Ald. Junt. *impugnasset.*

NOTÆ

[e] A. M. 3774. Ol. 125. 1. U. C. 473. Ant. Ch. 278.

[f] *Multas civitates*] Victis Carthaginiensibus, Erycen expugnavit, oppidum munitissimum, fugatisque sæpius Mamertinis Messanæ incolis, eorum diripuit oppida. Plut.

[g] *Heleno filio*] Qui ex Lanassa Aga-

avitum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat), Alexandro autem Italiæ, regnum destinat.† 4. Post hæc multa secunda prælia cum Carthaginiensibus facit.[h] 5. Interjecto deinde tempore legati ab Italicis sociis[i] venere, nuntiantes, 'Romanis resisti non posse, deditionemque futuram, nisi subveniat.' 6. Anxius tam ambiguo periculo, incertusque quid ageret, vel quibus primum subveniret, in utrumque pronus consultabat. 7. Quippe instantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis, periculosum videbatur exercitum in Italiam non trajicere: periculosius a Sicilia deducere; ne aut illi non lata ope, aut hi deserti, amitterentur. 8. In hoc æstu periculorum tutissimus portus consiliorum visus est, omnibus viribus decernere[1] in Sicilia; et, profligatis Carthaginiensibus, victorem exercitum transponere[2] in Italiam. 9. Itaque conserto prælio,[k] cum superior fuisset, quoniam tamen a Sicilia abiret,[l] pro victo fugere visus est:‡ 10. ac propterea socii ab eo defecerunt;[m] et imperium Siciliæ tam cito amisit, quam facile quæsierat.[3] 11. Sed, nec in Italia meliore felicitate[n] usus, in Epirum

1 Leid. 1. Coll. N. et C. C. Flor. Ald. *decertare*.—2 Ita xxxv. 4. 4. 'Cum copias Cherroneso transposuisset.' Magl. *transferre*, ut II. 14. 3. 'Copias in Bœotiam transfert.' Periz. *transportare*. Ed. Georgii Majoris in marg.

NOTÆ

thoclis filia natus erat: illius tamen filium non Helenum, sed Alexandrum, dicit Plut.

† A. M. 3777. Ol. 125. 4. U. C. 476. Ant. Ch. 275.

[h] *Cum Carthaginiensibus facit*] Tot præliis eorum fregit audaciam, ut pecuniam, si pacem concederet, pollicerentur; quibus ille respondit: Unam pacis ineundæ esse rationem, si insula excessissent.

[i] *Italicis sociis*] Samnitibus et Tarentinis, quos bis Romanorum consules vicerant, primum Fabricius, deinde Ruffinus.

[k] *Conserto prælio*] Sibi non constat Justin. nec enim Pyrrhus tunc decertavit in Sicilia, sed navali prælio, ut ait Plut. dum e Sicilia in Italiam transiret: qua in pugna non vicit; sed, amissa classis parte maxima, fugit in Italiam.

[l] *A Sicilia abiret*] Dum e Sicilia petit Italiam, respectans ad insulam, comitibus dixit: 'O qualem, amici, palæstram Carthaginiensibus et Romanis relinquimus.'

‡ A. M. 3779. Ol. 126. 2. U. C. 478. Ant. Ch. 273.

[m] *Defecerunt*] Civitatum aliæ Carthaginiensium partes, aliæ Mamertinorum, secutæ sunt.

[n] *Meliore felicitate*] Pyrrhus electis militum fortissimis, in Marcum Curium, qui ad Beneventum consederat, movit, ut eum facilius sejunc-

revertitur.[o] Admirabilis utriusque rei casus in exemplum fuit. 12. Nam sicut ante secunda fortuna, rebus supra vota fluentibus, Italiæ Siciliæque imperium et tot de Romanis victorias[p] astruxerat:[4] ita nunc adversa, velut in ostentationem fragilitatis humanæ,[q] destruens quæ cumulaverat, Siciliensi ruinæ naufragium maris et fœdam adversus Romanos pugnam turpemque ab Italia discessum adjecit.[m]

Cap. IV. 1. Post profectionem a Sicilia Pyrrhi, magistratus Hiero creatur;[r] 2. cujus tanta moderatio fuit, ut, consentiente omnium civitatium favore, dux adversus Carthaginienses primum, mox rex, crearetur.[*] 3. Hujus futuræ majestatis ipsa infantis[1] educatio quasi prænuntia fuit:

[m] *Sicut enim favens fortuna concesserat ipsi regnum Italiæ Siciliæque, et tot victorias de Romanis, rebus succedentibus secundum vota; ita nunc adversa, quasi vellet ostendere humanam fragilitatem, auferendo quæ dederat, adjecit amissioni Siciliæ naufragium in mari, et cladem a Romanis acceptam, et discessum ab Italia probrosum.*

transmittere.—3 Coll. N. *acquis.*—4 Ita Med. 2. Leid. 5. *strux.* Med. 1. Magl. Leid. 2.

1 Med. Magl. Leid. 2. 5. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

tum a collega vinceret: sed ille, collatis signis, primam aciem adortus, eum fugavit, hostes ab uno cornu pepulit, in altero elephantos, qui magnam stragem ediderant, conjectis telis, avertit in fugam, qui, retro per suos delati, ordines turbaverunt. Pyrrhus, amissis 23. M. fugit in Græciam. Ita Plut. Oros. tamen vult 33000. hostium cæsa, victosque ait elephantos, quod Romani malleolos stupa involutos ac pice obsitos, uncis insuper aculeis tenaces, eosque inflammatos in turres et terga belluarum immitterent: seu potius, si Floro et Zonaræ credimus, pullus elephantis vulneratus, sessoribus excussis, cum matrem passim quæreret, eaque dolore commota, ceterique elephanti concitati, militum ordines turbarunt, et victoriam Romanis peperere.

[o] *In Epirum revertitur*] Milonem, filiumque Helenum, cum 8000. peditum, equitum 800., Tarenti reliquit.

[p] *Tot de Romanis victorias*] Ter tantum justo prælio cum Romanis dimicavit: primo, victor; altero, aut victus, aut victoria incerta, fuit: tertio, plane devictus et ex Italia pulsus est: quod breviter Florus: 'Eædem feræ, quæ primam victoriam abstulerant, secundam parem fecerant, tertiam sine controversia tradidere.'

[q] *Fragilitatis humanæ*] Hanc rerum varietatem Plut. non fortunæ, sed viri ingenio tribuit, qui, quæ fortiter pugnando acquirebat, semper rerum novarum spe corrumperet. Unde Antigonus eum cum aleatore conferre solebat, qui multa et secunda jaceret, sed jactu nesciret uti.

[r] *Hiero creatur*] Non antiquus ille a Pindaro laudatus, sed junior celebratus a Theocrito.

[*] A. M. 3732. Ol. 127. 1. U. C. 481. Ant. Ch. 270.

4. quippe genitus erat patre Hierocle,[2] nobili viro, cujus origo a Gelone,[3][s] antiquo Siciliæ tyranno, manabat: 5. sed maternum illi genus sordidum, atque adeo pudendum,[t] fuit. 6. Nam ex ancilla natus, ac propterea a patre, velut dehonestamentum generis, expositus fuerat.[n] 7. Sed parvulum, et humanæ opis egentem,[4] apes, congesto circa jacentem melle, multis diebus aluere.[o] 8. Ob quam rem responso haruspicum admonitus pater, qui ‘regnum infanti portendi’ canebant,[u] parvulum recolligit,[5] omnique studio ad spem majestatis, quæ promittebatur, instituit. 9. Eidem in ludo inter coæquales discenti[p] lupus tabulam, in turba puerorum repente conspectus, eripuit. 10. Adolescenti quoque prima bella ineunti aquila in clypeo, noctua[6] in hasta,[w] consedit. 11. Quod ostentum et[7] consilio cautum,

[n] *Et ideo expositus est a patre tanquam dedecus familiæ suæ.*

[o] *Sed apes aluerunt per multos dies puerum egentem subsidio hominum, melle congesto circa ipsum humi jacentem.*

[p] *Dum in schola studeret inter pueros sibi æquales.*

---

infantilis: quod adjectivum occurrit xvii. 3. 20. ‘Infantilibus blandimentis inductus rex.’—2 *Hierocle* ex Paus. verissime emendavit doctiss. Leopardus: et cum Paus. consentit Archimeius ap. Athenæum v. 12. Φασὶ γὰρ, ὡς Ἱέρων Ἱεροκλέος Ἑλλάδι πάσῃ Καὶ νάσοις καρπὸν πίονα δωροφορῶν. Inscriptio basis Syracusis reperta, atque a nobilibus Panormitani Collegii adolescentibus sub regimine Patrum Soc. Jesu publicata in Dissertatione de Severæ Martyris Epitaphio p. 190.

ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΑΓΕ
ΙΕΡΩΝΟΣ ΙΕΡΟΚΛΕΟΣ
ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΙ ΘΕΟΙΣ ΠΑΣΙ.

—3 *Gelone* pro *Gelo* correxit id. Leopard. cui suffragatur Magl.—4 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. et Saresb. i. 13. p. 39. *indigentem.*—5 Eæd. edd. et Rom. atque Med. 2. Magl. *recollegit*. *Collegit* in Junt. extare nimium festinans monuit Græv.—6 Rupertus Epist. xxi. ad Reines. p. 66. et in Animadv. ad Pompon. de Orig. Juris ii. 2. p. 183. legit *noct. in cl. aq.* Verum hanc vocum transpositionem minime necessariam esse existimat Reinesius Epist. xxiii. ad eund. p. 77. Saresb. ‘Dum Hiero prima bella iniret, aquila ex improviso resedit in clypeo progredientis, manu promtum regemque futurum significans.’ Id. ‘Noctua tamen eo, quod noctis tenebris non cæcatur, diligentis hominis vigilantiam signat; ut in portento, quo in hasta Hieronis, cum primum progrederetur ad bellum, noctua dicitur consedisse, significans eum fore diligentissimum.’—7 Magl. *in.* Thuan. ed. Bech. Ven. Flor. Med.

NOTÆ

[s] *A G.* [*A Gelo*] Scribend. est *a Gelone.*

[t] *Pud.* [*Pudibund.*] Malim *pudend.*

[u] *Portendi canebant*] Apes modo felicitatem, ut Hieroni et aliis, modo infelicitatem, ut Pompeio ante Pharsalicam, et Bruto ante Philippensem pugnam, portenderunt.

[w] *Noctua in hasta*] Noctua, si volasset, victoriam; si consedisset, exi-

et manu promtum, regemque futurum, significabat. 12. Denique adversus provocatores[x] sæpe pugnavit, semperque victoriam reportavit: 13. a Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est. 14. Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoque in homine[8] admirabiles fuere. In alloquio blandus, in negotio justus, in imperio moderatus: prorsus ut nihil ei regium deesse, præter regnum, videretur.

Par. Ald. Junt. *et in*.—8 Periz. *Pulch. corp. ins. v. q. in animo*. Hunc l. imitatur Regino II. Chron. A. DCCCLXXX. de Carolomanno scribens: 'Pulchritudo ejus corporis insignis, vires in homine quoque admirabiles fuere;' et dein: 'Alloquio blandus, humilitate ornatus, in ordinandis regni negotiis singulari solertia præditus, sic ut prorsus ei nihil deesse in regiæ majestatis competentia videretur.'

NOTÆ

tium, minabatur: quod Hieroni accidit, cum Agathocles bello Punico noctuas per castra clam emisit, ut, per castra volitantes, militum animos confirmarent, ut narrat Diod. Hinc manavit adagium, 'Noctua volat.'

[x] *Adversus provocatores*] Mamertinos et Carthaginienses vicit sæpe, cum Romanis etiam bellum gessit; sed paulo post, composita pace, ab eorum partibus stetit.

LIBER XXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Græciæ civitates aliæ in alias assurgunt. 2. Ptolemæi Macedonis in sororem Arsinoën conspiratio. 3. Ptolemæi et Arsinoës nuptiæ tragicis casibus solvuntur. 4. Gallorum, qui Ptolemæum vicerunt et interfecerunt, in Macedoniam irruptio. 5. Quo strategemate Ptolemæum aggressi sint et oppresserint. Macedonum luctus et instauratio. 6. Alia Gallorum, Brenno duce, in Græciam expeditio; et de spoliando Delphico templo consilium. Hujus templi et oraculi descriptio. 7. Brenni et aliorum consultatio de templi oppugnatione; et hortatio ad milites. 8. Gallorum Delphos oppugnantium clades, ipsiusque Brenni interitus.

CAP. I. 1. Dum hæc in[1] Sicilia geruntur, interim in Græcia, dissidentibus inter se bello Ptolemæo Cerauno et Antiocho[a] et Antigono[b] regibus, 2. omnes ferme Græciæ civitates, ducibus Spartanis, velut occasione data, ad spem libertatis erectæ, missis invicem legatis, per quos in societatis fœdera[2] alligarentur, in bellum prorumpunt;[*] † 3. et, ne cum Antigono, sub cujus regno[c] erant, bellum cepisse viderentur, socios ejus Ætolos aggrediuntur, causas belli prætendentes, 4. quod consensu Græciæ sacratum Apollini Cirrhæum campum[d] per vim occupassent. 5. Huic bello ducem deligunt Arean, qui, adunato exercitu, urbem sataque in his campis posita depopulatur; quæ auferri non poterant, incendit. 6. Quod cum e montibus conspicati Ætolorum pastores essent, congregati admodum quingenti sparsos hostes, ignorantesque quanta manus esset, quoniam conspectum[3] illis metus et incendiorum fumus abstulerat, consectantur,[b] trucidatisque admodum novem millibus prædones in fugam verterunt.[4] 7. Reparantibus deinde Spartanis bellum auxilium multæ civitates negaverunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Græciæ,[5] quærere. 8. Interea inter reges bellum finitur: nam Ptolemæus,

[*] *Omnes ferme urbes Græciæ, quasi occasio data esset libertatis recuperandæ, aggrediuntur bellum, ducibus Spartanis, et missis legatis ad singulas civitates, ut omnes venirent in societatem belli.*

[b] *Quod pastores Ætolorum videntes e montibus, simul juncti fere quingenti, insectantur hostes dispersos, et ignorantes quantus esset numerus illorum, quia timor et fumus, excitatus ex incendio, impediebat ne videre possent numerum Ætolorum.*

---

1 *In* desideratur in Leid. 1. 4. ed. Rom.—2 Magl. *in societatem fœderis.* ed. Rom. *in societatis fœdere.*—3 Rom. *prospectum.* Curt. IV. 15. f. 'Prospectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cœlum ferebatur, abstulerat.'—4 Med. 2. *vertunt.*—5 Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *eos Gr. non l.*—

NOTÆ

[a] *Antiocho*] Sotero, fil. Seleuci Nicanoris.

[b] *Antigono*] Gonata, qui fil. erat Demetrii Poliorcetæ.

† A. M. 3775. Ol. 125. 2. U. C. 474. Ant. Ch. 277.

[c] *Sub cujus regno*] Urbes Græciæ plurimas, et Peloponnesum possidebat.

[d] *Cirrhæum campum*] Qui juxta littus Sinus Corinthiaci extenditur. Sic dictus est a Cirrha, quæ urbs est Phocidis, ad radices montis Parnassi. Unde Apollo Cirrhæus etiam nuncupatur.

pulso Antigono, cum regnum totius Macedoniæ occupasset, pacem cum Antiocho facit; affinitatemque cum Pyrrho,[6] data ei in matrimonium filia sua,[e] jungit.

CAP. II. 1. Exinde, externo metu deposito, impium et facinorosum animum ad domestica scelera convertit, insidiasque Arsinoæ sorori suæ instruit, quibus et filios ejus vita, et ipsam Cassandreæ urbis[f] possessione, privaret. 2. Primus ei dolus fuit, simulato amore, sororis matrimonium[1] petere:[2] aliter enim ad sororis filios, quorum regnum occupaverat, quam concordiæ fraude pervenire non poterat. 3. Sed nota scelerata Ptolemæi voluntas sorori erat. 4. Itaque non credenti mandat, 'velle se cum filiis ejus regni consortium jungere; cum quibus non ideo se armis contendisse, quoniam eripere his regnum, sed quod id facere sui muneris, vellet.[c] 5. In hoc mitteret arbitrum jurisjurandi; quo præsente apud Deos patrios, quibus vellet obsecrationibus, se obligaret.' 6. Incerta Arsinoë quid ageret, si mitteret, decipi perjurio, si non mitteret, provocare rabiem fraternæ crudelitatis, timebat. 7. Itaque plus liberis quam sibi timens, quos matrimonio suo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Chodionem;[3] 8. quo perducto in sanctissimum Jovis templum, veterrimæ Macedonum religionis, Ptolemæus, sumtis in manus altaribus,[g] contingens ipsa simulacra et pulvinaria Deorum, inauditis ultimisque execrationibus adjurat, 9. 'se sincera fide matrimonium sororis petere; nuncupaturumque

[c] *Mandat se velle regnum regere simul cum ejus filiis, et in eos se non gessisse bellum, ut horum eriperet regnum, sed ut illis postea redderet.*

6 Mss. ed. Junt. *Pyrrho rege.*

1 Bech. Flor. Med. Par. *sor. in m.* Rom. Ven. Junt. *sororem in m.*—2 Periz. *Primo igitur sim. am. sororem in m. petit.*—3 Med. Magl. Bodl. Leid. 2. 5.

NOTÆ

[e] *Filia sua*] Antigona, quæ Ptolemæi privigna, non filia, fuit.

[f] *Cassandreæ urbis*] Urbs est Macedoniæ maritima, ad Sinum Thermaicum, non procul a Thessalonica: a Cassandra Priami filia nomen habere dicitur.

[g] *In manus altaribus*] Quod moris fuit in jurejurando ap. vett. unde aræ ansæ dictæ sunt, ex Varrone.

se[4] eam reginam; neque in contumeliam ejus se aliam uxorem, aliosve, quam filios ejus, liberos habiturum.' 10. Arsinoë postquam et spe impleta est, et metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur; cujus vultus et blandientes oculi cum fidem non minorem quam jusjurandum promitterent, reclamante Ptolemæo filio[h] 'fraudem subesse,' in matrimonium fratris concedit.[5]

CAP. III. 1. Nuptiæ magno apparatu lætitiaque omnium celebrantur.‡ 2. Ad concionem quoque vocato exercitu, capiti sororis diadema imponit, reginamque eam appellat. 3. Quo nomine in lætitiam effusa Arsinoë, quia, quod morte Lysimachi prioris mariti amiserat, recepisset, ultro virum in urbem suam Cassandream invitat; cujus urbis cupiditate fraus struebatur. 4. Prægressa igitur virum, diem festum urbi in adventum ejus indicit: domos,[1] templa, ceteraque omnia exornari jubet: aras ubique hostiasque[2] disponi: 5. filios quoque suos, Lysimachum sexdecim[3] annos natum, Philippum triennio minorem, utrumque forma insignem, coronatos occurrere jubet. 6. Quos Ptolemæus, ad celandam fraudem, cupide et ultra modum veræ affectionis amplexus, osculis diu fatigat.[4] 7. Ubi ad

[4] *Quos Ptolemæus ad fraudem tegendam amplectitur, et osculatur sæpius quam solent illi, qui vere diligunt.*

ed. Rom. Bech. Flor. Ald. Junt. aliæque *Dionem*. Periz. *Clionem*.—4 *Se* Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. et hic et ante 'aliam' ignorant.—5 *Consensit* Bech. Flor. Med.

1 Thuan. Leid. 1. 3. Coll. N. *de more*, idemque in Ms. reperit Bong. et tuetur Schef. 'De more' etiam sæpius occurrit ap. Virgil. ut I. Æ. 322. III. 65. et IV. 57. atque Ov. VI. F. 629. Præplacet tamen scriptura, quam repræsentat Med. 2. *domos, templa, itineraque omnia*. Sic *itinera* pro viis in urbe ap. Liv. XXIV. 39. init. 'Postero die alii aliis locis ad obsidenda itinera, claudendosque oppidanis exitus, pars maxima super theatrum circaque consistunt:' et XXV. 9. 'Cum duobus millibus Gallorum Pœnus in tres divisis partes per urbem dimittit Tarentinos, et itinera quam maxime frequentia occupare jubet:' et XXVII. 16. 'Dilapsi per nota urbis itinera in suas amicorumque domos.' Suet. Ner. 25. 'Incedenti passim victimæ cæsæ, sparso per vias identidem croco.'—2 Med. 1. Bodl. Leid. 2. 5. *et hostias*.—3 Med. 2.

NOTÆ

[h] *Ptolemæo filio*] Ejus liberos nominat Lysimachum et Philippum: an tertius accesserit Ptolemæus, incertum.

‡ A. M. 3775. Ol. 125. 2. U. C. 274. Ant. Ch. 277.

portam ventum est, occupari arcem jubet; pueros interfici. Qui cum ad matrem confugissent, in gremio ejus inter ipsa oscula trucidantur, 8. proclamante Arsinoë, 'quod tantum nefas aut nubendo aut post nuptias contraxisset.' Pro filiis sæpe se percussoribus obtulit: frequenter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit; vulneraque excipere, quæ liberis intendebantur, voluit. 9. Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum, scissa[4] veste,[e i] et crinibus sparsis, cum duobus servulis ex urbe protracta,[5] Samothraciam[k] in exilium abiit; eo miserior, quod mori cum filiis ei non licuit. 10. Sed nec Ptolemæo inulta scelera fuerunt. Quippe, Diis immortalibus tot perjuria et tam cruenta parricidia vindicantibus, brevi post a Gallis spoliatus regno captusque vitam ferro, ut meruerat, amisit.

CAP. IV. 1. Namque Galli,[l] abundante multitudine, cum eos non caperent terræ, quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas, velut ver sacrum,[1 m] miserunt. 2. Ex his portio in Italia consedit, quæ et urbem Romanam[n] captam incendit; 3. et portio Illyricos

[e] *Denique denegata etiam facultate sepeliendi filios, veste lacera.*

VI.—4 Periz. *scissa*. Leid. 1. *excissa*.—5 Ita Oros. VII. 8. de Vitellio: 'Cum se in quandam proximam palatio cellulam contrusisset, turpissime inde protractus,' &c. Med. 1. Bodl. *projecta*. Leid. 2. *provecta*. 5. *a duobus s. ex u. protecta*.

1 Ita Pithœus legit ex conj. quam firmant Leid. 1. atque ed. Rom.—2 Pe-

NOTÆ

[i] *Scissa veste, &c.*] Hunc morem usurpabant Antiqui, ut habitu squalido, sparsisque crinibus, et cinere nonnunquam fœdatis, incederent.

[k] *Samothraciam*] Samos ins. duplex est: altera in Mari Icario, Ioniæ vicina, non procul ab Epheso: altera in Mari Ægæo, ad ostia Hebri, inter Lemnum et Imbrum, quæ, quia Thraciæ adjacet, Samothracia dicitur, de qua hic loquitur Justin.

[l] *Galli*] Huj. expeditionis duas causas affert Liv. alteram, spem prædæ: alteram, penuriam commeatuum pro tanta multitudine.

[m] *Velut ver sacrum*] 'Ver sacrum' sic explicat Dion. Hal. Quoties in aliqua civitate vulgi multitudo nimium excresceret, nec alimenta sufficerent omnibus; Deo cuipiam consecratos, quot annus pareret, homines, foras ideo emittebant, ut alias sedes armis quærerent; creditumque est illis adesse Deum, cui dicabantur.

[n] *Urbem Romanam*] Victis Romanis, Brennus urbem captam incendit: sed, dum Capitolium a Manlio defensum obsidet, a Camillo exule, qui Ro-

sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli præter ceteros[2] callent), per strages barbarorum penetravit, et in Pannonia[o] consedit: 4. gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Herculem,[p] cui ea res virtutis admirationem et immortalitatis fidem dedit, Alpium invicta[q] juga et frigore intractabilia loca transcendit:[f] 5. ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. 6. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Græciam, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes,[3] petivere.

[f] *Quæ inaccessa juga Alpium, et loca quæ non possunt propter frigus habitari, transcendit prima post Herculem: cujus virtus et admirationem et immortalitatem consecuta est, quia transcenderat Alpes.*

ris. *præ ceteris:* quod minime præferend. XXI. 6. 1. 'Vir solertia facundiaque præter ceteros insignis.' Vulgatum etiam firmat Auctor de Gestis Treverorum cap. 8. p. 9. Ite enim ille: 'Nam augurandi studio Galli præter ceteros callent:' ubi illustris Leibnitz. malebat *valent:* verum nihil mutand. Ead. enim constructione dixit Liv. XXXV. 26. 'Eo plus in ea, quorum usu calleret, spei nactus.' Petron. cap. 134. 'His ego callens Artibus.' Marcian. Capella III. p. 50. 'Fœmina tali multorum curatione callens.' Nec aliter verbum *callere* construere solet sedulus ille veterum scriptorum, et præsertim Justini atque Valerii M. imitator Saxo, ut III. p. 39. 16. 'Præterea sistro ac barbito omnique fidium modulatione callebat:' p. 44. 26. 'Rosterum se vocitari, fabriliumque rerum opificio callere perhibuit.' Quæ duo loca etiam laudat Barthius IV. 8. Ablegm. Eod. lib. p. 49. 47. 'Qui tam exculto manus artificio calluisset:' IV. p. 66. 20. 'Cujus [dimicationis] cum usu experientiaque callere sciat:' V. p. 72. 32. 'Ita ut etiam ferinarum pecudaliumque vocum interpretatione calleret:' p. 87. 6. 'Quem rex exquisitis dictorum sententiis callere cognoscens:' et p. 93. 7. 'Venationibus callens:' VI. p. 103. 17. 'Complures miranda præstigiorum machinatione callentes:' VII. p. 123. 23. 'Tanto veneficiorum usu callentes:' p. 139. 50. 'Insigni olim dimicationis arte callentes:' XII. p. 226. 21. 'An ejusmodi usu calleret, interrogatus:' XIII. p. 244. 23. 'Quippe nostri, rerum adhuc militarium rudes, raro talium usu callebant:' XVI. p. 383. 7. 'Qui talium rerum experientia usuque callebat.' Id. etiam quartum casum huic verbo junxit I. p. 18. 32. 'An nandi usum calleret,' et XIV. p. 269. 23. 'Cum et regis dolum calleret.'—3 Magl. Leid. 1. 3. Coll. N. Thuan. Mss. Bong. et ed. Rom. atque

NOTÆ

manorum reliquias collegerat, cum suis ad internecionem deletur. Hoc notum omnibus.

[o] *In Pannonia*] Regio fuit Europæ maxima, inter Danub. ad septemtrionem et ortum, Noricum ad occasum, et Illyricum ad meridiem. Duplex fuit: superior, versus occasum, ubi nunc pars Austriæ, Stiriæ, Vindorum Marchiæ, Sclavoniæ, et Carniolæ: inferior, ortum versus, ubi nunc magna pars Hungariæ et Sclavoniæ. Multæ aliæ sunt huj. divisiones ap. auctores, de quibus non est hic agendi locus.

[p] *Prima post Herculem*] Hercules Alpes superaverat, ut Geryonem in Hispania tyrannum occideret.

[q] *Invicta*] Melius reponas *invia*,

7. Tantusque terror Gallici nominis erat, ut etiam[4] reges, non lacessiti, ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. 8. Solus rex Macedoniæ Ptolemæus adventum Gallorum intrepidus audivit; hisque cum paucis et incompositis, quasi bella non difficilius quam scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus, occurrit. 9. Dardanorum quoque legationem viginti millia armatorum in auxilium offerentem sprevit; addita insuper contumelia, 'actum de Macedonia' dicens, 'si, cum[5] totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant:[g] 10. milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipendia, toto orbe terrarum victores, fecerint. 11. Quæ ubi Dardano regi nuntiata sunt, 'inclytum illud Macedoniæ regnum brevi, immaturi juvenis temeritate, casurum' dixit.

CAP. V. 1. Igitur Galli, duce Belgio,[r] ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolemæum mittunt, offerentes pacem, si emere velit: 2. sed Ptolemæus inter suos, 'belli metu pacem Gallos petere,' gloriatus est.[s] 3. Nec minus ferociter se legatis, quam inter amicos, jactavit, 'aliter se pacem daturum' negando, 'nisi principes suos obsides dederint, et arma tradiderint: non enim fidem se nisi inermibus habiturum.'[h] 4. Renuntiata legatione, risere Galli, undique acclamantes, 'brevi sensurum, sibi an illi consulentes pacem obtulerint.' 5. Interjectis diebus, prælium conseritur, victique Macedones cæduntur. 6. Ptolemæus multis vulneribus saucius capitur: caput ejus amputatum, et lancea fixum, tota acie ad terrorem hostium

[g] *Dicens brevi perituram Macedoniam, quæ vicerat omnes populos Orientis, si non possit defendere fines suos sine Dardanis.*

[h] *Non habiturum se fidem Gallis, nisi essent inermes.*

Auctor de Gest. Trev. *prosternentes*. VI. 2. 16. 'Urbes expugnat, et quasi tempestas quædam cuncta prosternit,' et XXII. 6. 5. 'Deinde cum omnia, quacumque ingrederentur, prosternerent.' Lucan. VII. 278. 'Et primo ferri motu prosternite mundum.' Catull. LXIII. 351. 'Trojugenum infesto prosternet corpora ferro.'—4 Junt. *etiam longe*.—5 Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. Coll. N. et C. C. *si qui*.

NOTÆ

[r] *Belgio*] Qui Belgis nomen dedit; Paus. tamen Bolgium appellat.

[s] A.M. 3775. Ol. 125. 2. U. C. 474. Ant. Ch. 277.

circumfertur. 7. Paucos ex Macedonibus fuga servavit: ceteri aut capti aut occisi. 8. Hæc cum nuntiata per omnem Macedoniam essent, portæ urbium clauduntur, luctu omnia replentur; 9. nunc orbitatem amissorum filiorum dolebant:[i] nunc excidia urbium metuebant: nunc Alexandri Philippique regum suorum nomina, sicuti numina,[1] in auxilium vocabant: 10. 'sub illis se non solum tutos, verum etiam victores orbis terrarum, extitisse: 11. ut tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum cœlo proximam reddidisset;[k] ut opem afflictis ferrent, quos furor et temeritas Ptolemæi regis perdidisset,'[2] orabant. 12. Desperantibus omnibus, non votis agendum Sosthenes,[s] unus de Macedonum principibus, ratus, contracta juventute,[l] et Gallos victoria exultantes compescuit, et Macedoniam ab hostili populatione defendit. 13. Ob quæ virtutis beneficia multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus ignobilis[t] ipse præponitur: 14. et, cum rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed in ducis,[3] nomen[4] jurare milites compulit.[5]

Cap. vi. 1. Interea Brennus, quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedonas[1] vicerant, indignatus parta victoria opimam prædam et Orientis spoliis onustam tam facile

[i] *Nunc dolebant se orbatos esse filiis in prælio occisis.*
[k] *Orabant ut defenderent patriam suam, quam reddiderant illustrissimam et potentissimam, rebus a se præclare gestis.*
[l] *Dum omnes desperant, Sosthenes unus ex principibus Macedonum, arbitratus non pugnandum votis, sed armis, omnes juvenes collegit.*

1 Rom. *numinum*, quomodo legend. conjecit Avus.—2 Med. 2. ed. Rom. *perdidissent*.—3 Sic Med. 2. Leid. 1. 4. Coll. N. ed. Bong. Bech. Ven. Flor. Ald. Junt. At Med. 1. Leid. 5. *sed in ducis belli*. 2. *sed in judicis*. Vulg. *sed ducis*.—4 Magl. ed. Rom. *sed in d. nomine*.—5 Id. Ms. et Leid. 5. *compellit*. Bech. Ald. Junt. aliæque *coëgit*.
1 Vulg. *Macedones*. Medicei, Magl. Bodl. Leid. 1. 2. 4. 5. Periz. Ald. Junt.

NOTÆ

[s] *Sosthenes*] Ante Sosthenem, Meleager menses 2. et Antipater dies 45. regnarunt, ut tradit Euseb.

[t] *Ignobilis*] Prius unum de principibus dixit: non fuit Sosthenes sanguine regio, sed nobili tamen, oriundus.

relictam esse,[m] ipse adunatis centum quinquaginta millibus[u] peditum, et quindecim millibus equitum, in Macedoniam irrumpit.[2] 2. Cum agros villasque popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci a pluribus, trepidi a valentibus,[3] facile vincuntur. 3. Itaque, cum victi se Macedones intra muros urbium condidissent, victor Brennus, nemine prohibente, totius Macedoniæ agros deprædatur. 4. Inde quasi terrena jam[4] spolia sorderent,[5] animum ad Deorum immortalium templa convertit; scurriliter jocatus, 'locupletes Deos[w] largiri hominibus oportere.' 5. Statim igitur Delphos iter vertit; prædam religioni, aurum offensæ Deorum immortalium, præferens;[n] 'quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant,' affirmabat. 6. Templum autem Apollinis[x] Delphis positum est in monte Parnaso,[y] in rupe undique impendente:[6] ibi civitatem frequentia hominum

[m] *Ægre ferens Macedoniam repletam prædis opimis et spoliis totius Orientis tam facile victam a Belgio.*

[n] *Vehementius cupiens auferre prædam et aurum, quam religionem et Deorum cultum non violare.*

Macedonas, ut XI. 9. 5.—2 Periz. Vincent. VI. 20. *irrupit.*—3 Med. 2. *valentioribus.* Id. comparativus occurrit ap. Cic. V. Fam. 21. 'Tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare:' ac Sen. II. Benef. 29. 'Quanto volentiora animalia sub jugum miserimus,' et Plin. Paneg. 38. 'Nec uti inter pecudes, sic inter homines, potestatem et imperium valentioribus dedit.'—4 *Jam* Periz. Ald. Junt. ignorant. Med. 1. Leid. 2. *etiam.*—5 Periz. *q. terree spolie s.* Vincent. VI. 20. *q. ei jam terrena sp. s.* ed. Bech. *q. spolia s.*—6 Rom. *pendenti.* Vincent. 'hinc rupes undique

NOTÆ

[u] *CL. millibus*] Diod. habet 140. M.

[w] *Locupletes Deos*] Qua cavillatione usus est etiam Dionysius, dum juberet mensas argenteas ex omnibus delubris afferri; stultitiam esse jactitans, a quibus bona precamur, ab iis porrigentibus nolle sumere, ut refert Cic.

[x] *Templum Apollinis*] Huj. templi originem tradit Diod. Ingens erat terræ hiatus, quo forte accedentes capellæ continuo sonos et gestus mirificos edere cœperunt: quod ubi vidit pastor et ipse accessit, quem incolæ plerique imitati, idem quod acciderat capris experti sunt. Quare quisque, rebus in dubiis, illo oraculo pro se usus est: cum vero alienata mente in hiatum præcipitarentur, placuit vaticinandi munus virgini primum, deinde vetulæ sacerdoti committere; quo ut tutius fungeretur, machina super hiatum exstructa est, quæ, cum tres haberet pedes, tripodis nomen obtinuit.

[y] *In monte Parnaso*] Mons est Phocidis, Musis et Apollini sacer, inter Cithæronem et Heliconem, Poëtarum versibus notissimus.

fecit, qui, ad affirmationem[t] majestatis undique concurrentes, in eo saxo consedere.[o] 7. Atque ita templum et civitatem non muri, sed præcipitia, nec manu facta, sed naturalia præsidia, defendunt: prorsus ut incertum sit, utrum munimentum loci, an majestas Dei, plus hic admirationis habeat.[p] 8. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem et hominum clamor, et, si quando accedit tubarum[8] sonus, personantibus et respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorque quam editur, resonare, solet.[q] Quæ res majorem majestatis terrorem ignaris rei et admiratione[9] stupentibus plerumque affert. 9. In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planities exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet:[r] ex quo frigidus spiritus, vi quadam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecor-

[o] *Qui habitarunt in ea rupe, in quam venerant undique, moti celebritate illius loci propter Dei majestatem.*

[p] *Ita ut difficile sit judicare, an plus admirationis mereatur munimentum loci, quam majestas Dei.*

[q] *Et, si fiat aliquis sonus tubarum, solet audiri multiplex, et major quam emittitur, rupibus inter se respondentibus.*

[r] *Ex quo eduntur oracula.*

concurrentes,' mediis omissis.—7 Med. 2. *mirationem.* Magl. *admirationem,* quomodo in Junt. legi existimabat Vorst. deceptus errore typographico primæ ed. Grævii, in qua p. 394. extat *admirationem.* Bodl. ed. Rom. Ald. Junt. *qui admiratione,* nec aliter prima Græviana. Periz. *qui miratione.*—8 *Tub.* abest Leid. 3. 4. Coll. C. C. Vincent. 'et si q. accessit sonus.' —9 Fabro corrigenti, *admiratione,* suffragantur Med. 2. Periz. Ita XXVI. 1. 8. Med. 2. Leid. 3. 4. Periz. Reg. Thuan. ed. Rom. 'Hac [L. 4. *Ac*] tam sæva dominatione stupentibus.' Ubi vulgo legitur *Ad tam sævam dominationem stup.* quomodo loquitur Plin. XIV. 22. 'Quoniam vini natura non gelascit, alias ad frigus stupens.' Stat. V. Sylv. III. 136. 'Stupuit primæva ad carmina plebes Eubœa:' et Latinus Interp. Proph. Danielis VIII. 27. 'Stupebam ad visionem.' Usitatius tamen verbum *stupere* vel cum accusativo construitur, (quem etiam dicto loco exhibent Med. 1. Leid. 3. 4. ed. Bech. Ven. Med. Ald. Junt. *Hanc tam sævam dominationem stupentibus.* Stat. III. Sylv. 1. 17. 'Stupet ipse labores Annus.' IV. Th. 458. 'Et nova clamosæ stupuere silentia valles.' IX. 228. 'Stupet hospita belli Unda viros.' I. Achil. 14. 'At tu, quem longe primum stupet Itala virtus Graiaque.' 578. 'Et actus Assidue stupet, et præsentem cantat Achillen:' Juv. S. XIII. 16. Stupet hæc, qui jam post terga reliquit Sexaginta annos?' Plin. Paneg. 32. 'Stupebant agricolæ plena horrea.' Add. notam Munkeri ad Lactant. Plac. XIII. 2.) vel cum ablativo: Liv. XXVII. 19. 'Cujus miraculo nominis alii mortales stuperent.' Petron. Sat. 123. 'Fluctus stupuere pruina.' Curt. X. 9. 'Stupebant improviso malo pedites.' Plin. VIII. 32. 'Cetero [Ms. Leid. *Ceterum*] animal simplex et omnium rerum miraculo stupens.' Pers. S. III. 32. 'Sed stupet hic vitio.' Stat. VIII. Th. 346. 'Stupet insolito clangore Cithæron Marcidus.' Flor. I. 18. 'Stupens occasione tanta dux hostium:' et addito

diam vertit; impletasque Deo responsa[10] consulentibus dare cogit. 10. Multa igitur ibi et opulenta[11] regum[a] populorumque[12] visuntur munera; quæque, magnificentia sui, reddentium vota gratam voluntatem et Deorum responsa manifestant.

CAP. VII. 1. Igitur Brennus, cum in conspectu haberet templum, diu deliberavit, an confestim rem aggrederetur; an vero fessis via militibus noctis spatium ad resumendas vires daret. 2. Emanus[1] et Thessalorus[2] duces, qui se ad prædæ societatem junxerant, 'amputari moras' jubent, 'dum imparati hostes, et recens adventus sui terror[3] esset: 3. interjecta nocte et animos hostibus, forsitan et auxilia accessura; et vias, quæ tunc pateant, obstructum iri.'[*] 4. Sed Gallorum vulgus ex longa inopia, ubi primum vino ceterisque[4] commeatibus referta rura invenit, non minus abundantia quam victoria lætum per agros se sparserat;[5] 5. desertisque signis, ad occupanda omnia pro victoribus

[*] *Nolunt expectare diutius, quia eorum adventus improvisus terruerat hostes non paratos ad resistendum; et ne forte illa nocte et hostes resumerent vires, et venirent ipsis auxilia, et viæ obstruerentur, quæ tunc patebant.*

---

is, Virgil. x. Æ. 445. 'Tum, jussa superba Miratus, stupet in Turno.'—10 Vincent. 'ex quo fervidus sp. vi quadam, velut a vento in s. exp.' et 'impletasque Dei r.' Ald. Junt. *eo r.* Med. 1. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. *Deorum r.*—11 Med. 2. *opulentia*: ut ap. Nep. Chabr. 3. 'Opulentium fortuna.' Apul. VIII. M. p. 163. 'Castellum frequens et opulens,' et x. p. 224. 'Matrona quædam pollens et opulens.' Auson. Epicedio in Patrem 7. 'Non opulens, nec egens, parcus sine sordibus egi:' et Salvian. I. adv. Avar. I. 'Sic esse cœpisti turbis opulens, fide pauper.' Similiter *pestilens* XXIX. 2. 7. 'Pestilentis sideris vi.' Cic. I. de Divin. 36. 'Sunt partes agrorum aliæ pestilentes, aliæ salubres.' Colum. I. 3. 'Pestilens fundus.' Salvian. eod. lib. 3. 'Quo fit, ut tam pestilens sit pietas,' &c. et IV. 1. 'Sufficit, inquit, pestilens prædicatio.'—12 Med. 1. quatuor Leid. Bodl. ed. Rom. et Vincent. *ac populorum*. Vincent. omittit 'igitur.'

1 Bodl. *Ænianus*. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *Eurydanus*. Bech. Med. *Euridanus*.—2 Flor. *Tessalonus*: reliquæ edd. *Thessalonus*.—3 *Terror* pro *terrori* venuste legend. conjecit Freinsh. Vid. Wopkens.—4 Periz. *Cererisque*.—5 Magl. Leid. 4. Periz. ed. Rom. *læti p. a. se sparserant*. Vincent. 'Non minus abundantia quam victoria lætum se per agros dispersit, desertisque signis vagabatur ad occupanda omnia.' *Pro victoribus vagari* etiam dixit Hegesipp. v. 14. 'Judæos tamen pro victoribus, quia se intra secundum

NOTÆ

[a] *Opulenta regum*] Graviter de Christo querebatur impius Porphyrius, quod ab ejus nativitate nulla ex Deorum oraculis utilitas caperetur; silebant enim omnia oracula.

vagabantur. Quæ res dilationem Delphis dedit. 6. Prima namque opinione adventus Gallorum prohibiti agrestes oraculis feruntur[6] messes vinaque villis efferre.[t] 7. Cujus rei salutare præceptum non prius intellectum est, quam vini ceterarumque copiarum abundantia, velut mora Gallis objecta, auxilia finitimorum convenere.[7] 8. Prius itaque urbem suam Delphi, aucti viribus sociorum, permunivere, quam Galli vino, velut prædæ, incubantes, ad signa revocarentur. 9. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum[8] sexaginta quinque millia:[9] Delphorum sociorumque non nisi quatuor millia militum erant;[10] 10. quorum contemtu Brennus, ad acuendos suorum animos, prædæ ubertatem omnibus ostendebat, statuasque cum quadrigis,[a] quarum ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse;[11] plusque in pondere quam in specie[12] habere prædæ affirmabat.[u]

CAP. VIII. 1. Hac asseveratione incitati Galli, simul et hesterno mero saucii,[w] sine respectu periculorum in bellum ruebant.† 2. Contra Delphi, plus in Deo quam in viribus

[t] *Ubi rumor increbuit Gallos adventare, dicitur oraculum prohibuisse agricolis, ne vina et messes efferrent domibus.*

[u] *Ostendebat omnibus magnitudinem prædæ, et currus, et Deorum statuas conflatas ex solido auro, quarum ingens multitudo procul videbatur; et dicebat illas esse multo ditiores quam apparerent.*

[w] *His dictis Galli incitati, et ebrii vino quod biberant die præcedenti.*

murum receperant, quasi expulsis Romanis, gloriabantur.'—6 Peris. *oraculo coguntur*. Ven. Med. Par. Ald. Junt. Med. 2. Thuan. Coll. N. Leid. 2. 3. *fuerant*. Bech. Flor. *pr. agrestes a Græcis oraculis fuerant*. Leid. 1. *prohibitique a Græcis oraculis feruntur*. Vincent. 'Prima vero op. adv. eorum prob. feruntur agrenses.'—7 Med. 2. *convenirent*.—8 Dorvil. 2. *ped, numero*, ut II. 10. 20. 'Naves quoque mille ducentas numero habuisse dicitur.' Vid. Oudendorp. ad Cæs. I. B. G. 50. et Wopkens. ad h. l.—9 Magl. *sexag. millia*.—10 Id. *non nisi* III. *millia erant*, omissa voce *militum*, quam ex glossa ortam fuisse suspicabatur Schef. Med. 1. Leid. 1. 5. Thuan. Periz. Bodl. et Vincent. *non nisi quatuor milia milites erant:* idemque in Ms. Duisburgensi reperisse se testatur Duker. ad Liv. XXXV. 20. Ald. Junt. *non n.* XV. *millia militum erant*. Margo Vincentii: 'Al. 14. *millia*.'—11 *Esse* Med. 2. Coll. N. nesciunt.—12 Rom. *in sp. in se*.

NOTÆ

[a] *Statuas cum quadrigis*] Crœsus mille lateres ex auro solido fusos Apollini Delphico miserat, ex quibus facta est ara tota aurea. Ita Herod.

† A. M. 3776. Ol. 125. 3. U. C. 475. Ant. Ch. 276.

reponentes,[1] cum contemtu hostium resistebant; scandentesque Gallos e summo montis vertice partim saxo,[2] partim armis, obruebant.[3] 3. In hoc partium certamine, repente universorum templorum antistites, simul et ipsi[4] vates,[b] sparsis crinibus, cum insignibus atque infulis, pavidi vecordesque in primam pugnantium aciem procurrunt: 4. 'advenisse Deum' clamant, 'eumque se vidisse desilientem in templum per culminis aperta fastigia. 5. Dum omnes opem Dei suppliciter implorant, juvenem supra humanum modum insignis pulchritudinis, comitesque ei duas armatas virgines ex propinquis duabus Dianæ Minervæque ædibus occurrisse: 6. nec oculis tantum hæc se perspexisse; audisse etiam stridorem arcus ac strepitum armorum: 7. proinde ne[5] cunctarentur, Diis antesignanis, hostem cædere, et victoriæ Deorum socios se adjungere,' summis obsecrationibus monebant. 8. Quibus vocibus incensi, omnes certatim in prælium prosiliunt. 9. Præsentiam Dei et ipsi statim sensere: nam et terræ motu[c] portio montis abrupta Gallorum stravit exercitum, et confertissimi cunei[d] non sine vulneribus hostium dissipati ruebant.[x] 10. Insecuta deinde

[x] *Et moles ingentes terræ avulsæ ex monte vulnerabant hostes.*

---

1 Periz. *in v. spei ponentes:* ut Liv. xxx. 35. 'In quo plurimum spei ponerent.' Thuan. Leid. 1. 4. Reg. Coll. C. C. *in v. reputantes.* Coll. N. *in se reponentes.* Leid. 2. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *in v. spem ponentes.* Rom. *in v. spem reponentes.* Bodl. *in v. spei reponentes.* Quod imitatur Saxo III. p. 56. 5. 'Plurimum quippe spei in ejus industria ab universis reponebatur:' et x. p. 182. 13. 'Evenitque, ut plus spei in auxilio Danorum, quam metus in sua adversitate, reponeret,' et xv. p. 369. 31. 'Non enim minorem expugnandi ejus spem in acumine quam viribus reponebat.'—2 Magl. ed. Bech. et sex aliæ *saxis.* Vincent. 'Delphi autem cadentes Gallos...partim saxis, p. a. obr.'—3 Coll. N. *trucidabant.*—4 Med. 2. *ipse* pro *ipsæ*, quod extat in Leid. 5. et Mss. Fuld. vel *ipsa.* Oros. VI. 15. 'Appius Claudius Censorinus jam abolitam Pythici oraculi fidem voluit experiri: quippe ab eo adacta vates descendere in specum respondisse fertur,' &c. Eurip. Ion. 93. *Θάσσει δὲ γυνὴ τρίποδα ζάθεον Δελφὶς ἀείδουσ' Ἕλλησι βοὰς, Ἃς ἂν Ἀπόλλων κελαδήσῃ.*—5 Flor. Par. *nec.*—6 Bech. Flor. Med. Par. Junt. *fulgure.* Ven.

NOTÆ

[b] *Ipsi vates*] Ipsæ vates, id est, Phœbades et Pythiæ. Hæc, et quæ sequuntur, plus fabulæ quam veritatis habent.

[c] *Terræ motu*] 26. M. partim ferro, partim metu Panico, perierunt. Ex Paus. et Val. M.

[d] *Cunei*] Cuneus etiam dicitur conglobata militum multitudo: cuneus enim proprie est instrumentum fer-

tempestas est, quæ grandine et frigore[6] saucios ex vulneribus absumsit. 11. Dux ipse Brennus, cum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione[e] vitam[7] finivit. 12. Alter ex ducibus, punitis belli auctoribus, cum decem millibus sauciorum citato agmine Græcia[8] excedit. 13. Sed nec fugientibus fortuna commodior fuit: siquidem pavidis nulla sub tectis acta nox;[y] 14. nullus sine labore et periculo dies; assidui imbres, et gelu nix concreta, et fames et lassitudo, et super hæc[9] maximum pervigiliæ[10] malum miseras infelicis belli reliquias obterebant.[z][11] 15. Gentes quoque nationesque, per quas iter habebant, palantes[12] velut prædam sectabantur.[13] 16. Quo pacto evenit, ut nemo ex tanto exercitu,[f] qui paulo ante fiducia virium etiam adversus Deos contendebat,[14] vel[15] ad memoriam tantæ cladis[16] superesset.

[y] *Non audebant præ timore nocte manere in tectis.*

[z] *Et præterea vigiliæ, quod est malum maximum, exitium afferebant reliquiis miseris infelicis exercitus.*

fulgore. Τὰ 'ex vuln.' omittit Saresb.—7 Med. 2. Leid. 2. 5. *pugione se.* Med. 1. corrupte *pugionem se.*—8 Bech. *cum d. m. sociorum c. a. a G.* Vincent. 'Alter ex duobus ducibus, qui cum eo erant, cum x. millibus sauciorum Græcia excessit.' *Citato agmine* etiam dixit Oros. VI. 15. 'Cæsar inde citato agmine per Epirum in Thessaliam perrexit.'—9 Medicei, Leid. 2. Periz. Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *lass. et s. h.* Rom. *et s. hoc.*—10 Ead. cum Flor. Ald. Junt. Ms. Coll. N. *pervigilii.* Par. *pervigili.* Vincent. 'et gelu et nix concreta et f. et super hoc m. pervigil malum mis. b. reliquias obtrivit.'—11 Ven. Par. *obterrebant.* Med. 1. *abterebant* pro *atterebant:* quomodo scriptum in Leid. 2. Pacatus Paneg. 11. 'Quicquid atterit Gothus, quicquid rapit Hunnus:' et 45. 'Agmen hostile triumphalibus vestigiis atterens.' Vid. Græv. ad III. 5. 12.—12 Bech. *pallantes.* Med. 1. Magl. Leid. 2. Bodl. ed. Rom. *vagos* (Med. *vagis*) *fugientes palantes.*—13 Periz. *gaudentes v. pr. spectabant.* Ven. Flor. Par. *gaudentes v. pr. vagos fugientes spectabant* (Ven. *sectabantur*). Ald. Junt. *gaudentes, velut prædam palantes sectabantur.* Leg. *vagos, palantes,* et vid. Avum ad Liv. XXVII. 16.—14 Regius *etiam contra deos contendebant.* Periz. Bodl. ed. Ald. Junt. *etiam deos contemnebat.* Rom. Ven. Med. Par. *etiam deos contemnebant.* Flor. *etiam deos spolians contendebat.*—15 Ead. cum Bech. Ven. Med. Par. *velut.*—16 Med. 1. *cædis.*

NOTÆ

reum, cujus prima pars acutior, latior altera: hinc cunei militares dicuntur.

[e] *Pugione*] Præ pudore acceptæ cladis eum veneno vitam finiisse tradit Paus. Addit Diod. auctorem fuisse suis, ut creato rege Cicorio saucios omnes interficerent: quare 20. M. suorum languentem animam ferro exegerunt.

[f] *Nemo ex tanto exercitu*] Sibi non consentit Justin. illorum enim partem in Asiam, partem in Thraciam, extorres fugisse postea dicit, refertque Polyb. eos, qui superfuerant, circa Byzantium constitisse.

LIBER XXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Galli Antigono, Macedoniæ regi, pacem venalem offerunt. 2. Dum ad prædam currunt, prædæ fiunt ipsi: et Antigonus pacem obtinet. Nomen Gallorum formidabile et armorum invicta felicitas. 3. Pyrrhus Macedonia potitur, Antigono ejecto. 4. Pyrrhus, dum monarchiam somniat, a Spartanis mulieribus atteritur. 5. Pyrrhus apud Argos occiditur: ejusdem elogium et rerum summa subjicitur.

CAP. I. 1. Inter duos reges, Antigonum et Antiochum, statuta pace,[a] cum in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus eidem repente hostis exortus est.‡ 2. Quippe Galli, qui a Brenno duce, cum in Græciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides viderentur, peditum quindecim[1] millia, equitum tria[2] millia,[3] armaverunt;[4] 3. fugatisque Getarum[b] Triballorumque copiis, Macedoniæ imminentes, legatos ad regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul et regis castra specularentur. 4. Quos Antigonus, pro regali munificentia,[5]

1 Rom. xxv.—2 Med. 1. *quatuor*.—3 Ven. Med. *quatuor milia*.—4 Exd. cum Bech. Flor. Ald. Junt. Med. 1. Magl. *armaverant*. Mox ap. Vincent. vi. 22. vitiose editum est *Græcorum Tribalorumque*.—5 Ms. Bong. *magnif.* ut xii. 3. 11. ' Conviviumque juxta regiam magnificentiam ludis exornat.' Vetus Interp. lib. Esther. i. 7. ' Bibebant autem, qui invitati erant, aureis poculis, et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans et præcipuum ponebatur.' Saxo v.

NOTÆ

[a] *Statuta pace*] Sosthene a Gallis, ut creditur, vel devicto, vel occiso, Macedones Pyrrhum regem expetebant, qui ad imperium Siciliæ animum adjicere maluit. Interim Antigonus Gonatas et Antiochus Soter Macedoniam tanquam paternum regnum ambiebant: sed tandem Antiochus, qui longe lateque imperabat in Asia, Macedoniam cessit Antigono.

‡ A. M. 3757. Ol. 120. 4. U. C. 456. Ant. Ch. 295.

[b] *Getarum*] Qui Danubii ripam, Pontum versus, incolebant.

ingenti apparatu epularum ad cœnam invitavit. 5. Sed Galli expositum grande auri argentique pondus admirantes, atque prædæ ubertate solicitati, infestiores quam venerant revertuntur. 6. Quibus et elephantos ad terrorem, velut inusitatas barbaris formas, rex ostendi jusserat,[a] et naves onustas copiis[c] demonstrari; 7. ignarus, quod, quibus ostentatione virium metum se injicere existimabat, eorum animos ut ad opimam prædam solicitabat. 8. Itaque legati ad suos reversi, omnia in majus extollentes, opes pariter et negligentiam regis ostendunt: 9. 'referta auro et argento castra; sed neque vallo fossave munita: et, quasi satis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermisisse: 10. prorsus quasi ferri auxilio[6] non indigerent, quoniam abundarent auro.'

CAP. II. 1. Hac relatione avidæ gentis animi satis ad prædam incitabantur. 2. Accedebat tamen et exemplum Belgii, qui non magno ante tempore Macedonum exercitum cum rege trucidaverat. 3. Itaque, consentientibus omnibus, nocte castra regis aggrediuntur: qui, præsentiens tantam tempestatem, signum pridie dederat, ut, omnibus rebus ablatis, in proxima sylva[1] taciti se occultarent.[2] Neque aliter servata castra, quam quod deserta sunt: 4. siquidem Galli, ubi omnia vacantia,[3] nec sine defensoribus modo, verum etiam sine custodibus,[4] vident, non fugam hostium sed dolum arbitrantes, diu intrare portas timuerunt. 5. Ad postremum integris et intactis munimentis, scrutantes[5] po-

[a] *Quibus rex jusserat ostendi elephantos, belluas a Gallis nunquam visas, ad terrorem incutiendum.*

---

p. 94. 28. 'Aula erat cultu magnificentiæ regalis instructa:' et XII. p. 220. 9. 'Quem rex regalis magnificentiæ convivio excipit.' Add. Wopkens. ad h. l.—6 Cant. *auxilia.* Vid. Wass. ad Sall. Ju. 36.

1 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt, *in proximam sylvam.* Vincent. 'dederat suis, ut,' et 'tacite,' male.—2 Med. 2. *occulerent.*—3 Vincent. 'vacua:' idemque in Ms. reperit Bong.—4 Coll. N. *nec s. cust. m. v. e. s. defens.*—5 Leid. 2. *strupantes.* Periz. *scruptantes.*—6 Coll. N. *ea.*—7 Scheffero

NOTÆ

[c] *Naves onustas copiis*] Hoc vero non simile videtur; Antigonus enim vitam privatam egerat, et Macedoniam acceperat multis attritam cladibus.

tius quam diripientes, castra occupaverunt. 6. Tunc, ablatis quæ invenerant, ad littus convertuntur. Ibi, dum naves incautius diripiunt, a remigibus et ab[6] exercitus parte quæ eo cum conjugibus et liberis confugerant,[7] nihil tale metuentes trucidantur: 7. tantaque cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacem opinio hujus victoriæ[8] non a Gallis tantum, verum etiam a finitimorum feritate, præstiterit.[b] 8. Quanquam Gallorum ea tempestate tantæ fœcunditatis juventus[9] fuit, ut Asiam omnem[d] velut examine aliquo implerent. 9. Denique neque reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt; neque pulsi regno ad alios quam ad Gallos confugerunt.[10] 10. Tantus terror Gallici nominis, et[11] armorum invicta felicitas erat, ut aliter neque majestatem suam tutari neque amissam reciperare[12] se posse nisi[13] Gallica virtute arbitrarentur. 11. Itaque, in auxilium[e] a Bithyniæ rege[14] invocati, regnum cum eo

[b] *Et tanta fuit strages Gallorum, ut non tantum Galli, sed etiam gentes finitimæ barbaræ, territæ fama hujus victoriæ, non ausæ sint bellum inferre Antigono.*

legenti *confugerat* suffragatur Med. 2.—8 Med. 1. Periz. ed. Bech. Ven. et quinque aliæ *huj. vict. op.*—9 Coll. N. *tanta fecunditas juventutis.*—10 Med. 1. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. et quatuor aliæ *gesserint* et *confugerint.*—11 Bodl. ed. Bech. Flor. Ald. Junt. *sive.*—12 Med. 2. *ut al. neque hii m. s. tutam, neque illi am. recipere.*—13 Coll. N. *ut neque hi m. s. tutam, neque illi a. r. posse, nisi. Nisi Gall. virt.* etiam in Ms. reperit Bong. *Nisi* pro, præterquam. Cæcil. Plocio ap. Gell. II. 23. 'Quæ, nisi dotem, omnia Quæ nolis habet.' Terent. Andr. IV. 2. 14. 'Hanc, nisi mors, mi adimet nemo.' Curt. III. 6. 18. 'Nihil nisi divina ope aggredi videbatur:' ubi etiam quædam exemplaria præferunt *sine div. o.* Inf. XXI. 3. 7. 'Negabat opprimi Romanos nisi in Italia posse.' XXXVIII. 5. 8. 'Quorum nihil est nisi bello quæsitum,' et 7. 2. 'Nullam subjectarum sibi gentium expertam peregrina imperia, nullis unquam nisi domesticis regibus paruisse.' Mamertin. Paneg. Maxim. 10. 'Et tamen vides, non invenire me ex omni antiquitate quod comparem vobis, nisi Herculeæ gentis exemplum.' Recte tamen in reliquis Mss. additur particula *aliter*. Salvian. VI. de Prov. 18. 'Aliter jam non vitiosi esse non possumus, nisi ut non simus.' Vetus Interp. libr. Numer. XXXV. 33. 'Nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem,' &c. et I. Regum XXIX. 4. 'Quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capitibus nostris?' Add. Wopkensii notam ad h. l.—14 Leid. 2. 5. Bodl. *in aux. Bithyniæ regis.* Vincent.

NOTÆ

[d] *Asiam omnem*] Asiam Minorem intelligit: ultra Taurum enim non penetrarunt Galli, nisi aliquanto post, pecunia conducti a regibus Syriæ.

[e] *In auxilium*] Attalicorum regum ditionem diu populati obtinuerunt ab iis Bithyniam, quam suo nomine Gallogræciam dixerunt.

parta[15] victoria diviserunt; eamque regionem 'Gallogræciam' cognominaverunt.

CAP. III. 1. Dum hæc in Asia geruntur, interim in Sicilia Pyrrhus a Pœnis navali prælio victus, ab Antigono, Macedoniæ rege, supplementum militum per legatos petit;[1] [e] 2. denuntians, 'ni mittat, redire se in regnum necesse habere, incrementa rerum, quæ de Romanis voluerit,[2] de ipso quæsiturum.'[c] 3. Quod ubi negatum legati retulerunt, dissimulatis causis, repentinam fingit profectionem. 4. Socios interim parare bellum jubet: arcis Tarentinæ custodiam Heleno filio et amico Miloni tradit. 5. Reversus in Epirum, statim fines Macedoniæ invadit:[f] cui Antigonus cum exercitu occurrit; victusque prælio in fugam vertitur. 6. Atque ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem accipit;[3] et, veluti damna amissæ Siciliæ Italiæque acquisito Macedoniæ regno pensasset, relictum Tarenti filium et amicum arcessit. 7. Antigonus autem cum paucis equitibus, fugæ comitibus, repente fortunæ ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus eventus,[4] Thessalonicam[g] se recepit;[5]

[c] *Denuntians, nisi mittat auxilia, ipsi necesse esse redire in regnum suum, et tunc se gesturum in eum bellum, ut fines regni sui dilatet, quod volebat facere dispendio Romanorum.*

'Itaque residui in auxilium Eumenis Bithyniæ regis invocati.' Rabanus Maurus XII. de Proprietate Sermonum 4. et XVI. 2. 'In auxilium a rege Bithyniæ evocati.' Albert. Stadensis p. 139. 'A rege Bithyniæ vocati, regnum cum eo diviserunt.' Auctor de Gest. Trev. 9. 'In auxilium a rege Bithyniæ vocati, cum eo regnum parta victoria diviserunt.' Hunc Bithyniæ regem fuisse Nicomeden Zipœtæ filium docet Ampl. Cuper. IV. Obs. 11.—15 Periz. *facta.*

1 Vulg. *supp. mil. petit*. Bong. aliique rectius ediderant *supp. mil. per legatos petit*, suffragantibus Mss. et vetustis edd.—2 Ms. Coll. N. *nequiverit*.—3 Leid. 2. Coll. N. ed. Rom. Bech. et sex aliæ *accepit*.—4 Ald. Junt. *eventum;* verum Med. 2. Leid. 1. 3. 4. Thuan. ed. Bech. Flor. Med. Par. *eventus*, ut XI. 12. 1. 'In dubios belli eventus.' Lucan. IX. 554. 'Maximus hortator scrutandi voce Deorum Eventus Labienus erat.' Nazarius Paneg. 19. 'Cum res bellica cæcos habeat eventus.' Add. notam Wopkensii.—5 Med. 1. Reg. Leid. 2. a sec. m. *recipit*.

NOTÆ

[e] A. M. 3780. Ol. 126. 3. U. C. 479. Ant. Ch. 272.

[f] *Invadit*] Primum cum Antigono congredi non ausus, urbes aliquas cepit: tum commisso in Chaonia prælio, Gallisque, qui pro Antigono stabant, concisis, et elephantorum et phalangis duces, dextram iis protendens, ad partes suas attraxit.

[g] *Thessalonicam*] Ad sinum Thermaicum: nunc Græcarum urbium est nobilissima.

ut inde cum conducta Gallorum mercenaria manu bellum repararet.[d] 8. Rursus a Ptolemæo Pyrrhi filio funditus victus,[h] cum septem comitibus fugiens, non jam recuperandi regni spem, sed salutis latebras ac fugæ solitudines, captat.[e]

CAP. IV. 1. Igitur Pyrrhus in tanto fastigio regni[i] collocatus, jam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Græciæ Asiæque regna meditatur.†[f] 2. Neque illi major ex imperio quam ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, qua tulisset impetum,[1] sustinere valuit. 3. Sed ut ad devincenda regna invictus habebatur; ita devictis acquisitisque celeriter carebat.[2] Tanto melius studebat acquirere[k] imperia quam retinere. 4. Itaque, cum copias Cherroneso[3][l] transposuisset, legationibus Atheniensium et Achæorum[m] Messeniorumque excipitur.

[d] *Fugit Thessalonicam, ut recuperare posset amissum regnum, si qua oriretur occasio.*

[e] *Sed quærit latebras ut vitam servet, et solitudines, quo possit fugere.*

[f] *Postquam Pyrrhus pervenit ad tantum potentiam, cogitat subigere Græciam et Asiam, non contentus ea potestate, quam vix sperare debuerat.*

1 Ms. Coll. N. *impetus.* Ita Liv. XXIII. 15. 'Dilapsi omnes, quocumque hospitia, aut fortuitus animi impetus tulit, per Campaniæ urbes, maxime Nolam Neapolimque.' Plin. XXV. 10. 'Impetus animi et quædam artis libido in hæc eum tulere.'—2 Med. 2. Coll. N. *excidebat.* Terent. And. II. 5. 12. 'Herus, quantum audio, uxore excidit.' Ubi Donatus notat: "Uxore excidit:' quod Græci dicunt *ἐξέπεσεν καὶ ἀπέτυχεν.*' Vid. Avum ad Sen. Ep. 122. —3 Magl. *Cherronesum,* quæ scriptura firmat conj. Avi legentis *Chersoneson.*

NOTÆ

[h] *Funditus victus*] Urbes tamen plurimæ in fide Antigoni remanserunt. Ex Plut.

[i] *Fastigio regni*] Pyrrhus Atheniensium et Messeniorum laudibus elatus, impudentem vocavit Antigonum, qui non sumeret pallium, sed purpuram adhuc gestaret.

† A. M. 3762. Ol. 127. 1. U. C. 481. Ant. Ch. 270.

[k] *Studebat acquirere*] Eum Antigonus aleatori similem dicebat, qui spe lucri proprias opes dissipat. Talis etiam Alexander Magnus; cujus gesta dum legeret aliquando Aug. Cæsar, eum admiratum ferunt, non induxisse in animum quomodo quæsita servaret, sed tantum ut nova quæsitis adjiceret.

[l] *Cherroneso*] *Peloponneso* melius dixeris.

[m] *Achæorum*] Achaia late sumta Thessalia, Epiro, Peloponneso, et mari circumscribitur: in Bœotiam, Atticam, Megaridem, Phocidem, Locros, Ozolas, et Doridem, regiones dividitur. Proprie dicta est pars Peloponnesi, inter Corinthum et Patras.

5. Sed et Græcia omnis admiratione nominis ejus, simul et rerum adversus Romanos Pœnosque gestarum gloria,[4] attonita, adventum ejus expectabat.[5] 6. Primum illi bellum adversus Spartanos[n] fuit: ubi, majore mulierum[o] quam virorum virtute exceptus,[6] Ptolemæum filium et exercitus partem robustissimam amisit: 7. quippe oppugnanti urbem ad tutelam patriæ tanta multitudo fœminarum concurrit, ut non fortius victus, quam verecundius, recederet.[p] 8. Porro Ptolemæum filium[q] ejus adeo strenuum et manu fortem fuisse tradunt, ut urbem* Corcyram[r] cum[7] sexagesimo[8] ceperit: idem prælio navali quinqueremem ex scapha cum septimo insiluerit,[9] captamque tenuerit: 9. in oppugnatio-

* *Et in certamine navali insiluerit ex scapha cum septem sociis in navem maximam, quippe quæ haberet quinque ordines remorum.*

Munker. ad Hygin. Fab. 108. vulgatum tuetur. Ald. Junt. *Cheronneso.*—4 *Glo.* non extat in Mss. atque vetustis edd.—5 Bech. Ven. Med. Par. *spectabant.* Flor. *exspectabant:* eædemque cum Ald. *attoniti.*—6 Medicei, Magl. Leid. 2. 3. Coll. N. Thuan. Bodl. ed. Rom. Ald. Junt. *exceptus et.* Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *excipitur. Tunc.* Vincent. VI. 28. 'maj. mul. q. v. v. exceptum, ubi et.'—7 Ald. *ut u. C. solus cum.* Junt. *ut u. C. aggressus solus cum.*—8 Medicei, Leid. 5. Bodl. Thuan. Mss. Bong. ed. Bech. Ven. Med. *cum sexagesimo:* et cum Leid. 1. 3. Periz. Reg. Coll. N. *cum septimo.* Venuste. Oros. VI. 16. 'Sex. Pompeius cum centesimo equite aufugit.' Plura hujusmodi exempla collegerunt Avus ad h. l. et in Mantissa Pecun. vet. 1. ac Parens Dissert. Epistol. in Livii loca Geog. p. 45.—9 Leid. 4. *idem p. n. i quinq. insil.* Vulgatum imitatur Saxo VII. p. 127. f. 'scapham insiliens.'

NOTÆ

[n] *Adversus Spartanos*] Eum Spartam evocavit Cleonymus, ex stirpe regia oriundus, indigne ferens regnare Areum ejus ex fratre nepotem.

[o] *Majore mulierum*] Obsessi a Pyrrho, Spartiatæ in Cretam mulieres amandare cogitabant: sed illæ cum se, eversa urbe, vivere velle negarent, fossam continuo ducunt simul cum senibus et pueris, tertiamque fossæ partem 6. cubitos latam, altam 4. longam 8. jugera hac nocte perficiunt: ubi vero diluxit, potum, cibum, armaque juvenibus subministrabant. Plut.

[p] *Recederet*] Ubi utrinque uno et altero die acriter pugnatum esset, Pyrrhus, superata fossa, equo in urbem irrumpit: sed, illius equus ictus sagitta cum eum effudisset, cecinit receptui, dum hostes ingruunt undique, et post adventum Ammeniæ, qui exercitus Antigoni partem ducebat, ab obsidione discessit. Hæc Plut.

[q] *Ptolemæum filium*] Non ibi occisus est Ptolemæus: sed, dum obsidione soluta Argos Pyrrhus repetit, Areus, qui ex Creta redierat, eum aggressus, Ptolemæum fortiter dimicantem interfecit.

[r] *Corcyram*] Ins. est Maris Ionii notiss. non procul ab Epiro, inter Acroceraunios montes et Leucaden: *Corfou.*

ne quoque Spartanorum usque in mediam urbem equo[10] procurrerit;[11] ibique concursu multitudinis interfectus sit. 10. Cujus corpus ut relatum patri est, dixisse Pyrrhum ferunt, 'aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse, vel temeritas ejus meruerit, occisum esse.'[h]

CAP. V. 1. Repulsus a Spartanis Pyrrhus Argos petit:[s] ibi, dum Antigonum[t] in urbe clausum expugnare conatur, inter confertissimos violentissime dimicans, saxo de muris ictus[u] occiditur.[1] ‡ 2. Caput ejus Antigono refertur:[2] qui, victoria mitius usus,[w] filium ejus Helenum, cum Epirotis sibi deditum, in regnum remisit,[3] eique insepulti[4 x] patris ossa in patriam referenda tradidit. 3. Satis constans inter

[h] *Fertur Pyrrhus dixisse, filium suum interfectum esse aliquanto tardius quam ipse metuebat, vel illius temeritas merebatur.*

Pro *quinq.* Bech. Flor. Ald. Junt. *triremem.*—10 Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *cum eq.*—11 Thuan. Leid. 4. *procucurrerit.* Med. 2. *procucurrit.* Periz. *percurrerit.*

1 Oros. IV. 2. 'Saxo ictus decubuit.' Similiter Saxo XIV. p. 311. 'Ita lapide ictus est, ut multus e capite cruor profunderetur.' Magl. *s. de m. jacto ecc.* quomodo ex conj. legit Staveran. in Misc. Obs. tom. X. p. 397. Bodl. ed. Rom. Ven. Flor. Par. Med. Ald. Junt. *jactato.*—2 Magl. *defertur.* Coll. N. *ad Antigonum refertur.* Ita Tac. XII. A. 54. 'Spoliaque et prædas ad procuratores referre.'—3 Leid. 1. 3. 4. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *dimisit.*—4 Staveran. l. l. p. 399. legit *insepulta,* conjectura assecutus scrip-

NOTÆ

[s] *Argos petit*] Dum civium principes Aristias et Aristippus inter se dissentiunt, et ille Pyrrhum, hic Antigonum, vocat.

[t] *Dum Antigonum*] Omnia confudit Justin. Dum Aristias de nocte Pyrrhum in urbem inducit, Aristippus Antigoni filium cum valido præsidio ex altera parte accersit: quare tota nocte magna confusione certatum est: sed, ubi diluxit, territus est Pyrrhus et hostium multitudine et figura tauri cum lupo pugnantis: fuerat enim prædictum illi mortem instare, cum eam speciem cerneret.

[u] *Saxo de muris ictus*] Dum ex urbe tentat egredi, et Helenus parenti opem ferre festinat, Pyrrhus fugiens in suos incurrit: elephas enim casu suo aditum portæ obstruxerat: quare, dum alii ingredi, alii egredi, properant, Pyrrhus in hostes irruentes se convertit, et cum Argivo quodam, a quo fuerat leviter vulneratus, pugnabat; cum mota periculo filii mater ingentem tegulam e fenestra in illius caput abjicit: tum, a Zopyro Antigoni duce cognitus, capite truncatus est. Quæ multis Plut. narrat.

‡ A. M. 3782. Ol. 127. 1. U. C. 481. Ant. Ch. 270.

[w] *Victoria mitius usus*] Cum Alcyonæus ejus fil. Pyrrhi caput ad pedes projecisset, ille filium baculo et conviciis abegit a se, et chlamyde oculis admota illacrymavit.

[x] *Insepulti*] Illius caput et truncu magnifice cremasse testatur Plut.

omnes auctores fama est, nullum nec ejus nec superioris ætatis regem comparandum Pyrrho[y] fuisse; raroque, non inter reges tantum, verum etiam inter illustres viros, aut vitæ sanctioris aut justitiæ probatioris visum fuisse: 4. scientiam certe rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus bella gerens, invictus semper fuerit: 5. Illyriorum quoque, Siculorum, Romanorumque et Carthaginiensium bellis nunquam inferior,[z] plerumque etiam victor, extiterit: 6. qui patriam certe suam angustam ignobilemque, fama rerum gestarum[5] et claritate nominis sui, toto orbe illustrem reddiderit.

turam codicis Magl.—5 Med. 2. ang. *ignobilemque eam r. g. f.*

NOTÆ

[y] *Comparandum Pyrrho*] Alexandro primas, Pyrrho secundas, sibi tertias, dabat Hannibal, uti narrant Liv. et Plut.

[z] *Nunquam inferior*] Semel a Romanis, semel a Carthaginiensibus, victus est, ut diximus.

LIBER XXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Peloponnesii per proditionem Antigono traduntur. Aristotimus tyrannus Epirotas affligit, et Hellanici prudentia opprimitur. 2. Antigonus Gallis occurrit, qui, in furorem versi, conjuges et liberos suos trucidant: deinde numinis vindicta omnes internecione delentur. Antigoni bellum cum Atheniensibus. 3. Alexander, Pyrrhi filius, in regnum restituitur. Regni Cyrenarum turbulentus status.

CAP. I. 1. Post mortem Pyrrhi non in Macedonia tantum, verum etiam in Asia Græciaque, magni bellorum

motus fuere. 2. Nam et Peloponnesii[1] per proditionem Antigono traditi: 3. et variante hominum partim[2] dolore, partim gaudio, prout singulæ civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant.[*] 4. Inter hunc turbatarum provinciarum motum, Epirorum quoque urbs[a] ab Aristotimo principe per tyrannidem occupatur:[*] 5. a quo cum multi ex primoribus occisi,[3] plures in exilium acti essent, Ætolis per legatos postulantibus, 'conjuges liberosque exulum redderet,' primo negavit: 6. postea, quasi pœniteret, proficiscendi ad suos omnibus matronis potestatem dedit; diemque profectionis statuit. 7. Illæ, quasi in perpetuum cum viris exulaturæ, pretiosissima quæque auferentes, cum ad portam quasi uno agmine profecturæ convenissent, omnibus rebus exspoliatæ,[4] in carcerem[5] recluduntur; occisis prius in gremio matrum parvulis liberis, virginibusque ad stuprum direptis.[6] 8. Ad tam sævam dominationem stupentibus[7] omnibus, princeps eorum Hellanicus,[8][b] senex et liberis orbus, ut qui[9] nec ætatis nec pignoris[10] respectu timeret, contractos domum[11] fidissimos amicorum in vindictam patriæ horta-

[*] *Et, dum alii populi dolent de morte Pyrrhi, alii gaudent; singulæ civitates vel ineunt societatem cum Antigono, vel inter se bella gerunt, prout vel speraverant auxilium a Pyrrho, vel eum metuebant.*

1 Med. 2. et Leid. Magl. Periz. *Peloponenses*, nec aliter Magl. Periz. Leid. 2. IV. 4. 12.—2 Avus ad Liv. XXXV. 31. legit *var. animos p.* Rom. *var. varietate hominum p.*—3 Ald. Junt. *ex prim. qui forte ad eum confugerant*, occ.—4 Medicei, Leid. 1. 2. 5. Thuan. Bodl. Coll. N. Periz. *spol.*—5 Magl. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *in carcere.*—6 Optime correxit Avus *abreptis*. Ita *abripi in cruciatum* dixit Terent. Andr. IV. 5. 46. 'Hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.'—7 Vid. ad XXIV. 6. 8.—8 Ald. Junt. *Hellanico.*—9 Leid. 1. 3. *et quia.*—10 Iid. cum 4. 5. ed. Bong. *pigneris*. Coll. N. ed. Rom. aliæque *pignorum.*—11 Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *convocatos domi.*—

NOTÆ

[a] *Epirorum quoque urbs*] Mendosus est locus: legend. *Eliorum*, ut patet ex Plutarcho et Pausaniæ Eliacis: Glareanus tamen, nescio quo auctore, *Epidauriorum* legit.

[*] A. M. 3783. Ol. 127. 3. U. C. 482. Ant. Ch. 269.

[b] *Hellanicus*] Non ab Hellanico, sed a Cylene, Aristotimus necatus est.

tur.[b] 9. Cunctantibus privato periculo publicum[12] finire,[c] et deliberandi spatium postulantibus, arcessitis servis jubet obserari[13] fores, tyrannoque nuntiari, 'mitteret qui conjuratos apud se comprehenderet;'[14] objectans singulis, 'se, quia[15] liberandæ[16] patriæ auctor esse non possit, desertæ ultorem futurum.'[d] 10. Tunc illi ancipiti periculo circumventi, honestiorem viam eligentes, conjurant in tyranni necem: atque ita Aristotimus, quinto postquam[17] tyrannidem occupaverat mense, opprimitur.

CAP. II. 1. Interea Antigonus cum multiplici bello et Ptolemæi regis et Spartanorum[c] premeretur, novusque illi hostis Gallogræciæ[1] exercitus affluxisset,[e] in speciem castrorum parva manu adversus ceteros relicta, adversus Gallos totis viribus proficiscitur.† 2. Quibus cognitis Galli, cum et ipsi se prælio[2] pararent, in auspicia pugnæ hostias

[b] *Dum omnes attoniti sunt propter tam crudelem dominationem, Hellanicus nobilissimus omnium civium hortatur amicorum fidissimos, quos in domum convocarat, ad ulciscendam patriam: nec enim timebat sibi, quia senex erat; nec liberis, quia nullos habebat.*

[c] *Dum omnes dubitant an debeant se objicere periculo, ut finem imponant calamitati publicæ.*

[d] *Objiciens singulis se ultorem fore patriæ ab ipsis desertæ, cum non possit ipsis persuadere ut illam liberent a tyranno.*

[e] *Cum novi hostes, id est, Galli in Asia habitantes, in eum bellum movissent.*

12 Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. Periz. c. *privato* (Periz. *private*) *publicum periculum*. Coll. N. c. *privato impendio publica pericla*. Saxo VIII. p. 146. 34. 'Publicam perniciem privato periculo redimere statuerunt.'—13 Med. 1. Leid. 1. 2. 5. Thuan. Periz. *observari*, quod Scheffero placebat: atque ita XIX. 3. 12. Med. 1. 'observatisque foribus.'—14 Magl. Periz. *comprehenderent*.—15 Coll. N. ed. Flor. Ald. Junt. *qui*.—16 Med. 1. Leid. 2. 5. *liberatæ*, quomodo ex conj. legit Schef.—17 Flor. Ald. Junt. *posteaquam*. Novem Mss. *quam*, quod venustius est. Liv. IX. 11. 'Quicquid pridie habuerunt, quam in colloquium est ventum, habeant:' et XXXI. 7. 'Sed quinto inde die, quam solverit naves, in Italiam perveniet.' Curt. IV. 4. 'Tyrus septimo mense, quam oppugnari cœpta erat, capta est.' Nep. Aristid. 1. 'Sexto anno quam erat expulsus.'

1 Coll. N. *Gallogræcorum*. Schef. malebat *Gallogræcia*, idemque dant Thuan. Leid. 4.—2 Thuan. *bello*.—3 *A* abest a Mss. Bong. Bodl. Coll. C. C.—

NOTÆ

[c] *Spartanorum*] Antigonus, multis urbibus in Peloponneso potitus, Spartanos etiam subjicere sibi cogitabat: sed, cum Philadelphus Spartanis mitteret auxilia, ipsi non tantum cum Spartanis, sed etiam cum Ptolemæo, bellum gerendum fuit.

† A. M. 3784. Ol. 127. 3. U. C. 483. Ant. Ch. 268.

cædunt: quarum extis cum magna cædes interitusque omnium prædiceretur, non in timorem, sed in furorem, versi, sperantesque Deorum minas expiari cæde suorum posse, conjuges et liberos suos trucidant, auspicia belli a [3] parricidio incipientes. 3. Tanta rabies feros animos invaserat, ut non parcerent ætati, cui etiam hostes pepercissent; bellumque internecivum[4] [d] cum liberis liberorumque matribus gererent, pro quibus bella suscipi solent. 4. Itaque quasi scelere vitam victoriamque redemissent,[f] sicut erant cruenti ex recenti suorum cæde, in prælium non meliore eventu quam omine proficiscuntur: 5. siquidem pugnantes prius parricidiorum furiæ[e] quam hostes circumvenere; obversantibusque ante oculos manibus interemtorum, omnes occidione cæsi.[g] 6. Tanta strages fuit, ut pariter cum hominibus Dii consensisse in exitium[5] parricidarum viderentur. 7. Post hujus pugnæ eventum, Ptolemæus et Spartani, victorem hostium exercitum declinantes, in tutiora se recipiunt. 8. Antigonus quoque, ubi eorum discessum videt, recenti adhuc ex priori victoria militum ardore, bellum Atheniensibus[f] infert. 9. In quo cum occupatus esset,[g] interim Alexander[h] rex Epiri, ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. 10. Adversus

[f] *Itaque, quasi vitam sibi conservassent, et victoriam peperissent, scelere commisso.*
[g] *Quia, dum pugnant, furiæ, ob patricidia patrata, illos prius aggressæ sunt, quam hostes; et omnes occisi sunt, dum obversatur memoriæ recordatio filiorum interfectorum.*

4 Ita Med. 1. Leid. 2. 4. 5.—5 Magl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald.

NOTÆ

[d] *Internecivum*] Alii *internecinum* scribunt.

[e] *Parricidiorum furiæ*] I. e. animus male conscius, et scelerum stimulis agitatus.

[f] *Bellum Atheniensibus, &c.*] Quod præsidium Museo impositum ejecissent.

[g] *In quo cum occupatus esset*] Difficilis fuit urbis expugnatio: Ptolemæus enim Patroclum miserat cum classe, et Areus ipse Spartanorum rex subsidio venerat: sed, postquam et Spartani et Ægyptii diuturna obsidione fessi recesserunt, Athenienses a sociis destituti urbem dedere coacti sunt Antigono, qui benigne usus victoria, ubi Museo imposuit præsidium, et ipse recessit. Hæc Paus.

[h] *Alexander*] Ex Lanassa Agathoclis filia susceptus, et rex Italiæ a Pyrrho destinatus.

quem cum reversus a Græcia Antigonus esset, transitione militum destitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amittit. 11. Hujus filius Demetrius, puer[i] admodum, absente patre, reparato[6] exercitu, non solum amissam Macedoniam recipit, verum etiam Epiri regno Alexandrum spoliat. 12. Tanta vel mobilitas militum vel fortunæ varietas erat, ut vicissim reges nunc exules, nunc reges, viderentur.

CAP. III. 1. Igitur Alexander,[k] cum exul ad Acarnanas[1] confugisset, non minore Epirotarum desiderio, quam sociorum auxilio, in regnum restituitur. 2. Per idem tempus rex Cyrenarum Magas[2][l] decedit: qui ante infirmitatem Beronicen[3] unicam filiam, ad finienda cum Ptolemæo fratre certamina,[m] filio ejus[4] desponderat. 3. Sed, post mortem regis, mater virginis Arsinoë,[5] ut invita se contractum matrimonium solveretur,[A] misit qui ad nuptias virginis regnumque Cyrenarum Demetrium fratrem regis Antigoni a[6] Macedonia arcesserent:[7] qui et ipse ex filia Ptolemæi procreatus erat. 4. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaque, cum secundante vento celeriter Cyrenas advolasset, fiducia pulchritudinis, qua nimis placere socrui cœperat, statim a principio superbus, regiæ familiæ militibusque impotens

[A] *Ut solveretur matrimonium quod contractum fuerat contra ipsius voluntatem.*

Junt. *excidium.*—6 Rom. *parato.* Periz. Mss. Bong. *patrato.*

1 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Arcadas.*—2 Coll. N. *Magius* pro *Magas*, quomodo ex Scriptoribus Græcis legend. monuit Leopard.—3 Ald. Junt. h. l. et XXVII. 1. 2. *Berenicen*, atque ita inf. §. 7. sed XXVII. 1. 4. *Berenice.* Eæd. tamen XXXVI. 4. 1. dant *Beronicen.* Inscriptiones: ΒΕΡΕΝΙΚΗ.—4 Leid. 3. *ejus, qui vocatus est Gallinicus.*—5 Periz. *regis, uxor ejus A.*—6 Id. nescit *a.*—7 Ald. Junt. *accersirent.* Vid. ad XVIII. 2. 4.—8 Ammian. XV.

NOTÆ

[i] *Demetrius, puer*] Quomodo id præstiterit, non liquet: constat tamen ex Euseb. Antigonum ad 23. annos Macedoniæ regnum possedisse.

[k] *Igitur Alexander*] An ille regno expulsus fuerit, et deinde restitutus, incertum: mirum enim his de rebus ap. historicos silentium.

[l] *Ma.* [*Agas*] Magam vocant Paus. et Athenæus.

[m] *Certamina*] Ille enim, hostili animo in fratrem Philadelphum, Antiochi Soteris filiam uxorem duxit, soceroque persuasit, ut violato fœdere bellum inferret Philadelpho: quod dum ille moliretur, Ptolemæus, divisis copiis, totam Antiochi vastavit ditionem. Ita Paus.

erat;[i] studiumque placendi a virgine in matrem contulerat.[8] 5. Quæ res suspecta primo virgini, dein popularibus militibusque invisa, fuit. 6. Itaque, versis omnium animis in Ptolemæi filium, insidiæ Demetrio comparantur: cui, cum in lectum socrus concessisset, percussores immittuntur. 7. Sed Arsinoë audita voce filiæ ad fores stantis, et præcipientis, 'ut matri parceretur,'[9] adulterum paulisper corpore suo protexit. 8. Quo interfecto, Beronice et stupra[10] matris, salva pietate, ulta est; et in matrimonio sortiendo judicium patris secuta.[k][11]

[i] *Ab initio imperii, ob superbiam, displicebat regiæ familiæ et militibus.*
[k] *Et secuta est judicium patris, dum matrimonium contraxit cum Ptolemæi filio.*

8. 'Omni placendi studio in adulationem ex more collato.' Saxo in suo Justini cod. videtur legisse *transtulerat*. Ita enim ille IV. p. 58. 10. 'Hortatus itaque placendi studium in se transferat:' et XIV. p. 270. 15. 'Aut ab iis saltem ad propinquos placendi studium transferat.' *Studium placendi* etiam dixit Hegesipp. I. 31. init. 'Cum regi studio placendi innitereutur.'—9 Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *parcerent*.—10 Periz. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *stuprum*.—11 Flor. Ald. Junt. *subesc*.

LIBER XXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Seleucus Callinicus novercam et fratrem infantem interficit. 2. Classe naufragio amissa, civitates amissas recipit: prælio victus aufugit: auxilium noxium a fratre Antiocho Hierace petit et impetrat. 3. Asiæ turbulentus status. In Antiochum Hieracem et Seleucum numinis vindicta.

CAP. I. 1. Mortuo Syriæ rege[a] Antiocho, cum in locum

NOTÆ

[a] *Mortuo Syriæ rege*] Ita rem narrant Hieron. et Appian. Post diuturna inter Antiochum Deum, Soteris fil. et Ptolemæum Philadelphum bel-

ejus filius Seleucus[b] successisset, hortante matre Laodice, quæ prohibere[1] debuerat, auspicia regni a parricidio cœpit:[c] ‡ 2. quippe Beronicen[d] novercam suam, sororem Ptolemæi regis Ægypti, cum parvulo fratre ex ea suscepto interficit. 3. Quo facinore perpetrato et infamiæ maculam subiit, et Ptolemæi bello se[2] implicuit. 4. Porro Beronice, cum ad se interficiendam missos didicisset, Daphnæ[e] se claudit. 5. Ubi cum obsideri eam cum parvulo filio nuntiatum Asiæ civitatibus esset, recordatione paternæ majorumque ejus dignitatis, casum tam indignæ fortunæ miserantes, auxilia ei omnes misere. 6. Frater quoque Ptolemæus periculo sororis exterritus, relicto regno, cum omnibus viribus advolat. 7. Sed Beronice ante adventum auxiliorum, cum vi[3] expugnari non posset, dolo circumventa, trucidatur. 8. Indigna res omnibus visa. Itaque cum universæ civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparassent, repente exemplo crudelitatis exterritæ, simul et in ultionem ejus, quam defensuri erant,[4] Ptolemæo se tradunt:[a] 9. qui, nisi in Ægyptum[f] domestica seditione revo-

[a] *Continuo se tradunt Ptolemæo, et quia territæ erant crudelitate Seleuci, et ut ulciscerentur mortem Berenices, quam volebant defendere.*

1 Ms. Coll. N. ed. Ven. et quinque aliæ *inhib.*—2 Med. 1. Magl. quatuor Leid. Bodl. Periz. *se bello:* ut cap. 8. 3. 'Imperio se ejus restituunt.'—3 Rom. *per vim.*—4 Med. 1. Magl. Mss. Bong. *fuerant.*—5 Ms. Coll. N. *interemptæ.*

NOTÆ

ia, Philadelphus bello fessus Berenicen filiam dedit uxorem Antiocho; qui primum Laodicen primam uxorem cum filiis Seleuco et Antiocho aula expulit: sed paulo post, amore victus, reduxit Laodicen, quæ, verita viri ambigui et mobilis animum, eum veneno sustulit.

[b] *Seleucus*] Callinicus (quæ vox victorem sonat) dictus est per antiphrasim, quia a Gallis sæpe victus fuerat: Pogonem Polyb. Gallinicum alii nominant.

[c] *A parricidio cœpit*] Filium Berenices cum matre ab Antiochiæ præfecto occidi curavit, ut habet Hieron.

‡ A. M. 3808. Ol. 133. 3. U. C. 507. Ant. Ch. 244.

[d] *Beronicen*] Erat et Philadelphi filia, et soror Laodices, sed natu minor.

[e] *Daphnæ*] Vel suburbanum Antiochiæ Syriæ, ex Steph. vel lucus fontibus irriguus, 11. stadiis ab Antiochia distans, ex Strab. in quo fanum erat, asylum Apollinis: Daphne dictus est, quod lauris esset consitus.

[f] *Qui, nisi in Ægyptum, &c.*] Syriam, Ciliciam, et regiones trans Euphratem subegit, ex Hieron. Babylonem etiam cepit, et Laodicen tot criminum ream occidi jussit, ex Appian.

catus esset,[g] totum regnum Seleuci occupasset. 10. Tantum vel illi odium parricidale scelus, vel huic favorem indigne peremtæ[5] mors sororis, attulerat.

CAP. II. 1. Post discessum Ptolemæi Seleucus, cum adversus civitates,[h] quæ defecerant, ingentem classem comparasset, repenti veluti Diis ipsis parricidium vindicantibus, orta tempestate classem naufragio amittit:[*] 2. nec quicquam illi ex tanto apparatu præter nudum corpus et spiritum et paucos naufragii comites residuos[1] fortuna fecit.[b] 3. Misera quidem res, sed optanda Seleuco fuit: siquidem civitates, quæ odio ejus ad Ptolemæum transierant, velut Diis arbitris satisfactum sibi[2] esset, repentina animorum mutatione in naufragii misericordiam versæ, imperio se ejus restituunt.[c] 4. Lætus igitur malis suis, et damnis ditior redditus, veluti par viribus, bellum Ptolemæo infert: 5. sed quasi ad ludibrium tantum fortunæ natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset, quam ut amitteret, victus prælio, non multo quam post naufragium comitatior, trepidus Antiochiam[i] confugit.[†] 6. Inde ad Antiochum fratrem literas facit:[3] quibus auxilium ejus implorat, oblata ei Asia, inter fines[4] Tauri montis, in

[b] *Et vix ipse nudus evasit, et vitam servavit cum paucis comitibus naufragii.*
[c] *Se restituunt Seleuco, mutatis civium animis propter miseriam, in quam redactus esset per naufragium.*

1 Coll. N. *residuum*, quam lect. conjectura assecutus fuit Jensius. Ald. Junt. *residui*. Liv. XXVIII. 25. 'Nihil reliqui habebant præter non tutissimum a malis consiliis receptum.' Pacatus Paneg. 28. 'Ut nihil cuiquam reliqui faceret.'—2 Id. Ms. *s. ei*.—3 Magl. ed. Ven. et quinque aliæ *fecit*.—4 Med. 1. Magl. Leidenses, Thuan. Bodl. Coll. C. C. *intra finem*. Reg. Cant. Periz. Coll. N. ed. Rom. *inter finem*, probante Schef. Ald. Junt. *intra fines* :

NOTÆ

[g] *Revocatus esset*] 40. talentorum M., auri vasa pretiosa, simulacra Deorum 2500. in Ægyptum retulit, quæ Cambyses olim ex Ægypto rapuerat: unde Ptolemæus Euergetes, h. e. Benefactor, dictus est. Hierosolymis, si Josepho credimus, in Ægyptum rediens, sacrificavit.

[h] *Adversus civitates*] Non loquitur de Parthicis, quæ, ubi semel Arsace duce in Antiochum rebellarunt, nunquam redierunt in potestatem Seleucidarum.

[*] A. M. 3811. Ol. 134. 2. U. C. 510. Ant. Ch. 241.

[i] *Trepidus Antiochiam*] De victoria Euergetis, Antiochi Hieracis in fratrem perfidia, Gallorum audacia, nihil habent alii historici: Strabo tamen dissensionis inter fratres meminit.

[†] A. M. 3812. Ol. 134. 3. U. C. 511. Ant. Ch. 240.

præmium latæ opis. 7. Antiochus autem cum esset annos quatuordecim natus, supra ætatem regni avidus, occasionem non tam pio animo, quam offerebatur, arripuit: sed, latronis more totum fratri eripere cupiens, puer sceleratam virilemque sumit audaciam. 8. Unde 'Hierax' est cognominatus: quia non hominis, sed accipitris, ritu in alienis eripiendis vitam sectaretur.[d 5] 9. Interea Ptolemæus Euergetes, cum Antiochum in auxilium Seleuco venire cognovisset,[6] ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos decem cum Seleuco pacem facit: 10. sed pax ab hoste data interpellatur a fratre; qui, conducto Gallorum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus exhibuit.[e] 11. In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit: sed Galli, arbitrantes Seleucum in prælio cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertere;[7] liberius depopulaturi Asiam, si omnem stirpem regiam extinxissent. 12. Quod ubi sensit Antiochus, velut a prædonibus, auro se redimit, societatemque cum mercenariis suis jungit.

CAP. III. 1. Interea rex Bithyniæ Eumenes,[k] sparsis consumtisque fratribus bello intestinæ discordiæ, quasi vacantem Asiæ possessionem invasurus, victorem Antiochum Gallosque aggreditur.‡ 2. Nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione, integer ipse viribus, superat.[f] 3. Ea namque tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur: uti[1] quisque fortior fuisset, Asiam velut

[d] *Quia sequens agendi rationem non hominis, sed accipitris, cogitabat tantum de regnis eripiendis aliis.*

[e] *Qui imploratus non auxilium tulit, sed bellum intulit; nec se gessit pro fratre, sed pro hoste.*

[f] *Et, cum integræ essent illius vires, superat facile fratres, quorum vires erant debilitatæ ob prælia prius commissa.*

idemque ex Mss. reponi jubebat Bong. in V. L.—5 Leid. 3. *sequeretur.*—6 Med. 1. *cognoscet* pro *cognosset.*—7 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *vertunt.*

NOTÆ

[k] *Eumenes*] Quæ de Eumene Bithyno Justinus, alii de Attalo Pergameno referunt.

‡ A. M. 3814. Ol. 135. 1. U. C. 513. Ant. Ch. 238.

prædam occupabat. 4. Seleucus et Antiochus fratres bellum propter Asiam gerebant: Ptolemæus, rex Ægypti, sub specie sororiæ ultionis Asiæ inhiabat. 5. Hinc Bithynus Eumenes, inde Galli, humiliorum[2] semper mercenaria manus,[3] Asiam depopulabantur:[g] cum[4] interea nemo defensor Asiæ inter tot prædones inveniebatur. 6. Victo Antiocho, cum Eumenes majorem partem Asiæ occupasset, ne tunc quidem fratres, perdito præmio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt: sed, omisso externo hoste, in mutuum exitium bellum reparant. 7. In eo Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Ariamenen,[5][l] regem Cappadociæ, provehitur.[6] 8. A quo cum primum benigne exceptus[7] esset, interjectis diebus, cognito quod insidiæ sibi pararentur, salutem fuga quæsivit. 9. Igitur cum profugo nusquam tutus locus esset, ad Ptolemæum hostem, cujus fidem tutiorem quam fratris existimabat, decurrit; memor vel quæ facturus fratri esset, vel quæ meruisset a fratre.[h] 10. Sed Ptolemæus non amicior dedito quam hosti factus,[m] servari[8] eum arctissima custodia jubet.[i] 11. Hinc quoque Antiochus, opera cujusdam meretricis adjutus, quam familiarius noverat,

[g] *Hinc Eumenes rex Bithyniæ, inde Galli Asiam vastabant, qui a victis semper mercede conducebantur.*

[h] *Memor qua pœna decrevisset fratrem afficere, si victor fuisset, vel quam meruisset ipse ob bellum ipsi illatum.*

[i] *Sed Ptolemæus eum includi jussit in carcere, non functus officio amici, sed hostis.*

1 Med. 1. *ut.* Leid. 1. *utique.* Ald. Junt. *et uti.*—2 *Hum.* nesciunt Flor. Par. Ald. Junt. *humillimorum* Rom.—3 *Humiliore s. m. manu* Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. Periz. Male.—4 *Cum* nesciunt Ald. Junt.—5 Leid. 3. *Ariamenen,* Coll. N. *Ariamenem:* quomodo scriptum in melioribus Mss. Prologi h. lib.—6 Leid. 1. 3. 4. 5. Bodl. Periz. Ald. Junt. Bong. *perv.* quomodo ex conj. legit Faber.—7 Coll. N. ed. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *susceptus:* ut XXVIII. 4. 10. 'A quo honorifice susceptus.' Ita eæd. edd. idemque Ms. cum Periz. at reliqui Mss. *exceptus.*—8 Med. 1. quatuor Leid. *adserv.* Saxo XIV. p. 247. 50. 'Ericus ambos arctissima apud castrum Slesvicense custodia asservari

NOTÆ

[l] *Ariam.* [*Artamenem*] Ariamenem appellat Diod. qui Stratonicen Antiochi sororem in uxorem duxerat: quare Antiochi socerum male vocat Justin.

[m] *Quam hosti* [*hostis*] *factus*] Melius dixeris *non tam amici debito, quam hostis functus.*

deceptis custodibus elabitur; fugiensque a latronibus interficitur. 12. Seleucus quoque iisdem ferme diebus, amisso regno, equo præcipitatus, finitur.[n] Sic fratres,[9] quasi et germanis[10] casibus exules ambo, post regna, scelerum suorum pœnas luerunt.[k] [o]

[k] *Sic fratres germani simili fere morte, exules ambo, post regna amissa, dederunt pœnas ob commissa crimina.*

præcepit.'—9 Coll. N. *Sic uterque frater.*—10 Ald. Junt. *q. germ.*

NOTÆ

[n] *Finitur*] Legend. est *finit*. Sic Tac. 'Tiberius finivit,' h. e. mortuus est.

[o] *Pœnas luerunt*] Seleucus enim pauper et inglorius obiit, Syria magnaque Asiæ parte ab Evergete spoliatus: dicitur tamen a Strab. Antiochiam amplificasse.

LIBER XXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Olympias, Alexandri Epirotæ vidua, Demetrio Macedoni Phthiam filiam dat uxorem: unde tragœdia et bellorum initia. 2. Ætoli superbe respondent Romanis, qui Acarnanibus auxilium præbebant; et arma movent intrepide. 3. Filiis duobus morbo sublatis Olympias non diu supervivit. Laodamia filia interfecta. Epirus graviter affligitur. Demetrius Macedo moritur. Hujus filii Philippi Antigonus tutelam suscipit, quam prudenter administrat. 4. Bellum Antigoni adversus Spartanos; quorum rex Cleomenes, viribus attritis, in Ægyptum profugit, ubi interficitur. Antigono mortuo, Philippus regnat.

CAP. I. 1. Olympias Pyrrhi, Epirotæ regis, filia, amisso marito, eodemque germano fratre[a] Alexandro, cum tutelam

filiorum ex eo susceptorum, Pyrrhi et Ptolemæi, regnique administrationem in se[1] recepisset, Ætolis partem Acarnaniæ,[b] quam in portionem belli pater pupillorum acceperat, eripere volentibus, ad regem Macedoniæ Demetrium decurrit;[a] [*] 2. eique, habenti uxorem Antiochi regis Syriæ sororem, filiam suam Phthiam in matrimonium[2] tradit:[3] ut auxilium, quod misericordia non poterat, jure cognationis obtineret. 3. Fiunt igitur nuptiæ, quibus et novi matrimonii gratia acquiritur, et veteris offensa contrahitur.[b] 4. Nam prior uxor, velut matrimonio pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum discedit, eumque in mariti bellum impellit. 5. Acarnanes quoque diffisi Epirotis, adversus Ætolos auxilium Romanorum implorantes, obtinuerunt a Romano senatu, ut legati mitterentur, 6. qui denuntiarent Ætolis, 'præsidia ab urbibus Acarnaniæ deducerent; paterenturque esse liberos, qui soli quondam adversus Trojanos, auctores originis suæ, auxilia Græcis non miserint.'

CAP. II. 1. Sed Ætoli legationem Romanorum superbe audivere;[c] Pœnos[1] illis et Gallos, a quibus tot bellis oc-

[a] *Auxilium petiit a Demetrio Macedoniæ rege contra Ætolos, qui volebant ipsi eripere Acarnaniæ partem, quam Alexander pater pupillorum acceperat ob bellum gestum in eorum hostes.*

[b] *Celebrantur nuptiæ, quibus Demetrius acquirit amicitiam Epirotarum ob matrimonium contractum cum Ptia: sed offendit Antiochum ob solutum primum cum sorore matrimonium.*

1 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. eæque, quas consuluit Bong. *adm. ipsa.*—2 Magl. ed. Rom. *P. matrimonio.*—3 Id. Ms. cum Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *tradidit.*

1 Periz. ed. Rom. *et Pœnos.*—2. Ead. cum Ald. Junt. *tot. b. vexati, toties*

NOTÆ

[a] *Eodemque germano fratre*] Impium h. morem Græci mutuati sunt a Persis, ap. quos Xerxes Artayntam, fratris filiam, Artaxerxes Mnemon Atossam et Amestrim filias simul et uxores habuit. Illos Græci imitati sunt; sed præcipue Ægypti reges, quos inter Philadelphus sororem Arsinoën in uxorem accepit: quod tamen ex Ægyptiorum lege fecisse dicit Paus.

[b] *Acarnaniæ*] Est regio mari adjacens, inf. Epirum, quam Achelous fl. ab Ætolia dividit.

[*] A. M. 3800. Ol. 131. 3. U. C. 499. Ant. Ch. 252.

[c] *Superbe audivere*] 'Relatum a Græcis, gente lingua magis strenua quam factis, ferox responsum,' inquit Liv.

cidione cæsi sint,[2] exprobantes; 2. dicentesque, 'prius illis portas adversus Carthaginienses aperiendas, quas clauserit metus Punici belli,[d] quam in Græciam arma transferenda.' 3. 'Meminisse' deinde jubent, 'qui quibus minentur. 4. Adversus Gallos urbem[e] eos suam tueri non potuisse; captamque non ferro defendisse, sed auro redemisse: 5. quam gentem se aliquanto majore manu Græciam ingressam, non solum nullis externis viribus, sed ne domesticis quidem totis, adjutos, universam delesse;[f] sedemque sepulcris eorum præbuisse, quam illi urbibus imperioque suo proposuerant.[c] 6. Contra, Italiam, trepidis ex recenti urbis suæ incendio Romanis, universam ferme a Gallis occupatam.[g] 7. Prius igitur illis Gallos Italia pellendos, quam minentur Ætolis: priusque sua defendenda, quam aliena appetenda.[a] 8. Quos autem homines Romanos esse? nempe pastores,[h] qui latrocinio justis dominis ademtum solum[i] teneant: 9. qui uxores, cum propter originis dehonestamenta non invenirent, vi publica rapuerint:[k] 10. qui

[c] *Se delevisse omnes Gallos, qui in Græciam irruperant cum majore exercitu; etiamsi non adjuti fuerint ullis copiis exterorum populorum, et omnes Græciæ populi non fuerint uniti ad illos vincendos; et se occidisse illos omnes, qui urbes et imperium Græcorum volebant evertere.*

(Rom. *totiens*) *occid. sint cæsi.* Bech. *a. q. t. bellis occisione sint c.*—2 Ita non solum Junt. et Ald. verum etiam Magl. Periz. Coll. N.

NOTÆ

[d] *Metus Punici belli*] Erant enim id temporis bello Punico irretiti, in quo modo victores, modo victi, magnas clades et hostibus intulerunt et ipsi acceperunt.

[e] *Adversus Gallos urbem, &c.*] De urbe a Brenno capta et incensa loquuntur: quam tamen Romani non pecunia, sed ferro, redemerunt; dum enim pecunia numeraretur, superveniens Camillus Gallos semel et iterum victos ad unum delevit.

[f] *Universam delesse*] Gallos intelligunt, qui, in Græciam et Macedoniam ingressi, variis cladibus perierunt.

[g] *A Gallis occupatam*] Partem Italiæ maximam tenebant, quæ ultra Padum, Gallia Transpadana, citra, Cispadana, dicebatur.

[h] *Nempe pastores*] Romulus et Remus, aliique, qui prima urbis jecerunt fundamenta, fuerunt pastores Amulii.

[i] *Dominis ademtum solum*] Albanos indicat, jussos a Romanis Romam commigrare.

[k] *Vi publica rapuerint*] Propter virgines Sabinas in ludis, jussu Romuli, raptas.

denique urbem ipsam parricidio[l] condiderint, murorumque fundamenta fraterno sanguine asperserint. 11. Ætolos autem principes Græciæ[m] semper fuisse; et sicut dignitate, ita et virtute, ceteris præstitisse: 12. solos denique esse, qui Macedonas, imperio terrarum florentes, semper contemserint: qui Philippum regem non timuerint; qui Alexandri Magni post Persas Indosque devictos, cum omnes nomen ejus horrerent, edicta spreverint. 13. Monere igitur se Romanos, contenti sint fortuna præsenti, nec provocent arma, quibus et Gallos cæsos et Macedonas contemtos videant.' 14. Sic dimissa legatione Romanorum, ne fortius locuti quam fecisse viderentur, fines Epiri regni et Acarnaniæ depopulantur.

CAP. III. 1. Jam Olympias filiis regna tradiderat; et in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus successerat: 2. qui, cum hostibus instructo exercitu obvius processisset, infirmitate correptus in itinere decedit. 3. Olympias quoque, non magno post tempore,[1] gemino funerum vulnere afflicta, ægrum spiritum trahens, non diu filiis supervixit.[d] 4. Cum ex gente regia sola Nereis virgo cum Laodamia sorore superesset, Nereis nubit Geloni, Siciliæ regis[2] filio: 5. Laodamia[3] autem, cum in aram Dianæ[4] confugisset, concursu populi interficitur. 6. Quod facinus Dii immortales assiduis cladibus gentis et prope interitu totius popu-

[d] *Non diu superstes fuit filiis, languida et afflicta ob mortem duorum filiorum.*

1 *N. m. p. t.* absunt ab undecim Mss. ed. Ald. Junt.—2 Med. 1. Magl. quatuor Leid. Bodl. Reg. Thuan. Periz. ed. Rom. Ald. Junt. *tyranni.*—3 Periz. Coll. N. Thuan. ed. Rom. Ald. Junt. aliæque *Laodamia*, et paulo post *Laodamiæ.*—4 Micyllus ad illa Ovidii in Ibin 305. ' Nataque ut Æacidæ jaculis moriaris adactis: Non licet hoc Cereri dissimulare nefas:' corrigit, *Cereris*, et Micylli conjecturam approbat Sanctius: verum Justino consentit Polyæn. VIII. 52. a quo 'Laodamia' appellatur Δηϊδάμεια. ἡ δὲ κατέφυγεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἡγεμόνης Ἀρτεμίδος. Hinc etiam pro *Laodamia* Palmer. post Parrhasium, in Exercit. ad Scriptores Græc. p. 392. corrigit, *Deidamia.* Ceterum

NOTÆ

[l] *Parricidio*] Quia Romulus fratrem Remum necari jusserat.

[m] *Principes Græciæ*] Ap. Strab. testatur Ephorus gentem illam paruisse nemini: sed propter asperitatem locorum, fortitudinemque bellicam, semper indomitam mansisse.

li vindicaverunt. 7. Nam[5] sterilitatem famemque passi, et intestina discordia vexati, externis ad postremum bellis pæne consumti sunt: 8. Miloque Laodamiæ percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus, duodecima die interiit. 9. His in Epiro gestis, interim in Macedonia Demetrius rex, relicto filio Philippo, parvulo admodum, decedit:† 10. cui Antigonus tutor[n] datus, accepta in matrimonium[6] matre pupilli, regem se constitui[7] laborabat. 11. Interjecto deinde tempore, cum seditione minaci Macedonum clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit; 12. projectoque in vulgus diademate ac purpura, 'dare hæc' eos 'alteri' jubet, 'qui aut imperare illis nesciat, aut cui parere ipsi sciant: 13. se adhuc invidiosum illud regnum non voluptatibus, sed laboribus ac periculis, sentire.'[e] 14. Commemorat deinde beneficia sua: 'ut defectionem sociorum vindicaverit: ut Dardanos[o] Thessalosque exultantes morte Demetrii regis compescuerit: ut denique dignitatem Macedonum non solum defenderit, verum etiam auxerit. 15. Quorum si illos pœniteat, deponere se imperium, et reddere illis munus suum: ipsi[8] regem quærant, cui imperent.' 16. Cum populus pudore motus recipere eum regnum juberet, tam diu recusavit, quoad[9] seditionis auctores supplicio traderentur.

CAP. IV. 1. Post hæc bellum Spartanis infert:[p] qui soli

[e] *Se periculis et laboribus toleratis, non voluptatibus, sentire quod administret regnum illud, propter quod tanto odio habeatur.*

Ovidii locum venuste interpretatur Salvagnius.—5 Med. 1. et Leid. Bodl. Periz. *Nam et s.*—6 *In matrimonio* Periz.—7 Bech. Ven. Flor. Med. Periz. Ald. Junt. *constituere*, et cum Rom. Med. 2. Magl. Leid. 1. 2. 3. *laborat.*—8 Mss. ed. Rom. Bech. aliæque veteres *quia.*—9 Bech. Ven. aliæque *donec.*

NOTÆ

† A. M. 3819. Ol. 136. 2. U. C. 518. Ant. Ch. 233.

[n] *Antigonus tutor*] Et Doson etiam nuncupatus, quod multa promitteret, et non semper staret promissis; et Evergetes, ex Suid. quod, victo Cleomene, Sparta potitus, maxima beneficia Spartanis contulerit.

[o] *Dardanos*] Qui cum Thessalis juncti, mortuo Demetrio Gonatæ fil. in Macedoniam irruperant.

[p] *Bellum Spartanis infert*] Sic se

Philippi Alexandrique bellis et imperium Macedonum et omnibus metuenda arma contemserant. 2. Inter duas nobilissimas gentes bellum summis utrimque[1] viribus fuit: cum hi pro vetere Macedonum gloria, illi non solum pro illibata libertate, sed etiam pro salute, certarent.[f] 3. Victi Lacedæmonii,[q] non ipsi tantum, verum[2] etiam conjuges liberique, magno animo fortunam tulere.[‡] 4. Nemo quippe in acie saluti pepercit: nulla amissum conjugem flevit: filiorum mortem senes laudabant: patribus in acie cæsis filii gratulabantur: suam vicem omnes dolebant, quod non et ipsi[3] pro patriæ libertate[4] cecidissent.[5] 5. Patentibus omnes domibus saucios excipiebant, vulnera curabant, lassos[6] reficiebant. 6. Inter hæc nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio: magis omnes publicam quam privatam fortunam lugebant. 7. Inter hæc Cleomenes rex[r] post multas hostium cædes, toto corpore, suo pariter et hostium cruore madens, supervenit; 8. ingressusque urbem,[7] non

f Illi non modo pro libertate, quam semper conservaverant illibatam, dimicarent, sed etiam pro salute.

1 Coll. N. *utriusque.*—2 Vulg. *sed.* Med. 1. Magl. tres Leid. ed. Rom. *verum.* 'Sed' paulo ante præcessit.—3 Sic Med. 1. Bodl. Leidenses, Periz. Ald. Junt. At vulg. *q. non ip.* Magl. *quod non etiam ip.*—4 Periz. *salute.*—5 Bech. *decid.*—6 Vetus Interp. Isaiæ XXVIII. 12. 'Reficite lassum.' Saxo XIV. p. 283. 4. 'Quibus [sacrificiis] ille refectus, continuo oborto sudore, bonæ valetudinis habitum recuperavit.' Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *lapsos.*—7 Leid. 1. Bodl. Periz. *in urbem.*—8 Magl. *hortatus, ut....reservarent, cum:*

NOTÆ

res habuit. Cum Ætoli Achæos odissent pessime, in odii societatem traxerunt Cleomenem, qui, multis in præliis Achæis fusis, multas cepit urbes: quare Aratus Sicyonius, Achæorum prætor, Antigonum, Cleomenes Evergetem, in auxilium accersivit. Hæc Plut. et Polyb. Sed Plut. Phylarchi historiam secutus, infensus est Arato, quod Antigonum evocarit: Polyb. vero Arati Commentariis usus iratus est Cleomeni, quod Megalopolim ejus patriam everterit.

q *Victi Lacedæmonii*] Antigonus Acrocorintho, Argis, et Mantinea captis, adversus Spartam cum 28 M. movebat, cum Cleomenes ubique victor, exercitu ad fauces, quæ Spartam ducunt, collocato, cum eo dimicavit. Acre diu et dubium certamen fuit phalangem inter et juventutem Spartanam: victis tandem Lacedæmoniis, fugit Cleomenes.

‡ A. M. 3832. Ol. 139. 3. U. C. 531. Ant. Ch. 220.

r *Cleomenes rex*] Tyrannum vocat Liv. quod regiam potestatem Ephorum cæde, qui eam oppressam tenebant, sibi vindicaverit.

humi consedit, non cibum aut potum poposcit, non denique armorum onus deposuit: 9. sed acclinis parieti,[s] cum quatuor millia[t] sola ex pugna superfuisse conspexisset, hortatur, 'ut se ad meliora reipublicæ tempora reservarent.'[u] 10. Tum cum[8] conjuge et liberis[w] Ægyptum ad Ptolemæum proficiscitur:[x] a quo honorifice susceptus[y] diu in summa dignatione regis vixit.[g] 11. Postremo post Ptolemæi mortem a filio ejus cum omni familia interficitur.[z] 12. Antigonus autem, cæsis occidione Spartanis, fortunam tantæ urbis miseratus, a direptione milites prohibuit; veniamque his, qui superfuerant, dedit, 13. præfatus, 'bellum se cum Cleomene, non cum Spartanis, habuisse, cujus fuga omnis ira ejus[9] finita sit: 14. nec minori sibi gloriæ fore, si ab eo servata Lacedæmon, a quo solo capta sit, proderetur.[h] 15. Parcere igitur se[a] solo urbis ac tectis, quoniam homines, quibus parceret, non superfuissent.' 16. Nec

[g] *Diu fuit in summa dignitate apud regem.*
[h] *Et tam gloriosum sibi fore, si diceretur aliquando, quod Lacedæmon servata fuerit ab ipso, a quo solo capta sit.*

quomodo ex conj. legit Avus. Sex alii etiam *hortatus:* et *tum* abest Bodl.—9 *Ej.* glossa videbatur Scheffero, idemque abest a Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl.

NOTÆ

[s] *Acclinis parieti*] Non *acclivis.* 'Acclivis' proprie de inanimatis, 'acclinis' de animatis, dicitur.

[t] *Quatuor millia*] Mercenarios, Spartanosque omnes, præter 200. qui cum Cleomene fugerunt, in prælio cecidisse refert Plut.

[u] *Ut se ad meliora reservarent.*] Et Antigonum in urbe recipiant.

[w] *Conjuge et liberis*] Errat Justin. illius enim uxor jam obierat, et liberos ipse cum matre sua Cratesiclea Ptolemæo obsides in Ægyptum miserat.

[x] *Proficiscitur*] Dum navim ad Gytheum de nocte conscenderet, Therycionem, ut se occideret hortantem, contemsit.

[y] *Honorifice susceptus*] Ptolemæus, inquit Plut. Cleomenis prudentiam, fortitudinem, et urbanitatem miratus, eum in honore habuit, illumque annuis 24. talentis, stipendii nomine, concessis, in regnum restituturum se pollicitus est.

[z] *Interficitur*] Sosibii jussu conjectus in carcerem, custodibus vino sepultis, e custodia cum amicis stricto gladio erumpit, multisque occisis populum ad libertatem vocat, quem dum a rebus novis abhorrere sentit, ipse sibi, aliique pariter mortem sibi intulerunt. Ex Polyb. et Plut.

[a] *Parcere se*] Republica civibus reddita, et sacro Diis facto, tertio die recessit.

multo post ipse decedit;[b] regnumque Philippo pupillo, annos quatuordecim nato, tradidit.

NOTÆ

[b] *Decedit*] Capta Lacedæmone, cum audiisset vastari a barbaris Macedoniam, continuo, licet jam correptus morbo, in eos profectus est: commissoque prælio, dum magna voce milites hortatur, clamoribus pulmonem dirupit. Ita Plut. Ex aliis tamen parta victoria, dum præ lætitia ingeminat, 'O faustum diem!' rupta vena, vim tantam sanguinis effudit, ut, acri correptus febre, paulo post expiraverit.

LIBER XXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Orbis multa imperia nova regum successione mutantur, nominatim in Africa, Ægypto, Macedonia. 2. Philippum, regem Macedoniæ, Demetrius impellit, ut, omissis Ætolis, bellum inferret Romanis. 3. Philippi hanc in rem oratio. 4. Philippus tandem apertus hostis apparet: unde cruentum bellum, ipsique perniciosum simul et ignominiosum.

CAP. I. 1. Iisdem ferme temporibus† prope universi orbis imperia nova regum successione mutata sunt. 2. Nam et in Macedonia Philippus, mortuo Antigono, tutore eodemque vitrico, annorum[1] quatuordecim regnum suscepit: 3. et in Asia, interfecto Seleuco,[a] impubes adhuc rex An-

1 Magl. ed. Rom. *cum esset ann.* Ald. Junt. xiv. *ann. cum esset:* sed prius præferend. xvii. 3. 21. de Pyrrho: 'Annorum undecim eum in regnum re-

NOTÆ

† A. M. 3884. Ol. 140. 1. U. C. 533. Ant. Ch. 218.

[a] *Interfecto Seleuco*] Callinici fil. qui, dum in Attalum, a quo Asia pæne tota cis Taurum subacta fuerat, cum Achæo proficiscitur, superato Tauro monte, vel, dolo appetitus, occisus est, ut habet Polyb. vel a Nicanore et ab Apaturio Gallo veneno sublatus est, uti narrat Appian.

tiochus[a] [b] constitutus est:[c] 4. Cappadociæ quoque regnum Ariarathi puero admodum pater ipse tradiderat: 5. Ægyptum, patre ac matre interfectis,[d] occupaverat Ptolemæus, cui ex facinoris crimine cognomentum 'Philopator' fuit. 6. Sed et Spartani in locum Cleomenis suffecerunt Lycurgum. 7. Et, ne qua temporibus mutatio deesset, apud Carthaginienses quoque ætate immatura[e] dux Hannibal constituitur, non penuria seniorum, sed odio Romanorum, quo imbutum eum a pueritia sciebant;[a] [f] fatale non tam Romanis, quam ipsi Africæ, malum. 8. His regibus pueris etsi[3] nulli seniores ætatis rectores erant, tamen in suorum quibusque[4] majorum vestigia nitentibus[5] magna indoles virtutis enituit.[b] [6] 9. Solus Ptolemæus, sicut scelestus in occupando regno, ita et segnis[g] in administrando,[7]

[a] *Et, ut aliqua mutatio fieret hoc tempore apud omnes gentes, Hannibal adhuc juvenis dux constitutus est apud Carthaginienses, non quod non haberent duces seniores, sed quia sciebant illum a pueritia odisse pessime Romanos.*

[b] *Etsi illi reges pueri non haberent gubernatores senes, in illis tamen magna spes virtutum futurarum apparuit, dum quisque conatur sequi vestigia majorum suorum.*

vocaverunt.'—2 Leid. 4. ascriptum erat *cognomine Magnus.*—3 Vid. ad XVIII. 7. 8. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *licet.*—4 Decem Mss. ed. Bong. *quisque;* idemque tuetur Cortius ad Sall. Ju. 18. Ita *quîs* pro, quibus, sup. XI. 1. 7. 'Quîs rebus,' et ap. Liv. XXX. 25. 'Quîs deficientibus,' ac Marcian. Capellam VI. p. 210. 'Nec Athenis cedunt Bœotiæ, in quîs Epicrene.' Ita Ms. Land. pro vulg. *in quibus Epicr.* Acidal. ad Vell. II. 130. 4. malebat *quique* i. e. *quoque* ex impressis, ut ait, quibusd.—5 Sic etiam Ald. Junt. *tantis* Ven. *intensis* Flor. *intentis* reliquæ vetustæ edd. et plerique Mss. *intenti* Leid. 1.—6 Magl. Bodl. ed. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *emicuit.*—7 Bodl. Periz. *s.*

NOTÆ

[a] *Rex Antiochus*] Magnus postea nuncupatus.

[c] *Constitutus est*] Ab Achæo, qui, Apaturio et Nicanore trucidatis, Asiam omnem citra Taurum receperat. Ex Polyb.

[d] *Patre ac matre interfectis*] Quo nitatur auctore Justin. incertum: nam illius patrem mortuum, non occisum, Plut. morbo consumtum Polyb. affirmat.

[e] *Ætate immatura*] Occiso nuper a Gallo quodam Asdrubale, suffectus est Hannibal, natus annis 26. Ex Polyb. et Zonara.

[f] *A pueritia sciebant*] Natus annos 9. dum Hamilcari patri blanditur, ut duceretur in Hispaniam, quo erat ipse trajecturus: Hamilcar Hannibalem admotum altari, factis sacris, adegit, ut juraret se, cum primum per ætatem posset, hostem fore populo Romano. Ita Polyb. Liv. Zonaras, et alii.

[g] *Ita et segnis*] De Ptolemæi vitiis agetur postea.

fuit. 10. Philippum Dardani ceterique omnes[8] finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemtu ætatis assidue lacessebant. 11. Contra ille, summotis hostibus, non contentus sua defendisse, ultro[9] etiam Ætolis bellum inferre gestiebat.

CAP. II. 1. Quæ agitantem illum Demetrius rex Illyriorum,[h] nuper a Paulo Romano consule[i] victus,[1] supplicibus precibus aggreditur,[k] ‡ 'injuriam Romanorum' querens: 2. 'qui non contenti Italiæ terminis, imperium spe improba totius orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus gerant. 3. Sic illos Siciliæ,[l] sic Sardiniæ[m] Hispaniæque,[n] sic denique totius Africæ,[o] imperium affectantes, bellum

sc. in occ. ita et s. in adm. regno.—8 *Omn.* desideratur in Bodl. Coll. N. ed. Bech. Ven. Ald. Junt. aliisque.—9 Ead. edd. perperam omittunt *ultro*.

1 Med. 1. Leid. 2. 5. *a P. R. v.* 4. et Magl. *a P. Romanorum cons. v.*—2 Sic

NOTÆ

[h] *Demetrius rex Illyriorum*] Pharius nuncupatus, qui, Corcyræ a Teuta Illyriorum regina præfectus, eam tradidit Romanis, a quibus Illyrici parte donatus est. Ex Polyb.

[i] *A Paulo Romano consule*] Capta 7. diebus Dimalo urbe munitissima, Pharum versus contra Demetrium consul navigavit; et, maxima exercitus parte in locis cavis abdita, ipse cum paucis navibus in portum appulit; quarum paucitatem aspernatus Demetrius, dum exscensionem prohibere conatur, ab iis, qui in sylvis latebant, a tergo oppugnatus victus est, et, urbe pulsus, lembo ad Philippum fugit, ut narrat Polyb.

[k] *Precibus aggreditur*] Non a Demetrio, sed ab Hannibale, accensum in Romanos Philippum testantur Probus et Liv.

‡ A. M. 3838. Ol. 141. 1. U. C. 537. Ant. Ch. 214.

[l] *Illos Siciliæ*] Bellum primo Siculis a Romanis illatum est, dum Mamertinis auxilium ferunt contra Syracusanos, Hieronem, et Carthaginienses, quorum imperator Hanno Messanæ captus est.

[m] *Sardiniæ*] Quo Cornel. Scipio, dum Siciliam subigit Florus, bellum primus transtulit; et, Hannone victo, urbem cepit Olbiam.

[n] *Hispaniæ*] Publ. Scipio consul, cui Hispania obvenerat, ubi vidit Hannibalem post leve certamen, trajecto Rhodano, in Italiam descendere, Cneium fratrem cum parte copiarum misit in Hispaniam, tum ut veteres socios, ob desertam Saguntum alienatos, in officio retineret, tum ut Hispania expelleret Asdrubalem: quod una cum fratre præstitit: ita ut, victi ab Hannibale in Italia, Romani Carthaginienses in Hispania vincerent.

[o] *Africæ*] L. Manlius et M. Attilius consules, superatis navali prælio Hannone et Hamilcare, non procul a Lilybæo, bellum primi in Africam transportarunt: unde Manlius, vastatis prope Carthaginem agris, cum multis captivis Romam rediit. Sed anno sequenti Attilius, tot victoriis

cum Pœnis et Hannibale suscepisse: 4. sibi quoque non aliam ob causam,[p] quam quod Italiæ finitimus videbatur, bellum illatum: quasi nefas esset, aliquem regem juxta imperii eorum terminos esse. 5. Sed et ipsi cavendum esse exemplum, cujus quanto propius[2] nobiliusque sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus.'[c] 6. Super hæc, 'cedere se illi regno, quod Romani occupaverint,' profitetur, 'gratius habiturus, si in possessione[3] imperii sui socium potius quam hostes videret.'[4] 7. Hujuscemodi oratione impulit Philippum, ut, omissis Ætolis,[5] bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod jam victos ab Hannibale[q] apud Trasimenum[6][r] lacum audierat.[s] 8. Itaque, ne eodem tempore multis bellis distineretur,[7] pacem cum

[c] *Sed et ipsum debere sibi a Romanis* [*cavere* recte addit Ed. Lond. 1721. 8vo.], *quia illos habiturus erat hostes tanto inferiores* [*feriores* legit eadem Ed.], *quanto regnum Macedoniæ sit aliis et nobilius et promtius ad bellum gerendum.*

quidam Mss. eamque scripturam sequuntur ed. Rom. Bech. Med. Ald. Junt. Alii *proprius*, vel *prius*, idque etiam dat Flor.—3 Magl. ed. Bech. *in possessionem*, et cum Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *hostem*. *In possessionem* quoque dat Rom.—4 *Viderit* Magl. Periz.—5 Ita III. 6. 8. 'Jam et Lacedæmonii, omissis Messeniis, adversus Athenienses arma verterant.' Med. 1. Leid. 2. 5. *ut omissum cum Æt.*—6 Sic Leid. 4. At ed. Rom. *Transymenum*. Bech. *Trasumenum*. Ven. *Transumenum*. Flor. Med. cum Magl. *Transimenum*. Par. *Thrasumenum*. Ald. Junt. *Thrasimenum*. Vulg. *Thrasymenum*.—7 Coll. N. *destinaretur*, pro *distineretur*, quomodo ex conj. legunt Faber et Græv. Simili scripturæ vitio *destinarentur* extat in Med. 1. pro *distinerentur* XXXI. 1. 6. Leid. 2.

NOTÆ

elatus, a Xantippo Lacedæmonio, Carthaginiensium duce, dum sui castra negligentius tuentur, et victus et captus est.

[p] *Aliam ob causam*] Demetrius beneficiorum, quæ a populo Romano acceperat, oblitus, cum inde Gallos, hinc Hannibalem, Romanis exitium magnis cum copiis minitari cerneret, contra leges pacis, urbes ditionis Romanæ ultra Lissum subigere conatus est.

[q] *Victos ab Hannibale*] Hannibal, capta Sagunto, Alpibusque superatis, cum 90. peditum M. 12. equitum, ter Romanos vicerat, bis Sempronium consulem, semel ad fl. Trebiam, iterum ad Placentiam urbem, tertio Flaminium ad lacum Trasimenum, qui avidus pugnæ, ne collega Servilius partem gloriæ præriperet, commisso prælio, ipse, dum fortiter dimicat, occisus est, Romani fugati, 15. M. cæsa, 6. capta, ut pluribus narrat Polyb.

[r] *Trasimenum*] Florentiam inter et Perusiam. Hodie *Lago di Perugia.*

[s] *Audierat*] Argis Nemæos ludos spectabat, quando e Macedonia victos ab Hannibale Romanos nuntiatum est.

Ætolis facit; non quasi alio bellum translaturus, sed ut Græciæ quieti consulturus, 'quam nunquam in majori periculo fuisse' affirmabat. 9. 'Siquidem consurgentibus ab Occidente novis Pœnorum et Romanorum imperiis, quibus una hæc a Græcia atque Asia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii[8] faciunt:[9] ceterum statim victoribus transitum in Orientem fore.'[d]

Cap. III. 1. 'Videre se itaque' ait 'consurgentem in Italia nubem illam trucis et cruenti belli: videre tonantem ac fulminantem ab occasu procellam, quam, in quascumque terrarum partes victoriæ tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam.[e] 2. Frequenter Græciam ingentes[1] motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis: sed omnia illa ludum fuisse existimaturos, si ea, quæ nunc in Italia concurrat manus, extra terram illam se effuderit.[f] 3. Cernere se, quam cruenta et sanguinaria inter se bella utrique populi et viribus[2] copiarum et ducum artibus gerant: quæ rabies finiri solo partis alterius interitu sine ruina finitimorum non possit.[g] 4. Feros igitur animos victorum[3] minus quidem Macedoniæ quam Græciæ timendos, quia et remotior[4] et in vindictam sui robustior sit: 5. scire tamen se, eos, qui tantis viribus concurrant, non contentos hoc fine victoriæ fore; metuendumque sibi quoque certamen eorum, qui superiores extiterint.' 6. Hoc

[d] *Dicens se id facere, non ut transferret bellum in aliam regionem, sed ut consuleret saluti Græciæ, quam affirmabat nunquam fuisse expositam majori periculo: Carthaginienses enim et Romanos, quorum surgerent in Occidente nova imperia, impediri tantum, quo minus transeant in Græciam et Asiam, quia bellum inter se gerunt pro summo imperio: sed, finito bello, continuo victores illaturos arma contra populos Orientis.*

[e] *Quare dixit videre se in Italia parari bellum cruentum et immane contra Græciam; videre se in occidente quasi procellam quandam fœtam tonitru et fulminibus, quæ repletura sit multo sanguine illam regionem, in quam victores eam detulerint.*

[f] *Arbitraturos ea levia fuisse, si bella gerant extra Italiam illi exercitus, qui tunc ibi ineunt prælia.*

[g] *Quod bellum non possit finiri sola clade vel Carthaginiensium vel Romanorum, sine ruina finitimorum populorum.*

5. ed. Jens. Bech. Ven. et quinque aliæ *ne m. b. eod. temp. gravaretur.*—8 *Imp.* desideratur in Ms. Coll. N.—9 Acidal. ad Vell. II. 130. 4. malebat *faciant.*

1 Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. *Frequentes Gr. inter se.*—2 Sic Mss. et vetustæ edd. atque Bong. *Pop. vir.* vulg.—3 Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. ed. Rom. *Fer. ig. victoria an.* Leid. 4. Periz. *F. ig. victorum a.*—4 Rom. *q. emot.*—5 Leid. 5.

prætextu[5] finito cum Ætolis bello, nihil aliud quam Pœnorum Romanorumque bella respiciens, singulorum vires perpendebat. 7. Sed nec Romani, tametsi[6] Pœni et Hannibal in cervicibus erant,[t] soluti metu Macedonico videbantur:[h] 8. quippe terrebat eos et vetus Macedonum virtus, et devicti Orientis gloria, et Philippus studio Alexandri æmulationis incensus, quem promtum in bella industriumque cognoverant.

Cap. iv. 1. Igitur Philippus, cum iterato prælio[u] victos[1] a Pœnis Romanos didicisset, aperte hostem se his professus,[2] naves, quibus in Italiam exercitum trajiceret, fabricare cœpit. 2. Legatum deinde ad Hannibalem, jungendæ societatis gratia, cum epistolis mittit:[*] 3. qui comprehensus,[w] et ad senatum perductus, incolumis dimissus est,[x]

[h] *Et Romani magis timebant ne Philippus rex Macedonum ipsis bellum inferret, quia Hannibal victor minabatur cum valido exercitu urbis destructionem.*

Thuan. *prætexto.* Suet. Jul. 30. 'Et prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuit.'—6 Ita Liv. xliv. 39. 'Quanto enim facilius abire fuit, cum procul abessemus, quam nunc cum in cervicibus sumus?' Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *Sed n. R. quibus:* et *nam terrebat.*

1 Med. 1.—2 Leid. 2. 4. 5. Thuan. *cum iterato victor.* Magl. ed. Rom. *cum it.*

NOTÆ

[t] *In cervicibus erant*] Hannibal multis præliis victor Romæ cum potentissimo exercitu imminebat.

[u] *Iterato prælio*] Prælium illud datum est ad Cannas celebratissimum, in quo vicit Hannibal, et Varronis consulis temeritate, qui invito collega Paulo Æmilio pugnam iniit, dum ventus et pulvis suorum ora verberat, et Numidarum perfidia, qui simulato transfugio, postquam in mediam Romanorum aciem accepti sunt, pugnantes a tergo Romanos adorti, verterunt in fugam; peditum 40. M. equitum 2700. cecidere, tantaque equitum Romanorum multitudo cæsa, ut annulorum modius unus, ex Plut. 2. ex Floro, 3. ex Eutrop. Carthaginem missi sint. Consul ipse Paulus, cum fugere recusasset, in acie periit: Varro vero Venusiam se recepit.

[*] A. M. 3839. Ol. 141. 2. U. C. 538. Ant. Ch. 213.

[w] *Qui comprehensus*] Dum Xenophanes, legationis princeps, Capuam petit cum sociis, incidit in præsidia Romana, deductusque ad Lævinum prætorem, a Philippo missum se finxit ad societatem cum populo Romano firmandam: quare iis dedit Lævinus, qui Romam eos comitentur: sed ille, deceptis custodibus, convenit Hannibalem, cum quo inito fœdere jam Macedoniam repetebat, cum iterum a classe Romana deprehensus Romam mittitur. Hæc Liv. Florus, et Zonar.

[x] *Incolumis dimissus est*] Legati Philippi in vincula conjecti, Hannibalis vero sub hasta venditi, ut auctor est Liv.

non in honorem regis, sed ne, dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur.[i] 4. Postea vero, cum Romanis nuntiatum esset, in Italiam Philippum copias trajecturum, Lævinum prætorem[y] cum instructis navibus ad prohibendum transitum mittunt. 5. Qui cum in Græciam trajecisset, multis promissis impellit[3] Ætolos[z] bellum adversus Philippum suscipere. Philippus quoque Achæos in Romanorum bella solicitat.[4] 6. Interea et Dardani Macedoniæ fines vastare cœperunt, abductisque viginti millibus captivorum, Philippum a Romano bello ad tuendum regnum revocaverunt. 7. Dum hæc aguntur, Lævinus prætor, juncta cum Attalo rege[a] societate, Græciam populatur.[b] Quibus cladibus perculsæ civitates, auxilium petentes, Philippum legationibus fatigant: 8. nec non et Illyriorum rex, lateri ejus hærens,[5] assiduis precibus promissa exigebat. Super hæc vastati Macedones ultionem flagitabant. 9. Quibus tot tantisque rebus obsessus, cui rei primum occurreret, ambigebat: omnibus tamen propediem auxilia se missurum

[i] *Non ut regem honoraret, sed ne Philippus, de quo dubitabat an vellet ipsi bellum inferre, impelleretur ad bellum inferendum.*

pr. victores Pœnos did. ap. host. se (ed. R. *se host.*) *prof.*—3 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *qui cum in Gr. venisset, prom. mult. impulit.*—4 Coll. N. *suscitat.*—5 Ita in Junt. legi monuit Græv. verum in ead. atque etiam Ald. non extat *ejus*, quod Mss. et reliquæ edd. repræsentant, sed *eorum.*—6 Med.

NOTÆ

[y] *Lævinum prætorem*] Qui, Brundusinæ classi præfectus, civibus Orici, quæ civitas est in Epiro, tulit auxilium: cumque Philippus Apolloniam obsideret, mille in urbem militibus clam immissis, noctu eruptione facta trucidavit hostes, eorumque castra diripuit, dum Philippus rex seminudus fugit ad classem, eaque ipsius jussu combusta, in Macedoniam cum exercitu se recepit. Ita Liv.

[z] *Ætolos*] Quos, licet novo fœdere cum Philippo junctos, ad bellum impulit: dum et Capuam et Syracusas a Romanis captas prædicat, et Zacynthum aliasque urbes a se captas illis pollicetur.

[a] *Cum Attalo rege*] Qui eo facilius cum Romanis fœdus iniit, quod ab Antiocho Magno sibi metueret.

[b] *Græciam populatur*] Captis a Lævino Zacyntho et Anticyra, consul Sulpicius Philippum de Ætolis nuper victorem in Elide superavit; Græciamque omnem hinc ipse capta Oreo, inde Attalus expugnata Opunte, diripit.

pollicetur; non quia facere posset quæ promittebat, sed ut spe impletos in societatis jure retineret. 10. Prima tamen illi expeditio adversus Dardanos fuit;† qui, absentiam ejus aucupantes, majore belli mole Macedoniæ imminebant.[h] 11. Cum Romanis quoque pacem[c] facit, contentis interim bellum Macedonicum distulisse: Philopœmeni Achæorum duci,[d] quem ad Romanos sociorum animos solicitare didicerat, insidias prætendit.[i] Quibus ille cognitis vitatisque, discedere[6] ab eo Achæos auctoritate sua coëgit.

[h] *Qui, expectantes tempus quo abesset a regno Philippus, habebant exercitum majorem paratum ad subigendam Macedoniam.*
[i] *Insidias struit Philopœmeni, quem audierat solicitare animos sociorum ut Romanis faverent.*

1. Leid. 2. 6. cum Ms. Bong. et Modianis *desciscere*, ut XXXVI. 3. 9. 'Judæi cum a Demetrio descivissent.' Liv. XXVIII. 27. 'Qui a patria descistis.' Hegesipp. I. 34. 'Quid miraris, si a te desciscere fecit Cleopatra Antonium?' Ita Ms. Vulg. *desistere*.

NOTÆ

† A. M. 3850. Ol. 144. 1. U. C. 549. Ant. Ch. 202.

[c] *Cum Romanis quoque pacem*] Desertos a Romanis alio bello occupatis Ætolos Philippus ad pacem compulerat, quam ut disturbaret Sempronius, Sulpicii successor, Apolloniam vexabat: sed pacem petenti Philippo, et Epirotarum precibus, et jussu Senatus, concessit.

[d] *Philopœmeni Achæorum duci*] Quorum respublica multis urbibus, cum in Achaia tum in Peloponneso, constabat; illius auctor fuit Aratus Sicyonius, propagator Philopœmenes, et defensor Lycortas.

LIBER XXX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Ptolemæi, regis Ægypti, luxuria, vecordia, et parricidia; bellum cum Antiocho. 2. Miserrimus Ægypti status sub turpissimo principe: ejus meretrix et lenones crudeli fato pereunt. 3. Mortuo Ptolemæo, Romani tutelam pupilli adversus Antiochum Syrum et Philippum Macedonem suscipiunt; Philippumque prius bello reducunt ad humiliorem mentem. 4. Terræ motus ingentes. Romani pacem

repudiant. Philippus et Flamininus suos ad pugnam accendunt. Macedonas Romana fortuna vincit: et Philippus, Græciæ urbibus amissis, solam Macedoniam retinet.

CAP. I. 1. Philippo in Macedonia magnis rebus intento, in Ægypto Ptolemæi diversi mores erant: 2. quippe regno parricidio parto,[1] [a] et ad necem utriusque parentis cæde etiam fratris astructa,[2] velut rebus feliciter gestis, luxuriæ se tradiderat;[*] regisque[3] mores omnis secuta regia[4] erat. 3. Itaque non amici tantum præfectique, verum etiam omnis exercitus, depositis militiæ studiis, otio ac desidia corrupti marcebant. 4. Quibus rebus cognitis, Antiochus rex Syriæ, veteri inter se regnorum odio stimulante, repentino bello multas urbes ejus oppressit,[b] ipsamque Ægyptum aggreditur. 5. Trepidare igitur Ptolemæus; legationibus missis,[5] [c] quoad vires pararet,[6] morari Antiochum. ‡ 6. Magno deinde in Græcia exercitu[7] conducto, secundum prælium[d] facit; spoliassetque regno Antiochum, si fortu-

[*] *Nam, postquam regnum sibi comparavit per mortem illatam patri et matri, occidit etiam fratres, et se dedit voluptatibus, quasi rebus feliciter gestis.*

1 Magl. ed. Bech. Ven. Flor. Ald. Junt. *nam r. p. obtento.*—2 Med. 1. Reg. Bodl. Leid. 1. 2. 3. 4. Coll. N. Thuan. Periz. ed. Rom. *cæde etiam fratris* (Leid. 1. *patris*) *adstr.* Magl. Leid. 2. *et neci utriusque parentís etiam c. fr. adstr.* Quæ constructio priore usitatior est. Sen. VI. Benef. 23. 'Et omnes alias impudentis animi voces his astrue.' Plin. IX. 35. 'Quærente eo, quid astrui magnificentiæ posset:' et Plin. junior IV. Ep. 17. 'Quantum ille famæ meæ domi astruxit.' Add. quæ notarunt Viri docti ad h. l. et sup. XXIII. 3. 18. atque ad Ov. II. Art. 519. et Heins. ad Petron. 119.—3 Periz. *regis quoque.*—4 Reg. Coll. C. C. ed. Bech. Ven. Med. Par. *regio.* Ald. Junt. *omnes sec. regio.*—5 Coll. N. *et leg. emiss.*—6 Ald. Junt. *Trepidat ig. Pt. leg. missis, quibus v. paret.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. *Trepidat ig. Pt. et per legationes, quousque vires paret, rogat.*—7 Periz. *ex. in Gr.* Med. 1. Magl. Leid. 2. 4. *ex. in Græci-*

NOTÆ

[a] *Parricidio parto*] Illum parricidii falso insimulat Justin. ut supr. dictum est.

[b] *Multas urbes ejus oppressit*] Perfidia Theodoti Ætoli, qui Ptolemæi nomine Cœlesyriæ præpositus Ptolemaidem, Tyrum, aliasque Syriæ et Phœniciæ urbes Antiocho tradidit.

[c] *Legationibus missis*] Consilium Sosibii secutus, penes quem erat summa rerum potestas, dum in deliciis languet Ptolemæus.

‡ A. M. 3835. Ol. 140. 2. U. C. 534. Ant. Ch. 217.

[d] *Secundum prælium*] De victoria nuper in Ptolemæi ducem Nicolaum

nam virtute juvisset. 7. Sed[8] contentus reciperatione urbium, quas amiserat, facta[9] pace,[e] avide materiam quietis arripuit; revolutusque in luxuriam, occisa Eurydice[f] uxore, eademque sorore sua, Agathocliæ meretricis illecebris capitur; 8. atque ita omnem magnitudinem nominis ac majestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conviviis, consumit. 9. Adduntur instrumenta luxuriæ, tympana et crepundia:[g] nec jam[10] spectator rex, sed magister nequitiæ, nervorum oblectamenta modulatur.[b] 10. Hæc[11] primo laborantis[12] regiæ tacitæ pestes et occulta mala fuere.

CAP. II. 1. Deinde[1] crescente licentia, jam nec parietibus regiæ domus contineri meretricis audacia potest: 2. quam proterviorem sociata cum Agathocle fratre, ambitiosæ pulchritudinis scorto, quotidiana regis stupra faciebant.

[b] *Sed ipse, docens alios artem capiendæ voluptatis, tractat chordas instrumentorum musicorum, ut se oblectet.*

---

am.—8 *Sed* male omittunt Med. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. eaque absorpta fuisse videtur ab ultima syllaba proxime antecedentis verbi 'juvasset.'—9 Eæd. edd. *factaque.*—10 Leid. 3. *et jam non.*—11 *Hæ* malebat Avus ad h. l. et Sen. ad Marc. 19.—12 Med. 1. Magl. ed. Jens. Bech. Med. Junt. Ald. *labentis*, et cum Bodl. Thuan. Periz. *tacita pestis.* Pro *labentis* Græv. legit *labantis:* idemque participium Livio I. 1. restituit Avus. Cic. pro Mil. 25. 'Sed quis non intelligit, omnes tibi rei publicæ partes ægras et labantes, ut eas his armis sanares et confirmares, esse commissas?' Id. Phil. II. 21. 'Labantem et prope cadentem rem publicam.' Ita in Mauriciano cod. legi, margini editionis Lambini ascripsit Gruter. Vulgo *labentem.* Litera A in E scripturæ vitio etiam aliquoties transiit in Cod. Pandectarum Florentino; ut L. 27. de Pactis: *tentum:* L. 31. §. 2. de Neg. gest. *imputeri:* L. 7. de Dolo m. *elegenter.*

1 Plerique Mss. *Dehinc.* Saxo XI. p. 207. 36. 'Temere crescente audacia.'

NOTÆ

relata elatus, Antiochus Ptolemæo ad Raphiam, non procul a Gaza, occurrit: utrique militum numerus fere par; 73. peditum M. 6. equitum; huic elephanti 73., illi 102.; jamque fugatis Ptolemæi elephantis, in Antiochum victoria inclinabat, cum Ptolemæi soror Berenice obambulans exercitum, crinibus solutis, magnum victoriæ momentum, tum lacrymis, tum precibus attulit, ex Polyb.

[e] *Facta pace*] Veritus Antiochus, ne suos alienaret adversis præliis, cum præsertim Achæum haberet in suo imperio tyrannum, legatis ad Ptolemæum missis, pacem obtinuit.

[f] *Occisa Eurydice*] Ob zelotypiam concubinarum.

[g] *Crepundia*] Vulgo *tripudia;* h. e. crepitacula, crotala, sistra Ægyptiaca, quibus in choreis utebantur Vett. Sunt Plauto instrumenta puerilia: 'Ut faciam quasi puero in collo pendeant crepundia.'

3. Accedebat et mater Œnanthe, quæ geminæ sobolis illecebris devinctum regem tenebat.* 4. Itaque non contentæ rege jam etiam regnum possident, jam in publico visuntur, jam salutantur, jam comitantur. 5. Agathocles, regis lateri junctus, civitatem regebat: tribunatus, præfecturas, et ducatus mulieres ordinabant; nec quisquam in regno suo minus quam ipse rex poterat. 6. Cum interim, relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio, moritur: † sed mors ejus, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, et imperium, inita cum perditissimis societate, occupare conantur, diu occultata fuit. 7. Re tamen cognita,[2] concursu multitudinis et Agathocles occiditur,[h] et mulieres[i] in ultionem Eurydices patibulis suffiguntur. 8. Morte regis, supplicio[3] meretricum velut expiata regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos misere, orantes, 'ut tutelam pupilli susciperent;[4] tuerenturque regnum Ægypti, quod jam Philippum et Antiochum, facta inter se pactione,[k] divisisse' dicebant.

Cap. III. 1. Grata legatio Romanis fuit, causas[1] belli adversus Philippum quærentibus, qui insidiatus[2][l] tempori-

—2 Ms. Bong. *Re c. tandem.* Magl. *Re tandem c.* quomodo legit Schef. verum *tamen*, quod dant reliqui Mss. eleganter h. l. usurpatur, subintellecta, quidem, in præcedd. 'sed mors ejus diu occultata fuit.'—3 Magl. Ald. Junt. *et s.*—4 Magl. *reciperent.*

1 Sic decem Mss. ed. Rom. ut XXIV. 1. 3. 'Causas belli prætendentes.' Add. h. lib. 1. 8. et XXXIV. 1. 3. et XXXVIII. 1. 6. Vulg. *causam.*—2 Vulg. *insid. eis.* *Eis* nesciunt Medicei, Thuan. Bodl. quatuor Leid. Periz. ed. Bech. Med. Par. Auctor II. Maccab. 9. 25. 'Ad hæc considerans de proximo potentes quos-

NOTÆ

* A. M. 3834. Ol. 1 0. 1. U. C. 533. Ant. Ch. 218.

† A. M. 3850. Ol. 144. 1. U. C. 549. Ant. Ch. 202.

[h] *Agathocles occiditur*] Orto inter ipsum et Tlepolemum, qui etiam regis pueri tutor erat, dissidio; dum Macedones, qui Alexandriæ habebant præsidium, ad se allicere conatur, ab iis contemtus, cum puero fugit in palatii intima: sed continuo, portis diruptis, vi retractus confoditur.

[i] *Et mulieres*] Œnanthe, ejusque filia Agathoclea, et Philumene, cui occidendæ reginæ negotium commissum fuerat, ut ait Polyb.

[k] *Facta inter se pactione*] Ptolemæi imperium ita partiti sunt, ut post victoriam, Syria et Phœnice Antiocho, Philippo vero Ægyptus et Caria, cederet.

[l] *Qui insidiatus*] Ob socios populi Romani ab eo vexatos, missaque in Africam, duce Sopatre, Carthaginiensibus 4. peditum M.

bus Punici belli[3] fuerat. 2. Huc accedebat, quod Pœnis et Hannibale superato[4m] nullius magis arma metuebant, reputantibus, quantum motum Pyrrhus parva manu Macedonum[5] in Italia fecisset,[c] quantasque res Macedones in Oriente gessissent. 3. Mittuntur‡ itaque legati, qui Antiocho et Philippo denuntient, 'regno Ægypti abstineant.' 4. Mittitur et M. Lepidus[n] in Ægyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administret.[6] 5. Dum hæc aguntur, interim legationes[7] Attali regis et Rhodiorum, injurias Philippi querentes, Romam venerunt.* Quæ res omnem cunctationem[o] Macedonici belli senatui exemit.[d] 6. Statim igitur, titulo ferendi sociis auxilii, bellum adversus Philippum decernitur, legionesque cum consule in Macedoniam mittuntur. 7. Nec multo post tempore tota Græcia,[p] fiducia Romanorum, adversus Philippum spe pristinæ libertatis erecta, bellum ei intulit: atque ita, cum rex undique urgeretur, pacem petere compellitur. 8. Deinde, cum expositæ conditiones pacis a Romanis essent, repetere sua et Attalus et Rhodii[q] et Achæi et Ætoli[r] cœpere. 9. Contra

[c] *Dum apud se reputant quantum bellum Pyrrhus excitasset in Italia cum parvo exercitu Macedonum.*

[d] *Quod effecit ut senatus sine ulla cunctatione indiceret bellum Philippo Macedoniæ regi.*

que et vicinos temporibus insidiantes, et eventum expectantes.'—3 Crus. in Probab. Crit. cap. 2. p. 13. malebat *quia insid. is temp. b. P.* Medicei, Magl. Leid. 2. Periz. *bel. P.*—4 Thuan. Leid. 1. 3. 4. Periz. Coll. N. Mss. Bong. ed. Rom. *superatis.* Vulgatum reliqui Mss. tuentur.—5 Octo Mss. *M. m.*—6 Med. 2. Periz. ed. Ven. Flor. Ald. Junt. *administraret.*—7 Periz. ed. Bech. Ven. et

NOTÆ

[m] *Quod Pœnis et Hannibale superato*] Nondum plane id temporis devictus Hannibal, qui hoc tantum anno, egressus Italia, in Africam rediit, ubi necdum cum Scipione de rerum summa contenderat.

‡ A. M. 3851. Ol. 144. 2. U. C. 550. Ant. Ch. 201.

[n] *M. Lepidus*] 2. annis post missus est, confecto bello Punico secundo.

* A. M. 3854. Ol. 145. 1. U. C. 553. Ant. Ch. 198.

[o] *Omnem cunctationem*] Populus tamen, belli diuturni labore fessus, a novis prœliis abhorrebat; sed Sulpicii Galbæ, cui hoc bellum commissum fuerat, auctoritate persuasus tandem consensit.

[p] *Tota Græcia*] Philippus cœpit a Græcis despici, ubi, Athenarum obsidione soluta, sæpius cum suorum fuga levibus velitationibus contendit.

[q] *Rhodii*] A quibus et adjuti nuper Athenienses et Philippus victus navali prælio.

[r] *Ætoli*] Qui junxerunt se Romanis,

Philippus, 'adduci se posse, ut Romanis pareat,' concedebat;[8] 'ceterum indignum esse, Græcos a Philippo et Alexandro majoribus suis victos, et sub jugum Macedonici imperii subactos,[9] veluti victores, leges pacis sibi dicere, quibus prius sit servitutis ratio reddenda, quam libertas vindicanda.'[e] 10. Ad postremum tamen petente eo induciæ duorum mensium datæ,[10] ut pax, quæ in Macedonia non conveniebat, Romæ a senatu peteretur.

CAP. IV. 1. Eodem anno inter insulas Theram[s] et Therasiam, medio utriusque ripæ et maris[1] spatio, terræ motus[t] fuit. 2. In quo, cum admiratione navigantium, repente ex profundo cum calidis aquis insula emersit. 3. In Asia quoque eadem die idem motus terræ Rhodum multasque alias civitates gravi ruinarum labe concussit: quasdam solidas absorbuit.[†] 4. Quo prodigio territis omnibus, vates cecinere, 'oriens Romanorum imperium vetus Græcorum ac Macedonum voraturum.'[f] 5. Interim, a senatu repudiata pace,[u] Philippus in societatem belli Nabin tyrannum soli-

[e] *Contra Philippus contendebat se posse adduci, ut Romanis pareat; sed non posse tolerare, ut Græci superati a Philippo et Alexandro majoribus suis, et subacti a Macedonibus, præscribant ipsi leges pacis; cum debeant potius solvere tributa ob servitutem imposita, quam velle se vindicare in libertatem.*

[f] *Vates responderunt quod antiquum Græcorum et Macedonum imperium delendum esset ab imperio Romanorum nascente.*

---

quinque aliæ *legati*.—8 Bodl. Magl. *contendebat*, quomodo legit ex conj. Acidal.—9 Med. 1. Periz. *subjectos*. Med. 2. *redactos*.—10 Rom. Ven. Flor. Ald. Junt. *sunt d*.

1 Med. 2. *med. u. r. m.*—2 Med. 2. Periz. *Bactrianos*.—3 Vulg. *finem*. Med. 1.

NOTÆ

rupto fœdere quod cum Philippo nuper inierant.

[s] *Theram* [*Theramenem*] Eam Theram vocat Strabo.

[t] *Terræ motus*] Licet id etiam Plin. ad hoc fere tempus referat, multis tamen annis prius contigit, si Euseb. et Polyb. credimus.

† A. M. 3856. Ol. 145. 3. U. C. 555. Ant. Ch. 196.

[u] *Repudiata pace*] Philippus, jam semel a Quintio victus, pollicitus fuerat se Romanis tota Illyrici ora; Ætolis Pharsalo et Larissa; Rhodiis regione, quam Berœam vocant; Achæis Corintho et Argis, cessurum: cum vero, pace concessa, Demetriadem, Chalcidem, et Corinthum retinere vellet, tanquam Græciæ compedes, conquesti sunt ap. senatum ea de re Græcorum legati; quare liberum pacis et belli arbitrium Flaminino permissum est, qui gloriæ cupidus pacem repudiavit.

citat.[w] 6. Atque ita, cum in aciem exercitum instructis e diverso[x] hostibus produxisset, hortari suos cœpit, referendo, 'Persas, Bactros,[2] Indosque, et omnem Asiam Orientis fine[3] a Macedonibus perdomitam; 7. tantoque fortius hoc bellum quam illa sustinendum, quanto sit libertas imperio carior.'[g] 8. Sed et Flamininus Romanus consul, relatione rerum recentissime gestarum, suos stimulabat in prælium, ostendendo, 'hinc Carthaginem[y] cum Sicilia,[z] inde Italiam et Hispaniam[a] Romana virtute perdomitas: 9. nec[4] Hannibalem quidem Alexandro Magno[5] postponendum, quo Italia pulso Africam ipsam, tertiam partem mundi, superaverint. 10. Sed nec Macedonas veteri fama, sed præsentibus viribus æstimandos: 11. quia non cum Alexandro Magno, quem invictum audiant, nec cum exercitu ejus, qui totum Orientem devicerit,[6] bellum gerant; 12. sed cum Philippo puero[b] immaturæ ætatis, qui regni terminos ad-

[g] *Et hoc bellum sustinendum esse tanto generosius quam illa antiqua, quanto fortius debeant defendere libertatem, quam imperium.*

Leid. 2. 5. ed. Rom. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *fine.* Ita XIV. 4. 20. ex Thuan. cui astipulantur Frec. et veterrimus cod. Flor. Orosii: 'Parapamisios fine Caucasi montis Extarches accepit.' Hygin. Fab. 82. de Tantalo: 'Ob id dicitur ad inferos in aquam medius fine corporis stare, semperque sitire.' Hirtius de Bello Afr. 85. 'Per mare umbilici fine ingressus.' Add. Wass. ad Sall. Fragm. Hist. III. 14. in Add.—4 Omnes Mss. Bong. Medicei et Leidd. *ne.*—5 Bech. Ven. Med. Par. Ald. Junt. *Al. quidem* (Ven. *quidam* lapsu typogr.) *M.*—6 Medicei, Magl.

NOTÆ

[w] *Solicitat*] Argosque tuendam tradidit: sed ille, urbe direpta, a Romanis stetit.

[x] *Instructis e diverso, &c.*] Ex improviso prælium initum est. Quintius, ubinam hostis castra haberet incertus, qui caute explorarent loca mille velites misit: sed imprudentes, ob tenebras ejus diei, in insidias Macedonum incidunt, a quibus lacessiti auxilium a Flaminino obtinent; dumque hinc et inde pugnatur acriter, Quintius eductis copiis aciem instruit, Philippus etiam, cum Romanos a suis collibus dejectos cerneret, prælii subiit aleam. Hæc multis Polyb.

[y] *Carthaginem*] Cui, victo in Africa Hannibale, duris conditionibus pax fuerat concessa.

[z] *Sicilia*] Quæ, captis a Marcello Syracusis, in Romanorum potestatem tota venerat.

[a] *Hispaniam*] Cujus partem maximam primum P. et Cn. Scipiones, tum Cornel. Scipio, capta Nova Carthagine, subegerat.

[b] *Cum Philippo puero*] Longe fallitur Justin. nec enim puer tum erat Philippus, qui natus annos 38., a 24. annis regnaret, cum ipse Flamininus vix 32. annum attigisset, testibus Liv. et Plut.

versus finitimos ægre defendat; et cum his Macedonibus, qui non ita pridem prædæ Dardanis fuerint.[7] 13. Illos majorum decora, se suorum militum commemorare. 14. Non enim alio exercitu Hannibalem, et Pœnos, et totum ferme Occidentem, sed his ipsis, quos in acie habeat, militibus, subactos.' 15. His adhortationibus utrinque concitati milites prælio concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes; ferentesque in bellum alii majorum suorum antiquam et obsoletam gloriam, alii virentem recentibus experimentis virtutis florem.[h] 16. Sed Macedonas Romana fortuna vicit.[c] 17. Fractus itaque bello[d] Philippus, pace a Flaminino consule petita, nomen quidem regium[e] retinuit: sed omnibus Græciæ[8] urbibus,[f] velut regni membris extra terminos antiquæ possessionis, amissis, solam Macedoniam retinuit.[i] 18. Offensi tamen Ætoli,[g] quod[9]

[h] *Excitati ad bellum fortiter gerendum, alii propter gloriam olim partam a suis majoribus, alii ob fortitudinem nuper in tot præliis exhibitam.*

[i] *Sed retinuit solam Macedoniam, amissis omnibus urbibus Græciæ, quæ, cum sitæ essent extra terminos antiquæ Macedoniæ, illius partes non censebantur.*

Periz. Leidd. *audiant* et *devicerit:* quomodo Avo legend. videbatur.—7 Novem Mss. *fuerint:* quomodo Freinsh. legend. conjecerat.—8 Leid. 1. 3. ed. Bech. Ven. Med. *Thraciæ.*—9 Leidd. Bodl. ed. Rom. Bech. Ald. Junt. *quia.*—

NOTÆ

[c] *Romana fortuna vicit*] Dum in dextera parte hostes vincit Flamininus, lævam aciei partem Philippus proterit. Sed ubi tribunus Philippum ultra reliquam aciem longius progressum animadvertit, continuo in terga victorum cum suis sævire cœpit: quod magnum momentum attulit victoriæ: ad Cynocephalas in Thessalia pugnatum est. Polyb.

[d] *Fractus itaque bello*] Amissis castris, 8. M. e suis cæsis, 5. captis, Larissam versus fugit; ubi, cum audiret urbes circum jacentes cessisse victori, misit caduceatorem cum filio Demetrio obside; cujus precibus concessis a Flaminino induciis, legati Romam de pace missi sunt. Ita Zonar.

[e] *Nomen quidem regium*] Veteri Macedoniæ imperare permissus est.

[f] *Omnibus Græciæ urbibus*] Præcipue Corintho Achæis reddita, Demétrias vero et Chalcis a Romanis retentæ, donec bellum cum Antiocho gereretur, aliique Græciæ populi in libertatem restituti. Dum in ludis Isthmiacis, propter Corinthum, Quintius ceterique Romani sederent, in mediam arenam præco cum tibicine processit, et pronuntiat: 'Senatus Romanus, et Titus Quintius imperator, Philippo Macedonibusque devictis, liberos esse suisque legibus vivere jubet Corinthios, Phocenses, &c. aliosque Græciæ populos.' Quod tantus astantium clamor excepit, ut supra stadium volantes corvi in terram deciderint. Ita Polyb. et Plut.

[g] *Offensi tamen Ætoli*] Qui Mace-

non ex[10] arbitrio eorum Macedonia quoque ademta regi, et data sibi in præmium belli, esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis in Romana bella, spe societatis universæ Græciæ, impellerent.

10 Leid. 3. 4. Thuan. Periz. Coll. N. ed. Rom. *ex* ignorant: eam tamen addidit Auctor XIV. 5. 4. 'Cassander nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gerit.'

NOTÆ

donum regnum ideo volebant exscindi penitus, quod ab iis primum Græcia servitutis jugo fuisset oppressa.

LIBER XXXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Romani Antiochum Syrum legatione coërcent: a Nabide Græciam liberari jubent. Hannibalis nomen Romanis formidabile. 2. Hannibal, Romanorum insidias fugiens, ad Antiochum cursum dirigit. 3. Nabis, duobus præliis fractus, post Romanorum discessum arma movet. Hannibalis ad Antiochum de opprimendis Romanis consilium. 4. Carthaginienses ab Antiocho solicitati rem Romanis significant; qui politico strategemate Hannibalem ab Antiocho divellunt. 5. Iteratum Hannibalis consilium de bello in Italia Romanis inferendo. 6. Antiochi adulatores Hannibalis sana consilia rident; inde subversio Antiochi, qui terrestri et navali prælio a Romanis superatur. 7. Scipiones, ducto in Africam exercitu, pacis leges Antiocho præscribunt, quas ipse repudiat. 8. Bello reparato et pugna commissa, cæsis quinquaginta Asiaticorum millibus, Antiochus subactus pacem petit et obtinet.

CAP. I. 1. Mortuo Ptolemæo Philopatore,[a] rege Ægypti, contemtaque parvuli filii ejus ætate, qui, in spem regni relictus, prædæ[1] etiam domesticis erat, Antiochus rex Syriæ occupare Ægyptum[b] statuit. 2. Itaque, Phœnicen[c] ceterasque Syriæ quidem, sed juris Ægypti, civitates cum invasisset,[a] legatos ad eum[d] senatus mittit,‡ qui denuntiarent ei, 'abstineret regno[2] pupilli, postremis patris precibus fidei suæ traditi.'[b] 3. Quibus spretis, interjecto tempore alia legatio supervenit,[e] quæ, omissa pupilli persona, 'civitates jure belli factas populi Romani[3] in integrum restitui'

[a] *Cum occupasset Phœnicem et alias Syriæ urbes quæ pertinebant ad regem Ægypti.*
[b] *Ut non invaderet regnum pupilli Ptolemæi, qui precibus patris morientis commendatus* fuerat *fidei populi Romani.*

1 Med. 1. Magl. Leid. 2. 4. 5. Periz. Thuan. ed. Rom. Bech. Ald. Junt. *præda:* nec aliter edidit Bong. Inf. XXXIV. 2. 5. 'Conjuges quoque liberique eorum præda hostium fuere.' Saxo VIII. p. 154. 19. 'Jarmericus cum sororibus admodum parvulis præda hostibus fuit.' X. p. 200. init. 'Se prædam futuros.' Hegesipp. V. 8. 'Quibus certantibus inter se præda erat in medio populus eorum, qui vicerant,' et 40. 'Ne canibus alitibusve vel feris præda sis.' Sup. tamen XXX. 4. 12. Mss. atque edd. constanter dant 'Qui non ita pridem prædæ Dardanis fuerunt,' vel *fuerint*, et inf. XXXIX. 5. 5. 'Prædæque Arabum genti fuerint.' Quomodo loquitur Liv. IX. 36. 'Ut vindices prædarum prope ipsi prædæ fuerint,' et XXXI. 28. 'Sciathum et Peparethum, haud ignobiles urbes, ne classi hostium prædæ ac præmio essent, diruit.' Lactant. V. 2. 5. 'Ne simplicitas eorum prædæ ac pabulo sit hominibus astutis.'—2 Bodl. ed. Ald. Junt. *a r.*—3 Demster. ad Rosini Antiq. Rom. II.

NOTÆ

[a] *Philopatore*] Sic dictus est ironice, quod patrem, matrem, fratremque interfecerit.

[b] *Occupare Ægyptum*] Fœdere cum Philippo Macedone sancito, ambo opes et provincias Ægypti inter se partiti sunt, ut narrat Liv.

[c] *Phœnicen*] Recuperatis Cœlesyriæ et Samariæ urbibus ad fontes usque Jordanis, victoque Scopa Ptolemæi duce, Sidonem obsedit, quam et diuturna obsidione et gravi fame victus Scopas reddidit, et postea cum sociis nudus dimissus est. Ex Joseph. et Hieron.

[d] *Legatos ad eum*] Marcus Lepidus in Ægyptum missus est, ut regis pueri curam gereret.

‡ A. M. 3856. Ol. 145. 3. U. C. 555. Ant. Ch. 196.

[e] *Alia legatio supervenit*] Precibus Attali, qui per legatos questus est in senatu, quod, dum in bello Macedonico juvat Romanum consulem, Antiochus regnum suum invasisset: quare, rogatus Antiochus ut a regno Attali abstineret, ex illius finibus deduxit exercitum. Hæc Liv. Deinde cum Græcas urbes in Asia occupasset, jussus a senatu eas restituere in libertatem, legationem sprevit, fretus societate Ætolorum, Nabidis, et Hannibalis.

jubebat. 4. Abnuenti bellum denuntiatum: quod ille facile susceptum infeliciter gessit. 5. Eodem tempore et Nabis tyrannus multas Græciæ civitates occupaverat.[f] 6. Igitur senatus, ne uno[4] tempore duplici bello Romanæ vires distinerentur,[5] scripsit Flaminino, 'si ei videatur, sicuti Macedoniam a Philippo, ita Græciam a Nabide[g] liberet.'[6] 7. Ob quam causam imperium ei[7] prorogatum est.[8] Terribile quippe Antiochi bellum Hannibalis nomen faciebat, quem æmuli ejus[h] 'occultis mandatis cum Antiocho inisse societatem' apud Romanos criminabantur;[c] 8. negantes 'eum æquo animo sub legibus vivere, assuetum imperio et immoderata licentia militari;[9] semperque, tædio quietis urbanæ, novas belli causas circumspicere.' 9. Quæ etsi falsa nuntiata fuissent, apud timentes tamen pro veris habebantur.

CAP. II. 1. Denique senatus metu perculsus, ad speculandos actus Hannibalis, legatum in Africam[i] Cnæum[1]

[c] *Quem æmuli ejus Carthaginienses accusabant apud Romanos, quasi iniisset societatem cum Antiocho per legatos clam missos.*

2. p. 89. monet in Ms. Vat. legi *b. j. p. R. f.*—4 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *eodem.*—5 Sic Græv. malebat. Vid. XXIX. 2. 8.—6 Med. 2. *s. M. Ph. ita et G. Nabi. dimitteret.* Conjunctio *et* extat etiam in pr. Med. quart. Leid. Thuan. *ab Onabide* Magl. *magna ubide* Leid. 5. *a Nabi.* Bodl. *ab Hannibale* Periz. *a Onabide* ed. Rom. eademque cum Bech. Ald. Junt. Ven. Flor. *liberaret.* Jens. ad h. l. notaverat: 'Atqui Macedonia non fuit liberata a Philippo, quippe quæ sola ei fuit relicta. Vid. XXX. 4. et Liv. XXXIII. 30. quare Ortwinius legit vel *sicuti a Philippo Macedone,* vel *sicuti a Macedoniæ rege Philippo.* Sed nihil mutandum. Macedonia haud dubie durius et imperiosius tractata fuit a Philippo, antequam a Romanis fuerat coërcitus. Add. caput ult. libri præc. ubi Philippus modo nomen regis retinuisse dicitur.'—7 Leid. 1. *ejus.*—8 Id. cum Mss. Bongg. Medd. Bodl. Coll. N. Thuan. Periz. nesciunt *est.*—8 Magl. *prorogatur.*—9 Med. 2. *l. militaris rei.*

1 Perizonius malebat *Caium.* Liv. XXXIII. 47. 'Legati tres missi C. Ser-

NOTÆ

[f] *Civitates occupaverat*] Præcipue Argos, urbem id temporis munitissimam.

[g] *Græciam a Nabide*] Flamininus conventum sociarum civitatum Corinthum indixit, in quo, explosa Ætolorum oratione, bellum in Nabidem omnium consensu decretum est.

[h] *Æmuli ejus*] Multi viri principes Carthagini jamdiu Hannibalis familiam oderant pessime, et ipse multorum animos offenderat, quod et perpetuos antea judices fecisset annuos, et vectigalia magistratibus eripuisset.

[i] *Legatum in Africam*] Tres legatos numerat Liv., Caium Servilium, Claud. Marcellum, et Quintum Terent. Culleonem.

Servilium mittit;* eique tacitis mandatis præcipit, 'si posset, eum per æmulos ejus interficeret, metuque invisi[a] nominis tandem populum Romanum liberaret.'[d] 2. Sed res Hannibalem non diu latuit, virum ad prospicienda cavendaque pericula paratum, nec minus in secundis adversa, quam in adversis secunda, cogitantem. 3. Igitur, cum tota die in oculis principum legatique Romani in foro Carthaginiensium obversatus in supremum fuisset,[e] appropinquante[3] vespere, equum conscendit;[k] et rus urbanum,[4][l] quod propter littus maris habebat, ignaris servis jussisque ad portam revertentem opperiri, contendit. 4. Habebat ibi naves cum remigibus, occulto sinu littoris absconditas:[5] erat et grandis pecunia in eo agro[6] præparata, ut, cum res exegisset, nec facultas fugam nec inopia moraretur. 5. Lecta igitur servorum juventute, quorum copiam Italicorum captivorum[m] numerus augebat, navem conscendit[f] cursumque ad Antiochum dirigit. 6. Postera[7] die civitas principem suum,[n]

[d] *Et liberaret populum Romanum metu quem illi dabat Hannibal hostis illius infensissimus.*

[e] *Quare cum tota die usque ad vesperam fuisset in foro Carthaginiensium coram primatibus civitatis et legatis Romanis.*

[f] *Conscendit navem cum servis quos elegerat ex juvenibus, quorum numerum augebant multi capti in Italia.*

vilius, M. Claudius Marcellus, Q. Terentius Culleo, qui, cum venissent ex consilio inimicorum Annibalis, quærentibus causam adventus dici jusserunt: 'venisse ad controversias, quæ,'' &c.—2 Leid. 1. *inimici.*—3 Bodl. *obv. fuisset, in supr. appr.*—4 Med. 1. *r. suburb.* quomodo emendarunt Faber et Schef. Reliqui Mss. mendose *rursus* vel *versus suburb.* Tac. xv. A. 60. 'Quartum apud lapidem suburbano rure substiterat.' Symmach. ii. Ep. 69. 'Suburbanum prædium, quod viæ Appiæ adjacet, invisebam.' L. 38. §. 4. de Leg. iii. 'Prædium suburbanum.'—5 Med. 2. *navem....absconditam:* ut paulo post: 'Navem conscendit.'—6 Mss. *in eo agro pec.*—7 Magl. ed. Ven. Flor. Ald. Junt. *Post.*

NOTÆ

* A.M. 3859. Ol. 146.2. U.C. 558. Ant. Ch. 193.

[k] *Equum conscendit*] Sub vesperam vestitu forensi ad portam cum 2. tantum comitibus ignaris consilii tendit.

[l] *Rus urbanum*] Thapsum pervenit terrestri itinere, unde conscensa navi in Cercinam ins. inde Tyrum appulit, deinde Antiochiam petiit: unde filio Antiochi salutato, Ephesum, quo jam Antiochus pervenerat, contendit, teste Liv.

[m] *Italicorum captivorum*] Hoc vero simile non videtur, cum inter pacis conditiones hanc Liv. referat, ut Carthaginienses Romanis captivos omnes traderent.

[n] *Principem suum*] Erant Carthaginiensibus suffetes, qui consules Romanis: erat etiam dictator, quæstor,

ac tum temporis[8] consulem, in foro expectabat. 7. Quem ut profectum nuntiatum est, non aliter, quam si urbs capta esset, omnes trepidavere, exitiosamque sibi fugam ejus ominati sunt. 8. Legatus vero Romanus, quasi bellum jam illatum Italiæ ab Hannibale esset, tacitus Romam regreditur[9] trepidumque nuntium refert.[o]

CAP. III. 1. Interim in Græcia Flamininus, juncta cum quibusdam[p] civitatibus societate, Nabidem tyrannum duobus continuis prœliis subegit;[q] et graviter[1] fractum,[r] velut exsanguem, in regno reliquit.[g] 2. Sed libertate Græciæ restituta,[s] deductisque ab urbibus præsidiis,[h] cum Romanus exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacua rursus possessione solicitatus,[t] multas civitates repentino bello invasit.[2] 3. Quibus rebus exterriti Achæi,[u] ne vicinum

[g] *Reliquit in regno victum in gravibus prœliis.*
[h] *Cumque milites revocati essent, qui relicti fuerant ad præsidia urbium.*

---

autem.—8 Tres posteriores edd. nesciunt *temp.*—9 Ita xx. 4. 4. 'Inde regressus Cretam.' Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *revertitur.*

1 Thuan. tres Leid. Periz. *et gravibus.* Lacunam huic l. inhærentem eleganter supplet Med. 2. hoc modo: *gravibusque pacis legibus factum* (leg. *fractum*). Ita xxxiii. 1. 5. 'Sed consul Sulpicius non minus graves quam victo leges dixit.' *Leges* sc. pacis: ut ix. 5. 1. 'Ibi pacis legem universæ Græciæ statuit.' xi. 12. 12. 'Nec quod in leges pacis sibi lenocinia quæreret,' et xxx. 3. 9. 'Græcos, veluti victores, leges pacis sibi dicere.'—2 Med. 1.

NOTÆ

prætor, judices 100. et senatus, qui in senioribus 30. constabat, ut habet Liv. multis in locis.

[o] *Trepidum nuntium refert*] Romani Hannibalem, etsi fractum senio, pro igni habebant, cui abesset nihil, nisi qui eum excitaret. Plut.

[p] *Juncta cum quibusdam*] Aderant Ætoli, Achæi, Athenienses, Rhodii, Macedones, Thessali, et Eumenes.

[q] *Duobus continuis prœliis subegit*] Dum Spartam obsideret Quintius, erumpentibus ex urbe hostibus, secunda usus est fortuna: sed hæc leviora prælia non fregerunt Nabidem.

[r] *Graviter fractum*] Quintius Gytheo occupato jam Spartam ceperat, vixque pauci in angustiis Romanorum impressionem sustinebant, cum Pythagoras ædificia muris proxima incendi jussit: quo factum est, ut, cadentibus in Romanos tectis, ipsi se in castra receperint. Nabis tamen, Romanorum fortitudine territus, omnia permisit Quintio, qui, benigne usus victoria, eum Spartæ regnare voluit, licet rex Agesipolis ab eo pulsus exularet. Ita Liv.

[s] *Libertate Græciæ restituta*] Vocato Corinthum Græcorum conventu, libertatem omnibus reddidit, et præsidiis deductis a Chalcide, Acrocorintho, et Demetriade, in Italiam rediit.

[t] *Solicitatus*] Ab Ætolis, qui impatientes otii Philippum, Antiochum, et Nabidem in Romanos acuerunt.

[u] *Achæi*] Achaia proprie dicitur regio septemtrionalis secundum littus

malum[3] etiam ad se serperet, bellum adversus Nabidem decernunt,[w] ducemque prætorem suum Philopœmenem, insignis industriæ virum, constituunt: 4. cujus in eo bello tanta virtus[x] enituit, ut opinione omnium Flaminino Romano[y] imperatori compararetur. 5. Eodem tempore Hannibal, cum ad Antiochum pervenisset, velut Deorum munus excipitur: 6. tantusque ejus adventu ardor animis regis accessit,[i4] ut non tam de bello quam de præmiis victoriæ cogitaret. 7. Sed Hannibal, cui nota Romana virtus erat, negabat 'opprimi Romanos, nisi in Italia, posse.' 8. Ad hoc sibi centum naves et decem millia peditum et mille equites[5z] poscebat, promittens 'hac manu non minus bellum, quam gesserit, Italiæ instauraturum;[6] 9. et in Asiam[7] regi sedenti[a] aut victoriam de Romanis aut æquas pacis conditiones relaturum:[k] 10. quippe et Hispanis bello fla-

[i] *Et rex Antiochus propter ejus adventum tantum ardorem belli gerendi concepit et spem victoriæ.*

[k] *Promittens se cum hoc exercitu excitaturum tantum bellum in Italia contra Romanos, quantum prius gesserat: et se reportaturum de Romanis vel victoriam, vel justas pacis conditiones, ad Antiochum in Asia quiescentem.*

oppressit, ut II. 10. 13. 'Ne inopinato bello opprimerentur.'—3 Thuan. *ne v. bellum.* Med. 1. Leid. 2. 4. *ne vicinale malum.* Id. adjectivum occurrit XLI. 1. 9. 'Gravibus Scythicis et vicinalibus bellis assidue vexati:' et ap. Liv. XXI. 26. 'Itaque ingens coacta vis navium est, lintriumque temere ad vicinalem usum paratarum:' et L. Sen. V. Benef. 24. 'Agellos, in quibus vicinalis via causa rixæ ac litium fuerat, militi suo donavit,' ubi vid. Lips. Ulpian. L. 2. §. 22. D. Ne quid in loco publ. 'Viarum quædam publicæ sunt, quædam privatæ vicinales:' ib. 'Vicinales sunt viæ, quæ in vicis sunt, vel quæ in vicos ducunt.'—4 Magl. *animum r. incendit.*—5 Medicei, Thuan. quatuor Leid. Coll. N. Mss. Bong. *equitum*, idque alteri præferunt Bern. Acidal. ad Vell. II. 130. 4. et Duker. ad Liv. XXI. 61. qui id. etiam reperit in Ms. Duisb. Add. Epistolam Avi ad Anton. Clementium subjunctam libris de Pecun. Vet. p. 697.—6 Sic Ven. Flor. Par. At vulg. *rest.*—7 Avo corrigenti *in Asia* suffragantur Medd. Thuan. Leidd.

NOTÆ

Sinus Corinthiaci, ab isthmo ad Eliorum agrum.

[w] *Decernunt*] Missis in Gytheum, a Nabide obsessum, militibus.

[x] *Cujus in eo bello tanta virtus*] Multis præliis propter Spartam Philopœmen Nabidem vicit, eoque ab Ætolis occiso, Achæis junxit Spartiatas contra Ætolos, qui Spartam invadere cogitabant.

[y] *Flaminino Romano*] Qui, victoriis in Philippum et Nabidem relatis, magnum nomen sibi confecerat.

[z] *Mille equites*] De equitibus nihil habent Appian. et Liv. qui peditum M. 16. Hannibalem petiisse volunt.

[a] *In Asiam regi sedenti*] Auctor tamen fuit Antiocho, si Livio credimus, ut in Græciam exercitum transportaret.

grantibus[b] ducem tantum deesse; et Italiam notiorem sibi nunc, quam pridem fuisset:[8] sed nec Carthaginem quieturam, sociamque se ei sine mora præbituram.'

CAP. IV. 1. Cum regi consilia placuissent, mittitur† Carthaginem unus ex comitibus Hannibalis, qui in bellum cupidos hortetur, 'Hannibalemque cum copiis affuturum' nuntiet; 'nihil' dicat 'partibus[1] nisi animos Carthaginiensum deesse: Asiam et vires belli et sumtum præbituram.'[l] 2. Hæc cum perlata[2] Carthaginem essent, nuntius ipse ab inimicis Hannibalis[c] comprehenditur, et perductus[3] in senatum[4] cum interrogaretur, 'ad quem missus esset,' Punico[5] ingenio respondit,[d] 'se ad universum senatum[e] missum: nec enim hoc opus singulorum sed universorum esse.' 3. Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant,[m] tacitus conscensa nave ad Hannibalem revertitur: quo cognito, Carthaginienses ultro[6] rem Romam per legatum[7] deferunt.

[l] *Dicat nihil deesse principibus ad bellum paratis, nisi ut Carthaginienses illis faveant; et Antiochum regnantem in Asia daturum et exercitus et sumtus ad bellum gerendum.*

[m] *An eum mittant Romam ut probent Romanis rempublicam non esse consciam criminis Hannibalis.*

Bodl. Coll. N. Periz. ed. Rom. Ald. Junt.—8 Plerique Mss. ed. Rom. Bech. Ald. Junt. *fuisse.* Periz. *et It. not. nunc, quam pr. sibi esse.*

1 Ald. Junt. *patribus.*—2 Sic Med. 2. Magl. Bodl. Leid. 2. 5. Periz. a pr. m.—3 Novem Mss. ed. Rom. *perductusque.*—4 Periz. *perductusque in senatu.*—5 Magl. Ald. Junt. *Punico usus.* Ita Liv. XXXIV. 61. de eod. 'Aristo, Punico ingenio inter Pœnos usus, tabellas conscriptas celeberrimo loco supra sedem quotidianam magistratus prima vespera suspendit.'—6 Ald. Junt. *statim.*—7 Bech. Ven. Flor. Med. *statim R. leg.*—8 Leid. 4. Periz. Ald. Junt. *conv. Ant.* Medicei, Leid. 2. 5. *cum Ephesum* (Med. 2. *Ephesi*) *conv. Antiocho mand. sen.*

NOTÆ

[b] *Hispanis bello flagrantibus*] Quibus acre bellum diu cum Catone fuerat, et etiam nunc erat cum Fulvio Nobiliore.

† A. M. 3861. Ol. 146. 4. U. C. 560. Ant. Ch. 191.

[c] *Ab inimicis Hannibalis*] Carthaginis cives duas in factiones erant divisi, quarum altera Hannibali infensissima, cujus princeps erat Hanno; altera ipsi favebat, quæ ab illius patre Hamilcare, cognomento Barcha, Barchina dicebatur.

[d] *Punico ingenio respondit*] Non quod ille Pœnus esset, sed quod inter Pœnos versaretur: fuit enim Aristo mercator Tyrius, ex Appian.

[e] *Se ad universum senatum*] Quo facilius senatum populo suspectum redderet, tabellas supra sedem magistratus sub vesperam suspendit, in quibus scripserat se privatim ad neminem, sed ad senatum publice, missum: deinde tertia vigilia navem conscendit, auctore Liv.

4. Romani quoque ad Antiochum legatos misere,[f] qui sub specie legationis et regis apparatum specularentur, et Hannibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum invisumque regi redderent.[n] 5. Itaque legati cum Ephesi convenissent[g] ad Antiochum,[8] mandata ei senatus tradunt. 6. Dum responsum expectant, omnibus diebus assidui circa Hannibalem fuere, dicentes, 'timide eum a patria recessisse, cum pacem Romani, non tam cum republica ejus[9] quam cum eo factam, summa fide custodiant: 7. nec bella eum Romanorum magis odio quam patriæ amore gessisse, cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur.[o] Has enim publicas inter populos, non privatas inter duces, bellandi causas esse.' Inde res gestas ejus laudare. 8. Quorum[10] sermone lætus, sæpius cupidiusque cum legatis colloquebatur, ignarus, quod familiaritate Romana odium sibi apud regem crearet. 9. Quippe Antiochus tam assiduo colloquio reconciliatam ejus[11] cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum, sicuti solebat, referre; expertemque totius consilii, veluti[12] hostem proditoremque suum, odisse cœpit. Quæ res tantum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit.[p]

[n] *Aut redderent illum suspectum regi, assidue cum eo colloquendo.*
[o] *Cum optimus quisque debeat vitam fundere pro patria.*
[p] *Quod effecit, ne bellum tanto apparatu illatum bene succederet, quia deerat dux peritus artis militaris.*

tr. Præstat vulgatum. Inf. XLIII. 3. 8. ex Leid. 5. ed. Bech. Rom. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. 'Itaque ad regem...amicitiam petentes conveniunt.' Liv. XXIX. 10. 'Quingenti fere Numidæ ad eum convenerunt.'—9 *Ej.* in ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. desideratur.—10 Magl. Leid. 2. Periz. Ald. Junt. *Quarum;* et *colloquitur* eæd. edd. cum quatuor aliis. Rom. *quare.*—11 *Ejus* abest Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *Rec. ejus* R. Par. *Rec. ei* Magl.—12 Octo Mss. ed. Bech. Ald. Junt.

NOTÆ

[f] *Legatos misere*] Publium Sulpicium, P. Villium, et P. Ælium. Addunt Liv. Appian. Zonar. et Val. M. Africanum, qui, dum cum Hannibale colloquitur, ab eo quæsiisse fertur, quem maximum imperatorem crederet. Hannibal primas Alexandro Macedoni, secundas Pyrrho, tertias sibi, tribuit. Tum subridens Scipio, Quidnam tu diceres, inquit, si me vicisses, Hannibal? Cui subjecit ille: Non primas Alexandro, sed mihi, tribuerem. Hæc refert Plut.

[g] *Cum Ephesi convenissent*] Ægrotante Sulpicio, solus Villius Apameæ occurrit Antiocho, qui audita filii morte colloquia diremit, quæ tamen paulo post Ephesi renovata.

10. Senatus mandata fuerant, 'ut[13] contentus terminis Asiæ[h] esset, ne [14] ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret.' Quibus spretis, non accipiendum bellum statuit, sed inferendum.

CAP. V. 1. Dicitur,[1] cum frequenter de bello consilium habuisset, remoto Hannibale,[2] tandem eum vocari jussisse,[‡] non ut ex sententia ejus aliquid[3] ageret, sed ne per omnia eum sprevisse videretur; omnibusque perrogatis[i] postremum interrogasse.[k] 2. Quo ille animadverso, 'intelligere se' professus est, 'non quia egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum, se vocatum: tamen et odio Romanorum, et amore regis, apud quem solum tutum sibi exilium relictum sit, se viam gerendi belli edisserturum.' 3. Veniam deinde libertati præfatus,[q] 'nihil se aut consiliorum aut cœptorum præsentium probare' ait: 'neque sedem belli Græciam sibi placere, cum Italia uberior materia sit: 4. quippe Romanos vinci non nisi armis suis posse; nec Italiam aliter, quam Italicis viribus subigi: siquidem diversum ceteris mortalibus esse illud et hominum et belli genus.[4] 5. Aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros diripuisse,[5]

[q] *Petiit a rege ut veniam sibi daret, si forte liberius loqueretur.*

aliæque *et v.*—13 *Ut* abest a Mss. quorum plerique dant *As. term.* et *ne ipsis As. ingr.*—14 Ald. Junt. *nec.*

1 Mss. Bong. Coll. N. *Dic. enim.*—2 Decem Mss. ed. Rom. *cons. r. H. hab.* —3 Periz. *id,* sc. bellum, ut interpretatur Wopkens.—4 Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *illud et b. g. et hom.*—5 Mss. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *rapuisse.* Virgil. II. Æn. 374. 'Alii rapiunt incensa ferunt-

NOTÆ

[h] *Ut contentus terminis Asiæ*] Ut Græcos omnes in Asia legibus suis vivere et sui juris esse sineret. Quibus spretis, Rhodios, Byzantios, Cyzicenos Romanis fœdere jungi permisit: Æoles vero et Ionas, Asiæ regibus parere solitos, eod. jure esse voluit: quod cum non probarent legati, re infecta, Romam redierunt, teste Appian.

‡ A.M. 3863. Ol. 157. 2. U.C. 562. Ant. Ch. 189.

[i] *Omnibus perrogatis*] 'Perrogare' est, omnes peragere sententias: quo verbo utuntur Liv. et Tac. ubi *prærogare* male legitur.

[k] *Postremum interrogasse*] Primus tamen sententiam rogatus est, ex Appian.

urbes aliquas expugnasse: cum Romano, seu occupaveris prior aliqua,[6] seu viceris, tamen[7] etiam[8] cum victo et jacente luctandum esse.[r9] 6. Quamobrem, si quis eos in Italia lacessat, suis eos opibus, suis viribus, suis armis posse vincere, sicut ipse fecerit. 7. Sin vero quis illis Italia velut fonte virium cesserit, perinde falli, ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis jam aquarum molibus avertere vel exsiccare velit.[s] 8. Hæc et secreto se censuisse, ultroque ministerium consilii sui obtulisse; et nunc præsentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationem gerendi cum Romanis belli; eosque foris invictos, domi fragiles esse. 9. Nam prius illos urbe quam imperio,[1] prius Italia quam provinciis, exui posse: quippe et a Gallis captos et a se prope deletos esse; neque se unquam victum prius, quam terris eorum cesserit. Reverso Carthaginem statim cum loco fortunam belli mutatam.'[m]

Cap. vi. 1. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erant; non utilitatem rei cogitantes, sed verentes, ne pro-

[r] *Valere plurimum ad alia bella feliciter gerenda, si prior vel tempus vel locum commodum occupaveris, vastaveris agros, urbes aliquas expugnaveris; sed etiam si Romanos viceris, vel urbes ceperis, tum etiam pugnandum est cum iis quos putabas victos et jacentes.*

[s] *Si quis vero permiserit illos possidere Italiam, unde sumebant omnes vires; illum tam falli, quam si vellet exsiccare vel avertere amnes, non incipiendo ab iis locis in quibus fontes oriuntur, sed ab iis in quibus simul juncti magnum fluvium efficiunt.*

que Pergama.' Lucan. III. 98. 'Namque ignibus atris Creditur, ut captæ, rapturus mœnia Romæ, Sparsurusque Deos,' et VI. 14. 'Dyrrachii præceps rapiendas tendit ad arces.' Interp. vetus libri Jobi XX. 19. 'Domum rapuit,' et Proph. Michææ II. 2. 'Rapuerunt domos.'—6 Bech. *aliquam*. Magl. ed. Rom. Flor. Par. Ald. Junt. *aliqua ratione*.—7 Vulg. *tum*. Medd. Leidd. Bodl. Cant. Thuan. ed. Rom. Par. Ald. Junt. *tamen*, quod vulgato præfert Wass. ad Sall. Ju. 26. et seq. *cum* adv. Schef. merito tuetur—8 Periz. *tamen et*.—9 Bech. Ven. Flor. Med. *est*.

NOTÆ

[1] *Prius illos urbe quam imperio*] Sic ap. Vell. dux Samnitium Pontius Telesinus dicebat, delendam esse Romam; adjiciens nunquam defuturos raptores alienæ libertatis lupos, nisi sylva, in quam refugere solerent, exscinderetur.

[m] *Fortunam belli mutatam*] Non procul ab Adrumeto decretorio certamine penitus devictus est Hannibal fortitudine Scipionis, Lælii, et Masinissæ.

bato consilio ejus primum apud regem locum gratiæ occuparet. 2. Et[1] Antiocho non tam consilium quam auctor displicebat, ne gloria victoriæ Hannibalis, non sua esset. 3. Omnia igitur variis assentationum[2] adulationibus corrumpebantur: nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hyemem in luxuriam[3] lapsus,[n] novis quotidie nuptiis deditus erat. 4. Contra Acilius Romanus consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma, ceteraque bello necessaria summa industria[4] parabat; civitates socias confirmabat, dubias illiciebat: nec alius exitus belli, quam apparatus utriusque partis fuit. 5. Itaque, prima belli congressione[5][o] cum cedentes suos rex cerneret, non laborantibus auxilium tulit: sed fugientibus se ducem præbuit,[p] castraque ditia victoribus reliquit. 6. Deinde, cum in Asiam, præda Romanis occupatis, fugiendo pervenisset, pœnitere neglecti consilii cœpit; revocatoque in amicitiam Hannibale, omnia ex sententia ejus agere. 7. Interim nun-

1 Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *At.*—2 Vulg. *assentantum.* Codex Pelerini, teste Bong. *assentantium.* Verum *assentationum* merito præferunt Bern. ad h. l. et Davis. ad Cæs. III. B. C. 83. ubi male editum 'assentantum generibus;' idemque firmant Medicei, Magl. Leid. 2. 3. 4. 5. Bodl. Periz. ed. Jens. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ita sup. præf. 9. 'Obtrectationis invidia.' Ald. Junt. *assentatorum.*—3 Med. 1. *luxoriam.* Ita *luxorioso* in Ms. Flor. Pandectarum L. II. de Dolo m.—4 Junt. Ald. *sum. ope et ind.*—5 Modius malebat *coitione*, Schef. *conlisione*, pro *conditione*, quam vocem in omnibus Mss. extare ait Modius: idemque dant tres Leid. Thuan. Coll. N. et C. C. verum reliqui vulgatum tuentur. xv. 1. 6. 'Demetrius prima belli congressione a Ptolemæo vincitur,' et xxxix. 3. 12. 'Repetita prælii congres-

NOTÆ

[n] *Per hyemem in luxuriam lapsus*] Antiochus enim, occupatis Demetriade, Chalcide, et aliis urbibus, quasi re bene gesta, hyemem in deliciis Chalcidi traduxit.

[o] *Prima belli congressione*] Cum omnia cedere Romanis videret Antiochus, relicta Chalcide, petiit Thermopylas; unde accivit Ætolos, qui juga montium occuparent, dum ipse fauces defenderet, ne Romanis pateret aditus; cum consul Acilius Glabrio hostes fortiter aggressus in castra pepulit; unde expelli vix potuissent, nisi Porcius Cato legatus consulis Ætolos, qui juga obsederant, in fugam conjecisset.

[p] *Fugientibus se ducem præbuit*] In os ictus lapide Antiochus, excussisque dentibus, Elateam, tum Chalcidem, deinde Ephesum fugit; dum Acilius, direptis illius castris, Eubœam, Heracleam ex Ætolis, aliasque Græciæ civitates, seu vi, seu metu, recepit.

tiatur, Æmilium,[6][q] Romanum[7] ducem, cum octoginta rostratis navibus in[8] bellum navale a senatu missum, adventare: quæ res illi spem restituendæ fortunæ dedit. 8. Itaque, priusquam sociæ civitates ad hostes deficerent, decernere navali prælio[r] statuit, sperans cladem, in Græcia acceptam, nova posse victoria[9] aboleri. 9. Tradita igitur Hannibali classe, prælium committitur. Sed nec Asiani milites Romanis,[s] neque naves eorum pares rostratis navibus fuere; minor tamen clades[t] ducis solertia fuit. 10. Romam nondum opinio victoriæ[u] venerat, et idcirco in consulibus creandis suspensa civitas erat.[‘]

‘ *Cives dubitabant quos consules eligerent, quia nondum fama de victoria relata Romam pervenerat.*

sione.’—6 Med. 1. *I. n. ei Emilium.* 2. *I. n. ei C. Julium.* Leid. 3. *I. n. ei Levinum.* Ven. *I. n. ei L. Nevium.* Flor. Par. Ald. Junt. *I. n. ei Livium Menenum.* Bech. Med. *I. n. ei Livium Nevium.* Magl. *I. n. ei Livium*; idemque in quibusd. Mss. reperit Bong. et amplectitur Perizon. qui margini editionis Bernecceri ascripserat: ‘Ei Livium. Veriss. est hæc lect. Vid. Liv. XXXVI. 42. Hinc Rhodii ap. Liv. XLV. 22. ‘C. Livium, L. Æmilium Regillum interrogate.’ Nam Livius ante Regillum in Asia classi præfuit.’ Priore l. Livius ait: ‘C. Livius præfectus Romanæ classis cum quinquaginta navibus tectis profectus ab Roma Neapolim, quo ab sociis ejus oræ convenire jusserat apertas naves, quæ ex fœdere debebantur,’ &c. et paulo post: ‘Livius una et octoginta rostratis navibus, multis præterea minoribus, quæ aut apertæ rostratæ, aut sine rostris speculatoriæ, erant, Delum trajecit.’—7 Magl. Leid. 5. *Romanorum*, et cum octo aliis Mss. et vett. edd. *cum octog.* Vulg. *cum* abest. Vincent. VI. 56. ‘Interea nuntiatur Antiocho Æmilium Romanorum ducem cum,’ &c. et in marg. *Menenium, Nemium*: et ex pr. ed. *Junium.*—8 Periz. ed. Rom. *ad.*—9 Medd. Magl. Leid. 2. Periz. *victoriæ gloria aboleri.* Bodl. *victoria gloriæ.*

NOTÆ

[q] *Æmilium*] Regillum prætorem, qui recens multas naves ex Italia Livii Salinatoris classi junxerat.

[r] *Decernere navali prælio*] Contra Antiochum quinquies pugnatum est. 1. Atilius classis Romanæ præfectus Isidorum ducem ad Andrum superavit. 2. Livius Salinator, Polyxenidam ad Phocæam. 3. Polyxenidas, simulata proditione, ad Samum Pausistratum Rhodiorum ducem. 4. Rhodii, classe reparata, Hannibalem et Apollonium ad Eurymedontem Pamphyliæ fl. 5. Æmilius, Eumenes, et Rhodii, Polyxenidam ad Myonnesum magna clade vicerunt.

[s] *Nec Asiani milites Romanis*] Duo prælia confundit Justin. nec enim in Romanos sed in Rhodios ad Eurymedontem pugnavit Hannibal, qui jam in cornu sinistro vicerat, dum superato dextro cornu, ab universa classe oppressus, fugam capessivit: Polyxenidas vero ad Myonnesum cum Romanis et Rhodiis decertavit, hi naves 80., ille 92. habebat; sed Romani militum robore, Rhodii agilitate navium, et arte remigum, Asianos superabant.

[t] *Minor tamen clades*] 42. naves amissæ, quarum 13. captæ, ceteræ vel incensæ vel demersæ, 2. Romanorum fractæ, una Rhodiorum capta.

[u] *Nondum opinio victoriæ*] Fallitur Justin. eod. enim anno et Scipio con-

CAP. VII. 1. Sed adversus Hannibalem ducem quis melior quam Africani frater[w] crearetur, cum vincere Pœnos opus Scipionum esset? 2. Creatur igitur consul Lucius Scipio: eique datur legatus frater[x] Africanus; ut intelligeret Antiochus, non majorem fiduciam se in Hannibale victo, quam Romanos in victore Scipione habere.[u] 3. Trajicientibus in Asiam Scipionibus exercitum, jam utrobique[y] profligatum bellum nuntiatum est; victumque Antiochum terrestri, Hannibalem navali bello invenerunt.[w] 4. Primo igitur adventu eorum, legatos pacem petentes[z] ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium,[1 a] quem rex parvo navigio trajicientem ceperat. 5. Sed Africanus, 'privata beneficia a rebus publicis secreta[2] esse' dixit;[3] 'aliaque esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vitæ ipsi præponantur. 6. Proinde gratum se munus accipere, privatoque impendio munificentiæ regis responsurum.' 'Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neque gratiæ dari, neque de jure

[u] *Ut cognosceret Antiochus se non debere potius sperare victoriam a fortitudine Hannibalis, quam Romanos a virtute Scipionis, qui illum vicerat.*

[w] *Dum Scipiones transportant exercitum in Asiam, ipsis nuntiatum est Antiochum terrestri navalique prælio superatum fuisse.*

1 Meliores Mss. *petentes Ant. ad eos m. p. d. Af. f. fil. ips.*—2 Bech. Ald. Junt. *segregata*. Bodl. *pr. ben. reb. p. privata.*—3 Flor. *segregata duxit.*—

NOTÆ

sul in Græciam missus est, et Æmilius prætor classi præfectus est.

[w] *Africani frater*] L. Cornel. Scipio, quem rei militaris imperitum dicit Appianus: quod tamen vero simile non videtur, cum tot annis, duce Africano fratre, in Hispania et Africa meruerit, teste Liv.

[x] *Eique datur legatus frater*] Creati consules fuerunt Lælius et L. Scipio, quorum alter Africani frater, alter amicus: Græciam uterque cupiebat, cum frequenti senatu dixit Africanus, se fratri suo legatum fore, si Græciam ipsi decrevissent.

[y] *Jam utrobique*] De terrestri victoria Romam allatum fuerat.

[z] *Legatos pacem petentes*] Heraclidem Byzantium, qui Antiochi nomine spondebat se nihil moturum in Græcia, cessurum urbibus Asiæ, de quibus disceptatum fuerat, et impensarum mediam partem persoluturum.

[a] *Ferentes ipsius filium*] Non eo tempore Scipionis filium, sed paulo post, remisit, dum Scipio Eleam delatus ægrotaret: quod tam gratum accidit Africano, ut auctor regi fuerit, ne in aciem prius descenderet, quam in castra se rediise audiisset.

patriæ decidi[4] posse' respondit.[x] 7. Nam neque de redimendo filio unquam tractavit, nec senatum de eo agere permisit; sed, ut dignum majestate ejus erat, 'armis se recepturum filium'[b] dixerat.[5] 8. Post hæc leges pacis dicuntur: 'Ut Asia Romanis cederet: contentus Syriæ regno esset: naves universas, captivos, et transfugas traderet; sumtumque omnem belli Romanis restitueret.' 9. Quæ cum nuntiata Antiocho essent, 'nondum ita victum se esse' respondit, 'ut spoliari se regno pateretur; bellique ea irritamenta, non pacis blandimenta esse.'[y]

Cap. viii. 1. Igitur cum ab utrisque bellum pararetur, ingressique Asiam[c] Romani Ilion[1] venissent,[2][d] mutua gratulatio Iliensium ac Romanorum fuit,[e] Iliensibus 'Æneam ceterosque cum eo duces a se profectos,' Romanis 'se ab his procreatos' referentibus. 2. Tantaque lætitia omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes et liberos solet. 3. Juvabat Ilienses, nepotes suos, Occidente et Africa domita, Asiam ut avitum regnum vindicare, 'optabilem Trojæ ruinam fuisse' dicentes, 'ut tam feliciter renasceretur.' 4. Contra Romanos, avitos lares, et incunabula majorum, templaque ac Deorum simulacra inexplebile desiderium videndi tenebat.[z] 5. Profectis ab

[x] *Respondit munus esse sibi gratum, quod filium remiserit, et se responsurum liberalitati regis privatis opibus: sed, quod spectaret ad bellum et pacem, nullam gratiam dare se posse Antiocho, quia Roma patria sua nil amittit de jure suo ob munus privatum.*

[y] *Et hæc proponi a Romanis ut bellum accenderetur, non ut pax fieret.*

[z] *Contra, Romani ardebant desiderio inexplebili videndi lares avitos, et incunabula majorum, templaque et statuas Deorum.*

4 Med. 2. *decedi.* Periz. *neq. j. p. decedi.* Nihilo melius. Vid. Avum II. Obs. 6. p. 255.—5 Med. 2. *dixit.*

1 Decem Mss. ed. Rom. *Ilium.*—2 Rom. *perven.*—3 Bech. *et c.* Ven. Flor.

NOTÆ

[b] *Filium*] Illum Pub. Æmilii fil. facit Appian. a Scipione adoptatum: sed male; fuit enim Scipionis fil. captus ab Antiocho, dum e Græcia in Asiam trajicit, qui postea Æmilii filium adoptavit.

[c] *Ingressi Asiam*] Occupata Lysimachia, quam imprudenter deseruerat Antiochus, per Chersonesum et Hellespontum, Eumenis opera, non obsistente Antiocho, trajecerant.

[d] *Ilion venissent*] Urbem Phrygiæ Minoris, juxta montem Idam et oram littoralem.

[e] A. M. 3864. Ol. 147. 3. U. C. 563. Ant. Ch. 188.

Ilio Romanis[e] Eumenes rex cum auxiliis occurrit:[f] nec multo post prælium cum[3] Antiocho commissum.[4][g] 6. Cum in dexteriore cornu[h] pulsa legio Romana majore dedecore, quam periculo, ad castra fugeret, M. Æmilius[5] tribunus militum,[i] ad tutelam castrorum relictus, 'armare se[6] milites suos et extra vallum progredi' jubet, strictisque gladiis fugientibus minari, 'morituros' dicens, 'nisi in prælium revertantur, infestioraque sua,[7] quam hostium castra inventuros.' 7. Attonita tam ambiguo periculo legio, comitantibus commilitonibus, qui fugere eos prohibuerant, in prælium revertitur, magnaque cæde edita, initium victoriæ fuit. 8. Cæsa hostium quinquaginta millia,[k] capta undecim.[8] Antiocho, pacem petenti, nihil ad superiores conditiones

Par. Ald. Junt. *est c.*—4 Magl. Periz. ed. Rom. *prælio c. A. commisso.*—5 'M. Æm.' etiam Livio XXXVII. 43. dicitur: cum vero Leid. 3. det *Mennius Æm.* et Coll. N. *Memmius Æm.* prænomen huj. Æmilii *Manius* fuisse suspicor.—6 Flor. Par. *armare mil.* Melius Ald. Junt. *armari mil.*—7 Med. 2. *strictisque gl. fug. minari mortem; dicens, ni in pr. rev. infestiora sua. Infestiora sua* etiam scriptum in Periz. atque in eod. et Magl. Leid. 1. 3. 4. ed. Rom. *ni* pro *nisi*: ut ap. Liv. d. l. 'Minæ exinde erant, in perniciem suam cæcos ruere, ni dicto parerent.'—8 Bech. Flor. Ald. Junt. XI. *milia.*—9 Periz. *Romanos neq.*—10 Thuan.

NOTÆ

[e] *Profectis ab Ilio Romanis*] Ad caput amnis Caici tendit Scipio, Hermumque non procul a Magnesia juxta montem Sipylum transgressus est, ubi castra posuerat Antiochus.

[f] *Cum auxiliis occurrit*] Eumenes copias jam diu cum Romanis junxerat.

[g] *Prælium cum Antiocho commissum*] Dum certamen Antiochus detrectat, convocati ad consilium a Domitio legato milites, conclamant undique, duceret extemplo in hostem; quare aciem instruxit ut castra per fossas invaderet: tum Antiochus, ne suorum minueret animos, eductis copiis, pugnæ copiam fecit.

[h] *In dexteriore cornu*] Dum cornu sinistrum Eumenes cum Cretensibus sagittariis, clamore et missilibus vertit in fugam, Antiochus in dextro Romanos in castra fugere compulit.

[i] *M. Æmilius tribunus militum*] Qui cum 2. M. Thracum et Macedonum, dum instanti regi acriter resisteret, Attalus Eumenis frater, fugato dextro cornu, tantam impressionem fecit, ut Antiochus novam e castris aciem existimans, converso equo, fugerit; primum Sardos, tum Apameam, deinde, superato Tauro, in Syriam.

[k] *Cæsa hostium quinquaginta millia*] 70. peditum M. habebat Antiochus, ex Appian. quibus 12. M. equitum addit Livius; Romanis 30. M. peditum, ex Appian. sociis 22. M. peditum, equitatus minor 3. M. fuit, ex Liv. 50. M. peditum cæsa, equitum 4. M. mille et 500. capti. Ex Romanis 300. pedites, 24. equites, ex Eumenianis 25. ceciderunt. Romani milites, direptis castris, clamabant: 'Fuit rex Antiochus magnus.'

additum,[a] [1] Africano prædicante,[m] 'neque Romanis,[9] si vincantur, animos minui;[10] neque, si vincant, secundis rebus insolescere.' 9. Captas civitates inter socios divisere Romani,[n] aptiorem gloriam quam[11] possessiones voluptarias judicantes:[12] quippe victoriæ gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.[b]

[a] *Dum Antiochus pacem petit, nihil additum ad conditiones quas Africanus prius proposuerat.*

[b] *Judicantes reipublicæ utilius esse possidere gloriam, quam regiones aptas ad fovendas voluptates: efficiendum enim esse, ut gloria ob victoriam relatam tribueretur Romanis; opes vero, quæ pariunt luxuriam, sociis relinquerentur.*

Leid. 4. *Romanes neq. s. v. animis m.* Medicei, Leid. 5. *Romanos neq. s. v. animos minuere.* Ap. Liv. d. l. Scipio Africanus ait: 'Animos, qui nostræ mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque: neque eos secundæ res extulerunt, neque adversæ minuerunt.'—11 Coll. N. Periz. ed. Jens. Bech. Ven. Med. Par. *divisere:* (Periz. *dividere*) *muneris Rom. apt. Asiam q.*—12 Med. 1. *divisere; minus* (ita etiam Leid. 2. 5. Bodl.) *Rom. apt. Asiam quam possessionem j.* Med. 2. *div. muneris Romano apt. Asiam quam poss. voluntarias j.* Magl. ed. Flor. Ald. Junt. *divisere, muneris R. apt. glorium, quam poss. voluntarias* (Magl. *voluptuarias poss.*) *jud.* F. scripsit Auctor *divisere, muneri Romani apt. Asiam quam possessioni voluptariæ jud.* Gell. I. 13. 'Quem [malum] esse magis idoneum aptioremque faciendo arieti existimabat.' Jens. Bech. Med. Par. etiam dant *voluntarias.* Ven. *voluntaria.*

NOTÆ

[1] *Nihil ad superiores conditiones additum*] Legatis respondit Africanus: 'Europa abstinete, Asiaque omni, quæ cis Taurum est, discedite; pro impensis in bellum factis, quindecim millia talentorum Euboicorum dabitis;' i. e. 21. milliones Francorum. Deinde jussus est Antiochus 20. obsides tradere, et inter eos Hannibalem et Thoantem Ætolum: statutumque est, ne ipsi seu naves seu elephantos ultra statutum numerum habere liceret. Acceptis conditionibus pacis Antiochus benigne sibi a populo Romano factum dixisse fertur, quod, magna cura liberatus, modicis regni terminis uteretur. Quæ pluribus narrant Liv. et Appian.

[m] *Africano prædicante*] Qui prælio non affuerat, sed ab Elea, ubi primum viæ pati laborem potuit, Sardes venerat.

[n] *Inter socios divisere Romani*] Dum inde Eumenes ipse sibi, hincque Rhodiorum legati Rhodiis, quæ Antiocho erepta fuerant, tribui poscerent; decrevit senatus ut Lycia et Caria usque ad Mæandrum Rhodiis, civitates aliæ, quæ Attali vectigales fuissent, Eumeni cederent: quæ vero Antiocho paruissent prius, sui juris essent, ut referunt Liv. et Polyb.

LIBER XXXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Ætoli libertate spoliantur. Bellum inter Messenios et Achæos. Philopœmen captus et veneno interemtus: unde Messeniorum clades. 2. Antiochus Syrus, dum sacrilegio sibi providere putat, interficitur. Senatus Romanus Philippo parcit, ob Demetrii filii virtutem: cui Perseus frater invidet, et Demetrium impiis artibus de medio tollit. 3. Philippi obitus, et belli apparatus adversus Romanos, Gallis ad hujus belli societatem pertractis: de quorum migrationibus subjicitur narratio. 4. Bellum inter Prusiam et Eumenen, in quo Hannibalis opera Prusias superior evadit. Pace inter reges sancita, Romani Hannibalem persequuntur. Is hausto veneno legationem morte prævenit. Adjunctum ejusdem Hannibalis elogium.

CAP. I. 1. Ætoli, qui Antiochum in bella Romana impulerant,[1] victo eodem, soli adversus Romanos, et viribus impares, et omni auxilio destituti remanserunt:[2] [a] 2. nec multo post victi,[b] libertatem, quam illibatam adversus dominationem Atheniensium et Spartanorum inter tot[3] Græciæ civitates soli retinuerant, amiserunt.[†] [c] 3. Quæ conditio

1 Bodl. *qui in bella Rom. Ant. imp.* Vincent. VI. 58. 'compulerant.'—2 Rom. Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *remanserant.*—3 *Tot* abest a Flor. Ald. Junt.—

NOTÆ

[a] *Auxilio destituti remanserunt*] Legati ab Ætolis Romam de pace missi, dum beneficia in populum Romanum collata, et in bello Philippico fortitudinem suam paulo magnificentius quam par esset, prædicant; continuo jussi sunt templo, eo die Roma, intra 15. dies Italia excedere, iisque bellum decretum est, ut testatur Liv.

[b] *Post victi*] Cum Ætolia Fulvio consuli obvenisset, ipse, Ambracia obsidione cincta, Ætolorum conatus sæpe refutavit: quare, usi deprecatoribus Atheniensibus et Rhodiis, pacem iterum petierunt.

[c] *Amiserunt*] Conventum est ut 500. Euboica talenta darent, captivi et perfugæ Romanis redderentur, ne

tanto amarior illis, quanto serior fuit,[a] reputantibus tempora illa, quibus tantis Persarum opibus, domesticis viribus, restiterint; quibus Gallorum violentiam, Asiæ Italiæque terribilem, Delphico bello fregerint.[4] Quæ gloriosa recordatio magis[5] desiderium libertatis augebat. 4. Dum hæc aguntur, medio tempore inter Messenios et Achæos de principatu primo dissensio,[d] mox bellum ortum est.[e] 5. In eo nobilis[f] Achæorum imperator Philopœmen capitur:[6] non quia pugnando vitæ pepercerit, sed dum suos in prælium revocat,[g] in transitu fossæ equo præcipitatus, a multitudine hostium oppressus est. 6. Quem jacentem[h] Messenii, seu metu virtutis, seu[7] verecundia dignitatis, interficere ausi non fuerunt. 7. Itaque[8] velut in illo omne bellum confecissent,

[a] *Quæ amissio libertatis attulit illis dolorem tanto majorem, quanto diutius eam conservarant.*

4 Sic Med. 1. Magl. Leidd. Periz. Bodl. Coll. N. ed. Rom. *restiterint* et *fregerint*. Vulg. *restiterant* et *fregerant*.—5 *Magis* pro *majus* ex Junt. cui consentit Ald. restituit Græv. nec aliter scriptum in Leid. 4. Eæd. edd. cum Bech. Flor. Med. Par. Q. *sola gl. rec.*—6 Ita ed. Rom. Ald. Junt. *Primo contentio*, et *In eo nob. Ach. Philopomenes imperator capitur* Bech. Ven. Flor. Med. Par. *In eo bello nob. Ach. imp. P. capitur* Periz. at Vincent. VI. 60. 'His temporibus inter Mess. et Ach. de pr. primo dissensio, mox bellum exortum est, in quo nob. ille Ach. imp. Philopomenes cap.'—7 *Seu* pro *vel* restituit Græv. ex Junt. cui astipulantur Med. 2. Magl. Leidd. Bodl. Reg. Coll. N. Thuan. Periz. ed. Rom. Ald. Vincent. 'Quem captum Messenii verecundia dignitatis ausi interficere non sunt.'—8 Med. 2. Magl. Leid. 2. 5. Periz. ed. Rom. Ald.

NOTÆ

aliquam urbem Ætoli sui juris facerent, quæ in amicitiam populi Romani venisset.

† A. M. 3865. Ol. 147. 4. U. C. 564. Ant. Ch. 187.

[d] *Dissensio*] In Achæorum societatem recepti nuper Messenii ab eorum concilio desciverant, id agente Dinocrate homine improbo, et privatim infenso Philopœmeni.

[e] *Mox bellum ortum est*] Dum coronam, ex Liv. seu Colonidem, ex Plut. Messeniæ urbem, Dinocrates occupare cogitat; Philopœmen annum agens septuagesimum, licet febri laborans, Argis Megalopolim, stadia amplius 40. distantem, uno die contendit.

[f] *Nobilis*] Et victoriarum numero, et prætoris dignitate; octavam enim id temporis præturam gerebat.

[g] *In prælium revocat*] Fugato Dinocrate, cum Messenii 500. supervenissent, veritus Philopœmen ne circumveniretur, per loca impedita se recipiebat: sed, dum subinde in hostem irruit, forte prolapsus equus ipsum effudit in terram, ubi, capite ad saxum alliso, sine voce jacuit. Ita narrat Plut.

[h] *Quem jacentem*] Vix apertis oculis caput sustulerat, cum a Messeniis, manibus revinctis post terga, captivus adductus est.

captivum per universam civitatem, in modum triumphi, circumduxerunt,[b] effuso obviam populo, ac si suus, non hostium imperator adventaret. 8. Nec victorem Achæi avidius vidissent, quam victum hostes viderunt. Igitur eundem in theatrum duci jusserunt, ut omnes contuerentur, quem potuisse capi incredibile singulis videbatur. 9. Inde in carcerem ducto,[9] verecundia magnitudinis ejus, venenum[10] dederunt;[i] quod ille lætus, ac si vicisset, accepit,‡ quæsito prius, 'an Lycortas præfectus Achæorum,' quem secundum a se esse scientia rei militaris[11] sciebat, 'incolumis effugisset.' Quem ut accepit evasisse, 'non in totum' dicens 'consultum male Achæis,' expiravit.[c] 10. Nec multo post, reparato bello, Messenii vincuntur;[k] pœnasque interfecti Philopœmenis pependerunt.[l]

[b] *Quare, velut si omne bellum finitum esset per illius captivitatem, eum deduxerunt per totam urbem.*
[c] *Ubi audivit illum fugisse e pugna incolumem, expiravit, dicens, res Achæorum non omnino male habere.*

Junt. *It. læti v.*—9 Faber edidit *reducto:* Græv. malebat *deducto,* atque ita Bech. Ven. Med. Præstat vulgatum. Paulo ante: 'Eundem in theatrum duci jusserunt.' Cic. in Vatinium 9. 'Cum eum tu consulem in vincla duceres,' et paulo post: 'Per quem consul populi Romani non in carcerem, sed ad supplicium et ad necem duceretur.' Ulpian. L. 2. D. de In jus voc. 'Qui coërcere aliquem possunt et jubere in carcerem duci,' et Callistrat. L. 2. D. de Bonis damn. 'Non, ut quis in carcerem ductus est, spoliari eum oportet.' Eod. modo Lactant. IV. 22. dixit 'in judicium duci.' Add. Avum ad Livii Epit. LV. et Wopkens. ad h. l. Vincentius: 'Inde ei in c. ducto.'—10 Periz. *ven. ei.* Flor. Ald. Junt. *Deinde* (ita Bech.) *in carcerem educto...ven. ei. Ei* etiam, sed male, addunt Magl. Periz. ed. Bech. Ven. Med.—11 Medd. Magl. Bodl. Reg. Leid. 1. 2. 3. Coll. N. Periz. *sc. militari. Rei* etiam desideratur in Leid. 4. 5. Utraque loquendi ratio Auctori placuit: prior XXV. 5. 4. 'Scientiam certe rei militaris in illo viro tantam fuisse;' posterior V. 6. 9. 'Neque ea scientia militaris in his quos vincula, non castra continuerant.' Ap. Vincent. corrupte legitur 'justitia, militari scientia.'

NOTÆ

[i] *Venenum dederunt*] Dum illum reposcunt Achæi, metuens Dinocrates, ne qua forte pactione redderetur, primis tenebris famulum cum veneno mittit in carcerem, ubi morbo jacebat Philopœmen, qui animadverso homine erexit se ad sedendum, acceptoque poculo impavidus venenum bibit, teste Plut.

‡ A. M. 3871. Ol. 149. 2. U. C. 570. Ant. Ch. 181.

[k] *Messenii vincuntur*] Lycortas Achæorum prætor, vastatis Messeniorum finibus, tantis eos cladibus affecit, ut in eorum urbem, vel ab invitis, receptus fuerit.

[l] *Pependerunt*] Dinocrates sibi ipsi manus intulit, Messeniorumque pri-

CAP. II. 1. Interea in Syria rex Antiochus, cum gravi tributo pacis, a Romanis victus, oneratus esset, seu inopia pecuniæ compulsus, seu avaritia solicitatus, quia[1] sperabat se, sub specie tributariæ necessitatis,[d] excusatius sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte templum Elymæi[2] Jovis[m] aggreditur.[*] 2. Qua re prodita, concursu insularium,[3][n] cum omni militia[4] interficitur.[o] 3. Romæ, cum multæ Græciæ civitates questum de injuriis[5] Philippi[p] regis Macedonum venissent, et disceptatio in senatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, et legatos civitatium esset; turba querelarum[6] con-

[d] *Sperabat enim populos facilius excusaturos sacrilegia, quæ committeret; quia cogebatur magna tributa pendere Romanis.*

1 Leid. 4. Mss. Bong. *qui*. Melius Periz. ed. Bech. Med. *quia*. Quomodo Græv. legend. conjecerat.—2 Sic Ald. *Elimei* Med. 2.—3 Leid. 3. *insulanorum*. Lipsius margini ed. Bong. in qua extat *insularum*, ascripserat: 'An *incolarum?*' idemque dant Leid. 2. 5. Periz. Bodl. ed. Bech. Flor. Med. Ald. Junt.—4 Medd. Magl. Leid. 2. 5. Periz. ed. Rom. Flor. Ald. Junt. *milite*. Add. notam ad XI. 14. 5. *Militia* tuetur Vorst. de Latin. mer. Susp. cap. 2. p. 28.—5 Flor. Ald. Junt. *q. injurias:* ut XVIII. 7. 16. 'Exilii injuriam queritur.' Add. notam Schefferi. Eæd. omittunt *Maced.*—6 Periz. *querelantium*. De verbo 'querelari' egit G. J. Voss. IV. de Vit. Serm. 16. Leid. 3. 4. Coll.

NOTÆ

mates a Lycorta in vincula conjecti; Philopœmenis cineres cum funebri apparatu ad Achæos relati, urnam ferente Polybio Lycortæ fil. qui Romanam scripsit Historiam. Vult Oros. Philopœmenem occisum in Sicilia, sed male: Messana quippe Siciliæ eum in fraudem induxit.

[m] *Templum El.* [*Didymæi*] *Jovis*] *Elymæi Jovis* melius legeris.

[*] A. M. 3866. Ol. 148. 1. U. C. 565. Ant. Ch. 186.

[n] *Insularium*] I. e. incolarum: 'insulares' enim vocat templi custodes et accolas: templa enim Deorum a veteribus 'insulas' dici certum est.

[o] *Interficitur*] Dum Antiochus adversus Elymæos pugnat, cum omni exercitu deletus est, si Hieronymo credimus; cui consentit Strabo; non tamen Jovis, sed Beli, templum meminit: quod de Antiocho Magno Hieronymus, Scaliger de Epiphane, memorat. Aurel. Victor Antiochum vult occisum a satellitibus, quos in convivio temulentus pulsaverat. Ejus mortem, ut incompertam, Liv. et Appian. omiserunt.

[p] *Questum de injuriis Philippi*] Dum Thessali, Eumenes, et Rhodii per legatos in senatu queruntur, quod Philippus eorum urbes vel opprimeret, vel impositis præsidiis contra jus retineret; senatus, missa legatione, res ita composuit, ut Philippus iis urbibus cederet quæ sui non essent juris: quod cum ille præstare cunctaretur, civitatum legati instare acrius: quare missus a patre Demetrius, qui Romanorum leniret animos. Hæc Polyb. et Liv.

fusus adolescens repente obticuit. 4. Tunc senatus verecundia ejus motus, quæ probata etiam antea, cum obses Romæ esset, omnibus fuerat, causam illi donavit: atque ita modestia sua Demetrius veniam patri, non jure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit: 5. quod ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret, non tam absolutum regem, quam donatum filio patrem.[q] 6. Quæ res Demetrio non gratiam legationis, sed odium obtrectationis comparavit.[e] † 7. Nam et apud fratrem Perseum[7] [r] æmulatio illi invidiam contraxit; et apud patrem nota[8] absolutionis causa offensæ fuit,[f] [9] indignante[10] Philippo, plus momenti apud senatum personam filii, quam auctoritatem patris ac dignitatem regiæ majestatis habuisse. 8. Igitur Perseus, perspecta patris ægritudine, quotidie absentem Demetrium apud eum criminari; et primo invisum, post etiam suspectum reddere: nunc amicitiam Romanorum, nunc proditionem[s] ei patris objectare. 9. Ad postremum insidias sibi ab eo paratas confingit: ad cujus rei probationem immittit indices, testes subornat,[t] et facinus, quod

[e] *Quod non conciliavit Demetrio amorem patris ob gratiam ipsi obtentam in hac legatione, sed illius odium.*

[f] *Et absolutio, patri data propter filium, causa fuit cur offenderetur in eum.*

N. *turba querelarum concitata est: at.*—7 Med. 2. *Persen,* ut XXXIII. 2. 6. et XXXVIII. 6. 4. Ald. Junt. *Persem.* Eæd. paulo post, et cap. 3. 1. et 4. ac cap. 4. 1. XXXIII. 1. 4. et 2. 5. *Perses:* eod. lib. cap. 1. 3. et 7. *Perse,* et §. 3. *Persæ.*—8 *Nota* abest Flor. Ald. Junt.—9 *Et ap. p. nota abs. c. offensa f.* Bech. Ven. Med. Par. *Offensam produxit* Periz.—10 Periz. *indignato.*—11 Magl.

NOTÆ

[q] *Donatum filio patrem*] Decreto additum est: 'Integra omnia Philippo esse cum populo Romano, beneficio Demetrii filii.'

† A. M. 3871. Ol. 149. 2. U. C. 570. Ant. Ch. 181.

[r] *Apud fratrem Perseum*] Philippi ex legitima uxore Demetrius, ex pellice Perseus, fil. fuit; quam Plut. Gnathæniam Argivam saltatricem nominat, cujus fœtum uxor Philippi sibi supposuerat. Perseum natu minorem facit Paus. sed majorem probabilius dixerim, ex Liv. et Polyb.

[s] *Nunc proditionem*] Quasi cum Romanorum auxilio Philippum e regno dejicere meditaretur.

[t] *Testes subornat*] Legatos suæ fraudis participes Romam misit, qui literas ante profectionem meditatas, quasi Titi Quintii nomine, Philippo attulerunt, quibus ille veniam deprecabatur, si quid Demetrius, regni cupiditate prolapsus, secum in patrem egisset, se tamen impii consilii auctorem non fuisse.

objicit, admittit. 10. Quibus rebus compulso ad parricidium patre,[11] [u] funestam omnem regiam facit.[12] ‡

CAP. III. 1. Occiso Demetrio, sublatoque æmulo, non negligentior tantum Perseus in patrem,[1] verum etiam contumacior erat; nec hæredem regni, sed regem gerebat.[2] 2. His rebus offensus Philippus impatientius in dies mortem Demetrii dolebat; tunc et insidiis se circumventum suspicari,[w] testes indicesque torquere.[x] 3. Atque ita cognita fraude, non minus scelere Persei quam innoxii[3] Demetrii morte cruciabatur; peregissetque ultionem,[y] nisi[4] morte præventus fuisset. 4. Nam brevi post tempore, morbo ex ægritudine animi[5] contracto, decessit,[z] * relicto magno belli apparatu adversus Romanos, quo postea Perseus usus est. 5. Nam et Gallos Scordiscos[a] ad belli societatem perpu-

compulsus ad p. pater.—12 Ald. Junt. *fecit.*

1 Ita Sen. I. de Ira 11. 'Quorum [armorum] unica illis est cura, in alia negligentibus.' Leid. 2. 5. *in patre.*—2 Vulg. *se ger.* *Se* nesciunt Medicei, quatuor Leid. Magl. Reg. Thuan. Coll. N. Bodl. Periz. ed. Rom. Med. Ald. Junt. Claudian. de IV. Cons. Honorii 294. 'Tu civem patremque geras: tu consule cunctis, Non tibi.' Saxo VI. p. 104. 14. 'Bemonum quendam, maritimum prædonem gesturus, accedit.' Vid. Avum IV. Obs. 14. p. 227.—3 Sic pro *innoxia* reposuit Faber ex Ms. quem consuluit Bongarsius, eique astipulantur Med. 1. Magl. tres Leid. Bodl. ed. Rom. Bech. Ald. Junt.—4 Medicei, Magl. Bodl. Periz. *ni.* Bech. Ven. Med. Ald. Junt. *nisi præventus esset.*—5 *An.* quæ in omnibus, quos consului, codd. Mss. desideratur, exhibent Flor.

NOTÆ

[u] *Ad parricidium patre*] Allatis his literis, dum fugam Demetrius fratris iram metuens cogitat, illius amici in custodiam conjecti, necatique, ipse vinculis onustus Heracleam missus est, ubi exhausto in cœna veneno, patris crudelitatem incusans, injectis in caput tapetibus, suffocatur. Hæc Liv. et Oros.

‡ A. M. 3873. Ol. 149. 4. U. C. 572. Ant. Ch. 199.

[w] *Circumventum suspicari*] Aderat Philippo Antigonus, Antigoni tutoris ex fratre nepos, qui Perseum oderat pessime; ex eo Philippus fictas nomine Quintii literas, aliaque Demetrio ascripta, cognovit.

[x] *Testes indicesque torquere*] Comprehensus Philocles nescio quis literarum auctor, qui tormentorum metu rem omnem patefecit.

[y] *Peregissetque ultionem*] In Thracia sibi timens Perseus aberat, dum Philippus, urbes lustrans Macedoniæ, populis et præfectis commendat Antigonum, ut eum, ejecto Perseo, regem recipiant.

[z] *Decessit*] Demetriade Thessalonicam profectus venit Amphipolim, ubi gravi morbo implicitus, dum filii interemti species identidem occurreret, moritur.

* A. M. 3875. Ol. 150. 2. U. C. 574. Ant. Ch. 177.

[a] *Scordiscos*] Scordiscæ Straboni, qui in Pannonia Inferiore ad Istrum

lerat: fecissetque Romanis grave bellum, nisi decessisset. 6. Namque Galli, bello adversus Delphos infeliciter gesto, in quo majorem vim numinis quam hostium senserant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant. 7. Inde per eadem vestigia, qua venerant, antiquam patriam repetivere. 8. Ex his manus[6] quædam in confluente Danubii[b] et Savi[7] [c] consedit, Scordiscosque se appellari voluit. 9. Tectosagi[d] autem, cum in antiquam patriam Tolosam[e] venissent, comprehensique pestifera lue essent, non prius sanitatem reciperavere,[8] quam, haruspicum responsis moniti, aurum argentumque bellis sacrilegiisque quæsitum in Tolosensem lacum mergerent: 10. quod omne magno post tempore[f] Cæpio Romanus consul[g] abstulit.† Fuere autem argenti pondo[h] centum decem

Ald. Junt.—6 Bech. Ald. Junt. aliæque *pars*.—7 Med. 2. *Danuvii Savique*. Nummus Trajani: DANVVIVS. Oros. VI. 21. 'Objectu maximorum fluminum Rheni Danuviique seclusi sunt.' Ita veterrimus cod. Flor. Inscriptio ap. Ferret. II. 37. AEQVORA. DANVVII.—8 Med. 2. *recepere*.—9 Conj. Avi legentis *ultio*

NOTÆ

habitabant, quorum urbs Sirmium.

[b] *Danubii*] Qui ortus ex monte Abnoba, prope Villingam Sueviæ oppidum, per Suevos, Vindelicos, Noricos, Pannonios, et Mysos in Mare Euxinum defertur: Istri nomen ad Axiopolim urbem Mysiæ sortitus.

[c] *Savi*] Qui ex monte Ocra profluens, non procul a Villaco, Carniolam a Croatia, Bosnia, et Stiria dividit, et ad Taurunum in Danubium delabitur.

[d] *Tectosagi*] Tolistobogi dicuntur a Floro, Galliæ populi, ex Plin. et Strab. quorum civitas Tolosa. Tectosages tamen, ut placet Cæsari, in Germania propter Hercyniam habitarunt. Antiqui Tectosages in Gallia Narbonensi, Garumnam versus, ex quibus deductæ coloniæ, altera in Germaniam, juxta Hercyniam ad Nicri fl. ripas, altera in Galatiam, quorum urbs præcipua Ancyra fuit.

[e] *Tolosam*] Ad Garumnam fl. in Aquitaniæ et Galliæ Narbonensis confinio. A Trojano quodam fertur condita.

[f] *Magno post tempore*] 72. annis post.

[g] *Cæpio Romanus consul*] Rem aliter narrat Oros. qui vult aurum e templo Apollinis a Cæpione ablatum, missumque cum præsidiis Massiliam: sed paulo post Cæpio, interfectis iis quibus commiserat, cuncta per scelus furatus est.

† A. M. 3948. Ol. 168. 3. U. C. 647. Ant. Ch. 104.

[h] *Fuere autem argenti pondo*] Prior summa ad 11. coronatorum milliones ascendit; posterior vero 16. milliones et 500. M. conficit: summam minuit Oros. 100. M. pondo auri, argenti 110. M. h. e. auri milliones 10. argenti millionem unum, et 210. coronatorum M. Strabo vero ex Posidonio dicit sublata ad quindecies centum talentum M. Unde manavit

millia, auri pondo quinquies decies centum millia. 11. Quod sacrilegium causa excidii Cæpioni[i] exercituique ejus[k] postea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli[l] tumultus, velut ultor[9] sacræ pecuniæ, insecutus est.[s] 12. Ex gente Tectosagorum non mediocris populus, prædæ dulcedine, Illyricum repetivit, spoliatisque Istris[m] in Pannonia[n] consedit. 13. Istrorum gentem fama est originem a Colchis ducere,[o] missis ab Æeta[p] rege ad Argonautas[q] raptoresque[10] filiæ[r] persequendos: 14. qui, ut a Ponto intraverunt

[s] *Et paulo post Cimbri bellum gesserunt in Romanos, quasi vellent punire sacrilegium commissum in accipienda pecunia Diis sacra.*

firmant Thuan. Leid. 3. 4. Ms. Bong. ed. Rom.—10 Medicei, Magl. Leid. 2. 3. 4. 5. Bodl. Reg. Periz. ed. Rom. *raptores*. Thuan. Leid. 1. *raptorem*, temere

NOTÆ

adagium, 'Aurum Tolosanum.' De quo multa Budæus habet in Asse.

[i] *Causa excidii Cæpioni*] Ob cladem metu perculsus populus imperium Cæpioni abrogavit, ipseque Cæpio, publicatis bonis, in vinculis obiit misere, ejusque demortui corpus carnificis manibus laceratum. Affirmat tamen Strabo eum, quod sacrilegas pecunias attigisset, ejectum e patria mortem miseram oppetiisse.

[k] *Exercituique ejus*] Cimbri, victis Silano et Manilio consulibus, Cæpionem aggressi tanta clade vicerunt, ut 2. consulis filii cæsi, Romanorum et sociorum 80. M. calonum vero et lixarum 40. trucidata, si Antiæ ap. Liv. credimus: sed aurum argentumque ab hostibus abjectum in flumen, discissa vestis, equi gurgitibus immersi, homines suspensi ex arboribus; adeo ut ex tanta præda nihil omnino, et ex tanto exercitu vix milites 10. superfuerint. Quæ Plut. et Oros. referunt.

[l] *Cimbrici belli*] Cimbri Teutonique, Maris Germanici accolæ, relicta patria, ad oram Galliæ septemtrionalem, trans Rhenum, consederant: sed ea regione a pelago inundata, per Galliam errabundi, Galliæ partem incolendam tanquam stipendium a Romanis petunt; sed ab iis contemti, junctis cum Tigurinis et Ambronibus copiis, Silanum, Manilium, Cæpionem magnis affecerunt cladibus. Ita Vell. Tac. et Flor.

[m] *Spoliatisque Istris*] Ab Istro fl. nomen illis inditum, cujus ripas incolunt populi Italiæ extremi, Liburnis finitimi: Istriani vero in Mysia Inferiori, nunc pars Bulgariæ.

[n] *In Pannonia*] Quæ inter Danubium et Savum sita: duplex fuit; Superior, ubi Austria, Stiria, et Carniola; Inferior, ubi Hungaria.

[o] *A Colchis ducere*] Qui propter Euxini Maris littus habitabant, Iberis et Albanis contermini. *Mingrelie.*

[p] *Ab Æeta*] Qui solis fil. ex Persa Oceani filia fuisse perhibetur.

[q] *Ad Argonautas*] Qui Jasone duce in Argo navi Colchos profecti sunt, quo vellus aureum a Phryxo ap. Æetam relictum diriperent.

[r] *Raptoresque filiæ*] Medeæ, quæ poëtarum fabulis et propriis criminibus notissima.

Istrum,[h] alveo Savi fluminis penitus invecti, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas humeris per juga montium usque ad littus Adriatici maris transtulerunt; cognito quod Argonautæ idem propter magnitudinem navis priores fecissent: 15. quos ut avectos Colchi non reperiunt, sive metu regis, sive tædio longæ navigationis, juxta Aquileiam[s] consedere, Istrique ex vocabulo amnis, quo a[11] mari concesserant,[t] appellati.[i] 16. Daci quoque[u] soboles Getarum[w] sunt: qui, cum, Orole[12] rege, adversus Bastarnas[13x] male pugnassent, ad[14] ultionem segnitiæ, capturi[15] somnum, capita loco pedum ponere jussu regis cogebantur; ministeriaque uxoribus, quæ ipsis antea fieri solebant, facere. Neque hæc ante mutata sunt, quam ignominiam bello acceptam virtute delerent.

[h] *Qui, postquam transgressi sunt Pontum Euxinum, Danubium intraverunt.*
[i] *Nominati sunt Istri ex nomine fluvii, in quo navigaverant, postquam egressi sunt ex Ponto Euxino.*

omissa *que*, quam venuste repræsentant Coll. N. ed. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *raptoremque*, sc. Jasonem: ut '*Panope centumque sorores* ap. Ov. vi. F. 499. ' Excipit illæsos Panope centumque sorores, Et placido lapsu per sua regna ferunt.' D. Luc. Act. Ap. v. 29. 'Ο Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι. Vid. Wopkens. ad x. 3. 1.—11 Thuan. Leid. 4. *qua m.* 2. 3. 5. et Med. 1. *quo m.* Magl. *a quo m.* Coll. N. *quam m.* Raban. Maurus xvi. de Propr. Serm. 2. 'A vocabulo amnis, quo a mari recesserunt, appellati sunt.' *Recesserunt* quoque legend. conjecerat Cluver. a Bern. ad h. l. laudatus.—12 Vincent. *Orolo*. Bech. aliæque *Olore*. Ald. Junt. *Orode*.—13 Ita xxxviii. 3. 6. ' Sarmatas Bastarnasque.' Inscriptio Plautiana ap. Grut. p. 453. REGIBVS BASTARNARVM. Periz. utroque loco et Vincent. vi. 66. *Basternas*. Prologus huj. lib. ' Basternæ,' et Livii Epit. cxxxiv. ' Bellum adversus Basternas.' Ita Ms. Vulg. *Bastarnas*. Oros. iv. 20. ' Basternarum gens,' et vii. 25. ' Adversus Carpos Basternasque.' Βαστέρναι etiam dicuntur Memnoni ap. Phot. cap. 41.—14 Magl. *in*. Medicei, Bodl. ed. Rom. Bech. Flor. Med. Ald. Junt. et Vincent. *ob*.—15 Med. 1. Leid. 2. 5. *captaturi*.

NOTÆ

[s] *Aquileiam*] Urbem Fori Julii primariam, Carnorum caput, ad Turri et Alsæ confluentiam.

[t] *Quo a mari concesserant*] Rectius dixeris *quo a mari recesserant*, i. e. quo amne a Mari Pontico recesserant: quare ab ipso Istro nomen traxerunt.

[u] *Daci quoque*] Qui ultra Istrum tunc habitabant, quem multis post sæculis ab Aureliano victi transierunt. Duplex fuit Dacia: prima, Ripensis, Alpes inter et Danubium ad austrum contenta: secunda, Mediterranea, quæ nunc Transylvania.

[w] *Getarum*] Daciæ populi, in Scythiæ confinio, ubi Moldavi: eos tamen in Mysia inferiori Hæmi montis incolas facit Thucyd.

[x] *Bastarnas*] Qui Sarmatiæ Europeæ populi, ubi nunc *Podolia* et *Volhinia*.

CAP. IV. 1. Igitur Perseus, cum imperio Philippi patris successisset,[y] omnes has gentes adversus Romanos in societatem belli solicitabat.[z‡] 2. Interim inter Prusiam regem, ad quem Hannibal post pacem Antiocho a Romanis datam profugerat, et Eumenen bellum ortum est; quod Prusias, Hannibalis fiducia rupto fœdere, prior intulit. 3. Namque Hannibal, cum ab[1] Antiocho Romani, inter ceteras conditiones pacis, deditionem ejus deposcerent,[2] admonitus a rege, in fugam versus, Cretam defertur. 4. Ibi[3] cum diu quietam vitam egisset, invidiosumque se propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia, deponit;[4] 5. atque ideo[5] nihil de illo solicita civitate, quoniam, velut pignus, opes ejus tenebat, ad Prusiam contendit, auro suo statuis,[6a] quas secum portabat, infuso, ne conspectæ opes vitæ nocerent. 6. Dein,[7] cum Prusias terrestri bello ab Eumene victus esset, et prælium in mare transtulisset,[8] Hannibal novo commento auctor victoriæ fuit: quippe omne serpentium genus in fictiles lagenas[9b] conjici[10] jussit, medioque prælio

1 *Ab* desideratur in Leid. 1. 4. 5. Thuan. Coll. N. eaque sine ullo sententiæ damno abesse poterit, si legas *cum Antiochum . . . deditionem ejus poscerent*. Ita Liv. xxx. 43. 'Ut illi prætorem sagmina poscerent,' et xxxv. 33. 'Cum id ipsum decretum posceret eum [Damocritum] Quintius.' Horat. I. Od. 24. 11. 'Tu frustra pius, heu, non ita creditum, Poscis Quintilium Deos.' Aldhelm. de Laud. Virg. 47. 'Quem unius noctis intercapedinem proposcerat.'—2 Med. 1. Magl. Thuan. Reg. Leid. 4. Periz. Vincent. VI. 59. *posc.*—3 Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Ubi.*—4 Eæd. *deposuit.*—5 Bech. Flor. Ald. Junt. *ita.*—6 Vorstio delenti *in* suffragantur Bodl. Thuan. Leid. 1. 3. 4. Coll. N. et C. C. Periz. ed. Rom. atque Vincent. Saxo III. 53. 25. 'Quod [aurum] postmodum liquatum clam cavatis baculis infundendum curavit.'—7 Bodl. Magl. ed. Rom. Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *Deinde*. Vincent. 'dehinc.'—8 Med. 2. *transposuisset*.—9 Med. 1. Leid. 5. Ms. Bong. *laguenas*. Med. 2. *lacunas*. Leid. 4. *lagœnas*: ut ap. Colum. XII. 11. 'Picatis lagœnis,' et 12. 'In lagœnam gypsatam,' ac 41. et 45. 'In lagœna:' quibus in locis cod. Abbatiæ S. Germani dat *lagonis*, *lagonam*, et *lagona*.—10 In iisd. quatuor Mss. legitur *coici*, idemque in Ms. reperit Bong.

NOTÆ

y *Philippi patris successisset*] Calligenes medicus, ubi regem in extremis positum videt, Perseum monet per legatos, ut ad regnum invadendum properet: quo factum est ut ille ex improviso adveniens, hostibus oppressis, occisoque Antigono, regnum occupaverit.

z *Solicitabat*] Bastarnæ et Scordisci a Philippo invitati, in Thraciam, superato Istro, jam pervenerant; cum iis de Philippi morte allatum est.

‡ A. M. 3870. Ol. 149. 1. U. C. 569. Ant. Ch. 182.

a *Auro suo statuis*] Quæ omnia

in naves hostium mitti.[11] 7. Id primum Ponticis ridiculum visum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed, ubi serpentibus repleri naves cœpere, ancipiti periculo circumventi, hosti victoriam cessere.[k 12] 8. Quæ ubi Romam[13] nuntiata sunt, missi a senatu legati[b] sunt, qui utrumque regem in pacem cogerent, Hannibalemque deposcerent. Sed Hannibal re cognita, sumto[14] veneno,[c] legationem morte prævenit.[d] 9. Insignis hic annus trium toto orbe maximorum imperatorum mortibus fuit,[e] Hannibalis et Philopœmenis et Scipionis Africani.[f*] 10. Ex quibus constat

[k] *Victoriam dederunt hostibus, territi duplici periculo, et a serpentibus, et ab hostibus.*

Inscriptio Flor. tom. I. p. 42. OSSA SVA IN OLLA MIDAES COICERENTUR. Periz. ed. Rom. *cogi*. Vincent. '*projici*.'—11 Pro *mittit* Schef. malebat *mitti*, quomodo edidit Græv. ex Junt. cui consentiunt Ald. Leid. 2. 3.—12 Ita Saxo XV. p. 363. 31. 'Ambos hosti victoriam cessuros.' Leid. 1. *cesserunt*. Vincent. VI. 59. 'concesserunt.' Ms. Cant. *concessere*, ut supra XIV. 2. 6. 'Hostique concessa victoria.' *Concessere* h. l. etiam legend. videbatur Dukero ad Liv. XXIV. 6. qui eod. verbo usum fuisse Justinum suspicabatur sup. X. 2. 3. ubi vulgo editum: 'Hanc patrem cedere sibi, sicuti regnum, Darius postulaverat.' Ita omnes Mss. verum ed. Rom. suffragatur eruditiss. Viro emendanti *concedere*.—13 Rom. Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *Romæ*: ut XXXIV. 2. 1. 'Hæc ubi Romæ nuntiata sunt.' Verum et istic ed. Rom. Mss. Bongarsii, Medicei, Leid. 2. 4. 5. Thuan. Coll. N. dant *Romam*.—14 Periz. *sumptoque*.

NOTÆ

Plut. et Probus confirmant.

[b] *Missi a senatu legati*] Titus Quintius Flamininus, L. Scipio Asiaticus, et P. Scipio Nasica.

[c] *Sumto veneno*] Quod sub annuli gemma occultaverat, testantur Plut. Probus, et Zonar. post Liv. Alii tamen taurinum sanguinem ebibisse, vel a servo compressa gula, ejus jussu, suffocatum volunt.

[d] *Morte prævenit*] Prusias nec Romanis negare Hannibalem ausus, nec hospitis violare jura, permisit ut, si possent, comprehenderent. Continuo, occupato omni castelli aditu, licet omni ex parte prius pateret exitus, puer a janua prospiciens plures armatos apparere, dixit Hannibali, qui, cum videret clausos omnes exitus, venenum sumsit, natus annos 70. Ita Liv. et Probus.

[e] *Mortibus fuit*] Nonnulli tamen Africani mortem ad aliud tempus referunt.

[f] *Scipionis Africani*] Qui acceptæ pecuniæ a petitis tribunis accusatus, in judicium festo habitu venit: sed, ubi magnas cum tribunis contentiones fore prævidit, secessit Linternum, ubi aliquanto post moriens eo loco sepeliri se jussit, ne sibi funus in ingrata patria fieret. Hæc Aurel. Victor. Annos vixit 54. ex Plut. Sæpius vocatus in judicium ab inimicis, præsertim a Marco Catone, illi infensissimo, qui L. Scipionem damnari curavit, ut tradit Liv.

* A. M. 3871. Ol. 149. 2. U. C. 570. Ant. Ch. 181.

Hannibalem, nec tum cum Romano tonantem[15] bello Italia contremuit,[16] nec cum, reversus Carthaginem, summum imperium tenuit, aut cubantem cœnasse, aut plus quam sextario[17] [s] vini indulsisse;[l] 11. pudicitiamque eum tantam inter tot captivas[18] habuisse, ut in Africa natum quivis negaret. 12. Moderationis certe ejus fuit, ut, cum diversarum gentium exercitus rexerit, neque insidiis suorum militum sit petitus unquam, neque fraude proditus, cum utrumque hostes sæpe tentassent.

[l] *Ex illis ducibus Hannibal, ut constat, nunquam cubans cœnavit, et nunquam bibit plus quam sextarium vini, neque cum Italiam terrefecit gerendo bellum in Romanos, sive cum reversus Carthaginem gessit summos magistratus.*

'Morte' omittit Vincent.—15 Rom. *intonante. Tonante*, quod ex Junt. merito amplectebatur Græv. etiam dat Periz. Oros. vi. 16. f. 'Quatuor annis hoc civile bellum indesinenter toto orbe tonuit.' Claudian. de iii. Cons. Honorii 64. 'Civilia rursus Bella tonant, dubiumque quatit discordia mundum.' Vid. Heins. ad eund. in Prob. et Olyb. Cons. 207. et iv. Cons. Honorii 318.—16 Bech. Ven. Med. Par. *nec cum Italia cum R. tonantem imperio contr.* Flor. Ald. Junt.—17 *Nec cum Italia Rom. tonante bello* (Flor. *imperio*) *contr....aut plus sext.* *Quam* etiam omittunt Bech. aliæque.—18 Lips. malebat *intra capt.* Leid. 2. *pud. eum inter tot capt. tant.*

NOTÆ

[s] *Aut plus quam sextario*] Eadem fere de ipso narrant Polyb. et Liv.

LIBER XXXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Macedonicum bellum. Persei et consulum Romanorum animus. 2. Pugna, in qua Macedones fusi fugatique sunt. Perseus et filii capti in fuga. Macedonia in provinciam redacta, et Ætoli oppressi.

CAP. I. 1. Minore quidem rerum motu Romani Macedonicum quam Punicum bellum gesserunt; sed tanto clarius,

quanto[1] nobilitate Macedones Pœnos antecesserunt: quippe cum gloria Orientis domiti, tum et auxiliis omnium regum[a] juvabantur. 2. Itaque Romani et legiones plures[b] numero conscripserunt,† et auxilia a Masinissa,[c] rege Numidarum,[d] ceterisque sociis omnibus asciverunt;[2] et Eumeni, regi Bithyniæ, denuntiatum, ut bellum summis viribus juvaret. 3. Perseo, præter Macedonicum invictæ opinionis exercitum,[e] decennis belli sumtus, a patre paratus, in thesauris et horreis erat.[*] Quibus rebus inflatus, oblitus fortunæ paternæ, veterem Alexandri gloriam considerare suos jubebat. 4. Prima equitum congressio[f] fuit, qua victor Perseus suspensam omnium expectationem in favorem sui

[*] *Perseus habebat et exercitum ex Macedonibus compositum, qui dicebantur vinci non posse, ob victorias olim relatas, et sumtus, sive in auro sive in commeatibus, a patre paratos, ad bellum gerendum per decem annos.*

1 Leid. 1. *sed quanto cl. tanto.*—2 Magl. Periz. ed. Flor. Par. *acceperunt.* Liv. XLIII. 29. ' Masinissa et frumento juvabat Romanos, et auxilia cum

NOTÆ

[a] *Auxiliis omnium regum*] Multum discrepat a Justino Liv. ex quo certum est Eumenem Romanis affuisse; Ariarathem neutri favisse; Antiochum et Ptolemæum intra se bellum gerentes, verbo, si re minus, amicos fuisse populi Romani; Prusiam Perseo, licet uxoris fratri, nihil dedisse auxilii.

[b] *Legiones plures*] 4. legiones novæ a prætore collectæ; veteribus 5. addita M. et in singulas 200. equites distributi, sociorum exercitus M. peditum 16. auctus.

† A. M. 3833. Ol. 152. 2. U. C. 582. Ant. Ch. 169.

[c] *A Masinissa*] Gelæ Numidarum regis fil. fuit, qui etiam tum adolescens Syphacem a Romanorum partibus stantem in Africa, Scipionem ipsum in Hispania semel vicit: sed ab eo paulo post victus, et ad amicitiam multis provocatus officiis, a Carthaginiensibus ad Romanos defecit; quibus plures victorias peperit, quam clades hostis intulerat.

[d] *Numidarum*] Numidia duplex fuit: una Mediterranea, in Libyæ Interioris et Mauritaniæ confinio: altera Littoralis, ad Sinum Numidicum, Mauritaniæ Cæsariensi finitima. Numidarum originem multis persequitur Sallust.

[e] *Invictæ opinionis exercitum*] 39. peditum M. equitum 4. habebat; sextus enim et vigesimus annus agebatur, ex quo huic bello intentus Philippus suos levibus præliis in Thracas exercebat, teste Liv.

[f] *Prima equitum congressio*] Ad Sicurium, propter Ossam montem in Thessalia, Perseus substiterat, cum non procul inde consul castra posuit: tum Perseus instructis copiis, Romanos aggressus, Græcos primo impetu avertit in fugam, deinde Romanos equites; quorum 2500. occisi, 600. capti, et magna vis armorum ablata.

traxit: 5. misit tamen legatos[g] ad consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent, impensas belli lege victi suscepturus. Sed consul Sulpicius[3] [h] non minus graves quam victo leges dixit. 6. Dum hæc aguntur, metu tam periculosi belli Romani Æmilium[i] Paulum consulem creant, eique extra ordinem[k] Macedonicum bellum decernunt: qui, cum ad exercitum venisset, non magnam moram[l] pugnæ fecit. 7. Pridie, quam prælium consereretur,[4] luna nocte[5] defecit;[m] triste id ostentum

elephantis Misagenemque filium mittere ad bellum parabat.'—3 Sic Medicei, Periz.—4 Bech. Ven. Flor. Med. *Pr. q. cons. bellum.* Ald. Junt. *Pr. q. cons. prœl.* Vincent. VI. 67. 'Pr. antequam bellum cons.'—5 Flor. *una nocte luna.*—

NOTÆ

[g] *Misit legatos*] Dum Perseus Romanos persequitur, Evander Cretensis eum, ut subsistat, pacemque offerat, admonet; continuo Perseus receptui cani jussit, legatosque misit ad consulem, qui, repudiata pace, Eumenis consilium secutus, ultra Peneum noctu castra transtulit.

[h] *Consul Sulpicius*] Errat Justin. nullus enim Sulpicii præter ipsum meminit: sed omnes Publ. Licinium habent, qui illius anni cum Cassio consul erat.

[i] *Æmilium*] Non Licinio successit Æmilius, sed Hostilius: Hostilio Q. Marcius, Marcio vero Æmilius: qui omnes, præter Æmilium, nihil magni momenti gesserunt in Macedonia. Æmilius, 17. anno postquam consul fuerat, iterum consul creatus est ætatis anno 60.

[k] *Extra ordinem*] Solito tamen more provinciam sortitus est, illique Macedonia, Licinio Crasso collegæ Italia, evenit.

[l] *Non magnam moram*] Dum Æmilius, seu majores hostium copias, seu temporis incommoditatem, metuens, pugnam detrectat oblatam a Perseo, fortuna certamen contraxit. Inter castra flumen erat, in cujus ulteriorem ripam cum jumentum elapsum a Romanis evasisset, hinc tres Romani illud secuti, inde duo Thraces, ad se ex alveo trahere contendunt. Romani, occiso Thrace, jumentum ad stationem reducebant, cum Thraces, qui ripæ erant præsidio, ut mortem socii ulciscerentur, fluvium transgressi, moxque totus exercitus in aciem processit, certamenque initum est, quod ad vesperam de industria ab Æmilio protractum, ut sol hostium, non Romanorum, oculos perstringeret. Ita Plut.

[m] *Luna nocte defecit*] C. Sulpicius Gallus, tribunus militum, qui postea consul, Romanorum primus notavit eclipses, de iisque librum edidit, vocatos ad concionem milites monuit lunam nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda ad quartam defecturam esse: quo factum est ut, dum Romani æris crepitu lumen ejus de more revocarent, frequentesque flammas tædis facibusque ad cælum porrigerent, contra Macedonas stupor invaserit, rumorque fuerit sensim per castra vulgatus, hoc regni occasum portendere. Quod Sulpicio Liv. Paulo Æmilio Plut. tribuit.

Perseo omnibus præsagientibus,[6] finemque Macedonici regni portendi vaticinantibus.

CAP. II. 1. In ea pugna M. Cato, Catonis[1] oratoris filius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre prælium aggreditur.‡ 2. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore, veluti jacentem obtruncaturus, circumsteterat: at ille citius corpore collecto magnas strages edidit.[b] 3. Cum ad unum opprimendum undique hostes convolarent, dum procerum quendam petit, gladius, ei e manu elapsus,[2] in mediam cohortem hostium decidit: 4. ad quem reciperandum umbone[n] se protegens, inspectante utroque exercitu, inter mucrones se hostium immersit;[c][3] recollectoque gladio, multis vulneribus exceptis, ad suos cum clamore hostium[4] revertitur. Hujus audaciam[o] ceteri imitati victoriam pepe-

[b] *Postquam cecidit, ingens caterva hostium cum magno clamore in eum irruit, ut eum humi jacentem occideret: sed ille continuo surgens multos hostes interfecit.*

[c] *Aspiciente utroque exercitu, se projecit in medios hostes.*

6 Plerique Mss. *portentum* et *præsagantibus*. Vincent. 'Id portentum P. omn. præsagantibus, finemque M. r. p. vaticinum est:' omisso *triste*. Glossæ Græco-Latinæ: 'Προμαντεύομαι, præsago.' Id. verbum etiam usurpavit Aldhelm. de Laud. Virg. 336. 'Quatuor in mundo regnorum surgere sceptra Ut prius in strato truculentus imaginis altæ Diversis vidit jam præsagare metallis.' Ita Ms. Canisii, et Bibliothecæ Bodleianæ. Vulg. *præsagire*.

1 *Catonis* ascriptum est margini Periz. idemque nesciunt Med. 2. Coll. N. et C. C. atque Vincent.—2 Coll. N. *lapsus*. Vincent. 'dilapsus.' Periz. *ei manu lapsus*. Ald. Junt. *ei manu elapsus*.—3 Bodl. Leid. 3. *int. host. sese mucr. im.* Magl. Periz. Vincent. *int. h. mucr. sese im.* Coll. N. *mucronibus se h. im.* Mox pro 'exceptis' Vincent. 'acceptis.' Vulgatum imitatur Saxo VI. p. 105. 8. 'Acerbissimum capite vulnus excepit:' et p. 112. 9. 'In excipiendis vulneribus.' X. p. 186. 19. 'Sagitta vulnus excepit,' et XIV. p. 331. init. 'Alco dirum in gutture vulnus excepit.' Hegesipp. I. 24. 'Multis vulneribus corpore exceptis,' et 25. 'Non tamen ea pro illo, quæ pro te excepi vulnera.' V. 4. 'Eo nihil exceperit vulneris.' Cic. pro Sextio 10. 'Subeunda pro patria pericula, vulnera excipienda.' Inscriptio Pisanorum de Caio: VOLNERIBVS. PRO. RE. PVBLICA. EXCEPTIS. Sup. I. 8. 10. 'Simulata diffidentia propter vulnus exceptum.' Ita Coll. N. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—4 Vincent. 'cum clade h. r.' Bech. aliæque *cum clamore omnium*.—

NOTÆ

‡ A. M. 3886. Ol. 153. 1. U. C. 585. Ant. Ch. 166.

[n] *Umbone*] Vel ipsum scutum est, vel scuti pars media.

[o] *Hujus audaciam*] Constat ex Cic. Catonis filium in bello Persico militasse. Vett. non minus erant soliciti, ut armati quam ut salvi exirent e prælio.

rere.[p] 5. Perseus rex fuga[q] cum decem millibus[5] talentum Samothraciam defertur:[r] quem Cneus Octavius,[s] ad persequendum missus a consule, cum duobus filiis, Alexandro et Philippo, cepit;[t] captumque ad consulem duxit.[6] 6. Macedonia a Carano, qui primus in ea regnavit, usque Perseum triginta[7] reges[u] habuit. Quorum sub regno[8] fuit quidem annis noningentis[w] et viginti tribus;[9] sed rerum non nisi centum nonaginta[10] duobus[x] annis[11] potita.[d] 7.

[d] *Sed per centum nonaginta et duos tantum annos dominata est, sive in Asia, sive in Græcia.*

---

5 *Fugam cum paucis et decem millium* Periz.—6 Vincent. 'reduxit.' Medicei, Leid. 2. 5. Bodl. Periz. et Ms. Bong. *adduxit*.—7 *XL*. corrigit Sigon. ad Liv. XLV. 9. sed vulg. tuetur Drakenburg.—8 Leid. 1. *imperio*.—9 Med. 2. *annis D. CCCC. IIII*.—10 Med. 1. cum Reg. Bodl. Leid. 1. 4. 5. Thuan. Coll. N. ed. Rom. *annis DCCCCXXIIII*. (Reg. Leid. 1. 4. *DCCCCXXXIIII*.) *sed r. n. n. c. quinquaginta*, Magl. *annis noningentis et quatuordecim; sed r. n. n. c. quinquaginta*, nec aliter Periz. Georg. Cedrenus Chron. p. 193. Τῆς δὲ τῶν Μακεδόνων βασιλείας κατασχούσης ἀπὸ Κρανaοῦ (leg. Καρανοῦ) ἕως Ἀλεξάνδρου ἔτη φ. ι. η. Verum, in laterculo codicis Ms. Regii Chronographiæ

NOTÆ

[p] *Victoriam peperere*] Auctor victoriæ fuit Æmilius, qui, cum inde Pelignos male a phalange acceptos jam inire fugam, hinc alios phalangem hastis horrentem declinare, cerneret, paludamentum suum concidit, suisque continuo in phalangem, qua patebat aditus, immissis, aditum aperuit victoriæ. Hostium cæsa M. 25. capta 11. ex Romanis 100. ut Posidonio placet, 80. ut Nasicæ ap. Plut. ceciderunt. Pugna commissa est in Macedonia Pieria, non procul a Pydna, ad Æsona et Lycum amnes.

[q] *Rex fuga, &c.*] Dum phalanx a Romanis cæditur, equitatus fere integer fugit, princepsque fugæ rex ipse primum Pydnam, tum Pellam, deinde Amphipolim, cum 500. Cretensibus pervenit.

[r] *Samothraciam defertur*] Perseus, coacto ad concionem Amphipoli populo, cum nec rex ipse, nec Evander, mœrore et lacrymis impeditus profari posset, multitudo, 'Abite,' inquit, 'ne pauci, qui supersumus, propter vos pereamus.' Continuo rex, auro argentoque, in lembos qui stabant in Strymone delatis, ad flumen descendit; unde Samothraciam Thraciæ adjacentem petiit.

[s] *Cneus Octavius*] Prætor, qui classi præerat.

[t] *Cepit*] Postquam Samothraciam appulit Octavius, Perseus fugam cogitans de media nocte ad mare contendit: cum vero jam navis e portu solvisset, vagatus in littore aliquamdiu, prope obscurum angulum templi delituit, et comitibus sociisque ad Romanos transeuntibus, ipse tandem cum Philippo filio tradere se Octavio coactus est.

[u] *Triginta reges*] Nonnulli ap. Liv. 20. alii ap. Euseb. 39. numerant.

[w] *Annis noningentis*] Justum numerum excedere videtur Justin. si enim singulorum regum annos dinumeres, annos tantum 630., vel 636., vel 647. reperias. Si tamen numerum ineas a Carano, qui regnare cœpit circa annum 3200., usque ad cladem Persei,

Ita cum in ditionem Romanorum cessisset, magistratibus per singulas civitates constitutis, libera facta est;[y] legesque, quibus adhuc utitur, a Paulo accepit. 8. Ætolorum universarum urbium senatus, cum conjugibus et liberis, qui[12] dubia fide fuerant, Romam missus, ibique, ne in patria aliquid novaret,[13] diu detentus, ægreque, per[14] multos annos legationibus civitatium senatu fatigato, in patriam quisque suam remissus est.[a]

[a] *Et quisque remissus est magna cum difficultate in suam patriam, postquam urbes per multos annos misissent ad senatum frequentes legationes.*

Syncelli margini ascripto, a Carano usque Alexandrum numerantur 424. anni. Liv. XLV. 9. de Macedonico regno: 'A summo culmine fortunæ ad ultimum finem centum quinquaginta annos stetit:' ubi vid. Duker.—11 *Am.* nesciunt Bodl. Med. 2.—12 Med. 1. Bodl. *quia*.—13 Periz. ed. Rom. *innov.* Vulg. imitatur Saxo VII. p. 121. 30. 'Si quid ab eis in patria novaretur:' et XIV. p. 301. 41. 'Ne quid in patria novaret.'—14 Medicei, Magl. Periz. *post*.

NOTÆ

quæ contigit anno 3886., annos 686. invenies.

[x] *Centum nonaginta duobus*] Ab initio regni Philippi, a quo regnum Macedoniæ amplificatum, Perseus in triumphum ductus ab Æmilio, Albam cum amicis missus est, ubi Æmilii beneficio libera usus custodia, vel vigiliis, vel inedia, mortem sibi conscivit, ut narrat Plut. Diversa tamen habet Diod. Ejus fil. Alexander in tornando et cœlando auro egregius artifex fuit.

[y] *Libera facta est*] Paulus exiens Amphipoli jussit Macedonas uti suis legibus, creare magistratus annuos, tributum dimidium ejus, quod regibus pependissent, pendere populo Romano; h. e. 100. talenta, ex Plut. Macedoniaque in 4. partes divisa, capita regionum, ubi concilia fierent, assignavit, Amphipolim, Thessalonicen, Pellam, et Pelagoniam.

LIBER XXXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Romani adversus Achæos causas belli quærunt et inveniunt. Cruenta Achæorum seditio. 2. Bellum, quo Achæi oppressi sunt: Corinthus diruta: Ptolemæus, ab Antiocho pulsus Ægypto, petit a Romanis auxilium atque

impetrat. 3. Popilii ad Antiochum in gratiam Ptolemæi vere libera legatio. Antiocho mortuo, Demetrius frater Roma profugus regno Syriæ potitur. 4. Prusias, rex Bithyniæ, regno et vita a filio spoliatur.

CAP. I. 1. Pœnis ac Macedonibus subactis, Ætolorumque viribus principum captivitate debilitatis, soli adhuc ex Græcia universa Achæi nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter singularum civitatium nimias opes, sed propter conspirationem universarum.[a] 2. Namque Achæi, licet per civitates, veluti per membra, divisi sint, unum tamen corpus et unum imperium habent; singularumque urbium pericula mutuis viribus propulsant. 3. Quærentibus igitur Romanis causas belli, tempestive fortuna querelas [1] Spartanorum [2] obtulit,[*] quorum agros Achæi propter mutuum odium[a] populabantur. 4. Spartanis a senatu responsum est, 'legatos se[b] ad inspiciendas res sociorum et ad injuriam demendam in Græciam missuros:' 5. sed legatis occulta mandata data sunt, 'ut corpus Achæorum dissolverent, singulasque urbes proprii juris facerent, quo facilius [3] ad obsequia cogerentur;[b] et, si quæ urbes contumaces essent, frangerentur.' [4] 6. Igitur legati, omnium civitatium principibus Corinthum evocatis, decretum senatus recitant: quid [5] consilii habeant, aperi-

[a] *Sed quia omnes urbes conjunctæ erant per mutuam societatem.*
[b] *Et facerent ut singulæ civitates, soluta cum aliis societate, essent sui juris, ut facilius cogerentur ad obediendum mandatis senatus.*

1 Med. 1. et Leid. 1. Magl. ed. Rom. *querelam.*—2 Periz. *Sp. querelam: sed plurale nomen Auctori usitatius est: ut XXII. 4. 2. 'Querelas Carthaginem socii detulerunt.' Add. III. 4. 3. XVI. 2. 4. et XXIII. 1. 11.—3 Mss. ed. Rom. *q. f. et.*—4 Leid. 1. Thuan. Mss. Boug. *trahicerentur.* Leid. 4. Coll. N. *traicerentur.*—5 Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *quod.*—6 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald.

NOTÆ

[*] A. M. 3906. Ol. 158. 1. U. C. 605. Ant. Ch. 146.

[a] *Propter mutuum odium*] Quod Achæi Spartiatas, vel invitos, legibus et mœnibus ademtis in eorum societatem compulissent: qua de re Spartiatæ querebantur ap. Romanos.

[b] *Legatos se, &c.*] Fannium, Gabinium, et Papirium, quibus adjungit Polyb. Scipionem Africanum, qui id temporis Romæ candidatus versabatur.

unt: 7. 'expedire omnibus' dicunt, 'ut singulæ civitates[c] sua jura et suas leges[6] habeant.' 8. Quod ubi[7] omnibus innotuit, velut in furorem versi, universum peregrinum populum trucidant:[d] 9. legatos quoque ipsos Romanorum[e] violassent, nisi,[8] audito tumultu, trepidi fugissent.

CAP. II. 1. Hæc ubi Romæ nuntiata sunt, statim senatus Mummio[f] consuli[g] bellum Achaicum decernit: qui extemplo exercitu deportato, et omnibus strenue provisis, pugnandi copiam hostibus fecit. 2. Sed Achæi, velut nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud eos neglecta omnia et soluta fuere. 3. Itaque prædam, non prælium[h] cogitantes, et vehicula ad spolia hostium reportanda duxerunt,[1] † et conjuges liberosque suos, ad spectaculum certaminis, in montibus posuerunt. 4. Sed prælio commisso,[i] ante oculos suorum, cæsi, lugubre his spectaculum[2] et

Junt. *leg. suas et j. sua.*—7 *Ut* Ven. Flor. Par. Ald. Junt.—8 Leid. 1. *involassent, ni.*

1 Med. 2. Magl. Leid. 1. 4. Periz. *addux.*—2 Bech. Ven. Flor. Par. Ald.

NOTÆ

[c] *Ut singulæ civitates*] Spartam tantum et Corinthum nominat Paus. Argos, Heracleam, Orchomenios, et Arcadas jungit Polyb. additque Flor, civitates omnes, quæ sub ditione Philippi essent.

[d] *Peregrinum populum trucidant*] Lacedæmonii in vincula conjecti, ceteri pulsi ex urbe, dux belli electus, et Bœotii, qui grandi pecunia mulctati a Metello fuerant, ad arma concitati. Ita Paus.

[e] *Legatos quoque Romanorum*] Aliter belli causam narrat Polyb. Cum enim Philippo parerent Corinthii, ita Romanos despexerunt, ut in eorum legatos ausi sint cœnum projicere: dumque paulo post Romanorum legati Achæos mitigare conarentur, qui ob violatos legatos efferati bellum moliebantur, Corinthii, moderationem Romanorum timiditatem esse rati, multa dixerunt injuriosius.

[f] *Statim senatus Mummio, &c.*] Errat Justin. primum enim prorogato prætori Metello, qui tunc regebat Macedoniam, imperio, jussum est, ut in Achæos moveret; quos paulo post, licet Bœotiis et Chalcidensibus junctos, ad Thermopylas superavit. Eorum imperator sive Diæus, ut placet Polyb. sive Critolaus, ut mavult Liv. mortem sibi veneno conscivit.

[g] *Consuli*] Mummius consul creatus est cum Cornelio Lentulo.

[h] *Prædam, non prælium*] Cum Diæus Critolai successor Romanos aliquot fudisset, aliique se continerent in castris, eos non maxime timendos duxerat.

† A. M. 3908. Ol. 158. 3. U. C. 607. Ant. Ch. 144.

[i] *Prælio commisso*] Ad Isthmum, ex Flor. et aliis; vel ad Leucopetram,

gravem luctus memoriam reliquerunt. 5. Conjuges quoque liberique eorum, de spectatoribus captivi facti, præda hostium fuere.[c] 6. Urbs ipsa Corinthus diruitur:[k] populus omnis sub corona venditur:[l] ut hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur.[d] [3] 7. Dum hæc aguntur, rex Syriæ Antiochus[m] Ptolemæo, majoris sororis suæ[4] filio, regi Ægypti, bellum infert,[n] segni admodum, et

[c] *Illorum conjuges et liberi, qui aspiciebant prælium, capti sunt ab hostibus, et pars prædæ fuerunt.*

[d] *Ut aliæ civitates, territæ hoc exemplo severitatis, non auderent bellum renovare.*

Junt. *sp. sui.*—3 Magl. Periz. ed. Rom. *incuteretur:* ut XLII. 1. 10. 'Metum Phrahati incussit, ne,' &c. *Novas res* eod. sensu aliquoties dixit Saxo, ut VII. p. 123. 20. 'Novarum rerum licentiam assequi.' XIV. p. 251. 16. 'Repulsæ contumeliam ad novarum rerum licentiam transtulit,' et p. 307. 49. 'Novarum rerum cupiditate accensi:' atque etiam 'Novarum rerum metu' pag. 269. 31. ipsum eod. lib. 'quem apud ipsum novarum rerum metu vinctum haberi cupiat.'—4 Med. 1. Magl. Leid. 4. Periz. ed. Med. Par. et Vincent. VI. 65. *majori s. s.* Bech. Ven. Ald. Junt. *majori s. ejus.* *Majori* sc. Philometori,

NOTÆ

ex Aurel. Victore, in quo victus Diæus domum refugit, eaque incensa conjugem a se interfectam in ignem præcipitavit, ipseque hausto veneno interiit.

[k] *Corinthus diruitur*] Urbs a propugnatoribus destituta, tuba præcinente, deleta est, ut referunt Flor. Zonar. et alii. Simulacra, tabulæ, vestes vel incensæ vel projectæ: permistis incendio plurimis statuis, æris, auri, argentique venæ fluxere per vicos. Unde Polyb. patriæ suæ deflens interitum, ap. Strab. vidisse se testatur tabulas in solum projectas, militesque super his tabulis ludentes, quas inter erat et Hercules, Deianiræ tunica excruciatus, et Bacchus, pictus ab Aristide, de quo illud, 'Nihil ad Bacchum.' Plerique, quicquid æris toto orbe laudatur, incendio Corinthi superfuisse volunt.

[l] *Sub corona venditur*] Non ab ipso Mummio, sed ab illius patre, ut vult Zonar. qui, missus post victoriam legatus, omnes Græcos juris sui esse voluit, præter Corinthios, quorum agros dedit Sicyoniis, ex Strab. Tantam paulo post Græcia felicitatem adepta est, ut vulgo de seipsis dicerent, ni capti essent, se incolumes esse non potuisse.

[m] *Rex Syriæ Antiochus*] Antiochi Magni fil. qui Romanis obses datus fuerat, vix a Seleuco fratre evocatus Athenas venerat, cum audita illius morte, Romanorum jussu, ab Eumene et Attalo in regnum deductus est. A Syriis Epiphanes dictus est, sive per adulationem, quod, dum Heliodorus et Ægyptii regnum tentant invadere, ipse tanquam novum sidus illuxerit: vel per antiphrasim; a Græcis enim Epimanes, h. e. Furiosus, vocatus est, ex Appian.

[n] *Regi Ægypti, bellum infert*] Non consentiunt de h. bello inter se historici; sed confundit omnia Justinus. Ex scriptura bis, ter ex aliis, Antiochus in Ægyptum bellum gessit. 1. Quo facilius Syriam, quam Ptolemæo Antiochus Magnus cum filia

quotidiana luxuria ita marcenti, ut non solum regiæ majestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina careret. 8. Pulsus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolemæum Alexandriam confugit:‡ participatoque cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt;[e] auxilia petunt; fidem societatis implorant. Movere senatum preces fratrum.

CAP. III. 1. Mittitur itaque legatus Popilius[1] ad Antiochum;* qui 'abstinere illum Ægypto, aut, si jam incessisset, excedere' juberet.[f] 2. Cum in Ægypto[°] eum inve-

[e] *Illum admisit ad regni societatem, et deinde ambo legatos miserunt ad senatum.*
[f] *Qui juberet ut non invaderet regnum Ægypti, aut, si jam aliqua occupasset, illa restitueret Ptolemæo.*

cujus frater natu minor cognominabatur Physcon et Euergetes, quem paulo post 'minorem Ptolemæum' vocat Just. Iid. quoque respectu ætatis major et minor dicuntur Livio XLIV. 19. 'Antiochus Syriæ rex, qui obses Romæ fuerat, per honestam speciem majoris Ptolemæi reducendi in regnum, bellum cum minore fratre ejus, qui tum Alexandriam tenebat, gerens, et ad Pelusium navali prælio victor fuerat, et, tumultuario opere ponte per Nilum facto, transgressus cum exercitu, obsidione ipsam Alexandriam terrebat: nec procul abesse, quin potiretur regno opulentissimo, videbatur:' et XLV. 11. 'Cum hæc gererentur, Antiochus, frustra tentatis mœnibus Alexandriæ, abscesserat; ceteraque Ægypto potitus, relicto Memphi majore Ptolemæo, cui regnum quæri suis viribus simulabat, ut victorem mox aggrederetur, in Syriam exercitum abduxit. Nec hujus voluntatis ejus ignarus Ptolemæus, dum conterritum obsidionis metu minorem fratrem haberet, posse se recipi Alexandriæ, et sorore adjuvante, et non repugnantibus fratris amicis, ratus, primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque ejus, non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret.' Cf. Vales. ad Excerpta Diodori p. 49. et 51.

1 Bech. *P. Pompilius.* Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *P. Popilius,* et paulo

NOTÆ

Cleopatra dederat, recuperaret Epiphanes, præ se tulit se nepotis Philometoris tutorem fore, eoque nomine Syriam occupavit; quam dum regni tutores Euleus et Lenius repetunt, ipse bellum infert Ægypto; tum ut regni tutelam obtineret, tum ut pulsum a matre et fratre Philometorem restitueret: victisque navali prælio Ægyptiis, captisque multis urbibus, Memphim cepit, ubi regem constituit Philometorem, qui deinde Antiochi fraudes subveritus, cum fratre Evergete pace composita, Alexandriæ recipitur. 2. Fratrum concordia graviter offensus Antiochus bellum in Philometorem movet; qui ad breve tempus obtinuit inducias. 3. Finitis induciis, jam Cypro et Pelusio potitus, Alexandriæ Antiochus imminebat, cum Romanorum legati ipsi occurrunt. Ex his, quæ liquent ex Polyb. et Liv. refutabis ea quæ de h. bello tradit Justin.

‡ A. M. 3884. Ol. 152. 3. U. C. 583. Ant. Ch. 168.

* A. M. 3885. Ol. 152. 4. U. C. 584. Ant. Ch. 167.

° *Cum in Ægypto*] Eum ad Eleusinem pagum offendit, qui 4. millibus

nisset, osculumque[p] ei rex obtulisset, (nam coluerat inter ceteros[2] Popilium Antiochus, cum Romæ obses esset,) tunc Popilius 'facessere interim privatam amicitiam' jubet, 'cum mandata patriæ intercedant;'[g] 3. prolatoque senatus decreto, et tradito, cum cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referre;[h] ibi Popilius virga,[q] quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut et amicos caperet, 'consulere' jubet; 'nec prius inde exire, quam responsum senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum.' 4. Adeoque hæc asperitas[3] animum regis fregit, ut 'pariturum se[r] senatui' responderet. 5. Reversus in regnum Antiochus decedit,[s] relicto parvulo admodum filio:[4][t] 6. cui cum tutores dati a populo[u]

[g] *Tunc Popilius dicit se nullam habere rationem veteris amicitiæ, cum prohibeant mandata patriæ.*

[h] *Cum videret eum cunctari, et velle amicos consulere prius quam responderet.*

post Leid. 5. *Lucium Popilium.* Ποπίλιος Zonaræ dicitur IX. 25. *C. Popillius* Livio XLV. 10. ac seqq. et Cic. Phil. VIII. 8. atque Ποπίλλιος Appiano de B. Syr. p. 212. ubi Tollium vid.—2 Med. 2. *cet. principes.*—3 Liv. XLV. 12. 'Popillius, pro cetera asperitate animi, virga, quam in manu gerebat, circumscripsit regem.' Coll. N. *austeritas.*—4 Cant. Coll. N. addunt *nomine Eupatore;* idemque supra vocem 'filio' ascriptum in Leid. 4. Vid. Avum IV.

NOTÆ

distat Alexandria.

[p] *Osculum*] Dextram Popilio Antiochum porrexisse dicit Liv.

[q] *Popilius virga*] C. Popilius Lænas virga vitrea circulum descripsit.

[r] *Ut pariturum se*] Tum Popilius regi, tanquam amico benevolo, dextram porrexit; et die, qua Ægypto excederet, constituta, firmataque inter fratres pace, navigavit in Cyprum, unde victricem Antiochi classem dimisit.

[s] *Antiochus decedit*] Trajecto Euphrate, bellum Armeniorum regi Artaxiæ intulerat: quo victo, petiit Persepolim, ut Dianæ templum, auro argentoque opulentissimum, diriperet. Eam urbem Elymaidem vocant alii, Pererius Susam nominat in Elymaide regione, ubi Eulæus fl. Susorum arcem circuit, et Dianæ templum, ex Plin. seu Veneris, ex Appian. Sed inde cum dedecore ejectus, dum Babyloniam repeteret, auditis suorum a Judæis cladibus, mœrore amens et iracundia, gravem in morbum incidit; horrendisque viscerum doloribus, et vermibus consumto corpore, dum frustra scelerum veniam a Deo postulat, misere periit in Tabis, Persidis oppido, teste Porphyrio.

[t] *Relicto parvulo filio*] Novenni, qui ob patris virtutem Antiochus Eupator dictus est, quasi felix esset, cui talis pater contigisset.

[u] *Tutores dati a populo*] Cn. Octavius vir consularis, Sp. Lucretius, et Lælius Aurelius, quibus jussum est ut tectas naves comburerent, elephan-

essent, patruus[5] ejus Demetrius,[w] qui obses Romæ erat, cognita morte[x] Antiochi fratris,[6] senatum adiit: 'obsidem se vivo fratre venisse,[7] quo mortuo, cujus obses sit, se ignorare. 7. Dimitti igitur se ad regnum petendum æquum esse, quod, sicuti jure gentium[y] majori fratri cesserit, ita nunc sibi, qui pupillum ætate antecedat, deberi.'[i] 8. Cum se non dimitti animadverteret a senatu, tacito judicio, tutius apud pupillum, quam apud eum, regnum futurum arbitrante;[k] specie[8] venandi ab urbe profectus,[z] Hostiæ[9]

[i] *Æquum esse ut dimitteretur ad regnum petendum, quod tam debeatur sibi qui sit major ætate pupillo, quam debebatur fratri majori Antiocho, cui illud cesserat ex jure gentium.*

[k] *Cum videret non se dimitti a Senatu, qui judicabat securius esse ad res populi Romani, si pupillus potius quam Demetrius rex esset.*

Obs. 10. p. 162.—5 Immo *patruelis*, quomodo legend. monuerunt Bong. ad h. l. et Drus. ad Sulpic. Severum I. Hist. 8. 23. Zonar. IX. 25. *Δημήτριος δὲ ὁ Σελεύκου υἱὸς τοῦ παιδὸς 'Αντιόχου* (Leg. *ὁ Σελεύκου, ἀνεψιὸς τοῦ π. 'Α.*) *ὁμηρεύων ἐν 'Ρώμῃ κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον, καὶ ὑπὸ 'Αντιόχου τοῦ θείου τῆς βασιλείας ἐστερημένος, ὡς τὸν τοῦ 'Αντιόχου θάνατον ἔγνω, ᾔτει μὲν τὴν πατρῴαν ἀρχήν.*—6 Immo *Ant. patrui*, et paulo post *vivo patruo*, non *fratre*. Hunc Justini, vel f. amanuensium errorem quoque taxarunt Drus. ad Sulpic. Severum d. l. et Perizon. Animadv. Hist. 10. p. 437.—7 Med. 2. *obsidem se fuisse v. f. Que* etiam abest tribus Leid. Periz. Thuan. Bodl. et Duisb. teste Duker. ad Liv. x. 32. *Adiit* sc. dicens, usitata ellipsi. Virgil. v. Æn. 230. 'Tum Nysus et una Euryalus confestim alacres admittier orant: Rem magnam pretiumque moræ fore.' Sall. Ju. 62. 'Mittuntur ad imperatorem legati: Jugurtham imperata facturum.' Macrob. II. Sat. 5. p. 337. 'Eosdem postea Toronius æque inter cœnam quærenti Cæsari sic excusavit: Ad molas sunt.' Ita sup. XII. 12. 6. ex Ms. Coll. N. 'Tunc universi flentes regem adeunt: suppliciis suis potius saturet se quam contumeliis.' Vulg. *adeunt: orant, suppl.* Plura exempla congesserunt Avus ad Liv. VIII. 22. et Perizon. ad Sanctii Minerv. IV. 5. 7.—8 Magl. ed. Rom. *sub sp.*—9 Magl. Leid. 4. 5. *Ostis.* Bodl. Periz. *Hostiis.* Med. 1.

NOTÆ

tis præscinderent nervos, opesque regias imminuerent quam maxime.

[w] *Patruus ejus Demetrius*] Turpiter lapsus est Justin. nec enim patruus Eupatoris Demetrius fuit, sed cognatus, quippe qui Seleuci fil. esset, ab eoque missus Romam, obsidis loco: Antiocho enim Magno duo filii contigerant, Seleucus et Antiochus: ille Demetrium, hic Eupatorem, suscepit. Ita Joseph. Appian. Euseb.

[x] *Cognita morte*] Jam diu ap. senatum querebatur, æquum non esse jactitans, ut obses pro liberis Antiochi, qui tunc regnabat, detineretur: sed tunc maxime in senatu questus est, ubi sibi patriam Romam esse dixit; senatorum filios instar fratrum, ipsosque senatores loco patrum, se habere, ut qui puer Romam venisset.

[y] *Jure gentium*] Bonam Demetrii causam pervertit Justinus: si enim ille Antiochi frater fuit, nihil juris habuit in Syriam; nec enim fratri frater, sed filius parenti succedere solet: regnum tamen fuit Demetrii, quem sc. omnia Seleuci jura spectarent.

[z] *Ab urbe profectus*] Polybii consili-

tacitus cum fugæ comitibus[m] navem conscendit.† 9. Delatus in Syriam,[a] secundo favore omnium excipitur: regnumque ei, occiso pupillo,[b] a tutoribus traditur.[c]

CAP. IV. 1. Eodem fere tempore[1] Prusias, rex Bithyniæ, consilium cepit interficiendi Nicomedis filii, dum consulere studet minoribus filiis, quos ex noverca ejus susceperat, et Romæ habebat.[2] 2. Sed res adolescenti ab his,

---

Ostiis. ed. Bech. *Hostis.* 'Ostia' et 'Ostiam' dixisse vett. observavit Avus ad Liv. IX. 19.

1 Leid. 2. *Eodemque ferme t.* Bodl. *Eodemque t.* Bech. Ven. et quinque aliæ *Eodem t. ferme.* Medicei, Magl. *Eodem ferme t.*—2 Prusiam autem non minores filios, quos ex noverca susceperat, sed Nicomeden filium Romæ habuisse, atque ibi vitæ filius insidiatum fuisse, constat ex Appiano, qui lib. de B. Mith. p. 299. scribit: *Ὄντι δ' αὐτῷ [Προυσίᾳ] διὰ μίσους τοῖς ὑπηκόοις ἐπὶ ὠμότητι χαλεπῇ Νικομήδης υἱὸς ἦν πάνυ τοῖς Βιθυνοῖς ἀρέσκων. ὅπερ ὁ Προυσίας ὑφορώμενος, ἐς Ῥώμην αὐτὸν βιοῦν μετεστήσατο· καὶ, μαθὼν εὐδοκιμοῦντα κἀκεῖ, προσέταξε τῆς βουλῆς δεηθῆναι, τῶν ἔτι ὀφειλομένων Ἀττάλῳ χρημάτων αὐτὸν ἀπολῦσαι. Μηνᾶν τε αὐτῷ συμπρεσβεύσοντα ἔπεμψε, καὶ εἴρητο τῷ Μηνᾷ, εἰ μὲν ἐπιτύχοι τῆς ἀφέσεως τῶν χρημάτων, ἔτι φείδεσθαι τοῦ Νικομήδους· εἰ δὲ ἀποτύχοι, κτείνειν αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ. κερκούρους τέ τινας ἐς τοῦτο συνέπεμψεν αὐτῷ, καὶ δισχιλίους στρατιώτας. Cumque subditis exosus esset ob nimiam sævitiam, Nicomedes filius valde ab Bithynis amabatur; ideoque Prusias eum suspectum habens, Romam, ut ibi degeret, misit: quem postquam cognovit ibi quoque gratiosum esse, mandavit ei, ut a senatu peteret, remitti sibi quod supererat pecuniæ debitæ Attalo: addiditque illi Menam, qui simul legatione fungeretur, eique mandatum dedit, si impetraverit remissionem pecuniæ, ut amplius Nicomedi parceret; sin minus, Romæ illum interficeret: et ad hoc cercuros aliquos cum eo misit, et duo millia militum.* Appiano quoque consentit Zonar. IX. Annal. 28. *Τότε δὲ συνηνέχθη καὶ τὰ κατὰ τὸν Προυσίαν, ὃς γέρων ὢν, καὶ τοὺς τρόπους τραχὺς, ἐφοβήθη τοὺς Βιθυνοὺς, μὴ τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐκβάλωσι, τὸν*

NOTÆ

um secutus, qui eum Nauclero fraudis inscio cum sociis obnixe commendavit.

[m] *Comitibus*] 8. erant socii, famuli 5. pueri 3.

† A. M. 3893. Ol. 154. 4. U. C. 592. Ant. Ch. 159.

[a] *Delatus in Syriam*] Ubi in Lyciam appulit, scripsit ad senatum se in Lysiam, ut Octavii necem ulcisceretur, non in Antiochum, proficisci: inde Tripolim Syriæ venit, ubi, secundo omnium favore exceptus, rex salutatur, ut tradit Zonar.

[b] *Occiso pupillo*] Aliter Scriptura, aliter Zonaras, id referunt. Tripoli et Apamea potitus Demetrius contendit Antiochiam, tanquam a senatu missus, ut regnum occuparet, ibique Eupatorem et Lysiam obviam progressos (Romanorum enim metu armis abstinuerant) interfecit. Ita Zonar. Constat tamen ex Scriptura, Lysiam et Eupatorem, cum eos videre coram nollet Demetrius, ab exercitu interfectos.

[c] *A tutoribus traditur*] Nec Lysiam intelligit, quem occiderat, nec Philippum, qui metu Lysiæ exulabat in Ægypto; sed Romanos legatos, quorum ut amicitiam sibi conciliaret, Octavii mortem, qui a Leptine fuerat occisus, ultus est; et corona, quæ decies mille aureorum erat, Romam missa, Tiberii amicorumque favore regnum obtinuit. Hæc Polyb.

qui facinus susceperant, proditur: hortatique sunt, 'ut, crudelitate patris provocatus, occupet insidias, et in auctorem retorqueat scelus.'[l] Nec difficilis persuasio fuit. 3. Igitur, cum accitus in patris regnum venisset, statim rex appellatur. 4. Prusias regno spoliatus a filio, privatusque redditus, etiam a servis deseritur. 5. Cum in latebris ageret, non minori scelere, quam[3] filium occidi jusserat, a filio interficitur.[d]

[l] *Ut crudelitate patris excitatus præveniat insidias, idemque admittat scelus in patrem, quod ille volebat in ipsum admittere.*

Νικομήδη τὸν υἱὸν ἀνθελόμενοι. Καὶ κατά τινα πρόφασιν ἔπεμψεν εἰς τὴν Ῥώμην αὐτὸν, κἀκεῖ διάγειν ἐκέλευσεν. Ὥς τε (leg. δὲ) κἀν τῇ Ῥώμῃ διαιτωμένῳ τῷ υἱῷ ἐπεβούλευσε, καὶ ἔσπευδε κτεῖναι αὐτὸν, Βιθυνοί τινες εἰς Ῥώμην φοιτήσαντες ἐξήγαγον λάθρα τὸν Νικομήδη. Scribend. igitur ex Rom. *P. con. c. i. N. f. quem a se ablegatum (dum cons. st. min. f. q. ex nov. cj. susc.) R. hab.* Hanc lect. firmat Med. 2. *P. cons. c. i. N. f. quem a se ablegatum, studens min. f. q. ex nov. cj. susc. R. hab.*—3 Conj. Fabri, legentis *quam quo*, refellit Dukerus ad Liv. XXXII. 13.

NOTÆ

[d] *A filio interficitur*] Strabo vult eum ab Attalo interfectum; alii a Silio, adjuvante Attalo.

LIBER XXXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Demetrius Soter, Ariarathi infestus, fratrem ejus in regnum Cappadociæ restituere statuit. Antiochenses a Demetrio deficiunt, et Alexandrum Balam regem appellant. 2. Demetrii filius Demetrius Nicator, auxiliantibus Cretensibus, Alexandrum prælio superat et interficit.

CAP. I. 1. Demetrius, occupato Syriæ regno, novitati suæ otium periculosum ratus,[a] ampliare fines[1] regni, et

[a] *Arbitratus otium periculosum sibi qui rex erat a paucis diebus.*

opes augere finitimorum bellis[a] statuit. 2. Itaque Ariarathi, regi Cappadociæ, propter fastiditas sororis nuptias infestus,[b] fratrem ejus Orophernen, per injuriam regno pulsum,[b] supplicem recepit; datumque sibi honestum belli titulum gratulatus,[c] restituere eum in regnum statuit. 3. Sed Orophernes ingrato animo, inita cum Antiochensibus pactione, offensis tunc Demetrio,[c] pellere ipsum regno, a quo restituebatur, consilium cepit. 4. Quo cognito, Demetrius vitæ quidem ejus, ne Ariarathes[d] metu fraterni belli liberaretur, pepercit: ipsum autem comprehensum vinctum[2] Seleuciæ[e] custodiri jubet.[f] 5. Nec Antiochenses, indicio[3] territi, a defectione destiterunt.[d] 6. Itaque adjuvantibus et Ptolemæo rege Ægypti, et Attalo[g] rege Asiæ,[h] et Ariarathe

[b] *Quare offensus Ariarathi regi Cappadociæ, qui noluerat in uxorem ducere illius sororem.*
[c] *Lætatus quod data sibi esset honesta causa belli contra eum gerendi.*
[d] *Nec Antiochenses destiterunt a defectione, etiamsi scirent eam notam esse Demetrio.*

1 Sex Mss. *vires.*—2 Magl. Ald. Junt. *vinctumque.*—3 Rom. *judicio.*—4

NOTÆ

[a] *Finitimorum bellis*] Judæis bellum intulit, in quo Judas Maccabæus contra Bacchidem fortiter dimicans occubuit. Cetera sat nota ex Sacris Literis.

[b] *Per injuriam regno pulsum*] De injuria nihil habet Polyb. sed Ariarathem artibus Demetrii expulsum memorat: quod paulo aliter narrat Zonar. Ariarathes, inquit, ante susceptum filium, Orophernem adoptaverat, quem postea nato legitimo filio, propter insidiarum suspicionem, expulit: sed ille, Ariarathe mortuo, in ejus filium insurrexit: Ariarathis filio opem tulit Eumenes, Oropherni Demetrius: nuptiarum vero Appian. Polyb. et Zonar. nusquam meminerunt.

[c] *Offensis tunc Demetrio*] Quod non procul ab Antiochia inclusus in regio castello admitteret neminem, et vitam in otio et deliciis duceret, ut narrat Joseph.

[d] *Ne Ariarathes*] Qui a senatu Romano, ad quem confugerat, jussus est una cum Oropherne regnare. Ita Flor. Testatur tamen Polyb. Orophernem in senatu vicisse, conjectis in Ariarathem falsis criminibus.

[e] *Seleuciæ*] Urbs est Asiæ multiplex. 1. Mesopotamiæ, ad Tigrim, propter Ctesiphontem. *Masul.* 2. Syriæ, Pieria cognomine, ad Orontis ostia. *Soldin.* 3. Ciliciæ, Aspera nuncupata, ad Calycadnum fl. *Seleuca.* 4. Pisidiæ, in Pamphyliæ confinio. *Celesbria.* 5. Syriæ, ad Belum fl.

[f] *Custodiri jubet*] In regnum restitutum Orophernem volunt Appian. et Zonar. de custodia et proditione nihil habent.

[g] *Et Attalo*] Qui nuper Eumeni patri successerat.

[h] *Rege Asiæ*] Vel Asiæ Minoris partem intelligit, cujus caput est

Cappadociæ,[4] bello a Demetrio lacessiti,[5] subornant Balam[i] quendam,‡ sortis extremæ juvenem,[k] qui Syriæ regnum velut paternum armis repeteret: 7. et, ne quid contumeliæ deesset, nomen ei Alexandri inditur, genitusque ab Antiocho[l] rege dicitur. 8. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut æmulo ejus non vires regiæ tantum, verum etiam generis nobilitas consensu omnium tribueretur. 9. Igitur Alexander admirabili rerum varietate pristinarum sordium oblitus, totius ferme Orientis viribus succinctus, bellum Demetrio infert;[e] victumque[m] vita pariter ac regno spoliat. 10. Quanquam nec Demetrio[6] animus in propulsando bello defuit. Nam et primo prælio[n] hostem

[e] *Infert bellum Demetrio, oblitus originis suæ, quæ erat sordida, et adjutus viribus omnium fere regum Orientis.*

Vincent. v. 75. 'Interim Antiochenses Demetrio defecerunt, adjuvantibus eos Ptol. r. Æg. et Ariar. Cappadociæ.' Leid. 3. ed. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Ariar. rege Capp.*—5 Magl. Periz. ed. Bech. Med. *lacessitis*, probante Bern.—6 Bech. Ven. et quinque aliæ *D. n.*

NOTÆ

Ephesus, quæ Asia proprie dicitur, cui imperabat Attalus: vel Asiam Minorem, in qua, licet et Prusias Bithyniæ, et Ariarathes Cappadociæ præesset, aliæque essent liberæ civitates, Attalus tamen potentia præstabat ceteris.

[i] *Subornant B.* [*propalam*] Alii *Pronpalum*, alii *Pompanum*, legunt; sed melius nonnulli *Balam.* Ipse enim a Josepho Alexander Balas nuncupatur.

‡ A. M. 3903. Ol. 157. 2. U. C. 602. Ant. Ch. 149.

[k] *Sortis extremæ juvenem*] Hunc incertæ stirpis Appian. et Florus, supposititium Sulpicius et Genebrardus; Scriptura vero, Joseph. et Euseb. Antiochi Epiphanis filium appellant: Euseb. tamen nothum fuisse indicat, quippe qui ex Bala concubina, unde Balas dictus est, natum esse affirmet. Male Lyranus et post eum Adrichomius eum vocant fil. Eupatoris, qui ante annum 12. occisus est a Demetrio.

[l] *Genitusque ab Antiocho*] Eum Romam adduxerat Byzantius, Antiochi Magni olim ap. Romanos legatus, eumque in curiam cum Laodice sorore adduxit: nihil tamen eorum quæ diceret placebat sanæ mentis hominibus: sed cum senatus in alienis regnis bellum quam pacem mallet, decretum est, ut Alexandro regnum paternum armis repetere liceret. Ita Polyb.

[m] *Victumque*] Justino consentiunt Scriptura, Polyb. et Joseph. Appiani tamen interpres eum regno pulsum, et in exilio defunctum, testatur.

[n] *Primo prælio*] Semel tantum præliatum est, ex Scriptura et Josepho, nisi forte Justin. intelligat sinistrum Demetrii cornu, quod, fugata acie sibi opposita, hostium castra diripuit.

fugavit, et, regibus bellum restituentibus, multa millia[o] in acie cecidit. 11. Ad postremum tamen invicto animo inter confertissimos fortissime dimicans cecidit.[p]

CAP. II. 1. Initio belli Demetrius duos filios[q] apud Gnidium[1 r] hospitem suum[2] cum magno auri pondere commendaverat, ut[3] belli periculis eximerentur, et, si ita fors tulisset, paternæ ultioni servarentur.[f] 2. Ex his major Demetrius, annos pubertatis egressus, audita[4] Alexandri luxuria, quem insperatæ opes, et alienæ felicitatis ornamenta, velut captum,[5] inter scortorum greges desidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretensibus,[s] securum ac nihil hostile metuentem aggreditur.[*] 3. Antiochenses quoque,[t] veterem patris offensam[6] novis meritis correcturi, se ei tradunt:[g] sed et milites paterni favore juvenis accensi,

[f] *Et, si in bello adverso periret, conservarentur ad vindicandam mortem patris.*
[g] *Et Antiochenses ipsi favent, ut deleant novis obsequiis crimen prius admissum, gerendo bellum in illius patrem.*

1 *Cnid.* restituit Avus. Ita Prol. h. l. 'Cnidiorum;' idemque dant Ms. et ed. Ald. Valerii M. VIII. 11. Ext. 4. Vulg. *Gnidiorum.*—2 Bech. Ald. Junt. aliæque *ap. hosp. suum G.*—3 Med. 2. *ut et.* Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *demandaverat;* et quinque posteriores *ut et a.*—4 Med. 2. *cognita.*—5 Bech. Ven. et quinque aliæ *captivum.*—6 Medicei, Bodl. Leid. 5. *vetera p.*

NOTÆ

[o] *Multa millia*] Dum cornu, in quo pugnabat Demetrius, loco cederet, ipse fortiter dimicans, reliquis fugientibus, hostium alios fugavit, alios occidit.

[p] *Cecidit*] Dum hostes persequitur, in cœnum profundum abreptus, prolapso equo, ipse pedes diu dimicavit; donec a multitudine multis vulneribus confectus occubuit. Ita Joseph.

[q] *Duos filios*] Demetrium Nicanorem et Antiochum, quorum uterque postea regnavit.

[r] *Gnidium*] Gnidus, in Asia extrema, Halicarnassum inter et Rhodum.

[s] *Cretensibus*] Mirum Cretenses, non Gnidenses, dixisse; multis tamen mercenariis militibus a Lasthene Cretensi acceptis, Demetrius trajecit in Ciliciam, teste Joseph.

[*] A.M. 3908. Ol. 158. 3. U.C. 607. Ant. Ch. 144.

[t] *Antiochenses quoque*] Nullam Ptolemæi Philometoris mentionem facit Justin. cujus tamen viribus regnum et Alexandro sublatum esse, et collatum Demetrio, liquet ex Scriptura et Josepho. Cum enim Alexander insidias per Ammonium ducem struxisset Ptolemæo, quod multas urbes Syriæ, imposito præsidio, retineret; Ptolemæus, detectis insidiis, filiam Cleopatram, ereptam Alexandro, Demetrio tradidit, et Antiochiæ rex Asiæ et Ægypti coronatus est: quod tamen paulo post cessit Demetrio, ut referunt Joseph. et Zonar.

prioris sacramenti religionem novi regis superbiæ præferentes,[h] signa ad Demetrium transferunt: 4. atque ita Alexander non minori impetu fortunæ destructus,[7] quam elatus, primo prælio victus[u] interficitur;[w] deditque pœnas et Demetrio, quem occiderat, et Antiocho, cujus mentitus originem fuerat.[i]

[h] *Præferentes juramentum, quo se prius dederant Demetrio, superbiæ Alexandri novi regis.*
[i] *Cujus filium falso se dixerat.*

offensa.—7 Flor. Bech. Ald. Junt. *desertus.*

NOTÆ

[u] *Primo prælio victus*] Delusus Ptolemæi fraudibus Alexander, postquam illum Antiochiæ audiit regem coronatum, e Cilicia, ubi tum erat, movit in Syriam, signisque collatis ad fl. Ænoparam, victus Alexander in Arabiam fugit. Ita Scriptura, Joseph. et Diod.

[w] *Interficitur*] A Zebdiele, ex Scriptura; vel Zabelo, ex Joseph. vel Diocle, ex Diod. Arabum principe, qui ad Ptolemæum illius caput deferri voluit: non tamen a Diocle, sed ab equitibus, quos secum duxerat, et Demetrius corruperat, vult occisum Diod. Ptolemæus etiam excussus ex equo, dum pugnat, in capite vulneratus, paulo post obiit. Joseph. Strab. et Flor.

LIBER XXXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Demetrius Nicator bellum Parthis infert, et infeliciter persequitur. Trypho regnum Syriæ invadit: sed tandem ab Antiocho, Demetrii fratre, opprimitur; qui etiam Judæos subigit. 2. Judæorum origo, incrementa, et res gestæ. 3. Judæorum opes. Mare Mortuum. A quibus domiti sint Judæi. 4. Attali, Asiæ regis, scelera, mors, testamentum. Asia Romanorum fit propria; divitias autem et vitia sua Romam transmittit.

CAP. I. 1. Reciperato paterno regno Demetrius,[a] et ipse rerum successu corruptus, vitiis adolescentiæ in segnitiam labitur;[b] tantumque contemtum apud omnes inertiæ, quantum odium ex superbia pater habuerat, contraxit. 2. Itaque, cum ab imperio ejus passim civitates deficerent,[c] ad abolendam segnitiæ maculam, bellum Parthis[d] inferre statuit: † 3. cujus adventum non inviti Orientis populi[e] videre, et propter Arsacidæ[f] regis Parthorum crudelitatem, et quod, veteri Macedonum imperio assueti, novi populi superbiam indigne ferebant. 4. Itaque, cum et Persarum, et Elymæorum,[g] Bactrianorumque auxiliis juvaretur, multis præliis Parthos fudit.[h] 5. Ad postremum tamen, pacis simulatione deceptus, capitur; traductusque per ora civitatium, po-

* *Et tam contemtus fuit ab omnibus ob inertiam, quam odiosus fuerat omnibus illius pater ob superbiam.*

NOTÆ

[a] *Demetrius*] Nicator secundus, ab Appian. et Joseph. Nicanor ab aliis nuncupatus, quod paternum regnum sibi armis vindicasset.

[b] *In segnitiam labitur*] Hoc Flor. crudelitati tribuit, Joseph. avaritiæ, quod pace composita exercitum dimiserit, solisque exteris, quos secum adduxerat, mercedem solveret.

[c] *Civitates deficerent*] Præsertim Antiochia, cujus seditionem ingenti et civium clade, et tectorum incendio, ultus est virtute Judæorum, quos Jonathas ipsi auxilio miserat.

[d] *Bellum Parthis*] Non ita se res habuit. Cum alienatos a Demetrio militum animos Tryphon cerneret, se contulit ad Arabem, Malchum sive Emalchuel, cui Antiochus Alexandri fil. commissus fuerat, quem multis precibus obtentum, victo ad Ptolemaidem Demetrio, in regnum restituit. Victus Demetrius in Ciliciam primum, tum superato Euphrate Mesopotamiam et Babyloniam fugit: unde, aliquot annis post, bellum intulit Parthorum regi. Hæc Joseph.

† A. M. 3914. Ol. 160. 5. U. C. 613. Ant. Ch. 138.

[e] *Orientis populi*] Jam diu Græci et Macedones, qui iis in regionibus substiterant, crebris eum legationibus solicitabant, deditionem, si veniret, pollicentes.

[f] *Arsacidæ*] Non huic regi peculiare nomen, sed commune omnibus: eum postea Priapatium Justin. appellat, Arsacem tertium Oros. alii Mithridatem regem ordine sextum a primo Arsace.

[g] *Elymæorum*] Qui partem Persidis in Susianæ regionis confinio incolunt. Fuit etiam Elyma urbs Siciliæ, propter Panormum.

[h] *Multis præliis Parthos fudit*] Docet Scriptura bellum ab eo Parthis non illatum, sed a quodam Arsacia duce, et victum esse et captum, dum exercitum contra Tryphonem in Media contrahit: bellum tamen Persis indixit, si Joseph. credimus, cum Tryphonem Syria speraret se ejecturum facile, si res in Parthos cessissent prospere; quinetiam 2. prælia cum

pulis, qui desciverant, in ludibrium favoris ostenditur.[b] 6. Missus deinde in Hyrcaniam,[1] benigne et juxta cultum pristinæ fortunæ[i] habetur. 7. Dum hæc aguntur, interim in Syria Trypho,[k] qui se tutorem Antiocho,[2 l] Demetrii privigno, substitui a populo laboraverat, occiso pupillo,[m] regnum Syriæ invadit. 8. Quo diu potitus,[n] tandem exolescente favore recentis imperii,[c] ab Antiocho puero[o] admodum, Demetrii fratre, qui in Asia educabatur, bello vinci-

[b] *Et per omnes civitates deductus ostenditur populis, qui a Parthis ad ipsum defecerant ; ut eos pæniteret favisse Demetrio.*

[c] *Populis illum odio habentibus, qui illi faverant quando regnum arripuit.*

1 Med. 1. Bodl. Leid. 2. 5. *deinde H.* Med. 2. *dein H.*—2 Reg. Coll. N. et C. C. *Ant. Alexandri filio.* Ab Appiano de Bell. Syr. p. 132. atque in Epit. Livii LII. et LV. ut Bong. observat, Demetrii privignus 'Alexander' vocatur. Verum Justino consentiunt Auctor I. Maccab. 11. 39. *Τρύφων ἐπορεύθη πρὸς Εἰμαλκουαὶ τὸν Ἄραβα, ὃς ἔτρεφε τὸν Ἀντίοχον, τὸ παιδάριον τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου:* et 13. 31. *Ὁ δὲ Τρύφων ἐπορεύετο δόλῳ μετὰ Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως τοῦ νεωτέρου, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν, καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ.* Joseph. XIII. Antiq. Jud. 5. *Διόδοτος, ὁ καὶ Τρύφων ἐπικληθεὶς, παραγίνεται πρὸς Μάλχον τὸν Ἄραβα, ὃς ἔτρεφε τὸν Ἀλεξάνδρου υἱὸν Ἀντίοχον.* Ibid. cap. 7. init. *Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Δημητρίου, τὸν Ἀλεξάνδρου υἱὸν Ἀντίοχον, ὃς καὶ Θεὸς ἐπεκλήθη, Τρύφων διέφθαρεν:* atque Georg. Syncellus Chronog. p. 291. *Οὗτος [Ἀντίοχος] τὸν Τρύφωνα τὸν ἀνελόντα Ἰωνάθην καὶ Ἀντίοχον, τὸν υἱὸν Ἀλεξάνδρου, καὶ ἑαυτὸν βασιλέα Συρίας ἀνειπόντα, ἐκ Σίδης ἐλθὼν πολιορκεῖ εἰς Δαρὰ καταφυγόντα, κἀκεῖθεν εἰς Ὀρθωσίαν, ἐξ ἧς διωχθεὶς, εἰς πῦρ ἐναλλόμενος θνήσκει:* ubi pro *εἰς Δαρὰ* I. Mac-

NOTÆ

Parthis, ut placet Oros. commisit, quorum in altero captus est ab Arsace.

[i] *Juxta cultum pristinæ fortunæ*] In Phraatis regia habitavit, ejusque sororem Rhodogunam in matrimonium duxit, ex Appian.

[k] *Trypho*] Apamenus genere, nomine Diodotus Straboni, Diodorus Orosio, cognomine Tryphon nuncupatus, a luxu et delicata vita: nam *τρυφᾶσθαι* idem sonat quod, luxui indulgere.

[l] *Antiocho*] Ab omnibus Antiochus dicitur, præterquam ab Appiano, qui eum Alexandrum vocat; sed male. Fuit ille Alexandri Balæ filius, ex Cleopatra, quæ postea Demetrio nupserat: unde illius privignus fuit.

[m] *Occiso pupillo*] Per medicos, qui puerum calculi dolore consumi ad populum mentiti, eum, dum secant, occiderunt, auctore Joseph. quod tamen ante Demetrii a Parthis captivitatem contigit.

[n] *Quo diu potitus*] 3. tantum annos illi tribuit Joseph. 6. tamen regnavit ab occisis pupillo et Jonatha.

[o] *Antiocho puero*] Non admodum puer erat, cujus pater ab annis 14. mortuus esset, quique paulo post Cleopatræ nupserit: simul enim cum fratre Demetrio Alexandrum Balam fugerat. Antiochus Soter ab Joseph. Pius ab Appian. Sidetes vel Sedetes ab Euseb. dicitur: quod nomen illi forte inditum ab urbe Side in Pamphylia, ubi fuerat educatus, ut Pontacus conjicit.

tur;[p] ‡ rursusque regnum Syriæ ad sobolem Demetrii revertitur. 9. Igitur Antiochus, memor quod et pater propter superbiam[q] invisus, et frater propter segnitiam contemtus fuisset, ne in eadem vitia incideret, recepta in matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates, quæ vitio fraterni imperii defecerant, summa industria persequitur, domitasque rursus regni terminis adjicit.* 10. Judæos quoque, qui in [3] Macedonico imperio sub Demetrio patre[r] armis se in libertatem vindicaverant, subigit.[s] Quorum vires tantæ fuere, ut post hunc nullum Macedonum regem tulerint, domesticisque imperiis usi, Syriam magnis bellis infestaverint.[d]

CAP. II. 1. Namque Judæis origo[t] Damascena,[u] Syriæ[x]

[d] *Et habentes duces proprios, qui ipsis imperarent, gesserint magna bella in reges Syriæ.*

cab. 15. 11. legitur εἰς Δωρᾶ, et ap. Joseph. d. l. ἐκ τῆς Δώρας φυγών.—3 Leid. 2. 5. Bodl. Perix. Ald. Junt. *qui*. Med. 2. firmat conj. Bongarsii legentis *qui a*. 1 Leid. 1. *Dam. quæ est Syr.*—2 Bech. *Dam. quæ S. nob. civ. est.* Rom. Flor. Ald. Junt. *Fuit namque J. o. D. quæ S. nob. civ. est.*—

NOTÆ

[p] *Bello vincitur*] Eum a suis desertum Scriptura; prælio victum Joseph. testatur fugisse Doram, prope Joppem; unde fuga elapsus vel Orthosiadem in Phœnicia, vel Coracesium in Cilicia, se recepit; ubi obsessus cruentas manus sibi intulit, ut refert Strabo; dum fugeret, aurum, quo persequentes moraretur, per vias sparsisse tradit Frontin.

‡ A.M. 3016. Ol. 160. 3. U.C. 615. Ant. Ch. 136.

[q] *Pater propter superbiam*] Nec superbia patri, nec fratri segnities, obfuit; sed patrem vicinorum regum odium, fratremque avaritia, perdidit, qua temere suos dimisit exercitus.

* A.M. 3021. Ol. 161. 4. U.C. 620. Ant. Ch. 131.

[r] *Sub Demetrio patre*] Celebres illas victorias intelligit a Maccabæis, Juda, Jonatha, et Simone relatas de Antiochi Epiphanis et Demetrii Soteris ducibus: quod Scriptura multis persequitur.

[s] *Subigit*] Jussu Ptolemæi Evergetis occiso Simone, Sidetes Hyrcanum, illius filium, obsedit Hierosolymis: sed aliquanto post, soluta obsidione, cum Judæis fœdus iniit, summa in eos usus benignitate.

*[t] *Judæis origo*] De Judæorum origine ridicula sane commenti sunt historici Gentiles. E Damasco oriundos putavit Justin. ex Ægypto Strabo, Tacitus e Creta, unde a monte Ida Judæi nuncupati sunt; sed regnante Jove ejecti, primum Libyæ, deinde Ægypti, partem occuparunt. Alii ap. eund. Æthiopum prolem, alii Solymos Homeri carminibus celebratam gentem crediderunt; a quibus Hierosolyma condita sit. Quæ quam falsa sint, quis non videt, cum ex Sacris Literis constet, Judæos ex Abrahamo Thare filio ducere originem? ille enim Dei jussu de Ur Chaldæorum egressus in Haram Mesopo-

nobilissima civitas:[z] unde et Assyriis[w] regibus genus et reginæ Semiramidi[3][x] fuit. 2. Nomen urbi a Damasco rege[y] inditum: in cujus honorem Syrii[4] sepulcrum Arathis[5] uxoris ejus pro templo[z] coluere, Deamque exinde sanctissimæ religionis habent.[e] 3. Post Damascum Azelus, mox Adores,[a] et Abraham,[b] et Israhel[c] reges fuere. 4. Sed Israhelem felix decem filiorum[d] proventus majoribus suis clariorem fecit. 5. Itaque populum in decem[6] regna[e] divisum filiis tradidit, omnesque ex[7] nomine Judæ,[f] qui post divisionem decesserat, 'Judæos' appellavit;[g] colique ejus memoriam[h]

[e] *Et habent pro Dea, quam colunt religiosissime.*

3 Med. 1. Magi. Periz. *et r. Semirami.* Med. 2. *et r. Semiramidis*, vitio scripturæ pro *Semiramidi*, quod dant Rom. Ald. Junt. Sup. I. 1. 11. 'Uxore Semiramide.' Eæd. *et reginæ.* Bech. *unde et Assyriis regibus genus ex regina Semyramide.*—4 Med. 1. Leid. 2. 5. Ald. Junt. *Syri.*—5 Med. 1. Leid. 2. 5. *Arates.* 1. 2. ed. Par. *Marathis.* Periz. *Arathes.* Coll. N. *Marachis.* Magl. Rom. Ven. *Ariathis.*—6 Magl. *duodecim.*—7 *Ex* deest Coll. N.—8 Leid. 1. Ald. Junt. *cujus.*

NOTÆ

tamiæ, tum in Cananitidem, venit.

[z] *Damascena*] Damascus Syriæ Inferioris, sive Cœlesyriæ, urbs primaria, ab Hus filio Aran, qui Semi fil. erat, condita; a quo populi Aramei, deinde a Græcis Syri, dicti sunt, ut ait Joseph. Hæc tamen Hieronymus Damasco Eliezer tribuit: sed Damascum Hus condidit, restauravit Eliezer.

[w] *Assyriis*] Quibus non a Syris, sed ab Assur Semi fil. nomen impositum; qui Assuriam, quæ postea Ninive vocata est, condidit.

[x] *Semiramidi*] Quæ, si Diod. credimus, patria fuit Ascalonita, filia Deæ Derceto, ut lib. I. dictum est.

[y] *A Damasco rege*] Quis ille fuerit, vix quisquam potest conjicere. Hoc de nomine multa multi habent: sed nihil bene.

[z] *Pro templo*] Reponend. *ex templo.* Hæc omnia corrupta fabulis.

[a] *Azelus, mox Adores*] Horum nominum nulla ap. alios mentio.

[b] *Abraham*] Quod etiam refert Joseph. ex Nicolao Damasceno, a quo Abraham e regione supra Babyloniam sita cum exercitu venisse Damascum proditur, et, postquam ibi aliquot annis regnasset, Cananitidem petiisse. Sed quis his fabulis fidem adhibeat, præcipue cum Scriptura huj. regni non meminerit?

[c] *Et Israhel*] Jacob intelligit, qui tamen non Abrahami fil. sed nepos ex Isaaco fuit.

[d] *Decem filiorum*] 12. verius numerat Scriptura.

[e] *In decem regna*] 12. tribus indicat.

[f] *Ex nomine Judæ*] Alludit ad postrema Jacobi morientis verba, quibus, excluso Ruben, jus primogenituræ Judæ concessit, illiusque tribus futuram majestatem commendavit, ex qua sc. Christus erat nasciturus: 'non auferetur sceptrum de Juda,' &c.

[g] *'Judæos' appellavit*] Fallitur Justin. non enim h. tempore Hebræi Ju-

ab omnibus jussit, cujus [8] portio [i] omnibus accesserat. 6. Minimus ætate [k] inter fratres Joseph fuit; cujus excellens ingenium veriti fratres clam interceptum [l] peregrinis mercatoribus vendiderunt. 7. A quibus deportatus in Ægyptum, cum magicas [9] ibi artes solerti ingenio percepisset, brevi ipsi regi percarus [10] fuit. 8. Nam et prodigiorum sagacissimus erat, et somniorum primus intelligentiam condidit,[f] nihilque divini juris humanique ei incognitum videbatur; 9. adeo, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit: perissetque omnis Ægyptus fame, nisi monitu ejus rex edicto servari per multos annos fruges [11] jussisset: 10. tantaque experimenta ejus fuerunt, ut non ab homine, sed a Deo responsa dari viderentur. 11. Filius ejus Moyses [12] fuit,[m] quem præter paternæ scientiæ [n] hæreditatem etiam

[f] *Nam et videbat sagacissime quid significarent prodigia, et primus novit artem explicandi somnia.*

—9 Demster. ad Rosin. II. 2. Antiq. Rom. ex Frec. tom. I. lib. II. cap. 1. legit *magnificas:* quamvis, ut ait id. Vir clariss. antiquam lect. retineat Otto Frising. I. 14. Oros. quoque vulgatum sequitur, eique consentit uterque cod. Leid. Freculphi.—10 Periz. *precarus.*—11 Magl. *frugem.*—12 Sic meliores Mss. ed. Rom. Ald. Junt. hic et paulo post, cum Oros. atque Ottone, Græco

NOTÆ

dæorum nomen habuere; sed post captivitatem Babylonicam, cum regnare incepit Zorobabel ex tribu Juda, quæ Babylonem cum stirpe regia abducta fuerat.

[h] *Colique ejus memoriam*] H. e. illius tribum aliis eminere voluit: dixit enim: 'Juda, te laudabunt fratres tui, et adorabunt te filii patris tui.'

[i] *Cujus portio*] Nihil juris in agros aliis tribubus assignatos habuit tribus Juda, nec aliæ tribus in illius portionem; singulis enim tribubus sua portio data. Tribus porro Juda inter tribum Benjamin et desertum Pharan collocata.

[k] *Minimus ætate*] Non minimus fuit Joseph, sed Benjamin.

[l] *Clam interceptum*] Historiam Josephi paucis persequitur Justin. sed miscet fabulis, scientiamque divinandi a Deo concessam appellat artes magicas. Hanc historiam notam omnibus non opus est pluribus explicare.

[m] *Filius ejus Moyses fuit*] Filii Josephi fuerunt Manasse et Ephraim: Moyses vero Amrami fil. Levi pronepos, non Josephi.

[n] *Præter paternæ scientiæ*] Plin. et Apuleius Moysem 'magum' vocant, Strab. 'virum oraculis deditum;' quales olim fuerunt Minos, Amphiaraus, Orpheus, &c. Hunc Artapanus ap. Euseb. 'Musæum' nominat, eod. nomine quo Musæum poëtam, Orphei discipulum: Alexander vero Milesius, qui Syllæ temporibus floruit, docet ap. Suid. Hebræam mulierem, Moso cognomine, legem Hebræorum scripsisse, depravato et sexu et nomine Moysis.

formæ pulchritudo commendabat. 12. Sed Ægyptii, cum scabiem[o] et vitiliginem[13] [p] paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt.[†] 13. Dux igitur exulum factus, sacra Ægyptiorum furto abstulit:[q] quæ repetentes armis Ægyptii, domum redire tempestatibus[r] compulsi sunt. 14. Itaque Moyses, Damascena antiqua patria repetita, montem Synæ[14] [s] occupat: quo, septem dierum jejunio per deserta Arabiæ cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem[t] more gentis 'sabbata'[15] [u] appellatum in omne ævum jejunio

more.—13 Ita Oros. Frec. et Otto. *Pulig.* Medicei, *vetulig.* Periz. *ulig.* Reg. Bodl. Leid. 2. 4. Thuan. Mss. Bongarsii, Modii, et Ms. Francisci Fabricii, ed. Rom. *prurig.* Jena. Bech. *porrig.* Ald. Junt.—14 Periz. *Synam.* Med. 1. Leid. 5. *Sinam.* Magl. *Synai.* Bech. *Synæum.*—15 Decem Mss. *Sabbata.* Salvian. VI. de Gubern. 10. 'Homo Israëliticæ plebis cum ligna Sabbatis collegisset, occisus est.' D. Matth. XII. 1. *Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασι*: et D. Luc. Act. Ap. XVI. 13. *Τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως.* Joseph. I. Ant. Jud. 11. *Ὅθεν καὶ ἡμεῖς σχολὴν ἀπὸ τῶν πόνων κατὰ ταύτην ἄγομεν τὴν ἡμέραν, προσαγορεύοντες αὐτὴν σάββατα*: et XII. 1. *Εἰσελθὼν γὰρ σαββάτοις εἰς τὴν πόλιν, ὡς θύσων,* et XIV. 17. *Δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ μηδένα*

NOTÆ

[o] *Scabiem*] Infinitas prope fabulas de Israëlitarum exitu finxerunt Ægyptii, ut ex Manethone et Appione ostendit Joseph.

[p] *Vitiliginem*] Est lepra Arnobio, Senecæ fœda ex albo varietas, Græcis λευκή.

† A. M. 2544. Ant. Ch. 1508.

[q] *Furto abstulit*] Ægyptiorum opes, tanquam pro laboribus mercedem debitam, abstulit: unde Ægyptiorum legatis, qui sua bona repeterent, plus deberi sibi ab Ægyptiis respondit Moyses, ap. Tertull.

[r] *Tempestatibus*] Ægyptiorum cladem in Erythræo Mari connotat, ubi universus Pharaonis exercitus cum ipso rege periit. In maris littore et profundo, quousque visus admittitur, extant curruum tractus, et rotarum cernuntur orbitæ, ex Oros. quod fabulosum videtur. Multa hac de re Manethon ap. Josephum absurda comminiscitur.

[s] *Montem Synæ*] Synan, alii deserti, alii montis, nomen esse volunt. Paulus montem Synan vocat: alii cum Joseph. et Hieron. montem Sinai appellant, quasi diceretur mons deserti Sinai.

[t] *Septimum diem*] Non 7. dies tantum, sed annos 40. populus per Arabiæ deserta vagatus est.

[u] *Sabbata*] Jam ab initio mundi quieti sacra fuerat illa dies, qua Deus ipse ab omni opere quievisset: præscriptum est enim in Exodo, 'Memento ut diem sabbati sanctifices;' licet Tertullianus et post eum Vatablus ante legem Moysi datam Vett. nec circumcisos, nec sabbatizantes, fuisse velint. Ut ut sit, jussu Dei statuit Moyses, ut, quemadmodum post 6. dies negotiosos, septimus quilibet ab omni opere erat vacuus, ita septimus annus quieti tribueretur: ita ut 6. annis terram colerent, meterentque fruges; septimum vero haberent ab

sacravit,[w] quoniam illa [16] dies famem illis erroremque finierat. 15. Et, quoniam metu contagionis pulsos se ab Ægypto meminerant, ne eadem causa invisi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis communicarent: [17] [x] quod ex causa factum, paulatim in disciplinam religionemque convertit. 16. Post Moysen etiam filius ejus Aruas, sacerdos sacris Ægyptiis, mox rex creatur; [y] semperque exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eosdem, reges [18] et sacerdotes,[z] haberent; quorum justitia religione permixta, incredibile quantum coaluere.[g] [a]

Cap. III. 1. Opes genti ex vectigalibus opobalsami [b] crevere, quod in his tantum regionibus [c] gignitur. 2. Est

[g] *Cumque eorum religio sit juncta cum maxima justitia, incredibile quantam potestatem acquisierint.*

κωλύεσθαι παρατηρεῖν τὴν τῶν σαββάτων ἡμέραν.—16 Bech. Med. Ald. Junt. *ille.* Saxo XVI. p. 378. 'Illa igitur dies tot errores, tot maritima discrimina finivit.' —17 Medicei, Magl. Thuan. Bodl. *conviverent.*—18 Rom. Bech. Med. Ald. Junt. *et reg.*

NOTÆ

omni cultu satuque feriatum; qui tamen annus septimo tantum anno post perdomitos Chananæos observari cœpit: quod vero ab autumno inciperet, inde popularis Judæorum annus cœpit exordium.

[w] *Jejunio sacravit*] Falsus est Justin. non minus quam Suet. qui jejunium servari sabbatis tradidit: hac enim die non jejunabant Judæi: nisi sabbatum non pro die hebdomadis septimo, sed pro tota hebdomada, sumatur: quo sensu Pharisæus Luc. 18. 'Jejuno bis in sabbato.' E Gentilibus alii in honorem Saturni, alii in Bacchi memoriam id institutum crediderunt, teste Plut. De Moyse multa perabsurda refert Tacitus.

[x] *Cum peregrinis communicarent*] Nefas erat ap. Judæos iisdem cum Gentilibus vel epulis adesse, vel cubilibus uti, vel eorum etiam imbui disciplinis.

[y] *Mox rex creatur*] Nullus id temporis rex ap. Judæos fuit; sed multis sæculis post Saul rex creatus est: Moysis vero filii fuerunt Gersan et Eliezer, ex Sephora geniti.

[z] *Ut eosdem, reges et sacerdotes*] Id primum fieri cœptum est ætate Maccabæorum, qua Aristobulus summo pontificatui junxit principatum: quod tamen ap. Gentiles fieri mos erat, ut dignitas major ex sacerdotii sanctitate regibus accederet. Sic Virgil. 'Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos.'

[a] *Coaluere*] Melius forte dixeris *convaluere.*

[b] *Opobalsami*] Opobalsamum pro arbore, balsamum pro lacryma seu succo arboris, posuit. Non ita tamen loquuntur auctores plerique; nam opobalsamum est quasi *ὀπὸς τοῦ βαλσάμου.*

[c] *In his tantum regionibus*] Primis quidem temporibus id contigerit; posterioribus certe balsamum in Ara-

namque vallis,[d] quæ continuis montibus, velut muro quodam, ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta jugera nomine Hierichus dicitur.[e] 3. In ea valle sylva est et ubertate et amœnitate insignis: siquidem palmeto et opobalsameto distinguitur.[h] 4. Arbores opobalsami formam similem piceis[1] arboribus[f] habent, nisi quod sunt humiles magis, et in vinearum morem excoluntur. Hæ certo anni tempore balsamum sudant.[2] 5. Sed non minor loci ejus

[h] *Quia dividitur in duas partes, quarum una palmas, altera balsama, continet.*

1 Leid. 3. a pr. m. *sim. specie.* Rom. *sim. form. puniceis.* Isidor. XVII. Orig. 7. 'Balsami arbor in Judæa intra terminos tantum viginti jugerum erat: postquam eandem regionem Romani potiti sunt, etiam latissimis collibus propagata est, stirpe similis viti, foliis similis rutæ, sed albidioribus, semperque manentibus.'—2 Ita Virgil. Ecl. IV. 30. 'Et duræ quercus sudabunt roscida mella:' quem versum etiam laudat Titius ad illa Nemesiani I. 75. 'Namque prius siccis phocæ pascentur in arvis, Hirsutusque freto vivet leo, dulcia mella Sudabunt taxi.' Hinc emendand. Colum. X. 18. ap. quem vulgo legitur: 'Sed negat helleboros, et noxia galbana succo, Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat.' Leg. *quæ str. t. sudant.* *Taxum* sive σμῖλον tam hominibus quam animalibus noxiam esse, præter alios scriptores, testatur Nicander Alexiph. 610. Μὴ μὲν δὴ σμῖλον σὺ κακὴν ἐλατηΐδα μάρψαις Οἰταίην, θανάτοιο πολυκλαύτοιο δότειραν. Add. Scholiasten. Vox *galbana* quoque corrupta est. 'Galbanum' enim s. χαλβάνη plantæ succus, non planta est; variisque morbis medetur, et veneno adversatur, teste Dioscoride III. 97. Καταπίνεται πρὸς παλαιὰν βῆχα, δύσπνοιαν, ἄσθματα, ῥήγματα, σπάσματα· ἀντιπάσχει δὲ καὶ τοξικῷ σὺν ὄξει καὶ σμύρνῃ ποθεῖσα· ἐπιληπτικούς τε καὶ ὑστερικὰς πνίγας καὶ σκοτωματικοὺς ὀσφραινομένη διεγείρει. Pro *galbana* in codice Abbatiæ S. Germani scriptum est *carbasa*, ad quam vocem proxime accedit *carpasa.* *Carpasi succum* memorare videtur Plin. XXXII. 5. 'Contra dorycnium echini maxime prosunt, et iis, qui succum Carpathii biberunt.' Optimus cod. Leid. *et his, qui s. Carphati*

NOTÆ

bia Paus. et Plin. in Ægypto Claudian. ap. Sabæos Solin. nasci testantur: ubi enim Judæa Romani potiti sunt, propagata est admodum hæc arboris species.

[d] *Namque vallis*] Duobus in hortis, altero jugerum 20., pauciorum altero, balsamum in Judæa crescere voluit Plin. Propter Jerichunta in valle felicem hunc campum ponit Strabo: at spatium dicit fuisse stadiorum 100. h. e. 300. jugerum: sed Plin. balsameti partem exiguam, Justin. et Strabo vallis Jerichuntis magnitudinem intelligunt.

[e] *Nomine H.* [*arcus*] *dicitur*] Bene dixeris *Iericus*, ex mente Strabonis. Salmas. in Solino h. locum sic restituit: *Spatium loci ducentum jugerum Iericus dicitur.* Vel, quod 'theatrum' Strabo, 'arcum' Justinus appellat ob loci similitudinem.

[f] *Similem piceis arboribus*] Balsamum dicit Paus. ad myrti magnitudinem accedere, sub cujus umbra innumeræ apricantur viperæ, quæ liquore ejus aluntur suavissimo. Si tamen Strab. credimus, arbor illa odorata est, fruticosa, cytiso et terebintho persimilis. Succum ejus per corticem e trunco multis vulneribus expressum vasis suscipiunt, qui

apricitatis [g] quam ubertatis admiratio est: quippe, cum toto orbe regionis ejus ardentissimus sol sit, ibi tepidi aëris naturalis quædam ac perpetua apricitas inest.[i] 6. In ea regione lacus est Asphaltites, qui propter magnitudinem et aquæ immobilitatem 'Mortuum Mare'[h] dicitur. 7. Nam neque ventis movetur, resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur; neque navigationis patiens est,[k] quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur; nec materiam ullam sustinet, nisi quæ alumine illinatur.[3] 8. Primum Xerxes,[i] rex Persarum, Judæos domuit: postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni[k] venere, diuque in potestate Macedonici imperii subjecti Syriæ regno fuere. 9. A Demetrio[l] cum descivissent, amicitia Romanorum[m] petita, primi omnium ex Orientalibus liber-

[i] *Sed ille locus non minus est admirabilis propter apricitatem, quam propter ubertatem: quippe cum sol sit ardentissimus tota illa regione, ibi tepidus est aër naturalis, quia locus est opacus, propter arbores quibus vestitur.*

[k] *Quo aqua omnis induratur, neque in eo lacu possunt duci naves.*

---

b. H. Steph. in Ind. Thesauri v. Κάρπασος malebat *Carpasi*, ex Dioscoride VI. 13. Καὶ ὁ τῆς καρπάσου ὀπὸς ποθεὶς κάρον ἐπιφέρει καὶ πνιγμὸν ὀξύν. Pro *galbana* olim legend. conjeceram *gramina*. Periz. *bals. fundunt*.—3 Flor. Ald. Junt. *illutatur*. Periz. *bitumine illustratur*. Bech. Med. *a lumine illustretur*.—4 Mss. ed. Rom. *accep*.

NOTÆ

tenaci lacti non absimilis est.

[g] *Apricitatis*] Is locus 'apricus' dicitur, ex Solin. non qui soli oppositus sit, sed qui, soli orienti obversus, tepido calori et temperato, non immodico, pateat.

[h] *Mortuum Mare*] Lacus est Asphaltites, ubi olim Sodoma et Gomorrha; qui lacus nec pisces, nec assuetas aquis volucres, patitur, nullumque animalium corpus: unde fama, nihil in eo mergi. In eum Jordanes fl. influit, et torrentes Arnon, Dibon, &c.

[i] *Primum Xerxes*] Nunquam in eos bellum gessit Xerxes; Judæi enim a Cyri temporibus imperio Persico paruerant; et ante Cyrum Nabuchodonozori regi Chaldæorum, a quo in servitutem abducti fuerant.

[k] *In ditionem Alexandri Magni*] Qui a Jaddua pontifice exceptus in templo sacrificavit, Judæisque multa largitus est, professus in Macedonia se eadem, qua summus pontifex sibi in occursum venerat, specie vidisse Deum, qui ad bellum Persicum eum hortaretur.

[l] *A Demetrio*] Seleuci fil. qui Soter dictus est, a quo tamen non penitus devicti Judæi: occisus quidem post multas victorias Judas; sed Jonathas illius frater debilitatæ patriæ vires sua virtute confirmavit.

[m] *Amicitia Romanorum*] Judas Maccabæus, cum victorias a Romanis de hostibus relatas audivisset, missis legatis Romanorum amicitiam et so-

tatem receperunt,[4] facile tunc Romanis de alieno largientibus.[l]

CAP. IV. 1. Per eadem tempora, quibus in Syria regni mutatio inter novos reges alternabatur,[m][1] in Asia rex Attalus[n] florentissimum ab Eumene patruo[2][o] acceptum regnum cædibus amicorum et cognatorum suppliciis fœdabat, nunc matrem anum,[3] nunc Beronicen sponsam maleficiis eorum necatas confingens. 2. Post hanc scelestam violentiæ rabiem, squalidam vestem sumit; barbam capillumque in modum reorum[p] summittit:[n] non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi[4] lætiora[5] convivia inire, aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus ut pœnas pendere manibus interfectorum videretur. 3. Omissa deinde regni administratione, hortos fodiebat, gramina seminabat,[6] et noxia innoxiis permiscebat; eaque omnia veneni succo infecta, velut peculiare munus, amicis mittebat. 4. Ab hoc studio, ærariæ artis fabricæ se tradit, cerisque[7] fingendis, et ære fundendo procudendoque oblectabatur.[8] 5. Matri

[l] *Dum Romani facile dant libertatem populis qui subditi erant aliis regibus.*
[m] *Dum fit in Syria mutatio regni, novis regibus pellentibus alios.*
[n] *Nutrit longam barbam et longos capillos, ut solent rei.*

.1 Ita Marcian. Capella VI. p. 224. init. 'Umbræ senis alternatæ mensibus.' Med. 2. *alternatæ*. Oros. III. 20. 'Qui hæc pro asserenda omnium temporum alternanti calamitate percenseo.' Ita tres Mss. Flor. Vulg. *alternata*. *Alternare se* quoque dixit Marcian. VII. p. 239. 'In tria se spatia temporis cursus alternat.'—2 Bong. ex Strab. VIII. 624. malebat *patre*, quomodo quosdam invitis libris edidisse ait. Ita sane Ald. Junt. Vid. Perizon. cap. 2. p. 76. Animadv. Hist.—3 *An.* nesciunt Magl. Leid. 4. et Vincentius. Leid. 3. Coll. N. *n. m. suam.*—4 *Domi* abest Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl.—5 Magl. et Vincent. *læta.*—6 Mss. Fuld. quibus accedunt decem alii, ed. Rom. Vincent. *serebat.*—7 Medicei, tres Leid. ed. Bech. Ven. Flor. Ald. Junt. *cæterisque*. Bong. *cærisque*. Vid. Heins. ad Ov. I. F. 158.—8 *Oblectatur* octo Mss. ed. Rom. Bech. Ald. Junt. Vincentius: 'Se tradidit, ac si simulacris ex ære fundendo

NOTÆ

-cietatem obtinuit: quod a summis pontificibus identidem deinceps renovatum testatur Joseph.

[n] *Rex Attalus*] Philometor dictus, quod, magnam in matrem pietatem præ se ferens, magnificum illi sepulcrum exstruxerit.

[o] *Eumene patruo*] Attalus Eumenis ex Stratonica fil. fuit: sed Justin. Eumenem pro Attalo posuit, qui, fratre mortuo, pro nepote regnum annis 20. tutoris nomine moderatus est.

[p] *In modum reorum*] Moris enim erat ut rei veste squalida uterentur, barbamque et capillum nutrirent.

deinde sepulcrum facere[9] instituit: cui operi intentus, morbum ex solis fervore[10] contraxit, et septima die decessit.‡ Hujus testamento hæres populus Romanus[q] tunc instituitur. 6. Sed erat ex Eumene Aristonicus,[r] non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistæ cujusdam filia genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit. 7. Cum multa secunda prælia adversus civitates,[s] quæ metu Romanorum tradere se[11] ei[12] nolebant, fecisset, justusque rex jam videretur, Asia Licinio Crasso[t] consuli decernitur: 8. qui intentior Attalicæ prædæ, quam bello, cum extremo anni tempore inordinata acie prælium conseruisset, victus pœnas[u] inconsultæ avaritiæ sanguine dedit.[v] 9. In hujus locum missus Perperna[13] consul[x] prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit; Attalicasque gazas, hæreditarias

procudendoque oblectaretur.'—9 Leid. 1. 3. 4. Coll. N. *parare.*—10 Med. 1. Magl. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *ardore.*—11 Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *se trad.*—12 *Eidem* Med. 1. Magl. Periz. Reg. Bodl. ed. Rom.—13 Sic Med. 2. Oros. v. 10. Fasti Capitolini. Val. M. vi. 3. 8. 'Prætorius vir Perperna.' Add. eund. iii. 4. 5. et Vell. ii. 2. et 10.

NOTÆ

‡ A. M. 3920. Ol. 161. 3. U. C. 619. Ant. Ch. 132.

[q] *Hæres populus Romanus*] Ubi Eudemus Pergamenus tabulas testamenti, quibus populus Romanus hæres regis scriptus erat, Romam attulit. Tiberius Gracchus legem de pecunia in populum dividenda tulit, quæ et auctori suo et multis aliis exitio fuit.

[r] *Aristonicus*] Quem 'regii sanguinis ferocem juvenem' Flor. 'mentitum regiæ stirpis originem' dicit Vell.

[s] *Adversus civitates*] Myndum, Samum, Colophonem, Flor. nominat.

[t] *Licinio Crasso*] Cui bonorum 5. præcipua contigerant ex Gellio, quod esset ditissimus, nobilissimus, eloquentissimus, juris consultissimus, et pontifex maximus.

[u] *Victus pœnas*] Illi tamen aderant Nicomedes Bithynius, Mithridates Ponticus, Ariarathes Cappadox, et Pylamenes Paphlagon. Ex Eutrop. et Oros.

[v] *Sanguine dedit*] Romano exercitu fugato, Crassus ab hoste circumventus undique, virgam, qua usus erat ad regendum equum, in Thracis cujusdam oculum impegit: quo vulnere ferocior barbarus illius latus transegit ferro. Caput oblatum Aristonico, corpusque Smyrnæ sepultum. Ita Eutrop. Hæc tamen post Crassum ab hostibus captum accidisse refert Flor.

[x] *Perperna* [*Perpenna*] *consul*] Perperna a plerisque dicitur; qui, audita Crassi clade, advolavit in Asiam, et Aristonicum recenti elatum victoria improviso bello adortus superavit, obsessumque Stratonicæ, quo fugerat, fame coëgit ad deditionem, ut tradit Oros.

populi Romani, navibus impositas, Romam deportavit.[o] [y] 10. Quod ægre ferens successor ejus Manius Aquilius[z] consul, ad eripiendum Aristonicum Perpernæ, veluti sui potius triumphi munus esse deberet,[p] festinata velocitate contendit. 11. Sed contentionem consulum mors Perpernæ diremit. 12. Sic Asia, Romanorum facta, cum opibus suis vitia quoque[a] Romam transmisit.

[o] *Detulit Romam gazas et opes, quarum hæredem Attalus fecerat populum Romanum.*
[p] *Quasi deberet suum potius quam Perpennæ triumphum decorare.*

NOTÆ

[y] *Romam deportavit*] Non Romam rediit Perpenna; nam ap. Pergamum in Asia diem obiit, ex Eutrop. et Oros. Aristonicus vero jussu senatus in carcere strangulatus est.

[z] *Manius Aquilius*] Qui belli reliquias confecit, corruptis veneno fontibus: quod multum de victoriæ gloria detraxit.

[a] *Vitia quoque, &c.*] 'Syria prima nos victa corrupit; mox Asiatica Pergameni regis hæreditas,' inquit Flor. Hoc Attali stemma fuit. Ducebat originem ex Attalo filio Philetæri Tyanæi, qui custos erat gazæ Lysimachi, in oppido Pergameno, cujus filius ex Achæi filia Attalus primus Pergami rex fuit, Romanisque contra Philippum auxilium tulit. Huic Eumenes filius successit, qui juvit Romanos contra Antiochum Magnum, et Perseum; ejusque ex Stratonica filius Attalus Romanos dixit hæredes.

LIBER XXXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Massilienses pro Phocæensibus apud Romanos deprecantur. Regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, præmia a Romanis persoluta. Tragœdiæ in Cappadocia et Ponto. Mithridati Euergetæ, Ponti regi, succedit Mithridates Eupator. 2. Ejusdem futura magnitudo prædicta, occupationes, vindicta. 3. Ejusdem res gestæ, et domi ab uxore periculum. Ejusdem exercitia militaria, Cappadociæ et Galatiæ occupatio, atque superbum Romanis responsum.

CAP. I. 1. Capto Aristonico, Massilienses pro Phocæensibus, conditoribus suis, quorum urbem senatus, et omne nomen, quod et tunc, et antea Antiochi bello, infesta contra populum Romanum arma tulerant,[1] deleri jusserat, legatos Romam deprecatum misere,[a] veniamque his a senatu obtinuere.[*] 2. Post hæc regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, præmia persoluta: Mithridati Pontico Phrygia Major;[a] filiis Ariarathis, regis Cappadociæ, qui eodem bello occiderat,[2] Lycaonia[b] et Cilicia datæ; 3. fideliorque[3] populus Romanus in socii[4] filios, quam mater[5] in liberos fuit: quippe hinc parvulis auctum regnum, inde vita ademta.[b] 4. Namque Laodice ex numero sex filiorum, quos virilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens ne non diutina regni administratione[6] adultis quibusdam potiretur,[7] quinque parricidali[8] veneno necavit:

[a] *Capto Aristonico, Massilienses miserunt Romam legatos, ut precarentur pro Phocensibus, conditoribus suis; quorum et urbem et nomen senatus jusserat deleri, quod tulerant arma infesta contra populum Romanum, et antea pro Antiocho, et tunc pro Aristonico.*

[b] *Nam mater occidit parvulos filios, quorum regnum populus Romanus auxerat.*

1 Med. 1. *sumpserant.* Ita Cic. pro Ligario 3. 'Judicio ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumta contra te:' et simpliciter *sumere arma* I. Tusc. Disp. 35. 'Non imparatus arma sumsisset.' Supra II. 4. 4. 'Horum uxores, cum viderent exilio additam orbitatem, arma sumunt,' et §. 22. 'Ut paucæ repentino tumultu excitæ arma sumerent.' Tac. III. H. 24. 'Cur rari sumsissent arma.' Add. notam Casauboni ad Suet. Jul. 60.—2 Periz. *cecid.*—3 Uterque Med. Leid. 2. 5. Bodl. Periz. *fidiorque.*—4 Med. 1. iid. Leid. *sociorum.*—5 Leid. 3. *fides melior populo Romano in socii filios, q. matri.*—6 Sic Med. 2. ed. Ald. Junt. At Bech. Ven. Flor. Med. Par. *ne diut. r. a.* Plerique Mss. *ne non diut. a. r.* Leid. 2. *ne mora diut. a. r.* Bodl. *ne non mora d. a. r.*—7 Iid. *daretur.* Leid. 4. ed. Rom. *pateretur.* Periz. *ne diut. a. r. ad. q. privaretur.*—8 Med. 1. Leid. 1. 3. 4. 5. Bodl. Coll. N. *parricidali:* ut XXVII. 1. 10. ex Med. 1. Magl. Leid. 1. 2. 4. Periz. Thuan. 'Parricidale scelus:' et inf. ex utroque Med. Leid. 1. 3. 'Parricidales discordiæ;' idemque ex Ms. Duisb. vulgato *parricidiales* præfert Duker. ad Flor. III. 21. init. Id. adjectivum occurrit ap. Solin. cap. 1. p. 5. D. ed. Salm. 'Voluntas parricidalis,' et Hegesipp. ut I. 2. 'Immanitas parricidalis:' 6. 'Tentamentum flagitii parricidalis:' 8. 'Hostia parricidalis:' 41. 'Parricidales cogitationes;' atque 'Animus parricidalis:' et 45. 'Venena parricidalia;' v. 18. 'Sententiæ parricidales:' 22. 'Spectaculum parricidale:' et 41. 'Parricidalis convivii

NOTÆ

[*] A. M. 3925. Ol. 162. 4. U. C. 624. Ant. Ch. 127.

[a] *Ph.* [*Syria*] *Major*] *Phrygia M.* legend. est, ut patet ex seqq.

[b] *Lycaonia*] Asiæ Minoris regio, inter Isauriam, Armeniam Minorem, et Ciliciam, a qua monte Tauro dividitur.

5. unum parvulum sceleri matris cognatorum custodia eripuit,[c] qui post necem Laodices (nam,[9] propter crudelitatem, eam[10] populus extinxerat) solus regno potitus est. 6. Mithridates quoque[c] repentina morte interceptus, filium, qui et ipse Mithridates dictus est, reliquit: 7. cujus ea postea magnitudo fuit, ut non sui tantum temporis, verum etiam superioris ætatis, omnes reges majestate superaverit,[11] bellaque cum Romanis per quadraginta sex annos[d] varia victoria gesserit: 8. cum eum[12] summi imperatores, Sylla, Lucullus,[e] ceterique, in summa Cneus Pompeius,[13] ita vicerint, ut major clariorque instaurando bello resurgeret,[d][14] damnisque suis terribilior redderetur. 9. Denique

[c] *Cognati custodierunt diligenter clam unum parvulum, ne mater eum etiam occideret.*

[d] *Ita eum superaverint, ut semper habuerit majores vires ad bellum reparandum.*

ministerium:' et ap. Saxonem, ut III. p. 49. 28. 'Parricidales manus,' et p. 55. 40. 'Parricidales favillæ:' XI. p. 220. 43. 'Cruor parricidalis,' et XIV. p. 208. 30. 'Parricidalibus bellis.' Ita *conjugalis*, *præsidalis*, *confinalis*, *convivalis*. Saxo X. p. 200. 53. 'Conjugalia sacra.' Symmach. I. Ep. 107. 'Præsidalis provincia.' L. 6. D. de Hæred. petit. 'Acta præsidalia.' L. 17. et 18. Cod. de His qui acc. n. p. 'Præsidale judicium.' L. 11. C. de Pignor. act. 'Præsidalis jussio.' Ravennas anonymus IV. 11. 'Quæ [patria Sarmatorum] confinalis existit cum prænominata Roxolanis.' Curt. VIII. 5. f. 'Convivales ludi.' Saxo V. p. 69. 10. 'Convivalia gaudia:' ead. p. 14. et III. p. 56. 33. 'Convivales plausus.'—9 Med. 1. Leid. 3. Coll. N. *quam*, et *eam* omittunt.—10 *Eam* nesciunt Thuan. Leid. 4.—11 Coll. N. *præiverit*. Mss. Bong. *præierit*.—12 Flor. Ald. Junt. *quem*, idemque in impressis exemplaribus reperit Bong.—13 Coll. N. *in s. C. quoque Pompejus*. Mss. Bong. *in s. Gneus quoque P.*—14 Bech. Ven. Flor. Med. Par. *ut m. clariorque resurg. inst.* (Flor. *in rest.*) *prælio*. Ald. Junt. *ut m. clariorqué resurg. in rest. bello*. Scripsisse videtur Just. *ut major clariorque inst. bello resurg.* Appian. de B. Mithr. p. 412. de Mithridate: *Ἔς τε τὴν Ἑλλάδα ἐμβαλὼν, πολλὰ καὶ μεγάλα ἔδρασε· καὶ τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς Κιλικίας ἐπὶ τὸν Ἰόνιον ἦρξε, μέχρι Σύλλας αὐτὸν αὖθις ἐς τὴν πατρῴαν ἀρχὴν συνέκλεισεν, ἑκκαίδεκα στρατοῦ μυριάδας ἀποβαλόντα, καὶ τοσῷδε πταίσματι συμπεσὼν, ὅμως ἀνεκίνησε τὸν πόλεμον εὐμαρῶς· στρατηγοῖς τε συνενεχθεὶς ἐς μάχας τοῖς ἀρίστοις, Σύλλα μὲν ἡττᾶτο καὶ Λουκούλλου καὶ Πομπηΐου*: et paulo

NOTÆ

[c] *Mithridates quoque*] Cui Euergetes nomen fuit, ejus vero filius Eupator dictus est. Ex Appian. et Dionys.

[d] *XLVI. annos*] Quot annis h. bellum duraverit, incertum: Plin. et Oros. 30. annos numerant, Flor. et Eutrop. 40. Appian. 42. Si tamen ratio temporis a cœpto bello ineatur, annos tantum 27. vel 29. reperias.

[e] *Sylla, Lucullus*] De iis non nihil postea dicetur: sed breviter hæc perstringit Justin. quia notæ omnibus erant de Mithridate illorum ducum victoriæ.

ad postremum non vi hostili,[15] sed voluntaria morte,[f] in avito regno, senex,[g] hærede filio, decessit.

CAP. II. 1. Hujus futuram magnitudinem etiam cœlestia ostenta prædixerant. 2. Nam et eo quo genitus est anno, et eo, quo regnare primum cœpit, stella cometes[h] per utrumque tempus[i] septuaginta[1] diebus[k] ita luxit,[e] ut cœlum omne flagrare[2] videretur. 3. Nam et magnitudine sui quartam[3] partem cœli occupaverat; et, fulgore sui, solis nitorem vicerat; et, cum oriretur[4] occumberetque,[5] quatuor spatium horarum[l] consumebat.[6] 4. Puer tutorum insidias passus est, qui eum fero equo[m] impositum equitare jaculari que cogebant: 5. qui, conatus cum eos fefellissent,[7] supra ætatem regente equum Mithridate, veneno eum appetivere.[f] 6. Quod metuens, antidota sæpius bibit,

[e] *Stella, quæ dicitur cometes, ita luxit diu et noctu per dies septuaginta.*

[f] *Quæ omnia cum non nocuissent Mithridati, qui equum regebat melius quam solent pueri, eum voluerunt tollere veneno.*

post: Τὸ φρόνημα δ' ἦν ἀεὶ κἀν ταῖς συμφοραῖς μέγας καὶ φερέπονος, ἐς οὐδεμίαν γέ τοι κατὰ Ῥωμαίων ὁδὸν εἰς ἐπιχείρησιν οὐδ' ἡττώμενος παρέλιπεν.—15 Ita Ms. Coll. N. Reliqui Mss. et vett. edd. *vi host. victus*. Vid. Bong. ad v. 1. 10.

1 Med. 2. *septuagenis*. Ald. Junt. *septem*.—2 Medicei, Leid. 2. 5. Periz. Bodl. *conflag*. Vincent. 'LXXX. d. ita l. ut c. o. conflag.'—3 Lips. legend. suspicabatur *aliquantam*.—4 Bodl. *moreretur*. Medicei *cum oreretur*, ut L. 2. §. 18. D. de Orig. Juris: 'Cum crebra orerentur bella.' Ita Ms. atque ed. Flor.—5 *Occideretque* Med. 2.—6 *Consummabat* Leid. 4. 'Cum oriretur occumberetque vel VIII. vel VII. horarum spatium consummabat' Vincent. qui mox habet 'jaculari equitareque.'—7 Med. 2. Leid. 2. 3. 4. ed. Flor. Ald.

NOTÆ

[f] *Voluntaria morte*] A Pharnace filio, qui ab exercitu fuerat rex salutatus, insidiis appetitus Mithridates, venenum, quod circa gladium perpetuo ferebat, sumsit. Cum vero ob quotidianam pharmacorum consuetudinem vis veneni nihil illi noceret, vel a Gallorum duce occidi se jussit, ut habet Flor. vel, cum gladio se ictu non mortifero petiisset, a juvenibus, quos in filium miserat, gladiis confossus est.

[g] *Senex*] Annos 8. vel 9. supra 60. vixit, ex Appian. vel 72. ex Eutrop. non 92. ut vult Justin.

[h] *Stella cometes*] Dicitur Ov. 'stella comans,' Plin. et aliis 'sidus crinitum:' est enim 'cometæ' vox adjectiva; qua cum auctores absolute utuntur, stellam subintelligunt.

[i] *Utrumque tempus*] Noctu sc. et interdiu.

[k] *Septuaginta diebus*] Spatium, quo cometæ cernuntur, brevissimum est dierum 7. longissimum 80. ex Plin.

[l] *Quatuor spatium horarum*] De ipsius cauda illud intelligit, quæ in tantam longitudinem porrecta erat, ut quartam cœli partem occuparet.

[m] *Fero equo*] 'Ferus' aliquando adjective, nonnunquam substantive, ponitur; equumque significat ap. Virgil.

et ita se adversus insidias exquisitioribus remediis[8] stagnavit,[g] ut ne volens quidem senex veneno mori potuerit.[n] 7. Timens deinde, ne inimici, quod veneno non potuerant,[9] ferro peragerent, venandi studium finxit, quo per septem[10] annos neque urbis neque ruris tecto usus est: 8. sed, per sylvas vagatus, diversis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus esset locis;[11] assuetus feras cursu aut fugere[12] aut persequi, cum quibusdam etiam viribus congredi. 9. Quibus rebus et insidias vitavit, et corpus ad omnem virtutis patientiam[13] duravit.[h]

CAP. III. 1. Ad regni deinde administrationem cum accessisset, statim non de regendo, sed de augendo[1] regno cogitavit. 2. Itaque Scythas invictos antea, qui Zopyriona Alexandri Magni ducem cum triginta millibus armatorum deleverant; qui Cyrum Persarum regem cum ducentis millibus trucidaverant; qui Philippum Macedonum[o] regem fugaverant, ingenti felicitate perdomuit.[p] 3. Auctus igitur viribus, Pontum quoque, ac deinceps Cappadociam occupavit.† 4. Cum de Asia tractaret, tacitus cum qui-

[g] *Et ita se munivit remediis præstantissimis contra venenum.*
[h] *Et ita roboravit vires corporis, ut posset quoscumque labores pati.*

Junt. *fefellisset.*—8 Med. 1. Leid. 2. 3. 5. Periz. et Vincent. VI. 100. *exquisitis tutioribus rem.* Med. 2. *exquisiti sortitus rem.*—9 Med. 1. Leid. 2. 5. *potuerint.* Vincent. VI. 101. 'poterant.'—10 Flor. *quattuor.* Vincent. et edd. quibus usus est Bong. atque Bech. Ven. Med. Par. *quapropter quattuor.*—11 Thuan. ed. Rom. *in locis.*—12 Med. 1. Leid. 1. 2. 3. 4. ed. Bong. et Vincent. *fugare.* Rom. *fatigare.*—13 Ita Mss. ed. Bech. Ald. Junt. aliæque, ac Vincent. 'Patientia' pro usu. Inf. cap. 4. 2. 'Exercitum quoque suum ad parem laboris patientiam quotidiana exercitatione durabat.' L. Sen. VI. Benef. 24. 'Non vides, quemadmodum teneram liberorum infantiam ad salubrium rerum patientiam cogant?' 'Virtutis,' i. e. fortitudinis, ut recte interpretatur Bern.

1 Leid. 3. *ampliando.* Ita 'ampliare regnum' Auctor dixit VII. 4. 2.

NOTÆ

[n] *Veneno mori potuerit*] Similem plane historiolam refert Galenus de anu Atheniensi, quæ cicuta pro cibo uti solebat.

[o] *Philippum Macedonum, &c.*] Sibi non consentit Justin. qui victos a Philippo Scythas prius memorat.

[p] *Perdomuit*] Refert Strabo Scythas a Mithridate ad Mæotidem paludem, indeque ad Colchos usque, devictos fuisse.

† A. M. 3960. Ol. 171. 3. U. C. 659. Ant. Ch. 92.

nomine appellat,[7] et, quasi stirpi regiæ reddidisset regnum, falso nomine tenet. 9. Sic ludibrio habiti legati Romam[8] revertuntur.

fuerit, sibi referant. Flor. *referantur.*—7 Thuan. Bodl. *regem app.*—8 Rom. *Romanorum leg. R.*

NOTÆ

rus Pylæmenis cujusd. Paphlagonum regis meminit; a quo Paphlagonia olim Pylæmenia dicta est.

LIBER XXXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Mithridates regni sui auspicia parricidiis polluit; et callidis artibus Ariarathen Cappadocem trucidat. 2. Novæ Mithridatis et Nicomedis tragœdiæ, quas senatus Romanus utcumque sedat. 3. Mithridates Tigranen in societatem belli adversus Romanos trahit; et, proconsulibus Romanis fusis, ingenti civitatium Asianarum favore excipitur. 4. Oratio Mithridatis, in qua rationes suas exponit, cur bellum sit Romanis inferendum. 5. Romanos, dum occupati essent, adoriundos esse censet, justum bellum illud ostendens. 6. Malas eorundem artes et originem detegit. 7. Stirpis suæ nobilitatem, suorumque libertatem ac fortitudinem opponit; nec non belli facilitatem, liberalitate ac munificentia milites alliciens. 8. Ptolemæus Physcon in Ægypto multiplici scelere omnia turbat, et a suis pellitur. 9. Demetrii Syriæ regis, fortunæ ludibrii, casus varii. 10. Antiochus, Demetrii frater, Parthos bello aggreditur, et in prælio a suis desertus occiditur.

CAP. I. 1. Mithridates parricidia a nece[1] uxoris auspicatus, sororis alterius Laodices filios, cujus virum Ariara-

1 Med. 2. Magl. Leid. 2. 4. Bodl. Periz. Coll. N. Rom. ed. Bongarsii,

then, regem Cappadociæ, per Gordium insidiis occiderat, tollendos statuit;[a]* nihil actum morte patris existimans, si adolescentes paternum regnum, cujus ille cupiditate flagrabat, occupassent. 2. Igitur, dum in his cogitationibus versatur, interim Nicomedes, rex Bithyniæ, vacuam morte regis Cappadociam invadit. 3. Quod cum nuntiatum Mithridati fuisset, per simulationem pietatis auxilia sorori ad expellendum Cappadocia Nicomeden mittit. 4. Sed jam Laodice[a] per pactionem se Nicomedi in matrimonium tradiderat. 5. Quod ægre ferens Mithridates, præsidia Nicomedis Cappadocia expellit; regnumque sororis filio restituit: egregium prorsus factum, ni subsecuta fraus esset.[2] 6. Siquidem interjectis mensibus simulat, se Gordium, quo ministro usus in Ariarathe interficiendo fuerat, restituere in patriam velle, sperans, si obsisteret adolescens, causas belli futuras; aut, si permitteret, per eundem filium tolli posse, per quem interfecerat patrem. 7. Quod ubi Ariarathes junior[3] moliri cognovit,[4] graviter ferens interfectorem patris per avunculum potissimum ab exilio revocari, ingentem exercitum contrahit. 8. Igitur, cum in aciem eduxisset Mithridates peditum octoginta millia, equitum decem millia, currus falcatos[b] sexcentos; nec Ariarathi,

[a] *Statuit occidere filios Laodices sororis suæ, cujus maritum Ariarathem regem Cappadociæ curaverat necari insidiis per Gordium.*

Vossii et Fabri, *parr. necc.* Ita Val. M. v. 4. 4. 'Et ingenium et adolescentiam præclaro opere auspicatus.' Apul. VIII. M. p. 158. 'Noli parricidio nuptias auspicari.' Saxo I. p. 5. 34. 'Ut prorsus insolentia ac scelere regnum auspicari videretur:' x. p. 192. 19. 'Adolescentiam suam præclaro aliquo opere auspicari cupivit:' et XIV. p. 280. 45. 'Ut regni initia strenuis militiæ operibus auspicaretur.'—2 Med. 2. *fuisset.*—3 Leid. 2. Coll. N. *minor.*—4 Med. 1. *Ar. per multos cogn.*—4 Periz. *incertum eventum*, quod ex

NOTÆ

* A. M. 3965. Ol. 172. 4. U. C. 664. Ant. Ch. 87.

[a] *Laodice*] Uxor fuit Ariarathis, qui Aristonico bello occiderat: quare falsus est Justin. nec enim Ariarathem illum occidi jussit Mithridates: vel Ariarathis mater et uxor Laodices nomen habuit.

[b] *Currus falcatos*] Quales fuerint hi currus tradit Cic. 'Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant. Utrinque a jugo ternos direxerant gladios, et inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum. Aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant, et aliæ in terram

auxiliantibus finitimis regibus, minores copiæ essent, incertum[4] belli[c] timens, consilia ad insidias transfert; 9. solicitatoque juvene ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more[d] misso, curiosius imum ventrem pertractanti, ait, 'caveret, ne aliud telum inveniret, quam quæreret.' 10. Atque ita risu protectis insidiis, sevocatum ab amicis velut ad secretum sermonem, inspectante utroque exercitu, interficit:[5] regnum[6] Cappadociæ octo annorum filio, imposito Ariarathis nomine, additoque ei rectore Gordio, tradidit.[7]

CAP. II. 1. Sed Cappadoces, crudelitate ac libidine præfectorum vexati, a Mithridate deficiunt; fratremque regis et ipsum Ariarathen nomine ab Asia, ubi educabatur, revocant: 2. cum quo Mithridates prælium renovat, victumque Cappadociæ regno expellit.[1] Nec multo post adolescens, ex ægritudine collecta infirmitate, decedit. 3. Post hujus mortem Nicomedes timens, ne Mithridates accessione Cappadociæ etiam Bithyniam finitimam invaderet, subornat puerum eximiæ pulchritudinis, quasi Ariarathes tres, non duos filios genuisset, qui a senatu Romano paternum regnum peteret. 4. Uxorem quoque Laodicen Romam mittit, ad testimonium trium ex Ariarathe susceptorum filiorum. 5. Quod ubi Mithridates cog-

interpolatione est. Hegesipp. I. 11. f. 'Quorum maxima pars incerto fugæ dispersa extinguitur.' L. 3. Cod. de Vet. Jure enucl. 'Ut humanæ naturæ incertum repleat.' Claudian. Mamertus III. de Statu Animæ 4. 'Ex opinionis incerto.' Salvian. Epist. 9. init. 'Per opinionis incertum.' Ib. versus finem: 'Positus itaque in hoc ambiguæ opinionis incerto,' &c. Eleganter quoque vetus Interp. verba D. Pauli I. ad Timoth. 6. 17. Μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι Latine transtulit *neque sperare in incerto divitiarum*. Vid. Avum Obs. in Script. Eccles. 6. p. 67. et Vorst. de Latin. mer. Susp. 7. p. 67.—5 Leid. 1. *interfecit*.—6 Med. 1. Magl. Periz. ed. Rom. *regnumque*.—7 Ead. cum Mediceis, Magl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *tradit*.

1 Med. 2. *pellit*.—2 Ita Medicei, Leid. 2. 3. 5. Periz. Coll. N. *asueret* men-

NOTÆ

demissæ, quicquid obvium, concitatis equis, amputaturæ.' Ead. fere Liv. et Diod.

[c] *Incertum belli*] Malim *incerta belli*: sic enim habet et Liv. 'incerta casuum;' et Tac. 'incerta noctis.'

[d] *Regio more*] Moris esse scrutari salutantes patet ex Plutarchi Timoleonte et Dione: quem morem Romæ primus usurpavit Augustus, dum senatum legeret. Ex Plut.

novit, et ipse pari impudentia Gordium Romam mittit, qui senatui asseveret,[1] 'puerum, cui Cappadociæ regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis ferens cecidisset.' 6. Sed senatus, studio regum intellecto aliena regna falsis nominibus furantium, et Mithridati Cappadociam, et Nicomedi, ad solatia[3] ejus, Paphlagoniam ademit.[b] 7. Ac, ne contumelia regum foret ademtum illis, quod daretur aliis,[c] uterque populus libertate donatus est. 8. Sed Cappadoces, munus libertatis abnuentes, negant 'vivere gentem sine rege posse.'[e] Atque ita rex illis a senatu Ariobarzanes constituitur.

CAP. III. 1. Erat eo tempore Tigranes[f] rex Armeniæ, obses Parthis ante multum temporis datus, sed olim[1] ab[2] iisdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithridates mire ad societatem Romani belli, quod olim meditabatur, pellicere cupiebat. 2. Nihil igitur de offensa Romanorum sentientem per Gordium impellit, ut Ariobarzani, segni ad-

[b] *Sed senatus videns reges illos usurpare regna aliorum sub nomine principum, quos falso fingebant esse ex stirpe regia, ademit et Cappadociam Mithridati, et Paphlagoniam Nicomedi, ut Mithridates id facilius ferret.*

[c] *Et ne reges injuriam sibi illatam crederent, si darentur aliis regna quæ illis ademta erant.*

dose Leid. 1. *assereret* Magl. Leid. 4. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. idque tuetur Dresig. tom. III. Supplem. ad Nova Acta Lips. p. 220. *Asserta* et *asseverata* etiam inter se miscentur in Cypriani Epist. 42. 'A quibus hæc omnia cum lætitia communi asserta sunt firmiter et probata:' ubi Ms. *A. q. h. o. nobis cum l. c. asseverata sunt, &c.*—3 Sic Med. 1. Leid. 1. 2. 4. Thuan. Periz. Coll. N. ed. Rom. Ita I. 8. 9. 'Orbitatis dolorem in ultionis solatia intendit.' XI. 6. 13. 'Quos rex impense ad ceterorum solatia humatos statuis equestribus donavit:' et XIX. 3. 4. 'Deferre se tamen civibus suis non modica solatia.' Saxo I. p. 14. 21. 'Sed nec mortis Asmundi solatia defuere.' Hic vulg. *solatium*.

1 Bech. Junt. Ven. Par. Ald. Mss. Medicei, Leid. 2. 3. 4. Bodl. Coll. N. *nec olim*.—2 Magl. Periz. ed. Rom. Flor. *olim ab*, omissa *sed*. Leid. 1. *nec ab*.

NOTÆ

[e] *Negant 'vivere gentem sine rege posse'*] Mirati Romani gentem esse aliquam adeo libertatis oblitam, ut vel sponte oblatam respueret; quare iis concessum est, ut suis regem, quem malient, suffragiis eligerent. Idem fere de Armenis Tac. de Ægyptiis Herod. memorat.

[f] *Tigranes*] Qui postea, quod Mithridati faveret, a Lucullo victus est; et aliquanto post, deposita ad Pompeii pedes corona, regnare quidem permissus in Armenia, sed Syria mulctatus, accepta a Romanis et clade et gratia, quam rebus a se gestis, illustrior.

modum, bellum inferat; et, ne quis dolus subesse videretur, filiam suam ei Cleopatram in matrimonium tradit. 3. Primo igitur adventu Tigranis Ariobarzanes, sublatis rebus suis, Romam contendit. Atque ita per Tigranem rursus[g] Cappadocia juris esse Mithridatis cœpit. 4. Eodem tempore, mortuo Nicomede, etiam filius ejus et ipse Nicomedes regno a Mithridate pellitur;[h] qui cum supplex Romam venisset, decernitur in senatu, ut uterque in regnum restituantur: in quod[3] tum missi Aquilius[i] et Manlius Maltinus[4] legati. 5. His cognitis Mithridates societatem cum Tigrane,[k] bellum adversus Romanos gesturus, jungit: pactique inter se sunt, ut urbes agrique Mithridati, homines vero et quæcumque auferri possent, Tigrani cederent. 6. Post hæc Mithridates intellecto,[5] quantum bellum suscitaret, legatos ad Cimbros,[l] alios[6] ad Gallogræcos,[7][m] et Sarmatas,[n] Bastarnasque,[o] auxilium[8] petitum mittit.

—3 Med. 2. Magl. Periz. Bodl. ed. Rom. *in quam rem.*—4 Periz. *Marcus Aq. et Mallius M.* ed. Par. *Aq. Malius et Malthinius*, nec aliter Ven. Flor. quæ pro *tum* dant *tamen*. Bech. Med. *in quod tamen missi Aq. Mallius et Maltinus.* Ald. Junt. *in q. tamen missi Aq. Manlius et Manius Attilius*, ac paulo post et cap. 4. *Aquilium et Manium Attilium.*—5 *Intellecto* pro *intelligens* restituit Græv. ex Junt. cui consentiunt Ald. atque omnes Mss.—6 *Ad Cimbros, alios* desiderantur in Med. 2. Pro *Cimbros* Pontanus malebat *Iberos*, in Epistola ad Bern. quæ extat in Sylloge Epistolarum ab A. Matthæo publicata, p. 149.—7 Medicei, Leid. 2. 4. *Gallos Græcos.*—8 Med. 2. Magl. s. Leid. 2. 4. Bodl. *auxilia.*

NOTÆ

g *Per Tigranem rursus*] Ariobarzanem a Mithridate pulsum, ejusque in locum constitutum Ariarathem tradit Appian.

h *A Mithridate pellitur*] A Socrate fratre ejectum dicit Appian.

i *Aquilius*] Legati missi sunt Lælius, Cassius, et Manlius Aquilius.

k *Societatem cum Tigrane*] Non ita se res habuit, ex Appian. Nicomedes in Bithynia, Ariobarzanes in Cappadocia, a Romanis restituti, dum legatorum jussu in ditionem Mithridatis irrupisset Nicomedes, omnia ad urbem Amastrim depopulatus. Hac de re primum ap. legatos questus est Mithridates: tum, cum nihil proficeret, expulso Ariobarzane, Ariarathem filium suum Cappadociæ regem constituit.

l *Cimbros*] *Cimmerios* legend. putat Freinsh. qui in Sarmatia inter Mæoticam Paludem et Bosporum, ab ipsis Cimmerium dictum, habitabant, ex Ov. Vel circa Colchidem, propter Mare Caspium, ex Plin.

m *Gallogræcos*] Ab iis, qui in Asiam transierant, Gallis oriundos.

n *Sarmatas*] Sarmatia triplex fuit. 1. Asiatica, inter Paludem Mæotidem, Tanaim, Mare Caspium, et Rha fl. extenditur; ubi nunc Moscoviæ pars, et Tartari Præcopenses. 2. Europæa, quæ a Tanai et Palude

7. Nam omnes has gentes, Romanum meditabundus bellum, variis beneficiorum muneribus jam ante illexerat.[d] Ab Scythia[9] quoque exercitum venire jubet, omnemque Orientem adversus Romanos armat.[p] 8. Non magno igitur labore Aquilium et Maltinum[q] Asiano exercitu instructos vincit;[r] quibus simul cum Nicomede pulsis, ingenti favore civitatium excipitur:[s] 9. multum ibi auri argentique, studio veterum regum, magnumque belli apparatum invenit: quibus instructus, debita civitatibus publica privataque remittit, et vacationem quinquennii concedit.[e] [t] 10. Tunc ad concionem milites vocat, eosque variis exhortationibus ad Romana bella sive Asiana incitat.[10] 11. Quam orationem dignam duxi, cujus exemplum brevitati hujus operis insererem; quam obliquam Pompeius Trogus exposuit: quoniam in Livio et in Sallustio reprehendit, quod, conciones directas pro sua oratione[11] operi suo inserendo, historiæ modum excesserint.[f]

[d] *Nam, dum meditatur bellum in Romanos, allexerat jam has omnes gentes ad suas partes multis officiis.*

[e] *Et permittit ut nullum tributum solverent per quinque annos.*

[f] *Quia arguit Livium et Sallustium, quod peccarint contra leges historiæ, dum inseruerunt in suis operibus orationes directas, cum deberent esse obliquæ.*

Mox Vincent. 'misit.'—9 Leid. 1. Coll. N. nesciunt *Ab.* Periz. *a Scythis.* Vincent. 'de Scythia:' qui mox pro 'quinquennii' habet 'quinquennem.'—10 Periz. *excitat.*—11 Med. 2. *conc. propria or.*

NOTÆ

Mæotide, ultra Borysthenem, ad Oceanum Septemtrionalem pertinebat, ubi nunc magna pars Poloniæ. 3. Germano-Sarmatia, quæ ab ortu Borysthenis ad Vistulam pertingebat, ubi nunc altera Poloniæ pars et maxima.

[o] *Basturnas*] Qui in Sarmatia Europæa habitabant, ubi nunc Russia Nigra et Volhinia, Peucinis et Alanis finitimi.

[p] *Armat*] Habebat in exercitu 250. peditum M. 40. equitum, naves tectas 300. biremes 100. falcatos currus 130. ut numerat Appian. Cassius vero et Aquilius 40. peditum equitumque M. quibus Nicomedes 5. peditum, 6. equitum M. junxerat.

[q] *Aquilium et Maltinum*] Qui non expectata senatus de tanto bello sententia prælium conseruerunt, in quo diu alternante victoria tandem victor evasit Mithridates, strage incredibili a falcatis curribus edita.

[r] *Instructos vincit*] Cassius Apameam cum exercitus reliquiis, Pergamum Nicomedes, Aquilius Rhodum, fugit, qui paulo post, captus a Mithridate, vinctus in asino per urbes Asiæ circumvectus est, donec aurum liquatum in os ejus infundi jussit Mithridates.

[s] *Civitatium excipitur*] Captivos omnes benigne habitos cum viatico

CAP. IV. 1. 'Optandum sibi fuisse' ait, 'ut de eo liceret consulere, bellumne sit cum Romanis, an pax habenda: 2. quin[1] vero sit resistendum[2] impugnantibus, ne[3] eos quidem dubitare, qui spe victoriæ careant.[g] Quippe adversus latronem, si nequeant pro salute, pro ultione tamen sua omnes ferrum stringere. 3. Ceterum, quia non id agatur,[4] an liceat quiescere, non tantum animo hostiliter, sed etiam prælio congressis,[h] consulendum, qua ratione ac spe cœpta bella sustineant. 4. Esse autem sibi victoriæ fiduciam, si sit illis animus: Romanosque vinci posse, cognitum non sibi magis, quam ipsis militibus, qui et in Bithynia[t] Aquilium, et Maltinum in Cappadocia fuderint. 5. At si quem aliena magis exempla, quam sua experimenta moveant, audire se, a Pyrrho, rege Epiri, non amplius quam quinque millibus Macedonum[u] instructo, fusos tribus prœliis Romanos. 6. Audire Hannibalem sexdecim annis Italiæ victorem immoratum: et, quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illi vires obstitisse, sed domesticæ æmulationis atque invidiæ studium. 7. Audire populos Transalpinæ Galliæ Italiam ingressos, maximis eam plurimisque urbibus possidere;[v] et latius aliquanto solum finium, quam in Asia, quæ dicatur imbellis, eosdem Gallos occupasse:[i] 8. nec victam solum dici sibi Romam a Gallis, sed etiam

[g] *Etiam eos, qui non sperant victoriam, non dubitare quin sit resistendum impugnantibus.*

[h] *Cum non tantum dissentiant animis, sed etiam jam prælia cum eis dederint.*

[i] *Et eosdem Gallos occupasse regionem majorem in Italia quam in Asia, quæ non debet dici imbellis.*

1 Rom. *quando*.—2 Ald. Junt. *quando v. s. insist.*—3 Sic Med. 2. quomodo ex conj. legit Avus. Vid. VII. 5. 8.—4 Sic Med. 1. Leid. 2. 5. Bodl. ut cap. 6.

NOTÆ

domum remisit, et paulo post Nicomedis ditione potitus est.

† A. M. 3966. Ol. 173. 1. U. C. 665. Ant. Ch. 86.

[t] *In Bithynia*] Uno eodemque prælio victos a Mithridate Romanos memorat Appian. de Altino vero nihil habet.

[u] *Quinque millibus Macedonum*] Multas habebat e Græcia Pyrrhus auxiliares copias: nec 3. prœliis Romanos vicit, ut supr. diximus.

[v] *Possidere*] Magnam Italiæ partem, cis Padum et ultra, armis Galli occupaverant; unde Gallia Cispadana et Transpadana. De Gallis et Hannibale superius dictum est.

captam, ita ut unius illis montis tantum cacumen relinqueretur; nec bello hostem, sed pretio remotum. 9. Gallorum autem nomen, quod semper Romanos terruit, in partem virium suarum ipse numeret. Nam hos, qui Asiam incolunt, Gallos ab illis, qui Italiam occupaverant,[5] sedibus tantum distare; 10. originem quidem ac virtutem, genusque pugnæ idem habere: tantoque his sagaciora esse quam illis ingenia, quanto longiori ac difficiliori spatio per Illyricum Thraciamque prodierint, pæne operosius transitis eorum finibus, quam ubi consedere possessis.[k] 11. Jam ipsam Italiam audire se nunquam, ut Roma condita sit, satis illi pacatam,[l] sed assidue per omnes annos pro libertate alios, quosdam etiam pro jure[6] imperii bellis continuis perseverasse: 12. et a multis civitatibus Italiæ deletos Romanorum exercitus ferro,[7] a quibusdam novo contumeliæ more sub jugum[8] missos.[x] 13. Ac ne veteribus immoretur exemplis, hoc ipso tempore universam Italiam bello Marsico[y] consurrexisse, non jam libertatem, sed consortium imperii civitatisque poscentem. 14. Nec gravius vicino Italiæ bello, quam domesticis principum factionibus[z] urbem pre

[k] *Et illos habere ingenia tanto aliis sagaciora, quanto longiori et difficiliori itinere venerint in Asiam per Illyricum et Thraciam, cum difficilius fuerit transire per illas provincias, quam possidere eas in quibus habitant.*

[l] *Jam se didicisse Italiæ populos, ex quo Roma condita est, nunquam fuisse pacatos.*

7. 'Quia ipsi tales reges habeant.'—5 *Occupaverint* malebat Avus. Med. 2. *occuparunt*.—6 Plerique Mss. ed. Rom. *vice*.—7 Iid. cum vetustis edd. *ferri*. —8 Leid. 1. *jugo*.

NOTÆ

[x] *Sub jugum missos*] A Samnitibus ad Furcas Caudinas, ubi, clauso inter saltum Romanorum exercitu cum Veturio Posthumioque consulibus, dux Samnitium Pontius Romanos armis exutos sub jugum misit. Ita Flor.

[y] *Bello Marsico*] Cum plerique Italiæ populi laborum omnium se esse participes indigne ferrent, imperii vero societate et communione honorum excludi; Quintum Servilium proconsulem et Fonteium ejus legatum, peremerunt: unde orto bello cum iis multorum annorum spatio vario eventu dimicatum est, sed tandem a Pompeio Strabone et Lucio Sylla perdomiti sunt. H. bellum et Sociale dictum et Marsicum, quod a Marsis fuerit primo concitatum, ut tradunt Appian. Flor. et Plut.

[z] *Principum factionibus*] Qui erant id temporis Marius, Metellus, Sylla, Cinna, Carbo, &c. quorum ambitio

mi, multoque periculosius accessisse Italico civile bellum.[a] 15. Simul et a Germania Cimbros,[b] immensa millia ferorum atque immitium populorum, more procellæ, inundasse Italiam:[c] 16. quorum tametsi singula bella sustinere Romani possent, universis tamen obruantur, ut ne vacaturos quidem bello suo putet.[m]

CAP. V. 1. 'Utendum igitur occasione, et rapienda incrementa virium, ne, si illis occupatis quieverint, mox adversus vacuos et quietos majus negotium habeant.[1] 2. Non enim quæri, an capienda sint arma, sed utrum sua potius occasione, an illorum.[n] 3. Nam bellum equidem jam tunc secum ab illis geri cœptum, cum sibi pupillo majorem Phrygiam ademerint, quam patri suo præmium dati[2] adversus Aristonicum auxilii concesserant, gentem quam et proavo suo Mithridati Seleucus Callinicus in dotem dedisset.[d] 4. Quid, cum Paphlagonia se decedere[3] jusse-

[m] *Et si Romani possent resistere singulis hostibus, necesse tamen esse ut ab omnibus simul bellum gerentibus ita obruantur, ut ne putet quidem eos contra se copias missuros.*

[n] *Et capiendam occasionem augendi vires, ne, si bellum non gerant, dum Romani occupantur aliis bellis, difficilius sit illos vincere, cum nullum aliud bellum habebunt: non enim nunc quæri an arma sint capienda; sed an debeant incipere, cum sint parati; an expectare donec Romani primi aggrediantur.*

1 Rom. *quieverit* et *habeat.*—2 *Lati* pro *dati* legend. suspicabatur Græv. verum vulgatum tuetur Duker. ad Liv. XXXVIII. 16.—3 Med. 2. *seced.*—

NOTÆ

cruentis seditionibus patriam laceravit.

[a] *Civile bellum*] Quod mutuo Marii et Syllæ odio, et utrimque nimia gloriæ cupiditate excitatum, inaudita partium in cives crudelitate, multisque virorum præstantissimorum cædibus, gestum est.

[b] *Cimbros*] Qui insulam incolebant inter Mare Cimbricum et Balticum, prope Albis ostia; *Danemarck;* vel Silandia, ubi Haphnia.

[c] *Inundasse Italiam*] Cum eorum terras inundasset pelagus, nec a senatu agrum in Hispania, nec in Gallia, nec in Italia, impetrassent, Silanum Cimbri et Teutones, Scaurum Cimbri, Cassium Cæpionem et Manilium Tigurini, totius exercitus internecione deleverunt: sed Teutones tandem et Ambrones ad Aquas Sextias a Mario victi sunt, cæsis M. 200. captis 70. Cimbri vero per Noricum irrumpentes in Italiam, ab eod. et Catulo procons. in Venetia ad Campum Raudium ad 120. M. trucidati, capti ad 60 M. quibus cladibus territi Tigurini, in diversa lapsi, fuga et latrociniis evanuerunt. Ita Flor. Plut. et Oros.

[d] *In dotem dedisset*] Nam Mithridates illius proavus uxorem habuit

rint,[4] non alterum illud genus belli fuisse? quæ non vi, non armis, sed adoptione testamenti, et regum domesticorum interitu, hæreditaria patri suo obvenisset:[5] 5. cum inter hanc decretorum amaritudinem parendo non tamen eos mitigarit, quin[6] acerbius se in dies gerant, non obtinuisse.[o][7] 6. Quod enim a se non præbitum illis obsequium? non Phrygiam Paphlagoniamque dimissas? non Cappadocia filium eductum, quam jure gentium victor occupaverat? 7. Raptum tamen sibi esse victoriæ jus[8] ab illis, quorum[9] nihil est, nisi bello quæsitum. 8. Non regem Bithyniæ Chreston, in quem senatus arma decreverat, a se in gratiam illorum occisum? tamen nihilominus imputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes faciat: 9. libertatem etiam in contumeliam sui a senatu ultro delatam Cappadociæ, quam reliquis gentibus abstulerunt: deinde populos Cappadocum pro libertate oblata Gordium regem orantes,[10] ideo tantum,[11] quoniam amicus suus esset, non obtinuisse. 10. Nicomeden præcepto illorum bellum sibi intulisse: quia ultum ierit se,[12][e] ab ipsis ventum obviam,[13] et nunc eam secum bellandi illis causam fore, quod non impune se Nicomedi lacerandum, saltatricis filio, præbuerit.[p]

[o] *Non obtinuisse ne se in ipsum iniquiores in dies exhibeant, licet conatus fuerit eos mitigare, parendo injustis eorum decretis.*

[p] *Quia ultus est injuriam sibi illatam, Romanos se opposuisse ipsi, et ideo accepisse causam belli in eum gerendi, quod non permiserit regnum suum vastari a Nicomede filio saltatricis.*

4 Sic Med. 1. Leidenses, Thuan. ed. Rom. Vulg. *jusserunt.*—5 Med. 2. Leid. 1. 3. 4. Periz. Coll. N. *ven.*—6 Ald. Junt. *cum hac decretorum amaritudine* (ita etiam Leid. 2. sed 5. et Med. 1. *cum hæc d. a.*) *par. non t. eos mitigari et q.* Leid. 2. *mitigari, q.*—7 Med. 2. *acerb. in d. circumcideretur*, omissis *non obtin*, quæ ex seqq. huc transposita fuisse suspicabatur Avus.—8 Leid. 1. *R. victoria ejus.* Periz. *tamen esse jus victoriæ.* Bodl. *tamen esse sibi jus victoriæ ejus.* Leid. 2. ed. Rom. Ald. Junt. *tamen s. e. victoriæ jus*, probantibus Græv. et Vorst. idemque in codice Duisb. reperit Duker. qui in nota ad Livii Epit. v. vulgatum defendi posse existimat simili locutione, quam adhibet Auctor v. 4. 17. 'Non Siciliæ illis adversa pugna in ore est, sed Græciæ victoria.'—9 Med. 2. *quibus.*—10 Periz. *deinde populo Capp. propter libertatem oblatam G. r. oranti.* —11 Leid. 1. *dein populo optiōe Cappadocum pro libertate oblata G. r. orant, id eos tamen tant.*—12 Ald. Junt. *q. ult. se i.* Bech. *quia inultus ierit Mithridates.* —13 Leid. 1. 2. 5. *obv. in eo.*

NOTÆ

Seleuci Callinici filiam.

[e] *Ultum ierit se*] Sic Tac. 'Injurias ultum iisse.' Sall. vero: 'Ultum ire injurias festinat.'

CAP. VI. 1. 'Quippe non delicta regum illos, sed vires ac majestatem insequi; neque in se uno,[1] sed in aliis quoque omnibus hac semper arte[2] grassatos. 2. Sic et avum suum Pharnacen, per cognationum arbitria, succedaneum regi Pergameno Eumeni datum:[q] 3. sic rursus Eumenen, cujus classibus primum[3] in Asiam fuere transvecti; cujus exercitu magis, quam suo, et Magnum Antiochum, et Gallos in Asia, et mox in Macedonia regem Persen domuerant; 4. et ipsum pro hoste habitum, eique interdictum Italia:[f] et, quod cum ipso deforme[4] sibi putaverant, cum filio ejus Aristonico bellum gessisse. Nullius apud eos majora, quam Masinissæ regis Numidarum haberi merita. 5. Huic imputari victum Hannibalem,[g] huic captum Syphacem,[h] huic Carthaginem deletam;[i] hunc inter duos illos Africanos tertium servatorem Urbis referri: 6. tamen cum hujus nepote[k] bellum modo in Africa gestum adeo inexpiabile, ut ne victum quidem memoriæ avi[5] do-

[q] *Sic et Pharnacem avum suum ex consensu omnium affinium nominatum successorem Eumeni regi Pergameno.*

1 Plerique Mss. *in uno se.* Leid. 1. Coll. N. *in uno: se* absorpto a 'sed.'—2 Iid. Mss. *hac* (Coll. N. *ac*) *sæpe arte.* Periz. *hac arte sæpe.*—3 Leid. 1. Periz. Coll. N. ed. Rom. *primo.*—4 Leid. 1. *et quod cum eo def.* Periz. *et quodcunque def.* Saxo XII. p. 268. 48. 'Deforme ducentes, pacem censu, non armis exquiri.' VII. p. 121. 43. 'Deforme existimans ferro petere, qui ferrum in se convertere viderentur.'—5 Hanc locutionem illustrat Græv. ad Cic. v. Fam.

NOTÆ

[f] *Interdictum Italia*] Romanis suspectus Eumenes, quod contra Perseum eos non juvisset, venerat in Italiam, quo crimen sibi objectum dilueret: sed senatus, audito illius adventu, legem tulit, ne cuiquam regi venire Romam liceret; missusque continuo ad eum quæstor, a quo jussus est Italia excedere, ut refert Polyb.

[g] *Victum Hannibalem*] Aderat enim validis cum copiis, cum Scipio in Africa vicit Hannibalem.

[h] *Captum Syphacem*] Semel a Scipione victum Syphacem Lælius et Masinissa iterum victum ceperunt.

[i] *Carthaginem deletam*] Corn. Scipioni, dum deleret Carthaginem, adesse non potuit: quippe qui sub initium 3. belli Punici mortuus sit, anno vitæ 97. Quin etiam ipse Scipio a Manilio Cons. missus extremum morientis spiritum excepit. Ex Eutrop.

[k] *Cum hujus nepote*] Bellum Jugurthæ indictum est, quod Adherbalem et Hiempsalem Micipsæ filios, Masinissæ nepotes, regno et vita spoliasset. Ita Sall. Jugurtha vero Manastabalis, Masinissæ filii, ex concubina genitus fuit, et a Micipsa cultu

narent, quin carcerem ac triumphi spectaculum[l] experiretur.[r] 7. Hanc illos regibus omnibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant,[s][m] aut pastores[n] Aboriginum,[o] aut haruspices[p] Sabinorum, aut exules Corinthiorum,[q] aut servos vernasque Tuscorum,[6][r] aut, quod honoratissimum nomen fuit inter hæc, Superbos;[s] atque, ut[7] ipsi ferunt, conditores suos lupæ uberibus[t] altos:[8] 8. sic omnem illum populum luporum animos,[u] inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac jejunos habere.

CAP. VII. 1. 'Se autem, seu nobilitate illis comparetur,

[r] *Ut non illi pepercerint victo, ob memoriam patris: sed eum et in carcere incluserint, et duxerint in triumphum ut videretur a populo.*

[s] *Romanos decrevisse eodem modo tractare omnes reges, quia habuerunt reges tam improbos, ut ne audeant quidem eos nominare.*

4. *Avi* etiam extat in Ald.—6 Medicei, Magl. Leid. 3. 5. Periz. ed. Bech. *Tuscorum*, ut XX. 1. 7. et 'Tusci' ejusd. lib. cap. 5. 8. et 9.—7 Med. 1. *aut quod*.—8 Med. 2. Magl. Leid. 2. Periz. ed. Bech. Ven. Med. Par. *alitos*, ut XLIV. 4. 12. 'Cane alitus,' et ap. Liv. XXX. 28. 'Alitus atque educatus.'

NOTÆ

regio educatus.

[l] *Triumphi spectaculum*] Post secunda in Romanos consules prælia, Jugurtha fractus a Metello, dein a Mario penitus debellatus est, et proditione Bocchi Mauritaniæ regis, ad quem confugerat, Syllæ traditus, in victoris potestatem venit, illiusque cohonestato triumpho in carcere necatus est. Ita Sall. et Plut.

[m] *Erubescant*] Quanto odio regis nomen habuerint Romani, constat ex Liv.

[n] *Pastores*] Romulus enim et Remus et a pastore enutriti, et pastores ipsi fuerunt.

[o] *Aboriginum*] Quos alii ex Ægypto, alii ex Arcadia cum Œnotrio Lycaonis Arcadiæ regis filio, in Italiam venisse volunt. Hoc nomen illis inditum, quod sine patribus geniti, et quasi sine origine, viderentur. Post adventum Æneæ, juncti cum Phrygibus, Latini dicti sunt, Romamque una cum Romulo condiderunt.

[p] *Haruspices*] Numa Pompilius, qui genere Sabinus et Curibus oriundus, Romana sacra instituit.

[q] *Exules Corinthiorum*] Tarquin. Priscus Demarathi Corinthii profugi fil. fuit: Lucumo prius dictus, et a Tarquiniis, Etrusco oppido, ubi cum patre hactenus habitaverat, Lucius Tarquin. vocatus est.

[r] *Vernasque Tuscorum*] Serv. Tullius Ocrisia Corniculana captiva natus, primum Tarquinio regi virtute commendatus, deinde regii stemmatis proceribus antepositus est.

[s] *Superbos*] Tarquinius, Prisci Tarquinii nepos, Superbi, ob fastum et crudelitatem, nomen habuit, quod cædibus in senatores grassaretur.

[t] *Lupæ uberibus*] De Romulo et Remo agetur inferius.

[u] *Luporum animos*] Hinc lupi Romani a Volscis Æquisque ducibus dicuntur ap. Liv.

clariorem illa colluvie convenarum esse,[t] qui paternos majores suos a Cyro Darioque[w] conditoribus Persici regni, maternos a Magno Alexandro ac Nicatore Seleuco,[x] conditoribus imperii Macedonici, referat: seu populus illorum conferatur suo, earum se gentium esse, quæ non modo Romano imperio sint pares, sed Macedonico quoque obstiterint. 2. Nullam subjectarum sibi gentium expertam peregrina imperia;[u] nullis unquam nisi domesticis regibus paruisse: Cappadociam velint, an Paphlagoniam recensere; rursus Pontum an Bithyniam; itemque Armeniam Majorem Minoremque: quarum gentium nullam neque Alexander ille, qui totam pacavit Asiam, nec quispiam successorum ejus aut posterorum attigisset. 3. Scythiam duos unquam ante se reges non pacare, sed tantum intrare ausos, Darium[y] et Philippum, ægre inde fugam sibi expedisse, unde ipse magnam partem adversus Romanos virium haberet. 4. Multoque[1] se timidius ac diffidentius bella Pontica ingressum, cum ipse rudis ac tiro esset. Scythas, præter arma virtutemque animi, locorum quoque solitudinibus vel frigoribus instructos,[w] per quæ denuntiaretur ingens militiæ labor ac periculum. 5. Inter quas difficultates ne spes quidem præmii foret ex hoste vago, nec tantum pecuniæ, sed etiam sedis inope. 6. Nunc se diversam belli conditionem ingredi. Nam neque cœlo Asiæ esse

[t] *Si vero nobilitas illorum cum sua comparetur, se clariorem esse illis qui sint tantum orti ex infima plebe multarum gentium.*

[u] *Omnes gentes, quæ sibi subjectæ sunt, nunquam paruisse regibus externis.*

[w] *Se bella Pontica cœpisse cum majori timore et minori confidentia, cum ipse nullo modo cognosceret regiones Scythiæ, quæ defensa erat non modo armis et fortitudine incolarum, sed etiam solitudinibus locorum et frigoribus.*

1 Leid. 1. *Multumque.*—2 Ald. Junt. *aride.*—3 Bech. Ven. Med. Par. *tan-*

NOTÆ

[w] *A Cyro Darioque*] Persarum regibus, ut placet Appian. traxit originem, fuitque decimus sextus a Dario Hystaspis filio, octavus ab illo Mithridate, qui paulo post Alexandri obitum defecit a Macedonibus, et Pontici regni conditor fuit.

[x] *Nicatore Seleuco*] Qui, condito Syriorum regno, in universa Asia longe imperavit, et gloriosum Nicanoris nomen ob victorias retulit.

[y] *Darium*] Hystaspis fil. qui, victus a Scythis, inglorius recessit.

temperatius aliud, nec solo fertilius, nec urbium multitudine amœnius; magnamque temporis partem, non ut militiam, sed ut festum diem acturos, bello dubium facili magis an uberi:[x] 7. si modo aut proximas regni Attalici opes, aut veteres Lydiæ[z] Ioniæque[a] audierint, quas non expugnatum eant, sed possessum: 8. tantumque se avida[2] expectet Asia,[3] ut etiam vocibus vocet: adeo illis odium Romanorum incussit[4] rapacitas proconsulum, sectio publicanorum, calumniæ litium.[y] 9. Sequantur se modo fortiter; et colligant, quid se duce possit efficere tantus exercitus, quem sine cujusquam militum auxilio, suamet unius opera, viderint Cappadociam, cæso rege, cepisse: qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamque[5] pacaverit, quam nemo ante transire tuto atque adire potuerit. 10. Nam[6] justitiæ atque liberalitatis suæ nec[7] ipsos milites, qui experiantur, testes refugere; et illa indicia habere, quod solus regum omnium non paterna[8] solum, verum etiam externa regna hæreditatibus propter munificentiam acquisita possideat,[z] Colchos, Paphlagoniam, Bosporum.'[b]

[x] *Dubium esse an bellum illud sit facilius quam uberius.*

[y] *Rapacitas proconsulum, severitas publicanorum, et injustitiæ quæ fiunt in judicandis litibus adduxerunt Romanos in tantum odium.*

[z] *Sed possideat etiam externa regna, quorum hæres dictus est a regibus ob munificentiam illis a se exhibitam.*

---

tumque av. A. Flor. *tantumque se expectent av. A.*—4 *Inussit* legit Avus ad h. l. et II. Obs. 14. p. 325. nec aliter Med. 2. Cic. pro Domo 34. 'Tantum homines impios ex vetere illa conjuratione inustum nefariis mentibus bonorum odium retinebat.'—5 Periz. *P. omnemque Scythiam.*—6 Bech. Ald. Junt. *namque.*—7 *Nec* correxit Faber pro *ne*, suffragant. iisd. Edd. et Ms. Coll. N. *Nec* hic idem valet, quod *ne quidem*, ut ap. Lactant. VI. 10. 15. 'Cum autem nec multitudinem ipsam viderent contra bestias esse tutam, oppida etiam cœpisse munire:' et in L. 4. §. 1. D. de Usu et Habit. 'Nam per contrarium, quin uxor cum marito possit habitare, nec fuit dubitatum.'—8 Leid. 1. *patria.* Rupert. in Ep. XLI. ad Reines. p. 324. de h. l. scribit: 'An merentur trajectionem: *non paterna solum hæreditatibus, verum etiam externa regna propter munificentiam acquisita obtineat?* an insertam copulam: *hæreditatibus ac propter munificentiam?*'

NOTÆ

[z] *Lydiæ*] In qua olim regnavit Crœsus, regum omnium ætate sua ditissimus.

[a] *Ioniæ*] Regio Asiæ Minoris maritima, inter Æolidem et Cariam. Urbes præcipuæ fuerunt Ephesus, Miletus, Smyrna, Colophon, Erythræ, Clazomenæ.

[b] *Bosporum*] Geminus est: Thracius, qui angustia maris efficitur in-

CAP. VIII. 1. Sic excitatis militibus, post annos tres et viginti [1] sumti regni, in Romana bella descendit.[c] ‡ 2. At [2] in Ægypto mortuo rege Ptolemæo,[3] [d] ei, qui Cyrenis regnabat,[e] Ptolemæo, per legatos regnum et uxor Cleopatra regina, soror ipsius, defertur. 3. Lætus igitur hoc solo Ptolemæus,[4] [f] quod sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod subornari et a matre Cleopatra, et favore principum, fratris filium cognoverat:[a] ceterum infestus omnibus, statim, ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. 4. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum et solennia religionum, in complexu matris interficit, atque ita torum sororis, cæde filii ejus cruentus, ascendit. 5. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant, fuit: siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine quotidie manabant:[5]

[a] *Quod etiam cognoscebat deferri filio fratris, et a matre Cleopatra, et a principibus qui illi favebant.*

1 Leid. 2. XIII.—2 Coll. N. *Atque.*—3 Rom. *Tunc et in Æ. rege inter hæc Pt. mortuo.*—4 Leid. 1. *igitur Ptol. hoc solo*, et *cepisset.* Vincent. VI. 89. ‘Lætus igitur Ptolemæus, quod sine certamine fraternum regnum cepisset, cognoscens, subornari a matre Cleopatra et principum favore fratris filium.’ Qui mox ‘interfecit,’ et ‘ad regnum.’—5 Leid. 1. *manebant.* Melius Med. 2.

NOTÆ

ter Byzantium et Chalcedonem; *Détroit de Constantinople:* Cimmerius, angustiæ maris inter Chersonesum Tauricam in Europa, et Sarmatiam in Asia; *Détroit de Caffa;* a quo Bosporani dicuntur.

[c] *In Romana bella descendit*] Mirum sane quod Justin. multis loquentem Mithridatem induxerit, ejusque gesta, dum esset juvenis, pluribus persequatur; nihilque omnino de præliis in Syllam, Lucullum, et Pompeium habeat. ‘Romanis enim tam diu restitit, donec felicitate Syllæ, virtute Luculli, Pompeii magnitudine, tribus ingentibus bellis subactus consumeretur,’ inquit Flor.

‡ A. M. 3922. Ol. 162. 1. U. C. 621. Ant. Ch. 130.

[d] *Mortuo rege Ptolemæo*] Philometore, qui, dum contra Alexandrum Balam pugnat, excussus equo, tribus post diebus obiit, ut ait Joseph.

[e] *Cyrenis regnabat*] Dum enim cum fratre de regno disceptaret, ipse Cyrenis, frater Alexandriæ, regnare a Romanis jussus est.

[f] *Hoc solo Ptolemæus*] A Joseph. uno in loco Philometoris, in alio Epiphanis, fil. dicitur; eum Strab. Physconem nominat, h. e. ventricosum, Epiphanius philologum, i. e. eruditum, vel loquacem potius: sed ipse Euergetes dici voluit: ab Alexandrinis tamen Cacergetes, sive maleficus, vocatus est, ob crudelitatem et libidines. Ex Athenæo.

ipsam quoque sororem, filia ejus virgine per vim stuprata et in matrimonium ascita, repudiat. 6. Quibus rebus territus populus in diversa labitur; patriamque metu mortis exul relinquit. 7. Solus igitur in tanta urbe cum suis relictus Ptolemæus, cum regem se non hominum, sed vacuarum ædium videret, edicto peregrinos solicitat. 8. Quibus confluentibus, obvius legatis Romanorum, Scipioni Africano et Spurio Mummio et L. Metello, qui ad inspicienda sociorum regna veniebant, procedit. 9. Sed quam cruentus civibus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim et vultu deformis, et statura brevis, et sagina ventris non homini, sed belluæ[7] similis. 10. Quam fœditatem nimia subtilitas pellucidæ vestis augebat; prorsus quasi astu inspicienda[8] præberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo viro erant. 11. Post discessum deinde legatorum (quorum Africanus, dum inspicit urbem, spectaculo Alexandrinis fuit) jam etiam[9] populo peregrino[10] invisus, cum filio, quem ex sorore susceperat, et cum uxore, matris pellice, metu insidiarum tacitus in exilium[g] proficiscitur; contractoque mercenario exercitu bellum sorori pariter ac patriæ infert. 12. Arcessitum maximum deinde[11] a Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. Tunc populus statuas et imagines ejus detrahit.[h] 13. Quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex ea susceperat, interficit, corpusque in membra divisum, et in cista compositum,[12] matri die natalis[13] ejus inter epulas offerri curat. 14. Quæ res non reginæ tantum, verum etiam

madebant: ut XXVIII. 4. 7. 'Suo pariter et hostium cruore madens.'—7 Medicei, Leid. 1. 4. ed. Bech. Med. *beluæ*.—8 Vincent. 'prorsus quasi arte aspicienda præberentur.' In Leid. 1. quoque extat *arte*.—9 Med. 1. ed. Bech. Ald. Junt. *Al. f. Ptolemæus jam e.* 2. atque ed. Rom. *Al. f. jam etiam Ptolemæus*.—10 Periz. *per. pop.*—11 Vincent. VI. 94. 'Arc. deinde m.' qui mox 'statuas ejus et im.' Periz. *et accersitum deinde m.*—12 Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *impos.* et *afferri*.—13 Sic Medicei, Leid. 2. 5. Magl. Periz. Coll. N. ed. Rom. Flor. Par. Ald. Junt. et Vincent. Auctor Panegyrici Constantino dicti

NOTÆ

g *Tacitus in exilium*] Illius regia a populo incensa fuerat.

h *Detrahit*] H. e. e loco superiore dejicit: sublimes enim imagines dedicari solebant.

universæ civitati acerba et luctuosa fuit; tantumque mœrorem festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu incenderetur.[b] 15. Verso igitur studio principum ab epulis in[14] exequias,[c] membra lacera[15] populo ostendunt; et, quid sperare de rege suo debeant, filii cæde demonstrant.

CAP. IX. 1. Finito luctu orbitatis, Cleopatra, cum urgeri se fraterno bello videret, auxilium a Demetrio,[i] rege Syriæ, per legatos petit;[*] cujus ipsius[1] varii et memorabiles casus fuere. 2. Namque Demetrius, ut[2] supra dictum est, cum bellum Parthis intulisset, et multis congressionibus victor fuisset, repente insidiis circumventus, amisso exercitu capitur. 3. Cui Arsacides Parthorum rex, magno et regio animo, misso in Hyrcaniam non cultum tantum regium præstitit; sed et filiam in matrimonium dedit, regnumque Syriæ, quod per absentiam ejus Trypho occupaverat, restituturum promittit. 4. Post hujus mortem desperato reditu, non ferens captivitatem Demetrius, privatam, etsi opulentam, vitam pertæsus, tacitus in regnum fugam meditatur. 5. Hortator illi et comes Callimander[3] amicus erat: qui post captivitatem ejus a Syria per Arabiæ deserta,[k] ducibus pecunia compa-

[b] *Et attulit tantum dolorem omnibus qui convivium festivum celebrabant, ut regia omnis resonaret luctu repentino.*

[c] *Quare omnes principes, relictis epulis, parant exequias pueri occisi.*

cap. 16. ‘Ut ipsum diem natalis sui ultimi sua cæde signaret.’—14 Ita Saxo II. p. 38. 31. ‘Convivio in exequias verso.’ Med. 1. Magl. Leid. 1. 3. Coll. N. ed. Rom. atque Vincent. *ad.*—15 Rom. Flor. Ald. Junt. aliæque *lacerata.*

1 Medicei, Magl. Leid. 1. 5. Bodl. Coll. N. ed. Rom. *cuj. et ipsius.* Bech. *ejus: cuj. ipsi.*—2 Leid. 1. *sicut jam.* In Mediceis, Magl. Leid. 2. 5. Periz. scriptum est *sicut:* quæ particula in simili locutione Auctori usitatior est: ut II. 9. 2. ‘Sicuti supra significatum est,’ et XXIII. 3. 1. ex Mediceis et Magl. ‘Sicut supra dictum est:’ ubi *supra* in reliquis exemplaribus tam typis quam manu exaratis desideratur.—3 Sic Med. 2. Leid. 2. Bodl. Periz. ed. Rom. ut malebat Faber. Bech. Ald. Junt. *Calim.* Καλλίμανδρος dicitur Porphyrio in

NOTÆ

[i] *A Demetrio*] Qui redux e Parthia regnum Syriæ recuperaverat.

[*] A. M. 3914. Ol. 160. 1. U. C. 613. Ant. C. 138.

[k] *Per Arabiæ deserta*] Peccat graviter Justin. nec enim potuit ab Hyrcania per Arabiam venire Babylonem.

ratis, Parthico habitu Babylonem pervenerat. 6. Sed fugientem Phrahates, qui Arsacidæ successerat, equitum celeritate, per compendiosos tramites occupatum retrahit. 7. Ut est deductus ad regem,† Callimandro quidem non tantum venia, verum etiam præmium fidei datum: Demetrium autem et graviter castigatum ad conjugem in Hyrcaniam remittit, arctioribusque custodiis[4] observari jubet. 8. Interjecto deinde tempore, cum fidem illi etiam suscepti liberi facerent,[d] eodem amico comite, repetita fuga est: sed pari infelicitate prope fines regni sui reprehenditur;[5] ac denuo perductus ad regem, ut invisus a conspectu summovetur. 9. Tunc quoque uxori et liberis donatus, in Hyrcaniam, pœnalem sibi civitatem,[l] remittitur,[e] talisque[6] aureis[m] ad[7] exprobrationem puerilis levitatis donatur. 10. Sed hanc Parthorum tam mitem in Demetrium[8] clementiam non misericordia gentis faciebat, nec respectus cognationis: sed quod Syriæ regnum affectabant, usuri Demetrio adversus Antiochum fratrem, prout res, vel tempus, vel fortuna belli exegisset.

[d] *Cum rex magis ipsi fideret, ob susceptos ex sorore liberos.*

[e] *Pepercit illi rex ob uxorem et liberos, et remisit in Hyrcaniam, in qua semper captivus fuerat.*

Euseb. p. 22. 2.—4 Periz. *artioribusque studiis.* Medicei, Leid. 1. 4. 5. ed. Bong. *artioribusque*, ut XXVII. 3. 10. 'Servari eum artissima custodia jubet.' Ammian. XIX. 3. 'Licet ob custodias artas nullus facile oppidum poterat introire.' Plura exempla collegit Heins. in Animadv. ad Tac. I. A. 5. tom. IX. Misc. Obs. p. 282. Bech. Ven. Flor. Med. *et arctioribus custodibus.* Ald. Junt. *et arct. custodiis.* [Edidit hic et alibi noster Gronov. hanc vocem sine litera *c.*]—5 Ita Medicei, Leid. 2. 5. Periz. ed. Bech. Ven. Flor. Ald. Junt. et priores Grævianæ, idemque in aliis Mss. reperisse se testatur Oudendorp. ad Suet. Calig. 12. Add. Duker. ad Flor. III. 16. 6. et Vorst. de Latin. falso susp. 16. p. 180.—6 Med. 2. *aleisque.*—7 Med. 1. et Magl. Leidenses, Reg. Bodl. Thuan. Periz. *in.* Saresb. I. Policr. 5. p. 25. 'Regi quoque Demetrio in opprobrium puerilis levitatis tali aurei a rege Parthorum dati sunt.'—8 Periz. *in Demetrio.*

NOTÆ

† A. M. 3921. Ol. 161. 4. U. C. 620. Ant. Ch. 131.

[l] *Hyrcaniam, pœnalem sibi civitatem*] Non civitas, sed provincia fuit vastissima.

[m] *Talis aureis*] Puerilis talorum ludus fuit, qui quaternis fiebat talis; quorum unusquisque casus habebat quatuor, non senos; dyas namque et pentas hic deerant, h. e. binarius et quinarius numeri otiosi erant: sed positus ipse, sive ratio lapsus, vicem obtinebat numeri. A talorum ludo ludus diversus erat tesserarius.

CAP. X. 1. His auditis, Antiochus,[n] occupandum bellum ratus, exercitum, quem multis finitimorum[o] bellis induraverat, adversus Parthos ducit.‡ 2. Sed luxuriæ non minor apparatus, quam militiæ fuit: quippe octoginta millia[p] armatorum secuta sunt trecenta millia[1] lixarum, ex quibus coquorum, pistorum, scenicorumque major numerus fuit. 3. Argenti certe aurique tantum, ut etiam gregarii milites caligas auro figerent,[ſ 2] proculcarentque materiam, cujus amore populi ferro dimicant. 4. Culinarum quoque argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non ad bella pergerent. 5. Advenienti[3] Antiocho multi orientales reges occurrere,[4] tradentes se regnaque sua, cum execratione superbiæ Parthicæ. 6. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus præliis victor,[q] cum Babyloniam[5] occupasset, magnus haberi cœpit. Itaque, omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis reliqui præter patrios fines fuit. 7. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda a Parthia revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum ubique tentabat. 8. Propter multitudinem hominum exercitum suum Antiochus per civitates in hyberna diviserat:

ſ *Ut etiam gregarii milites haberent caligas auro tectas.*

1 Med. 2. et Oros. v. 10. *ducenta m. Mill.* ignorant Med. 1. Leid. 1. 2. 3. 4. Coll. N. ed. Bech. Med. XXX. *milia* Ald. Junt. Par.—2 Magl. Leid. 2. *suerent.* 3. 4. Coll. N. et C.C. ed. Rom. Saresb. VI. Policr. 14. p. 363. *facerent.* Bech. Ald. Junt. aliæque *fingerent.* Periz. *auro cal. fig.*—3 Med. 2. *Adv. igitur.*—4 Periz. *occurrunt.*—5 Leid. 1. *Babilonem.* 3. *Babylonem.* Ald. Junt. *Babylonem*

NOTÆ

[n] *Antiochus*] Sidetes, de quo supr.

[o] *Finitimorum*] Judæorum, quibuscum tandem inita pace Johannes illius gentis princeps Demetrio cum copiis affuit, quodque vicisset Hyrcanos hac in expeditione, Hyrcanus ipse dictus est.

‡ A. M. 3923. Ol. 162. 2. U. C. 622. Ant. Ch. 129.

[p] LXXX. *millia*] Armatorum 100. M. 200. calonum et lixarum scortis et histrionibus immixta numerat Oros.

[q] *Tribus præliis victor*] Joseph. ex Nicolao Damasceno vult ab eo tropæum ad Lycum amnem erectum fuisse, quod non procul inde Indatem Parthorum ducem superasset; sed unius tantum, non trinæ, victoriæ meminit, eumque paulo post ab

quæ res exitii causa fuit. Nam, cum gravari se copiarum præbitione[6] et injuriis militum civitates viderent,[g] ad Parthos deficiunt; et die statuta omnes apud se divisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. 9. Quæ cum nuntiata Antiocho essent, auxilium proximis laturus, cum ea manu, quæ secum hyemabat, progreditur. In[7] itinere obvium regem Parthorum habuit, adversus quem fortius, quam exercitus ejus, dimicavit. 10. Ad postremum tamen, cum virtute hostes vincerent,[8] metu suorum desertus, occiditur:[r] cui[9] Phrahates[10] exequias regio more fecit, filiamque Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat,[11] captus amore virginis, uxorem duxit. 11. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cœpit: ad quem retrahendum cum turmas equitum festinato misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem jam in regno missi invenerunt;[h] frustraque omnia conati, ad regem suum reversi sunt.

[g] *Nam cum viderent urbes se gravari ob injurias a militibus illatas, et quia cogebantur dare supplementa copiis.*

[h] *Et missi a rege invenerunt in Syria Demetrium hoc timentem.*

cum.—6 Magl. et Ms. Bong. *exhibit.*—7 Leid. 2. Magl. *Progreditur, et in.*—8 Freinshemio reponenti *vinceret* suffragatur Periz.—9 Periz. *cujus.*—10 Ald. Junt. *Phraates,* ubique.—11 Med. 1. Periz. Leidenses et Bongarsiani *advex.*

NOTÆ

Arsace victum testatur.

[r] *Occiditur*] Aliter ab aliis illius cædes traditur. Ab Arsace victus sibi manus intulit, si Appian. credimus. Ab Arsace interfectus est, ut placet Euseb. Rebus male gestis, e prærupto loco se dedisse præcipitem vult Ælian. A quibus diversa refert Scriptura: cum enim vellet Naneam Deam, i. e. Venerem, uxorem ducere, idque pollicerentur sacerdotes; in templum, ut dotem sponsæ acciperet, cum paucis admissus, a sacerdotibus occisus est, et in frusta discerptus. Quem locum alii de Antiocho Magno, alii de Antiocho Epiphane, Rupertus tamen, Sigonius, Serrarius, de Antiocho Sidete intelligunt.

LIBER XXXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Demetrius, interfecto fratre Antiocho, dum Ægyptum tentat, Syriam amittit; et tandem cruento fato tollitur. 2. Alexander ex ignobili rex factus, dum fortunam suam non reverenter habet, fœde perit, interfectus a Grypo, qui et matrem et fratrem extinguit. 3. Cleopatra regina mater in Ægypto gravissimas turbas concitat: unde horrendæ lanienæ ex mulierum ira, quarum interitus describitur. 4. Peculiares tragœdiæ, quas Cleopatra inter suos excitat, et tandem a filio Alexandro occupata interficitur. 5. Alexander in exilium agitur, revocato Ptolemæo Notho. Romanis ad orientalia regna excurrentibus, Syria et Ægyptus vexantur.

CAP. I. 1. Antiocho in Parthia cum exercitu deleto, frater ejus Demetrius obsidione Parthorum liberatus, ac restitutus in regnum,[1] cum omnis Syria in luctu propter amissum exercitum esset; 2. quasi Parthica ipsius ac fratris bella, quibus alter captus, alter occisus erat, prospere cessissent,[2] ita Ægypto bellum inferre statuit,[a] regnum Ægypti Cleopatra socru[b] pretium auxilii adversus fratrem suum pollicente. 3. Sed, dum aliena affectat, ut assolet fieri, propria per defectionem Syriæ amisit: siquidem An-

1 Periz. *liberatus deinde ac r. in r.* Coll. N. *liberatus, deinde rest. in r.* Leid. 1. *obsidione lib. dein rest. in r.* omisso *Parthorum.*—2 *Cessissent* pro *gessissent* recte emendavit Voss. cujus conjecturam non solum tuetur Junt. verum etiam Ald. et Med. 2. *evenissent* Magl. *evasissent* Leid. 2. Utrumqne ortum ex glossa *τοῦ cessissent.* *Cessit* pro *gessit* quoque ex Mss. Ovidio restituit Heins. II. F.

NOTÆ

[a] A. M. 3924. Ol. 162. 3. U. C. 623. Ant. Ch. 128.

[b] *Cleopatra socru*] Cleopatra uxor Demetrii, Philometoris filia, fuit: Cleopatra vero Ægyptia, soror ejusd. Philometoris, eademque uxor, quæ h. etiam tempore uxor erat et soror Evergetis.

tiochenses primi, duce Tryphone,[b] execrantes superbiam regis, quæ conversatione Parthicæ crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apameni,[3] ceteræque civitates, exemplum secutæ, per absentiam ejus a Demetrio defecere. 4. Ptolemæus quoque rex Ægypti, bello ab eodem petitus, cum cognovisset Cleopatram sororem suam, opibus Ægypti navibus impositis, ad filiam et Demetrium generum in Syriam profugisse,[c] immittit juvenem quendam Ægyptium, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret,† 5. composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec Syriis[4] quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam: nomen juveni 'Alexandri'[d] imponitur, auxiliaque ab Ægypto ingentia mittuntur. 6. Interea corpus Antiochi interfecti a rege Parthorum in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum supervenit:[5] quod cum ingenti studio civitatium et regis Alexandri ad firmandam[6] fabulæ fidem excipitur.[a] Quæ res illi magnum favorem popularium conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lacrymas existimantibus. 7. Demetrius autem victus ab Alexandro, cum undique circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab uxore[e] filiisque[f] deseritur.‡ 8.

[a] *Quod urbes cum ingenti amore excipiunt, et Alexander testatur magnum dolorem, ut magis crederetur ab omnibus fabula, qua dicebatur esse ab eo adoptatus.*

382. Bodl. *egissent*.—3 Medicei, Thuan. Leid. 3. 5. Bodl. Periz. ed. Ald. Junt. *Apameni*, ut malebat Faber. Plin. v. 29. 'Apamena regio,' et XIV. 7. 'Apamenum [vinum] mulso præcipue convenire dicitur.'—4 Sex Mss. ed. Ald. Junt. *Syris*. Vid. XXXVI. 2. 2.—5 Periz. Coll. N. ed. Rom. *perv*. Vincent. 'ad sep. rem. est in Syr.'—6 Medicei, Magi. Thuan. Leid. 2. 5. Periz. et Vincent.

NOTÆ

[b] *Duce Tryphone*] Non ille, de quo Scriptura meminit, qui 6. abhinc annis jam obierat: vel Tryphonis et Demetrii tempora, quod verius putem, confundit Justin.

[c] *In Syriam profugisse*] Audita populorum defectione, Demetrius ex Ægypto in Syriam rediit, eumque Cleopatra orbata præsidio, a Ptolemæi crudelitate sibi metuens, secuta est.

† A. M. 3925. Ol. 162. 4. U. C. 624. Ant. Ch. 127.

[d] *Nomen juveni 'Alexandri'*] Alexander Zebina dictus est ab Euseb. et Appian. at omissus a Joseph.

[e] *Ab uxore, &c.*] Commisso prælio, victus Demetrius ad uxorem Cleopa-

Relictus igitur cum paucis servulis cum Tyrum, religione templi se[7] defensurus, petisset, navi egrediens, præfecti jussu interficitur.[g] 9. Alter ex filiis Seleucus, quoniam sine matris auctoritate diadema sumsisset, ab eadem interficitur;[h] alter, cui propter nasi magnitudinem cognomen Grypus[8] fuit,[i] rex a matre hactenus[9] constituitur,[k] ut nomen regis penes filium, vis[10] autem omnis imperii penes matrem esset.[b]

CAP. II. 1. Sed Alexander, occupato Syriæ regno, tumens successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptolemæum, a quo fuerat subornatus in regnum, superba insolentia cœpit. 2. Itaque Ptolemæus, reconciliata sororis

[b] *Ut filius nomen regis haberet, mater vero omnem auctoritatem regiam.*

confirm. ut ap. Macrob. I. Sat. 17. 'Ideo in insula Delo, ad confirmandam fidem fabulæ, ædes Providentiæ apta religione celebratur.'—7 Leid. I. Periz. Vincent. *se temp.*—8 Med. 2. *Grypos.* Reliqui Mss. *Gryphos, Griphos, Grypus* vel *Grippus*, in recto casu, ut XXIX. 1. 5. 'Cui ex facinoris crimine cognomentum Philopator fuit.' Vid. paterna ad Gell. XV. 29.—9 Periz. *eatenus.*—10 *Vis imperii*, ut ap. Val. M. IV. 1. de Poplicola: 'Cum, exactis regibus, imperii eorum vim universam, omniaque insignia sub titulo consulatus sui in se translata cerneret.' L. 12. §. 1. D. de Judiciis: 'Item hi [judicem dare possunt] quibus id more concessum est propter vim imperii.' Leid. 3. 4. Cant. *filium ejus, jus.* Periz. Coll. N. *filium, jus.* Vincent. 'jus autem omnis imp.' Ita XXXVIII. 4. 11. 'Pro jure imperii.' Cic. Phil. X. 5. 'Omne exercitus et imperii jus amittit is, qui eo imperio et exercitu rempublicam oppugnat.' Hegesipp. I. 13. f. 'Conventum fratrum hujusmodi fuit, ut regno Hyrcanus cederet, atque ad Aristobulum jus omne imperii transiret.' Saxo IX. p. 168. 19. 'Universum imperii jus in se ipsum transferre conatus.'

NOTÆ

tram, quæ tunc Ptolemaidi versabatur, fugerat; sed, ab ea repulsus, Tyrum delatus est.

[f] *Filiisque*] Duos quidem liberos e Cleopatra susceperat, Seleucum et Antiochum Grypum; sed id temporis Antiochus Athenis erudiebatur, ex Appian.

‡ A. M. 3927. Ol. 163. 2. U. C. 626. Ant. Ch. 125.

[g] *Interficitur*] Ab inimicis captum, dinque ab iis et misere vexatum fuisse tradit Joseph. Appian. tamen et Liv. volunt eum uxoris jussu interfectum, ob æmulationem Rhodogunes Arsacidis filiæ.

[h] *Ab eadem interficitur*] Eum, sagitta propria manu emissa, confixit Cleopatra, sive metuens ne patris necem ulcisceretur, sive eod. furore gerens omnia, inquit Appian.

[i] *Cognomen Grypus fuit*] Vel propter magnitudinem, vel propter aduncitatem, nasi; 'Gryps' enim et 'Gryphus' genus est avis adunco naso, in morem aquilæ; unde Xen. Cyrum Γρύπον appellat, quod naso esset aquilino; quales Persis erant in honore, quod Cyrus talis extitisset.

[k] *Constituitur*] Eum Athenis, quo studiorum causa miserat, accersivit.

gratia, destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii viribus suis acquisierat, summis opibus instituit. 3. Mittit[a] igitur ingentia Grypo auxilia et filiam Tryphænam[l] Grypo nupturam, ut populos in auxilium nepotis, non societate tantum belli, verum et affinitate sua solicitaret.[1] 4. Nec res frustra fuit: nam, cum omnes Grypum instructum Ægypti viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cœpere. 5. Fit denique inter reges[2] prælium, quo victus Alexander Antiochiam profugit. Ibi inops pecuniæ, cum stipendia militibus deessent, templo[4] Jovis solidum ex auro Victoriæ signum tolli jubet,[c] facetis jocis sacrilegium circumscribens: nam 'Victoriam commodatam sibi ab Jove esse' dicebat. 6. Interjectis deinde diebus, cum ipsius Jovis aureum[m] simulacrum infiniti ponderis tacite evelli jussisset, deprehensusque in sacrilegio, concursu multitudinis esset in fugam versus; magna vi tempestatis oppressus, ac desertus a suis, a latronibus capitur; perductusque ad Grypum interficitur.[n] 7. Grypus porro, reciperato patrio regno, externisque periculis liberatus, insidiis matris appetitur. Quæ, cum cupiditate dominationis, prodito marito Demetrio, et altero filio interfecto, hujus quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. 8. Sed Grypus, prædictis[5] jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet;[d] abnuenti instat: postremum[6] prolato

[c] *Jubet auferri ex templo Jovis ejus simulacrum conflatum ex solido auro.*
[d] *Sed Grypus, detectis jam insidiis, jubet ipsam bibere, et urget ad bibendum, dum illa abnuit, quasi certaret pietate cum matre.*

1 Medicei, Magl. Leidenses, Bodl. Coll. N. Periz. ed. Rom. *sollicitet.*—2 Medicei, Magl. Leid. 1. 2. 4. 5. Periz. Coll. N. ed. Ald. Junt. *deinde.* Rom. Bech. Flor. Med. Par. *Fit deinde int. eos.*—4 Medicei *e temp.* Magl. Leid. 2. *ex temp.* 1. 5. Periz. Thuan. Coll. N. ed. Rom. Bech. Ald. Junt. Vincent. *in temp.*—5 Scheffero emendanti *proditis* astipulatur Periz. Vincent. 'Sed præmonitus Grypus, veluti.'—6 Magl. Periz. *postremo.* Med. 2. et Vincent. *ad*

NOTÆ

[a] A. M. 3929. Ol. 163. 4. U. C. 628. Ant. Ch. 123.

[l] *Filiam Tryphænam*] Alii Gryphinam nominant.

[m] *Jovis aureum*] Id crimen Antiocho Cyziceno tribuit Arnob.

[n] *Interficitur*] In prælio cæsum occubuisse vult Joseph.

indice eam arguit, 'solam defensionem sceleris superesse' affirmans, 'si bibat, quod filio obtulit.' Sic victa regina, scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, extinguitur.[e] [o] † 9. Parta igitur regni securitate, Grypus octo annis quietem et ipse habuit, et regno præstitit. 10. Natus deinde illi est[7] æmulus regni, frater ipsius[8] Cyzicenus,[p] eadem matre genitus,[q] sed ex Antiocho[9] patruo susceptus, quem cum veneno tollere voluisset, ut maturius armis cum eo de regno contenderet, excitavit.[r]

CAP. III. 1. Inter has regni Syriæ parricidales discordias, moritur rex Ægypti Ptolemæus, regno Ægypti uxori et alteri ex filiis,[s] quem illa legisset, relicto, videlicet quasi quietior Ægypti status, quam Syriæ regnum[1] esset, cum mater, altero ex filiis electo, alterum hostem esset habitura. 2. Igitur, cum pronior in minorem filium esset, a populo compellitur ‡ majorem eligere: cui prius, quam regnum daret, uxorem ademit; compulsumque repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem Selenen ducere jubet, non materno inter filias judicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret.[f] 3. Sed Cleopatra non tam a viro repudiata, quam a matre divortio viri dimissa,

[e] *Sic regina interiit, coacta sumere venenum, quod per scelus filio paraverat.*
[f] *Non ferens æquum judicium inter filias, ut mater debet, cum uni eriperet maritum, ut illum daret alteri.*

postremum. Mox Vincent. 'quod filio par.'—7 Periz. *est illi.*—8 Magl. *frater ejus.*—9 Med. 2. Leid. 1. 3. 4. Coll. N. *sed Antiocho.* Vincent. 'N. d. illi est regni æm. frater Cyzicenus, ex eadem quippe m. g. sed,' &c.

1 Med. 2. *scilicet ne qu. Æg. s. q. S. regni.*—2 Medicei, Leid. 4. 5. Thuan.

NOTÆ

[o] *Extinguitur*] Idem, sed brevius, narrat Appian.

† A. M. 3936. Ol. 165. 3. U. C. 635. Ant. Ch. 116.

[p] *Frater ipsius Cyzicenus*] Antiochus, cui Cyziceni nomen fuit, quia Cyzici fuerat educatus.

[q] *Eadem matre genitus*] Cleopatra, quæ quater nupserat, primum Alexandro Balæ, tum Demetrio Nicanori, deinde Antiocho Sedeti, denique iterum Demetrio Nicanori.

[r] *Excitavit*] Belli causam Joseph. in Cyzicenum rejicit; refert enim eum, dum Grypus in Judæos bellum parat, ap. Cyzicum copias collegisse.

[s] *Alteri ex filiis*] Duos habebat filios, Ptolemæum Lathyrum, majorem natu, qui a Joseph. Physcon et Soter dicitur; et Alexandrum, natu minorem. 'Lathyros' genus est leguminis, quod cicerculam vocant; quomodo 'Cicerones' a cicere.

‡ A. M. 3937. Ol. 165. 4. U. C. 636. Ant. Ch. 115.

Cyziceno in Syria nubit; eique ne nudum uxoris nomen afferret, exercitum Grypi solicitatum, velut dotalem, ad maritum deducit.[g] [t] 4. Par igitur viribus fratris[2] Cyzicenus prælium committit, ac[3] victus in fugam vertitur, Antiochiamque venit.[*] 5. Tunc Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obsidere cœpit: qua capta, Tryphæna uxor[u] Grypi nihil antiquius quam sororem[w] Cleopatram requiri duxit; non ut captivæ opem ferret, sed ne effugere captivitatis mala posset, quæ sui æmulatione in hoc potissimum regnum invaserit, hostique sororis nubendo hostem se ejus effecerit.[h] 6. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam a fratre, contra[4] matris voluntatem, extra Ægyptum nuptam accusat.[i] 7. Contra Grypus orare, 'ne tam fœdum facinus facere cogatur: a nullo unquam majorum suorum inter tot domestica, tot externa bella, post victoriam[5] in fœminas sævitum, quas sexus ipse et periculis bellorum et sævitiæ[6] victorum eximat: 8. in hac vero, præter commune bellantium fas, acce-

g *Adducit ad maritum sibi conciliatum exercitum, qui erat in Cypro, tanquam dotem pro matrimonio.*

h *Quia ferens ipsi invidiam invaserit regnum Syriæ, et reddiderit se hostem sorori, nubendo ipsius hosti.*

i *Tum eam accusat quod adduxerit exercitus externos, ut bellum excitaret inter fratres; tum quod repudiata fuerit a fratre, et nupserit Cyziceno extra Ægyptum, contra matris voluntatem.*

Bodl. Coll. N. *Par ig. jam vir.* Leid. 5. Med. 1. *fratrum.* 2. *fratri.* Magl. *par jam vir. frater.* Ald. Junt. *p. i. vir. fratris jam factus.* Bech. Med. *p. i. vir. jam factis.* Ven. Flor. Par. *p. i. v. jam factus.*—3 Jen. malebat *at.*—4 Flor. Ald. Junt. *et contr.*—5 Ead. edd. et Periz. *post victum hostem;* idemque in tribus Dorvilianis extare monuit Wopkens. ad II. 8. 5.—6 Ita optimi scriptores. Gell. IV. 20. 'Tum notæ jam destinatæ exemtus est:' et Oros. II. 18. 'Equi velocitate morti exemtus.' Leid. 4. *et sævitia:* quæ constructio Livio in primis placuit, ut XXIV. 41. 'Ibi quoque circumsessus, adventu fratris obsidione eximitur.' XXXVII. 22. 'Dædala et quædam alia parva castella obsidione exemerunt.' Ib. 26. 'Socios obsidione eximere:' et Ovidio II. ex Pont. 2. 112. 'Eximat ut Scythici me feritate loci:' atque Ammiano, ut XVIII. 2. 'Nisi quos exemit discrimine temporis obscuritas, occiderunt:' et 8. 'Hoc periculo murorum nos propinquitas eximebat.' XXIX. 5. 'Ipse equi pernicitate ægre discrimine mortis exemtus est.' Petrus Chrysologus Homil. 1.

NOTÆ

t *Ad maritum deducit*] Ead. fere Appian. et Joseph.

* A. M. 3939. Ol. 166. 2. U. C. 638. Ant. Ch. 113.

u *Tryphæna uxor*] Solus Justin. hanc habet historiam.

w *Sororem*] Ambæ enim Ptolemæi Evergetis erant filiæ.

dere necessitudinem sanguinis: quippe ipsius, quæ[7] tam cruente sæviat, sororem equidem[8] germanam esse, suam vero consobrinam; liberorum deinde communium materteram.' 9. His tot necessitudinibus sanguinis adjicit superstitionem templi, quo abdita profugerit, 'tantoque religiosius colendos sibi Deos, quo magis his propitiis ac faventibus vicisset: tum neque, occisa illa, se virium quicquam Cyziceno demturum, nec servaturum reddita.'[k] 10. Sed quanto Grypus abnuit, tanto soror muliebri pertinacia accenditur, rata non misericordiæ hæc verba, sed amoris esse. Itaque vocatis ipsa militibus mittit qui sororem confoderent. 11. Qui ut in templum intraverunt, cum evellere eam non possent, manus amplexantis Deæ simulacrum præciderunt. Tunc Cleopatra execratione[9] parricidarum, mandata violatis numinibus ultione[10] sui, decedit.[l]† 12. Nec multo post repetita prælii congressione, victor Cyzicenus[x] uxorem Grypi Tryphænam, quæ paulo ante sororem interfecerat, capit;[11] ejusque supplicio uxoris manibus parentavit.[m]

Cap. iv. 1. At in Ægypto Cleopatra, cum gravaretur socio regni, filio Ptolemæo, populum in eum incitat; abductaque ei Selene uxore, eo indignius, quod ex Selene jam duos filios habebat, exulare cogit,‡ arcessito minore

[k] *Tum neque Cyzicenum amissurum aliquid ex suis viribus, etiam si occidatur; nec servaturum diutius vires suas, si reddatur.*

[l] *Tunc Cleopatra interfecta est, execrationes faciens in parricidas, et precata Deos ab ipsis violatos, ut ulciscerentur suam mortem.*

[m] *Et illam interfici jussit, ut mortem uxoris suæ vindicaret.*

'Census filium tulit e gremio patris, ejecit de domo, exemit patria.'—7 Ald. Junt. *cui.*—8 Med. 1. Leid. 1. 5. Bodl. *sor. et quid.* atque ita Modius legend. cónjecerat: *equidem* hic idem est quod, quidem, ut ap. Curt. v. 13. 'Cognoscit Alexander non equidem vinctum regem, sed in periculo aut mortis esse, aut vinculorum.'—9 Med. 2. corrupte *in obsecratione*, pro *in exsecratione.*—10 Jena. Bech. Med. Par. Ald. Junt. *in ultionem sui.*—11 Med. 2. et Leid. 2. *cepit.*

NOTÆ

† A. M. 3940. Ol. 166. 3. U. C. 639. Ant. Ch. 112.

[x] *Victor Cyzicenus*] Hic Cyziceni regnum incipit Euseb. sed post multos annos Joseph. rejicit, quod Antiochus in media Syriæ parte regnaret, bellumque interdum repararet: qui tandem ab Heracleone per insidias occisus est. Hæc Joseph.

‡ A. M. 3948. Ol. 168. 3. U. C. 647. Ant. Ch. 104.

filio Alexandro, et rege in locum fratris constituto: 2. nec filium regno expulisse contenta, bello Cypri exulantem[y] persequitur. Unde pulso, interficit ducem exercitus sui, quod vivum eum e manibus dimisisset;[1] quanquam Ptolemæus verecundia materni belli, non viribus minor[z] ab insula recessisset.[n] 3. Igitur Alexander territus[2] hac matris crudelitate, et ipse eam reliquit, periculoso regno securam ac tutam vitam anteponens. 4. Cleopatra vero timens, ne major filius Ptolemæus ab Cyziceno ad reciperandam Ægyptum auxiliis juvaretur, ingentia Grypo auxilia,[a] et Selenem uxorem, nupturam hosti prioris mariti, mittit; 5. Alexandrumque filium per legatos in regnum revocat:[*] cui cum occultis insidiis exitium machinaretur, occupata ab eodem interficitur; spiritumque non fato, sed parricidio dedit:[o] 6. digna prorsus hac mortis infamia, quæ etiam[3] matrem toro expulit; et duas filias viduas alterno fratrum matrimonio fecit;[p] et filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri erepto[4] regno exitium per insidias machinata est.

CAP. V. 1. Sed nec Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. Nam, ubi primum[1] compertum est, scelere[2]

[n] *Quamvis Ptolemæus abiisset ex Cypro insula, quia nolebat bellum gerere in matrem, licet non esset inferior viribus.*

[o] *Et finiit vitam non morte naturali, sed parricidio.*

[p] *Et fecit duas filias viduas, cogens fratres ducere alteram sororem in uxorem, priori repudiata.*

1 Decem Mss. ed. Bech. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Vincent. *emisiss.* Periz. *eum man. emisiss.*—2 Med. 2. *perterritus.*—3 Medicei, Magl. Leidenses, Bodl. Periz. ed. Rom. *et.*—4 Bodl. *adempto.*

1 *Prim.* nescit Periz.—2 Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *per scelus.*—3

NOTÆ

[y] *Bello Cypri exulantem*] Reginæ duces erant Belcias et Ananias, Judæi, filii Oniæ, qui templum Hierosolymitano simile in Heliopolitana præfectura construxerat. Ex Strab. et Joseph.

[z] *Non viribus minor*] Nec enim hostium metu fugit, sed Ptolemaidensibus cum militum 30. M. auxilio venit; a quibus tamen, post obsidionem ab Alexandro solutam, repudiatus est: quare et eorum obsedit urbem, et Judæis, qui illis aderant, crudele bellum gessit.

[a] *Grypo auxilia*] Ipsa cum Alexandro filio venit in Syriam, ubi Ptolemaide post difficilem obsidionem potita est.

[*] A. M. 3964. Ol. 172. 3. U. C. 663. Ant. Ch. 88.

filii matrem interfectam, concursu populi in exilium agitur,[b] † revocatoque Ptolemæo regnum redditur: qui[3] neque cum matre bellum gerere voluisset, nec a fratre armis repetere, quod prior possedisset. 2. Dum hæc aguntur, frater ejus[c] ex pellice[4] susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, hærede populo Romano instituto,[5] decedit.[6] 3. Jam enim fortuna Romana porrigere se ad orientalia regna, non contenta Italiæ terminis, cœperat. Itaque et ea pars Libyæ provincia facta est:[d] postea Creta[e] Ciliciaque,[f] piratico bello perdomitæ, in formam provinciæ rediguntur. 4. Quo facto[7] et Syriæ et Ægypti regna, Romana vicinitate arctata,[8] quæ incrementa de finitimis bellis quærere solebant, ademto vagandi arbitrio, vires suas in perniciem mutuam[9] converterunt:[r] 5. adeo ut,

[r] *Quo facto regna Ægypti et Syriæ, inclusa regionibus vicinis quæ pertinebant ad Romanos, verterunt vires suas in mutuam perniciem, cum non auderent ultra hos terminos arma ferre, licet antea solerent dilatare suos limites, bellum gerendo contra finitimos populos.*

Medicei, Magl. Leid. 2. 5. Bodl. *quod*, iidemque, præterquam Leid. 2. et Bodl. cum Leid. 1. 4. ed. Rom. *neque a fr.*—4 Medicei, Leid. 5. *pelice*, et §. 6. iid. *pelicibus:* et XXXVI. 46. cum Leid. 3. *pelice:* ut in lege Numæ ap. Gell. IV. 4. PELEX.—5 *Inst.* ignorant Ald. Junt.—6 *decessit* eæd. cum Bech. Flor. Med. Ven. Par.—7 Medicei, ed. Ven. Med. Par. *q. pacto.*—8 Ven. Med. *vic. R. a.* Flor. Par. Ald. Junt. *cum unitate Rom. a.* Magl. *artata sunt.* Med. 2. omittit *bellis*, et pro *artata* dat *coart.*—9 Bech. Ven. Flor. Med. Par. *in p.*

NOTÆ

[b] *In exilium agitur*] Eod. quo pulsus est anno, a Charca navarcho occisus interiit. Romæ jactatum est, populum Romanum hæredem ab eo institutum, missique Tyrum legati, qui pecuniam ibi depositam repeterent; non ille tamen, sed filius ejus Alexander, Romanos dixit hæredes.

† A. M. 3965. Ol. 172. 4. U. C. 664. Ant. Ch. 87.

[c] *Frater ejus*] Ptolemæus, cui cognomen Appionis fuit.

[d] *Provincia facta est*] Eas civitates liberas esse senatus jusserat: sed, cum ibi tyranni insurrexissent, ut ait Sigon. hæc pars Libyæ in provinciam redacta est. Ita Ammian. et Eutrop.

[e] *Postea Creta*] Dum Pompeius piratas in Cilicia persequitur, in Creta, altero piratarum fonte, Metellus rebelles vicit, totamque insulam subegit; invito Pompeio, qui Cretensibus favebat: unde Cretici nomen, decusque triumphi, Metellus retulit.

[f] *Ciliciaque*] Provincia facta est, ubi Pompeius piratas, qui solicitati a Mithridate maria omnia infestabant, perdomuit; illi enim Ciliciam regionem asperam, latebrisque opportunam, belli sedem præcipuam delegerant: unde vulgo Cilices dicti sunt. Hoc bellum a Quinto Servilio cœptum est, qui expugnato Isauro, arce Ciliciæ, Isaurici cognomen reportavit.

assiduis præliis consumti,[10] in contemtum finitimorum venerint, prædæque Arabum genti, imbelli antea, fuerint: 6. quorum rex Erotimus[11 g] fiducia septingentorum filiorum, quos ex pellicibus susceperat, divisis exercitibus, nunc Ægyptum, nunc Syriam infestabat; magnumque nomen Arabum, viribus finitimorum exsanguibus, fecerat.

suam.—10 Med. 1. Leid. 5. *consumpta*, quomodo legend. suspicabatur Scheff. —11 Med. 1. Leid. 5. Bodl. ed. Flor. *Hierotimus.* Periz. ed. Bech. Ven. Med. Par. Ald. Junt. *Herotimus.*

NOTÆ

g *Erotimus*] Ab aliis Aretas dicitur, qui a Damascenis in odium Ptolemæi Tigranis tempore evocatus, Cœlesyriam occupavit, et Alexandrum superavit, Judæorum ducem, ut narrat Joseph.

LIBER XL.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Syri Tigranen Armenium regem sibi deligunt. 2. Victo Tigrane, Antiochus Cyziceni filius creatur rex Syriæ, quæ postea in provinciæ formam redigitur.

CAP. I. 1. Mutuis fratrum odiis,[a] et mox filiis inimicitiis[b] parentum succedentibus,[1] cum inexpiabili bello et

1 Ita Med. 2. Leid. 3. 4. Periz. Verum Med. 1. Leid. 2. 5. ed. Rom. *f. inimicorum p. s.* Bech. Ven. Flor. Par. Med. *filiorum inimicitiis p. s.* Ald. et

NOTÆ

a *Fratrum odiis*] Antiochi Grypi et Antiochi Cyziceni.

b *Mox filiis inimicitiis*] Hæc paulo longius explicare operæ pretium est. Antiochus Grypus 5. filios moriens reliquerat, Seleucum, Antiochum, Philippum, Demetrium Eucærum, et Antiochum Dionysium; quorum natu major Seleucus Cyzicenum prælio victum interfecit. Illi Antiochus, qui Pius sive Eusebes dictus est, quod patris mortem ultus fuerit, vel Selenen illius uxorem duxerit, successit; qui bello Seleucum e Syria Mopsu-

reges,[1] et regnum Syriæ consumtum esset, ad externa populus auxilia concurrit,[3] peregrinosque sibi reges circumspicere[4] cœpit.[a] ‡ 2. Itaque cum pars Mithridaten Ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret;[5] occurreretque quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoque semper hostis fuisset Syriæ; 3. omnes in Tigranen regem Armeniæ consensere, instruc-

[a] *Cœpit considerare quem regem sibi eligeret ex iis qui externis populis imperabant.*

Junt. *odiis, mox et filiorum inimicitiis suoc.*—2 Magl. *et reges, et regum filii et r.*—3 Med. 2. *decurrit. Concurrere ad aliquem* idem valet, quod, jungere se, vel jungi alicui, ut XLII. 1. 11. 'Cum ad eum certatim principes juventutis concurrerent.' *Decurrere* vero *ad aliquem* significat, auxilium alicujus implorare, ut XIV. 2. 6. 'Omnia igitur circumspicienti optimum visum est ad Alexandri Magni Argyraspidas decurrere.' XX. 2. 11. 'Quo metu territi Locrenses ad Spartanos decurrunt.' XXVII. 3. 9. 'Ad Ptolemæum hostem, cujus fidem tutiorem quam fratris existimabat, decurrit:' et XXVIII. 1. 11. 'Olympias, Ætolis partem Acarnaniæ eripere volentibus, ad regem Macedoniæ Demetrium decurrit.' Saxo III. p. 42. 3. 'Siquidem, a Baldero prælio superatus, ad Gevarum decurrere necesse habebat:' et XIV. p. 272. 49. 'At Sueno, non contentus semel Saxonibus supplicasse, iterato ad Henricum decurrit.'—4 Leid. 1. 4. Coll. N. *circuminsp.* nec aliter XIV. 2. 6. Thuan. Mss. Bong. 'Omnia igitur circuminspicienti.' XX. 3. 4. Med. 1. 'Paucitatem suam circuminspicientes.' XXI. 5. 10. Leid. 1. 3. Coll. N. 'Neque honesta, sed tuta consilia circuminspiciebat.' XXII. 5. 4. Leid. 3. 4. Coll. N. 'Odio diuturni imperii extera auxilia circuminspicientibus.' Iidemque XXXI. 1. 8. 'Novas belli causas circuminspicere.' Liv. I. 30. 'Circuminspicere et ipsi externa auxilia.' Ita duo Mss. Flor. Add. notam Heinsii ad Prudentii Psychom. 285. et parentis ad Cic. I. Fam. 9.—5 Leid. 2. Periz. *censerent.* Plaut. Trin. I. 1. 12. 'Nimioque hic pluris pauciorum gratiam Faciunt pars hominum, quam id, quod prosit pluribus.' Liv. V. 40. 'Magna pars tamen earum in arcem suos prosecutæ sunt:' ib. 'Inde pars per agros dilapsi, pars urbes petunt finitimas.' Tac. I. A. 4. 'Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant.'

NOTÆ

etiam Ciliciæ fugere coëgit, ubi, a civibus cum majora tributa exigeret, combustus est, ex Appian. Seleuci frater Antiochus, Pio bellum cum intulisset, ab eo et victus et occisus est, ex Joseph. Eo mortuo, ejus fratres, hinc Philippus Syriæ parte occupata, inde Demetrius Damasci viribus Lathyri fretus, se regem dixerunt: unaque junctis viribus cum Antiocho Pio, tam acriter dimicarunt, ut in prælio ille occubuerit, ut habet Joseph. Dum vero Demetrius Philippum fratrem paulo post Berææ obsidet, obsessus ipse ab Arabibus et Parthis, captus est, et, ad regem Mithridatem deductus, ab eo magno in honore habitus est. Deinde Antiochus Dionysius, Damasco occupata, occisus est ab Areta Arabum rege. Fratribus superstes Philippus Syriæ vix paucis annis præfuerat, cum Antiochus Asiaticus, Pii fil. illi bellum intulit: quare a Syris tot motibus defessis regnum ad Tigranem delatum est, anno a Seleuco 228.

‡ A. M. 3971. Ol. 174. 2. U. C. 670. Ant. Ch. 81.

tum, præter domesticas vires, et Parthica societate et Mithridatis affinitate.[c] 4. Igitur accitus in regnum Syriæ, per octodecim annos[6] tranquillissimo regno[d] potitus est; neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

CAP. II. 1. Sed, sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terræ motu vastata est: quo centum septuaginta millia hominum et multæ urbes perierunt.[a] Quod prodigium 'mutationem rerum portendere' haruspices responderunt. 2. Igitur Tigrane a Lucullo[e] victo, rex Syriæ Antiochus, Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. 3. Sed, quod Lucullus dederat, postea ademit Pompeius:[f] qui poscenti regnum respondit, 'ne volenti quidem Syriæ, nedum recusanti, daturum se regem,'[b] qui octodecim annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit; victo autem eodem Tigrane a Romanis, alieni operis præmia postulet. 4. Igitur ut habenti regnum non ademerit; ita,

[b] *Qui respondit Antiocho petenti regnum, se non daturum regem Syriæ recusanti, cum non daturus esset, etiam si illud posceret.*

—6 Med. 1. Magl. Leid. 2. 5. *p. decem et octo a.* 1. 3. et Coll. C. C. *p. decem et novem a.* Med. 2. *p. decem septem a.* et cap. seq. §. 3. id. XVII. *annis, quibus, &c.* Leid. 1. 5. *decem et septem annis q.* Periz. Magl. *decem et octo annos,* (Magl. *annis,*) *quibus.* Simson. Chron. A. M. 3922. legit *quatuordecim a.* atque etiam Toll. ad illa Appiani de B. Syr. p. 190. *Μαγαδάτην στρατηγὸν ἐπιτάξας [Τιγράνης] ἅπασιν ἐπὶ ἔτη τεσσαρεσκαίδεκα.* Id. p. 215. *Προσθετέον ἐστὶ τοῖς διακοσίοις ἑβδομήκοντα ἔτεσι τὰ Τιγράνου τεσσαρεσκαίδεκα.* Verum Appianum et Justinum inter se conciliat eminentiss. Norisius Cenotaph. Pis. Diss. II. p. 222.

NOTÆ

[c] *Mithridatis affinitate*] Filiam enim Mithridatis in uxorem duxerat.

[d] *Tranquillissimo regno*] Aretas tamen et Judæi Syriam excursionibus maxime infestarunt.

[a] A. M. 3984. Ol. 177. 3. U. C. 683. Ant. Ch. 68.

[e] *Tigrane a Lucullo*] Tigranes habebat peditum 250., equitum 50. M. Lucullus vero militum 11. tantum M. ut tradit Appian. cui consentit Plut. Prælio propter Tigranocertam, quam Lucullus obsidebat, commisso, Tigranes peditum 100. M. omnesque fere equites, Lucullus 5. tantum milites amisit, præterquam 100. vulnerati fuerunt, ex Plut. 30. tantum hostium M. cæsa fuisse tradit Oros.

[f] *Ademit Pompeius*] Qui Luculli successor prælio nocturno trans Euphratem, quem Romanorum primus transiit, Mithridatem penitus debellavit, captisque Artaxatis, Tigranem ad pedes supplicem in Armenia regnare permisit, et Syriam, expulso Asiatico, provinciam esse jussit, anno a Nicanore 247.

quo cesserit Tigrani, non daturum,[1] quod tueri nesciat, ne rursus Syriam Judæorum et Arabum latrociniis infestam reddat.' 5. Atque ita Syriam in provinciæ formam redegit: paulatimque Oriens Romanorum, discordia consanguineorum regum, factus[2] est.†

1 Magl. *ita quod cess. T. non dat. regnum.* Periz. mendose *ita contrario Tigrani non d. se regnum.*—2 Magl. *or. disc. cons. regum, Romanorum f. e.*

NOTÆ

† A. M. 3968. Ol. 178. 3. U. C. 687. Ant. Ch. 64.

LIBER XLI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Parthorum origo, nomen, successus, imperium. 2. Regni Parthici administratio. Parthorum sermo, vestes, arma, exercitus, præliandi mos. 3. Eorundem mores domestici, sepultura, religio, ingenium, virtutes, et vitia. 4. Parthicorum regum res gestæ. 5. Arsacis sapientissimi Parthorum regis vita et mors placida. 6. Bactriani regni status sub Eucratide, qui a filio opprimitur. Parthorum bellici successus.

CAP. I. 1. Parthi, penes quos, velut divisione Orbis[a] cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exules fuere.‡ 2. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: nam Scythico sermone 'Parthi' exules[1] dicuntur.

1 Plerique Mss. *exsules P.*—2 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.

NOTÆ

[a] *Divisione Orbis*] Eos Romanorum potentiæ prope pares dicit Strabo.

‡ A. M. 3809. Ol. 133. 4. U. C. 508. Ant. Ch. 243.

3. Hi et Assyriorum et Medorum temporibus inter Orientis[2] populos obscurissimi fuere. 4. Postea quoque, cum imperium Orientis a Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine præda victorum fuere. 5. Postremo Macedonibus, triumphato Oriente, servierunt:[a] 6. ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem virtute provectos,[3] ut imperent gentibus, sub quarum imperio veluti servile vulgus fuere. 7. A Romanis quoque, trinis[4] bellis, per maximos duces,[b] florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere:[c] 8. quanquam plus gloriæ sit, inter Assyria et Medica Persicaque, memorata olim, regna, et opulentissimum mille[5] urbium[6] Bactrianum imperium emergere potuisse, quam longinqua bella vicisse. 9. Præterea cum, gravibus Scythicis[7] et vicinalibus bellis assidue vexati, variis periculorum certaminibus urgerentur; 10. hi, domesticis seditionibus Scythia pulsi, solitudines inter Hyrcaniam et Dahas[8] et Areos[9] et Spartanos[10] et Margianos[d]

[a] *Denique servierunt Macedonibus, postquam de populis Orientis triumpharunt.*

orientales.—3 Ita Thuan. ed. Rom. Ald. Junt. At Med. 2. *virtute prov.* Reliqui Mss. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Bong. *per virtutem provectos.* Bech. *profectos*, male.—4 'Legunt *binis*. Nam Cesennii Pæti dedecus, de quo Tacitus, nescisse Trogum; sed tamen de suo aliquid admetiri solet Justinus.' Hæc scribit Rupert. in Epist. XL. ad Reines. p. 324. Ms. Coll. N. *ternis.*—5 Ald. Junt. *illud mille.* Magl. *mille illud.*—6 Rom. *op. illud urbium mille*, quod in quibusd. Mss. reperit Bong.—7 Med. 2. ed. Bech. Ven. Flor. Par. *Scythis*, quod alteri præfert Græv. Id. in Epist. ad Heins. tom. IV. Syll. Epist. p. 706. scribit: 'Legistine *vicinalis?* meæ sane memoriæ non occurrit. F. scripsit Just. *vicinorum bellis.* Exciderat *orum*, et ex seq. vocis initio 'bellis,' videtur natum *alibus*, sed nihil definio, nec mihi satisfacio.' Vid. ad XXXI. 2. 3.—8 Ita et XII. 6. 18. ut ap. Virgil. VIII. Æn. 728. 'Indomitique Dahæ.' Flor. Ald. Junt. Par. *Dacas.* Bech. *Dachas.* Med. 2. *Daas.*—9 Sic Medicei, tres Leid. Magl. Bodl. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. ut XIII. 4. 21. 'Arei.'—10 Med. 2. *Sparnos.* Strab. X. p. 508. *Τοὺς δὲ οὖν ἐν ἀριστερᾷ εἰσπλέοντι τὸ Κάσπιον πέλαγος παροικοῦντας νομάδας, Δάας οἱ νῦν*

NOTÆ

[b] *Trinis bellis, per maximos duces*] M. Crassum et M. Antonium: quis tertius accesserit, non video, nisi forte vel Ventidium vel Corbulonem intelligat.

[c] *Victores fuere*] Ab iis Crassus ipse cum filio totoque exercitu deletus: Antonius vero coactus fuga consulere sibi: sed deinde a Ventidio et Corbulone superati sunt.

[d] *Dahas et Areos et Spartanos et Margianos*] Qui inter Hyrcaniam et Bactrianam ab Aria ad Mare Caspium pertinebant.

furtim occupavere. 11. Fines deinde, non intercedentibus[11][a] primo finitimis, postea etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut non immensa[12] tantum jam ac[13] profunda camporum,[f] verum etiam prærupta collium, montiumque ardua occupaverint.[b] 12. Ex quo fit, ut Parthiæ pleraque finium aut æstus aut frigoris magnitudo possideat: quippe cum montes nix, et campos æstus infestet.

CAP. II. 1. Administratio gentis post defectionem Macedonici imperii sub regibus fuit. 2. Proximus majestati regum populorum[1] ordo est:[c] ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace habent.[2] 3. Sermo his inter Scythicum Medicumque medius, et ex utrisque[3] mixtus. 4. Vestis olim sui moris; posteaquam accessere opes, ut Medis, pellucida[g] ac fluida.[d] Armorum patrius ac Scythicus mos. 5. Exercitum non, ut aliæ gentes, liberorum, sed majorem partem servitiorum[4] habent: quorum vulgus, nulli

[b] *Deinde tam late extenderunt suos terminos, finitimis populis primo non se opponentibus, sed postea prohibentibus, ut occupaverint non tantum campos immensos et valles profundas, sed etiam præruptos et arduos colles.*

[c] *Post regiam dignitatem ordo illustrior est populorum.*

[d] *Habebant olim vestitum sibi proprium et singularem: sed, postquam potentes facti sunt, induti sunt vestibus pellucidis et fluctuantibus, ut solebant Medi.*

προσαγορεύουσι τοὺς ἐπονομαζομένους Πάρνους: ubi Ms. Σπάρνους. Id. p. 511. Καὶ *τῶν* Δαῶν *οἱ μὲν προσαγορεύονται* Ἄπαρνοι: ubi vir summus observat Πάρνους et Ἀπάρνους dici, ut Μάρδους et Ἀμάρδους. *Aparnos* utroque loco dat versio vetus: atque ita etiam scripsisse videtur Just.—11 Magl. *deinde interc.* ed. Rom. *deinde non interdicentibus.*—12 Periz. *mersa.*—13 Sic Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. Vulg. *tant. ac.*

1 ‘*Philosophorum* legit Henninius in literis ad nos Kal. Decembris MDCCI. ex Strab. XI. Etiam ap. Chinenses sapientissimi dicti Mandarini rebus præsunt.’ Hæc Jensius. Verba Strabonis hæc sunt, p. 515. *Εἰρηκότες δὲ πολλὰ περὶ τῶν* Παρθικῶν *νομίμων ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἱστορικῶν* Ὑπομνημάτων *βίβλῳ, δευτέρᾳ δὲ τῶν μετὰ* Πολύβιον, *παραλείψομεν ἐνταῦθα, μὴ ταυτολογεῖν δόξωμεν· τοσοῦτον εἰπόντες μόνον, ὅτι τῶν* Παρθυαίων *συνέδριόν φησι* Ποσειδώνιος *εἶναι διττόν· τὸ μὲν συγγενῶν, τὸ δὲ σοφῶν καὶ μάγων, ἐξ ὧν ἀμφοῖν τοὺς βασιλεῖς καθίστησιν.* Leg. cum Casaub. *καθιστᾶσιν.*—2 Ven. Med. Flor. Par. Ald. Junt. *habentur.*—3 Magl. *Medumque medius, utroque.* Med. 1. Periz. ed. Ald. Junt. *Medumque medius* (Ald. *Medicum medius*) *et utrisque.* Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *Medumque* (Flor. Par. *Mædumque*) *medius, et utriusque.*—4 Ita Medicei, Coll. N. Leid. 2. 5. ed. Ald.

NOTÆ

[a] *Intercedentibus*] I. e. vetantibus: vox tribunicia: intercedimus verbo, prohibemus manu et opere.

[f] *Profunda camporum*] Ita Flor. ‘in diversa terrarum.’

[g] *Ut Medis, pellucida*] Medicam vestem confectam serico Procop. testatur, purpuream Xen.

manumittendi potestate permissa, ac per hoc omnibus servis nascentibus, in dies crescit. Hos pari ac liberos suos cura habent,[a 5] et[6] equitare et sagittare[h] magna industria docent. 6. Locupletissimus ut quisque est, ita plures in bella[7] equites regi suo præbet. Denique Antonio, bellum Parthis inferenti, cum quinquaginta millia equitum occurrerent, soli quadringenti[8] liberi fuere. 7. Cominus in acie præliari, aut obsessas expugnare urbes[i] nesciunt.[9] Pugnant aut[10] procurrentibus equis, aut terga dantibus: sæpe etiam fugam simulant,[k] ut incautiores adversum vulnera

[a] *Quorum numerus in dies crescit, cum nullus possit illi dare libertatem, et ideo omnes servi nascuntur: eos tamen tanta cura educant, quanta solent pueros instituere.*

Vid. notam Grævii ad h. l. et Reinesii Epist. XLVII. ad Rupert. p. 391.—5 *Hab.* desideratur in Thuan. Leid. 2. 3.—6 Periz. a pr. m. *lib. suos currere et* Med. 2. *hos pariter ac l. suos curare et.* Rom. *hoc pariter ac lib. suos currere, et.* Zonar. III. Annal. 15. Καὶ [ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐφήβους] ὁδοιπορίαις καὶ δρόμοις ἐγύμναζε.—7 Vulg. *in bello.* Medicei, Leid. 5. *in bella.* Ita III. 5. 6. ex Bodl. et Periz. 'Ut in supplementum exercitus servos suos manumitterent.' Vulg. *ad suppl.* L. 7. §. II. D. de Donat. 'Si maritus pecuniam uxori in unguenta dederit.'—8 Med. Junt. aliæque DCCC.—9 Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *præl. nesciunt, obsessasque exp. u.* Saresb. VI. 14. p. 364. 'Solent non in acie cominus præliari, sed, quoad possunt, hostem eminus lædunt: obsessas urbes mora et viribus nesciunt expugnare.' Hæc Justini verba, atque etiam pleraque ex seqq. transcripsit Regino II. Chron. p. 90. ubi Hungarorum mores describit hoc modo: 'Cominus enim in acie præliari, aut obsessas expugnare urbes nesciunt. Pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus: sæpe etiam fugam simulant; nec pugnare diu possunt. Ceterum intolerandi forent, si, quantus est impetus, vis tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulo post pugnam ex fuga repetunt, ut, cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit:' et paulo post: 'Super illos (leg. *equos*) ire, meditari, consistere ac colloqui solent: liberos ac servos suos equitare et sagittare magna industria docent. Ingenia illis tumida, seditiosa, fraudulenta, præcocia: quippe eandem ferocitatem fœminis quam viris assignant; semper in externos aut in domesticos motus inquieti, natura taciti, ad faciendum quam ad dicendum proniores.'—10 *Autem* quatuor Mss. ed. Rom. Bech. Med. Regino et Saresb. Thuan. Periz. verum Medicei, Magl. Leid. 4. Bodl. et reliquæ edd. *aut:* quod recte vulgato præferunt Græv. et Vorst. Similiter cap. 3. §. 8. 'Semper aut in externos aut in domesticos motus inquieti.' ubi Magl. dat *Semper autem,* sed male. Mox ap. Saresb. vitiose editum est *sæpius*

NOTÆ

[h] *Sagittare*] Hoc etiam verbo utitur Curt.

[i] *Expugnare urbes*] Id. habet Lucan. 'Haud fossas implere valent, Parthoque sequente Murus erit quodcumque potest obstare sagittæ.'

[k] *Fugam simulant*] Id omnes fere de Parthis referunt: idem de Ætolis Thucyd. de Persis Xen. de Thessalis Curt. de Cattis Tac. de Scythis Plato.

insequentes habeant.[f] 8. Signum his in prælio[11] non tuba, sed tympano datur.[l] Nec pugnare diu possunt: ceterum intolerandi forent, si, quantus his impetus est, vis tanta[12] et perseverantia esset.[g] 9. Plerumque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulo post pugnam ex fuga repetunt, ut, cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. 10. Munimentum ipsis equisque loricæ plumatæ sunt,[m] quæ utrumque toto corpore[n] tegunt. Auri argentique nullus nisi in armis usus.

CAP. III. 1. Uxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent: nec ulla delicta adulterio[1] gravius vindicant. 2. Quamobrem fœminis non convivia tantum virorum, verum etiam conspectum interdicunt. 3. Carne non nisi venatibus[o] quæsita vescuntur. 4. Equis omni tempore vectantur: illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt; super illos ire, consistere, mercari,

[f] *Ut facilius vulnerent hostes insequentes, dum minus sibi cavent.*

[g] *Ceterum nemo posset eos vincere, si tantam haberent preseverantiam in præliis, quantum habent impetum.*

etiam simulantibus fugam.—11 Coll. N. Periz. ed. Rom. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. Bech. Bong. *Sig. h. in p.* Med. 1. Leid. 5. Bodl. *Sig. h. in prælium.* Saresb. 'Signum his ex antiquo more non tuba, sed tympano datur.' Appian. de B. Parth. p. 237. *Πάρθοι γὰρ οὐ κέρασιν οὐδὲ σάλπιγξιν ἐποτρύνουσιν εἰς μάχην, ἀλλὰ, ῥόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείνοντες ἤλοις χαλκοῖς, ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι.*—12 Med. 1. Bodl. Leid. 5. *si quanta est his in* (Med. *his est in*) *impetu vis, tanta.* Rom. *si quanta est impetus vis, tanta.* Regino: 'Si, quantus est impetus, vis tanta.' Saresb. 'Nec pugnare diu possunt, quia intolerabiles essent, si, quantus est eorum impetus, tanta esset perseverantia.'

1 Leid. 4. *del. quam adulteria.* Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *adulteriis.*

NOTÆ

[l] *Tympano datur*] Instrumentum est ex una parte planum, clausum membrana, intus vacuum, quod baculo pulsatur.

[m] *Loricæ plumatæ sunt*] H. e. ex laminis ferreis in modum plumæ factis consertæ: alii 'squammam' vocant; unde 'squammatæ loricæ:' nec enim differunt plumæ et squammæ specie, modoque contextus. Utramque similitudinem junxit Virg. 'Agitabat equum, quem pellis ahenis In plumam squammis auro conserta tegebat.'

[n] *Utrumque toto corpore*]. Equi etiam ferro usque ad ungulas tegebantur: ideo Claudian. 'Credas simulacra moveri Ferrea, cognatoque viros spirare metallo: Par vestitus equis.' Erant hæc potius equorum impedimenta, quam munimenta.

[o] *Venatibus*] Venatione Parthi delectabantur maxime, qua non nisi maximis in luctibus abstinerent: ideoque Vononem Romæ enutritum spreverunt, quod rarius venaretur.

colloqui. Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod servi pedibus, liberi non nisi equis incedunt. 5. Sepultura[p] vulgo aut avium aut canum laniatus est:[h] nuda demum ossa terra obruunt. 6. In superstitionibus atque cura[2] Deorum, præcipua amnibus veneratio est. 7. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus assignant. 8. Semper aut in externos aut in domesticos motus inquieti: natura taciti: ad faciendum quam ad dicendum promtiores: proinde secunda adversaque silentio tegunt. 9. Principibus metu, non pudore parent. In libidinem projecti, in cibum parci. 10. Fides dictis[q] promissisque[3] nulla, nisi quatenus expedit.

CAP. IV. 1. Post mortem Alexandri Magni, cum inter successores ejus Orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignante Parthorum imperium, Stasanori[r] externo socio traditur. 2. Hi postea, diductis[1] Macedonibus in bellum civile, cum ceteris superioris Asiæ populis Eumenen secuti sunt: quo victo, ad Antigonum transiere. 3. Post hunc a Nicatore Seleuco, ac mox ab Antiocho et suc-

[h] *Non corpora sepeliunt, sed relinquunt canibus et avibus lanianda.*

—2 Med. 1. Leid. 5. Bodl. ed. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *in superst. ad curam.* Rectius, ut opinor. Sensus est: Parthos in superstitionibus, præter Deos, amnes quoque religiose venerari solitos fuisse. Liv. XXVI. 1. 'Prælium non solito modo clamore ac tumultu est cœptum, sed ad alium virorum, equorum, armorumque sonum, disposita in muris Campanorum imbellis multitudo tantum cum æris crepitu edidit clamorem.'—3 Med. 1. Leid. 2. 4. 5. Periz. et Saresb. *dicti promissique.* Rom. *dicti facti.*

1 *Did.* malebat Freinsh. cujus conjecturæ astipulatur Leid. 3. *sed.* Bech.

NOTÆ

[p] *Sepultura*] Hic mos a Persis ad Parthos defluxit, quibus idem tribuit Herod. Immatura morte sublatis os oculosque lacte oblinebant: tum impositos equo corvis ea opinione exponebant, ut, si prius oculus dexter laceraretur a corvis, beatus; si sinister, contra infelix, haberetur. Senes in montana deductos fame necare moris erat: quod etiam de Caspiis narrat Strab.

[q] *Fides dictis, &c.*] Ita Lysander ap. Plut. veritatem nihilo meliorem esse mendacio, sed utriusque dignitatem usu definiri.

[r] *Stas.* [*Stagnori*] Legend. est *Stasanori*, cui tamen prius Arii et Drancæ subditi, Parthi vero Nicanori, licet Phratapherni subjectos velit Diod.

cessoribus ejus possessi: a cujus nepote[2] Seleuco[s] primum[3] defecere, primo Punico bello, L. Manlio Vulsone,[t] M. Atilio Regulo[4] consulibus.[u] 4. Hujus defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci et Antiochi,[w] discordia dedit:[i x] qui, dum sibi invicem eripere regnum volunt, persequi defectores omiserunt. 5. Eodem tempore etiam Theodotus,[5] mille urbium Bactrianarum præfectus, defecit, regemque se appellari jussit: quod exemplum secuti totius Orientis populi a Macedonibus defecere. 6. Erat

[i] *Discordia quæ erat inter duos fratres, Antiochum et Seleucum, impediit ne puniretur illa defectio.*

—2 Sic Periz. ut malebat Freinsh.—3 Id. Ms. cum Leid. 3. *primi.* Matth. Westmonast. Æt. v. 13. 'Ab hoc proinde Seleuco [Antiochi M. filio] Parthi defecere, et Arsacen regem sibi constituere.'—4 Periz. *L. Manl. Bulsione, M. Aquilio Reg.* Bech. Ald. Junt. *Lucio* (Ald. Junt. *L.*) *Manilio Pisone,* (Ald. *Vulsone*) *Attilio Regulo.* Medicei, Leid. 3. *M. Atilio.* Cic. III. Off. 26. 'M. Atilius Regulus cum consul iterum in Africa' &c. Epit. Livii XVIII. 'Atilius Regulus consul.' Polyb. I. 26. Μάρκος Ἀτίλιος καὶ Λεύκιος Μάλλιος. Appian. de B. Pun. p. 4. Ἀτίλιος Ῥῆγλος. Oros. IV. 10. 'Alter deinde Atilius Regulus et Manlius Vulso ambo iterum consules.' Ubi Franc. Fabricius notat: 'Horum consulum nomina in meo Ms. Justini XLI. integra sunt, nisi quod pro *Vulsone* more antiquo scriptum est *Bulsone:* unde in vulgatis factum est *Pisone.*'—5 Med. 2. Periz. *Diodotus.* Διόδοτος a Strab. XI. p. 515. quoque rex Bactrianorum appellatur. Prolog. huj. lib. 'Ut a Diodoto rege constitutum imperium est.' Paulo post tamen iid. Mss. *Theodoti* et *Theodoto.*

NOTÆ

[s] *Nep.* [*pronepote*] *Seleuco*] Peccat Justin. defecerunt enim a Seleuco Callinico, Antiochi Soteris nepote, non pronepote, quippe qui Antiochi Dei fil. fuerit.

[t] *Manlio Vuls.* [*Bulsone*] Melius dixeris *Vulsone,* qui collega fuit Caii Attilii, non Marci Attilii, quem Pœni diris cruciatibus laceratum jam antea occiderant.

[u] *Consulibus*] Non illis consulibus hoc contigit, qui quadriennio ante consulatum gerebant, quam regnaret Callinicus, sub quo tamen rebellavit Arsaces; sicut Justin. ipse fatetur, aliique fere omnes consentiunt historici.

[w] *Antiochi*] Qui Hierax dictus est, de quo supr.

[x] *Discordia dedit*] Dum Callinicus, si plerisque auctorum credimus, de regno cum fratre Hierace contendit, partem illi maximam eripuit Arsaces. Appian. tamen id contigisse refert, dum Ptolemæus Energetes, sororis Berenices mortem ulturus, in Syria bellum gerit: sed aliter tamen rem narrat Georgius Monachus. 'Arsaces,' inquit, 'et Tiridates, qui genus a Persarum regibus ducebant, Bactrianorum erant satrapæ, dum Persidi præesset Agathocles Macedo; qui, cum amaret Tiridatem, eique, ut vim inferret facilius, strueret insidias, spe frustratus, ab ipso Tiridate, fratris Arsacis auxilio, interfectus est: simulque Arsaces Persarum occupato imperio annis 2. regnavit; eoque occiso frater ejus Tiridates annis 37.' In duobus tamen manifeste peccat

eo tempore Arsaces, vir, sicut incertæ originis,[y] ita virtutis expertæ. 7. Hic solitus latrociniis et rapto vivere, accepta opinione Seleucum a Gallis[z] in Asia victum, solutus regis metu, cum prædonum manu Parthos ingressus,[k] præfectum eorum Andragoram[a] oppressit; sublatoque eo, imperium gentis invasit. 8. Non magno deinde post tempore Hyrcanorum quoque regnum occupavit;* atque ita duarum civitatium imperio præditus, grandem exercitum parat, metu Seleuci, et Theodoti Bactrianorum regis.[b] 9. Sed cito, morte Theodoti metu liberatus, cum filio ejus et ipso Theodoto fœdus ac pacem fecit; nec multo post cum Seleuco rege, ad defectores persequendos veniente, congressus,[c] victor fuit: 10. quem diem Parthi exinde solennem, velut initium libertatis, observant.

CAP. V. 1. Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam, dato laxamento, regnum Parthicum format,[l] militem legit, castella munit, civitates firmat; 2. urbem quoque nomine Daram[d] in monte Zapaortenon[1] condit: cujus loci ea conditio est, ut neque munitius quicquam esse, neque amœnius possit. 3. Ita enim et præruptis rupibus undique cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat; et

[k] *Hic solitus vivere latrociniis et rapinis, cum audiisset Seleucum victum in Asia a Gallis fuisse, jam regem non timens, ingressus est Parthiam cum prædonibus.*

[l] *Facta per aliquod tempus a bello intermissione, constituit regnum Parthorum.*

1 Leid. 1. 5. Bodl. *Aparteno.* Med. 2. *Apaorteno.* Periz. *Daram in m.*

NOTÆ

Georgius, quod et Persas pro Parthis nominet, et annos tantum 2. tribuat Arsaci.

[y] *Incertæ originis*] Hunc Scytham facit Strabo, Persam alii, eumque vel a Cyro vel ab Artaxerxe duxisse originem volunt.

[z] *A Gallis*] Acri enim cum Gallis prælio commisso, Seleucus et victoriam et victoris nomen retulit.

[a] *Andragoram*] Idem est cum Agathocle Georgii Monachi.

* A. M. 3809. Ol. 133. 4. U. C. 506. Ant. Ch. 243.

[b] *Theodoti Bactrianorum regis*] Qui ead. ætate Bactrianis præfectus novum regnum condidit, quod tamen paucis post annis in Parthorum ditionem concessit.

[c] *Congressus*] In eo forte prælio, dum victores fugit Callinicus, equo præcipitatus periit.

[d] *Nomine Daram*] Ad Pylas Caspias, ab aliis Asca, ab aliis Arsacia, vel Europus, vel Agragas, vel Dara, dicitur.

soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. 4. Jam fontium ac sylvarum ea copia est, ut et aquarum abundantia irrigetur, et venationum voluptatibus exornetur. 5. Sic Arsaces, quæsito simul constitutoque regno, non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura senectute decedit: 6. cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges suos 'Arsacis' nomine nuncupent. 7. Hujus filius et successor regni, Arsaces et ipse nomine,[e] adversus Antiochum[f] Seleuci filium, centum millibus peditum et viginti millibus equitum instructum, mira virtute pugnavit; ad postremum in societatem ejus[g] assumtus est. 8. Tertius Parthis rex Priapatius fuit, sed et ipse Arsaces dictus. Nam, sicut supra dictum est, omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares, Augustosque cognominavere. 9. Hic, actis in regno quindecim[2] annis, decessit, relictis duobus filiis, Mithridate et Phrahate: quorum major Phrahates, more gentis, hæres regni, Mardos, validam gentem, bello domuit; nec multo post decessit, pluribus[3] filiis relictis: 10. quibus præteritis, fratri potissimum Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit imperium; plus regio[4] quam patrio deberi[5] nomini ratus, potiusque patriæ, quam liberis consulendum.

Cap. vi. 1. Eodem ferme tempore, sicuti in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni uterque[1] viri,

Apartheno.—2 Magl. *viginti*. Periz. xxv. Thuan. Ald. Junt. aliæque *duodecim*.—3 Vulg. *multis*. Medicei, Magl. Leidenses, Thuan. Coll. N. *pluribus*. C. notam Schefferi ad xi. 15. 5.—4 Ita Magl. ed. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. Verum Bech. Med. *regno*: idemque in exemplari typis excuso reperit Bong. —5 Rom. *deb. se*. Med. 2. *plus regali q. p. debere se*.

1 Periz. *utrique*, idemque in duobus codd. reperisse se testatur Oudendorp.

NOTÆ

[e] *Nomine*] Ut Ægyptiorum reges Ptolemæi, Atheniensium Cecropidæ, ita Parthorum Arsacidæ, nuncupati sunt.

[f] *Adversus Antiochum*] Antiochum Magnum intelligit, qui expulsum Media Arsacen ad Hyrcaniam usque persecutus est.

[g] *In societatem ejus*] Pax enim inter eos ea lege inita est, ut Arsaces, una cum Antiocho, bellum gereret in Euthydemum Bactrianorum regem, qui tamen multa post prælia pacem concessit.

regna ineunt.† 2. Sed Parthorum fortuna felicior ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit.[m] 3. Bactriani autem per varia bella jactati non regnum tantum, verum etiam libertatem amiserunt: siquidem Sogdianorum, et Arachotorum, et Drangianorum,[2 h] Indorumque bellis fatigati, ad postremum ab invalidioribus Parthis, velut exsangues, oppressi sunt.[n] 4. Multa tamen Eucratides bella magna virtute gessit: quibus attritus, cum obsidionem Demetrii[i] regis Indorum pateretur, cum trecentis militibus sexaginta millia hostium assiduis eruptionibus vicit. Quinto itaque mense liberatus, Indiam in potestatem redegit. 5. Unde cum se reciperet, a filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur: qui non dissimulato parricidio, velut hostem, non patrem interfecisset, et per sanguinem ejus currum egit, et corpus abjici insepultum jussit. 6. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim inter Parthos et Medos bellum oritur. Cum varius utriusque populi casus fuisset, ad postremum victoria penes Parthos fuit. 7. His viribus auctus Mithridates Mediæ Bacasin[3] præponit: ipse in Hyrcaniam proficiscitur. 8. Unde reversus, bellum cum Elymæorum[k] rege gessit: quo victo, hanc quoque gentem regno adjecit, imperiumque Parthorum a monte Caucaso, multis populis in ditionem redactis, usque[4] flumen Eu-

[m] *Sed virtus tanti regis, fortuna favente, evexit Parthos ad summam imperii potestatem.*

[n] *Denique Parthi magis ac magis in dies invalescentes oppresserunt illos fractos bellis.*

ad Cæs. B. G. I. 53. 4.—2 Meliores Mss. *et Aracatorum et Drangaritanorum*, vel *et Arachotorum et Drangaritanorum*, pro quo *Drangarum et Ariorum* venuste restituit Holsten. in Castig. ad Steph. Byzant. v. Δράγγαι. 'Drancæ' et 'Arei' junguntur quoque XIII. 4. 22. Ald. Junt. *Arachotorum et Drangianorum*. —3 Med. 2. *Bacenseem*. Bodl. Leid. 5. *Vagasin*. Periz. *Vacassem*. Bech. Ven. Med. *Bachasum*. Flor. *Bacasum*. Par. Ald. Junt. *Baccasum*.—4 Sic Medicei,

NOTÆ

† A. M. 3870. Ol. 149. 1. U. C. 569. Ant. Ch. 182.

[h] *Drang.* [*Drangaritanorum*] Scribe *Drangianorum*.

[i] *Demetrii*] Qui Euthydemi Bactrianorum regis, de quo supr. fil. fuit.

[k] *Elymæorum*] Quos Jul. Pollux inter Hyrcaniam et Bactrianam collocat; Tac. circa Armeniam, circa Susianam Strab. Sunt populi Persidis, non procul a Persepoli.

phraten protulit; 9. atque ita adversa valetudine correptus,[5] non minor Arsace proavo, gloriosa senectute decessit.[6]

Bodl. Reg. tres Leid. Thuan. ut XLII. 2. 9. 'A Cappadocia usque mare Caspium.' Vulg. *usq. ad.*—5 Periz. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *arrept.*—6 Sic cæd. edd. et Med. 2. Coll. N. Leid. 1. Ald. Junt. Vulg. *decedit.*

LIBER XLII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Mithridatis, Parthorum regis, filius et successor Phrahates a militibus interficitur. 2. Post Artabanum Mithridates, cognomine Magnus, regnat, qui bellum infert Armeniæ, cujus origo exponitur, et primi reges recensentur. 3. Jasonis et Armenii, Armeniæ conditoris, elogia. Tigris fluvii origo. 4. Mithridati ejecto Orodes successit, qui parricidiis et cladibus domi et foris exagitatur. 5. Phrahatis, filii Orodis, parricidia et varia fortuna. Augustus ab eo captivos Romanos et signa militaria repetit.

CAP. I. 1. Post necem[a] Mithridatis, Parthorum regis, Phrahates filius ejus rex constituitur: qui, cum inferre bellum, in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni, Syriæ statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda revocatur. 2. Namque Scythæ, in auxilium Parthorum adversus Antiochum Syriæ regem mercede solicitati, cum confecto jam bello supervenissent, et, calumnia tardius lati auxilii,

NOTÆ

[a] *Post necem*] Nex vix unquam de morte naturali dicitur: Mithridatem tamen fato decessisse dixit lib. superiori.

mercede fraudarentur;[a] dolentes tantum[1] itineris frustra emensum, cum 'vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem dari sibi' poscerent,[b] superbo responso offensi, fines Parthorum vastare cœperunt. 3. Igitur Phrahates, cum adversus eos[2] proficisceretur, ad tutelam regni reliquit Himerum quendam pueritiæ sibi flore conciliatum: qui tyrannica crudelitate, oblitus et vitæ præteritæ et vicarii officii, Babylonios multasque alias civitates importune vexavit. 4. Ipse autem Phrahates exercitum Græcorum, quem bello Antiochi[b] captum superbe crudeliterque tractaverat, in bellum secum ducit; immemor prorsus, quod hostiles eorum animos nec captivitas minuerat, et insuper injuriarum indignitas exacerbaverat. 5. Itaque, cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere; et diu cupitam captivitatis ultionem, exercitus Parthici et ipsius Phrahatis regis cruenta cæde, executi sunt.[c]

CAP. II. 1. In hujus locum Artabanus, patruus ejus, rex substituitur. Scythæ autem contenti victoria,[1] depopulata[2] Parthia, in patriam revertuntur. 2. Sed Artabanus bello Thogariis[3] [c] illato, in brachio vulneratus, statim decedit. 3. Huic Mithridates filius succedit:‡ cui res gestæ 'Magni' cognomen dedere: quippe claritatem parentum, æmulatione virtutis accensus, animi magnitudine supergre-

[a] *Privarentur promissa mercede, quia Parthi querebantur quod tardius ipsis tulissent auxilium.*

[b] *Cum peterent stipendium pro labore tolerato in itinere, vel alium sibi dari hostem, Antiocho jam victo.*

[c] *Et, quod diu cupiebant, vindicaverunt injurias sibi illatas in captivitate, et cæde exercitus Parthici, et morte ipsius regis Phrahatis.*

1 Vulg. *tantum iis. Iis* abest Med. 2. Magl. Thuan. Leid. 2. 3. 4. Bodl. nec male.—2 Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Scythas.*

1 Thuan. Mss. Fuldenses, Leid. 1. *victoriæ.* Plura huj. constructionis exempla collegit Heins. ad Vell. II. 88. 2. Liv. XXIV. 29. 'Libertatis contentus.'—2 Flor. Ald. Junt. *popul. P.*—3 Med. 2. tres Leid. Bodl. Coll. N.

NOTÆ

[b] *Quem bello Antiochi*] Sidetes, qui, victo Tryphone, Parthis bellum intulit, eosque 3. præliis fregit: sed paulo post, dum ejus milites imprudentius vagantur, a Parthis oppressus periit.

[c] *Thogariis*] Plin. Tacnarios Scythicum genus esse testatur.

‡ A. M. 3947. Ol. 168. 2. U. C. 646. Ant. Ch. 105.

ditur. 4. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute gessit, multosque populos Parthico regno addidit. 5. Sed et cum Scythis prospere aliquoties dimicavit, ultorque injuriæ parentum fuit. 6. Ad postremum Ortoadisti,[4][d] Armeniorum regi, bellum intulit. 7. Sed, quoniam in Armeniam transitum facimus, origo ejus paulo altius repetenda est. 8. Neque enim silentio præteriri tantum regnum fas est, cum fines ejus post Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent. 9. Siquidem Armenia a Cappadocia usque mare Caspium undecies centum millia[e] patet, sed in latitudinem millia passuum septingenta porrigitur. 10. Condita est autem ab Armenio,[5][f] Jasonis Thessali[g] comite: quem cum perditum[6] propter insignem periculosamque regno suo virtutem Pelias[h] rex cuperet,[d] denuntiata militia,

[d] *Cum rex Pelias illum vellet perdere, quia metuebat suo regno ob illius virtutem et audaciam.*

et C. C. ed. Rom. *Tocharis.*—4 Mss. *Arthoadisti* vel *Artadisti.* Vetustæ edd. *Artoadisti.*—5 Vincent. II. 69. Med. 2. Coll. N. *Armeno:* et cap. 3. 8. Med. 2. *Armenius.* Straboni XI. p. 530. Ἀρμένιος et Ἄρμενος dicitur. Symeon Logothetes Annal. 1. Ἀρμένιοι δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ Ἀρμενίου τινὸς οὕτω καλουμένου, τοῦ ἀπὸ Ἀρμενίας πόλεως Θετταλίας γενομένου, ὃς Ἰάσονι συνεστράτευσεν.—6 Magl. Leid. 1. Periz. ed. Bech. Ven. Med. *perdere.* Coll. N. et C. C. *perdere invenire.* Mss. Bong. Leid. 4. *perditum invenire:* nec aliter 3. in quo quinque priores literæ, tanquam superfluæ, lineola subductæ erant; ut eruditus amanuensis existimaverit, Justinum scripsisse *perditum ire:* quomodo h. l. etiam legend. conjecit Gerard. Voss. ad Val. Flacc. v. Argon. 30. Ita Auctor XXXVIII. 5. 16. 'Quia ultum iverit se:' et cap. 7. 7. 'Quas non expugnatum eant, sed possessum.' Prolog. lib. XVII. 'Quibus [auxiliis] iret contra Romanos defensum Tarentum.' Liv. XXVI. 27. 'Ut sibi Romam ad senatum ire liceret oratum, si qua misericordia tandem flecti possent, ne se ad ultimum perditum irent:' XXXII. 22. 'Neu pertinacia sua gentem universam perditum iret:' XXXIX. 10. 'Pudicitiam, famam, spem, vitamque tuam perditum ire hoc facto properat.' Hegesipp. I. 28. 'Nec tamen invidiam evasit, quod regnum præreptum ire Hyrcano affectaverat:' et 41. 'Dicens, pro hospitii munere gratiam se lucis repræsentare, quam exceptum ire filii

NOTÆ

[d] *Ortoadisti*] Artavasdis Armeniæ regis meminerunt et Strab. et Plut.

[e] *Undecies centum millia*] Graviter peccat Justin. cum plus multo, quam sit, tribuat Armeniæ.

[f] *Ab Armenio*] Armenorum pater fuit Us, vel Ul, Arami fil. et Semi pronepos, si Hieron. credimus.

[g] *Jasonis Thessali*] Æsonis ex Alcimede fil. fuit, quem moriens pater fratri Peliæ, cui regnum adulto Jasoni reddendum tradiderat, commendavit: sed Peliæ diffidens Alcimede eum tradidit Chironi alendum. Val. M. et Apollon.

[h] *Pelias*] Neptuni ex Tyro Salmonei regis filia genitus, Æsonis frater. Ovid.

in Colchos eum abire jubet,[i]* pellemque arietis memorabilem[k] gentibus reportare; sperans interitum viri aut ex periculis tam longæ navigationis, aut ex bello tam profundæ barbariæ. 11. Igitur Jason, divulgata opinione tam gloriosæ expeditionis, cum ad eum certatim principes juventutis totius ferme orbis concurrerent, exercitum fortissimorum virorum,[l] qui 'Argonautæ'[m] cognominati sunt, comparavit: 12. quem cum magnis rebus gestis[n] incolumem reduxisset, rursus a Peliæ filiis[o] Thessalia magna vi pulsus,[7] cum ingenti multitudine, quæ ad famam virtutis ejus ex omnibus gentibus quotidie confluebat, comite Medea[p] uxore, quam repudiatam miseratione exilii rursum receperat, et Medio privigno,[q] ab Ægeo,[r] rege Atheniensium, ge-

pergerent.' Saxo v. p. 90. 32. 'Audiens Alricus interemtionem filii ultum ire deproperat:' vi. p. 107. 19. 'Tam inusitatæ præsumtionis audaciam ultum ire deproperat:' et xiv. p. 270. 43. 'Si in cives ac propinquos pugnatum issent.' Saresb. fine prologi lib. vii. Policr. 'In quo quidem me præstitum ire obsequium tam malis quam bonis arbitror.'—7 Ita Magl. Leid. 4. Periz. Bodl. In Med. 2. *mag. vi* desiderantur. Vulg. *Th. pulsus, m. v. &c.*

NOTÆ

[i] *Abire jubet*] Cum jam adultus Jason regnum Thessaliæ repeteret, illius expeditionis suscipiendæ Pelias illi auctor fuit.

* A. M. 2772. Ant. Ch. 1280.

[k] *Pellemque arietis memorabilem*] Phryxus Athamantis et Nepheles fil. cum sibi ab Ino noverca metueret, conscenso aurei velleris ariete, quem vel a matre vel a patre acceperat, Pontum ea parte, qua angustior, transfretavit, una cum Helle sorore, quæ metu, dum transnatat, in fluctus demersa, Hellesponto nomen dedit. Phryxus vero, in Colchos delatus, ad Æetam regem pervenit, ubi, ariete vel Jovi vel Marti immolato, in templo suspendit vellus aureum, Aries inter sidera locatus est.

[l] *Fortissimorum virorum*] 52. vel 56. numerantur, quorum præcipui Castor, Pollux, Hercules, Peleus, Telamon, Argus, Mopsus, Tiphys, &c.

[m] *Argonautæ*] Nomen sortiti ab ea, qua vecti sunt, navi; cui hoc nomen inditum est, vel ob velocitatem, vel propter architectum, vel denique quod deferret Argivos. Quod esset ex Dodonææ sylvæ arboribus fabricata, ideo vocalis a poëtis fingitur.

[n] *Magnis rebus gestis*] Quo vellus aureum raperet facilius, Medeæ usus opera, draconem prius sopitum occidit, ejusque dentes commisit sulcis.

[o] *A Peliæ filiis*] Quod Jason a Peliæ filiis Thessalia pulsus fuerit, unaque cum Medea ubique victor peragrarit Asiam, præter Justinum, qui scripserit legi neminem.

[p] *Medea*] Æetæ Colchorum regis filia, poëtarum et tragœdiis et fabulis notissima. Nonnulli tamen non veneficam fuisse volunt; sed prudentem fœminam, quæ effœminatos homines ad sanitatem traduxerit, eosque in locis calidis variis exercuerit laboribus: unde locus datus fabulis.

[q] *Medio privigno*] Dum Jason amore

nito, Colchos repetivit,[e] socerumque[s] Æetam regno pulsum restituit.

CAP. III. 1. Magna deinde bella cum finitimis gessit; captasque civitates partim regno soceri, ad abolendam superioris militiæ injuriam, qua et filiam ejus Medeam abduxerat, et filium Ægialeum[1 t] interfecerat, adjunxit; partim populis, quos secum adduxerat, assignavit:[f] 2. primusque humanorum[2] post Herculem[u] et Liberum,[3 w] qui reges Orientis fuisse traduntur, eam cœli plagam domuisse dicitur. 3. Populis quibusdam Recam[4 x] et Amphistratum,

[e] *Repetiit Colchos cum Medio privigno, filio Ægæi regis Atheniensium, et cum uxore Medea, quam prius repudiatam iterum receperat, motus misericordia propter ipsius exilium.*

[f] *Et unam partem civitatum, quas ceperat, dedit populis quos secum adduxerat; alteram adjunxit regno soceri, ut deleret memoriam injuriæ, quam ipsi intulerat in priori bello, cum et abduxerat Medeam ejus filiam, et interfecerat Ægialum ejus filium.*

1 Med. 2. *filium Ægæi Ægialeum.* Magl. *filium Ægialeum.* Thuan. *f. Ægealium.* Leid. 3. *f. Ægcialium.* Ven. Flor. *filium Œetæ Ægialum.* Par. *filium Æëtæ Ægialeum.* Cic. III. de N. D. 19. 'Quid hujus [Medeæ] Absyrtæ fratri, qui apud Pacuvium Ægialeus? Sed illud nomen veterum literis usitatius.' —2 Ald. Junt. *hominum.* Male. Vid. Avum ad Liv. VIII. 9.—3 Magl. Leid. 1. 4. ed. Rom. *Lib. patrem.*—4 *Rec.* ex Strab. et Eustath. restituerunt viri docti pro vulg. *Frudium*, vel, ut plerique Mss. habent, *Phrigium*, *Fudium*, *Fraudium.* Ald. Junt. *Rhecam.* Med. 2. *Ericam*, quod ad sinceram scripturam accedit proxime. Ceterum aurigas Dioscurorum 'Amphitum et Thelchium' vocat Plin. VI. H. N. 1. et Ammian. XXII. 8. a Bong. laudatus, 'Amphitum et Telchium:' ubi pro *Telchius* ex ed. Rom. et sex Mss. Ammiani, atque

NOTÆ

Creusæ flagraret, Medea ab eo repudiata nupsit Ægeo, ex quo suscepit Medium.

[r] *Ægeo*] Neptuni fil. erat, rex Atheniensium, Thesei pater; quem cum in Creta periisse crederet, in mare se dedit præcipitem, quod ab ipso Ægæum dictum est. Nota omnibus fabula.

[s] *Socerum*] Æetes ex Persa Oceani filia Solis etiam filius extitit.

[t] *Ægialeum*] Ab omnibus fere aliis Absyrtus dicitur.

[u] *Herculem*] 3. numerat Diod. 6. Arnob. et Varro 42. quorum celeberrimus, licet novissimus, Thebanus fuit, Amphitryonis vel Jovis fictitii ex Alcmena fil. cujus labores ab omnibus decantatos quis nesciat? Ejus historia ex rebus a Samsone gestis expressa est; uterque enim leonem vicit: uterque evertit columnas, hic domus, ille Hispaniæ; turpis utriusque ap. mulieres servitus, istius ap. Dalilam, illius ap. Omphalen, &c.

[w] *Liberum*] Huj. nominis fuerunt etiam plurimi, ex Diod. quorum tertius ceteros rerum gestarum gloria superavit, qui ex Jove et Semele Thebis genitus.

[x] *Recam* [*Frudium*] Hoc nomine nullus fuit: sed Rhecas et Amphistratus, latronum duces, a quibus, quod aurigæ Castoris et Pollucis fu-

aurigas Castoris et Pollucis,[y] duces assignavit. 4. Cum Albanis[z] fœdus percussit: qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum, Geryone extincto,[a] armenta ejus per Italiam duceret, secuti dicuntur; quique, memores Italicæ originis, exercitum Cn. Pompeii bello Mithridatico, 'fratres' salutavere. 5. Itaque Jasoni totus ferme Oriens, ut conditori, divinos honores templaque constituit: quæ Parmenio,[5] dux Alexandri Magni, post multos annos dirui jussit, ne cujusquam nomen in Oriente venerabilius, quam Alexandri esset. 6. Post mortem Jasonis, Medius[6] [b] æmulus virtutis[7] ejus, in honorem matris, Medeam[8] urbem[9] condidit; regnumque ex nomine suo Medorum[10] constituit, sub cujus majestate Orientis postea imperium[11] fuit. 7. Albanis vicinæ Amazones[12] sunt: quarum reginam Thalestrem concubitum Alexandri petisse, multi auctores prodidere. 8. Armenius quoque et ipse Thessalus, unus de numero ducum Jasonis, recollecta multitudine, quæ amisso Jasone rege passim vagabatur, Armeniam condidit:[13] 9. a cujus montibus Tigris fluvius modicis primo incrementis nascitur: interjecto deinde aliquanto spatio, sub terras

codd. Solini, quibus usus fuit Delrio, *Cercius* restituit Valesius.—5 Sic Periz. ut XII. 1. 3. Vulg. *Parmenion.*—6 Mss. ed. Ald. Junt. *Medus*, et sup. cap. 2. 12. *Medo*. Flor. *Mædus* et *Mædo*. Hygino Fab. 26. 27. et 275. quoque 'Medus' dicitur.—7 Bodl. Periz. *virtutum.*—8 Med. 2. Magl. Leid. 3. 5. *Mediam.*—9 Rom. Flor. Ald. Junt. *Medeæ Medeam* (Flor. *Mædeæ Mædeam*) *urb.* Quomodo ex conj. legit Munker. ad Hygin. Fab. 26.—10 Flor. *regnumque e* (ita etiam Ald. Junt.) *nom. suorum Mæd.*—11 Ald. Junt. *maj. omne post. Or. imp.* Ven. Flor. Par. *maj. omne post. imp.*—12 Med. 2. *Albani vicini Amazonum.*—13 Sic plerique Mss. ed. Rom. Ven. Flor. Med. Par. et Raban. Maurus XVI.

NOTÆ

issent, Heniochia nomen habuit.

[y] *Castoris et Pollucis*] Fratres gemini, Ledæ ex Jove filii, qui et Tyndaridæ dicti sunt; Pollux immortalis, mortalis Castor, natus est: hic enim a Tyndaro, ille a Jove, genitus; sed Castore mortuo Pollux a Jove petiit, suam ut immortalitatem cum fratre partitus alterna morte moreretur: quod illi concessum est.

[z] *Cum Albanis*] Alba ab Ascanio Æneæ fil. condita: nunc ei adjacet Albanum urbs, quæ ex ejus ruderibus crevit. *Albano.*

[a] *Geryone extincto*] Tricorporeum finxit fabula: 3. tamen fuerunt eod. nomine fratres, qui, cum uterentur maxima inter se amicitia, ab una mente regi putarentur. Hesiod.

[b] *Medius*] Medos tamen ex Ludo Semi fil. ortos refert Chronicon Alexandrinum.

mergitur; atque ita post quinque et viginti millia passuum grande jam flumen in regione Sophene[14] [c] emergit; ac sic in paludes Euphratis[d] recipitur.

CAP. IV. 1. Igitur Mithridates rex Parthorum, post bellum Armeniæ, propter crudelitatem a senatu Parthico regno pellitur. 2. Frater ejus Orodes,[e] cum regnum vacans occupasset, Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsidet;[1] et fame coactos in[2] deditionem oppidanos compellit. 3. Mithridates autem, fiducia cognationis, ultro se in potestatem Orodis tradit. 4. Sed Orodes, plus hostem quam fratrem cogitans,[g] in conspectu suo trucidari eum jussit; et post hæc bellum[3] cum Romanis gessit,[*] Crassumque imperatorem[f] cum filio et omni exercitu Romano delevit. 5. Hujus filius Pacorus[g] missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, in Parthiam patri suspectus revocatur; quo absente, exerci-

[g] *Sed Orodes magis cogitans illum esse hostem sibi, quam suum fratrem.*

de Serm. propr. 2. Vulg. *condit.*—14 Ald. Junt. *Sophenes.* Margo Periz. 'Videtur pro eod. ponere Tigrin et Euphraten, cum tamen Scriptura eos pro diversis ponat.'

1 Med. 2. Periz. Bodl. ed. Flor. Ald. Junt. *obsedit.*—2 Med. 2. *ad.*—3 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *bella.*—4 Leid. 4. *deletur duc.* ut

NOTÆ

[c] *In regione Sophene*] Regio Armeniæ majoris, in Mesopotamiæ confinio, ubi Tigris.

[d] *Paludes Euphratis*] Fluvius Asiæ, qui, ortus in Armenia Majori, eam a Minori, et Syriam Arabiamque a Mesopotamia, separat; deinde, inf. Seleuciam junctus, cum Tigri in Sinum Persicum se exonerat.

[e] *Orodes*] Quem Hyrodem vocat Plut. Ab eo Mithridatem expulsum dicit Appian.

[*] A. M. 4001. Ol. 181. 4. U. C. 700. Ant. Ch. 51.

[f] *Crassumque imperatorem*] Crassus, obtenta Syria, spe prædæ Parthis bellum intulit; sed, secutus Arabem nescio quem, in loca æqualia vastamque planitiem cum exercitum imprudens deduxisset, a Surena Parthorum duce lacessitus, et filium et multos e suis amisit; cumque fugientibus identidem Parthis nulla pugnandi copia fieret, ipse Carras cum reliquo exercitu fugit: sed paulo post in Parthorum manus incidit, a quibus occisus est; caputque abscissum missum regi, qui aurum in oris rictum infundi jussit, 'ut, cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum cadaver auro ureretur,' inquit Flor.

[g] *Pacorus*] Regionem omnem, quæ ad Euphratem usque pertinet, recepit; fluvioque transmisso, irrupit in Syriam.

tus Parthorum, relictus in Syria, a Cassio quæstore[h] Crassi, cum omnibus ducibus, trucidatur.[4] 6. His ita gestis, non magno post tempore Romanis inter Cæsarem Pompeiumque civile bellum oritur:[i] in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, et propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico junctam,[A] et propter Crassi necem, cujus filium in partibus Cæsaris esse audierant; quem ultorem patris victore Cæsare futurum non dubitabant.[5] 7. Itaque, victis partibus Pompeianis,[k] et Cassio et Bruto[l] auxilia adversus Augustum et Antonium[m] misere; et post belli finem[n] rursum Pacoro duce, inita cum Labieno[o] societate, Syriam

[A] *In quo Parthi steterunt a partibus Pompeii, propter amicitiam junctam cum Pompeio, cum bellum gereret in Mithridatem.*

XII. 7. 1. 'Deletus in Sicilia cum imperatore exercitus.'—5 Med. 2. Leid. 3. 4. 5. Coll. N. Cant. Mss. Bong. *deliberabant*, quod vulgato præfert Wass.

NOTÆ

[h] *A Cassio quæstore*] C. Cassius Longinus, cum in Syriam post cladem Crassi Carris profugisset, res prospere gessit in Parthos.

[i] *Civile bellum oritur*] Quod nec superiorem Cæsar, nec parem Pompeius, ferre posset; Pompeianis id agentibus, ut expleto tempore provincia Cæsar exercituque cederet; Cæsarianis vero, ut idem præstaret Pompeius, annitentibus.

[k] *Victis partibus Pompeianis*] Ter Pompeianos vicit Cæsar: semel in Thessalia ad Pharsalum; iterum in Africa, ad Thapsum, prope Leptim; tertio in Hispania, ad Mundam Bæticæ oppidum. In prima pugna Pompeius victus, in altera Scipio et Juba, in tertia Pompeii filii. Sed hæc omnibus nota.

[l] *Et Cassio et Bruto*] Confosso pugionibus in curia Cæsare, ille Syriam, hic Macedoniam, obtinuerat, quod a reipublicæ partibus contra Antonium uterque staret.

[m] *Adversus Augustum et Antonium*] Penes quos id temporis summa rerum potestas erat, quique, ut mortem Cæsaris ulciscerentur, et senatores proscripserunt plurimos, Cassiumque et Brutum armis persecuti sunt.

[n] *Post belli finem*] De summa rerum certatum est ad Philippos, sive Macedoniæ sive Thessaliæ, ubi et Cassius ab Antonio, et Octavius a Bruto, victus est: at Cassius, Brutianæ ignarus victoriæ, sibi conscivit mortem; Brutusque commisso iterum prælio superatus a servo occidi se jussit.

[o] *Cum Labieno*] Fil. Titi Labieni, qui et in bello Gallico legatus Cæsaris fuerat, et in prælio ad Mundam, contra ipsum Cæsarem fortiter dimicans, cecidit. Ante pugnam Philippensem ejus filium ad Orodem Cassius miserat, ut inde evocaret auxilia: sed Labienus, audita Cassii Brutique clade, Parthis, ut bellum Romanis inferrent, auctor extitit.

et Asiam[p] vastavere; castraque[6] Ventidii, qui post Cassium absente Pacoro exercitum Parthicum[q] fuderat, magna mole aggrediuntur. 8. Sed ille, simulato timore,[r] diu continuit se, et insultare Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in securos[7] lætosque partem legionum emisit;[8] quarum impetu fusi Parthi in diversa abiere. 9. Pacorus, cum fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus, aggreditur.[i] † 10. Tum Ventidius,[s] reliqua parte legionum emissa, universam Parthorum manum cum rege ipso Pacoro interfecit: nec ullo bello Parthi unquam majus vulnus acceperunt. 11. Hæc cum in Parthia[9] nuntiata essent, Orodes pater Pacori, qui paulo ante vastatam Syriam, occupatam Asiam a Parthis audierat, victoremque Paco-

[i] *Cum Pacorus putaret legiones Romanas abductas longius, dum persequuntur suos fugientes.*

ad Sall. I. Fragm. Hist. 12. Add.—6 Ald. Junt. *castra quoque.*—7 Med. 2. *sec. jam.*—8 Bodl. Periz. *imm.* Prius etiam usitatum Livio XXVI. 10. 'Itaque immisit equites, summoverique atque in castra redigi hostium equitatum jussit.' XXVIII. 14. 'Equitatum omnem extemplo in equites emittit:' et XXIX. 2. 'Quæ prior [pars] in dehiscentem intervallis hostium aciem equites emisit.'—9 Med. 2. *in Parthiam.*—10 Ita loquuntur optimi scriptores,

NOTÆ

[p] *Syriam et Asiam*] Pacorus Apamea et Antiochia captis, omni Cilicia Syriaque, præter Tyrum, potitus, in Judæa regem constituit Antigonum.

[q] *Exercitum Parthicum*] Labienum, dum Pacorus in Syriam properat, in fugam egit, et ad Taurum montem persecutus est.

[r] *Simulato timore*] Ventidius equitatus Parthici metu in loco edito castra posuerat; quæ dum imprudentius aggrediuntur Parthi, ab irruentibus undique Romanis in fugam versi, Labienus in castris obsessus, et paulo post, dum noctu fugam cogitat, a liberto captus, multa millia Parthorum cæsa, ipseque Pacorus occisus: ex Vell. Appian. et Plut. Quod tamen in altero prælio contigit.

† A. M. 4015. Ol. 185. 2. U. C. 714. Ant. Ch. 37.

[s] *Ventidius*] Loco humili natus, quem mater bello Sociali a Pompeio Strabone capta ante currum imperatoris triumphantis in sinu tulit. Grandior factus, victum sibi ægre quæsivit, comparandis mulis et vehiculis magistratibus. In isto quæstu notus esse cœpit Cæsari, cum quo in Gallias profectus, in illius amicitiam et in ordinem amplissimum pervenit. Cum Antonio deinde proscriptus est: sed conjunctis partibus, pontifex, deinde consul, creatur: quod populus Romanus tam indigne tulit, ut vulgo per vias urbis versiculi scriberentur: 'Concurrite, omnes augures, haruspices: Portentum inusitatum conflatum est recens: Nam, mulos qui fricabat, factus est consul.'

rum Romanorum gloriabatur, repente filii morte et exercitus clade audita ex dolore in furorem vertitur. 12. Multis diebus non alloqui quenquam, non cibum sumere, non vocem mittere,[10] ita ut etiam[11] mutus factus videretur. 13. Post multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo consistere: interdum quasi amissum flebiliter dolebat. 14. Post longum deinde luctum, alia solicitudo miserandum senem invadit, quem ex numero triginta filiorum in locum Pacori regem destinet. 15. Multæ pellices, ex quibus generata tanta juventus erat, pro suis quæque solicitæ animum senis obsidebant. 16. Sed fatum Parthiæ fuit,[12] in qua jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, et ipse Phrahates nomine, rex statueretur.

CAP. V. 1. Itaque statim, quasi nollet mori, patrem interfecit;[a] ‡ fratres quoque omnes triginta[1] trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. 2. Nam, cum infestos sibi

ut Liv. VIII. 33. 'Unde et privati vocem mittere possemus:' et XXX. 12. 'Si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet:' quem Livii locum imitatur Saxo XIV. p. 351. 43. 'Supplicem pro nepotibus vocem mittere non sustinuit.' Sen. II. de Ira 11. 'Missa vox publici affectus.' Gell. I. 15. 'Ulyssen Homerus vocem mittere ait non ex ore, sed ex pectore.' Verum Med. 2. Magl. Leid. 2. Bodl. *emittere*, ut sup. XI. 15. 6. 'Nec incassum postremas voces emissurus.' Cic. VI. Verr. 37. 'Cur cogis sodalis filium hanc primam in foro vocem cum dolore et querimonia emittere?' Id. II. ad Att. 24. 'Nullum unquam verbum, quod revocare vellet, emisit:' II. de Orat. 53. 'Facete dicta, statim ut emissa sunt, hærere debent.' Auctor ad Herenn. IV. 67. 'Quod si nunc hæc urbs invictissima vocem emittat.' Petron. 19. Nullum potui verbum emittere.' Sen. Hippol. 602. 'Vis magna vocem emittit.' Saxo XIV. p. 293. init. 'An piam vocem emiserit:' et p. 306. 14. 'Non supplicem aut tristem vocem emisit.' Saresb. II. 4. p. 57. 'Eandem vocem miserabiliter et cum quodam ejulatu emittens.' D. Marc. XV. 37. 'Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην' 'Jesus autem emissa voce magna.' Ita vetus interp. Id. libro Sapientiæ VII. 3. 'Et primam vocem similem omnibus emisi plorans.'—11 *Etiam* omittunt Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—12 Avo ex conj. legenti *fuit* pro *fecit*, suffragatur Leid. 3. Sall. Cat. 47. 'Se tertium esse, cui fatum foret urbis potiri.'

1 Med. 2. Magl. tres Leid. ed. Rom. *fr. q. omn. trig.* probante Bern. Peri-

NOTÆ

[a] *Patrem interfecit*] Laboranti intercutis morbo aconitum miscuit: quod cum per alvum vis morbi dejecisset, ita ut rex paulo se haberet melius, jacentem in lecto præfocari jussit. Ita Appian.

‡ A. M. 4007. Ol. 185. 4. U. C. 716. Ant. Ch. 35.

optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet. 3. Huic Antonius, propter auxilium adversus se et Cæsarem latum, bellum cum sedecim[2] validissimis legionibus[u] intulit: sed, graviter multis præliis vexatus,[w] a Parthia refugit. 4. Qua victoria insolentior Phrahates redditus, cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur.[k] 5. Itaque, cum magno tempore[3] finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo[4] auxilio in regnum restituitur. 6. Hoc absente, regem[5] Parthi Tiridaten quendam constituerant: qui, audito adventu Scytharum, cum[6] magna amicorum manu ad Cæsarem in Hispaniam[7] bellum[x] tunc temporis gerentem profugit, obsidem Cæsari minimum filium Phrahatis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. 7. Quo cognito, Phrahates legatos statim ad Cæsarem mittit, 'servum suum Tiridaten et filium remitti sibi' postulat. 8. Cæsar, et legatione Phrahatis audita, et Tiridatis postulatis cognitis (nam et ipse restitui in regnum desiderabat, 'juris Romanorum futuram Parthiam' affirmans, 'si ejus regnum muneris eorum

[k] *Ejicitur in exilium a populo, cum crudelitatem suam in multis exhibuisset.*

zonianus *fr. q. ejus omn.*—2 Med. 2. XI.—3 Magl. Leid. 2. ed. Rom. *mag. post temp.* Leid. 5. *m. temp. ob id.*—4 Med. Magl. ed. Rom. *maxime*, quomodo legend. suspicabatur Freinsh.—5 Med. 2. ed. Rom. *reg. sibi.*—6 *Cum* abest ed. Med. Par. Ald. Junt.—7 *In Hispania* Magl. Leid. 1. 2. 3. Thuan. Bodl. Coll. N. ed. Rom. Ald. Junt. idemque malebat Faber. Vid. Wopkens. ad III. 2. 1. Leid. 4. *in Spania.* Id. a pr. m. Thuan. Ms. Bong. XII. 13. 1. *Spaniarum.*—

NOTÆ

[u] *Cum sedecim validissimis legionibus*] Romanorum et sociorum habebat 60. M. Gallorum 10. Armeniorum 11. aliarum gentium 30.: præterea Hispanorum equitatum: quibus copiis Bactros et Indos terruit, si Appian. credimus.

[w] *Multis præliis vexatus*] Dum Præaspa Mediæ metropolim obsidet, Statianus cum M. 10. a Parthis oppressus est: deinde, inito certamine, cum nec victus nec victor discessisset, frustra tentata pace, Armeniam repetit inglorius, dum Phrahates inter 27. dierum iter noctu diuque 18. præliis eum fatigat. Antonius tamen, quod vivus e Parthia rediisset, victorem prædicare se non erubuit, ut referunt Dion. Plut. et Appian.

[x] *In Hispaniam bellum*] Hispania fere tota Romanis parebat, præter Cantabros et Astures, qui etiam tum domari cum non potuissent, Cæsar ipse eo profectus est.

fuisset'[l]) 'neque Tiridaten dediturum[8] se Parthis' dixit, 'neque adversus Parthos Tiridati auxilia daturum.' 9. Ne tamen per omnia nihil a Cæsare obtentum videretur, Phrahati[9] filium sine pretio remisit; et Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumtum præberi jussit. 10. Post hæc finito Hispaniensi bello,[y] cum in Syriam ad componendum orientis statum venisset, metum Phrahati incussit,[10] ne bellum Parthiæ vellet inferre. 11. Itaque tota Parthia captivi ex Crassiano[z] sive Antonii exercitu recollecti, signaque cum his militaria Augusto remissa.[*] 12. Sed et filii nepotesque[a] Phrahatis obsides Augusto dati: plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius imperator facere potuisset.

[l] *Dicens Parthiam Romanis aliquo modo subjectam fore, si ipsum restituissent in regnum.*

8 Ald. Junt. *redditurum.*—9 Med. 2. Magl. Thuan. Leid. 1. 3. 4. Bodl. Coll. N. Periz. ed. Rom. Bech. Ven. Med. Par. *et Ph.*—10 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *injunxit*, quod temere in contextum recepit Vorst. Liv. XXIII. 26. 'Repentinaque eorum audacia terrorem hosti incussit.' XXXI. 34. 'Id metum pigritiamque incussit.' Hegesipp. V. 16. 'Armorum sonitus auditi metum incussere victoribus.'

NOTÆ

[y] *Finito Hispaniensi bello*] Annis 2. quorum primo Cantabros, altero Astures, penitus devicit, non tam sua, quam legatorum, Agrippæ, Antistii et Furvii, fortitudine: res enim, sicut Antonius, per legatos felicius quam per se ipsum conficere solebat. Cassiod. Oros. et Flor.

[z] *Captivi ex Crassiano*] Qui vel in Parthia præ pudore remanere, vel mortem sibi inferre, quam redire in patriam, maluerant.

[*] A. M. 4034. Ol. 190. 1. U. C. 733. Ant. Ch. 18.

[a] *Filii nepotesque*] Phrahates, vocato in colloquium Titio, qui tum Syriæ præerat, 4. filios legitimos ei tradidit obsides. Ita Flor. et Strab.

LIBER XLIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Romani imperii initia. Urbis origo. Primi Italiæ cultores et reges. 2. Rhea, Numitoris filia, Romulum et

Remum parit, qui mira ratione educati emergunt. 3. Roma a Romulo et Remo condita: Senatus constitutus: raptæ Sabinæ: vicini subacti. Phocæenses Tarquinii temporibus Massiliam condunt, Liguribus invidentibus. 4. Varia Massiliensium fortuna, et felices successus. 5. Eorundem bella, et fœdera: itemque benevolentia et munificentia in Romanos.

CAP. I. 1. Parthicis, orientalibusque, ac totius propemodum Orbis rebus expeditis,[1] ad initia Romanæ urbis Trogus, velut post longam peregrinationem, domum revertitur; ingrati civis officium existimans, si, cum omnium gentium res gestas illustraverit, de sola[2] tantum patria taceat. 2. Breviter igitur initia Romani imperii perstringit; ut nec modum propositi operis excedat, nec utique originem Urbis, quæ est caput totius Orbis, silentio prætermittat. 3. Italiæ cultores primi Aborigines[a] fuere, quorum rex Saturnus[b] tantæ justitiæ fuisse traditur, ut neque servierit sub illo quisquam, neque[3] quicquam privatæ rei ha-

1 Septem Mss. *explicitis*, quod glossa est τοῦ *exped.* Sall. Ju. 5. 'Sed, priusquam hujuscemodi rei initium expedio, pauca supra repetam.' Mela proœm. 'Ac primo quidem quæ sit forma totius, quæ maximæ partes, quo singulæ modo sint atque habitentur, expediam.'—2 Ita Coll. N. applaudente Schef. Reliqui *de s. tam, tum*, vel *tantum*. *Tantum* etiam addunt vett. edd. et Bongarsiana.—3 Ald. Junt. *neque jus.*—4 Med. 2. *P. h. Picus: tert.* Virgil. VII.

NOTÆ

[a] *Aborigines*] H. e. αὐτόχθονες. Αὐτόχθων idem Græce sonat quod Latine 'Aborigo,' et 'Indigena:' quod nomen huic genti inditum, quod in regione sua genuina fuerit, quasi absque origine et veluti e terra nati essent. Quare Aborigines putat Stephanus populos Italiæ fuisse antiquissimos: alii tamen errones quosdam fuisse volunt, et multis e regionibus convenas iis in locis junctos, quasi ab erroribus 'Aberrigenes' vel 'Aborigenes' dicerentur. Non desunt tamen qui malint eos, vel a Chamaseno Ægyptiorum Saturno, vel ab Œnotrio Lycaonis Arcadiæ regis filio, in Italiam abductos.

[b] *Quorum rex Saturnus*] Oceani ac Thetidos fil. qui, cum ex oraculo didicisset fore, ut a filiis regno pelleretur, ideoque Jovi strueret insidias, ab eo Creta ejectus in Italiam profugit. Unde pars Italiæ, quod ibi ap. Janum latitasset, Latium dicta est. Cum agri colendi rationem Janum docuisset, in regni portionem ab eo receptus est; amboque tam unanimi consensu regebant populos, ut eorum ætas aurea fuerit nuncupata.

buerit:[a] sed omnia communia et indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset. 4. Ob cujus exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus,[c] exæquato omnium jure, passim in conviviis servi cum dominis recumbant. 5. Itaque Italia regis nomine 'Saturnia' appellata est; et mons, in quo habitabat, 'Saturnius:' in quo nunc, veluti a Jove pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est.[d] 6. Post hunc tertio[4] loco regnasse Faunum[e] ferunt, sub quo Euander,[f] ab Arcadiæ urbe Pallanteo,[5][g] in Italiam cum mediocri turba popularium venit: cui Faunus et agros, et montem, quem ille postea 'Palatium'[6][h] appellavit,

[a] *Ut illius tempore nullus fuerit servus, et nullus habuerit bona sibi propria.*

Æ. 45. 'Fauno Picus pater: isque parentem Te, Saturne, refert.' Arnob. II. adv. G. p. 94. ed. Lugd. Bat. 'Quis [genuit] Picum Fauni patrem, atque avum Latini? Saturnus, ut vos iidem vestris scriptis atque auctoribus traditis.' Suid. v. Μεταλλεῖς. Φαῦνος υἱὸς Πίκου τοῦ καὶ Διὸς, ὃν Ἑρμῆν ἐκάλεσαν εἰς ὄνομα τοῦ πλανήτου ἀστέρος, μεταλλον (Ms. Leid. μέταλλα) ἐφεῦρε χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ σιδήρου, καὶ τὴν τούτων ἐργασίαν παρέδωκε τοῖς δυτικοῖς, ὡς καὶ πλουτοδότην αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλεῖσθαι.—5 Leid. 4. Magl. *Palant.*—6 Med. 2. ed. Bech. *Pallatinum.* Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Palatinum.* Leid. 3.

NOTÆ

[c] *Saturnalibus*] Saturni feriæ mense Decembri celebrari solebant, die 14. Cecrops omnium primus, ut Macrob. probat ex Philochoro, Saturno et Opi tanquam frugum repertoribus statuit in Attica, ut patresfamilias una cum servis frugibus vescerentur. Qui festi dies dicebantur Κρόνια, quibus nefas erat gerere bellum et punire quenquam: servos domini excipiebant conviviis; quidvis libere loqui mancipiis licebat; pileos, libertatis signum, gestare, et calceis ingenuorum indui. Sunt tamen qui velint Saturnalia deducta ex Scenopegiis Judæorum, quæ mense Thisri 7. dierum spatio collectis frugibus celebrari mos erat: quo tempore servis simul cum liberis epulari sub tentoriis et feriari licebat. Ex Levitico.

[d] *Capitolium est*] Arx Romæ munitissima in Saturnio monte, quam Tarquinius Superbus condidit, cui nomen datum ab hominis capite ibi reperto, dum fundamenta jacerentur. Mons Tarpeius prius dictus est, a Tarpeia Vestali virgine, quæ h. in loco fuerat Sabinorum scutis obruta.

[e] *Faunum*] Pici fil. qui a Saturno genitus. A Fauno orta poëtæ finxerunt numina rustica, quos Faunos et Sylvanos appellarunt.

[f] *Euander*] Rex Arcadiæ, Carmentis fatidicæ fil. cum patrem imprudens occidisset, pulsus Arcadia venit in Italiam, ubi conditum in monte Palatino oppidum a Pallante proavo dixit Pallanteum.

[g] *Pallanteo*] Cui nomen impositum a Pallante, uno filiorum Lycaonis. Ex Hesiod.

[h] *Palatium*] Mira inter auctores h. de nomine varietas. A Pallante Arcadiæ urbe deductum vult Liv. a Palatia Latini uxore Varro: Solin. vel a Pale pastorum Dea vel a Pal-

benigne assignavit. 7. In hujus radicibus templum Lyceo, quem Græci 'Pana,'[i] Romani 'Lupercum,'[k] appellant, constituit: ipsum Dei simulacrum nudum caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus[l] decurritur.[m] 8. Fauno fuit uxor[7] nomine Fatua,[n] quæ assidue divino spiritu impleta, velut per furorem, futura præmonebat. Unde adhuc, qui inspirari solent, 'fatuari' dicuntur. 9. Ex filia Fauni et Hercule, qui eodem tempore, extincto Geryone, armenta, victoriæ præmia, per Italiam ducebat, stupro conceptus Latinus[o] procreatur. 10. Quo tenente regnum, Æneas[p] ab Ilio, Troja[q] a Græcis expugnata,[r] in

Ms. Bong. *Palantinum*.—7 Med. 2. *Fauni ux. f.* Leid. 2. 3. 4. *Fauno u. f.* Ms. Bong. et C. C. *præcinebat*, quod alteri præferebat Avus III. Obs. 24.

NOTÆ

lante Evandri fil. alii denique ab Arcadibus, quod palantes, h. e. vagantes, illuc appulerint.

[i] *Pana*] Cujus filius Pan fuerit, incertum est: sed a poëtis et pastorum et naturæ totius Deus fingitur. In Arcadia, maxime vero in Lycæo et Mænalo montibus, colebatur.

[k] *Lupercum*] Sacerdotes huj. sacrificii Luperci dicti sunt.

[l] *Lupercalibus*] Alia alii de Lupercalibus tradunt auctores. Ab Evandro ex Arcadia in Italiam translata volunt Dionys. Liv. et Plut. Val. M. instituta primum tradit a Romulo et Remo, propter factam sibi ab avo Numitore urbis in monte Palatino condendæ potestatem. Ovid. vero refert a Romanis ideo celebrata, ob beneficium a lupa Romanis præstitum in educandis infantibus Romulo et Remo: templumque ad ficum ruminalem ab iis exstructum testatur, quod Lupercal vocatum est. Alii tamen Lupercalia a lupis arcendis dicta maluerunt, quod, celebrato in Panis honorem, qui Lycæus dictus est, hoc sacrificio, a pecoribus et stabulis lupi arcerentur. Luperci immolabant canem, vel in gratiam lupæ a qua nutritus Romulus, vel in Panis honorem, cui canis propter greges amicus esset. Si tamen Servio credimus, Lupercal spelunca est sub monte Palatino, in qua capro litabatur.

[m] *Decurritur*] Mos erat ut Luperci rem divinam nudi agerent, et per vicos urbis cursitantes, pellibus in scuticas dissectis, obvias quasque mulieres verberarent, palmas uterosque ferientes, ut fœcundæ magis redderentur.

[n] *Fatua*] Sic dicta, quod, sicut Faunus viris, ita ipsa mulieribus, fata caneret. Ea pudicitia fuisse fertur, ut nullum unquam virum, præter maritum, aspexerit: unde Romæ sacris Bonæ Deæ (eo enim nomine Romæ colebatur) adesse viris vetitum.

[o] *Latinus*] Fauni et Maricæ nymphæ filium facit Virgil. Hesiod. vero Ulyssis et Circes. Rex Laurentum fuit, et Laviniæ ex Amata pater.

[p] *Æneas*] Anchisæ et Veneris fil. Virgilii versibus nobilitatus.

[q] *Troja*] A Græcis expugnata, cum in Phrygiam appulisset Dardanus Jovis ex Electra filius, Bateam Teucri

Italiam venit;[s] † statimque bello exceptus, cum in aciem exercitum eduxisset, ad colloquium vocatus, tantam admirationem sui Latino præbuit, ut et in societatem regni reciperetur, et, Lavinia in matrimonium ei data, gener ascisceretur. 11. Post hæc commune utriusque[8] bellum adversus Turnum[t] Rutulorum[u] regem, propter fraudatas Laviniæ nuptias, fuit;[b] in quo et Turnus et Latinus interierunt. 12. Igitur, cum Æneas jure victoriæ utroque populo potiretur, urbem ex nomine uxoris Lavinium condidit. 13. Bellum deinde adversus Mezentium,[w] regem Etruscorum, gessit: in quo cum ipse occidisset,[9] [x] in locum ejus Ascanius filius successit; qui, Lavinio[y] relicto, Longam Albam[z] condidit, quæ trecentis annis caput regni fuit.

[b] *Post hæc Latinus et Æneas bellum simul gerunt contra Turnum regem Rutulorum, propter negatas Turno nuptias cum Lavinia, quæ ipsi promissæ fuerant.*

p. 666. Vid. Bunemann. ad Lactant. Div. Inst. I. 4. 5.—8 Græv. ex Junt. malebat *utrique*, idemque dant Ald. Med. 2. et priores Græv.—9 Bodl. Periz. ed. Ald. Junt. *cecidisset*. Appian. ap. Phot. p. 50. *Τρίτῳ δὲ ἔτει πάλιν διὰ Λαουϊνίαν τὴν γυναῖκα, ὑπὸ Ῥουτούλων τῶν Τυῤῥηνῶν, προμνηστευθεῖσαν αὐτῶν τῷ βασιλεῖ, ἀναιρεῖται πολέμου νόμῳ Αἰνείας.*

NOTÆ

filiam uxorem duxit, urbemque sibi cognominem condidit: illi Erichthonius filius successit, pater Trois, ex quo natus est Ilus, qui genuit Laomedontem, Priami parentem. Hæc civitas a variis regibus varia nomina sortita est: dicta enim a Dardano Dardania, Troja a Troë, et ab Ilo Ilium.

[r] *A Græcis expugnata*] 10. annorum obsidio fuit: quæ causa belli, quis exitus, docuit vel fabula vel historia. Urbs tandem capta anno ante primam Olympiad. 408. proditione Antenoris et Æneæ, a quibus vel Scæa porta aperta Græcis, ut vult Dares; vel equus ligneus refertus milite in urbem inductus.

[s] *In Italiam venit*] Ab Agamemnone data copia Antenori et Æneæ, ut Trojæ reliquias incolerent: cum vero Polyxenam pro felici reditu jugulandam Æneas ap. se occultasset, eum e Phrygia discedere jussit Agamemnon, ut placet Dareti; Dictys tamen Cretensis Æneam ab Antenore, quod vicinos populos in eum concitaret, expulsum memorat.

† A. M. 2871. Ant. Ch. 1181.

[t] *Turnum*] Principem inter Italos fortissimum, quem Æneæ æmulum versibus suis Virgil. celebravit.

[u] *Rutulorum*] Populi Latii, quorum Ardea caput fuit: de quibus sæpe Virgil. meminit.

[w] *Adversus Mezentium*] Non victum a Mezentio, sed victorem Æneam describit Virgil. rerumque seriem invertit, cum et Mezentium affuisse Turno, eumque una cum Lauso filio Æneæ manu cecidisse, testetur.

[x] *Occidisset*] In pugna ad amnem Numicum. Ex Dionys.

[y] *Lavinio*] Urbs olim fuit Latii,

CAP. II. 1. Post multos deinde urbis hujus reges,[a] ad postremum Numitor et Amulius[b] regno potiti sunt.‡ 2. Sed Amulius, cum ætate [1] priorem Numitorem oppressisset, filiam ejus Rheam[c] in perpetuam virginitatem, ne quis vindex regni sexus virilis ex gente Numitoris oriretur, demersit; addita injuriæ [2] specie honoris,[e] ut non damnata, sed sacerdos electa videretur. 3. Igitur clausa in luco Marti [3] sacro,[d] duos pueros,[e] incertum stupro, an ex Marte [4] conceptos, enixa est.[d] 4. Quo cognito[f] Amulius, multiplicato

[e] *Tegens injuriam ipsi illatam specie honoris.*
[d] *Peperit duos pueros, sed incertum an illos conceperit ex stupro, an ex Marte.*

1 Rom. *cum vi et æ.* Leid. 1. Thuan. Bodl. Reg. Coll. C. C. *cum vi æ.* Periz. Coll. N. ed. Med. *cum in æ.* Ita quoque in Leid. 1. τὸ *vi* perperam in τὸ *in* transiit xxvi. 1. 10. 'Atque ita in [leg. *vi*] Aristotimus opprimitur.' Appian. ib. Λαβόντος δὲ τοῦ πρεσβυτέρου [Νεμέτορος] παρὰ τοῦ πατρὸς τελευτῶντος τὴν ἀρχὴν, ὁ νεώτερος ['Αμούλιος] ὕβρει καὶ βίᾳ κατέσχεν ἀφελόμενος. Med. 2. Magl. Reg. Leidenses, Bodl. Coll. N. et C. C. ed. Ald. Junt. Bong. *potiorem.*—2 Ortwin. malebat *abdita injuria.*—3 Magl. Leid. 1. 2. 3. 4. Thuan. Bodl. Coll. N. ed. Rom. Bech. Ven. Flor. Med. Par. *Martis.* Vid. Heins. ad Prudent. περὶ Στεφ. Hymn. xi. 2.—4 Flor. Ald. Junt. *an M.*—5 Rom. *præbuit, cumque.*

NOTÆ

inter Ostiam et Velitras, non procul a mari sita, ab Ænea condita.

[z] *Longam Albam*] In Latio: Alba dicta est, a sue alba quam ibi reperit Æneas: Longa vero, a longo tractu. Eam Tull. Hostilius evertit.

[a] *Post multos deinde reges*] Ab Ænea decimus tertius numeratur, quos recensere non opus est.

[b] *Numitor et Amulius*] Procas Sylvius duos filios æquis partibus hæredes moriens instituit: tum Amulius regnum patrisque opes partitus, ex una parte regnum, in altera Sylvii patrimonium, cum posuisset, Numitori, qui natu major erat, optionem dedit; qui cum regno privata bona prætulisset, regnum obtinuit Amulius. Hæc Dion. Hal. Qui tamen paulo post vi expulsum ab Amulio Numitorem testatur: quod multo magis cum aliis historicis congruit.

‡ A. M. 3284. Ol. 2. 3. Ant. Ch. 768.

[c] *Filiam ejus Rheam*] Primo Ægestum Numitoris fil. dum venatur, occidit: tum Rheam Vestæ sacerdotem fieri jussit, cum id sibi a Vesta in somniis imperatum fingeret.

[d] *In luco Marti sacro*] Rheæ, dum sacrorum causa puram aquam in Martis luco petit, stuprum in fano obtulit nescio quis, sive e procis quidam fuit, ut volunt nonnulli; sive Amulius ipse, omnibus faciei notis, quantum fieri poterat, obscuratis, ut malunt alii; sive denique numen ipsum, cujus id fanum erat, se puellæ augusta specie obtulerit, ut multi fabulantur.

[e] *Duos pueros*] Romulum et Remum.

[f] *Quo cognito*] Matris monitu infirmitatem causata, quo tutior esset, a sacris abstinuit: sed Amulius, rem ex rumore suspicatus, custodes parturienti dedit. Ita Dionys.

metu proventu duorum, pueros exponi jubet;[g] et puellam vinculis onerat,[h] ex quorum injuria decessit. 5. Sed Fortuna, origini Romanæ prospiciens, pueros lupæ alendos obtulit;[i] quæ, amissis catulis, distenta ubera exinanire cupiens, nutricem se infantibus præbuit. 6. Cum[5] sæpius ad parvulos, veluti ad catulos, reverteretur, rem Faustulus pastor animadvertit, subtractosque feræ inter greges pecorum agresti vita nutrivit.[k] 7. Martios[6] pueros fuisse, sive quod in luco Martis enixi sunt, sive quod a lupa, quæ in tutela Martis est, nutriti, velut manifestis argumentis creditum.[e] Nomina pueris, alteri Remo, alteri Romulo fuere. 8. Adultis inter pastores, de virtute quotidiana certamina et vires et pernicitatem auxere. 9. Igitur, cum latrones a rapina pecorum industrie frequenterque summoverent, Remus ab iisdem latronibus[l] captus, veluti ipse esset, quod in aliis prohibebat, regi offertur:[f] crimini datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc a rege Numitori in ultionem traditur.[g] 10. Sed Numitor adolescentia

[e] *Creditum est illos pueros aliquo modo pertinere ad Martem, quasi manifestis argumentis, sive quod nati essent in luco sacro Marti, sive quod educati a lupa, quæ est in tutela Martis.*

[f] *Offertur regi, quasi ipse esset latro, dum alios latrones persequebatur.*

[g] *Tunc traditur Numitori, ut pœnas ab eo sumeret.*

—6 Periz. *Martios.*—7 Med. 2. *c. e. n. lin. fides, nunc f. s.*—8 Ald. Junt. *teneret.*

NOTÆ

[g] *Exponi jubet*] Prius re ad judices ab Amulio delata, ab iis jussum est, ut liberi in Tiberim projicerentur, et Rhea virgis cæsa necaretur.

[h] *Vinculis onerat*] Necatam scripsit Licinius Macer; sed Liv. vitam ei servatam tradit precibus filiæ Amulii, et in carcerem conjectam, unde occiso Amulio, liberata sit.

[i] *Pueros lupæ alendos obtulit*] Cum Tiberis imbrium copia late restagnasset, ministri regis, cum per aquam ultra progredi non liceret, ad Pallanti montis radices vimineum, in quo erant infantes, alveum deposuerunt; qui unda se recipiente impactus saxo effudit infantes; quibus, dum vagiuntur in luto, lupa mammas præbuit, distentis a recenti partu uberibus. Hæc Liv. et Dion, &c.

[k] *Nutrivit*] Nutriendos dedit uxori Accæ Laurentiæ, quæ recens filium mortuum ediderat, ex Dionys. Sunt tamen qui Laurentiam lupam inter pastores dictam putent: unde nata fabula, ut placet Liv.

[l] *Remus ab iisdem latronibus*] Rem aliter narrant Dionys. et Liv. Orta, inquit, inter Amulii et Numitoris pastores rixa, victa pars Numitoris ad dolos conversa, absente Romulo, Remum insidiis intercipit; eumque de

juvenis permotus, et in suspicionem expositi nepotis adductus, cum eum nunc lineamentorum[7] filiæ similitudo, nunc ætas expositionis temporibus congruens, anxium tenerent,[8] repente Faustulus[m] cum Romulo supervenit: a quo, cognita origine puerorum, facta conspiratione, et adolescentes in ultionem maternæ necis, et Numitor in vindictam erepti regni armantur.[n]

CAP. III. 1. Occiso Amulio,[o] regnum Numitori restituitur, et urbs Romana[p] ab adolescentibus conditur.[q]* 2. Tunc[1] et senatus[r] centum seniorum, qui 'Patres' dicti

1 *Tunc*, quod delend. censebat Schef. omittunt Ald. Junt.—2 *Conjugia*

NOTÆ

vi illata ap. Amulium criminatur.

[m] *Faustulus*] Qui, ubi Romulum, quisnam esset illius pater, edocuit, eum, ut fratrem liberaret, hortatus est.

[n] *Erepti regni armantur*] Metu etiam periculi; re enim audita Amulius, qui fratres ad se ducerent, milites miserat.

[o] *Occiso Amulio*] A juvenibus patratum id refert Liv. sed testatur Dionys. ex Fab. Pictore, Numitorem illis se præbuisse ducem, primoque impetu, oppressis custodibus, Amulium nullo negotio obtruncatum.

[p] *Urbs Romana*] Licet omnes fere Romulum huj. urbis conditorem faciant, non desunt tamen qui id tribuant aliis: conditam dicit Sall. ab Ænea; Solin. post captam Trojam, ab Achivis, suadente Rome captivarum nobilissima, a qua nomen accepit. Hanc tamen non captivam, sed Ascanii filiam, et Æneæ neptem, fuisse dicit Agathocles.

[q] *Conditur*] Numitor, ut et nepotibus propriam ditionem tribueret, et Amulii fautores removeret, agros, pecuniam, arma, mancipia, aliaque ejusmodi, eis, quo novam conderent urbem, concessit; familiasque nobiles 50. faventes Amulio cum magna populi parte eo conferre se jussit. Sic Roma ædificari cœpta est Festis Paliliis in honorem Pales Deæ pastorum: qui dies urbis natalis habitus est. Ut tamen civium cresceret numerus, urbs tanquam asylum jussu Romuli omnibus aperta, quo sceleratorum ingens manus undique confluxit: unde multum roboris illi fuit additum.

* A. M. 3302. Ol. 7. 1. U. C. 1. Ant. Ch. 750.

[r] *Tunc et senatus*] Primum populum in 3. tribus, singulas in curias 10. curias in 10. decurias tribuit; singulis singulos præfecit duces, tribunos tribubus, curiis curiones, decuriones decuriis: deinde populum omnem duas in partes divisit; unam divitum, qui patricii dicerentur; alteram tenuiorum, qui plebeii; ut illi pauperibus patroni, isti optimatum clientes, essent; illi gererent magistratus, isti agros colerent: postea per singulas tribus et curias 100. senes ex patriciis legit, qui et senatores et patres conscripti, vel ob ætatem, vel ob dignitatem, dicti sunt: denique per singulas curias ex primariis familiis electos juvenes 300. circa se habuit, quos vocavit Celeres: quod tamen cum Sabinis pace inita contigit: quare

sunt, constituitur: tunc et vicinis, connubia[a] pastorum dedignantibus, virgines Sabinæ rapiuntur;[s] finitimisque populis[t] armis subjectis,[3] primum Italiæ, et mox Orbis imperium quæsitum. 3. Per ea adhuc tempora reges hastas[u] pro diademate habebant, quas Græci 'sceptra' dixere. Nam et ab origine rerum[4] pro Diis immortalibus veteres hastas coluere:[w] ob cujus religionis memoriam adhuc Deorum simulacris hastæ adduntur. 4. Temporibus[x] Tar-

Leid. 1. 3.—3 Med. 2. ed. Rom. *subactis*.—4 Lips. pro *ab origine rerum* ma-

NOTÆ

pars una Ramnensium a Romulo, altera Tatiensium a Tatio Sabinorum rege, tertia Lucerum a Lucumone Etrusco, qui contra Samnites auxilio venerat, nuncupata est. Hæc Liv.

[s] *Virgines Sabinæ rapiuntur*] Romulus Neptuno equestri diem festum cum indixisset, quo varia, cum equorum tum hominum, certamina celebrarentur; ingens ex viciuis urbibus, sed præcipue ex Sabinis, hominum multitudo Romam confluxit: tum jubet Romulus, ut quisque juvenum intactam servet virginem, quam sibi sors obtulisset: quod cum ita factum esset, virginibus non dissentientibus, comperto 683. puellarum numero, eis totidem cœlibes viros delegit, quibus eas ritu patrio in matrimonium dedit. Ita Gell. Dionys. et Liv.

[t] *Finitimis populis*] Ortum ex virginum raptu in vicinos bellum ipsarum interventu ea lege compositum est, ut Tatius et Romulus Romæ simul imperarent. Tatio 6. annis post interfecto, solus Romulus regnavit; Fidenatibusque et Veientibus superatis ad Capreæ paludem, dum concionem haberet, repente suborta tempestate nusquam comparuit: a Patribus, ut multorum est opinio, discerptus anno regni 38.

[u] *Hastas*] Id Homerus passim testatur in Iliade.

[w] *Coluere*] Chæronenses, ut refert Paus. sceptrum a Vulcano Jovi fabricatum, quod 'hastam' vocabant, pro Deo coluerunt.

[x] *Temporibus*] Regum, quos omisit Justin. res gestas non abs re erit paucis perstringere. 1. Numa Pompilius Romana sacra constituit, annum duobus auxit mensibus, clauso Jani templo otium suis perpetuum fecit. 2. A Tullo Hostilio Alba excisa, ejusque cives Romam translati, et Metius Suffetius in diversa distractus; Tullus ipse de cœlo tactus cum familia periit. 3. Ab Anco Martio Latini sæpe victi, in colle Aventino collocati, munitum Janiculum, Tiberis sublicio ponte junctus, Ostiaque condita. 4. Tarquinius Priscus populos Thusciæ 12. subegit, a quibus fasces, trabeam, curules, prætextam, et id genus alia mutuatus est; ædemque Jovis Capitolini inchoavit. 5. Servius Tullius censum primus a se institutum quinto quoque anno fieri jussit, multisque præclare gestis Tarquinii et filiæ Tulliæ parricidio misere periit. 6. Tarquinius Superbus cædibus in senatores grassatus est, Latinas ferias instituit, perfecit templum Capitolini Jovis, tandemque ob stuprum Lucretiæ a filio illatum absens, dum Ardeam obsidet, dignitate dejectus est.

quinii[y] regis ex Asia Phocæensium[z] juventus, ostio Tiberis invecta,[5] amicitiam cum Romanis junxit:† inde, in ultimos Galliæ sinus navibus profecta, Massiliam[a] inter Ligures[6] et feras gentes Gallorum condidit; magnasque res, sive dum armis se adversus Gallicam feritatem tuentur, sive dum ultro lacessunt, a quibus fuerant ante lacessiti, gesserunt. 5. Namque Phocæenses, exiguitate ac macie terræ coacti,[b] studiosius mare quam terras exercuere:[h] [7] piscando, mercando, plerumque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus gloriæ habebatur,[c] vitam tolerabant. 6. Itaque, in ultimam Oceani oram procedere ausi, in sinum Gallicum ostio Rhodani[d] amnis devenere: 7. cujus loci amœnitate capti, reversi domum, referentes quæ viderant, plures solicitavere. 8. Duces classis Simos et Protis[e] fuere. Ita-

[h] *Nam Phocenses, ob sterilitatem soli in quo habitabant, maluerunt opes quærere navigando, quam terram colendo.*

lebat *Aborigines*, conjectura assecutus scripturam codicis Periz.—5 Vincent. III. 110. 'Ostio Tiberis ingressa.'—6 Leid. 1. 2. *Liguras*.—7 Med. 2. *exercere*, et cum Magl. *mercandoque*. Quemadmodum 'terras exercere' dixit Auctor,

NOTÆ

[y] *Tarquinii*] Intelligit Tarquinium Priscum, quo regnante id contigit.

[z] *Phoc.* [*Phocensium*] Melius legeris *Phocæensium*; Phocis enim et Phocæa multum differunt. Illa in Græcia, cujus metropolis Delphi: hæc in Asia, et prima Ionum civitas, et deducta a Phocide colonia. Ex Herod. refert A. Marcellinus Phocæenses, quo Harpali, seu potius Harpagi, a Cyro Asiæ præfecti crudelitatem fugerent, Italiam petiisse, aliosque in Lucania Veliam, alios in Gallia Massiliam, condidisse: sed id temporis nec Cyrus natus erat, nec Harpagus.

† A. M. 3520. Ol. 61. 3. U. C. 219. Ant. Ch. 532.

[a] *Massiliam*] A Phocæensibus plerique conditam scribunt: Plut. tamen Massaliam mercatorem nescio quem illius conditorem fuisse memorat: Eustathius vero vult illi nomen impositum ex occursu piscatoris navem religantis: *μάσσειν* Æolice est *religare*, et *ἁλιεὺς piscator*.

[b] *Macie terræ coacti*] Phocæenses confundit cum Phocensibus; istorum enim regio sterilis erat, arida, et montium jugis obsita: illorum vero fertilis, rerumque omnium abundans.

[c] *Gloriæ habebatur*] Furari enim nec ap. Græcos, ex Thucyd. nec ap. Germanos, ex Cæsare, probro fuit.

[d] *Rhodani*] Fl. est Galliæ Narbonensis maximus, qui ex Adula monte oritur; qui, postquam Lemanno lacu egressus est, et Viennam, Valentiam, Avenionem et Arelatum alluit, in Mare Mediterraneum se exonerat.

[e] *Simos et Protis*] Nomina mutat Athenæus: quem Justin. Protin, ille Euxenum; quem Justin. Nannum,

que regem Segobrigiorum,[f] Nannum[8] nomine, in cujus finibus urbem condere gestiebant, amicitiam petentes conveniunt. 9. Forte eo die rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis[9] filiæ erat; quam, more gentis, electo inter epulas genero nuptum[10] tradere illic parabat.[i] 10. Itaque, cum ad nuptias invitati omnes proci essent, rogantur etiam Græci hospites ad convivium. 11. Introducta deinde virgo, cum juberetur a patre aquam porrigere ei, quem virum eligeret, tunc omissis omnibus ad Græcos conversa, aquam Proti porrigit; qui, factus ex hospite gener, locum condendæ urbis[11] a socero accepit. 12. Condita igitur Massilia est prope ostia Rhodani amnis, in remoto sinu, veluti in angulo maris. 13. Sed Ligures, incrementis urbis invidentes, Græcos assiduis bellis fatigabant; qui pericula propulsando in tantum enituerunt, ut, victis hostibus, in captivis agris multas colonias constituerent.[12]

CAP. IV. 1. Ab his igitur Galli et usum vitæ cultioris,[g] deposita et mansuefacta barbaria,[1] et agrorum cultus, et urbes mœnibus cingere didicerunt.[k] 2. Tunc et legibus, non armis vivere; tunc et vitem putare, tunc olivam serere[2] consueverunt: adeoque magnus et hominibus et rebus impositus est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata videretur. 3. Mortuo rege

[i] *Quam parabat tradere ex more gentis in uxorem illi, quem ipsa elegisset inter epulas.*

[k] *Ab illis Galli, deposita nativa ferocitate, didicerunt et agere vitam magis cultam, et agros colere, et cingere urbes mœnibus.*

ita 'exercere arva' Saxo VIII. p. 160. 10.—8 Bech. Par. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *regem Segoregiorum Senanum.* et seq. cap. §. 3. *rege Senano Segoregiorum.* Med. 2. *Nanum.* et cap. seq. *Nano.* Νάνον eund. vocat Athenæus XIII. 5.—9 Med. 2. *Gestis.* Πέττα ab Athenæo appellatur.—10 Magl. Leid. 2. Vincent. II. 3. *nuptui.*—11 Med. 2. *urbi:* nec aliter id. Ms. cap. seq. §. 3. 'A quo locus acceptus condendæ urbi fuerat.'—12 Med. 2. Magl. Leid. 2. Periz. *constituerint.*

1 Leid. 1. 3. *ac m. barbarie.*—2 Bech. *facere.* Vincent. 'inserere.'—3 Ita

NOTÆ

ille Nanum: Gyptim, Bettan, sive Aritoxenam, appellat. Euxeni vero filium facit Protin, a quo posteri Prociadæ dicti sunt: Plut. tamen Justino consentit.

[f] *Segobrigiorum*] Segobrigenses Plin. in Celtiberia collocat, et Segobrigam Strab. in Gallia Narbonensi.

[g] *Usum vitæ cultioris*] Massiliensium comitas et urbanitas passim laudatur a Cic. Strab. et Tac.

Nanno Segobrigiorum, a quo locus acceptus condendæ urbis fuerat, cum regno filius ejus Comanus successisset, affirmat Ligur quidam,[3] 'quandoque Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendamque in ipso ortu, ne mox validior ipsum obrueret.' 4. Subnectit et illam fabulam: 'Canem aliquando partu gravidam locum a pastore precario petisse, in quo pareret: quo obtento, iterato petisse, ut sibi educare eodem in loco catulos liceret: ad postremum, adultis catulis, fultam domestico præsidio, proprietatem loci sibi vindicasse.[i] 5. Non aliter Massilienses, qui nunc inquilini videantur, quandoque dominos[4] regionum futuros.' 6. His incitatus rex, insidias Massiliensibus instruit.[5] Itaque solenni Floraliorum die[h] multos fortes ac strenuos viros hospitii jure in urbem misit; plures sirpeis[6] latentes frondibusque supertectos[7] induci vehiculis jubet; 7. et ipse cum exercitu in proximis montibus delitescit; ut, cum nocte a prædictis[8] apertæ portæ forent, tempestive ad insidias adesset, urbemque somno ac vino sepultam armatis invaderet. 8. Sed has insidias mulier quædam regis cognata prodidit, quæ, adulterare cum Græco adolescente solita,[9] in amplexu juvenis, miserata formæ

[i] *Denique sibi usurpasse proprietatem loci, postquam magni fuerunt catuli, a quibus defendi posset, tanquam a præsidio domestico.*

---

etiam Ald.—4 Magl. Thuan. Leidenses, Periz. *dom. q.*—5 *Struit* malebat Avus, ut ap. Ov. I. M. 198. 'Cum mihi....Struxerit insidias.' Med. 2. Magl. Bodl. Leid. 2. 5. ed. Rom. *instr.* ut XXIV. 2. 1. 'Insidias sorori suæ instruit.' —6 Ald. Junt. *syrpis*, atque ita §. 9.—7 Conjecturam Heinsii ad Ov. VI. F. 680. emendantis *superjectis* juvat Leid. 3. in quo scriptum *supertectis*.—8 Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *noc. pr.* Med. 1. *a præmissis*, ut XI. 11. 6. 'Per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi velit.' Virgil. VI. Æ. 23. 'Ni jam præmissus Achates Afforet.—9 Leid. 1. 3. Bodl. Periz. Thuan. *as-*

NOTÆ

[h] *Floraliorum die*] Hoc festum, cum ap. Græcos tum ap. Romanos, celebratum est. Nympha, Chloris nomine, si fabulæ credimus, Zephyro in matrimonio collocata, dotis loco id muneris a marito accepit, ut florum omnium potestatem haberet. Fuit etiam Romæ meretrix; quæ cum magnas opes corporis quæstu sibi comparasset, populum Romanum ea lege scripsit hæredem, ut dies ejus natalis ludorum editione celebraretur: tamen, ut rei pudendæ aliqua dignitas adderetur, Deam fuisse finxerunt, cujus in honorem hos ludos omni cum lascivia celebrarent.

ejus, insidias aperuit,[10] 'periculumque declinare' jubet. 9. Ille rem statim ad magistratus defert: atque ita patefactis insidiis, cuncti Ligures comprehenduntur, latentesque de sirpeis protrahuntur. 10. Quibus omnibus interfectis, insidianti regi insidiæ tenduntur.[11] Cæsa sunt cum ipso rege hostium septem millia. 11. Exinde Massilienses festis diebus portas claudere, vigilias agere, stationem[12] in muris observare, peregrinos recognoscere, curas[13] habere, ac, veluti bellum habeant, sic urbem pacis temporibus custodire. 12. Adeo illic bene instituta, non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine, servantur.

CAP. V. 1. Post hæc magna illis cum Liguribus, magna cum Gallis fuere bella: quæ res et urbis gloriam auxit, et virtutem Græcorum, multiplicata victoria, celebrem inter finitimos reddidit. 2. Carthaginiensium quoque exercitus, cum bellum captis piscatorum navibus ortum esset, sæpe fuderunt, pacemque victis dederunt; 3. cum Hispanis amicitiam junxerunt; cum Romanis prope ab initio conditæ urbis fœdus summa fide custodierunt, auxiliisque in omnibus bellis industrie socios juverunt. Quæ res illis et virium fiduciam auxit, et pacem ab hostibus præstitit.[m] 4. Cum

[m] *Qua re factum est ut magis fiderent in suis viribus propter auxilium Romanorum, et obtinerent pacem ab hostibus.*

solita.—10 Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *aperit*, et cum Bech. Med. *formam*: ut VIII. 5. 13. 'Miserantes nunc vicem suam.' XII. 5. 4. 'Innoxii senis filiique casum miserantes.' XXVII. 5. 8. 'Casum tam indignæ fortunæ miserantes,' et XXVIII. 4. 12. 'Fortunam tantæ urbis miseratus.' Ita etiam V. 7. 9. 'Civitatium tam crudeles casus miserantium:' nec aliter in Mss. legi monuit Bong. in. V. L. verum ipse edidit *crudelis*, idemque dant Med. 1. Magl. Leid. 2. 5. Bodl. in quibus accusativus pluralis nominum, quæ in nominativo singulari in IS desinunt, per ES, non vero per IS efferri solet, ed. Bech. Ven. Flor. Par. Similiter XV. 3. 5. 'Miseratus tanti viri.' Ita Med. 1. Magl. quatuor Leid. Periz. Thuan. Bodl. Coll. N. ed. Rom. Ven. Flor. aliæque. Min. Fel. 28. 'Nonnunquam etiam miserantes eorum, crudelius sæviebamus:' ubi vid. notam paternam.—11 Med. 2. *prætenduntur*, ut XXIX. 4. 11. 'Philopœmeni Achæorum duci insidiæ prætenduntur.'—12 Med. 2. et Leid. Magl. Bodl. ed. Rom. atque Vincent. *stationes*. Ita Sall. Fragm. II. Hist. 'Noctu dieque stationes et vigilias tentare.' Liv. XXVIII. 24. 'Et in stationes ac vigilias in ordinem ibant:' ubi tamen Avus e Mss. Gall. et Voss. profert *in stationem*.—13 Scheff. legit *curæ*, astipulante Med. 2. Valerius M. II. 6. Ext. 9. 'Intrare oppidum eorum [Massiliensium] nulli cum telo licet: præstoque est, qui id custodiæ gratia acceptum exituro reddat; ut hospitia sua, quemadmodum advenientibus humana sunt, ita ipsis quoque tuta sint.'

igitur Massilia fama[1] rerum gestarum, et abundantia opum, et virium gloria virente floreret, repente finitimi populi ad nomen Massiliensium delendum, veluti ad commune extinguendum incendium, concurrunt. 5. Dux consensu omnium Catumandus[2] regulus eligitur: qui, cum magno exercitu lectissimorum virorum urbem hostium obsideret, per quietem specie[3] torvæ mulieris, quæ se Deam dicebat, exterritus, ultro pacem cum Massiliensibus fecit;[n] 6. petitoque ut intrare illi[4] urbem, et Deos eorum adorare liceret, cum in arcem Minervæ venisset, conspecto in porticibus simulacro Deæ, quam per quietem viderat, repente exclamat, 'illam esse, quæ se nocte exterruisset; illam, quæ recedere ab[5] obsidione jussisset.[6] 7. Gratulatusque Massiliensibus, quod animadverteret, eos ad curam Deorum immortalium pertinere,[o] torque[7] aureo[8] donata Dea, in perpetuum amicitiam cum Massiliensibus junxit. 8. Parta pace, et securitate fundata, revertentes a Delphis Massiliensium legati, quo missi munera Apollini tulerant, audierunt urbem Romanam[9] a Gallis captam incensamque. 9. Quam rem domi nuntiatam publico funere Massilienses prosecuti sunt; aurumque et argentum publicum privatumque contulerunt, ad explendum pondus Gallis, a quibus redemtam pacem cognoverant. 10. Ob quod meritum et immunitas[1] illis decreta, et locus spectaculorum in senatu

[n] *Concessit pacem, terrefactus per somnum figura mulieris iratæ, quæ se dicebat Deam.*

[o] *Quod videret Deos immortales curare eorum salutem.*

1 Octo Mss. ed. Rom. *et f.*—2 Med. 2. *Catumarandus*. Periz. *Catumaradus*. Rom. *Catumerandus*. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Caramandus*.—3 Med. 2. *minis*.—4 *Illi* omittunt Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt.—5 *Ab* Leid. 1. nescit.—6 Leid. 2. *illamque ab obs. reced. jussisse*. Periz. ed. Ven. Flor. Ald. Junt. *illumque* (Ven. Flor. *illamque*) *reced. ab obs. jussisse*. Rom. *illumque r. ab obs. jussit*. Bech. Med. *illamque r. ab obs. jussisset*. Par. *illam rec. ab obs. jussisse*.—7 Bodl. *torqueque aureo*.—8 Leid. 1. 4. Periz. ed. Ven. Flor. *aurea*. Ov. I. F. 601. 'Ex uno quidam celebres, aut Torquis ademtæ, Aut Corvi titulos auxiliaris habent.' Add. notam Heinsii. Capitolinus in Maximinis cap. 3. 'Torque aurea donatus est.' 'Aurea torqui' etiam dixit Apul. Florid. 12. et 'Aurea torques' vetus Interp. Danielis v. 29. 'Auream torquem' ib. 7. et 16.—9 Med. 2. Magl. Leid. 2. Periz. ed. Ald. Junt. *Ro-*

NOTÆ

[1] *Immunitas*] A tributis et vectigalibus; multum enim interest 'civitatem' inter et 'immunitatem:' unde Suet. in Aug. 'Civitatem negavit,

datus,[k] et fœdus æquo jure percussum. 11. In postremo libro Trogus majores suos a Vocontiis[l] originem ducere; avum suum Trogum Pompeium, Sertoriano bello,[m] civitatem a Cn. Pompeio percepisse dicit; 12. patruum, Mithridatico bello, turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse: patrem quoque sub Caio Cæsare militasse, epistolarumque[10] et legationum,[n] simul et annuli[11] curam[o] habuisse.

mani.—10 Saxo XIV. p. 252. 25. 'Qui et epistolarum et anuli curam habebat.' Bodl. ed. Bech. Med. *epularumque.*—11 Leid. 3. *epist. simul et leg. et an.* 5. *epist. ac diviciarum, leg. simul et an.* Ald. Junt. *epist. ac divitiarum, leg. simul, et ann.*

NOTÆ

immunitatem obtulit.' Romani imperatores Massiliam ab omni tributo liberam semper conservarunt.

[k] *In senatu datus*] H. e. in Orchestra, seu in loco ad theatri radices scenæ proximo, ex quo spectabant senatores. Ita Suet. 'spectare in equite,' i. e. in equestribus subselliis: et Tertullianus 'arceri senatu et equite,' h. e. honestioribus theatri locis.

[l] *Vocontiis*] Galliæ Narbonensis populis, quæ gens Romanis fœderata.

[m] *Sertoriano bello*] Quod Sertorius, ex Marianis partibus, contra Syllanos in Hispania diu mira fortitudine et felicitate gessit, in convivio tandem Pompeii jussu necatus.

[n] *Legationum*] Legationes suscipere sub posterioribus principibus, munus fuit magistri officiorum.

[o] *Annuli curam*] Id muneris Agrippæ et Mæcenati ab Augusto, et Muciano a Vespasiano, commissum. Ex Dione.

LIBER XLIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. Hispaniæ nomen, situs, fertilitas, amnes, claustra, forma, salubritas. 2. Hispanorum mores, primus dux Viriatus. 3. Equarum Lusitanicarum fabula. Gallæcorum origo, divitiæ, et miranda. 4. Habidis, Gallæciæ et finitimarum regionum principis, origo et conservatio, atque prudens regni administratio; item Geryonis, qui triplicis naturæ fabulis dictus, regnum. 5. Carthaginiensium impe-

rium. Præclari eorundem duces violenta morte perierunt. Hispanos domat Cæsar Augustus.

CAP. I. 1. Hispania, sicuti Europæ terminos claudit, ita et hujus operis finis futura est. 2. Hanc veteres ab Ibero[1][a] amne primum Iberiam, postea ab Hispano[b] Hispaniam cognominaverunt. 3. Hæc, inter Africam et Galliam posita, Oceani[2] freto et Pyrenæis montibus[c] clauditur. Sicut minor utraque[d] terra, ita utraque fertilior. 4. Nam neque, ut Africa, violento sole torretur, neque, ut Gallia, assiduis ventis fatigatur; sed media inter utramque, hinc temperato calore, inde felicibus et tempestivis imbribus, in omnia frugum genera[3] fœcunda est: adeo ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiæ, urbique Romanæ, cunctarum rerum abundantiam sufficiat.[4] 5. Hinc enim non frumenti tantum magna copia est, verum et vini, mellis, oleique; nec ferri solum materia præcipua est, sed et equorum pernices greges: 6. nec summa tantum terræ laudanda bona, verum et abstrusorum metallorum felices divitiæ.

1 Med. 2. Magl. Leid. 3. 4. 5. Periz. *Hibero* et *Hiberiam*. Ferret. Mus. lapid. II. 8. NOBILE. FLVMEN. HIBERVS. Vincent. II. 75. 'Hispania prius ab Hibero amne Hiberia nuncupata.'—2 *Oc.* abest Leid. 1.—3 Bodl. *in omni fr. genere*. —4 Med. 2. *abundantia adsuff.*—5 Med. 2. *et vicinis campis i.*—6 Pro *que*

NOTÆ

[a] *Ab Ibero*] Nonnulli tamen ab Ibero Herculis fil. et Celti fratre nomen accepisse volunt. Iberus ex montibus Asturorum et Cantabrorum gemino fonte profluens, ubi Castellæ, Navarræ, et Arragoniæ partem attigit, inter Catalanniam et Valentiæ regnum, propter Dortusam, pelago excipitur.

[b] *Ab Hispano*] Filio Hispali, qui ab Hercule Oro post Geryonum cædem his in locis relictus, Hispalim condidit. Si tamen Plut. credimus, Dionysius Semeles natus, hac regione subacta, ad res gerendas, e sociis unum, cui nomen Pan erat, reliquit, a quo hæc provincia primum Pania, deinde, unius literæ adjectione, Spania, denique Hispania, dicta est.

[c] *Pyrenæis montibus*] Qui, ab Oceano ad Mare Mediterraneum extensi, Hispaniam a Gallia dividunt, a portu Veneris in ora Maris Mediterranei, ad fanum Sancti Sebastiani, in littore Maris Cantabrici, diversa pro ratione locorum sortiuntur nomina.

[d] *Sicut minor utraque*] Hispania latius patet quam Gallia, quæ regi Christianissimo paret: minus tamen quam ea quæ Romanis olim subdita erat.

Jam lini spartique vis ingens: minii certe nulla feracior terra.[e] 7. In hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut noceant, sed lenes, et vineis campisque irrigui,[5] æstuariisque[6] Oceani affatim piscosi,[a] plerique etiam divites auro, quod in balucibus vehunt.[7][f] 8. Uno tantum Pyrenæi montis dorso adhæret Galliæ; reliquis partibus undique in orbem mari cingitur. 9. Forma terræ prope quadrata, nisi quod arctantibus freti littoribus in Pyrenæum coit.[b] Porro Pyrenæi montis spatium sexcenta millia passuum[8][g] efficit. 10. Salubritas cœli per omnem Hispaniam æqualis, quia aëris spiritus nulla paludium[9] gravi nebula inficitur. Huc accedunt et marinæ auræ undique versus[10] assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua hominibus sanitas redditur.[c]

CAP. II. 1. Corpora hominum ad inediam laboremque, animi ad mortem parati. Dura omnibus et astricta[1] parsimonia. 2. Bellum quam otium malunt: si extraneus deest, domi hostem quærunt. 3. Sæpe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui:[d] adeo illis potior[2] taciturnitatis

[a] *Sed, fluentes leniter, irrigant campos et vineas, et abundant piscibus propter æstum Oceani qui in illos influit.*
[b] *Nisi quod coarctari videtur a Pyrenæo, cogentibus littoribus maris.*
[c] *Huc accedit ventus flans assidue ex pelago, qui, pervadens omnem provinciam, reddit sanitatem firmam hominibus, dum dissipat vapores ortos e terra.*
[d] *Sæpe mortui sunt in tormentis, ne vulgarent secreta, quæ ipsis credita fuerant.*

Leid. 2. 4. 5. Thuan. *quoque.*—7 Hæc in Leid. 2. 5. desiderantur. 3. *q. a paludibus v.* 4. *q. in palud. ev.* Pontanus edidit *q. in calubibus v.* Salmas. legit *q. in balucibus v.*—8 Leid. 2. 3. 4. 5. Periz. *passus.*—9 Leid. 1. 2. 3. Periz. Bodl. *paludum.*—10 *Und. v.* adversus Acidalium merito tuentur Bern. ad h. l. et Avus I. Obs. 7. p. 66. Gell. VII. 16. 'Hæ undique versum indagines cupediarum:' et XII. 13. p. 370. 'Cum vero [Oceanus] omnes terras omnifariam et undique versum circumfluat.'

1 Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *stricta.*—2 Sic Med. 2. duo Leid. Bodl. Periz. ed. Rom. atque ita ex conj. legit Avus. Liv. XLII. 47. 'Vicit pars sena-

NOTÆ

[e] *Feracior terra*] Multum nostra ætate degeneravit; pars enim illius maxima sterilis est.

[f] *In baluc.* [*paludibus*] *vehunt*] Legend. *in balucibus vehunt:* 'baluces' enim dicuntur minuta auri ramenta, et tenuis auri calculus.

[g] *Spatium sexcenta millia passuum*] Quæ sunt stadia 4800. Justino nec Strabo nec Diod. congruit; ille enim 2400 stadia, hic 3000 a Pampelona ad oram usque Oceani numerat.

cura, quam vitæ. 4. Celebratur etiam[3] bello Punico servi illius patientia, qui, ultus dominum, inter tormenta risu exultavit, serenaque lætitia crudelitatem torquentium vicit. 5. Velocitas genti pernix, inquies[4] animus: plurimis militares equi, et arma, sanguine ipsorum cariora. 6. Nullus in festos dies[5] epularum apparatus. Aqua calida[h] lavari, post secundum bellum Punicum a Romanis didicere. 7. In tanta sæculorum serie nullus illis dux magnus præter Viriatum[6][i] fuit; qui annis decem[k] Romanos varia victoria fatigavit:‡ adeo feris propiora, quam hominibus, ingenia gerunt.[7] Quem ipsum non judicio populi electum, sed ut cavendi scientem, declinandorumque periculorum peritum, secuti sunt. 8. Cujus ea virtus continentiaque fuit, ut, cum consulares exercitus[l] frequenter vicerit, tantis rebus

tus, cui potior utilis quam honesti cura erat.'—3 Leid. 2. Bodl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Ald. Junt. *cel. eadem etiam.*—4 De hoc adjectivo egit Avus Obs. in Script. Eccles. 16. p. 278. et Wass. in Ind. Sallustii. Periz. *ingens.* Thuan. Leid. 3. 4. Cant. Coll. C. C. *inquietus.*—5 Leid. 1. 3. 4. *N. in festis diebus*; et 1. *epulorum.* Bech. *N. nisi festis diebus.*—6 Ita hoc nomen etiam scribitur ap. Florum II. 17. 15. Val. M. VI. 4. 2. IX. 6. 4. Entrop. IV. 7. et Oros. V. 4. tam in codd. Mss. quam in vetustis edd. Fabricius inscriptionem secutus edidit *Viriathus.* *Οὐϊρίαθος* hic dux Hispanorum dicitur Dioni in Excerptis Constantini Porphyr. p. 614. et *Οὐρίαθος* Appiano de B. Hisp. p. 490. ubi ait: 'Ο δ' *Οὐρίαθος ἐν λοχμαῖς ἐνέδραν ἐπικρύψας ἔφυγε μέχρι τὰς λοχμάς· ὑπερελθόντος τοῦ Οὐετιλλίου, αὐτός τε ἐπεστρέφετο, καὶ οἱ ἐκ τῆς ἐνέδρας ἀνεπήδων.* Ita Ms. Med. Vulgo absunt *ἐνέδραν ἐπ. ἔφ. μ. τ. λ.* Diodoro in iisdem Excerptis p. 350. 361. *Οὐρίανθος*, et p. 346. *Οὐϊρίανθος.* C. Drakenburg. ad Sil. III. 220. —7 Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *sunt.* Præstat vulgatum. Terent. Hecyr. III. 1. 'Quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.' Ubi Donatus: 'Infirmum gerunt' *ἐσχηματισμένως, ἀντὶ τοῦ*, infirmus est.' Cic. Parad. 5. 2. 'Gere animum laude dignum.' Sen. Hippol. 573. 'Ante ab

NOTÆ

[h] *Aqua calida*] Sic Britannos, quo jugi patientiores redderent Romani, aqua calida lavari docuerunt. Ex Tac.

[i] *Præter Viriatum*] Natione Lusitanus fuit, loco natus humili, et pascendis gregibus puer operam dederat: at rei militaris peritus, cujus rudimenta in publicis itineribus obsidendis cum latronum manu posuerat: unde multis ad eum confluentibus, et milites in signa turmasque distribuit, et Romanos justo prope excitu aggressus est.

‡ A. M. 3906. Ol. 158. 1. U. C. 605. Ant. Ch. 146.

[k] *Annis decem*] 14. habent Flor. Oros. et alii.

[l] *Consulares exercitus*] Vettilium, Plaucium, Claudium, Nigidium, prætores vicit: a Quinto Fabio Æmiliano, Scipionis fratre, victus est; cum Metello vario Marte pugnavit: a suis tandem in strato dormiens noctu, Servilii jussu, oppressus est.

gestis, non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutaverit: sed in eo habitu, quo primum bellare cœpit, perseveraverit;[8] ut quivis gregarius miles ipso imperatore opulentior[9] videretur.

CAP. III. 1. In Lusitanis, juxta fluvium Tagum,[m] vento equas fœtus concipere multi auctores prodidere. Quæ fabulæ ex equarum fœcunditate et gregum multitudine natæ sunt:[1] qui tanti in Gallæcia[2][n] et Lusitania,[o] ac tam pernices visuntur, ut non immerito vento ipso concepti videantur. 2. Gallæci autem Græcam sibi originem asserunt: siquidem post finem Trojani belli, Teucrum[p] morte Ajacis[q] fratris invisum patri Telamoni,[r] cum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atque ibi urbem nomine[3] antiquæ patriæ Salaminam[4] condidisse;[s] inde, accepta opinione paternæ mortis, patriam repetisse.[*] 3.

extremo sinu Hesperia Tethys lucidum attollet diem, Et ora damis blanda præbebunt lupi, Quam victus animum fœminæ mitem geram.'—8 Periz. *quo bell. primum cœperat, perseverarit.*—9 Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt. *etiam op.*

1 Magl. Leid. 2. Mss. Bong. ed. Ald. Junt. *quæ fabula....nata est.*—2 Vlitius ad Nemesian. v. 253. legit *in Callæcia.* Ald. Junt. *in Gallecia.* Bech. Med. *in Gallitia,* et paulo post *Callætiam* et *Callætiæ.* Oros. VI. 21. 'Cantabri et Astures Gallecise portio sunt:' ubi unus ex Flor. *Callatiæ.* Ib. 'Ulteriores Galleciæ partes.' Optimus Flor. *Calletiæ.*—3 Wopkens. ad II. 5. 9. legit *ex nom.*—4 Aliquot Mss. ed. Bech. Ald. Junt. *Salamina.* Vid. sup. ad II. 7. 7.—5 Bech.

NOTÆ

[m] *Tagum*] Fl. Hispaniæ celeberrimus, qui ortus in Castella Nova, non procul ab Arragonia, Toletum in Castella Nova, Ulyssiponem in Lusitania, præterlabitur, et Occiduo miscetur Oceano.

[n] *Gallæcia*] Pars est Hispaniæ maxima in occasum extenta: terminos habet, ex una parte Oceanum Atlanticum, ex alia Portugalliam, Asturias, et regnum Legionis.

[o] *Lusitania*] Quæ Durio fl. a Tarraconensi provincia, Ana fl. a Bætica, discreta erat id temporis; et ab Oceano ad Castellam Novam pertinebat.

[p] *Teucrum*] Qui, e bello Trojano rediens, ideo Salamine fuerat expulsus, quod Ajacis ab Ulysse insidiis circumventi mortem non ultus fuisset.

[q] *Ajacis*] Græcorum, uno excepto Achille, fortissimus fuit, qui in furorem versus, præ nimio dolore, quod Achillis arma non retulisset, se gladio transfodit.

[r] *Telamoni*] Æaci fil. erat, rex Salaminis, unus ex Argonautis, ab Hercule, quod primus Trojæ muros conscendisset, donatus Hesione, ex qua natus est Teucer.

[s] *Salaminam condidisse*] Coronia primum dicta est, ex Euseb. deinde Constantia, ex Steph. nunc Famagosta.

[*] A. M. 2875. Ant. Ch. 1177.

Sed cum ab Eurysace, Ajacis filio, accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appulsum, loca, ubi nunc est Carthago Nova,[t] occupasse; inde Gallæciam transisse,[u] et positis sedibus genti nomen dedisse. 4. Gallæciæ autem portio 'Amphilochi'[w] dicuntur. Regio cum æris ac plumbi uberrima, tum et minio,[5] quod etiam vicino flumini nomen dedit. 5. Auro[6] quoque ditissima, adeo ut etiam aratro[7] frequenter glebas aureas exscindant.[8] 6. In hujus gentis finibus sacer mons est, quem ferro violari nefas[9] habetur:[10] sed, si[11] quando fulgure terra proscissa[12] est, quæ[13] in his locis assidua res est, detectum aurum, velut Dei munus, colligere[14] permittitur.[e] 7. Fœminæ res domesticas agrorumque culturas administrant: ipsi armis et rapinis serviunt. 8. Præcipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro violentior: quippe temperamento ejus ferrum acrius redditur; nec ullum apud[15] eos telum probatur, quod non aut Bilbili fluvio[x] aut Chalybe[y] tingatur. 9. Unde etiam 'Chalybes' fluvii hujus finitimi appellati, ferroque ceteris[16] præstare dicuntur.

[e] *Sed si fulgur, cadens in terram, eam scindat, quod sæpe accidit, permittitur colligere aurum detectum, quasi esset Dei munus.*

Ven. Par. Ald. Junt. *tum min.*—6 Thuan. *auri.*—7 Periz. nescit *aratro.*—8 Magl. Leid. 3. 4. Reg. Coll. N. et C. C. ed. Rom. Ven. Par. *excidant.* Bech. *excindant.* Ald. Junt. et Mss. Thuan. Bodl. Periz. *excitent.* Med. 2. *exsuscitent.*—9 Periz. *ut nef.*—10 Leid. 3. *est.*—11 Leid. 1. 3. 4. *sed. q.*—12 Periz. *proscisa.*—13 Med. 2. Leid. 2. 3. 4. Magl. Thuan. Bodl. Periz. ed. Rom. *quod.*—14 Ald. Junt. *colligi*—15 Vorst. ad h. l. notat: 'Bong. maluit *ad;* credo, quod in quibusd. Mss. sic reperisset.' Bong. vero nullam variantis lect. mentionem h. l. fecit: atque omnes Mss. in vulgatam lect. conspirant. Bern. quoque in ed. A. 1631. exhibuit *apud:* verum in ejusd. ed. A. 1666. *apud* errore typogr. in *ad* transiit.—16 Med. 2. Leid. 2. 5. ed. Rom. *ceteros.*

NOTÆ

[t] *Carthago Nova*] Quæ in Hispania Tarraconensi ad oram maris.

[u] *Gallæciam transisse*] Propter littus urbem Hellenem construxit, ubi nunc *Pontevedra* visitur.

[w] *Amphilochi*] Urbem etiam condidit, quam de socii nomine dixit Amphilochiam; Romani vero Aquas Calidas: ad Minium fl. sita fuit, in Hispania Tarraconensi.

[x] *Bilbili fluvio*] Hispaniæ Tarraconensis fluvius, qui in Salonem influit, ferri temperaturæ aptissimus. Unde Martial. 'Videbis altam, Liciniane, Bilbilim equis Et armis nobilem.' Fuit etiam Bilbilis civitas ibi condita, qua Bilbilis fl. in Salonem labitur.

[y] *Chalybe*] Fl. etiam Hispaniæ, ferro temperando idoneus.

CAP. IV. 1. Saltus vero Tartesiorum,[1] [z] in quibus Titanas[a] bellum adversus Deos gessisse proditur, incoluere Cunetes;[b] quorum rex vetustissimus Gargoris mellis colligendi usum primus invenit. 2. Huic cum ex filiæ stupro nepos provenisset, pudore flagitii, variis generibus[2] extingui parvulum voluit: sed, per omnes casus fortuna quadam servatus, ad postremum ad regnum tot periculorum miseratione[3] pervenit. 3. Primum omnium cum eum exponi jussisset, et post dies ad corpus expositi requirendum misisset, inventus est vario ferarum lacte nutritus. 4. Deinde relatum domum, tramite[4] angusto, per quem armenta commeare consueverant, projici jubet;[f] crudelis prorsus, qui proculcari nepotem, quam simplici morte interfici maluit. 5. Ibi quoque cum inviolatus esset, nec alimentis egeret, canibus primo jejunis et multorum dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus objecit.[5] 6. Itaque, cum non solum non noceretur,[6] verum etiam quarundam uberi-

f *Postquam domum relatus est, jubet eum projici in tramite angusto, per quem armenta solebant transire.*

1 Ms. Bong. duo Leid. Bodl. Periz. ed. Rom. *Tarcessiorum.* Bech. *Tarthesiorum.* Coll. N. ed. Ald. Junt. *Tartessiorum.* Ταρτήσσιοι etiam dicuntur Herod. I. 163. et Nic. Damasceno in Excerptis Constant. Porphyr. p. 514.—2 Ita L. Sen. Ep. 77. 'Multa millia hominum et animalium animam variis generibus emittunt.' Ald. Junt. Leid. 4. Ms. Bong. *v. gen. mortis.* Saxo II. p. 22. 39. 'Ut variis periculorum generibus implicaret.' —3 Ald. Junt. *admiratione.* Schef. malebat *iteratione*, idemque etiam visum fuit Pontano in Syll. Epist. ab A. Matthæo publicata, Ep. 53.—4 Leid. 2. 5. Bodl. ed. Rom. *in tr.* Vincent. II. 53. 'Postmodum hunc domi relatum in callem angustum projici jubet.'—5 Thuan. *objici jussit.*—6 Ita Vitruv. I. 7. 'Ita spissis compactionibus solidatæ, neque ab tempestatibus neque ab ignis vehementia nocentur:' et II. 9. p. 35. 'Larix ab carie aut a tinea non noce-

NOTÆ

z *Tartesiorum*] Cœlo salubri, maximaque aëris temperie eos frui testatur Cic. unde longævi dicti sunt ex Strab. populi Hispaniæ Bæticæ, secundum maris littus, ad Fretum Gaditanum.

a *Titanas*] Filios Titanis, qui Saturni frater natu major, ad quem licet regnum pertineret, illud tamen Saturno, cui mater Vesta sororque paulo plus favebant, ea lege cessit, ne quam sobolem masculam Saturnus educaret: quare, cum audiisset servatum Opis dolo Jovem cum fratribus, bellum Saturno indixit, eumque tamdiu detinuit in carcere, donec eum liberavit Jupiter, victis Titanibus.

b *Cun.* [*Curetes*] *Cinetes* melius dixeris; Curetes enim fuerunt populi Cretæ et Ætoliæ: Cures vero fuit urbs Sabinorum, Numæ Pompilii patria.

bus aleretur, ad ultimum in Oceanum abjici[7] jussit. 7. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes æstus, ac reciprocantes undas, velut nave, non fluctu veheretur, leni salo in littore exponitur:[g] 8. nec multo post cerva affuit, quæ ubera parvulo offerret. Inde denique[8] conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit; interque cervorum greges diu montes saltusque haud inferior velocitate peragravit. 9. Ad postremum, laqueo captus, regi dono datus est. Tunc et lineamentorum similitudine, et notis corporis, quæ inustæ parvulo fuerant, nepos agnitus.[9] 10. Admiratione deinde tot casuum periculorumque, ab eodem successor regni destinatur. 11. Nomen illi impositum Habidis; qui, ut regnum accepit, tantæ magnitudinis fuit, ut non frustra Deorum majestate tot[10] periculis ereptus videretur: quippe[11] barbarum populum legibus junxit;[12] et boves primus aratro domari,[13] frumentaque sulco quærere[14] docuit; et ex agresti cibo mitiora[15] vesci, odio eorum, quæ ipse passus fuerat, homines coëgit.[h] 12. Hujus casus fabulosi viderentur, nisi et Romanorum conditores lupa nutriti, et Cyrus rex Persarum cane alitus proderetur. 13. Ab hoc et ministeria servilia populo interdicta, et plebs in septem urbes divisa. 14. Mortuo Habide, regnum

[g] *Tum apparuit manifeste quod illum Dii defenderent. Nam, quasi veheretur non fluctu sed nave, inter æstus furentes et undam agitatam, exponitur in molli salo littoris.*

[h] *Docuit colligere frumenta terram colendo; et, odio habens ea quæ passus fuerat, coëgit homines manducare cibos mitiores, non agrestes, ut solebant.*

tur.' Solin. 1. p. 6. f. ed. Salm. 'Ea propter capital est, si pars alterutra noceatur.' Saxo XI. p. 205. f. 'Sed neque Haraldus dentium belluarum acumine noceri poterat.' *Nocere* etiam cum quarto casu construitur.' Latinus Interp. Psalm. XXXIV. 1. 'Judica, Domine, nocentes me.' Tabula marmorea Romæ in colle Quirinali ap. Ferret. Mus. lapid. II. 29. NIL. TE. DANNA. NOCENT. Vid. Gudium ap. Phædr. IV. Fab. 8. Magl. Ald. Junt. *necaretur.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. *nocerent.*—7 Bodl. *projici.*—8 Magl. *quoque.*—9 Ald. Junt. *Tunc ad l. similitudinem ex notis c. . . nepos est agn.*—10 *Tot* abest Bech. Ven. Flor. Par. Ald. Junt.—11 Magl. tres Leid. Periz. Coll. N. ed. Rom. *q. et.*—12 Magl. Leid. 4. *vinxit.*—13 Ortwin. malebat *domare.*—14 Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *serere.* At *sulcis quærere* etiam dixit Virgil. I. G. 133. 'Ut varias usus meditando extunderet artes Paulatim, et sulcis frumenti quæreret herbam.'—15 Rom. *mitioribus.* Bech. Ven. Flor. Med. Par. *melioribus.* Ald. Junt. *mitiore*, quomodo ex conj. legit Avus IV. Obs. 20. ubi 'ex agresti cibo' interpretatur, omisso et fastidito agresti

per multa sæcula a[16] successoribus ejus retentum est.[17] In alia parte Hispaniæ, et[18] quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem[c] fuit.† In hac tanta pabuli lætitia est, ut, nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur.[i] 15. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur, tantæ famæ fuere, ut Herculem ex Asia[d] prædæ magnitudine illexerint. 16. Porro Geryonem ipsum non triplicis naturæ,[e] ut fabulis proditur, fuisse ferunt, sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, ut uno animo[19] omnes regi viderentur: nec bellum Herculi sua sponte intulisse; sed, cum armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetisse.

CAP. V. 1. Post regna[1] deinde Hispaniæ, primi Carthaginienses imperium provinciæ occupavere. 2. Nam,

[i] *In hac parte tanta copia est pabuli, ut pecora pereant nimia pinguedine, nisi caveatur ne nimium saginentur, ea removendo interdum a pabulo.*

cibo. Vid. sup. I. 6. 5.—16 Leid. 1. *sec. dite a.* 3. *sec. rite a.* Coll. C. C. *sec. rite sub.*—17 Id. Ms. Leid. 2. 3. 4. Periz. nesciunt *est.*—18 Leid. 2. omittit *et.*—19 Leid. 2. 5. Bodl. *una anima.*

1 [Vid. Not. Var.] Jensius adnotarat: '*Regnum* est hic, administratio regni. Sensus est: Posteaquam administratio et summa rerum fuit penes ipsos Hispanos. Opposita sunt 'habere regnum' et 'esse provinciam.' X. 3. 7. 'Vitam pariter cum Persarum regno finivit:' et XLII. 5. 9. 'Hic actis

NOTÆ

[c] *Penes Geryonem*] Non eod. quo Habis tempore, sed multo ante, regnavit Geryon.

† A. M. 2832. Ant. Ch. 1120.

[d] *Ut Herculem ex Asia*] Geryonis historia multis infecta fabulis explicari commode sic poterit. Cum in Hispaniam Geryon appulisset, primum incolas ingenio rudes, et per agros, ferarum more, dissipatos legibus devinxit; tum omnium primus hac in regione occupavit tyrannidem. Florebat id temporis maxime Osiris, primus rex Ægypti, ex Diod. qui Dionysius Ægyptius dictus est. Ille, domito terrarum orbe, venit in Hispaniam, prælioque cum Geryone commisso ad fretum Gaditanum, Geryonem occidit. Deinde Geryonis filii aucti opibus, per Typhonem Osiris fratrem, corruptum muneribus, Osirim occidi curarunt: quare Orus, et ipse Hercules Libyus nuncupatus, cædem paternam morte Typhonis ultus, peragrato terrarum orbe, in Geryones movit; qui cum se locis munitis tenerent, Orus, ut innoxio sanguini parceretur, cum singulis separatim congressus, omnes occidit.

[e] *Non triplicis naturæ*] Vult Servius Geryonem dictum trimembrem, quia tribus præfuit insulis, quæ Hispaniæ adjacent; Balearicis Majori Minorique, et Ebusæ.

cum Gaditani[2] [f] a Tyro, unde et Carthaginiensibus[3] origo est, sacra Herculis, per quietem jussi, in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, invidentibus incrementis novæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginienses misere.[A] 3. Ibi[4] felici expeditione et Gaditanos ab injuria vindicaverunt,[g] et majorem partem provinciæ imperio suo adjecerunt. 4. Postea quoque hortantibus primæ expeditionis auspiciis, Hamilcarem[h] imperatorem cum magna manu[5] ad occupandam provinciam misere: qui, magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius sequitur,[i] in insidias deductus, occiditur. 5. In hujus locum gener ipsius Hasdrubal mittitur; qui[6] et ipse a servo[k] Hispani cujusdam, ulciscente domini injustam

[A] *Dum finitimi Hispaniæ populi conantur impedire incrementa novæ urbis, et ideo bellum gerunt in Gaditanos, Carthaginienses miserunt auxilium consanguineis.*

---

in regno quindecim annis decessit.''—2 Periz. Ms. Bong. *Gadetani*, et §. 3. *Gadetanos.*—3 Magl. ed. Bech. Ven. Flor. Med. Par. Ald. Junt. *Carthaginiensium.*—4 Leid. 1. 3. *Sic.*—5 Leid. 1. 4. *cum manu m.* 2. et Bodl. *cum majore m.*—6 *Qui* Flor. Ald. Junt. omittunt.—7 Magl. Leid. 2. *Sed maj.* 4. et Periz.

NOTÆ

[f] *Gaditani*] Paulo post Carthaginem conditam, Phœnices, qui jam sæpius mercium causa in Hispaniam venerant, insulam Gades occuparunt: quo vero facilius in continentem ipsis transmittere liceret, admonitos se finxerunt in somniis, ut Herculis sacra transferrent in Hispaniam: quare, condendi templi obtenta facultate, oppidulum, ubi nunc *Medina Sidonia* cernitur, construxerunt: quo cum ingens hominum multitudo allecta cærimoniarum apparatu commigraret, ad urbis magnitudinem excrevit. Ita Strab.

[g] *Vindicaverunt*] Jam Balearicas insulas et Ebusam Maherbal eorum imperator subegerat.

[h] *Hamilcarem*] Cujus virtute finis bello Libyco impositus, sæpiusque cum Romanis feliciter dimicatum est: cognomen illi Barca fuit.

[i] *Inconsultius sequitur*] Alii aliter ejus mortem referunt. In media hostium acie fortiter dimicans occubuit, ex Oros. dum Helicem urbem obsidet. Ab Orissone rege, qui suppetias illi ferre simulabat, in fugam versus periit in flumine, ex Diod. Equis ob currus facibus plenos perterrefactis, in pugna cecidit, ex Zonar.

[k] *A servo*] Multis rebus præclare gestis, a Gallo quodam in hospitio noctu necatus est, ut habent Polyb. et Liv. Alii tamen ab Hispano occisum volunt, qui, domini mortem ulturus, Asdrubalem sacris operantem ad aras obtruncavit: comprehensus deinde haud alio, quam si evasisset, vultu fuit: tormentis quoque dum laceraretur, eo fuit oris ha-

necem, interfectus est. 6. Major[7] utroque[l] Hannibal imperator, Hamilcaris filius, succedit. Siquidem, utriusque res gestas supergressus, universam Hispaniam domuit: inde, Romanis illato bello, Italiam per annos sexdecim variis cladibus[m] fatigavit: 7. cum interea Romani, missis in Hispaniam[8] Scipionibus,[n] primo Pœnos provincia expulerunt; postea cum ipsis Hispanis gravia bella gesserunt. 8. Nec prius, perdomita provincia,[9] jugum Hispani accipere[10] potuerunt, quam Cæsar Augustus,[o] perdomito Orbe, victricia[11] ad eos arma transtulit, populumque barbarum ac ferum, legibus ad cultiorem vitæ usum traductum, in formam provinciæ redegit.

Coll. N. *Et Maj.* Rom. *Sed huic maj.*—8 Leid. 1. 3. *miss. Hisp.*—9 Leid. 2. 5. Bodl. Periz. ed. Bech. Flor. Med. Ald. Junt. *perdomitæ provinciæ;* eædemque edd. cum Bongarsiana, Ms. Bodl. Periz. *Hispaniæ.*—10 Ita xi. 14. 7. 'Patienterque Persæ, post imperium tot annorum, jugum servitutis acceperint.' Liv. xxxviii. 31. 'Si semel primis imperiis obediendo jugum accepissent:' et xl. 49. 'Populique alii voluntate, alii metu jugum acciperent.' Leid. 4. Periz. Bodl. ed. Rom. *capere.*—11 Coll. N. et C. C. Leid. 3. *victoriæ.* 4. *victoria.* Melius Magl. *victor victricia.*

NOTÆ

bitu, ut ridentis speciem præberet, Ita Liv.

[l] *Major utroque*] Subacta intra fl. Iberum Hispania tota, et capta Sagunto amica Romanorum civitate, bello Punico secundo initium dedit.

[m] *Variis cladibus*] Consules plurimos vicit, P. Cornelium ad Ticinum, Sempronium ad Trebiam, C. Flaminium ad Thrasymenum lacum, ad Cannas denique Terentium Varronem et Paulum, donec Fab. Maximus cunctando rem, utcunque, restituit.

[n] *Scipionibus*] Cneio et Publio, quos duo belli fulmina vocant auctores, a quibus ad Illiturgum Asdrubal, Mago, et Hamilcar victi, cæsaque uno die Carthaginiensium 60. M. deinde Hanno ad Incibile superatus, iterum Mago et Asdrubal, primum ad Illiturgum, tum ad Mundam, denique ad Auringem, fugati: sed tandem Publ. Scipio a Magone, Asdrubale, et Masinissa ad Incibile victus et occisus est; et paulo post Cneius, audita fratris morte, et ipse victus, in prælio cecidit. At Publ. Corn. Scipio, Cneii fil. capta Nova Carthagine, et Asdrubale devicto, in Africam, Hispania subacta, bellum transportavit.

[o] *Cæsar Augustus*] De bello ab Aug. Cæsare in Hispania gesto supr. meminimus.

PROLOGI

HISTORIARUM PHILIPPICARUM

POMPEII TROGI,

CUM NOTIS

JACOBI BONGARSII, FRANCISCI MODII,
JOANNIS FREINSHEMII, ISAACI VOSSII,
JOANNIS VORSTII,

QUIBUS ACCEDUNT

EMENDATIONES REV. ABBATIS DE LONGUERUE E MSS.
CODICIBUS DEPROMTÆ.

Ex Editione A. Gronovii, Lugd. Bat. 1760.

FRANCISCO ROSÆO AMBIANO

JACOBUS BONGARSIUS

S. P. D.

Recte judicas, Francisce, eum 'Qui mores hominum multorum vidit, et urbes,' ad judicandum sapientiorem, et ad agendum paratiorem fore. Vidisse autem non is solum putandus est, qui, oculatus testis, regiones longinquas et ultimas peragravit; sed et is, qui et mores hominum, et regionum situs, et rerumpublicarum conversiones animo tenet. Sedentibus nobis, id præstant historicorum libri. 'Unde enim,' ut est apud M. Tullium, 'facilius quam ex annalium monumentis, aut bellicæ res, aut omnis reipublicæ disciplina cognoscitur?' Itaque, dum tu Italiæ, discendi et cognoscendi causa, inhæres; et doctorum qui illic sunt hominum doctis colloquiis frueris; ego historicos Græcos et Latinos magnam partem percucurri. Hi mihi Justinum emendanti, et quamplurimis locis cæcutienti, facem prætulerunt. Reliqui erant in Pompeii historias Prologi, Latine, arbitror, nunquam editi: e quibus stercoris plus exhausi, quam olim ex Augiæ cloacis Hercules ipse. Sed ita contaminata erant omnia, et fœde conspurcata, ut ceteris historicis, tanquam auxiliaribus copiis, inter medios hostes destitutus, coactus tandem sim, victus, manum dare. Tu nobis isthic alterum Herculem quærito. Eos interim tibi, amicissime Francisce, amicitiæ nostræ testificandæ lub. mer. do dico. Gozio et Puchotio multam a me salutem. Vale.

PROLOGI†

HISTORIARUM PHILIPPICARUM

POMPEII TROGI.

PROLOGUS LIB. I.

PRIMO volumine continentur hæc. Imperium[1] Assyriorum a Nino rege usque ad Sardanapalum:[a 2] post quem transla-

1 Priores quatuor voces nescit Perizonianus. Coll. N. *Pr. v. continetur imp.* —2 Sic Thuan. Periz. Reliqui Mss. vulgatum tuentur. Ap. Just. quoque I.

NOTÆ

† *Prologi*] Librorum Trogi περιοχὰς edere, non erat animi mei sententia: tam crebra, tam fœda erant in iis vulnera, novæ cicatrici ut locus non esset; et mihi desperata eorum videretur salus. Tandem et amicorum auctoritate compulsus, et meo etiam judicio persuasus, sententiam mutavi. Itaque vitam illis dedisse, hoc tempore satis sit: nam integram valetudinem aliis deberi, facile patiar. Attamen, ne prorsus eorum curam viderer omisisse, periculum faciundum duxi, an et conjecturis nostris sanari quædam possent: sagaciores in ceteris εὐστοχίαν suam exerceant. Namque a libris an sperandum aliquid sit, nescio: hoc scio septem Mss. codices, in difficillimis et contaminatissimis locis, quasi conspiratione quadam, consentire, aut lectionum monstris certare. Vid. Italicam interpretationem, olim editam, quæ ne uno quidem loco a librorum nostrorum scriptura discedit. Cuicuimodi sunt, Justini Abbreviatoris negligentiam detegunt, et Historiarum Trogi seriem ostendunt. Auctoris nomen in libris nullum est. Nam quod in duobus legitur, *In Trogi sequitur Justini epitoma libros*, non arbitror huc spectare, sed ad majus opus, id est, vulgatam Justini Epitomam. Quisquis est, non in Justinum, sed in Trogum argumenta scripsit, ut in Livium Florus. Nam in his quædam sunt non pauca, quæ in Justino frustra quæras; ut non immerito integrum Trogi ipsius opus Historia desideret. Sunt autem 'Prologi' ὑποθετικοὶ, singulorum librorum argumenta continentes. *Bongars.* Præclarum est quod, cum ipsis Historiis Philippicis Trogi Pompeii, quarum Justinus Epitomas fecit, frui non liceat, antiquos tamen earum Prolo-

tum est per Arbacen[b] ad Medos, usque ad ultimum regem Astyagen. Is a nepote suo Cyro[3] pulsus regno:[c] et Persæ regno potiti. Ut Crœso, Lydiæ regi, bellum intulit Cyrus; victumque cepit. Hic in excessu[d] dicti[4] Æolicarum et

2. 1. Leid. 2. 4. 5. dant *Sardanapallus*, et paulo post *Sardanapallo;* atque ap. Oros. I. 19. tres Mss. Flor. *Sardanapallus*. Add. Animadv. Scaligeri ad Eusebii Chronol. p. 64. init.—3 *Cyro* exulat a Coll. N.—4 Periz. *Sc. res.*—

NOTÆ

gos seu summaria habemus. Ex his enim non tantum ipsarum Epitomarum Justini emendationes quædam fieri possunt, sed et apparet fere, quænam illa sint, quæ Justinus in Epitomis suis, ut ipse in præfatione fatetur, omisit. Sed sunt in Prologis istis quam plurima menda. Quorum tamen non pauca a Bongarsio et aliis indicata, satisque manifesta, sustulimus; atque ita, ut prologi ipsi paulo minus asperi sint lectu, quam antea, effecimus. *Vor.* Hi, qui dicuntur 'Prologi,' nihil aliud sunt quam breves periochæ Trogi Pompeii. Illos autem describi curavi, itidem ut a Bongarsio olim editi fuere; Modii non addidi, qui corrupti sunt et pæne deperditi. Quid igitur, inquies, quid illos describere attinebat? Id eo consilio factum a me est, ut intelligeres, Lector, quæ res a Justino, dum Trogi Pompeii Historias in compendium mittit, prætermissæ fuerint. Isthuc autem nomen, 'Prologi,' scis, in hac significatione, Barbarum esse? Ex quo et illud intelligere potes, eorum Auctorem, quicumque ille fuerit, eruditis illis temporibus non vixisse, queis honesta Latinitas vigebat. Utcumque sit, Trogum ipsum Pompeium legerat, unde ad nos aliqua certe utilitas pervenire potest. Cum autem dicit, 'in excessu,' (quod tam sæpe in illis Prologis reperies,) vult dicere, per digressionem; unde suspicor, horum Prologorum scriptorem hominem Græculum fuisse; quippe ita Græce diceres, ἐν παρεκβάσει, vel διὰ παρεκβάσεως. Dein et illud ipsum nomen, 'Prologi,' id quoque videtur probare; sic enim Græcobarbari loquerentur. *Fab.*

[a] *Sardanapallum*] Notavi ad Just. I. 3. 1. hunc Diodoro esse tricesimum a Nino. Hunc Diodori locum transcripsit Georgius Monachus, cujus Chronicum, opus Græce conscriptum, ex bibliotheca reginæ matris usus sum, beneficio Fr. Pithœi, viri et humanitate et doctrina præstantissimi. Is Diodori locum ita refert: Σαρδανάπαλος δὲ τριακοστὸς μὲν καὶ πέμπτος ὢν ἀπὸ Νίνου, &c. Idem, ubi ap. Diod. legitur, Assyrios regnasse ἐπὶ γενεὰς τριάκοντα, habet ἐπὶ γενεὰς με. Emendo λε. Et paulo post, Τευτάμου γὰρ βασιλεύοντος τῆς Ἀσίας, ὃς ἦν εἰκοστὸς ἀπὸ Νινύου, &c. Georgius legit, Ταυτάνου γὰρ βασιλεύοντος τῆς Ἀσίας, ὃς ἦν κστ ἀπὸ Νινύου, &c. Sed hæc præter institutum. *Bongars.* Emenda, *Sardanapalum.* Sic habet cod. Maximianus sive Marchionis de Maximis Romani. *Longuerue.*

[b] *Arbacen*] Meminit huj. historiæ præter alios etiam J. Tzetza Chil. III. Hist. 95. ubi tamen Ἀρσάκης corrupte legitur pro Ἀρβάκης. *Freinshem.* Rectius hoc quam quod in ipso Justino est *Arbactus.* Vor.

[c] *Regno*] Modius *regno est.* Fr.

[d] *Excessu*] Sæpius hæc vox his in Prologis obvia fit: et notat excursum, digressionem, s. verbo Thucydidis I. 16. 5. ἐκβολὴν τοῦ λόγου. *Id.*

Ionicarum urbium situs; originesque Lydorum, et in Italia Tuscorum. Post Cyrum filius Cambyses Ægyptum domuit. Repetitæ Ægypti origines urbium. Extincto Cambyse, Darius, occisis Magis, regnum Persicum accepit; captaque Babylone, bella Scythica molitus est.

PROLOGUS LIB. II.

Secundo volumine continentur hæc. Scythiæ[4] et Ponti situs; originesque Scythiæ[f] usque ad bellum, quo est inde pulsus Darius: qui post hanc fugam Græciæ bellum intulit per Datin et Tisafernen,[5] [g] quod soli Athenienses sustinuere.[6] [h] Hinc[7] origines Athenarum repetitæ, et reges usque ad Pisistrati tyrannidem, qua extincta,[i] Marathone vicere[k]

5 Similis error est ap. Ampel. 15. 'Miltiades dux, qui octuaginta millia militum Persarum Darii regis, præfectis Date et Tisapherne, in saltu Marathonio superavit.' Scribe *Date et Artapherne*.—6 *Sustinuere* pro *tenuere* legend. conjecerat Freinsh. qui postea etiam illud reperit in Ms. Regio, cui accedunt quinque alii et codex, quo usus fuit Italus Interpres, qui hunc l. ita vertit: *laquale guerra sostennono solamente gli Atheniesi*. *Sustinere bellum* quoque dixit Just. II. 15. 9. 'Permunitas Athenas esse, et posse jam illatum bellum non armis tantum, sed etiam muris sustinere:' et xxx. 4. 7. 'Tantoque fortius hoc bellum sustinendum.' Tac. XIII. A. 6. 'Cum octavo decimo ætatis anno Cn. Pompeius, nono decimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuerint.'—7 Vulg. *Hic*. Leid. 3. Periz. *Hinc*, ut Prol. v. 'Hinc repetitum in excessu,'

NOTÆ

[e] *In excessu dicti*] H. e. per digressionem, excedendo sc. s. recedendo a re proposita: quæ phrasis in singulis fere Prologis reperitur. *Long*.

[f] *Origines Scythiæ*] Emenda, *res Scythiæ*, ut habent codd. omnes Romani. *Long*.

[g] *Et Tisafernen*] Ex Herod. et Probo in Vita Miltiadis, leg. *Artaphernen*. Bongars. Leg. *Artaphernem*. Is enim, non autem *Tissaphernes*, dux fuit exercitus Darii contra Græcos s. Athenienses, ut testantur Herod. Paus. in Att. Nepos in Vit. Milt. Cod. 1. Vat. habet *Tipharnem*, sed restituend. *Artaphernem*. Long.

[h] *Athenienses tenuere*] Quæ phrasis sit, *tenere bellum*, nondum compertum est mihi: malim *sustinuere*, repetita ex priori voce syllaba, quam propter similitudinem absorpserant. Et sic diserte in Ms. Regio, *sustinuere*. Freinshem. Bong. in uno cod. Ms. reperit *sustinuere*. Atque ita sine dubio legend. *Vor*. Leg. *sustinuere*: et sic habent duo Vaticani et cod. Maximianus. *Long*.

[i] *Tyrannidem, qua extincta, &c.*] Conjectura legend. auguro *qua extincta, ad Marathonem vic. Pers.* aut propius veterem scripturam *tyrannidem extinctam. Qua ratione vic. Pers.* Bongars. Probo conjecturam posteriorem ingeniosissimi et doctissimi Bongarsii. Enim etiam Longobardica littera scriptus Justinus, qui Fuldæ asservatur, cuique hæ periochæ præpositæ sunt, habet *ad Pisistrati tyran-*

Persas.[8] Ut, mortuo Dario, filius ejus Xerxes bellum Græciæ intulit: ac repetitæ origines Thessaliæ: expulsoque Græcia Xerxe, bellum ab Atheniensibus translatum in Asiam usque ad Xerxis interitum.

PROLOGUS LIB. III.

Tertio volumine continentur hæc. Ut, mortuo Xerxe, filius Artaxerxes, ultus[9] interfectorem[l] patris Artabanum,[m] bellum cum defectore Ægypti habuit: primoque dux ejus Achæmenes[1 n] victus est; iterum per Agabazum Ægypto

&c.—8 Periz. *quam extinctam* (ita etiam Leid. 1. 2. 3.) *Marathone vic. Persam.* Leid. 2. *vicerunt*.—9 Tres Leid. Cant. Coll. C. C. *pulsus*. Periz. *ultus*, quam scripturam conjectura assecutus fuit Modius. Just. III. 1. 8. 'Itaque cum inter ceteros et ipse Artabanus armatus assisteret, rex [Artaxerxes] simulat se breviorem loricam habere: jubet Artabanum secum commutare: exuentem se ac nudatum gladio trajicit.' *Ultus interfectorem*, i. e. ultus se de interfectore, ut ap. Just. III. 7. 4. 'Cum ulcisci hostem sine periculo possent.'—1 Periz. *Achamenes* pro *Achæmenes*, quomodo ex Diod. hoc nomen restituit Bongarsius. Ἀχαιμενίδης appellatur a Ctesia Pers. 32. ubi ait: *Ἀφίσταται Αἴγυπτος, Ἰνάρου Λιβύου ἀνδρὸς καὶ ἑτέρου Αἰγυπτίου τὴν ἀπόστασιν μελετησάντων. καὶ εὐτρεπίζεται τὰ πρὸς πόλεμον. πέμπουσι καὶ Ἀθηναῖοι, αἰτησαμένου αὐτοῦ, τεσσαράκοντα νῆας, καὶ μελετᾷ αὐτὸς Ἀρτοξέρξης ἐκστρατεῦσαι, καί, τῶν φίλων οὐ συμβουλευόντων, πέμπει Ἀχαιμενίδην τὸν ἀδελφὸν, τεσσαράκοντα μὲν μυριάδας ἐπαγόμενον*

NOTÆ

nidem, qua extincta radione vincere Persas. Mod. Modius posteriorem Bongarsii conjecturam probat: mihi prior potior videtur. *Fr.*

[k] *Ratione vicere*] Emenda, *Marathone vicere Persas.* Quod vel pueris notissimum est. *Long.*

[l] *Pulso interfectore*] Lege *interfecto interfectore.* Prior vox, ob affinitatem sequentis ab exscriptore omissa, peperit falsam lectionem, et historiæ contrariam. *Bongars.* 'Lege,' inquit vir doctus, cui hi Prologi vitam debent, '*interfecto interfectore.* Prior vox, ob affinitatem sequentis ab exscriptore omissa, peperit falsam lectionem, et historiæ contrariam.' Sic, inquam, ille de h. l. censet, cum in suis Mss. legi deprehendisset *pulso interfectore patris Artabano.* Ceterum ego, qui in membranis Fuld. disertim perscriptum viderem *pulsus interfectorem patris Artabanum*, non dubitavi ex eo facere *ultus interfectorem patris Artabanum.* Sic enim etiam Just. de hac re ait: 'Atque ita egregius adolescens et cædem patris, et se ab insidiis Artabani vindicavit.' Virg. 'Ulta virum pœnas inimico a fratre recepi.' *Mod.* Modii Mss. Fuld. *pulsus interfectorem patris Artabanum:* ex quo ille: *ultus interfectorem, &c.* Vere, ut puto: nam 'ulcisci hostem' etiam dicimus. Vid. Ind. Just. *Fr.*

[m] *Artabano*] Post hanc vocem addit Cod. alter Colbert. *interfecto:* neque abs re: non enim pulsus solum, sed interfectus fuit ab Artaxerxe Artabanus. Leg. itaque *pulso interfectore patris Artabano, et interfecto.* Long.

[n] *Primoque dux ejus Acchæmenes*]

recepta.[2] [o] Ut, Græcis cum rege pacificatis, bella inter ipsos orta sunt.[3] Inde repetitæ Peloponnensium origines: [p] ut ab Herculis posteris Dorico populo [q] sit occupata. Deinde bella Argolica et Messeniaca: [r] coalitique [s] Sicyone et Corinthi [4] [t] tyranni. Bellum Crissæum; [5] [u] et quod

στράτευμα πεζικὸν, νῆας δὲ π'. Συμβάλλει πόλεμον Ἴναρος πρὸς Ἀχαιμενίδην. καὶ νικῶσιν Αἰγύπτιοι, καὶ βάλλεται Ἀχαιμενίδης ὑπὸ Ἰνάρου, καὶ θνήσκει· καὶ ἀποπέμπεται ὁ νεκρὸς αὐτοῦ εἰς Ἀρτοξέρξην.—2 Leid. 2. *Ægyptum receptam.* 4. *Ægyptos recepta.*—3 Leid. 1. 3. 4. ed. Bong. *sint.*—4 Leid. 2. *Messiania, coalitique Sichromæ et Corintho.* 3. *Messianiana, coalitique Sicyoniæ et Corinthio.* Periz. *Messanico alitique Sicrone et Corinthio.* Freinsh. legit *Messeniaca* vel *Messenica*; et *Sicyone* e Mss. Romanis Longueruæus. Bong. cujus conjecturam recepit editor Oxon. malebat *Sicyoniæ et Corinthi.*—5 Ed. Oxon. *Crisseum.* *Crissæum*

NOTÆ

Diodoro Ἀχαιμένης: et pro *Agabazum* leg. *Megabazum; Μεγάβαζος* Diodoro XI. *Bong.*

[o] *Primoque dux ejus Acthamenes victus est: iterum per Agabazum Ægypto recepta*] Nostræ membranæ *primo duæ dux ejus Acthamenes victus est, iterum per Agapaxum Ægyptus recepta.* Monstrose plane, fateor; sed ex quo stercore fortasse aliquando aliquis aurum eruet. *Mod.* Modii Mss. *primo duæ, &c.* Sed Bongarsii opera satis restitutus videtur hic locus. *Freinsh.* Leg. ex Herod. Ctes. et Diod. *Achæmenes. Achamenes* dux Xerxis. Cod. 1. Vat. habet *Achamenes.* *Long.*

Per Agabazum] Scrib. *Megabazum* vel *Megabyzum* ex Herod. et Diod. licet in nullo Codice littera prima compareat. *Idem.* Μεγάβυζος Ctesiæ Pers. 33. dicitur.

[p] *Peloponnensium origines*] Codicum licet auxilio destitutus ita lego: *Peloponnesi origines,* non *Peloponnensium.* Etenim voces istæ 'sit occupata' ad singulare fœmininum, Peloponnesum sc. necessario referuntur. *Long.*

[q] *Dorico populo*] Cod. unus Colbert. habet *pro Dorico populo,* et recte quidem. *Id.*

[r] *Messiania*] Intelligit bella contra Messenios: de quibus Just. III. 4. Videtur igitur legend. *Messeniaca,* aut *Messenica*: quo indice quartum suum librum insignivit Pausanias. *Freinsh.* *Messeniaca* legend. conjecit Bong. cum in Mss. legeretur *Messiania.* Vorst. Leg. *Messeniaca.* Long.

[s] *Coalitique*] 'Coalescere' hic idem significat quod, convalescere: videturque in usu fuisse Trogo, et propterea etiam adserenda aut relinquenda Justino III. 4. 1. XVIII. 4. 1. XXXVI. 2. 16. Hoc sensu Liv. I. 8. 1. *Fr.*

Coaliti] I. e. convaluere, potentes facti sunt. Videturque Berneccero 'coalescere' in usu fuisse Trogo; ac propterea asserendum ac relinquendum etiam aliquibus locis Justino. *Vor.*

[t] *Coalitique Sicionie et Corinthio*] Emenda ex codd. Romanis, *alitique Sicyone et Corinthi tyranni;* i. e. ut creverint et alti evaserint. De iis, qui rerum potiti erant Corinthi et Sicyone, egerat hoc libro Trogus. Verum de istis omnibus nihil habet Justinus. *Long.*

Sicroniæ et Corinthio] Leg. *Sicyoniæ et Corinthi tyranni,* de quorum regno Euseb. in Chronico, et Paus. Corinth. *Bellum* autem *Criseum* mihi neque lectum, neque auditum est; suspicor legend. *Thyreum,* de quo Herod. I. 82. et Euseb. Chron. *Bongars.* Historiam vid. etiam ap. Diod.

Athenienses primo cum Bœotiis,[6] dein cum Peloponnesiis[7] gesserunt.[w]

PROLOGUS LIB. IV.†

Quarto volumine continentur res[8] Siculæ, ab ultima origine usque ad deletam Syracusis Atheniensium classem.

PROLOGUS LIB. V.

Quinto volumine continentur hæc. Bellum inter Athenienses et Lacedæmonios, quod Deceleicum vocatur,[9] usque ad captas Athenas. Ut expulsi sunt[1] Athenis triginta tyranni. Bellum, quod Lacedæmonii in Asia cum Artaxerxe gesserunt, propter Cyrum[2][x] initum.[3] Hinc repetitum in

legend. monuit Rutgers. a Freinsh. laudatus. Add. Animadvers. illustris Scaligeri ad Euseb. Chron. p. 92.—6 Leid. 3. *Boetiis.*—7 Leid. 4. a sec. m. *Peloponnesibus.* Cant. Coll. C. C. *Peloponensibus.* Scrib. *Peloponnensibus:* ut paulo ante 'Peloponnensium origines.' Just. III. 6. 5. 'Qui [Lacedæmonii], cum Messeniorum bello occupati essent, Peloponnenses immisere, qui bellum Atheniensibus facerent.' XIII. 5. 10. 'Qui Peloponnenses in societatem armorum solicitaret.' Add. notam ad Just. XXVI. 1. 2.—8 Periz. *cont. hæc. Res.* —9 *Q. D. v.* nescit interp. Italus. Periz. *vocant.*—1 Periz. *sint.*—2 Bong. restituit *Cyrum.*—3 Periz. *Cyricum adjutum.*—4 Leid. 1. 4. *in Asiam.* 3. *in*

NOTÆ

XV. 70. et XIV. 87. *Fr.*

[u] *Criseum*] Vid. notam præc. Rutgers. Var. v. 7. *Crissæum* legend. affirmat. Crissæus Sinus Straboni idem est qui Corinthiacus. Bellum autem, occasione Corinthiæ tyrannidis, 'Corinthiacum' appellatum, modo citato loco Diodorus tradit, quod circum ea potissimum loca gestum sit. Potuit ergo simili de causa *Crissæum* appellari. Meminit ejus Strabo IX. p. 388. 30. Supplem. Curt. I. 5. 25. *Freinsh.* Hoc quodnam sit, non satis dignosci potest. Conjicit tamen Bong. legend. esse *Thyreum*, de quo Herod. I. agit. Rutgers. autem *Crissæum* legend. putat; idque dictum pro Corinthiaco. Vid. v. 7. Var. Lect. ejus. *Vor.*

Bellum Criseum vel *Crisseum* aut *Crissæum*] Sic habent omnes Codd. Mss. Eo loci egerat Trogus de bello gesto a Clisthene tyranno Sicyoniorum contra Crissæos aut Cirrhæos. De quo legendus Frontin. III. 7. num. 6. et Paus. in Phocicis. *Long.*

[w] *Et quod* [sc. *bellum*] *Athenienses primo cum Bœotiis, deinde cum Peloponnesiis gesserunt*] Bellum Atheniensium contra Bœotios, et quod Peloponnesiacum præcessit, incidit in ann. 2. Olymp. 83. De quo consulendus Diod. XII. *Long.*

† Lib. IV.] Nihil in hoc Prologo indiget emendatione. *Id.*

[x] *Grissum*] Leg. *Cyrum.* Bongars. Add. Xen. H. Græc. III. a princ. *Fr.* Legend. f. *Cyrum*, ut Bong. conjecit. *Vorst.* Emenda, *Cyrum.* Hic enim de Cyro juniore filio Darii et Pary-

excessu Cyri cum fratre bellum; et Græcorum, qui sub eo militaverunt.

PROLOGUS LIB. VI.

Sexto volumine continentur hæc. Bellum Lacedæmoniorum, gestum in Asia[4] cum Persicis præfectis, ducibus belli Dercyllide[5] [y] et Agesilao, usque ad prælium navale factum Cnido:[z] quo victis illis, Athenienses repetiere[6] imperium. Dein[7] bellum Corinthiacum, et bellum Bœotium, quo Leuctris[8] et Mantineæ[9] [a] victi Spartani amisere imperium. In Thessalia deinde Jasonis, et post illum Alexandri Pheræi[b] coalitum[c] atque extinctum imperium. Tum sociale bellum gestum adversus Athenienses a Chiis et

Ariam.—5 Periz. *Hercilide,* quam scripturam sequitur Italus interp. Reliqui Mss. *Derculide* vel *Dercullide.* Ed. Oxon. *Hercyllide.* Vid. notas ad Just. VI. 1. 2.—6 Periz. *repetivere.*—7 Id. et Leid. 4. *Deinde.*—8 Periz. *Leutris* pro

NOTÆ

satidis agitur. In duobus Vat. et in Maximiano Cod. legitur *Cyricum.* Long.

[y] *Herculide*] Vid. Not. ad Just. VI. 1. 2. *Freinsh.* Emenda, *Dercyllide,* vel *Dercullide,* ex Xen. Diod. et Plut. in Vit. Agesil. et ita legitur in cod. 1. Vat. *Long.* *Herculides* iste vere est *Dercyllides* s. *Dercullides* memoratus a Xen. III. Diod. XIV. Plut. in Vit. Artax. et in Apoph. Lac. Imo Trogum Pompeium a ceteris vetustis scriptoribus non dissensisse mihi persuasum habeo. Verumtamen hanc vocem a librariis jamdudum corruptam fuisse in Historiis Philippicis liquet. Nam, præterquam quod Priscianus VI. ap. genuinum Trogum legerit 'Is ab Herculide petito colloquio,' pro *Dercyllide,* Justinus ibid. habet 'Hercyllides dux,' et ex eo Oros. III. 1. 'Hercillides.' *Id.*

[z] *Cnido*] Modii editio *Cnidi.* Fr. Satis recte *Cnido* pro *Cnidi.* Sic et Just. XVIII. 7. 3. 'Rex Tyro decedit.' Et XX. 3. 9. 'Corintho nunciata victoria.' *Vor.*

[a] *Leuctrix et Mantinæ*] Scrib. *Leuctris et Mantineæ.* Bong.

Leuctrix et Mantinea] Leg. *Leuctris et Mantinea;* et sic habent Codd. tres Romani. *Long.*

[b] *Alexandri Epirei*] Emenda, *Pheræi.* Alexandri Pheræi nomen restituend. videtur et Diodoro XV. 67. sub anno IV. Olymp. CII. Καὶ καταλαβὼν (de Pelopida loquitur) τὴν ἀκρόπολιν φρουρουμένην ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Leg. ex Plut. in Pelopid. τοῦ Φεραίου. *Bongars.* Quid opus *Epirei* relinquere, cum manifestum sit legend. esse *Pheræi?* 'Coalitum,' ut sup. in Prol. lib. III. 'Coaliti.' *Vorst.* Emenda, *Pheræi.* Huj. tyranni, qui fratrem habuit Jasonem, historiam lege ap. Xen. V. rerum Græc. *Long.*

[c] *Coalitum*] Vid. sup. Prol. III. Not. [a] *Fr.*

Rhodiis [1] [d] et Byzantiis. Transitus hinc ad res Macedonicas.

PROLOGUS LIB. VII.

Septimo volumine continentur origines Macedonicæ,[2] regesque a conditore gentis Carano usque ad Magnum Philippum:[e] ipsius Philippi res gestæ usque ad captam urbem Methonem.[3] [f] Additæ in excessu Illyriorum et Pæonum [4] [g] origines.

PROLOGUS LIB. VIII.

Octavo volumine continentur res gestæ Philippi Magni, post captam urbem Methonem a principio belli Phocensis, quod sacrum vocant, usque ad finem ejus: interjectumque [5] [h] huic [6] bellum, quod Philippus cum Chalcidicis [7] [i] ur-

Leuctris.—9 Cant. Coll. C. *Mantina. Mantineæ* legit Bong.—1 Sic emendavit Longueruæus e Diod. XVI. 8. ubi ait: Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, Χίων καὶ Ῥοδίων καὶ Κῴων, ἔτι δὲ Βυζαντίων ἀποστάντων, ἐνέπεσον εἰς πόλεμον τὸν ὀνομασθέντα συμμαχικὸν, ὃς διέμεινεν ἔτη τρία.—2 Periz. *Macedoniæ.*—3 Vulg. *Moth. Meth.* h. l. et seq. Prol. legit Long. Periz. *Math.*—4 Leid. 4. *æpænum.* 1. *Pænum* pro *Pæonum*, quomodo legend. existimabat Bong.—5 Sic Periz. quomodo emendavit Bong. —6 Id. Ms. cum Leid. 1. 2. *hinc.*—7 Leid. 1. 2. *Aachidoniis.* 4. *Calchidiois.* Thuan. a pr. m. *Calchidionis:* a sec. *achidoniis.* Periz. *Calcidiois* corrupte pro *Chalcidicis*, quomodo legend. suspicabatur Freinsh. cujus conjecturæ favet interp. Italus, qui h. l. ita vertit: *et la guerra fatta da Philippo con le città*

NOTÆ

[d] *Achæis, et Phodiis*] Emenda, *Rhodiis.* Bongars. Leg. *a Chiis, et Rhodiis.* Cod. 1. Vat. habet *ab Achæis et Rhodiis.* Cod. 2. *ab Achæis et Phocensibus*, cui concinit codex Max. Attamen de emendatione nostra nil dubitandum: nam bellum illud sociale, quod a Chiis, Rhodiis, et Byzantiis gestum fuisse constat, nihil ad Achæos et Phocenses pertinuit. Vid. Diod. XII. *Long.*

[e] *Magnum Philippum*] Ceteris regibus præstitisse καὶ τῇ τύχῃ καὶ τῷ τρόπῳ Plut. in Apoph. 29. ex Theophrasto refert. Inde ergo Philippicæ Historiæ Trogi, quod hic regum maximus Philippus Macedonici imperii prima fundamenta, eaque firmissima jecerit. Trogi autem Historia nihil aliud, quam Macedonica Historia. *Bongars.* 'Magnum' appellasse ipse Trogus videtur. Certe totam suam Historiam Trogus 'Philippicam dixit,' quod Philippus regum maximus fuit, imperiique Macedonici amplissimi fundamenta jecit. *Vor.*

[f] *Mathonem*] Vid. not. ad Just. VII. 6. 14. *Freinsh.* Leg. hic et in seq. Prol. *Methonem.* Scribitur enim per E ab omnibus antiquis. Recentiores vero per O scribunt *Motho*, unde *Mothon* Gallice. *Long.*

[g] *Pænum*] Scribend. *Pæonum.* Bongars. Leg. *Pæonum.* Sic habent duo codd. Colbert. *Long.*

[h] *Interfectumque*] Leg. *interjectumque.* Bongars. Sic Ms. Reg. *Freinsh.* Leg. *interjectumque huic* (bello sacro

bibus gessit, quarum clarissimam delevit Olynthon. Ut Illyrici reges ab eo[8] victi sunt;[9] et[1] Thracia atque Thessalia subactæ:[k] et rex Epiro datus Alexander, ejecto[l] Aryba:[2] et frustra Perinthos oppugnata.

PROLOGUS LIB. IX.

Nono volumine continentur hæc. Ut Philippus a Perintho summotus. Byzantii[3][m] origines, a cujus obsidione summotus Philippus Scythiæ bellum intulit. Repetitæ inde[4] Scythicæ res, ab his temporibus, in quibus illa prius finierant,[n] usque[5] ad Philippi bellum, quod cum Athea[o]

di *Calcidia.*—8 *Ab eo* posteriore loco in Leid. 1. 3. 4. Coll. N. C. Thuan. Cant. et Mss. Fuld. desiderantur, iisdemque consentit interpretatio Italica.—9 Leid. 4. *sint.*—1 Coll. C. C. *ut.* [Mox Vulg. *subacta.*]—2 Bong. malebat *ejecto.* Versio Italica: *Et come Alessandro fu fatto Re in Epiro havendo cacciato Arisba.* Leid. 1. *erepto ab Ar.* præpositione, tanquam superflua, duobus punctis notata. Hinc f. legend. *ereptæ Arrybæ.* Ita enim Just. VIII. 6. 7. 'Cum igitur [Alexander] ad viginti annos pervenisset, ereptum Arrybæ regnum puero admodum tradit.' Leid. 3. 4. *Arybba.*—3 Periz. *Bizantii.*—4 Periz. *deinde.*—5 Ita Ulpian. L. 14. §. 4. D. Qui et a quibus manumitt. 'Etsi bona gratia finierit matrimonium.' Periz. *in q. illas p. finieramus*, u. Leid. 3.

NOTÆ

contra sacrilegos Phocenses sc.) *bellum quod Philippus cum Chalcidicis urbibus gessit.* Merito reponimus *interjectum;* nam, sæviente bello sacro, Philippus, rex Macedonum, bellum Chalcidicum confecit, et Olynthum delevit. Codd. tres Romani sic ferunt, *interjectum.* Long.

[i] *Calchidoniis*] Leg. *Chalcidoniis.* Bongars. Chalcidicas urbes, τὰς Χαλκιδικὰς πόλεις, appellant Diod. XVI. 53. Suid. in voce Κάρανος. ubi de hac expeditione loquuntur. Thucyd. II. 15. et alibi Χαλκιδέας. Chalcidonii nusquam, quod sciam, leguntur. *Freinsh.* Bong. legend. censet *Chalcidoniis.* Sed insolens hæc vocis forma est. Legend. ergo potiùs *Chalcidicis*: indeque ipse Just. emendari potest. Vid. sup. Notas ad VIII. 3. 6. *Vor.*

[k] *Ab eo subacta*] A membranis meis absunt illa *ab eo*, et recte. Quid enim, cum præcesserint, statim illis hic repetitis opus est? *Mod.*

[l] *Electo*] Scrib. *ejecto Aryba.* Bongars. Scrib. *deleto*, i. e. mortuo, s. morte deleto. Legend. Diod. XVI. *Long.*

[m] *Byzanti*] Mod. edidit *Bizantii.* Freinsh.

[n] *In quibus illas prius finierat*] Ita confidenter scribend. videri dico ex vitiosa Bong. Codicum scriptura: *in quibus illa prius finierant*, *usque ad, &c.* et altera non multo in quibusd. meliore nostrorum codicum: *in quibus illas prius finieramus, quæ ad, &c.* Mod. Modius confidenter scribend. dicit, *in quibus illas prius finierat*, tam ex Bong. codicum scriptura, quam suorum: in quibus, *illas prius finieramus quæ ad, &c.* Videtur autem, si quidem malimus explicare auctores quam corrigere, retinenda Bongars. Mss.

Scythiæ rege gessit. Unde reversus, Græcis[p] bellum intulit; victisque[6] Chæroneæ,[q] cum bella Persica moliretur, præmissa classe cum ducibus, a Pausania occupatis[r] angustiis, nuptiarum filiæ[s] die[7] occisus est, priusquam bella Persica inchoaret. Repetitæ res inde Persicæ a[8] Dario[9] Notho, cui successit filius Artaxerxes cognomine Mnemon:[1t] qui post fratrem Cyrum victum, pulsaque Cnido[2] per Conona classe Lacedæmoniorum, bellum cum Euagora rege Cyprio gessit: originesque Cypri repetitæ.

PROLOGUS LIB. X.

Decimo volumine continentur Persicæ res. Ut Artaxerxes Mnemon,[u] pacificatus cum Euagora rege Cyprio, bel-

in q. illa p. finieramus quæ. 4. *in q. illa finieramus, quæ.*—6 Sic Periz. et Vat. 1. —7 Sic Periz. quomodo ex conj. legit Bong.—8 Periz. *Rep. deinde res P. ab.*—9 Leid. 4. *ab Dareo.*—1 Periz. hic et seq. Prol. *Nemon* pro *Mnemon.*—2 Plerique Mss. *Cuido* pro *Cnido*, quomodo edidit Modius. Sup. Prol. VI. 'Prælium navale factum Cnido.' Periz. *Grado.* Interp. Italus hoc urbis no-

NOTÆ

lectio, ut mendo vacans. *Finierant* enim passivam vim habet, ut sexcenta alia. Ista porro locutio, ut illa verba 'res Scythicæ' referantur ad vocab. 'illa,' mira videri non debet, cum optimis auctoribus talia exciderint, sæpius ad res ipsas quam verborum constructionem intentis. Ita Terent. Eun. I. 2. 87. 'Eunuchum dixti velle te: quia solæ utuntur his [h. e. Eunuchis] reginæ.' Item Sall. Cat. 56. 6. 'Servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant;' h. e. cujus rei, servitiorum, ut Priscian. explicat. *Fr.*

[o] *Mathea*] Legend. *Athea* docui ad Just. IX. 2. 1. Ponticarum gentium antiquissimum regem Atheam commemorat Florus III. 5. pr. qui in Mss. dicitur *Etas.* Bongars. Sic et plerique codd. Justini habent. Sed unus tamen teste Bong. habet *Atheas*, quomodo ap. Just. Bongarsius et rescripsit. Sed et ceteri omnes, qui mentionem huj. regis fecere, 'Ατέαν vel *Atheam* vocarunt. *Vorst.* Tolle litteram M, et leg. *Athea*, ut Justinus cap. 2. ex Trogo habet, cui concinnunt Diod. et alii omnes. *Long.*

[p] *Græciæ*] Leg. *Græcis.* Id.

[q] *Victusque Cheroneæ*] Scribend *victorque Chæroneæ.* Bongars. Emenda, *victisque.* A Philippo enim fœderatos Græcos victos fuisse Chæronea nemo ignorat. Cod. 1. Vat. habe *victisque Ceroneæ.* Long.

[r] *Occupatus*] Emenda, *occupatis.* Si habent omnes Codd. Mss. Romani *Long.*

[s] *Nuptiarum filiæ*] Deest vox di Bong.

[t] *Nemone*] Hic et seq. lib. scrib *Mnemon.* Bong.

[u] *Annemon*] Vid. proxime præc notam. *Freinsh.* Leg. *Mnemon.* E sic habent Codd. Vat. *Long.*

lum Ægyptium in urbe Ace[w] compararit. Ipse in Cadusiis[3 x] victor defectores[4 y] in Asia purpuratos suos persecutus, primum Datamen[z] præfectum Paphlagonum,[a] quorum origo repetita:[5 b] dein præfectum Hellesponti Ariobarzanen: deinde in Syria præfectum[c] Armeniæ Orontem:[6 d] omnibusque[7 e] victis decesserit,[8] filio successore

men omittit.—3 Leid. 2. 3. 4. *Cadusis.*—4 Sic Leid. 2. et Periz. idemque in Max. codice reperit Long. Inf. Prol. XXVII. 'Ut defectores Gallos Megaris delevit:' et XXX. 'Persecutus defectores.'—5 *Datamen* pro *Dopanem*, et *Paphlagonum: eorum origo repetita* legit Freinsh. *Paphlagonum, quorum o. repetita* Vorst. Modius edidit *Paphlagonum. Paphlagonum origo repet.* Periz. *præfectum, Paphlagonum origines repetitæ*, ut sup. Prol. I. 'Repetitæ Ægypti origines urbium:' et II. 'Hinc origines Athenarum repetitæ.'—6 Leid. 2. *Orontium.* 1. 3. 4. Coll. C. C. Cant. *Oronti.*—7 Periz. *Oronti neminibusque.*—8 Leid.

NOTÆ

[w] *Ace*] Strab. XVI. p. 521. 43. Πτολεμαῒς μεγάλη πόλις, ἣν Ἄκην ὠνόμαζον πρότερον, ᾗ ἐχρῶντο ὁρμητηρίῳ πρὸς τὴν Αἴγυπτον οἱ Πέρσαι: 'Ptolemais magna urbs, prius Ace nominata; hoc Persæ receptaculo adversus Ægyptum utebantur.' Emendandus Probus Datame: 'Et nuntium ad exercitum acrem misit.' Leg. *Acen.* Bongars. Codd. quidam habent *Accon* pro *Ace.* Long.

[x] *In Cadusiis*] Meminit Probus Datame. *Bong.*

[y] *Effectores*] Leg. *defectores*, ut Prol. lib. III. Diodorus XV. 91. τοὺς ἀφεστηκότας, *eos qui defecerant*, Probus. Cui præfectus s. dynastes Paphlagonum est 'Thyus,' in V. C. *Thuys.* Ariobarzanes Diodoro XV. et Gemisto, qui ex Diod. exscripsit, præfectus Phrygiæ: Probo, Lydiæ, et Ioniæ, totiusque Phrygiæ: cum Lydiam Autophradati Diodorus tribuat. Orontes illis est satrapes Mysiæ. *Bongars.* Emenda, *defectores in As. purp.* s. satrapas. Hanc restitutionem Max. Codici debemus. *Long.*

[z] *Primum Dopanem*] Vid. not. præc. Ceterum *Datamen* hic legend. patet ex Diod. XV. 91. Polyæn. VII. Nec obest, quod Paphlagonum præfectus hic dicitur, cum Cappadocum fuerit: nam et illam regionem occupavit. Probus in Vita. *Freinsh.* Leg. *primum Datamen præfectum Paphlagonum, quorum origo repetita.* Datames erat ille præfectus Paphlagonum, qui contra Artaxerxem rebellavit, de quo leg. Diod. et Probum, s. Nepotem cum notis eruditissimorum virorum ad Vitam huj. Datamis. *Long.*

[a] *Præfectum Paphlagonaon*] F. leg. *præf. Paphlagonum: origo Paphlagonum repetita.* Bongars. F. etiam legi possit *Paphlagonum: eorum origo repetita*, ut ista vox in posterioribus antecedentis syllabis delituerit. *Fr.*

[b] *Origo repetita*] Leg. *quorum*, Paphlagonum puta, *origo repetita.* Vor.

[c] *In Syria præfectum*] Leg. *dein Syriæ præfectum.* Huj. Syriæ præfecti nomen non omiserat Trogus, neque autor Prologorum. Verum neglexit hæc omnia Justinus. Diod. vero, qui narrat Syriam ab Artaxerxe defecisse, nomen Satrapæ omisit. *Long.*

[d] *Armeniæ Orontem*] Leg. *ac Mysiæ Or.* Nam Orontes, ut habet Diodorus, satrapa erat Mysiæ in Asia Minore, non Armeniæ. *Id.*

[e] *In omnibusque*] Abundat τὸ *in*,

Ocho. Is deinde occisis optimatibus Sidona[9] cepit:[f] Ægypto bellum ter[g] intulit. Ut post mortem Ochi regnarit Arses:[1][h] dein[2] Darius,[i] qui cum Alexandro Macedonum rege bello[3] conflixit.

PROLOGUS LIB. XI.

Undecimo volumine continentur res gestæ Alexandri Magni, usque ad interitum regis Persarum Darii. Dictæque in excessu origines et reges Cariæ.

PROLOGUS LIB. XII.

Duodecimo volumine continentur Alexandri Magni bella Bactriana et Indica, usque ad interitum ejus. Dictæque in excessu res a præfecto ejus Antipatro in Græcia gestæ, et ab Archidamo rege Lacedæmoniorum, Molossoque[k] Alexandro in Italia, quorum ibi est uterque[l] cum exercitu dele-

1. *decessit.*—9 Sic Bong. legit. Italus interp. *questo dopoi prese Sidonia.*—1 Vulg. *Arsen.* Italus interp. *Tarsen.* Leg. *Arses.*—2 Periz. *deinde.*—3 *Bel.* in eod. desideratur. Just. XI. 14. 3. 'Quod liceat cum omnibus Darii copiis confligere.' Leid. 1. Coll. C. C. *bellum.* Italus interp. *Doppo Reo, ilquale combattette con Ales-*

NOTÆ

natum ex ultima litera vocis 'Orontem.' *Bong.*

[f] *Sidon accepit*] Leg. *Sidona cepit,* ex Diod. XVI. 45. et Gemisto II. qui, cum soleat exscriptor esse Diodori, Mentorem facit Rhodium, ducem auxiliariorum; Tennen autem regem Sidoniorum, contra quam Diodorus, cui Mentor rex est, Tennes Rhodius dux. *Bongars.* Leg. *Sidona cepit.* *Long.*

[g] *Ter*] F. numeris expressa fuit hæc vox III. et legi oportuit *tertium,* vel *tertius,* nempe post Cambysen et Artaxerxen. *Fr.*

[h] *Arsen*] Straboni, ext. lib. XV. est Νάρσης. *Id.*

[i] *Deinde reus*] Hæc ita emenda, *Dein Dareus, qui cum Alex. &c.* Bongars. Emenda, *regnavit Arses, dein Dareus,* vel *Darius,* qui cum Alexandro Macedone conflixit. *Long.*

[k] *Molossaque*] Scrib. *Molossoque.* De Archidamo, pro Tarentinis contra Lucanos pugnante, interfecto, Diodorus XVI. 64. et Gemist. II. *Bong.* Alexander, rex Epiri, *Molossus* vocatur, quomodo Justinus Arrybam, quem VIII. 6. 4. 'regem Epiri' vocat VII. 6. 11. 'regem Molossorum' appellat. Ad quem locum quod rectius regem Epiri, quam regem Molossorum vocatum diximus, id nunc retractamus. Apparet enim ex XVII. 3. 1. in Epiro Molossorum primum regnum fuisse. *Vorst.* Emenda, *Molosso.* Long.

[l] *Quorum ibi est uterque*] Veriss. scriptura: quam tamen temerare ausi edidere *ubi est cum exercitu deletus.* Nempe de Archidamo non legerant. *Fr.*

tus. Additæ his origines Italicæ Apulorum, Lucanorum, Samnitum,[4] [m] Sabinorum: et ut Zopyrion in Ponto cum exercitu periit.

PROLOGUS LIB. XIII.

Tertiodecimo volumine continentur hæc. Ut, mortuo Alexandro, optimates castrorum ejus provinciarum imperia sint partiti: ut veterani, qui ab eodem lecti erant in colonias, moliti, relictis illis, in Græciam redire, a Pithone[5] [n] sint deleti. Bellum Lamiacum,[o] quod Antipater in Græcia gessit. Bellum, quo Perdiccas[6] regem Ariarathen occidit, et[7] ut occisus est.[p] Bellum, quo Eumenes Neoptolemum et Craterum[8] occidit.[q] Additæ in excessu origines regesque Cyrenarum.

sandro Re di Macedonia.—4 Vulg. *It. Ap. Sam.* Leid. 1. 2. 3. Fuldenses *Ap. Luc. Sam.* Periz. *Add. his or. Italicæ populorum Lucanorum, Sanniasicum.* Mendosus quoque h. l. fuit codex, quem usurpavit Interp. Italus. Is enim ita vertit: *A queste cose saggiugne l'origine de Itaglia di Puglia di Lucania di Samo et di Sabini.* —5 Sic legit Freinsh. in Ind. Curtii v. *Pithon.*—6 Periz. *Perdica* pro *Perdicca*, quomodo hoc nomen in primo casu efferre solet Justinus, ut vii. 2. 1. et 5. 6. xiii. 2. 3. et 4. 7.—7 Mss. nesciunt *et.* Videntur ex iisd. excidisse *et ut.*—8 Leidenses, Coll. C. C. *Cratereon.* Periz. *Cratherona.* Thuan. et Italus interp.

NOTÆ

[m] *Origines Italicæ Apulorum, Lucanorum, Samnitum*] *Lucanos* ex membranis nostris audacter hic inserui. Neque enim verisimile est hos ab Auctore omissos, quorum vel maxime causa in Italiam trajecit Alexander Molossus, a quibusque, postquam gravia cum iis diu bella gessisset, interfectus est. Vid. Justini Epit. xii. *Mod.* Modius *Lucanorum* ex membranis suis inserit. *Freinsh.* Editi habent *Origines Italicæ Apulorum.* Sed Max. Cod. habet *Italicæ populorum.* Vat. duo *Italiæ populorum.* Addit Max. Cod. *Lucanorum.* Codd. Colbert. recte habent *Apulorum, Lucanorum* et *Samnitum et Samnitum* Long.

[n] *Phitone*] Leg. *Pithone.* Id.

[o] *Lamsacum*] Leg. *Lamiacum.* Bongars. Emenda, *Lamiacum.* Licet vox illa corrupta sit in omnibus codd. Romanis et Colbertinis. *Long.*

[p] *Bellum quo Perdiccas regem Ariarathem occidit, et occisus est*] Vereor ut hoc absque libris restitui possit: interim, ut sententia constet, legamus *occidit; is ut deinde occisus est.* De nece Perdiccæ leg. Diod. xviii. 34. et Probum Eumene. *Bongars.* Itane Perdiccas occisus est in bello contra Ariarathem? Absurdum plane. Itaque pauculæ voces addendæ ex Justino, *occidit, et* (*ut ipse Ægyptum cum exercitu petens*) *occisus est.* Long.

[q] *Et Craterum occidit*] Rectius hic de Cratero, quam a Justino in Epit. huj. lib. de Polyperchonte tum occiso proditum est. Nec tamen in Justino aliquid mutand. videtur. Vid. Notas in eum. *Vor.*

PROLOGUS LIB. XIV.

Quartodecimo volumine continentur hæc. Bellum inter Antigonum et Eumenen[9] gestum: quem ut Cappadocia expulit Antigonus, sic Phrygia Minore[1] Aridæum: et Clitos[r] victus[2] in Hellesponto navali bello. Repetitum rursus bellum ab Eumene per Argyraspidas; quo, victus ab Antigono, interiit. Ut in Macedonia Cassander, victo Polyperchonte, receptaque[3][s] a Nicanore Munychia,[4][t] matrem Alexandri Olympiada, Pydnæ obsessam[5] et captam, ad favorem populi interfecit.[u]

Crateron. Vid. notam ad Just. XIII. 6. 15.—9 Sic tres Leid. Vulg. *Eumenem.* —1 Sic Leid. 1. 2. 4. Cant. Coll. C. C. idemque in suo cod. reperit interp. Italus.—2 Vulg. *Cliton: vict.* Voss. malebat *Clitus victus:* verum ad vulg. propius accedit *Clitos victus.* Periz. *Cliton victos.*—3 Leid. 2. c. *P. captaque.*—4 Periz. *v. P. r. a N. initia.*—5 Coll. C. *Olympiaden obs.* Pro *Mychia* et *Olympiadanæ* Bong. legit *Munichia* et *Olympiada Pydnæ,* quomodo etiam edidit Modius. Dein Thuan. et duo Colbert. *obsessam et captam* (Thuan. *captamque*) *ad*

NOTÆ

[r] *Sic Phrygia majore Aridæum, et Cliton*] Atqui Phrygiam majorem obtinebat ipse Antigonus. Et præterea quid Clito cum Phrygia? qui præsidere classi jussus erat. Quæ sequuntur, non sunt veriora. Ms. Lugd. pro *majore* legebat *minore.* Sic itaque legend. *quem ut Cappadocia expulit Antigonus, sic Phrygia minore Aridæum. Ut Clitus victus in Hellesponto navali bello.* De strategemate autem, quo usus est Antigonus in devincendo Clito, vid. Diod. *Voss.* Legend. sine dubio, ut conjecit Voss. *Ut Clitus victus in Hellesp.* Clitus enim classi præesse jussus erat. Neque cum Phrygia, de qua prædictum, quicquam ei negotii. *Vor.* Optime habent codd. duo Colbert. *Phrygia minore:* nam Satrapa, non rex Aridæus, præerat Phrygiæ minori ad Hellespontum. Consule Diod. XIX. Hunc Aridæum bello lacessivit Antigonus. *Long.*

Et Clito] Add. *Lydia,* cui præerat Clitus, quem oppugnavit Antigonus. Licet hæc vox *Lydia* nullo in cod. legatur. Add. insuper *et ut a Clito* et post sequitur, 'victus' &c. *Long.*

[s] *Polyperchontere, captaque*] Legend arbitror *Polyperchonte, receptaque* [illegible] *defectore Munychia, matrem Alexandr Olympiada, Pydnæ obsessam interfecit* Bong.

[t] *Victo Polyperchonte, receptaque* [illegible] *defectore Munychia*] In Mss. valde cor rupta hæc erant, et sic quidem, *vict Polyperchontere captave adfatorem My chia.* Scripsi ergo, ut legend. proba biliter conjecit Bong. *Vor.*

[u] *Victo Polyperchontere, captaque a fatorem Mychia matrem Alexandri O lympiadanæ interfecit*] Corruptissimum hunc l. ope duorum Vat. Codd. [illegible] Maximiani emendavimus. Haben enim: *victo Polyperchonte receptaque Nicanore Micina matrem Alexand Olympiadem interfecit.* Leg. *receptaq a Nicanore Munichia.* Editi ex cod aliis Mss. sic habent, *Olympiadam obsessam interfecit.* Legend. *Olympi dem Pydnæ obsessam.* His autem sub

PROLOGUS LIB. XV.

Quintodecimo[6] volumine continentur hæc. Ut Demetrius, Antigoni[7][w] filius, Gazæ victus est a Ptolemæo.[x] Ut Cassander in Macedonia filium Alexandri regis interfecit, ac alterum Polyperchontes.[8][y] Ut Ptolemæum vicit classe Demetrius: idemque ab obsidione Rhodi[9] summotus est. Repetita in excessu origo Rhodiorum: unde digressus Demetrius liberavit a Cassandro Græciam. Dein[1] pater ejus Antigonus bellum cum Lysimacho et Seleuco habuit. Repetitæ[2] Seleuci res, et regis Indiæ Sandrocotti. Ut victus bello Antigonus interiit; reliquiæque imperii a filio ejus sunt collectæ[z] Demetrio.[3] Cleonymi[a] deinde[4][b] Spartani res

f. p. int.—6 Leid. 1. 2. 4. *Quinto decimo.* Italus interp. *Nel quintodecimo volume.*—7 Periz. Coll. C. C. *Antigoni.* Interp. Italus: *Come Demetrio figliuolo d' Antigono fu vinto da Ptholomeo à Thara.*—8 Periz. *Polyperconthes.* Leid. 1. *Polyperchontes.*—9 Periz. *Rhodiorum.*—1 Periz. *deinde.*—2 Leid. 3. 5. Thuan. *Rep. quam.* Leg. *Repetitæque.* Italica interpretatio: *et toccasi è fatti di Seleuco.*—3 Sic Colbertini et Thuan. Italus Interp. *et lo*

NOTÆ

ex duobus Colbert. Codd. *et captam ad favorem populi*, i. e. favente populo, *interfecit*, quod ipse Trogus asseverat. 'Cassander,' inquit Justinus, 'Pydnam venit, et urbem obsidione cingit .... Olympias victori se tradidit .... Ad concionem vocato populo, Macedones sine respectu majestatis pristinæ occidendam decernunt:' xiv. 6. *Long.*

Olympiadanæ] Vid. not. præc. Bongarsii. *Fr.*

Olympiada Pydnæ obsessam] *Pydnæ* quoque ex probabili conj. Bongarsii est. In Mss. *Olympiadanæ.* Vor.

[w] *Antiochi*] Scrib. *Antigoni.* Bongars. Sic Reg. Ms. *Freinsh.* Manifestum legend. esse *Antigoni.* Vorst. Leg. *Antigoni.* Nam Demetrius iste est Poliorcetes, Antigoni filius: et sic habent Codd. Romani et Colbertini. *Long.*

[x] *Gazæ victus est a Ptolomæo*] Hic Prologus congruit cum Diod. et aliis Græcis scriptoribus, quod Demetrium 'Gazæ' victum scriptum in eo est. Just. xv. 1. 6. 'apud Gamalam' factum ait, urbem alteri vicinam. *Vor.*

[y] *Polyperconutes*] Emenda, *Polyperchontes.* Is Herculem Barsines filium corruptus a Cassandro interfecit. Plut. περὶ Δυσωπίας II. 7. Diod. xx. 28. Paus. Bœot. *Freinsh.* Quod Polyperchontes is fuerit, qui alterum Alexandri filium, nomine Herculem, interfecit, id Epitomator Justinus referre neglexit. Tantum utrumque filium Alexandri a Cassandro interfectum scribit xv. 2. 3. Quod quidem et verum est, si sic intelligatur, unum eorum per Polyperchontem eum interfecisse, quod ut Polyperchontes id faceret, magnis promissis eum induxit. *Vorst.* Leg. *Polysperchontes.* Long.

[z] *A filio collectæ*] Cod. Max. habet *collecta a Demetrio.* Melius Colbertini

gestæ Corcyræ, et Illyrico, et in Italia: cui[5] ablata[c] Corcyra,[d] rex Cassander interiit.

PROLOGUS LIB. XVI.

Sextodecimo volumine continentur hæc. Ut mortuo Cassandro, ortisque inter filios ejus certaminibus, Demetrius adjutor alteri adhibitus, occiso eo, Macedoniæ regnum tenuit: quo mox ejectus[6] a Pyrrho[e] Epiri rege, translatis in Asiam bellis, captus a Seleuco decessit. Ut Ptolemæus,[7] nuncupato successore filio Philadelpho, decessit. Ut Lysimachus in Ponto captus ac dimissus est ab Dromichæte:[8] [f]

auanzo della sua signoria fu ricolto da Demetrio suo figliuolo. Poi le cose fatte da gli Spartani à Corcira.—4 Vat. Max. Periz. *et Leonymi* (Periz. *Leonimi*) *d. Cleonymi* pro *Leonymi* correxit Long.—5 Sic Bong. legit. Simili errore in codice Pandectarum Florentino, in Epist. III. §. 17. Imp. Justiniani, scriptum est, 'Qui soli concensum est leges et condere et interpretare:' atque in eod. et editione Taurellii L. I. D. de Off. ejus, cui mand. 'Ut is, qui obtigerit exercitio, possit eam, si proficiscatur, mandare:' et L. 4. 'Vel si qui damni infecti non caveatur.'—6 Sic Periz. quomodo legend. conjecerat Modius.—7 Vulg. *Pt.* Periz. *Ut Pt.*—8 Periz. *missus a Dromiche.* Longueruæo le-

NOTÆ

a filio ejus sunt collectæ Demetrio. Long.

[a] *Leonimidiæ*] Leg. *Leonidæ*. Bong.

[b] *Et Leonimidiæ inde*] Emenda, *Cleonymi deinde Spartani res gestæ Corcyræ, et in Illyrico, et in Italia.* Quas res prosequitur fuse Diod. nec omisit Liv. Cod. Vat. 1. et Max. habent *Et Leonymi deinde Spartani.* Long.

[c] *Qui abl.*] Leg. *cui abl.* Bong.

[d] *Qui ablata Corcyra, &c.*] Emenda, *utque abactus Corcyra rex Cassander interiit.* Vid. Diod. in Excerptis II. Hic nihil subsidii lucisve adferunt codices. *Long.*

[e] *Quo mox evictus a Pyrrho*] Malim legere *quo mox ejectus a P.* Pyrrhus enim, ut auctor Justinus, citra sanguinem, imo sine certamine, corrupto Demetrii exercitu, ipsoque in fugam acto, invasit Macedoniæ imperium. *Mod.* Probo conjecturam Modii rescribentis *ejectus.* Et sic Ms. Reg. *Freinsh.* Editum est *evictus.* Sed rescripsi, ut Modius legend. conjecit; præsertim cum in uno quoque Ms. manifeste ita lectum fuerit. *Vorst.* Leg. *a quo mox evictus.* Codd. Romani Mss. habent *quo mox victus.* Long.

[f] *Missus ab Andromache*] Scrib. *ab Dromichæte.* Justino XVI. 1. 19. 'Doricetes' dicitur. *Bong.*

Missus a Dromichæte] Ex Mss. editum est *missus Andromache.* Sed optime conjicit Bong. legend. esse *ab Dromichæte.* Nam et historia congruit, et *Dromichætem* regem Thraciæ fuisse ex aliis constare potest. Suntque veri nominis melioris vestigia hic quam in Justino. Hic enim XVI. 1. 19. 'Doriceten' vocat. *Vorst.* Leg. *ac dimissus est a Dromichete;* rege sc. Scythiarum et Getarum. Leg. Diod. in Excerpt. Vales. seu Peirescianis, Codices Vat. legunt *a Romiche,* Max.

rursus in Asia civitates, quæ sub Demetrio fuerant, et in Ponto Heracleam occuparit. Repetitæ inde Bithyniæ et Heracleoticæ origines: tyrannique Heracleæ Clearchus[g] et Satyrus et Dionysius; quorum filiis interfectis, Lysimachus occupavit urbem.[h]

PROLOGUS LIB. XVII.

Septimodecimo volumine continentur hæc. Ut Lysimachus,[i] occiso filio Agathocle per novercam Arsinoën, bellum cum rege Seleuco habuit, quo victus interiit: ultimumque certamen[9] commilitonum Alexandri fuit. Ut Seleucus,[1] amissis in Cappadocia cum Diodoro copiis,[k] interfectus est a Ptolemæo fratre Arsinoës uxoris Lysimachi, in cujus vicem Ptolemæus,[2] cognomine Ceraunus,[l] creatus ab

gend. videbatur *dimissus*, et Bongarsio *ab Dromichæte*.—9 Avus malebat *quod ultimum c.*—1 Vulg. *Sel.* Mss. ed. Bongarsii et Modii, aliæque *Ut Sel.*—2 Legend. f. *v. idem Pt.* De Ptolemæo Ceranno ead. tradit Memnon, 13. Καὶ ἵππου ἐπιβὰς πρὸς Λυσιμαχίαν φεύγει· ἐν ᾗ διάδημα περιθέμενος, μετὰ λαμπρᾶς δορυφορίας κατέβαινεν εἰς τὸ στράτευμα, δεχομένων αὐτὸν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ βασιλέα καλούντων, οἳ

NOTÆ

a Romucke. Hic Thracum rex male ap. Just. appellatur 'Doricetis;' nec de isto ead. narravit Justinus, atque ipsemet Trogus, ut ex hoc Prol. liquet. Diod. et Strabo. Polyæn. VII. Bene hunc Thracum regem nominat *Dromichætem*, sed ab ipso Lysimachum cum integro exercitu interemptum fuisse falso asserit. *Long.*

[g] *Clearchus*] Leg. Ἐκλογὰς Memnonis, Diod. XV. 16. 20. Hic Satyri non meminit: et Dionysii filii eid. sunt Ζάθρας καὶ Κλέαρχος. Ex Memnone videtur legend. Ὀξάθρης καὶ Κλέαρχος. *Bong.*

[h] *Satyrus et Dionysius, quorum filiis interfectis Lysimachus occupavit urbem*] Leg. *cujus fil. &c.* Dionysii nempe filios Clearchum et Oxathrem interfecit Lysimachus. Leg. Memnonis Excerpta in Bibliotheca Photii. Omnes Mss. codd. habent *quorum*, numero multitudinis; at perperam. *Long.*

[i] *Ut Lysimachus*] Vid. Excerpta ex Memnonis Historiis. *Bong.*

[k] *Cum Diodoro copiis*] Leg. *cum Amynta*, ut narrat Diodorus, *copiis int. est.* Nullus enim fuit Diodorus Macedonici exercitus dux. Sed exercitui illi præfuit Amyntas, ut legitur ap. Diod. in Excerpt. XXXI. p. 894: his verbis: Ἀριαράθης τὸν μὲν τῶν Μακεδόνων στρατηγὸν Ἀμύνταν ἀπέκτεινεν. 'Ariarathes [regis Cappadociæ filius] Amyntam Macedonum ducem interfecit.' Imperiti autem librarii, omisso *Amyntæ* nomine, Diodorum nobilissimum historicum, quem ad testimonium adduxerat Trogus, pro duce Macedonum habuerunt. *Long.*

[l] *Ptolemæus cognomine Ceraunus*] Scrib. *Ptolemæus iste cognomine Ceraunus.* Nam secus quivis arbitraretur fratrem Arsinoës, cujus supra meminit Auctor Prologi, alium fuisse a Ptolemæo Ceranno, quod falsum.

exercitu rex, Macedoniam occupavit: bella cum Antiocho et Pyrrho[m] composuit, datis Pyrrho auxiliis, quibus iret contra Romanos defensum Tarentum. Inde repetitæ origines regum Epiroticorum usque ad Pyrrhum: ipsiusque Pyrrhi res gestæ, priusquam in Italiam trajecit.

PROLOGUS LIB. XVIII.

Octavodecimo volumine continentur res a Pyrrho Epirota in Italia gestæ contra Romanos: postque id bellum, transitus ejus in Siciliam adversus Carthaginienses. Inde origines Phœnicum, et Sidoniorum,[n] et Uticæ;[3] Carthaginiensiumque[o] res gestæ in[4] excessu dictæ.

PROLOGUS LIB. XIX.

Undevicesimo[5] volumine continentur res Carthaginiensium in Africam[p] per Hasdrubalem, Hamilcarem, et Hannonem[6][q] gestæ;[r] et in Siciliam,[s] cum Selinuntem, et Agri-

πρότερον Σελεύκῳ ὑπήκουον.—3 Periz. *et Sidoniorum, et Veliæ.* Pro *Veliæ* Bong. et Long. recte emendarunt *Uticæ* ex Just. qui xviii. 4. 2. de Tyriis scribit: 'Ante cladem dominorum, cum et opibus et multitudine abundarent, missa in Africam juventute, Uticam condidere.'—4 Periz. *Carthaginensesque res in.* Bong. malebat *Carthaginiensium.* Versio Italica: *et per digressione si dicono le cose fatte per li Carthaginesi.*—5 Leid. 1. *Nono decimo.*—6 Periz. *Nono decimo*

NOTÆ

Immo suppleri debet vox *iste;* quamvis in codd. Mss. vocula illa reperta non fuerit. *Long.*

[m] *Cum Antiocho et Pyrrho*] Add. *Antigono,* quamvis Mss. hoc nomen taceant; et scrib. *cum Antiocho, Antigono, et Pyrrho,* ex Plut. in Vita Pyrrhi. *Id.*

[n] *Sidonis*] Mallem *Sidoniorum;* ut habet cod. Max. *Long.*

[o] *Et Veliæ Carthaginumque*] Ex Just. leg. *Uticæ.* Veliam enim Strabo vi. init. auctor est a Phocæensibus conditam. *Bongars.* Alii ediderunt *Tyri.* Freinsh. Emenda, *Uticæ Carthaginensiumque.* Nam *Uticam* a Phœnicibus conditam ex Trogo memorat Justinus. Codd. omnes eam præferunt lect. *Veliæ,* at *Velia* a Phœnicibus condita nulla prorsus est. *Long.*

Carthaginumque] Leg. *Carthaginiensiumque.* Bong.

[p] *In Africam*] Scrib. *in Africa,* et paulo post *in Sicilia.* Quæ sequuntur, ita deformata sunt, ut nulla fere historiæ species appareat. *Bongars.* Retineri tamen posset ista lect. Vid. not. ad Just. iii. 1. 1. *Fr.*

[q] *Per rubellum annorum*] Ms. P. Pithœi adscriptum habet *per Asdrubalem, Amilcarem et Annonem,* quod absque dubio rectum est. *Bongars.* Æque monstrose, nisi quod nonnihil propius accedunt ad Pithœi cod. scripturam,

gentum, et Camarinam,[7] et Gelam[8] ceperunt:[t] quo bello Dionysius Syracusanus Siciliæ regnum occupavit. Bellum, quod cum eo Pœni per Himilconem[u] gesserunt; quoad[9] [w] obsidione[1] Syracusarum exercitum et classem amisit.

PROLOGUS LIB. XX.

Vicesimo volumine continentur res gestæ Dionysii Siculi patris. Ut pulsis Pœnis Italica bella sit molitus. Inde repetitæ origines Venetorum, et Græcorum, et Gallorum, qui Italiam incolunt. Deductisque Dionysii rebus ad

---

vol. continentur hæc. Res C. in A. per rubellum Hannonem gestæ. Pith. a sec. m. Colbertini et Max. *per Asdrubalem, Amilcarem et Hannonem.* Pith. *Annonem.* Thuan. *per Hasdr. Hamilc. et Hannonem.* Iisd. suffragatur interpretatio Italica: *Nel decimonono libro si contengono è fatti de Carthaginesi in Affrica sotto Asdrubale, Amilcare, Anone.*—7 Coll. C. C. *Gamerinam.*—8 Periz. *et in Sicilia, cum Sel. et Tagantum et Camerinam c.* Voces *et Gelam* quoque desiderantur in codd. Rom. *Selinuntem et Agrigentum* legit Bong. et *Camarinam* Long. Porro in cod. quem secutus fuit Italus interp. haud male scriptum fuisse videtur *et ut in Sicilia Sel.* Ita enim ille: *et come in Sicilia gli pigliorono Silino, Temetegato, Gamorina et Cela.*—9 Leid. 3. *qua.* 2. et Coll. C. C. *quoad.* Avus malebat *qui.*—1 Thuan. *quod insidiis.* Italus interp. *et come per sagacita di quelli di*

NOTÆ

habent nostræ membranæ, *per su bellum annonum gestæ.* Porro ex earund. nostrarum membranarum item vitiosa scriptura, *quadsidione Syracusarum,* ubi habebant libri Bongarsii *quod obsidione,* non timide reposui *quoad obsidione Syracusarum exercitum et classem amisit.* Mod. Modii libri *per subellum annorum.* Alii edidere *per numerum multorum annorum.* Fr.

[r] *In Africam per Rubellum annorum gestæ*] Emenda, *in Africa per Asdrubalem, Amilcarem, et Hannonem gesta.* Simili modo habent codd. Colbertini, et Maximianus. Vat. alter *per Amonem.* Long.

[s] *In Siciliam*] Vid. præc. not. init. Prol. *Fr.*

[t] *Et in Siciliam cum Selinum, Temetegantum, et Gamerinam, et Gelam ceperunt*] Hæc ita legenda conjicio, *cum Selinuntem, et Agrigentum, et Gam. et Gel. cep.* Est autem *Gamerina* aliter *Camerina.* G et C invicem permutantur; *κυβερνῶ, guberno;* 'gladius' Varroni a 'clade,' *ἐκκλησία* nobis est *église.* Et in Mss. *Cobrias, Gobryas; adici* pro *adigi.* Græcis *Καμαρίνα;* Strab. Steph. *Bongars.* Pro *Selinum* legend. videtur *Selinuntem:* et, pro *Temetegantum, Agrigentum.* Vorst. Leg. *et in Sicilia cum Selinuntem et Agrigentum et Camarinam et Gelam ceperunt, &c.* Rom. codd. non habent *Gelam;* sed ex codd. Colbert. alter *Gelam,* alter vero *Geram* habet. Legend. *Gelam.* Long.

[u] *Phœni per Homilconem*] Scrib. *Pœni per Imilconem.* Bongars. Leg. *Pœni per Himilconem gesserunt, quo, &c.* et ita legitur in cod. Max. *Long.* Italus interp. *sotto i Milcone.* Leg. *sotto Imilc.*

[w] *Quod*] Modii Mss. *quadsidione:*

interitum ejus, dictæ quas[x] Hanno[2] Magnus in Africa gessit.[3]

PROLOGUS LIB. XXI.

Uno et vicesimo volumine continentur hæc. Ut in Sicilia Dionysius filius, patre[4 y] amisso, tractarit imperium: per[5] Dionem inde ejectus[6] bellum cum Siculis gessit; donec, amissis liberis et fratribus, Corinthum abiit. Ut a Timoleonte[7] Carthaginiensium bello[z] sit liberata Sicilia: mor-

Seragosa egli perde l'armata et il campo.—2 Sic Periz. Vulg. *An.*—3 Thuan. *gerebat.*—4 *A* deleri jubet Bong. eamque nesciunt Italica interpretatio et Perizonianus, in quo etiam scriptum est *Dionysii filius.* Hinc f. legend. *Dionysius, Dionysii f.* eamque scripturam repræsentasse videtur codex Itali interpretis, qui hunc l. ita transfert: *Come Dionisio figliuolo di Dionisio havendo perduto il padre tratto la signoria in Sicilia.*—5 *Per* nescit Coll. C. C.—6 *Per in Dionysius ejectus* Periz. eaque scriptura firmat emendationem Longueruæi, qui legit *per Dionem inde ejectus.* Interpretatio Ital. *et come cacciato egli facendo guerra con gli Siciliani.*—7 Ed. Oxon. *fratre, ibat Corinthum. Ut Tim.* Versio Ital. *infino che perduto li figliuoli et i fratelli fuggi subito à Corinto. Et come Sicilia fu liberata dalla guerra di Carthaginesi da Agatocle.*—8 Hunc l.

NOTÆ

ex quo ipse facit *quoad obsidione.* Fr.

[x] *Dictæ quas*] Leg. *dictæ res* (sc.) *quas.* Long.

[y] *A patre*] Τὸ *a* videtur abundare. *Bongars.* Si *a* expungas, expeditus sensus est. *Ver.*

[z] *Per Dionysius jectus bellum cum Siculis gessit: donec amissis liberis et fratribus Corinthum statim Oleonte Carthaginiensium bello*] Leg. *per Dionem ejectus bellum cum Sic. gessit: don. amiss. lib. et fratre Corinthum secessit. Ut a Timoleonte Carthaginensium bello, &c.* Ita quodammodo expressimus mentem Auctoris. *Bongars.* Cod. Vat. alter et Max. habent *perinde ejectus.* Hinc omnino supplenda est vox *Dionem.* Restitue igitur *per Dionem inde ejectus.* Syracusis sc. ejectus est Dionysius junior tyrannus, ex Diod. Plut. et Probo s. Nepote in Vita Dionis. *Long.* *Corinthum secessit. Ut a Timoleonte, &c.*] Ita edidi quidem secutus conjecturam Bongarsii, cujus miram in hoc genere felicitatem multis locis nostræ membranæ arguunt, aut disertim ita habentes, ut ille scribend. forsean censuit, aut ea earum scripturarum vestigia referentes, quibus illæ comprobentur: hic tamen diligentius inspectis eisd. libris meis malim ex ductu litterarum scribere *Corinthum abiit: ut a Timoleonte, &c.* Mod. *Corinthum. A Timoleonte*] Hic duæ voculæ desunt ad complendum sensum. Et legend. putat Modius, *Corinthum abiit, ut a Timoleonte Carthageniensium bello sit liberata Sicilia.* Vorst. Emenda, *Corinthum secessit; ut a Timoleonte Carthaginiensium bello sit liberata Sicilia.* Cum vulgatis Prologorum edd. concinit cod. 1. Vat. verum alter Vat. et Max. habent *statim proficiscitur, ut ab Agathocle Carthaginiensium.* Et quidem mendose: nihil enim hic agitur de Agathocle, sed de Timoleonte. *Long.*

tuoque Sosistrato[a] iterum facta seditione, arcessitique ad bellum[b] Carthaginienses obsederunt Syracusas:[8][c] quo bello Agathocles nanctus[d] imperium est.

PROLOGUS LIB. XXII.

Secundo et vicesimo volumine continentur hæc. Res gestæ Agathoclis: ut, a Pœnis nanctus imperium, bellum cum ipsis gessit, primum in Sicilia, dehinc[9] victus trajecit in Africam: ubi possessa[1] provincia, Ophellam[e] regem Cyrenarum interfecit. Ut[2] rursus in Siciliam reversus, occupata totius insulæ dominatione, cum revertisset in Africam, amissis copiis, solus inde profugit in Siciliam: belloque ibi repetitus, et[f] cum Pœnis pacem composuit, et dissidentes a se Siculos subjecit.[3]

PROLOGUS LIB. XXIII.

Tertio et vicesimo volumine continentur hæc. Ut Agathocles, domita Sicilia, bellum in Italia Bruttiis intulerit.[4] Repetitæ inde Bruttiorum origines: omnibus subactis, rex,

ita correxit Avus: *m. eo, ab Sos. it. f. seditione, arcessiti cum Hannibale C. o. S.* Long. malebat *mortuoque Sos.* Ed. Oxon. *mortuoque Pisarcho*, ex Diod. XIX. 6. Periz. *arcessitique a bello Carthaginenses.* Thuan. *arcessitus est, quam* (a sec. m. *quod*) *a bello Carthag.*—9 Periz. *deinde.*—1 Id. *obsessa.*—2 Id. *At*, et *occupat totius ins. dominationem.*—3 Leid. 1. 2. Coll. C. C. *ejec.*—4 Leidd. Periz. Coll.

NOTÆ

[a] *Mortuo Pisistrato*] Nullum in Sicilia agnosco Pisistratum: repone igitur *mortuo Sosistrato.* Id.

[b] *Arcessiti quam ad bello*] Leg. *arcessiti ad bellum Carth.* Bongars. Ita quodammodo expressimus mentem Auctoris. Scripsi *arcessiti ad bellum*, ex conj. Bongarsii. Vulgatæ lect. nullus sensus est. *Vor.*

[c] *Arcessiti quam ad bello Carthaginienses, obsederunt Syracusas*] Locus iste mancus et corruptus est, quem sic restituend. censeo: *Arcessiti tanquam adjutores belli Carthaginienses seditiosi obsederunt Syracusas. Quo bello Agathocles nanctus imperium est.* Hæc plana sunt ex Diod. et Just. ipso init. lib. XXII. qui nihil de Agathocle prorsus habet lib. XXI. licet Trogus eo loci sub finem saltem ejusd. lib. XXI. multa de celeberrimo isto tyranno narrasset. Verum Justino satis fuit quædam de eod. Agathocle summatim narrare init. lib. XXII. quæ ex lib. XXI. Trogi depromserat. *Long.*

[d] *Nanctus*] Impressi *nactus*, sed parum interest, ut et seq. Prologo. *Fr.*

[e] *Opellam*] Emenda, *Ophellam.* De tyranno isto Cyrenæorum consule Diod. XX. *Long.*

[f] *Repetitus, et*] Recte hoc quidem. Alii perperam *repetito, cum.* Fr.

seditione filii exhæredati ac nepotis oppressus, interiit. Inter peregrinos deinde milites ejus et Siculos bellum motum: quæ causa Pyrrhum regem Epiri in Siciliam adduxit. Bella, quæ Pyrrhus[g] cum Pœnis et Mamertinis ibi gessit; et a Sicilia[h] reversus in Italiam, victusque[5] prælio a Romanis, revertit in Epirum.[6] [i]

PROLOGUS LIB. XXIV.

Quarto et vicesimo[7] volumine continentur[k] hæc. Bellum,[8] quod inter Antigonum Gonatam et Antiochum Seleuci filium in Asia gestum est. Bellum, quod Ptolemæus Ceraunus[9] in Macedonia cum Mytillo[1] Illyrio[l] et Ptolemæo Lysimachi filio habuit: utque Arsinoën sororem suam imperio Macedonicarum urbium exuit. Ipse[2] cum Belgio Gallorum duce congressus interiit. Repetitæ inde Gallorum origines, qui Illyricum occuparant;[3] atque ut ingressi Græciam, Brenno duce, Delphis victi deletique sunt.

PROLOGUS LIB. XXV.

Quinto et vicesimo volumine continentur hæc. Ut Anti-

C. C. *intulit*.—5 Vulg. *victus*. Periz. *victusque*, eique astipulari Ms. Franeq. monuit Bondam, I. 4. Var. L. qui paulo ante cum Vorst. quoque malebat *ut a Sicilia*.—6 Thuan. Col. C. C. *revertitur Ep.* Periz. *revertit Ep.*—7 Leid. 4. *vicens.* atque ita in seqq. et Prol. XXIX. *Undetricensimo*, ac Prol. XXX. *Tricensimo*, atque XXXI. *Uno et tricensimo*.—8 Id. cum 3. *continetur bellum*. 1. 2. Periz. et Coll. N. *continentur hæc. Bellum*; iisdemque astipulatur Ital. interpretatio.—9 Leid. 3. 4. Thuan. *Ceraunos*.—1 Thuan. *Mitilo*. Colbertinus *Mytillo*, quomodo etiam hoc nomen scriptum est in Periz. fine seq. Prologi Interp. Italus *Mitillo*, utroque loco.—2 Thuan. *ipse et*. Italus Interp. *et ell' venuto alle mani con Belgio*.—3 Thuan. Leidd. *occuparunt*. Periz. Coll. C. C

NOTÆ

[g] *Bellaque Pyrrhus*] Placet, quod Modius edidit, *Bella quæ Pyrrhus*. Sic Ms. Reg. *Id.*

[h] *Et a Sicilia*] Malim *ut a Sic.* Idem. Legend. sine dubio *ut a Sic.* Hac ratione enim horum Prologorum Auctor summaria formare solet. *Vor.*

[i] *Revertit in Epirum*] Codd. duo Colbert. habent *revertitur in Ep.* Long.

[k] *Continentur*] Modii aliæque edd *continetur*: sed illud malo, nam ad plura pertinet. *Fr.*

[l] *Monio Illyrio*] Cod. alter Colbert habet *Mytillo*, quam veram esse lect nihil ambigo. Nam *Illyrius* ille libr seq. constanter vocatur ' Mytillus. *Long.*

[m] *Ptol. L. f.*] Vid. Bong. ad Just XXIV. 2. 10.

gonus Gallos delevit: deinde cum Apollodoro[m] Cassandreæ tyranno bellum habuit. Ut Galli transierunt[4] in Asiam, bellumque cum rege Antiocho[5] et Bithynio[6] gesserunt:[n] quas regiones Felini[7] occuparunt.[o] Ut Pyrrhus, ex Italia reversus, regno Macedoniæ Antigonum exuerit; Lacedæmoniam[8][p] obsederit; Argis interierit: filiusque ejus Alexander Illyricum cum Mytillo[9] bellum habuerit.

PROLOGUS LIB. XXVI.

Sexto et vicesimo volumine continentur hæc. Quibus in urbibus Græciæ dominationem Antigonus Gonatas[1][q] constituerit. Ut defectores Gallos Megaris delevit, regemque Lacedæmoniorum[2] Arean[3][r] Corinthi interfecit. Dehinc[4] cum fratris sui Crateri filio Alexandro bellum habue-

occupaverunt.—4 Sic Leid. 1.—5 Sic Leidd. Thuan. Coll. C. C. quomodo h. l. etiam legend. conjecerat Cuper. IV. Obs. 11.—6 Periz. *Bithynia.* Coll. C. C. Leid. 1. 3. 4. *Bithannio:* 2. *Bitanio.* Italus interp. *et come i Gallici passarono in Asia, come gli feciono guerra con Antioco et Betinio.*—7 Ed. Oxon. *Tileni.*—8 Leid. 1. 3. Coll. C. C. *Lacedæmonam*, pro *Lacedæmona.*—9 Periz. *Filius ej. Al. cum rege Ill. cum M.* Leg. *cum rege Illyriorum M.*—1 *Gon.* nescit Coll. C. C.—2 Leid. 1. 4. *Lacedæmonicum.* 3. *Lacedæmonium.* Periz. *Lacedæmonum.*—3 Colbertini *Arium.* Ed. Modii *Arean*, ut ap. Just. XXIV. 1. 5. ex Leid. 2. 4. Thuan. et ed. Bong.—4 Periz. *Deinde*, et cum Leid. 1. 2. 3. Coll. C. C. *cum fr. sui Cr.*

NOTÆ

[m] *Apollodoro*] Huj. Apollodori Cassandriæ tyranni meminit Paus. in Att. *Long.* Huj. tyranni meminerunt varii scriptores laudati a Nob. Heins. ad Ov. II. Pont. 9. 43.

[n] *Ut Galli transierint in Asiam, bellumque cum rege Antigono et Bithynio gesserunt*] Pro *Antigono* repone *Antiocho.* Hanc lect. exhibent duo codd. Vat. Præterea Galli, qui transierant in Asiam, ibid. bellum gerere cum Antigono Gonata non potuerunt, qui in nullo Asiæ angulo rerum potiebatur; sed cum Antiocho Sotere Seleuci filio. Bithynii principis nomen neque Trogus omiserat, neque Auctor ipse Prologorum. Locus iste sic restituendus: *bellumque cum rege Antiocho et Bithynio Zypœte gesserunt.* Galli socii erant Nicomedis, qui partem Bithyniæ obtinebat, et hostis erat huj. Zypœtis. Vid. Excerpta Memnonis et Liv. XXXVIII. *Long.*

Bithynio] Malim *Bithynis.* Fr.

[o] *Felini*] Leg. tuto *Galli*, non *Felini:* quas regiones Galli tunc occuparint, eo loci enarrabat Trogus, sed vid. Liv. XXXVIII. et Strab. Codd. Mss. omnes depravati constanter retinent vocem *Felini*, vel *Selini.* Long.

[p] *Lacedæmoniam*] Modius edidit *Lacedæmonem.* Fr.

[q] *Antigonus Gonatas*] Tangit hæc Polyb. IX. 23. *Id.*

[r] *Lacedæmoniorum Area*] Modii ed. *Lacedæmonium Arean.* Idem. Leg. *Aream:* et ita habent codd. Colbert. *Long.*

rit. Ut princeps Achaiæ Aratus Sicuonem,[5] [s] et Corinthum, et Megara[t] occuparit. Ut in Syria rex Antiochus, cognomine Soter, altero filio occiso, altero rege nuncupato Antiocho, decesserit. Ut in Asia filius Ptolemæi regis, socio Timarcho, desciverit a patre. Ut frater Antigoni Demetrius, occupato Cyrenis regno, interierit.[6] Ut, mortuo rege Antiocho,[7] filius ejus Seleucus Callinicus[u] regnum acceperit.

PROLOGUS LIB. XXVII.

Septimo et vicesimo volumine continentur hæc. Seleuci bellum in Syria[8] adversus Ptolemæum[w] Tryphonem:[9] item in Asia adversus fratrem suum Antiochum Hieracem;[1] [x] quo bello Ancyræ[2] [y] victus est a Gallis: utque Galli Pergamo victi ab Attalo Zielan Bithynum[3] [z] occiderint.[a] Ut

fil. suo Al.—5 Leid. 1. 2. *Icuonem.* Periz. *Niounem.* Versio Ital. *Hierone.* Strab. VIII. p. 385. Ἄρατος δὲ στρατηγήσας ἀφείλετο Ἀντίγονον τὸν Ἀκροκόρινθον, καὶ τὴν πόλιν τοῖς Ἀχαιοῖς προσέθηκε, καθάπερ καὶ τὴν πατρίδα· προσελάβετο δὲ καὶ Μεγαρέας.—6 Sic Periz. Vulg. *interiit.*—7 Sic Periz. quomodo etiam legend. conjecerat Cuper. d. l.—8 *In S.* desiderantur in Thuan. et versione Ital.—9 Sic Max. et Periz.—1 Leid. 1. *fr. s. Anthiocum Hierateme.* 3. *fr. s. Anthiochum Hieruceme.* 4. Coll. N. ed. Modii *fr. s. Antiochum Hieracem.*—2 Periz. *fr. s. Anthiocum Jeracem bellum, quo Anciræ.* Interp. Italus: *contra Antioco Jetarce suo fratello, nella quale guerra Anduga Re fu vinto da i Gallici,* urbis nomine in nomen regis perperam mutato.—3 Leid. 4. Thuan. a pr. m. *ab Attalo Zielan* (Leid. *ab*

NOTÆ

[s] *Sicuonem*] Mod. ed. *Sicionem.* Fr.

[t] *Megara*] Mod. ed. *Megaram.* Id.

[u] *Ut mortuo rege Antigono, filius ejus Seleucus Gallinicus*] Scrib. *Antiocho,* et *Callinicus.* Nam Antiochus cognomine Deus pater fuit Seleuci Callinici. *Long.*

[w] *In Syria adversus Ptolemæum*] Leg. *Ptolemæum Tryphonem,* ut habet cod. Max. *Id.*

[x] *Hieracem*] Mod. ed. *Antiochum Hier.* Fr.

[y] *Anguræ*] Straboni IV. et XII. Ἄγκυρα est castellum Tectosagum. Memnoni est urbs Trogmorum. *Idem.* *Anguræ* pro *Ancyræ:* quæ metropolis Galatiæ s. Gallogræciæ: *c* et *g*, ut literæ ejusdem instrumenti, facile inter se permutantur. Deinde pro *y* est *u*, ut pro *Sylla* dicunt *Sulla.* *Vorst.* Leg. *Ancyræ* vel *Ancuræ.* Max. habet *Ancyræ.* Long.

[z] *Ab Atalozia lambitunum*] Modius edidit *ab Attalo Lambitunum.* Leg. *ab Attalo, Zybæam Bithynum* (aut antiquo more *Bithunum*). Liv. XXXVIII. 16. 10. Imo *Zielam:* ut legit Vales. in Excerpto Polyb. p. 26. f. et Phot. 723. Sed et Zypætes Bithynius legitur. Vid. Scalig. Euseb. 72. f. Pausan. 310. 10. Tzetz. Hist. Chil. III. 115. sed id. Tzetzes Zielam etiam agnoscit Prusiæ fratrem. *Fr.*

[a] *Victi ab Attalo Zybæam Bithunum*

Ptolemæus eum[4] denuo captum interfecerit;[b] et Antigonum Andro prælio navali pervicerit.[5] [c] Ut a Callinico[d] fusus in Mesopotamia Antiochus insidiantem sibi effugit

Athalo Ziælam) *Bitunum* Periz. *ab Athalo Ziæla orbitunum*. Vales. ad Constantini Porphyr. Excerpta e Polyb. p. 30. legit *ab Attalo Zielam Bithynum*. Secunda manus Thuanei a vero prorsus aberravit reponendo *ab Antiocho Eumenem Bithinium*: quæ scriptura ex alio cod. orta esse videtur: siquidem Italus interp. eand. in suo cod. reperit. Vertit enim ille: *I Gallici vinti a Pergamo d' Antioco uccisono Heumene da Bitinia*. Τὰ *Eumenem Bithynum* videntur huc translata fuisse ex corruptis Justini locis XXVII. 3. 1. 'Interea rex Bithyniæ Eumenes:' et 5. 'Hinc Bithynus Eumenes.' Cuper. d. l. pro *Pergamo* et *occiderint* malebat *Pergameno* et *acciverint*.—4 Leid. 1. 3. 4. Periz. Coll. C. C. *adeum*.—5 Leid. 1. 3. 4. Coll. C. C. *oprona vic.* nec aliter Periz. qui etiam dat *Ut a Gall.* Long. legit *pr. n. perv.* Interpretatio Ital. *et Anotegato vinse Antigono in battaglia navale*. Thuan. *et Antigonum Androgo-*

NOTÆ

occiderunt] In Mss. est *ab Ataloziæ Jambitunum occiderunt*. Ex quo viri docti, sicut reposuimus, ex Liv. XXXVIII. 16. legend. conjecerunt; aut, pro *Zybæam*, *Zielam*. *Bithunum* est pro *Bithynum*, ut *Angura* pro *Ancyra*. Vorst. Leg. et disjunge: *Victi ab Attalo*, *Zielam Bithynium* (vel *Bithunium*) *occiderint*. Sic enim disjungit codex Max. et unus Colbert. Gallos victos fuisse ab Attalo scribunt Polyb. XVIII. in Excerptis Vales. Suidas in voce Νίκανδρος, Liv. XXXIII. et XXXVIII. et Strab. XIII. Galli postea Zielam Bithynium occiderunt. Nam, ut docet nos Athenæus II. 18. 'Zelas,' vel, ut alii scribunt, *Zielas*, cum Gallorum principes insidiis tollere conaretur, ab eis ipsis interfectus est. *Long*.

[b] *Ut Ptolemæus eum denuo captum interfecerit*] Ptolemæus iste, qui Antigonum prælio ad Andrum insulam vicit, procul dubio est Ceraunus, ut a Memnone discimus, quem consule. Sed ad quem ducem vel regem referemus *cum denuo captum interfecerit?* An ad Zielam a Gallis occisum? an ad Attalum, qui morte placida interiit? Utrumque absurdum. Restitue itaque *Ptolemæus Ptolemæum denuo*, *&c.* Hic Ptolemæus interfectus est filius Lysimachi, qui reclamaverat, 'fraudem subesse jurijurando Cerauni,' nuptiisque matris cum eod. Ceranno celebrandis obstiterat, ex Just. XXIV. 2. Imo sociis Illyriis bellum in Macedonia gesserat cum Ceranno, ut legimus in Prol. lib. XXIV. Victorem in hoc bello fuisse Ceraunum liquet, cepisseque tunc Ptolemæum arbitror: at eum liberum tunc dimisit. Nam Cassandriæ matris in gremio solos Lysimachum et Philippum fratres Ptolemæi interemit, sed non multo post comprehensum ipsum Ptolemæum occidit. Hæc autem omisit Justinus. *Long*.

[c] *Et Antigonum Andro prælio navali prona vicerit*] Mod. Ed. *Oprona*. Fr. Emenda, *et Antigonum Andro prælio navali pervicerit*. Nihil sani hic præferunt Mss., ubi legitur *Oprona* vel *Oppiona*. Editores legerunt *prona vicerit*. Quæ vox *prona* vel *oprona* nihil est. De hoc prælio navali consule Memnonem ap. Phot. in Bibl. Cod. 1. Vat. hanc lect. habet. *Andro prælio navali*, quam editores admiserunt. *Long*.

[d] *Et a Gallinico*] Malim *Ut a Gall.* Sic et Reg. Ms. *Freinsh.* Leg. *Et a Call.* Long.

Ariamenen;[6] [e] dein postea custodes Tryphonis:[7] [f] quo a Gallis occiso, Seleucus quoque frater ejus decessit,[8] majoremque filiorum ejus Apaturius [g] occidit.

PROLOGUS LIB. XXVIII.

Octavo et vicesimo volumine continentur hæc. Ut, mortuo rege Epiri Alexandro, Laodamiam[9] Epirotæ occiderint. Dictique in excessu Bastarnici[1] [h] motus. Ut rex Macedoniæ Demetrius sit a Dardanis fusus: quo mortuo tutelam filii ejus Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam, Mœsiam, Cariam[2] subegit;[3] [i] et, adjutis Achæis contra regem

---

thus pr. n. vicerit, erasa voce *oprena*.—6 Mss. *Ariamenem* vel *Ariamenen*. Just. XXVII. 3. 7. 'In eo [bello] Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Ariamenen regem Cappadociæ provehitur.'—7 Periz. *deinde p. c. T.*—8 Periz. *decessit*, et *Epathorius*, atque cum Leid. 1. *occidit*. Pro *Epacorios* Freinsh. ex Polyb. legit *Apathurius*. —9 Sic Leid. 3. 4. Thuan. Vulg. *Laud.*—1 Periz. *Bastarnati*, pro *Bastarnæi*, quomodo legend. suspicabatur Avus.—2 Ed. Modii *Asiam*, *M. C.*—3 Periz. *Ut rex Macedoniæ Demetrius sit a Dardanis fusus; quo mortuo, tutelam filii ejus Philippi suscepit Antigonus, usque ad Thessaliæ in Asiam Cariam subegit.* Long. optime restituit *Antigonus, isque Mœsiam et Dardaniam*. Just. XXVIII. 3. 14. 'Ut Dardanos Thessalosque exultantes morte Demetrii regis compescuerit.' *Subegit*, ut Prol. XXXVI. 'Judæos subegit.' Ib. 'Cœnos Thracas subegit.'

NOTÆ

[e] *Insidiantem sibi effugit Artamenen*] Totum locum ita scribo: *effugit Artamenem: dein postea custodes Tryphonis*: nempe Ptolemæi, cui hoc cognomen erat. Ansam dedit huic emendationi Rutgersius dicto cap. 7. ubi similem locum Prol. XXX. corrigit. *Freinsh.* Leg. *Ariemenem*. Voss. *Antiochus insidiantem sibi effugit Artamenem*] *Antiochus* (Hierax sc. Seleucida) *insidiantem sibi effugit Ariamenem.* Sic emenda: ita enim appellatur ab omnibus vett. Scribitur itid. in codd. Rom. Legend. idcirco ap. Just. *Ariamenem*, non vero *Artamenem*, ut vulgo in editis libris habetur. *Long.*

[f] *Dein postea custode Tryphonio*] Leg. *custodes Tryphonis*. Certum est Hieracem custodes Ptolemæi tertii effugisse, qui Ptolemæus, vulgo dictus Euergetes, cognomine Tryphonis a Trogo insignitur, non modo hoc libro, sed lib. XXX. ut mox videbimus; imo et a Chronographo Alexandrino. Codd. Rom. hanc lect. *custodes Tryphonis* exhibent, quam nos admittimus. *Id.*

[g] *Epacorios*] Leg. *Apaturius*, ex Polyb. IV. 48. *Freinsh.* Leg. *Apaturius*. Sic enim, qui Seleucum Ceraunum occidit, appellatur a Polyb. IV. ab Appian. in Syriacis, et ab Hieron. in Daniel. Codd. Rom. Mss. habent *Epatorius*; Colbertini pejus *Epicarium* aut *Epacorium*. Long.

[h] *Basternici*] Mod. ed. *Bastarnarum*. Fr.

[i] *Ut ex Macedonia Demetrius sit a Dardanis fusus, quo mortui te KC. filii ejus Philippi suscepit Antigonusque*

Spartanum Cleomenen,[4] cepit Lacedæmona:[5] [k] amissoque regno Cleomenes Spartanus confugit[6] [l] Alexandriam, atque ibi interiit. Dictum[7] in excessu bellum Illyricum, quod Romani gessere cum Teuta.[m]

PROLOGUS LIB. XXIX.

Undetricesimo[8] volumine continentur hæc. Res gestæ Philippi regis adversus Dardanos[9] et Ætolos.[n] Repetitæque inde Creticæ origines: post cujus insulæ societatem, Philippus cum Illyriis, et Dardanis, et rursus[1] Ætolis bello

—4 Sic Leid. 3. 4. Vulg. *Cleomenem.*—5 Leid. 1. 2. 3. Periz. Coll. C. C. *Lacedæmoniam.*—6 Sic Mss. Versio Ital. *fugge in Alessandria.*—7 Periz. *Dictumque* Interp. Ital. *et per digressione.* Ead. mox omittit *cum Teuta.*—8 Periz. *Uno de trigesimo.*—9 Thuan. *Romanos.* Interp. Ital. *le cose fatte da Philippo contra a Romani et gli Etholi.*—1 Parenti legend. videbatur, *et Dard. rurs. et.*

NOTÆ

Thessaliæ in Asiam Cariam subjecit] Emenda, *Ut exiens e Macedonia Demetrius sit a Dardanis fusus. Quo mortuo tutelam filii ejus Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam, Mœsiam, Dardaniam subjecit.* Antigonus enim, cognomine Doson, tutor Philippi, Thessalos, Dardanos, et Mœsios s. Triballos subjecit. Consule Just. XXVIII. Codd. Mss. eo loci sunt depravatissimi. In cod. tamen Max. leguntur hæc verba: *quo mortuo tutelam filii ejus Philippus,* (leg. *Philippi*) *suscepit Antigonus.* Quæ lectionem nobis exhibent veræ proximam. *Long.* *Ex Macedonia*] Mod. ed. optime *Rex Macedoniæ.* Freinsh. *Quo mortuite KC filii ejus Philippi suscepit Antigonusque Thessaliæ in Asiam Cariam subjecit*] Legend. arbitror *quo mortuo tutelam filii ejus Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam, Mœsiam, Cariam subjecit.* Sed periculosæ, si deficit historia, conjecturæ. *Bong.* Spurcissima lect. Ms. habet *quo mortuitenem filii ejus.* Puto scribend. *quo mortuo, tuitionem filii ejus Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam, Mœsiam, Daciam subjecit.* Voss.

[k] *Cepit Lacedæmona*] Ms. *Lacedæmoniam.* Et sic solet Just. Ita 'Babylonia,' 'Chalcedonia,' 'Sidonia.' *Id.*

[l] *Amissoque regno Cleomenes Spartanos consufugit*] Mod. Ed. *Spartanus.* Freinsh. Emenda, *Cleomenes Spartanus cum conjuge fugit Alexandriam.* Justinus enim ait Cleomenem cum conjuge in Ægyptum profectum esse. Cod. Max. habet *Spartanus,* non *Spartanos.* Long.

[m] *Teuta*] Florus II. 5. 2. habet 'Teuca:' sed in Mss. est *Teutana;* quomodo et in Jornande. Plinio XXXIV. 6. 'Teuca.' *Bong.*

[n] *Adversus Dardanos et Ætulos*] Mod. Ed. *Ætolos:* et sic Ms. Reg. *Freinshem.* Leg. ut habent duo codd. Colbert. *adv. Romanos.* Romani enim, non Dardani, contra Philippum regem Macedonum fuerunt in bello socii Ætolorum. *Long.*

congressus est, adjuvantibus Ætolos Romanis: quo finito, intulit Ætolis[2] bellum.[o]

PROLOGUS LIB. XXX.

Tricesimo volumine continentur hæc. Ut, mortuo Ptolemæo Tryphone,[3][p] filius ejus Philopator Antiochum regem vicit Raphiæ: ipse amore Agathocleæ corruptus[4] decessit,[q] relicto filio pupillo: in quem cum Philippo rege Macedonum consensit Antiochus. Philippi deinde gesta in Asia, cum movisset Ætola bella: a quibus reversus, bellum ha-

—2 Periz. *Ætoliæ.*—3 Perizonius ad Ælian. xiv. V. H. 32. malebat *Ptolemæo Euergete*, vel *Ptolemæo, Trypho filius ejus, idemque Philopator*. Mss. Romani et Periz. *Tryphone*, quod cognomen conjectura quoque assecutus fuit Scaliger ad Euseb. n. 1771. eoque cognomine Ptolemæum Euergeten a Chronographo Alexandrino appellari monuit Long. ad Prol. xxvii. Leid. 2. *Ptolemæo Ruppone.* Reliqui Mss. *Pt. Utruppone*, vel *Utrupphonæ*. Interp. Italus: *Come morto Ptholemeo Trifone Filopater suo figliuolo vinse Antioco Re.*—4 Periz. *rapie ipse amore agathoie corruptus dec.* Thuan. *rapie ipse maragathocleæ correptus dec.* Quæ scriptura firmat emendationem eruditissimi Valesii ad Excerpta Const. Porphyrog. ex Polyb. p. 12. *Raphiæ ipse amore Agathocleæ corruptus.* *Correptus amore*, ut ap. Ov. iii. F. 681. ' Armifer armiferæ correptus amore Miner-

NOTÆ

[o] *Intulit Ætolis bellum*] Emenda, *Atheniensibus.* Secus enim absurda prorsus esset lectio. Finito bello cum Ætolis non Ætolis bellum intulit, sed aliis, puta Atheniensibus. Vid. Liv. qui bella ista fuse edisserit. *Id.*

[p] *Ptolemæo Utrusphonæ*] Hic est Ptolemæus Evergetes: *Utrusphonæ* quid sit, viderint doctiores. Sed et quod sequitur, *rapi pæamare gathoclæ corr. dec.* quomodo restituendum sit, assequi conjectura non possum: hoc quilibet intelligit, amore Agathocleæ corruptum decessisse. *Bong.* Rutgersius dicto cap. 7. lib. v. ostendit legend. *Tryphone.* Add. Vales. ad Excerpt. Polyb. 12. p. *Freinsh.* Emenda, *Tryphone* (alias Euergete): filius ejus Philopator Antiochum regem vicit. Codd. Mss. Rom. habent *Ptolemæo Tryphone*, ut nos emendavimus. *Long.*

[q] *Rapi ei pæamare gathocleæ corruptus dec.*] Vales. legit *Raphiæ, ipse amore, &c.* et ego ex Strab. xvi. *Freinsh.* Puto scribend. *Antiochum regem vicit: turpique postea amore Agathocleæ corruptus decessit.* Voss. Locum hunc corruptiss. in omnibus Mss. sic restituo: *vicit, rapiturque ipsi præmium Agathocleæ amore corrupto.* Hæc optime et cum Justino ipso et cum ceteris Historicis conveniunt. *Long.*

Philippi g. in Asia] Diod. xxvi. in Excerpt. Constantini Porphyr. p. 294. *Ὅτι Φίλιππος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς, σπανίζων τροφῆς, οὐ διέλειπε τὴν ὑπ' Ἄτταλον χώραν λεηλατῶν μέχρι τῆς τῶν Περγαμηνῶν πόλεως· κατέσκαψε δὲ καὶ τὰ περὶ τὸ Πέργαμον ἱερὰ, τότε Νικηφόριον πολυτελῶς κατεσκευασμένον, καὶ τἄλλα γλυφὰς ἔχοντα θαυμαζομένας εἰς τέλος ἠφάνισε. δι' ὀργῆς γὰρ ἔχων τὸν Ἄτταλον, ἐπεὶ τοῦτον οὐ κατέλαβε περὶ τούτους τοὺς τόπους, τὸν θυμὸν εἰς ταῦτα κατετίθετο.*

buit cum ducibus Romanis Sulpicio et Flaminino,[5] a quibus[r] victus,[6] pax. Transitus[s] deinde ad res Antiochi, qui post regnum acceptum persecutus defectores, in Media Molonem, in Asia Achæum,[7][t] quem obsedit Sardibus, pacata superiore Asia Bactris tenus, in Romana bella descendit.

PROLOGUS LIB. XXXI.

Uno et tricesimo volumine continetur bellum,[8] quod cum Lacedæmonio Nabide[9][u] Titus Flamininus et Philopœmen dux Achæorum[1][w] gessit. Item bellum, quod cum Antiocho in Achaia per Acilium[x] consulem, et in Asia[2] per Scipionem gestum est. Denique Hannibalis[3] ad regem[y] ab Carthagine[z] fuga. Bellum cum Ætolis[4] gestum per eundem Acilium,[a] qui Antiochum Græcia expulerat.

væ Uror; et hoc longo tempore vulnus alo.'—5 Sic Leid. 1. ut Prol. seq. 'Titus Flamininus.'—6 Periz. *a q. v.* Interpr. Ital. *dal qual vinto la pace fu fatta*. Leid. 3. Coll. C. C. *q. victis*.—7 Leid. 1. *in Asiam Attheum*. 2. *in Asia Accheum*. 3. 4. Coll. C. C. *in Asiam Accheum*. Periz. *in Asia Acheum*. Interp. Ital. *Acheo in Asia*.—8 Leid. 2. 4. *continentur hæc*. *Bell.*—9 Int. Ital. *con Nabis di Lacedemonia*.—1 Periz. *Acheorum*. Int. Ital. *Duca de gli Achei*.—2 Leid. 1. 3. *in Achaiam . . . et in Asiam*. Periz. *per Attilium c. et in Asiam*, et mox *per eundem Attilium*. Int. Ital. *per Attilio*, et dein, *per quello medesimo Attilio*. Bong. malebat *Acilium*.—3 Vulg. *Ann.* Leid. 3. *Hannibalis*, atque ita in seqq. Periz. *ad regem Carth.* Coll. C. C. aliique male *ad Carthaginem*.—4 Periz. *Etholis*. Int. Ital. *con gli Etholi*.—5 *In A.* nescit Periz.—6 Sic *εὐστό-*

NOTÆ

[r] *Flaminio, quibus*] Scrib. *Flaminino, a q.* Bong.

[s] *Quibus victus pax. Transitus*] Emenda, *a quibus victus; pax transigitur*. Verbum *transigitur* librarii omiserunt, delusi affinitate seq. vocis 'Transitus.' *Long.*

[t] *Maccheum*] Leg. *Achæum* ex Polyb. qui bellum hoc describit lib. VIII. *Freinsh.* Est ergo simile hoc illi quod Atheas Scytharum rex supra in Prologo libri IX. 'Matheas' vocatur. *Vorst.* Notissimus est iste Asiæ Minoris Tyrannus. Codd. duo Colbert. habent *in Asiam Achæum*. Legend. *in Asia Achæum*. Long.

[u] *Navide*] Mod. ed. *Nabide:* utrumque bene. *Freinsh.* Leg. *Nabide Titus Flaminius*. Long.

[w] *Achaicorum*] Leg. *Achæorum*. *Bong.* Emenda, *Achæorum*. Long.

[x] *Achilium*] Leg. *Acilium*. Bong. *Long.*

[y] *Ad regem*] Add. *Antiochum:* ut habet cod. Max. *Idem.*

[z] *Ab Carthagine*] Mod. edit. *a Carth.* Freinsh.

[a] *Bellum cum Acholis gestum per eumdem Achilium*] Scrib. *Ætolis*. Bong. Emenda, et leg. *Ætolis*, non *Acholis*, et *Acilium*, non *Achilium*. In cod. Max. legitur *Ætolis*. Hoc bellum

PROLOGUS LIB. XXXII.

Secundo et tricesimo volumine continentur hæc. Defectio ab Achæis Lacedæmoniorum et Messeniorum, qua Philopœmen interiit. Romanorum in Asia[5] duce Manlio[6][b] adversum[c] Gallos bellum. Regis Philippi, propter ablatas sibi civitates, alienatus in Romanos animus;[7] et ob hoc alter filiorum Demetrius occisus: concitatique ab eo Basternæ, transire conati in Italiam. Inde in excessu dictæ res Illyricæ. Ut Galli, qui occuparant Illyricum, rursus redierunt[d] in Galliam: originesque Pannoniorum, et incrementa Daciorum per Ruboboston[8] regem. In Asia bellum a rege Eumene gestum adversus Gallum Ortiagontem,[9] Pharnacen[1] Ponticum, et Prusiam,[e] adjuvante Prusiam Hannibale Pœno. Res gestæ Hannibalis post victum

---

χως restituit Bong.—7 Periz. *Reg. Ph. alienatis in R. animis propter abl. s. c.* —8 Periz. *Dachorum per Rubobusten.* Leg. *Dacorum.* Int. Ital. *e l'accrescimento di Dachi per Robustene Re.*—9 Leid. 1. *adv. Galliam Ortiagonen.* 2. *adv. Galliam Ortiagonem.*—1 Periz. *Pamacem* pro *Parnacen,* et *Prusiam:* quomodo legit Bong. cui etiam reponend. videbatur *Gallum Ortiagontem:* ut ap. Liv. xxxviii. 24. 'Ortiagontis reguli uxor.' Ibid. 'Jugulati præcisum caput ipsa involutum veste ferens ad virum Ortiagontem.' Ap. Flor. quoque ii. 11. 7. in ed. Ald. *Ortiagontis* legi pro vulg. *Orgiagontis* observavit Duker. Polyb. in Excerpt. Constantini Porphyrog. p. 114. *Ὅτι Ὀρτιάγων ὁ βασιλεὺς τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Γαλατῶν ἐπεβάλλετο τὴν ἁπάντων τῶν Γαλατῶν δυναστείαν εἰς αὑτὸν μετα-*

NOTÆ

fuse narrat Liv. quem consule. *Long.*

[b] *In Asia ducem ambo*] Legend. *duce Manlio;* Liv. xxxviii. 12. Flor. ii. 11. Miror in Historia Miscella Pauli Diaconi iv. 5. Fulvio hoc tribui; cum Fulvius, qui collega erat Manlii, pæne iisdem diebus cum Ætolis bellum gesserit, quibus Manlius cum Gallis. Plut. de Virt. Mulierum *Γναῖον* vocat, quod Manlii prænomen est: Interpres nostras de Cnæo Scipione Plutarchum loqui arbitratus est. *Bong.* Emenda, *in Gallia duce Manlio,* et leg. Liv. qui hujusce ducis meminit. *Long.*

[c] *Adversum*] Mod. ed. *adversus.* Freinsh.

[d] *Redierunt*] Mod. ed. *redierint* Idem.

[e] *Gallium Ortiagonem, Parnecen Ponticum, et Prusiana*] Emenda, *Gallum Ortiagontem, et Pharnacem Ponticum, et Prusiam.* Florus ii. 11. illum 'Orgiacontem' vocat: ita est in Ms *Bong. Gallium* tamen rectum videtur: sicut Sall. Hist. iv. 'Gallias mulieres' dixit, pro, Gallicas, quam substantivorum enallagen exemplis bonorum autorum firmant Aus. Popma de Usu antiquæ Locut. ii. 1. et D. Vechner. Hellenolex. i. 8. *Freinsh.* Emenda, *Gallum* (i. e. Gallo-græcum) *Ortiagontem.* Consule Liv. *Long.*

Parnecem] Leg. *Pharnacem.* Idem.

Antiochum. Et mox[f] mortuo Seleuco filio Magni Antiochi successit regno frater[2] Antiochus.

PROLOGUS LIB. XXXIII.

Tertio et tricesimo volumine continentur hæc. Ut cum Perse Philippi filio, rege Macedonum, Romani bellum gesserint: quo capto, deleta est Epiros.[g] Ætolicæ[3][h] civitates ab unitate corporis deductæ, inter Achæos et Lacedæmonios[i] certamine orto.[k] Bellum rursum[4] in Macedonia gestum a Romanis cum Pseudophilippo.[l][5]

PROLOGUS LIB. XXXIV.

Quarto et tricesimo volumine continentur hæc. Bellum Achaicum, quod Romani per Metellum[6][m] et Mummium gessere: quo diruta est Corinthus.[7] Bellum regis Eumenis cum Gallogræcis, et in Pisidia[8] cum Selgensibus.[n] Res

---

στῆσαι.—2 Periz. *succ. in reg. fratri.*—3 Int. Ital. *le citta d'Etholia partite da l' unione.*—4 Int. Ital. in suo cod. legisse videtur *ut inter A. et L. certamen ortum, et bellum rursus.* Ita enim vertit: *come cominciata discordia tra gli Achei ed i Lacedemonii, e da capo la guerra.*—5 Sic Periz. Int. Ital. *con Perseo Philippo.*—6 Sic Periz. quomodo legend. conjecerat Freinsh. Int. Ital. *per Metello.*—7 Leid. 1. 3. 4. Periz. Coll. C. C. Thuan. *Corinthos.*—8 Sic Periz. ut malebat Bong. qui etiam *Selgensibus* legend. suspicabatur. Int. Ital. *ed in Puglia con gli Selegiensi:* et fine huj. Prol. *con*

NOTÆ

[f] *Antiochum. Et mox*] Mod. ed. rectius, *Antiochum, et mox.* Freinsh.

[g] *Deleta est Epiros*] De direpta Epiro Plut. Æmilio 49. Eutrop. IV. 8. *Bong.* Add. Polyb. Fragment. lib. VII. *Freinsh.* *Epiros*, i. e. Epiri civitates, quæ ad Persen regem defecerunt, uno die direptæ, urbiumque direptarum homines abducti fuerunt, ut narrat Liv. XLV. 33. *Long.*

[h] *Ætolicæ*] Scrib. *Achaicæ*. Bong. Historia docet legend. esse *Achaicæ civitates;* uti monuit Bong. *Vorst.*

[i] *Deductæ inter Achæos et Lacedæmonios*] Ætolicæ civitates ab unitate corporis deductæ, i. e. civitatum Ætolicarum fœderatarum respublica, unicum quasi corpus efficiens, dissipata fuit a Romanis; quæ fusius narrat Liv. *Long.*

[k] *Certamine orto*] Certamen istud nihil commune habuit cum clade Ætolorum. Scrib. igitur et disjunge, *deductæ. Inter Achæos et Lacedæmonios certamen ortum.* Idem.

Seu Philippo] Scrib. *Pseudophilippo.* Bong. Scrib. *Pseudophilippo*, qui antea Andriscus dicebatur. In cod. Max. legitur *Pseudo-Philippo.* Long.

[m] *Macellum*] Repone *Marcellum.* Bong. Imo *Metellum.* Ms. Reg. *Metillum.* Freinsh.

[n] *In Pisidiascum Selegensibus*] Scrib. *in Pisidia cum Selgensib.* Selga urbs

quas gessit Syriæ rex Antiochus, et rex Ægypti Ptolemæus. Repetitæ[o] inde origines regum Cappadocum. Ut, mortuo Epiphane[p] Ptolemæo, relicti[9] ab eo filii duo, Philometor[1] et Euergetes, primum cum Antiocho habuere bellum, quod per Romanos finitum est: deinde inter se, quo major est expulsus;[2] restitutoque, Romani inter fratres regna diviserunt. Ut, mortuo rege Syriæ Antiocho,[3] Demetrius cognomine Soter, qui Romæ fuerat obses, clam fugit; occupataque Syria, bellum cum Timarcho Medorum rege[4] habuit, Ariarathe[q] rege Cappadocum.[r] Ut habita inter Ariarathen et Orophernen[5] regni certamina. Ut, mortuo rege Asiæ Eumene, suffectus Attalus bellum cum Selgensibus[s] habuit, et cum rege Prusia.[t]

gli Selegrinesi.—9 Leg. *et rex Æg. Ptolemæus Epiphanes. Ut mortuo Ptolemæo, relicti, &c.* omissis mediis vocibus, quæ ex seqq. huc perperam fuerunt translatæ, neque extant in versione Ital. Verisimile enim est, Trogum in postremam partem huj. libri contulisse origines regum Cappadocum, et quidem postquam mentionem fecerat Ariarathis Cappadocum regis; idque persuadent omnes codd. Mss. in quibus circa finem huj. Prol. legitur: *Ariarathe rege Cappadocum. Repetitæ inde origines regum Cappadocum. Ut habita, &c.* Add. notam Vorstii.—1 Vulg. *Filom.* Scrib. *Philom.* ut Prol. XXXVI. 'Philometora,' et 'Philometore:' et XXXV. ex Mss. 'Ptolemæo Philometore.'—2 Periz. *quo majore expulso.*—3 Mss. *A. r. Syr.*—4 Periz. *rege M.*—5 Leid.

NOTÆ

Pisidiæ; Strab. XII. Steph. *Bong.* Emenda, *in Pisidia cum Selgensibus.* Hæc enim Pisidiæ urbs 'Selga' ab omnibus Vett. appellatur, colonia Lacedæmonum, quæ contra omnes reges libertatem suam propugnavit, ut ait Strabo. *Long.*

[o] *Ptolemæus. Repetitæ*] Scrib. *Ptolemæus Epiphanes. Repetitæ inde orig. reg. Cappadocum. Ut mortuo Ptol.* Bong.

[p] *Epiphanos ut mortuo*] Cognomen hoc trajectum sine dubio est, et referend. ad Ptolemæum, de quo prædictum, legendumque *rex Ægypti Ptolemæus Epiphanes.* Vorst.

Epiphanos, ut mortuo Ptolemæo] Leg. *ut mortuo Epiphane Ptolemæo.* Long.

[q] *Cum Timarcho Medorum rege habuit Ariarathe*] Leg. *cum Timarcho rege Medorum et Ariarathe.* Idem. Appian. de B. Syr. p. 188. Καὶ δεξαμένων αὐτὸν [Δημήτριον] ἀσμένως τῶν Σύρων ἦρχε, τόν τε Λυσίαν καὶ τὸ παιδίον ἐπ' αὐτῷ διαφθείρας, καὶ Ἡρακλείδην ἐκβαλὼν, καὶ Τίμαρχον ἐπανιστάμενον ἀνελὼν καὶ τἄλλα πονηρῶς τῆς Βαβυλῶνος ἡγούμενον.

[r] *Ariarathe rege Cappadocum*] Add. ex Ms. *Repetitæ inde res rerum Cappadocum.* Pro *rerum, regum* scribend. Voss. *Ariarathe rege Cappadocum. Ut habita inter Ariaten et Orphernem*] Leg. *et Ariar. rege Cap. Ut habita inter Ariarathem et Orophernem.* Bongars. Emenda, *ut habita inter Ariarathen et Orophernen.* Long.

[s] *Selegensibus*] Leg. *Selgensibus*, ut supra. Codd. Mss. constanter retinent *Selegensibus*, sed mendose. *Idem.*

PROLOGUS LIB. XXXV.

Quinto et tricesimo volumine continentur hæc. Bellum Piraticum[u] inter Cretas et Rhodios: seditio Cnidiorum[6] adversum Ceramenses.[7] [w] Et[8] adversus Demetrium Sotera subornatus est Alexander, tanquam genitus Epiphane Antiocho: quo bello victus Demetrius[x] invisum[9] stultitia Alexandrum[y] bello vicit, adjuvante Ptolemæo Philometore, qui eo bello interiit. Ut deinde orta Demetrio bella sint

2. 3. *Ariathen et Orphernen*. Periz. *Ariaraten*. Int. Ital. *tra Ariarate et Ofernes*. —6 Leid. 3. *Chodiorum*.—7 Id. cum 3. 4. *Cermenses*. Periz. *Seditio Ogniorum adversus Ceramenses*. Int. Ital. *la seconda la discordia di quegli da Chio contra a Cernensi*. Wesseling. ad Excerpta Constantin. Porphyrog. ex Diod. p. 594. probabili admodum conjectura legit *Seditio Cnossiorum adversus Cretenses*.—8 Ed. Oxon. *Ut*.—9 Long. malebat *quo bello victus Demetrius. Filius ejus Demetrius inv.* Ansam certe errori in h. l. transcribendo librariis dedisse videtur repetitio ejusd. nominis proprii, qualem etiam eosd. commisisse init. Prol. XXI. apparet ex versione Ital. F. igitur legend. *q. b. victus Demetrius interiit. Ut De-*

NOTÆ

t *Cum rege Prusia*] Meminerunt huj. belli Excerptæ e Polyb. legationes 133. et 135. Diod. ap. Vales. 337. Memorabile autem est, quod notat Athenæus XI. 13. ex ejus nomine poculi genus 'Prusian' vocatum. *Freinsh.*

u *Ripaticum*] Litterarum ordine inverso leg. *Piraticum*. Bong. Emenda, *Piraticum*. De hoc bello Piratico inter Cretas et Rhodios leg. Polyb. in Excerptis. Legationum num. 138. et 139. Nihil de hoc bello reperies ap. Just. Eo loci depravati sunt omnes Codd. Mss. *Long.*

w *Seditio Chidiorum adversus Cerinenses*] Mod. ed. *Cnidiorum*. Freinsh. Emenda, *seditio Cnidiorum adversus Ceramenses*, non *Cerinenses*, qui tunc nulli erant. Inter se discrepant codd. Mss. Vat. 2. habet *seditio Eginorum adversus Calanenses*. Sed tunc omnia Siciliæ oppida a Romanis subacta pro libitu regebantur a Prætoribus, nec mutuis seditionibus laborasse verisimile est. Recepta itaque lectio, licet paululum depravata, retinenda, *Chidiorum*, qui alii a Gnidiis esse non possunt. Veram quidem lect. deprehendimus: nec multo longius a vero recedit hæc lect. codicis Max. *seditio Egniorum adversus Ceranenses*. Cnidii seu Gnidii tunc liberi erant, et Romanorum socii: ad quos Judæorum gratia senatus rescripsit Machab. I. 15. at juxta Cnidum Ceramus erat oppidum, ut testatur Strab. XIV. p. 656. μετὰ Κνίδον Κέραμος. *Long.*

x *Victus Demetrius*] E duobus Demetriis unum librarii omiserunt. Primus Demetrius, cognomine 'Soter,' hoc bello interemptus ab impostore Alexandro, pater erat alterius Demetrii, qui dictus est 'Nicator.' Restitue igitur, *victus Demetrius. Filius ejus Demetrius invisum stultitia Alexandrum bello vicit*. Eo loci pessime depravati sunt codd. Mss. *Idem.*

y *Alexandrum*] Mod. ed. *Alexandrum*. Freinsh.

cum Diodoto[1,z] Tryphone: expulsusque a Tryphone regno Syriæ Demetrius. Repetit inde Superioris Asiæ motus factos per Aretèum et Arsacen[2] Parthum.[a]

PROLOGUS LIB. XXXVI.

Sexto et tricesimo volumine continentur hæc. Ut Trypho, pulso Syria Demetrio, captoque[3] a Parthis, bellum gessit cum fratre ejus Antiocho cognomine Sidete. Ut Antiochus, interfecto Hyrcano, Judæos súbegit.[b] Repetita inde in excessu origo Judæorum. Ut rex Asiæ Attalus Cænos Thracas[4] subegit;[c] successoremque imperii Attalum Philometora reliquit. Mortuo denique Philometore,

metrii filius Demetrius invisum, &c.—1 Periz. *Diodoro*, pro *Diodoto*. Epit. Liv. LII. ‘Demetrius ab Diodoto quodam uno ex subjectis, qui Alexandri filio bimulo admodum regnum asserebat, bello superatus Seleuciam confugit:’ et LV. ‘Alexandri filius, rex Syriæ, decem annos admodum habens, ab Diodoto, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem occisus est.’ Utroque loco in cod. Norvicensi simili errore scriptum est *Diodoro*.—2 Periz. *Aretheum et A.*—3 Periz. *ut Thripho p. S. Demetrio capioque*. Eleganter hunc l. restituit Bong.—4 Leid. 1. *Cenostractas*. Vales. ad Excerpta Const. Porphyrog. ex Diod. p. 55. legit *Cænos Thracas*. Perizonius margini ed. Bern. ascripserat:

NOTÆ

[z] *Diotoro*] Leg. *Diodoto*. Bong. Diod. ap. Vales. p. 346. Joseph. XIII. 9. *Freinsh.* Leg. et scrib. *Diodoto*. Long.

[a] *Factos per Aretheum et Asacem Phartum*] Emenda, *Ariarathem* (Cappadociæ regem sc.) *et Arsacem Parthum*, i. e. Mithridatem, cognomine Deum, qui tunc florebat. *Long. Areteum*] Mod. ed. *Aretheum*. F. legend. *Aretam*, qui Arabiæ rex est Josepho XIII. 21. *Freinsh.*

Asacem Fartum] Leg. *Arsacen, Parthum*. Bong.

[b] *Ut Cypro pulsus Syria Demetrio; captaque a Parthis, bellum gessit cum fratre ejus Antiocho cognomine, sed ut Antiochus interfecto Hyrcano, Judæos subegit*] Lego, *Ut Trypho, pulso Syria Demetrio, captoque a Parthis, bel. gess. cum fr. ejus Ant. cognomine Sedete. Ut Antiochus, &c.* Idem. Locum depravatiss. sic restitue: *Ut Trypho, pulso Syria Demetrio, captoque a Parthis, bellum gessit cum fratre ejus Antiocho, cognomine Sidete. Ut Antiochus, interfecto Tryphone, Hyrcanum et Judæos subegit.* Hæc historia certissima est ex Just. Appian. et Joseph. *Long.*

[c] *Attalus Cenostracas subegit*] Leg. *Thynos Thracas*. Voss. Emenda, s. disjunge, *Cænos Thracas*. Huj. expeditionis Attali regis meminit Strabo XIII. p. 624. Ἐχειρώσατο δὲ καὶ Διήγυλιν τὸν ἐκείνων (emenda, τῶν Καινῶν) βασιλέα στρατεύσας εἰς τὴν Θρᾴκην. ‘Cepit etiam Attalus Diegylin Cænorum regem expeditione suscepta in Thraciam.’ De Cænis consule Liv. Plin. Solin. Ptolemæum, Steph. *Long.*

(Aristonicus) regno Asiæ occupato bellum cum Romanis gessit, quo[5] captus[6] est.[d]

PROLOGUS LIB. XXXVII.

Septimo et tricesimo volumine continentur hæc. Repetitis regum Ponticorum originibus, ut in ultimum[7] Mithridaten Eupatora[8] [e] series imperii deducta sit: atque ut ingressus ille regnum subegit Pontum[9] et Paphlagoniam, priusquam in bella Romana descendit.[1] Dictæque in excessu[2] regum Bosporanorum et Colchorum origines, et res gestæ.

PROLOGUS LIB. XXXVIII.

Octavo et tricesimo volumine continentur hæc. Ut Mithridates Eupator, occiso Ariarathe,[3] [f] Cappadociam occu-

' F. *Œnos Thracas*, vel *vicinos Thracas*.'—5 Leid. 1. 4. *quo*. 3. *quod*.—6 Leid. 2. *quo victus*. Periz. *quo captus*: quomodo ex conj. legit Bong. qui etiam nomen *Aristonicus* ante voces 'regno Asiæ' excidisse suspicabatur.—7 Periz. *in ult*.—8 Ed. Oxon. *ut ultimo in M. E.*—9 Periz. *Ponticum*.—1 Id. Ms. *descenderit*.—2 Leid. 1. 3. 4. Coll. C. C. *in excursu*. Sed prius horum Prologorum Auctori usitatius est, ut Prol. I. V. XI. et XXXII. Add. Obss. Avi in Script. Eccles. 19. p. 203.—3 *Eupator* correxit Bong. et *Ariarathe*, atque ita

NOTÆ

[d] *Regno Asiæ occupato, bellum cum Romanis gessit, qua pactus est*] F. *Aristonicus regno Asiæ o. b. c. R. g. quo captus est*. Bong. Locus mancus et corruptus sic restituendus est. *Mortuo denique Philometore* (Attalo sc.) *Aristonicus, regno Asiæ occupato, bellum cum Romanis consulibus gessit, quo captus est*. Aristonicus enim, filius nothus regis Eumenis, conatus est sibi vindicare regnum Asiæ Minoris, quod Attalus Philometor testamento reliquerat populo Romano: quæ omnia trita, neminique non nota sunt. Vox *Aristonicus*, quæ omnino debet suppleri, in codd. tamen Mss. non reperitur. In cod. Max. legitur *bellum cum Romanis consulibus gessit, quo captus est*. Et recte quidem: nam Aristonicus bellum gessit primum cum Crasso Consule, qui rem male gessit: dein cum Perperna Consule, qui hostem illum pop. Romani victum vivum cepit. *Long*.

[e] *Ut ultimum Mithridatem neupatora*] Leg. *ut ult. ad M. Eupatora*. Bong. Modius edidit *ultimum in Mithr. Eupat*. Ex vestigiis Bongarsianæ scripturæ non difficile est eruere *ut ad ultimum Mithrid. in Eupat*. *Ad ultimum* est, tandem, sive, ut Just. solet loqui, ad postremum. *Freinsh*. Addenda sine dubio præp. *ad* vel *in*, legendumque *ad Mithridatem*, vel *in Mithridatem*. Vorst. Leg. *ut ad ultimum Mithridatem Eupatora*: licet in omnibus codd. Mss. legatur *Neupatora* vel *Neopatora*. Long.

[f] *Ut Mithridate Eupatore, occiso Arathe, &c.*] Leg. *Eupator*. Bong. Emenda, *ut Mithridates Eupator, occiso Ariarathe, Cappadociam occupavit*. Quæ notissima sunt ex Plut. in Vita Mithridatis, Appian. in Mithridat.

parit; victoque Nicomede et Maltino,[4] Bithyniam. Ut, mortuo Ptolemæo Philometore, frater[5] ejus Ascon, accepto regno Ægypti[g] seditione[6] populi, deinde bellum cum uxore sua Cleopatra et cum rege Syriæ Demetrio habuit.[7] Inde repetitum, ut Demetrius captus sit a Parthis; et frater ejus, victo in Syria Tryphone, bellum Parthis intulerit,[8] qui cum exercitu suo deletus est.[h]

PROLOGUS LIB. XXXIX.

Nono et tricesimo volumine continentur hæc. Ut, extincto a Parthis Antiocho Sidete,[i] frater ejus Demetrius dimissus regnum Syriæ recepit; subornatoque in bellum adversus eum Alexandro Zabineo,[9] interiit: filiusque[1] An-

Periz.—4 Sic duo Leid. quomodo hoc nomen scribitur ap. Just. XXXVIII. 3. 4. et 4. 4. Vulg. *Malthino*.—5 Vulg. *Ac fr. Ac* deest in Mss.—6 Periz. *seditionis Ægyptii p.*—7 Periz. *gessit*.—8 Periz. *Parthis, et frater ejus, victo in Syria Triphone, bellum Parthis intulerit*. Add. notam Longueruæi. Partem lacunæ quoque supplet Int. Ital. qui hunc l. ita transfert: *Poi tocca come Demetrio fu preso di quegli di Parthia, et suo fratelle fece guerra à quegli di Parthia*.—9 Vulg.

NOTÆ

&c. In cod. Max. legitur *Ariarathe*. Long. *Arathe*] Mod. ed. *Ariarathe*, ut supra correxit Bong. *Freinsh.*

[g] *Ut mortuo Ptolemæo Philometore. Ac frater ejus Ascon, accepto regno Ægypti*] Leg. *Ut mort. Ptol. Philometore, frater ejus Physcon accepit regnum Æg.* Si mavis *accepto regno*, deerunt quædam. *Bong.* Emenda, *frater ejus Physcon accepto, &c.* Frater Philometoris se ipsum 'Energetem' appellabat. At ei de ridiculo agnomen inditum Physconis est, ob turpissimam saginam. Duo codd. Vat. habent *Aston* pro *Ascon*, s. potius *Physcon*, sed hæc vox non comparet in Max. retinenda tamen est. *Long.* *Accepto regno*] Modius etiam edidit *accepit regnum*, ut supra visum Bongarsio. Locum ita scribo, *accepto regno Ægypti, seditionem populi; deinde bellum, &c.* *Habere seditionem* ead. phrasi, qua dicitur 'habere bellum,' Just. XXXVIII. 4. 1. &c. Liv. XXXVI. 39. 7. *Freinsh.*

[h] *Bellumque intulerit, qui cum exercitu suo deletus est*] Locus hic ita suppleri potest, *bellumque iis intulerit Antiochus, qui, &c.* Bongars. *Bellumque* uncinis includit Ed. Bongars. *Bellumque intulerit*] Supplendum, credo, sic est, ut monuit Bern. *Vorst.* *Qui cum exercitu suo deletus est*] Demetrius non fuit interemptus a Parthis, sed ejus frater Antiochus: restitue igitur, *ut Demetrius captus sit a Parthis; et frater ejus, victo in Syria Tryphone, bellum Parthis intulerit, qui cum exercitu suo deletus est.* Ita legitur in cod. Max. quicum concinunt codd. Vat. Frater ille Demetrii Antiochus est cognomine Euergetes, s. qui vulgo a Syris 'Sidetes' appellabatur. *Long.*

[i] *Sidete*] Mod. ed. *Sedete*. Freinsh.

tiochus Grypos,[2 k] victo Zabineo,[l] regnum occupavit. Dehinc cum fratre suo Antiocho Cyziceno[3 m] bellum in Syria Ciliciaque gessit. Ut, Alexandriæ[n] mortuo rege Ptolemæo Physcone, filius ejus Ptolemæus Lathyros accepto regno expulsus est a matre Cyprum; et in Syria bello petitus[4] ab eadem,[o] suffecto in locum ejus Alexandro fratre; donec,[5 p] occisa per Alexandrum matre, recepit Ægypti regnum. Ut post Lathyrum[6 q] filius Alexandri regnarit, expulsoque eo, suffectus sit Ptolemæus Nothus.[r] Ut Syriam Judæi et Arabes terrestribus latrociniis infestarint: mari[s] Cilices Piraticum bellum moverint,[7] quod in Cilicia Romani per Antonium[8 t] gesserunt. Ut in Syria Heracleo post mortem regis occuparit[9] imperium.[u]

Zabb. Leid. 4. Periz. Coll. C. C. et versio Ital. *Zab.* Paulo post Leid. 1. *Zabieno.* 4. Periz. Coll. C. C. *Zabineo.*—1 Leid. 3. Thuan. *filiusque ejus.*—2 Leid. 4. *filiusque ejus Antiochos Grypos.*—3 Periz. *Ciciceno.* Hoc cognomen nescit Ital. Int.—4 Leid. 3. *repetitus*, duabus prioribus literis puncto subnotatis.—5 Leid. 1. *suff. in loco ej. fr. Al.* 2. 4. Thuan. et Coll. C. C. *suff.* (4. *subf.*) *in locum ej. fr. Al.* Periz. *suff. in l. e. Al. fratre, donec.* Cf. Just. XXXIX. 4. 5. et 5. 1.—6 Sic Periz.—7 Periz. *moverent.* Leg. cum Freinsh. *moverint.*—8 In quibusd. edd. prave legitur *Antigonum.* Periz. *per Marcum Antonium.* Prænomen quoque addit Ital. Int.—9 Leid. 2. 4. Periz. *Heracleo* et *occuparet.* Leg. *occuparit* cum

NOTÆ

[k] *Gryppos*] Mod. ed. *Grypos.* Id.

[l] *Zabineo*] 'Zebinam' vocat Joseph. XIII. 17. et Zonar. tom. I. *Idem.*

[m] *Yzigeno*] Leg. *Cyziceno.* Bong. Leg. et emenda, *Antiocho Cyziceno.* Cod. Max. habet *Cyzigeno.* Long.

[n] *Alexandria*] Malim *Alexandriæ mortuo, &c.* Freinsh. Legend. *Alexandriæ.* Vor.

[o] *Filius ejus Ptolemæus Latyros, accepto regno, expulsus est a matre Cyprum; et in Syria bello petitus ab eadem*] Mod. ed. *Lathyros.* Freinsh. Lathyrus non fuit a matre bello petitus in Syria, sed a Cypro in Syriam fugatus: emenda igitur, *expulsus est a matre in Cyprum et in Syriam, bello petitus ab eadem, suffecto in ejus locum Alexandro, donec occisa per Alexandrum.* Long.

[p] *Alexandrone*] F. *Alexandro, donec occ.* Bong.

[q] *Laphyrum*] Emenda, *Lathyrum.* Idem & Long.

[r] *Ptolemæus Nothus*] 'Ο Κόκκης καὶ παρείσακτος est Straboni XVII. ubi tamen multo convenientius fuerit reponere ὁ Κόκκυξ, ex avis natura, Plin. X. 9. dicacitate Alexandrina cum subdititio, notho, et avaro rege comparata. Vid. tamen Eustath. in Dionys. XI. 254. *Freinsh.*

[s] *Infestarint. Mari*] Ita leg. et dist. *infestarint; mari Cilices pir. bel. moverint.* Nimirum terra marique latrocinia eo tempore exercita vult dicere. *Idem.*

[t] *Romani per Antonium*] Emenda, *cum duce Antonio gesserunt.* Bellum istud Piraticum gestum est anno ante æram Christi CII. *Long.*

[u] *Ut in Syria Oracleo post mortem regis occuparint imperium*] Mod. ed.

PROLOGUS LIB. XL.

Quadragesimo volumine continentur hæc. Ut, mortuo Grypo[1][w] rege, Cyzicenus cum filiis ejus bello congressus interiit. Hi[x] deinde a filio Cyziceni Eusebe,[2] extinctaque regum[3] Antiochorum domo,[y] Tigranes Armenius Syriam occupavit: quo[z] mox victo, Romani abstulere eam. Ut Alexandriæ post interitum Ptolemæi Lathyri[4] substituti sint ejus filii:[5] alteri data Cypros,[a] cui post Claudii rogationem[6][b]

Bong. cujus conjecturæ astipulatur Int. Ital. *come in Soria dopo la morte del Re Eracleo occupò la signoria.*—1 Sic legend. omnino cum Bong.—2 Leid. 2. *Esebem.* Leg. *Eusebe* cum Bong.—3 Periz. *Hi* et *regum.* Ed. Oxon. *Hii d. a filio Cizyceni Eusebe* (*occisi*:) *extinctaque regali A.*—4 Periz. *Lathiri.*—5 Sic Thuan. Leid. 1.—6 Coll. C. C. Leid. 1. 2. *Clodii.* 4. *preclodii rogatione.* 3. et Thuan. *post Clodii rogatione.* Periz. *predodii rogationem.* Versio Ital. *à prieghi di Plocio Cledio.* Vaticanus et Max. *Publii Clodii.* Ita Flor. III. 9. 3. 'Ut victor gentium Populus et donare regna consuetus, Publio Clodio tribuno

NOTÆ

Eracleo. Leg. *Heracleo*, ex Joseph. Antiq. XIII. 21. *Freinsh.* Locus mutilus et depravatiss. In codd. quos præ oculis habuerunt editores, scriptum erat *ut in Syria Eracleo post mortem regis.* In Vat. 1. *ut in Syriam Edeo post.* In Vat. 2. *ut in Syriam Cheo post, &c.* Hic Œdipo opus: verum in tantis tenebris faculam nobis præbet ipse Justinus. Nam ex iis quæ scribit sub finem lib. XXXIX. liquet Trogum eo loci narrasse, quomodo Syri, assiduis præliis consumpti, prædæ Arabum genti antea imbelli fuerint. Itaque sic locus iste restituendus est: *Ut in Syria Arabes Antiocho* (*occiso*) *post mortem regis imperium occuparint.* Antiochus ille, filius Grypi, frater Philippi et Demetrii Eucæri, cum Arabibus decertans, pene victor, occisus fuit, καὶ δὲ νικῶν ἀπέθανε. Mortuo autem Antiocho, Aretas, Arabum princeps, regnum Syriæ Cœles adeptus est; πεσόντος δὲ Ἀντιόχου, βασιλεύει μετὰ τοῦτον τῆς Κοίλης Συρίας Ἀρέτας. Hæc Joseph. Antiq. XIII. c. 23. *Long.*

[w] *Ut mortuo Cypro*] Leg. *Grypo.* Bong. Emenda, *Grypo.* Long.

[x] *Hii*] Mod. ed. *Hi.* Freinsh.

[y] *A filio Cyziceni Esebe, extinctaque regali Antiochorum domo*] Leg. *a filio Cyziceni Eusebe interfecti: extinctaque regali* (aut *regum*) *Antiochorum, &c.* Bong. Add. Appian. fin. Syriac. Freinsh. *A filio Cyziceni Eusebe*] Add. *interfecti*, aut simile: quod excidisse videtur. *Vorst.* Leg. *a filio Cyziceni Eusebe; utque extincta regum Antiochorum domo.* Codd. Mss. Rom. habent *extincta regum Antiochorum.* Long. *Regubi*] Mod. ed. *regali.* Freinsh.

[z] *Quo*] Malim *quoi* aut *cui.* Bong.

[a] *Ut Alexandriam post interitum Ptolemæi Latirii substituti sint: ejus filia alteri data Cypros*] Legend. videtur, *ut Alexandriæ post int. Ptol. Latyri subst. sint ejus filii, alteri, &c.* Id. Emenda, *ut Alexandriæ post int. Ptol. Latyri subst. sint ejus filii, alteri d. C.* Long.

[b] *Post Claudii rogationem*] Emenda et leg. ut habent Vat. 2. et Max. *Publii Cl. rogatione.* Idem. *Claudii*]

Romani abstulerunt eam; alter, seditione flagitatus Alexandreæ,[7] Romam[c] profugit; belloque per Gabinium gesto recepit imperium: quo mortuo successit filius, qui, cum sorore Cleopatra certamine insumto,[d] et Pompeium Magnum interfecit, et bellum cum Cæsare Alexandriæ[8] gessit. Ut successit ejus regno soror[9] Cleopatra, quæ, illigato in amorem[1] suum M. Antonio, belli Actiaci fine extinxit regnum[e] Ptolemæorum.[2][f]

PROLOGUS LIB. XLI.

Uno et quadragesimo volumine continentur res[3] Parthicæ et Bactrianæ. In Parthis,[4] ut est constitutum imperium per Arsacen regem.[g] Successores deinde ejus Artabanus et Tigranes[5] cognomine Deus;[h] a quo subacta est Media, et Mesopotamia. Dictusque in excessu[6] Arabiæ situs. In

duce, socii viviqne regis confiscationem mandaverit.'—7 Periz. *Alexandriæ. Flagitatus* h. l. id. valere, quod, vexatus, monuit Avus Obs. in Script. Eccles. 14. p. 149. qui etiam paulo ante legit *post Clodii rogatione*. Bong. malebat *Alexandrea Romam profugit*. Periz. quoque dat *Romam*.—8 Leid. 4. *Alexandreæ;* et paulo ante *Alexandream*.—9 Sic Periz. Leid. 3. 4. Vulg. *sor. reg.*—1 Periz. *matrimonium*.—2 Leid. 1. *Ptolomeiorum*. 2. Vat. cui suffragatur versio Ital. *regnum Ptolemæorum*.—3 Periz. *cont. hæc. Res*.—4 Sic Periz. et *per Arsacem*. Int. Ital. *come in Parthia fu ordinata la signoria per Arsacide Re*.—5 *Mithridates* h. l. præter Longueruænm legend. monuit Vaillantius Hist. Reg. Parth. p. 39.—6 Periz. addit *ejus*.—7 Periz. *ut a Dyodoto r. c. i.* Add. notam

NOTÆ

Vid. Vell. II. 47. *Freinsh.*

[c] *Seditione flagitatus Alexandreæ Romæ*] Leg. *seditione exagitatus, Alexandrea Romam*. Bong. Modius edidit *agitatus Alexandria Romam*. Possit etiam legi *agitatus Alexandrea Romam:* sed parum interest. *Freinsh.* Legend. rursus *Alexandriæ*. Vorst. Emenda, *seditione exagitatus Alexandriæ, Romam profugit*. Cod. Max. habet *Romam*. Long.

[d] *Insumpto*] F. *sumpto*. Freinsh. Rectius videtur *sumpto*. Vorst.

[e] *Regem*] Scrib. *regnum*. Bong.

[f] *Regem Ptolemeicorum*] Emenda, *regnum Ptolemæorum*. Sic habet cod. Vat. 2. *Long*. *Ptolemeicorum*] Mod. ed. *Ptolemaicorum*. Freinsh.

[g] *In Partilis, ut est constitutum imperium, per Arsacem regem*] Leg. *in Parthicis, ut est const. imp. per Arsacem*. Bong. *In Parthis* legend. videtur pro *in Partilis*, quod ex Mss. edidit Bong. *In Parthis* est pro, inter Parthos vel in Parthia, ut sæpe. *Vorst*. Leg. *in Parthis per Arsacem regem*. Long.

[h] *Et Tigranes cognomine Deus*] Emenda, *Mithridates*. Rex enim ille Parthorum, qui subegit Mediam et Mesopotamiam, non appellatus est a Trogo *Tigranes*, sed *Mithridates*, ut liquet ex Justino, quicum ceteri historici conveniunt. *Idem*.

Bactrianis autem rebus, ut a Diodoto rege constitutum imperium[7] est:[i] deinde quo repugnante[8][k] Scythicæ gentes Sarancæ[l] et Asiani Bactra occupaverint, et Sogdianos.[m] Indicæ quoque res additæ, gestæ per Apollodorum[9] et Menandrum, reges[1] eorum.[n]

PROLOGUS LIB. XLII.

Secundo et quadragesimo volumine continentur Parthicæ res. Ut præfectus Parthis Apræteus[2][o] Mesenis[p] bellum

ad Just. XLI. 4. 5.—8 Long. malebat *quo rege pugn.* idemque visum fuit Vaillantio Hist. Reg. Parth. p. 61. qui etiam *Sacarancæ* pro *Sarancæ* reponend. existimabat. Leid. 2. 4. Thuan. *Saraucia*. 3. Coll. C. C. *Saraucæ*. Periz. *Sarancie et Asiani Bactra occupaverint Ogdianos*. Mendosus quoque fuit h. l. codex Interpretis Itali. Is enim hanc periodum ita transtulit: *Poi quali contrastando li popoli de Tartaria di Sauricia d' Asia di Bratabia occupato Sochiano.* 'Zarangas' memorat Plin. VI. 16. et Σακαυράκους Σκύθας Lucian. Macrob. p. 471. Σιναρθοκλῆς δὲ ὁ Παρθυαίων βασιλεὺς, ἔτος ὀγδοηκοστὸν ἤδη γεγονὼς, ἀπὸ Σακαυράκων Σκυθῶν καταχθεὶς βασιλεύειν ἤρξατο, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη ἑπτά.—9 Leid. 3. 4. ed. Bong. *Apollodotum*. Periz. *Apostolodorum*.—1 Vaillant. Hist. Reg. Parth. p. 37. legit, *I. q. res additæ ex Apollodoro, gestæ per Menandrum et Demetrium r.*—2 Periz. *Aprethеus*. Vales. ad Constantini Porphyr. Excerpta ex Diod. p. 58. pro *Apræteus* corrigit *a Phrahate Himerus*, et ex Ms. legit, *Mesenis bellum intulit, et in Babylonios et Seleucenses sæviit*. Pro *Mesenis* Vaillant. Hist. Reg. Parth. p. 62. malebat *Apamenis*, et pro *victusque Phyratis* Bong. *utque Phrahati*. Ed. Oxon. *Ut præfectus Parthis Apræteus inter Tigridis*

NOTÆ

[i] *Ut a Diudoto rege constitutum est*] Leg. *regnum constitutum est*. Bong. Legend. *a Diodoto regnum*. Just. XLI. 4. 9. 'Theodotum' vocat. *Vorst*. Emenda, *Diodoto regnum constitutum est*. Diodotus dux fuit Græcarum coloniarum, quæ Ulterioris Asiæ plurimas provincias occupaverunt. Horum gesta ex veterum Fragmentis collegi in Annalibus meis Arsacidarum. *Long*.

[k] *Quo repugnante*] Leg. *quo Rege pugnante*. Idem.

[l] *Sarancæ*] Plin. VI. 16. 'Sarangæ.' Herod. III. Σαραγγαῖοι. VII. Σαράγγαι. *Bong*. Leg. *Sacarancæ et Asiani Bactros occupavere et Sogdianos*. Long.

[m] *Asiani Bactra occupavere et Socdianos*] Leg. f. *Ariani Bactra occupavere et Socdianos*. Bong.

[n] *Indicæ res additæ gestæ per Apollodorum et Menandrum reges eorum*] Locus depravatissimus: nam *Apollodorus* rex Græcorum Bactrianæ nullus fuit. Imo Apollodorus fuit celeberrimus et antiquus historicus, quem laudat Strabo; scripseratque Indica et Bactrica, fuseque enarraverat gesta Menandri et Eucratidæ, regum Bactrianorum, ut narrat Strabo. Locus sic restituendus: *Indicæ quoque res additæ ex Apollodoro, gestæ per Menandrum et Eucratidam reges eorum*, Bactrianorum sc. et Sogdianorum. *Long*. *Menandrum*] De hoc vid. Strab. XI. p. 355. fin. *Freinsh*.

[o] *Apræteus, &c.*] Leg. *a Phraate Imerus Meseniis bellum intulit, utque in Babylonios et Seleucienses sæviit, utque Phraati successit*. De hoc tyranno

intulit, et in Babylonios et Seleucienses sæviit: utque Phrahati[q] successit rex Mithridates cognomine Magnus, qui Armeniis[r] bellum intulit. Inde repetitæ origines Armeniorum, et situs. Ut varia complurium regum in Parthis successione[3] imperium accepit Orodes,[s] qui Crassum[4 t] delevit, et Syriam per filium Pacorum occupavit. Illi successit Phrahates,[u] qui et cum Antonio bellum habuit, et cum

alveos bellum intulit in Babylonios et Seleucienses: ubi τὰ *inter Tigridis alveos* vehementer peccant. Videtur autem editor ad vocem *Messenis* exemplaris, quo utebatur, margini ascripsisse *inter Euphratis et Tigridis alveos*, quarum vocum prima duæque postremæ incuria typographorum e marg. in context. migrarunt, et locum τοῦ *Messenis* vel *Mesenis* occuparunt; atque ante oculos habuisse locum Asinii Quadrati ap. Steph. Byzant. v. Μεσσήνη. Ἔστι καὶ ἄλλη Μεσήνη τῆς Σικελίας, καὶ χώρα Περσίδος Μεσήνη, δι' ἑνὸς σ, ὑπὸ τῶν δύο ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγριδος μεσαζομένη, ὡς Ἀσίνιος Κουάδρατός φησι. Leid. 2. *Seleucenisse.* 4. *Seleucanisse.* Vulg. *Seleucinisse.* Periz. *Mesenis b. i. in Bab. et Selencones sevit usque.* Hinc legend. videtur *Seleucenos.* Ceterum Italus Interpres, qui et ipse depravato mutiloque cod. usus fuit, hunc l. minime integrum esse ostendit. Vertit enim ille: *Come andato Pharates contra agli Scithi et il suo prefetto molestava quegli di Babilonia et Seleuco, et morto Pharates succede Artabano. Poi Mithridate Re chiamato per sopranome Magno, il quale mosse guerra à quegli de Arminia.* Ex hac igitur versione et Ms. quo usus fuit Vir summus, ac verosimili ejusd. conjectura, atque scriptura codicis Periz. non levis suspicio oritur, hunc l. a Prologorum Auctore ita olim scriptum fuisse: *Ut, profecto adversus Scythas Phrahate, præfectus Parthis Himerus Mesenis b. intulit, et in Bab. et Seleucenos sæviit, interfectoque Phrahati successit Artabanus; dein Mithridates, &c.* Just. XLII. 1. 3. 'Igitur Phrahates, cum adversus eos [Scythas] proficisceretur, ad tutelam regni reliquit Himerum, qui tyrannica crudelitate Babylonios multasque alias civitates importune vexavit:' deinde de Græcis, quos bello Antiochi captos superbe crudeliterque tractaverat Phrahates, addit: 'Itaque, cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere; et diu cupitam captivitatis ultionem exercitus Parthici et ipsius Phrahatis regis cruenta cæde executi sunt. In hujus locum Artabanus, patruus ejus, rex substituitur. Huic Mithridates filius succedit, cui res gestæ Magni nomen dedere.'—3 Periz. *succ. in P.*—4

NOTÆ

Imero plura dixi in Annalibus Arsacidarum. *Long.*

p *Messenis*] Messeniani Plinio VI. 7. sunt circa Mæotin. Est et Messene regio ap. Steph. ex Asinio Quadrato, intra duos Tigridis alveos: cujus meminit et Plin. VI. 27. *Bong.*

q *Phyratis*] F. *Phrahati.* Idem. Legend. f. *Phrahati,* ut rursus conjecit Bong. *Vorst.*

r *Armenis*] Mod. ed. *Armeniis.* Freinsh.

s *Ut varia complurium regum in Parthia successione imperium accepit Orodes*] Ex his verbis patet error Justini, qui Mithridatis Magni fratrem Orodem fuisse asserit XLII. 4. Vid. notas in lib. XLII. Justini. *Long.* 'Compl. reg.' nempe Arsacis Mnasciris, Arsacis Sinatrocis, Arsacis Phrahatis III. Arsacis Mithridatis III. qui a fratre Orode fuit regno pulsus.

t *Grassum*] Mod. ed. *Crassum.* Freinsh.

u *Phraates*] Mod. ed. *Phrahates.* Idem.

Tiridate. Additæ[5] res Scythicæ. Reges Thoclarorum[6] [w] Asiani, interitusque Sarducarum.[x]

PROLOGUS LIB. XLIII.

Tertio et quadragesimo volumine continentur origines (priscorum) Latinorum, situs[7] urbis Romæ, et res usque ad Priscum Tarquinium.[y] Origines deinde[8] Liguriæ,[z] et Massiliensium res gestæ.

PROLOGUS LIB. XLIV.

Quarto et quadragesimo volumine continentur res Hispaniæ[9] [a] et Punicæ.

Vitiose Periz. *quam Crassus*. Int. Ital. *elquale uccise Crasso*.—5 Periz. *Additæ his*.—6 Leid. 3. *Toclarorum*. Leg. *Tocharorum*, ut ap. Just. XLII. 2. 2. 'Bello Tocharis illato.' Ita septem Mss. atque ed. Rom. Tzetzes Chil. XI. 841. Οἱ Σῆρες καὶ οἱ Τόχαροι ἔθνη ἐγγὺς Ἰνδίας. Periz. *Scarducarum*. Harum gentium nomina sed diversimode scripta jungit Strab. XI. p. 511. Ἄσιοι καὶ Πασιανοὶ καὶ Τόχαροι καὶ Σακάραυλοι. Pro Πασιανοὶ Vaillant. Hist. Reg. Parth. p. 61. legit Ἀσιανοὶ, et pro Σακάραυλοι Long. Σακαράγκοι. In codice Med. scriptum est Σαράκαυλοι. Int. Ital. hunc l. ita transfert: *li Re di Todari asiano et la morte de li Sordicari*. —7 Periz. *et sit*. Int. Ital. *et sito de la citta*.—8 Ita Leid. 4. Periz. In reliquis *deinde* desideratur. Int. Ital. *Poi l'origine di Liguria*.—9 Periz. *Hispanæ*.

NOTÆ

[w] *Thoclarorum*] Nescio an legend. *Tochariorum*, de quibus dixi ad Just. XLII. 2. 2. Ita, lector, hæc argumenta paulo meliora reddidi. Omnia sanare non est ingenii mei. Sed 'nemo umquam reprehensus, qui e segete, ad spicilegium, reliquit stipulam.' *Bong*. Emenda, *Tocharorum*. A Tocharis dicta fuit regio, quæ etiamnum appellatur *Tocharistan*. Long.

[x] *Sarducarum*] An. *Carducchorum?* Freinsh. *Sarducarum* nomen est corruptum. Isti enim iid. prorsus sunt ac Scythici Sacarancæ, quorum meminerat Trogus superiore libro. Hi ap. Strab. scribuntur Σακάραυλοι: emendo, Σακαράγκοι, *Sacaranci*, vel *Sacarancæ*; alii prorsus a *Sarancis*; nam *Sarancæ* vel *Sarangæ* iid. sunt ac Drancæ s. Drangæ, qui nequaquam Scythæ erant; sed ab illis Scythis subacti et devicti. Emenda igitur, *Sacarancarum*. Long.

[y] *Et res usque ad Priscum Tarquinium*] Emenda et lege ut habet cod. Vat. 2. *et reges* (Romanorum videl.) *usque ad Priscum Tarquinium*. Idem. *Priscorum* et *deinde* uncinis includit Ed. Bong.

[z] *Liguriæ*] Leg. ut habet id. cod. Vat. 2. *Ligurum*. Long.

[a] *Hispaniæ*] Mod. ed. *Hispanicæ*. Sed illud æque probum est. Vid. sup. Prol. XXXII. not. [e] *Freinsh*.

JACOBI BONGARSII

EXCERPTIONES CHRONOLOGICÆ

AD

JUSTINI HISTORIAS

ACCOMMODATÆ.

EXCERPTIONES CHRONOLOGICÆ:

AD

JOANNEM NOELIUM.

QUOD oculus olim Polyphemo, id nobis in historiarum lectione notatio temporum: quæ apud Justinum nulla est. Quid itaque aliud esse dicemus, quam 'Monstrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum?' Trogum ipsum negligentiæ accusandum, nemo mihi persuadeat: Justini abbreviatoris facinus est. Ergo, ne quid huic Auctori a me deesset, ex Eusebii et Hieronymi Chronico, ad optima et antiquissima exemplaria manuscripta CL. V. Claudii Puteani, et doctissimi mihique amicissimi P. Danielis, a me collato, excerpsi et exscripsi, quæ lucis aliquid afferre Justino nostro poterant: non quidem omnia, sed summa fastigia rerum. Nam illud injuriam esset facere amico nostro Laur. Bochello, a quo veteres chronologos emendatiores et auctiores expectamus. Comparavi autem cum Eusebio Georgium Monachum, cujus Græcum codicem mecum vir eruditionis singularis Franciscus Pithœus communicavit; et e nostris Beroaldum, Funccium. Illi LXX. interpretes, hi Hebræos sequuntur codices: tanta opinionum varietate, ut Eusebio Nini regis annus primus incurrat in annum mundi IIICXLI. Georgio in IIICCLXXI. Beroaldo in annum M. DCCCCLXV. Funccio in M. DCCCCVI. Hujus varietatis originem pluribus persequerer, nisi laborem istum mihi amici illius nostri levaret labor. Interim lumen hoc tibi, carissime Noëli, accendi, ne forte in historiæ hujus tenebris aberres: et, ut illius 'Trunca manum pinus regit, et vestigia firmat,' ita hæc velim amplectaris excerpta, quo tutius possis et firmius ingredi. Afferent tibi fortasse in hujus Auctoris

lectione non parvum adjumentum. Ad historiarum studium ut accedas, requirit ætas tua; requirunt hæc tempora, quibus mature firmare animum expedit constantibus exemplis. Ea unde petas, nisi ex historiis? Historiarum autem cognitionem, si inchoare a Sallustii, Livii, Taciti lectione volueris, neque recte feceris, neque ordine. Abrupta est, aut interrupta in eorum libris, historiæ series. Ab hoc tibi Auctore principium sit historici studii. Hic a Nino, qui primus est τῶν εἰς ἱστορίαν καὶ μνήμην παραδεδομένων, ad Augustum Cæsarem, non, ut Atticus apud M. Ciceronem, septingentorum, sed, ut Corn. Nepos, omne ævum, id est, duum millium annorum memoriam, uno libro colligavit. Tu, Noëli dulcissime, utere, fruere hac qualicumque opera mea, quæ si promovendis studiis tuis fuerit, satis magnum laboris mei fructum tulero. Vale.

EXCERPTIONES CHRONOLOGICÆ.

EUSEBIUS.

Cum divinam scripturam diligenter evolveris, a nativitate Abraham usque ad totius orbis diluvium, invenies retrorsum annos DCCCCXLII.

Item a diluvio usque ad Adam, $\overline{II}$ CCXLII.

A.M.	REGNUM ASSYRIORUM.	
3141	Primus omni Asiæ, exceptis Indis, regnavit Ninus F. Beli annis de quo Justinus I, 1, 7.	52
3193	II. Semiramis I, 1, 10.	42
3235	III. Zameis, qui et Ninyas: ib.	38
3273	IV. Arius	30
3303	V. Aralius	40
3343	VI. Xerxes, qui et Balæus	30
3373	VII. Armamitres	38
3411	VIII. Belochus	35
3446	IX. Balæus	52
3498	X. Altadas	32
3530	XI. Mamithus	30
3560	XII. Macchaleus	30
3590	XIII. Sfærus	20

A.M.	REGNUM HEBRÆORUM ET ATHENIENSIUM.	
3184	Nini 43. anno natus Abraham vixit annos de eo Justinus XXXVI, 2, 3. Zoroastres clarus habetur: I, 1, 9.	175
3283	Abraham, cum centenarius esset, genuit ex libera filium Isaac: is vixit annos	180
3344	Sexagenario Isaac nascitur Jacob, qui postea Israhel, a quo Israhelitæ, qui nunc Judæi, vixit annos de eo XXXVI, 2, 4.	147
3435	Joseph nascitur: vixit venditur a fratribus annum agens 17. XXXVI, 2, 6.	110
3609	Moyses nascitur: vixit	120

A.M.	REGNUM ASSYRIORUM.	
3610	XIV. Mamilus	30
3640	XV. Sparæthus	40
3680	XVI. Ascatades	40
	Diluvium sub Deucalione Eusebius retulit in annum 35. Cecropis: Justinus ad tempora Amphictyonis refert II, 6, 10.	
3720	XVII. Amyntes	45
3765	XVIII. Belochus	25
3790	XIX. Bellepares	30
3820	XX. Lamprides	32
3852	XXI. Sosares	20
3872	XXII. Lampares	30
3902	XXIII. Pannias circa annum hujus 16. Tyrus condita. Vid. XVIII, 3, 2.	45
3947	XXIV. Sosarmus	19
3966	XXV. Mithræus Vexoris rex Ægypti secundum Oros. I. 14. de quo II, 3, 8. Is I, 1, 6. antiquior Nino dicitur.	27
3993	XXVI. Tautanes.	32

LATINIS, qui postea Romani nuncupati sunt, post tertium annum captivitatis Trojæ, sive, ut quidam volunt, post annum 8. regnavit ÆNEAS annos 3. Ante Æneam Janus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus in Italia regnaverunt annis circiter 150. XLIII, 1, 6.
Post Æneam Ascanius an. 38. XLIII, 1, 13.

A.M.	REGNUM ATHENIENSIUM.	
3644	XXXV. anno Moysis Cecrops regnat in Attica II, 6, 7.	50
3689	Moyses, 80. annum agens, dux itineris ex Ægypto Hebræorum gentis efficitur. XXXVI, 2, 11.	
3694	Atheniens. II. Cranaus II, 6, 8.	9
3703	III. Amphictyon II, 6, 16.	10
3713	IV. Erechthonius	50
3763	V. Pandion	40
3803	VI. Erechtheus Triptolemus frumenta distribuit: II, 6, 12.	50
3853	VII. Cecrops secundus. Hujus anno 22. Dionysius, qui et Liber pater, adversum Indos dimicans Nisam urbem juxta Indum flumen condidit: XII, 7, 6.	40
3893	VIII. Pandion	25
3918	IX. Ægeus Pandionis F. II, 6, 14. Sub quo Argonautarum navigatio. XLII, 2, 12. Hercules consummat certamina: II, 4, 18.	48
3966	X. Theseus: II, 6, 15. Cocalus in Sicilia: IV, 2, 2.	30
3996	XI. Mnestheus Peteo. Amazones Priamo tulere subsidium: II, 4, 31.	23
4019	TROJA CAPTA. Colligitur omne tempus a 43. ann. regni Nini, ad captam Trojam, anni 835. A nativit. Moysis anni 410.	
4019	XII. Demophoon Thesei F. II, 6, 15. Pyrrhus Delphis in templo Apollinis ab Oreste occiditur proditione sacerdot. Machræ: XVII, 3, 7.	33

A.M.	REGNUM ASSYRIORUM.	
4025	XXVII. Teutæus	40
4065	XXVIII. Thineus	30
4095	XXIX. Dercylus	40
4135	XXX. Eupales	38
4173	XXXI. Laosthenes Hujus anno 14. Carthago conditur a Didone. Vid. XVIII, 5, 14.	45
4218	XXXII. Piritiades	30
4248	XXXIII. Ofratæus	20
4268	XXXIV. Ofratanes	50
4318	XXXV. Acrazapes	42
4360	XXXVI. Thonos Concoleros, qui vocatur Græce Sardanapalus: I, 3, 1.	20
4380	Regnum Assyriorum destructum	

A.M.	REGNUM ATHENIENSIUM.	
4042	XIII. Oxynthes	12
4054	XIV. Aphidas	1
4055	XV. Thimœtes	8
4063	XVI. Melanthus	37
4110	XVII. Codrus Melanthi F. II, 6, 19.	21
4131	Hoc interemto, regnum Erechthidarum destructum est, quod 487. annis perseverabat.	
	Post Codrum, principes quos mors finiebat, quorum primus Medon Codri F.	

Omnes anni regni Assyriorum, a primo anno Nini, supputantur 1240. inquit Eusebius: ex ipsa ratione uno anno minus prodit. Justinus habet 1300. Georgius Monachus, alia regum serie, 1360.

A.M.	REGNUM MEDORUM.	
4381	Medorum primus ARBACES: annis I, 3, 6.	28
4409	II. Sosarmus	30
4439	III. Medidus	40
	Circa Olymp. 9. Lacedæmonii contra Messenios vicennale bellum habent. III, 4. &c.	
4479	IV. Cardyceas	13

A. M.	Ol.	GRÆCORUM ET LYDORUM.
4400		Lycurgi leges in Lacedæmone, juxta Apollodori sententiam, hac ætate susceptæ: II, 3, 7. &c.
4424	1	OLYMPIAS PRIMA, a captivitate Trojæ anno 405. Hic initium habet vera historia, nam superiora variis sunt implicita fabulis. Varro ap. Censor.
4449	6	Athenis principes, qui usque ad mortem præerant, esse desierunt. Et in 10. annos magistratuum consuetudo versa est: regnavitque primus Charops F. Æschyli.

A.M.	REGNUM MEDORUM.		A.M.	Ol.	GRÆCORUM ET LYDORUM.
			4480	14	Bellum quod in Thyria inter Lacedæmonios et Argivos gestum est: de quo Prolog. III.
4492	v. Deioces	54	4484	16	CANDAULES IV. rex Lydorum regnavit annos 17. I, 7, 14.
			4501		Lyd. v. Gyges, an. 25.
4546	VI. Phraortes	24	4517	24	Athenis annui principes constituti sunt: II, 7, 2.
4570	VII. Cyaxares	32	4605	46	Solon leges scripsit Atheniensium, ut Gell. 32. Tarquinii: II, 7, 4.
4602	VIII. Astyages	38			

A.M.	MACEDONUM.		A.M.	A. U.C.	LATINORUM ET ROMANORUM.	
4387	Macedonum primus CARANUS annis VII, 1, 7.	28	4381		XIV. Latinorum rex PROCAS Sylvius an.	23
			4404		XV. Amulius pulso Numitore XLIII, 2, 1.	44
4415	II. Cœnus	12			Hujus anno 24. Remus et Romulus generantur Marte et Ilia: XLIII, 2, 3.	
4427	III. Tyrimmas Theræi Cyrenen condiderunt circa 4. Olymp. XIII, 7.	38	4446		Anno 3. Olymp. 6. ut alii, 8. ROMA Palilibus, qui nunc dies festus est, condita: XLIII, 3, 1.	
	Olymp. 9. MIDA regnavit in Phrygia: XI, 7, 14.				Primus rex Rom. ROMULUS ut alii, 37. et interregnum uno anno.	38
4465	IV. Perdicca VII, 2, 1.	51				
4516	V. Argæus VII, 2, 2.	38	4484	38	II. Numa Pompilius ut alii, 43.	41
			4527	79	III. Tullus Hostilius	32
4554	VI. Philippus VII, 2, 5.	38	4557	111	IV. Ancus Martius, ut alii, 24.	23
			4580	134	V. Tarquinius Priscus ut alii, 38.	37
4592	VII. Europus ib.	26			Massilia condita: XLIII, 3, 4.	

Omnes anni regni Medorum 259. si Eusebii λογισμὸν sequamur. Diodoro et Georgio in regum appellationibus et temporibus non convenit cum Eusebio; neque ipsi inter se consentiunt.

A.M.	REGNUM PERSARUM.	
4640	CYRUS regnavit Persis, subverso Astyage, I, 6, 17.	30
4670	II. Cambyses I, 9, 1.	8
4678	III. Fratres Magi mensibus 7. I, 9, 9.	
4679	IV. Darius I, 10, 9.	36
4715	V. Xerxes F. Darii II, 10, 9.	20
4735	VI. Artabanus, de quo III, 1, 2. menses 7.	
4736	VII. Artaxerxes, qui Longimanus cognominabatur: III, 1, 3.	40
4776	VIII. Xerxes II. mensibus 2.	
	IX. Sogdianus mens. 7.	
4777	X. Darius cognomento Nothus	19
4796	XI. Artaxerxes, qui cognominatus est Mnemon, Darii et Parysatidis F. V, 11, 2.	40
	Cyri regis ascensus, de quo scribit Xenophon: V, 11, 5.	
	Conon classi Persicæ præficitur: VI, 1, 9.	

A. M.	Ol.	LYDORUM ET GRÆCORUM.
4638	54	Crœsus Lyd. IX. an. 15. I, 7, 3.
	55	Pisistratus Atheniensium tyrannus: II, 8, 6.
4653	58	Crœsus a Cyro captus est, et Lydorum regnum destructum, quod stetit annis 230.
4709	72	Darii an. 30. bellum quod in Marathone gestum est II, 9, 7. circa an. U.C. 260. Gellius, cui cum nostra ratione non convenit.
4721	75	Xerxis anno 6. bellum in Thermopylis, et apud Salamina navale certamen: II, 10, 12. et II, 12, 21. Anno ab U.C. 272. ut Gellius, et in sequenti anno in Platæis et in Mycale: II, 14, 7.
		Pausanias damnatus: II, 15, 16.
4740	79	Artaxerxis an. 4. Cimon juxta Eurymedontem Persas navali pedestrique certamine superat, et Medicum bellum conquiescit: II, 15, 18. Diod. retulit in an. 3. Olymp. 77.
4769	87	Ejus an. 33. initium belli Peloponnesiaci: quod Gellius refert in an. U. C. 329. nisi legas 319. III, 6, 8.
4782	90	Darii anno 5. clades, quæ Atheniensibus accidit in Sicilia: IV, 5.
4786	91	Ejusdem an. 9. Alcibiades profugus abit ad Tissaphern. V, 2, 5.
4801	94	Artaxerxis an. 5. Atheniens. sustinent tyrannidem ad annum fere U. C. 347. ut Gell. V, 8, 9.

A.M.	REGNUM PERSARUM.		A.M.	Ol.	LYDORUM ET GRÆCORUM.
					Alcibiadem Pharnabazus interficit v, 8, 14.
4836	xii. Artaxerxes, qui et Ochus: x, 3, 1.	26	4802	95	An. 1. qui fuit 6. Artax. Tyranni Athenis oppressi v, 10, 9.
4862	xiii. Arses Ochi F.	4		104	Clearchus Heracleæ tyrannus, annis 12. Diod. xvi, 4, 6.
4866	xiv. Darius Arsamis F.	6			

A.M.	MACEDONUM.		A.M.	A. U.C.	ROMANORUM ET SICULORUM.	
4618	viii. Alcetas	29	4617	171	vi. Servius Tullius	34
4647	ix. Amyntas vii, 2, 13.	50	4651	205	vii. Tarquinius Superbus	35
					Pythagoras in Italiam venit: auctor Gellius. Laërtius Olymp. 60. floruisse scribit. Vid. Sol. cap. 21. Plin. ii. 8. Just. xx, 4, 2.	
4697	x. Alexander vii, 4, 1.	43	4686	240	Pulsi urbe reges.	
					Rom. reges imperarunt annis 240. sive ut quibusdam placet 243.	
4740	xi. Perdicca	28	4700	254	Circa Olymp. 70, 71. &c. Anaxilaus in Sicilia regnat, et post eum Micythus Olymp. 76. Diod. xi. Just. iv, 2, 4.	
4768	xii. Archelaus	24			Eodem fere tempore Gelo obtinuit Syracusas, a quo victi Carthaginienses: xxiii, 4, 4.	
4792	xiii. Orestes	3				
				Ol.		
4795	xiv. Archelaus	4	4794	93	Circa finem imperii Darii Nothi Dionysius in Sicilia tyrannidem exercet, an. 38. 20, 1. &c. anno ab U.C. 347. Gellius.	
4799	xv. Amyntas	1				
4800	xvi. Pausanias	1				
4801	xvii. Amyntas vii, 4, 3.	6				
4807	xviii. Argæus	2				
4809	Rursum Amyntas	18				

A. M.	MACEDONUM.		A. M.	Ol.	ROMANORUM ET SICULORUM.
			4811	97	Ut Diod. et Halic. 98. Galli Senones Romam invaserunt vi, 6, 5. ab U. C. anno 365. Livius.
4827	xix. Alexander vii, 4, 5.	1			
4828	xx. Ptolemæus Alorites	4		1	(Ut Diod. 105. Dionysius rex Siciliæ anno 38. moritur: post quem junior Dionysius regnum invadit xxi, 1, 4.
4832	xxi. Perdicca vii, 4, 5.	6			Is Ochi an. 10. Sicilia pellitur xxi, 2, 8.
4838	xxii. Philippus circa an. U. C. 400. ut Gellius: vii, 5, 10.	26			Et ejusdem 21. Corinthum sub fœdere navigat xxi, 5, 2.
4864	xxiii. Alexander Philippi F. Olymp. 111. an. mens. 6. ii, 1, 7.	12			

A. M.	Ol.	Persarum regnum stetit annis 232. ii, 14, 7. et seq.
4872	112	Interfecto Dario, Alexander regnum Asiæ anno regni sui 7.
4876	114	occupat. Is 32. ætatis suæ anno moritur in Babylone xii, 16, 1. Post quem, translato in multos imperio, regnavit

A. M.	Ol.	ÆGYPTO		A. M.	Ol.	MACEDONIBUS	
4876	114	i. Ptolemæus Lagi F. xiii. 4. 10. Lydiam et Thraciam et Hellespontum Lysimachus tenuit xiii. 4, 16. a quo Lysimachia in Thracia condita xvii, 1, 2.	40	4876	114	xxiv. Philippus, qui et Aridæus, frater Alexandri xiii, 3, 1. Bellum Lamiacum xiii, 5, 1.	7
				4883	115	xxv. Cassander xv, 2, 12.	19
				4902	120	xxvi. Filii Cassandri Antigonus (Justino est Antipater et Georgio) et Alexander xvi, 1, 1. et 2.	4
				4906	121	xxvii. Demetrius xvi, 1, 18.	6
				4912	122	xxviii. Pyrrhus mens. 7. xvi, 2, 3.	
				4913		xxix. Lysimachus xvi, 3, 2.	5
4916	124	ii. Ptolemæus Philadelphus xxvi. 2, 7.	38	4918	124	xxx. Ptolemæus cognomento Ceraunus xvii, 2, 4. xxiv, 1, 8.	1

A.M.	Ol.	ÆGYPTO	
4954	133	III. Ptolemæus Euergetes, de quo xxvi, 2, 1.	26
4980	140	IV. Ptolemæus Philopater xxix, 1. 5.	17
4997	144	V. Ptolemæus Epiphanes xxx, 2, 6. et xxxi, 1, 1.	24
5021	150	VI. Ptolemæus Philometor xxxiv, 2, 7.	35

A.M.	Ol.	MACEDONIBUS	
4919		XXXI. Meleagrus mens. 2.	
		XXXII. Antipater dies 45.	
		XXXIII. Sosthenes xxiv, 5, 13.	2
4921	125	XXXIV. Antigonus Gonatas xxv, 1, 1. et xxvi, 3, 8.	36
4957	134	XXXV. Demetrius xxviii, 1, 1.	10
4967		XXXVI. Antigonus xxviii, 3, 16.	15
4982	140	XXXVII. Philippus xxviii, 4, 16.	42
4997		cum quo Romani bellum gesserunt ab U. C. 551. Eutr.	
5024	151	XXXVIII. Perses xxxii, 4. et xxxiii.	10
5026		Ab U. C. 580. bellum Persicum.	
5034	153	Macedonum regnum defecit.	

A.M.	Ol.	SYRIÆ ET BABYLONIÆ.	
4888	117	I. Seleucus Nicanor xv, 4, 1. &c.	32
4917	124	Seleucus, capto Demetrio in Cilicia, Syriæ et Asiæ pariter imperavit xvi, 2, 6.	
4920	125	II. Antiochus Soter xvii, 2, 20.	19
4939	129	III. Antiochus, qui vocabatur Theos	15
4954	133	IV. Seleucus Callinicus xxvii, 1, 1.	20
4974	138	V. Seleucus Ceraunus	3

A.M.	ASIÆ.	
4874	Agathocles Syracusis tyrannidem exercet: lib. xxii.	
4882	In Asia primus regnavit Antigonus xiii, 4, 14. et seq.	18
4900	II. Demetrius, qui et Poliorcetes xv, 4, 22. &c.	17
4954	Parthis a Macedonum imperio recedentibus, primus regnavit Arsaces: xli, 4, 6.	

A.M.	Ol.	SYRIÆ ET BABYLONIÆ.	
4977	139	VI. Antiochus Magnus xxix, 1, 3.	36
5006		Bellum Rom. cum Antiocho anno ab U. C. 560. Entr.	
5013	148	VII. Seleucus, qui et Philopater	12
5025	151	VIII. Antiochus Epiphanes xxxiv, 2, 7.	11

A.M.	ASIÆ.
4963	Anno ab U. C. 517. ut Entrop. Hamilcar occisus, cui successit Hasdrubal xliv, 5, 6. et 7.
4980	ab U. C. 534. Hannibal Imperator Carthag. xliv, 5, 8.
5011	ab U. C. 565. bellum cum Gallogræcis.

A.M.	Ol.	ÆGYPTO.	
5052	159	Ab U. C. 606. Bellum Achaicum xxxiv, 1.	
5056		VII. Ptolemæus Euergetes	29
5085	166	VIII. Ptolemæus Physcon, qui et Soter xxxviii, 8, 2. &c.	17
5102	170	IX. Ptolemæus, qui et Alexander xxxix, 4, 1.	10
5112	173	X. Ptolemæus Physcon, qui a matre fuerat ejectus xxxix, 4, 1.	8

A.M.	Ol.	SYRIÆ ET ASIÆ.	
5036	154	IX. Antiochus Eupator xxxiv, 3, 1.	2
5038		X. Demetrius Soter xxxiv, 3, 9.	12
5050	157	XI. Alexander xxxv, 1, 7. mens. 10.	9
5060	160	XII. Demetrius xxxv, 2, 2.	3
5063		XIII. Antiochus Sidetes xxxvi, 1, 8.	9
5072	163	XIV, Demetrius iterum xxxviii, 10, 11.	4
5076	164	XV, Antiochus Grypus xxxix, 1, 9.	12
5088	167	XVI, Antiochus Cyzicenus xxxix, 2, 10.	18
5106	171	XVII, Philippus Antiochus, in Parthos fugiens, Pompeio se deinceps tradidit, post quem Philippus captus est a Gabinio.	2
5108		Hucusque Syria possessa per reges, in Romanam ditionem cessit.	

A.M.	Ol.	ÆGYPTO.	
5120	175	XI, Ptolemæus Dionysius	30
5150	182	XII, Cleopatra	22
5172	187	Cleopatra et Antonius semet interficiunt: et Ægyptus fit Romana provincia. Lagidæ in Ægypto regnaverunt an. 295.	

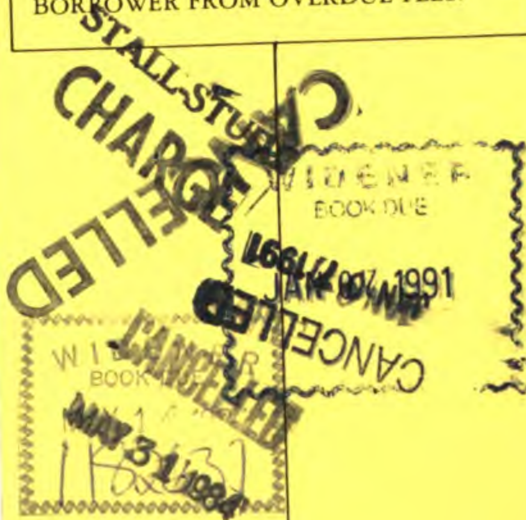
A.M.	Ol.	SYRIÆ ET ASIÆ.	
		Bellum Mithridaticum anno ab U. C. 662. ut Eutrop. XXXVII, 1, 7.	
5152	183	Primus Rom. singulare imperium arripuit C. JULIUS CÆSAR mens. 6.	4
5157	184	Rom. II. Octavianus Cæsar AUGUSTUS mens. 6. Ab eo, anno ab U. C. 726. ut Eutr. Hispania domita, Janus clausus XLIV, 5, 8.	56

HACTENUS EX TROGO

JUSTINUS.

NOTASSE me tempora, quæ cum eo non omnino conveniunt, ipse agnosco, ut de conditione Tyri et Carthaginis. Sed, cum professus sim me Eusebium et Hieronymum sequi, non licuit ab eorum ratione discedere. Tribuendum hoc duxi antiquitati, et eruditioni, et diligentiæ illorum: cum præsertim, in tanta novarum opinionum copia et varietate, quid potissimum sequerer, non haberem: et, si novi alicujus hominis chronologiam potiorem duxissem, fuisset ea novis rationibus, multisque, confirmanda: quod erat ab instituto nostro alienum. Hoc enim volui, συγχρονισμοὺς regum et clarorum virorum aliquo modo ob oculos ponere: quod si successit ex animi mei sententia, bene est; sin minus, laudanda est opera, qua et juventuti prodesse, et auctorem si non optimum, saltem non malum, et in historia necessarium, illustrare volui.

3 2044 009 937 699

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.
STALL-STUDY CHARGE
CANCELLED
WIDENER
BOOK DUE
JAN 1991
CANCELLED
CANCELLED
MAY 3 1 1984

[redacted]

